

**İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI
KAPI ÇERÇEVESİ PROFİLLERİ**

DOKTORA TEZİ
Arkeolog Aysın ÖZÜGÜL
502962502

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 1 Ekim 2004
Tezin Savunulduğu Tarih : 18 Mayıs 2005

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Metin AHUNBAY

Diğer Jüri Üyeleri : Doç.Dr. İlknur A. KOLAY (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. Turgut SANER (İ.T.Ü.)

Doç.Dr. Yegân KÂHYA (İ.T.Ü.)

Yard.Doç.Dr. Arzu ÖZTÜRK (M.S.G.S.Ü)

MAYIS 2005

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlama aşamasında, öncelikle melzemeyi belgelemek üzere, kapı çerçevelerinin bulunduğu yapılarda, ilgili kurumlardan rölöve çalışması ve fotoğraf çekimi için izin almak gerekmiştir. Bu izinleri sağlayan Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Bölge Müdürlüğü, İstanbul, Eminönü ve Fatih Müftülükleri'ne, ayrıca çalışmamda kolaylık sağlayan bütün müze ve cami görevlilerine teşekkür ederim.

Çalışmamın en zorlu aşamalarından biri olan kapı çerçevelerinin ölçümleri, mimar Ayşe Akbaş, mimar Serkan İkiz ve burada adlarını sayamayacağım çok sayıda arkadaşımın özverili yardımları sayesinde gerçekleşebilmiştir. Hepsine müteşekkirim. Ayrıca, teslim aşamasındaki desteklerinden dolayı sevgili arkadaşım Leylâ Alkan'a ve Füsün Dokuz'a çok teşekkür ederim.

Kütüphane çalışmalarımın büyük bir kısmını yürüttüğüm İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü görevlilerine, özellikle Ali Akkaya'ya Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü kütüphane sorumlusu arkadaşım Ümit Topuz'a yardım ve desteği için teşekkürü borç bilirim.

İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans yapılarının kapı profilleri gibi önemli bir konuda çalışmamı uygun gören, başından beri çok değerli bilgi, ilgi ve yardımlarını esirgemeyen hocam Prof.Dr.Metin Ahunbay'a, herşey için gönülden teşekkür ederim.

Son olarak, bu tezin gerçekleşmesinde büyük payı olan anneme hayatımı kolaylaştırdığı, sabrı ve anlayışı için teşekkür ederim.

Mayıs, 2005

Arkeolog Ayşın ÖZÜGÜL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
EK A ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	xxii
SUMMARY	xxiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tarihi ve Coğrafi Çerçeve	1
1.2. Tezin Konusu	5
1.3. Amaç	5
1.4. Tezin Ana Malzemesi	5
1.5. Yöntem	6
1.6. Yayınlar	8
2. İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS DÖNEMİ KAPILARI GENEL ÖZELLİKLERİ	12
2.1. Kapı Öğeleri	12
2.1.1. Kapı Çerçevesi	12
2.1.2. Eşik	14
2.1.3. Kapı Kanatları ve Perdeler	15
2.1.4. Kilit / Sürgü Sistemleri	16
2.2. Yapım Tekniği ve Aşamaları	17
2.3. Malzeme	20
3. KATALOG	24
3.1. II. Theodosius Dönemi Ayasofya'sı Kapı Çerçevesi	24
3.2. Altın Kapı (Porta Aurea)'daki Kapı Çerçevesi	26
3.3. Marmara Deniz Surları Üzerindeki Kapı Çerçevesi	28
3.4. Hagios Iohannes Prodromos Kilisesi (Studios Manastırı Kilisesi) Kapı ve Pencere Çerçevesi	29
3.5 Hagios Polyeuktos Kilisesi Kapı Çerçevesi	38
3.6. Hagia Eirene Kapı Çerçevesi	39
3.7. Iustinianos Dönemi Ayasofya'sı Kapı Çerçevesi	48
3.8. Boukoleon Sarayı Kapı Çerçevesi	72

3.9. Hagia Euphemia Martyrionu Kapı Çerçeveleri	75
3.10. Lausos Sarayı Kapı Çerçevesi	75
3.11. Konstantinos Lips Manastırı Kilisesi (Fenari İsa Camisi) Kapı Çerçevesi	76
3.12. Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi) Kapı Çerçeveleri	77
3.13. Vefa Kilise Camisi Kapı Çerçeveleri	82
3.14. Pantokrator Manastırı Kilisesi (Zeyrek Camisi) Kapı Çerçeveleri	85
3.15. Kalenderhane Camisi Kapı Çerçevesi	93
3.16. Koca Mustafa Paşa Camisi Kapı Çerçeveleri	94
3.17. Kariye Camisi (Khora Manastırı Kilisesi) Kapı Çerçeveleri	96
4. İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI KAPI ÇERÇEVELERİNİN PROFİLLENMESİ: GENEL BAKIŞ	108
4.1. İstanbul Kapı Çerçevelerinde Kullanılan Profil Elemanlarının Oluşumu ve Antik Mimaride Kullanım Biçimleri	108
4.2. İstanbul Geç Antik ve Bizans Yapıları Kapı Çerçevelerinde Yer Alan Profil Elemanları	110
4.3. İstanbul Geç Antik ve Bizans Kapı Profil Düzenlemelerinin Kökeni	113
4.4. İstanbul'daki Geç Antik Çağ Yapılarının Kapı Profillenmeleri: Genel Bakış	117
5. İSTANBUL DIŞI GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI KAPI PROFİLLERİ VE TARTIŞMALAR	138
5.1. Geç Antik Çağ	138
5.1.1. Anadolu'daki Geç Antik / Erken Hristiyanlık Dönemi Yapılarında Devşirme Kapı Çerçeveleri	139
5.1.2. İstanbul ile İlişkili Örnekler	143
5.1.2.1. Batı ve Güney Anadolu	143
5.1.2.2. Yunanistan ve Balkanlar	150
5.1.2.3. İtalya	151
5.1.3. İstanbul ile Farklılık Gösteren Geç Antik Çağ Kapı Profillenmeleri	152
5.1.3.1. Pamphylia	152
5.1.3.2. Lykia	154
5.1.3.3. Kilikia-Isauria	156
5.1.3.4. Suriye	159
5.2. Ortaçağ	165
5.2.1. İstanbul Çevresi (Marmara Bölgesi ve Trakya)	165
5.2.2. Yunanistan	174
5.2.3. Lykia	179

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	183
KAYNAKLAR	195
EK A ŞEKİLLER	205
ÖZGEÇMİŞ	419

KISALTMALAR

AnatSt	: Anatolian Studies
Arch	: Archeologia
BSA	: The Annual of the British School at Athens
CahArch	: Cahiers Archéologiques
DOP	: Dumbarton Oaks Papers
FiE	: Forschungen in Ephesos
IstForsch	: Istanbuler Forschungen
IstMitt	: Istanbuler Mitteilungen
JdI	: Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts
JöB	: Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik
MAMA	: Monumenta Asiae Minoris Antiqua. Publications of the American Society for Archaeological Research in Asia Minor.
REB	: Revue des Etudes Byzantines
RM	: Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts. Römische Abteilung
TürArkDer	: Türk Arkeoloji Dergisi

ŞEKİL LİSTESİ

		<u>Sayfa No.</u>
Şekil 2.1.	Ayasofya kapılarından bir örnek. Görünüş.....	12
Şekil 2.2.	Ayasofya kapılarından bir örnek. Kesit.....	14
Şekil 2.3.	Sövelerde görülen sürgü yuvaları.....	17
Şekil 2.4.	Ephesos, Celsus Kitaplığı'na ait bir söve, köşe detayı.....	18
Şekil 2.5.	Studios Manastırı Kilisesi. Güney duvardaki kapı	19
Şekil 4.1	Düz şerit.....	110
Şekil 4.2.	Yarım oluk / içbükey silme ve oluk.....	110
Şekil 4.3.	Yarım kaval / dışbükey silme ve kaval.....	111
Şekil 4.4.	Kyma rekta.....	112

EK A ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Şekil A.1.	II. Theodosius dönemi Ayasofya'sı giriş cephesi, restitüsyon çizimi..... 206
Şekil A.2.	II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve parçası (Ayasofya Müzesi Env. No. 31) (Kat.no.001a) 206
Şekil A.3.	II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve veya lento parçası (Ayasofya Müzesi Env. No. 68) (Kat.no.001a) 206
Şekil A.4.	II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve veya lento parçası, profil (Kat.no.001a) 207
Şekil A.5.	II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası (Ayasofya Müzesi Env. No. 68) (Kat.no.001b)..... 208
Şekil A.6.	II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası, profil (Kat.no.001b)..... 208
Şekil A.7.	II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası (Ayasofya Müzesi Env.no.86) (Kat.no.001c)..... 209
Şekil A.8.	II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası (Ayasofya Müzesi Env. No.87) (Kat.no.001c)..... 209
Şekil A.9.	II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası, profil (Ayasofya Müzesi Env.no.86 ve 87) (Kat.no.001c)..... 210
Şekil A.10.	Altın Kapı, plan..... 211
Şekil A.11.	Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, güneyden görünüş (Kat.no.002)..... 212
Şekil A.12.	Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.002)..... 212
Şekil A.13.	Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, sol (B) söve detayı (Kat.no.002) 212
Şekil A.14.	Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, profil(Kat.no.002)..... 213
Şekil A.15.	Altın Kapı, orta geçitteki kapı (Kat.no.003) 214
Şekil A.16.	Altın Kapı, orta geçitteki kapı, söve detayı (Kat.no.003) 214
Şekil A.17.	Altın Kapı, orta geçitteki kapı, içten görünüş (Kat.no.003) 214
Şekil A.18.	Altın Kapı, orta geçitteki kapı, profil (Kat.no.003) 215
Şekil A.19.	Deniz Surları üzerinde kapı 1, güneyden görünüş (Kat.no.004). 216
Şekil A.20.	Deniz Surları üzerinde kapı 1, lento tacı (Kat.no.004)..... 216
Şekil A.21.	Deniz Surları üzerinde kapı 1, profil (Kat.no.004)..... 217
Şekil A.22.	Deniz Surları üzerinde kapı 2, güneyden görünüş (Kat.no.005). 217
Şekil A.23.	Deniz Surları üzerinde kapı 2, lento alt yüz (Kat.no.005)..... 218

Şekil A.24.	Deniz Surları üzerinde kapı 2, profil (Kat.no.005).....	218
Şekil A.25.	Deniz Surları üzerinde kapı 3, profil (Kat.no.006).....	218
Şekil A.26.	Studios Manastırı Kilisesi, plan.....	219
Şekil A.27.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki batı kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.007)....	220
Şekil A.28.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki batı kapı, profil (Kat.no.007).....	220
Şekil A.29.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.008).	221
Şekil A.30.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, portikustan görünüş (Kat.no.008).....	221
Şekil A.31.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, profil (Kat.no.008).....	222
Şekil A.32.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, atriumdan görünüş (Kat.no.009).....	222
Şekil A.33.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.009).....	222
Şekil A.34.	Studios Manastırı Kilisesi, Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, söve profili (Kat.no.009)...	223
Şekil A.35.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, atriumdan görünüş (Kat.no.010).....	223
Şekil A.36.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.010)	223
Şekil A.37.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.010)	223
Şekil A.38.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, portikustan görünüş (Kat.no.011)	224
Şekil A.39.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, dış yüz, detay (Kat.no.011)	224
Şekil A.40.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.011)	225
Şekil A.41.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, portikustan görünüş (Kat.no.012)	226
Şekil A.42.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.012)	226
Şekil A.43.	Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.012)	226
Şekil A.44.	Studios Manastırı Kilisesi. Narthekse güney cepheden giriş sağlayan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.013).....	227
Şekil A.45.	Studios Manastırı Kilisesi. Narthekse güney cepheden giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.013).....	227
Şekil A.46.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksten naosa açılan orta kapının kuzeyindeki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.014)....	228
Şekil A.47.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksten naosa açılan orta kapının kuzeyindeki kapı, profil (Kat.no.014).....	228

Şekil A.48.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksden naosa açılan orta kapının güneyindeki kapı, nartheksden görünüş (Kat.no.015)....	228
Şekil A.49.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksden naosa açılan orta kapının güneyindeki kapı, profil (Kat.no.015).....	228
Şekil A.50.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksden kuzey yan nefe açılan kapı, nartheksden görünüş (Kat.no.016).....	229
Şekil A.51.	Studios Manastırı Kilisesi, Nartheksden kuzey yan nefe açılan kapı, profil (Kat.no.016).....	229
Şekil A.52.	Studios Manastırı Kilisesi, Nartheksden güney yan nefe açılan kapı, profil (Kat.no.017).....	229
Şekil A.53.	Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksden güney yan nefe açılan kapı, nartheksden görünüş (Kat.no.017).....	229
Şekil A.54.	Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefe giriş sağlayan kapı, güneyden görünüş (Kat.no.018).....	230
Şekil A.55.	Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefe giriş sağlayan kapı, yan nefden görünüş (Kat.no.018).....	230
Şekil A.56.	Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.018).....	231
Şekil A.57.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, doğudan görünüş (Kat.no.019).....	232
Şekil A.58.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, kuzey yan nefden görünüş (Kat.no.019).....	232
Şekil A.59.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.019).....	233
Şekil A.60.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nefe giriş sağlayan kapı, doğudan görünüş (Kat.no.020).....	234
Şekil A.61.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nefe giriş sağlayan kapı, güney yan nefden görünüş (Kat.no.020).....	234
Şekil A.62.	Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.020).....	235
Şekil A.63.	H. Polyuktos Kilisesi'ne ait lento. (Kat.no.021).....	236
Şekil A.64.	H. Polyuktos Kilisesi'ne ait lento. (Kat.no.022).....	236
Şekil A.65.	H. Polyuktos Kilisesi'ne ait lento tacı (Kat.no.023).....	236
Şekil A.66.	Hagia Eirene. Plan.....	237
Şekil A.67.	Hagia Eirene. Atriumun güney duvarındaki kapı, profil (Kat.no.024).....	238
Şekil A.68.	Hagia Eirene. Atriumun kuzey duvarındaki kapı, profil (Kat.no.025).....	238
Şekil A.69.	Hagia Eirene. Narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapı, profil (Kat.no.026).....	239
Şekil A.70.	Hagia Eirene. Atriumdan narthekse açılan orta kapının kuzeyindeki kapı, profil (Kat.no.027).....	240
Şekil A.71.	Hagia Eirene. Atriumun kuzey portikusundan narthekse giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.028).....	241
Şekil A.72.	Hagia Eirene. Atriumun güney portikusundan narthekse giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no. 029)	242
Şekil A.73.	Hagia Eirene. Nartheksden naosa açılan en güney kapı, profil (Kat.no.030).....	243
Şekil A.74.	Hagia Eirene. Kuzeydoğu köşedeki ek odadan kuzey yan nefe açılan kapı, profil (Kat.no.031)	244

Şekil A.75.	Hagia Eirene. Kuzey cephenin batısından kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.032)	245
Şekil A.76.	Hagia Eirene. Kuzey cephenin doğusundan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.033)	245
Şekil A.77.	Hagia Eirene. Synthrononun altındaki koridorun kuzey ucundaki kapı, profil (Kat.no.034)	246
Şekil A.78.	Hagia Eirene. Synthrononun altındaki koridorun güney ucundaki kapı, profil (Kat.no.035)	246
Şekil A.79.	Hagia Eirene. Güney galerinin doğu ucundaki odanın kapısı, profil (Kat.no. 036)	246
Şekil A.80.	Ayasofya. Plan.....	247
Şekil A.81.	Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, dış yüz (Kat.no.037)	248
Şekil A.82.	Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, iç yüz (Kat.no.037)	248
Şekil A.83.	Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, profil (Kat.no.037)	249
Şekil A.84.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.038)	250
Şekil A.85.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.038)	250
Şekil A.86.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.038)	251
Şekil A.87.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.039)	252
Şekil A.88.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.039)	252
Şekil A.89.	Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.039)	253
Şekil A.90.	Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, dış yüz (Kat.no.040)	254
Şekil A.91.	Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, iç yüz (Kat.no.040)	254
Şekil A.92.	Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, profil (Kat.no.040)	255
Şekil A.93.	Ayasofya. Atriumun güney portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, iç yüz (Kat.no.041)	256
Şekil A.94.	Ayasofya. Atriumun güney portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, profil (Kat.no.041)	256
Şekil A.95.	Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı, vestibülden görünüş (Kat.no.042)	257
Şekil A.96.	Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı, nartheksdan görünüş (Kat.no.042)	257
Şekil A.97.	Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.42).....	258
Şekil A.98.	Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, dış yüz (Kat.no.43).....	259
Şekil A.99.	Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, iç yüz (Kat.no.43).....	259

Şekil A.100.	Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.43).....	260
Şekil A.101.	Ayasofya.Güney vestibülün doğu duvarındaki kapı, vestibülden görünüş (Kat.no.044)	261
Şekil A.102.	Ayasofya. Güney vestibülün doğu duvarındaki kapı, profil (Kat.no.044).....	261
Şekil A.103.	Ayasofya. Güney vestibülden narthekse açılan kapı, vestibülden görünüş (Kat.no.045)	262
Şekil A.104.	Ayasofya. Güney vestibülden narthekse açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.045)	262
Şekil A.105.	Ayasofya. Güney vestibülden narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.045).....	263
Şekil A.106.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.046).....	264
Şekil A.107.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapı, iç yüz (Kat.no.046).....	264
Şekil A.108.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapı, iç yüz, profil (Kat.no.046).....	265
Şekil A.109.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.47).....	266
Şekil A.110.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.47).....	266
Şekil A.111.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.47)	267
Şekil A.112.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.48)	268
Şekil A.113.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.48)	268
Şekil A.114.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.48)	269
Şekil A.115.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, dış yüz (Kat.no.049).....	270
Şekil A.116.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, iç yüz (Kat.no.049).....	270
Şekil A.117.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, profil (Kat.no.049)	271
Şekil A.118.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, dış yüz (Kat.no.050)	272
Şekil A.119.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, iç yüz (Kat.No.(050)	272
Şekil A.120.	Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, profil (Kat.no.050)	273
Şekil A.121.	Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.051)	274
Şekil A.122.	Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapı, iç yüz (Kat.no.051)	274
Şekil A.123.	Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapı, dış yüz lento ve lento tacı (Kat.no.051)	275
Şekil A.124.	Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapı, sağ söve, detay (Kat.no.051)	275

Şekil A.125.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.051).....	276
Şekil A.126.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.052)	277
Şekil A.127.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.052)	277
Şekil A.128.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.052)	278
Şekil A.129.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.053)	279
Şekil A.130.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.053).....	279
Şekil A.131.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.053).....	280
Şekil A.132.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, dış yüz (Kat.no.054).	281
Şekil A.133.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, iç yüz (Kat.no.054)	281
Şekil A.134.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, profil (Kat.no.054)	282
Şekil A.135.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden üçüncü kapı, dış yüz (Kat.no.055).....	283
Şekil A.136.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden üçüncü kapı, iç yüz (Kat.no.055).....	283
Şekil A.137.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden üçüncü kapı, profil (Kat.no.055).....	284
Şekil A.138.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, dış yüz (Kat.no.056).....	285
Şekil A.139.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, iç yüz (Kat.no.056).....	285
Şekil A.140.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, profil (Kat.no.056).....	286
Şekil A.141.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden ikinci kapı, dış yüz (Kat.no.057).....	287
Şekil A.142.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden ikinci kapı, iç yüz (Kat.no.057).....	287
Şekil A.143.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden ikinci kapı, profil (Kat.no.057).....	288
Şekil A.144.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en kuzey kapı, dış yüz (Kat.no.058).....	289
Şekil A.145.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en kuzey kapı, iç yüz (Kat.no.058).....	289
Şekil A.146.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en kuzey kapı, profil (Kat.no.058).....	290
Şekil A.147.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en güney kapı, dış yüz (Kat.no.059).....	291
Şekil A.148.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en güney kapı, iç yüz (Kat.no.059).....	291
Şekil A.149.	Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en güney kapı, profil (Kat.no.059).....	292

Şekil A.150.	Ayasofya. Güneyden naosa açılan orta kapı (kapı no. 27), profil (Kat.no.060).....	293
Şekil A.151.	Ayasofya. Güneyden naosa açılan doğu kapı (kapı no.28), profil (Kat.no.061)	293
Şekil A.152.	Ayasofya. “Mukaddes Kuyu odası”nın kapısı (kapı no.29), naosdan görünüş (Kat.no.062)	294
Şekil A.153.	Ayasofya. “Mukaddes Kuyu odası”nın kapısı (kapı no.29), profil (Kat.no.062)	294
Şekil A.154.	Ayasofya. Apsisin güneyindeki küçük kapı (kapı no.30), naosdan görünüş (Kat.no.063)	295
Şekil A.155.	Ayasofya. Apsisin güneyindeki küçük kapı (kapı no.30), profil (Kat.no.063).....	295
Şekil A.156.	Ayasofya. Apsisin kuzeyindeki kapı (kapı no.31), naosdan görünüş (Kat.no.064)	296
Şekil A.157.	Ayasofya. Apsisin kuzeyindeki kapı (kapı no.31), profil (Kat.no.064).....	296
Şekil A.158.	Ayasofya. Kuzeyden naosa açılan doğu kapı (kapı no.33), profil (Kat.no.065)	297
Şekil A.159.	Ayasofya. Kuzey cephe orta kapı, (kapı no.34), profil (Kat.no.066)	297
Şekil A.160.	Ayasofya. Güney galerinin batısındaki kapı, dış yüz (Kat.no.067).....	298
Şekil A.161.	Ayasofya. Güney galerinin batısındaki kapı, profil (Kat.no.067).....	298
Şekil A.162.	Ayasofya. Batı galerinin batı cephesinin güneyindeki kapı, galeriden görünüş (Kat.no.068)	299
Şekil A.163.	Ayasofya. Batı galerinin batı cephesinin güneyindeki kapı, profil (Kat.no.068)	299
Şekil A.164.	Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı (kapı no.46). Dış yüz doğu söve (Kat.no.069)	300
Şekil A.165.	Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı (kapı no.46). Galeriden görünüş (Kat.no.069)	300
Şekil A.166.	Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı, (kapı no.46), profil (Kat.no.069)	300
Şekil A.167.	Ayasofya. Güney galerinin doğusuna açılan kapı (kapı no.47), galeriden görünüş (Kat.no.070)	301
Şekil A.168.	Ayasofya. Güney galerinin doğusuna açılan kapı (kapı no.47), profil (Kat.no.070)	301
Şekil A.169.	Ayasofya. Güney galeri, orta kapı (kapı no.48), galeriden görünüş(Kat.no.071)	302
Şekil A.170.	Ayasofya. Güney galeri, orta kapı (kapı no. 48), profil (Kat.no.071).....	302
Şekil A.171.	Ayasofya. Güney galeri doğu kapı (kapı no.50), galeriden görünüş (Kat.no.072)	303
Şekil A.172.	Ayasofya. Güney galeri doğu kapı (kapı no.50), profil (Kat.no.072)	303
Şekil A.173.	Ayasofya. Güney galerinin doğu ucundaki kapı (kapı no.51), galeriden görünüş, (Kat.no.073).....	304
Şekil A.174.	Ayasofya. Güney galerinin doğu ucundaki kapı (kapı no.51), profil (Kat.no.073).....	304

Şekil A.175.	Ayasofya. Kuzey galerinin doğu ucundaki kapı, galeriden görünüş (Kat.no.074).....	305
Şekil A.176.	Ayasofya. Kuzey galerinin doğu ucundaki kapı, profil (Kat.no.074).....	305
Şekil A.177.	Ayasofya. Kuzey galeri doğu kapı (no.53), galeriden görünüş (Kat.no.075).....	306
Şekil A.178.	Ayasofya. Kuzey galeri doğu kapı (no.53), profil (Kat.no.075).	306
Şekil A.179.	Ayasofya. Güney galerideki yalancı kapı, profil (Kat.no.76).....	306
Şekil A.180.	Boukoleon Sarayı. Plan.....	307
Şekil A.181.	Boukoleon Sarayı. Güney cephede balkon kapıları, güneyden görünüş.....	307
Şekil A.182.	Boukoleon Sarayı. G-H ayakları arasındaki kapı, profil (Kat.no.077).....	308
Şekil A.183.	Boukoleon Sarayı. H-J ayakları arasındaki kapı, profil (Kat.no.078).....	309
Şekil A.184.	Boukoleon Sarayı. Doğü kapı, güneyden görünüş (Kat.no.079)	310
Şekil A.185.	Boukoleon Sarayı. Doğü kapı, profil (Kat.no.079).....	310
Şekil A.186.	Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.080).....	311
Şekil A.187.	Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.081).....	311
Şekil A.188.	Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.082).....	312
Şekil A.189.	Lausos Sarayı yakınında söve veya lento parçası, profil (Kat.no.083).....	312
Şekil A.190.	Konstantinos Lips Manastırı Kilisesi, kuzey bina ana (?) kapısı, profil (Kat.no.084)	313
Şekil A.191.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Plan.	314
Şekil A.192.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.085)	315
Şekil A.193.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.085)	315
Şekil A.194.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.086)	316
Şekil A.195.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.086)	316
Şekil A.196.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.087)	317
Şekil A.197.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.089)	318
Şekil A.198.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı, profil (Kat.no.089)	318
Şekil A.199.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. İç nartheksden naosa açılan güney kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.090)	319
Şekil A.200.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. İç nartheksden naosa açılan güney kapı, dış yüz, detay (Kat.no.090)	319

Şekil A.201.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. İç nartheksden naosa açılan güney kapı, profil (Kat.no.090)	319
Şekil A.202.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Galeri kuzey oda kapısı (Kat.no.091)	320
Şekil A.203.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Galeri kuzey oda kapısı, profil (Kat.no.091)	320
Şekil A.204.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Galeri güney oda kapısı (Kat.no.092)	320
Şekil A.205.	Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Galeri güney oda kapısı, profil (Kat.no.092).....	320
Şekil A.206.	Vefa Kilise Camisi. Plan.	321
Şekil A.207.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.093).	322
Şekil A.208.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, iç yüz (Kat.no.093)	322
Şekil A.209.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.093)	322
Şekil A.210.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, dış yüz (Kat.no.094)	323
Şekil A.211.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, iç yüz (Kat.no.094)	323
Şekil A.212.	Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, profil (Kat.no.094)	323
Şekil A.213.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Plan.	324
Şekil A.214.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.095)	325
Şekil A.215.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.095)	326
Şekil A.216.	Pantokrator Manastırı Kilisesi, Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.096)	327
Şekil A.217.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.096)...	328
Şekil A.218.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.097)	329
Şekil A.219.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.097)...	330
Şekil A.220.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan mezar şapelinin kapısının eksenindeki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.098).....	331
Şekil A.221.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan mezar şapelinin kapısının eksenindeki kapı, profil (Kat.no.098).....	331
Şekil A.222.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheks ara kapı, güneyden görünüş (Kat.no.099).....	332
Şekil A.223.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheks ara kapı, profil (Kat.no.099).....	332
Şekil A.224.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı (Kat.no.100).....	332

Şekil A.225.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.100)	333
Şekil A.226.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı (Kat.no.101)	334
Şekil A.227.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı, profil (Kat.no.101)	335
Şekil A.228.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan güney kapı (Kat.no.102)	336
Şekil A.229.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan güney kapı, profil (Kat.no.102)	336
Şekil A.230.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden mezar şapeline açılan kapı (Kat.no.103)	337
Şekil A.231.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden mezar şapeline açılan kapı, profil (Kat.no.103)	337
Şekil A.232.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Bema kuzey kapı, profil (Kat.no.104)	338
Şekil A.233.	Pantokrator Manastırı Kilisesi. Bema güney kapı, profil (Kat.no.105)	338
Şekil A.234.	Kalenderhane Camisi. Plan.	339
Şekil A.235.	Kalenderhane Camisi. Orta kapı, dış yüz (Kat.no.106)	340
Şekil A.236.	Kalenderhane Camisi. Orta kapı, iç yüz (Kat.no.106)	340
Şekil A.237.	Kalenderhane Camisi. Orta kapı, profil (Kat.no.106)	340
Şekil A.238.	Koca Mustafa Paşa Camisi. Doğu kapı (Kat.no.107).....	341
Şekil A.239.	Koca Mustafa Paşa Camisi. Doğu kapı, profil (Kat.no.107).....	341
Şekil A.240.	Koca Mustafa Paşa Camisi. Batı kapı (Kat.no.108).....	341
Şekil A.241.	Koca Mustafa Paşa Camisi. Batı kapı, profil (Kat.no.108).....	342
Şekil A.242.	Kariye Camisi. Plan.....	343
Şekil A.243.	Kariye Camisi. Batıdan dış nartheke giriş sağlayan kapı, dış yüz (Kat.no.109)	344
Şekil A.244.	Kariye Camisi. Batıdan dış nartheke giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.109)	344
Şekil A.245.	Kariye Camisi. Kuzey cepheden dış nartheke açılan kapı, dış yüz (Kat.no.110)	345
Şekil A.246.	Kariye Camisi. Kuzey cepheden dış nartheke açılan kapı, iç yüz (Kat.no.110)	345
Şekil A.247.	Kariye Camisi. Kuzey cepheden dış nartheke açılan kapı, profil (Kat.no.110)	346
Şekil A.248.	Kariye Camisi. Güney cepheden dış nartheke açılan kapı, dış yüz (Kat.no.111)	347
Şekil A.249.	Kariye Camisi. Güney cepheden dış nartheke açılan kapı, iç yüz (Kat.no.111)	347
Şekil A.250.	Kariye Camisi. Güney cepheden dış nartheke açılan kapı, profil (Kat.no.111)	347
Şekil A.251.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.112)	348
Şekil A.252.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.112)	348
Şekil A.253.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapı, profil (Kat.no.112)	349

Şekil A.254.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.113).....	350
Şekil A.255.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.113)	350
Şekil A.256.	Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, profil (Kat.no.113)	351
Şekil A.257.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.114)	352
Şekil A.258.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, naosdan görünüş (Kat.no.114)	352
Şekil A.259.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, dış yüz söveleri (Kat.no.114)	352
Şekil A.260.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, iç yüz, lento ve lento taçları (Kat.no.114)	352
Şekil A.261.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.114)	353
Şekil A.262.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, nartheksden görünüş (Kat.no.115)	354
Şekil A.263.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, naosdan görünüş (Kat.no.115)	354
Şekil A.264.	Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.115)	355
Şekil A.265.	Kariye Camisi. İç nartheksden kuzey ek yapıya giriş sağlayan kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.116)	356
Şekil A.266.	Kariye Camisi. İç nartheksden kuzey ek yapıya giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.116)	356
Şekil A.267.	Kariye Camisi. Naos-parekklesion arasındaki koridorun naos tarafındaki girişi (Kat.no.117)	357
Şekil A.268.	Kariye Camisi. Naos-parekklesion arasındaki koridorun naos tarafındaki girişi, profil (Kat.no.117)	357
Şekil A.269.	Kariye Camisi. Naos-Parekklesion arasındaki koridorun parekklesion tarafındaki girişi (Kat.no.118)	358
Şekil A.270.	Kariye Camisi. Naosdan-Parekklesion arasındaki koridorun parekklesion tarafındaki girişi, profil (Kat.no.118)	358
Şekil A.271.	Kariye Camisi. Parekklesiondan güney pastophoriona açılan kapı, dış yüz (Kat.no.119)	359
Şekil A.272.	Kariye Camisi. Parekklesiondan güney pastophoriona açılan kapı, profil (Kat.no.119)	359
Şekil A.273.	Kariye Camisi. Kuzey pastophorionun kapısı (Kat.no.120).....	360
Şekil A.274.	Kariye Camisi. Kuzey pastophorionun kapısı, profil (Kat.no.120)	360
Şekil A.275.	Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun doğusundaki oda kapısı (Kat.no.121).	361
Şekil A.276.	Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun doğusundaki oda kapısı, profil (Kat.no.121)	361
Şekil A.277.	Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun batısındaki oda kapısı (Kat.no.122)	362
Şekil A.278.	Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun batısındaki oda kapısı, profil (Kat.no.122)	362

Şekil A.279.	Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, alt odanın kuzey duvarındaki kapı (Kat.no.123)	363
Şekil A.280.	Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, alt odanın kuzey duvarındaki kapı, profil (Kat.no.123)	363
Şekil A.281.	Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, üst oda kapısı (Kat.no.124)	364
Şekil A.282.	Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, üst oda kapısı, profil (Kat.no.124)	364
Şekil A.283.	Bergama Dionysos Tapınağı kapı sövesi (Radt, 1999, s.190, Res.135)	365
Şekil A.284.	II. Theodosius Ayasofya'sı. Arkhitrav ve friz.....	365
Şekil A.285.	II. Theodosius Ayasofya'sı. Korniş.....	366
Şekil A.286.	II. Theodosius Ayasofya'sı. Friz.	366
Şekil A.287.	Altın Kapı. Kirişleme profili	367
Şekil A.288.	Studios Manastırı Kilisesi. Kirişleme profili.....	367
Şekil A.289.	Ephesos, Hagios Iohannes Bazilikası. Plan. (M. Büyükkolancı)	368
Şekil A.290.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Baptisteriumun güney kapısı (k 10).....	369
Şekil A.291.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi, Baptisteriumun doğu kapısı (k 11).	369
Şekil A.292.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Baptisteriumun doğusundaki mekanın güney kapısı (k 14)	369
Şekil A.293.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Nartheksden kuzey yan nefe açılan kapı (k 9)	370
Şekil A.294.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Nartheks kapılarından biri (k 6)	370
Şekil A.295.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Kuzey yan nefin kuzey duvarının batı ucundaki kapı (k 7)	371
Şekil A.296.	Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Atriumdan narthekse açılan kuzey kapı (k 5)	371
Şekil A.297.	Antalya Cumanun Camisi'ndeki bir kapı çerçevesi	372
Şekil A.298.	Side Piskoposluk Sarayı Kompleksi, V1a'dan V1b'ye açılan kapı.....	372
Şekil A.299.	Side Piskoposluk Bazilikası yakınında lento parçası.....	373
Şekil A.300.	Anemorion, Nekropolis Kilisesi, orta kapı.....	373
Şekil A.301.	Selçukler (Sebaste). Güney Kilise. Naosun orta kapısının yakınındaki parça.....	374
Şekil A.302.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 3.....	375
Şekil A.303.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 2.....	376
Şekil A.304.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 8.....	376
Şekil A.305.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 17.....	377
Şekil A.306.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 4.....	377
Şekil A.307.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 12.....	378
Şekil A.308.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 1.....	379
Şekil A.309.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 13.....	380
Şekil A.310.	Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 16.....	380
Şekil A.311.	Sebaste Güney kilise orta kapı.....	380
Şekil A.312.	Side. Piskoposluk Bazilikası'nın güneybatısında yerde duran parça.....	381
Şekil A.313.	Side. Liman Bazilikası'na ait kapı çerçevesi.....	382

Şekil A.314.	Side. Liman Bazilikası'na ait kapı çerçevesi.....	382
Şekil A.315.	Meryemlik, Thekla Bazilikası, kapı çerçeveleri.....	383
Şekil A.316.	Meryemlik. Kubbeli Bazilika, kapı çerçeveleri.....	384
Şekil A.317.	Olba Zeus Tapınağı, kuzey ve güney cepheadeki kapılar.....	385
Şekil A.318.	Olba Zeus Tapınağı, orta (batı) kapı.....	385
Şekil A.319.	Silifke Müzesi'nin bahçesindeki söve veya lento parçası.....	386
Şekil A.320.	Tarsus Hagios Paulos Kilisesi yakınında sergilenen lento parçası.....	386
Şekil A.321.	Demre (Myra) Hagios Nikholaos Kilisesi, kapı profilleri.....	387
Şekil A.322.	Philippi, Bazilika B. Güney şapele açılan kapı.....	388
Şekil A.323.	Philippi, Bazilika A. Kuzey yan nef ile orta nef arasında narthekse yakın kapı.....	389
Şekil A.324.	Philippi, Bazilika A. Propylon, küçük giriş.....	389
Şekil A.325.	Philippi, Bazilika A. Atrium güneybatı kapı.....	390
Şekil A.326.	Philippi, Bazilika A. Nartheks kapılarına ait parçalar.....	390
Şekil A.327.	Philippi, Bazilika A. Atriuma açılan yan kapılar.....	391
Şekil A.328.	Philippi, Bazilika A. Nartheks orta kapı, lento.....	392
Şekil A.329.	Philippi, Bazilika A. Nartheks orta kapı, lento tacı.....	393
Şekil A.330.	Philippi, Bazilika A. Transept kuzeydoğu kapı.	393
Şekil A.331.	Alahan Manastırı, Bazilika, Evangelist'ler kapısı, dış yüz.....	394
Şekil A.332.	Alakilise'ye ait bir kapı çerçevesi profili.....	394
Şekil A.333.	Kanlıdivane. 3 no.lu bazilikanın kapı profili.....	395
Şekil A.334.	Kanlıdivane. Kilise 1-Kilise 2 arası geçiş kapısı, profil.....	396
Şekil A.335.	Kızkalesi'nde bulunan bir kapı çerçevesi, profil.....	396
Şekil A.336.	Canbazlı. Bazilika. Orta kapı, profil.....	397
Şekil A.337.	Canbazlı. Bazilika. Nartheks güneydoğu kapı, profil.....	397
Şekil A.338.	İznik Koimesis Kilisesi. Kapı çerçeveleri.....	398
Şekil A.339.	Tirilye Fatih Camisi. Nartheksten naosa açılan orta kapı, dış yüz.....	399
Şekil A.340.	Tirilye Fatih Camisi, Nartheksten naosa açılan orta kapı iç yüz.....	399
Şekil A.341.	Tirilye Fatih Camisi, Nartheksten naosa açılan orta kapı, profil.....	400
Şekil A.342.	Babasultan'da bulunan kapı çerçevesi parçaları.....	401
Şekil A.343.	Lala Şahin Türbesi giriş kapısı, dış yüz, görünüş.....	402
Şekil A.344.	Lala Şahin Türbesi giriş kapısı, profil.....	402
Şekil A.345.	Vize, Ayasofya. Nartheks orta kapı lento.....	403
Şekil A.346.	Vize, Ayasofya. Nartheks orta kapı söveler.....	404
Şekil A.347.	Vize, Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapı.....	405
Şekil A.348.	Vize, Ayasofya. Nartheksten naosa açılan kuzey kapı.....	405
Şekil A.349.	Vize, Ayasofya. Nartheks duvar örgüsü içinde lento tacı.....	405
Şekil A.350.	Marmara Ereğlisi'nde Hagia Glykeria Kilisesi kapı sövesi profili.....	406
Şekil A.351.	Enez Ayasofya. Naos orta kapı, lento.....	407
Şekil A.352.	Enez Ayasofya. Naos orta kapı, söveler.....	408
Şekil A.353.	Enez Ayasofya. Kapı çerçevelerine ait parçalar.....	409
Şekil A.354.	Enez Ayasofya. Nartheksten naosa açılan güney kapı.....	410
Şekil A.355.	Enez Ayasofya. Nartheksten naosa açılan güney kapı, söve ve lento profili.....	410
Şekil A.356.	Selanik Ayasofya'sı. Nartheks kuzey yan kapı.....	411
Şekil A.357.	Selanik Ayasofya'sı. Prothesis kuzey kapısı.....	411

Şekil A.358.	Nea Moni. Manastırın katholikonunun giriş kapısı (Bouras, 1982, Şek.140)	412
Şekil A.359.	Nea Moni. Manastırın katholikonunun dış narteksdan iç nartekse açılan kapısı (Bouras, 1982, Şek. 136).....	412
Şekil A.360.	Nea Moni. Manastırın katholikonunun naosa açılan orta kapısı (Bouras, 1982, 138).....	412
Şekil A.361.	H. Lukas. Katholikon. Narteksdan naosa açılan kapı, profil (Schultz ve Barnsley, 1901, lev.28)	413
Şekil A.362.	H. Lukas. Kilisenin narteksine açılan kapı, profil ve görünüş (Schultz ve Barnsley, 1901, lev.28)	413
Şekil A.363.	H. Lukas'da bulunan çeşitli kapı çerçevesi profilleri (Schultz ve Barnsley, 1901, lev.28)	414
Şekil A.364.	Mani'de Eremos, H. Varvara (Barbara) Kilisesi. Batıdan giriş kapılarından birinin çerçevesi, profil (Megaw, 1935, fig.4).....	414
Şekil A.365.	Dereağzı. Çeşitli mimari elemanlar (Morganstern, 1983, s.155-6, Şek. 24,4).....	415
Şekil A.366.	Dereağzı. Çeşitli mimari elemanlar (Morganstern, 1983, s.155-6, Şek. 25)	416
Şekil A.367.	Demre, H. Nikholaos Kilisesi, Ortaçağ kapı çerçeveleri (Pesclow, 1975)	417
Şekil A.368.	Beycesultan'da bulunmuş olan kapı elemanları, profil (Wright, 1997, Şek. 6).....	418

İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI KAPI ÇERÇEVESİ PROFİLLERİ

ÖZET

İstanbul'da Geç Antik ve Bizans dönemi yapılarından bir kısmının kapı çerçeveleri günümüze ulaşabilmiştir. Bu yapıların hepsi, bugünkü Eminönü ve Fatih ilçelerini içine alan ve batıdan II. Theodosius surları ile sınırlanan “Tarihi Yarımada”dadır. İstanbul'daki mevcut en erken tarihli kapı çerçevesi örneği II. Theodosius Ayasofya'sına (415) ve aynı tarihlerde yapılmış olan Altın Kapı (porta aurea)'ya aittir. Diğer erken örnekler Studios Manastırı Kilisesi (İmrahor Camisi, 453/4), Hagios Polyeuktos Kilisesi (524-527), Hagia Eirene (yapım başlaması 532) ve Ayasofya'da (532-537) bulunmaktadır. İstanbul'daki Bizans Dönemi'ne ait korunabilmiş kapı çerçeveleri ise Konstantinos Lips Manastırı Kilisesi (Fenari İsa Camisi, 907), Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi, ykl. 1087), Vefa Kilise Camisi (ykl. 1100), Pantokrator Manastırı Kilisesi, (Zeyrek Camisi, 1124-1136), Kalenderhane Camisi (12. yy), Hagios Andreas te Krisei (Koca Mustafa Paşa Camisi, XIII.yy'ın ikinci yarısı), Chora Manastırı Kilisesi'nde (Kariye Camisi, 11. yy-14. yy) bulunmaktadır.

Bu dönemin kapı çerçeveleri genellikle yekpare mermer (veya dekoratif tabii taş) bloklardan işlenmiş iki dikme (söve) ve bunların üzerine oturan yatay blok (lento), nihayet bunun da üzerine yatırılmış bir ikinci bloktan (lento taci) oluşmaktadır. Söve, lento ve lento taşları çeşitli profillere sahip, bezemesiz silmelerle donanmıştır. Rölyef motif işlenmiş olan az sayıdaki örnekte motifler, lento tacının ana silmesi üzerinde yer almaktadır. İstanbul Geç Antik Çağ mimari süslemesi üzerine yapılan araştırmalarda, bu dönem Başkent mimari süslemesinin, Batı Anadolu'nun büyük kentlerindeki II. ve III. yüzyıla tarihlenen anıtlara dayandığını belirlemiştir. Önümüzdeki çalışmada İstanbul'un V. ve VI. yüzyıla ait kapı çerçevesi profillenmelerinin köken sorunu incelenirken Batı Anadolu'nun II. ve III. yüzyıl mimari süsleme örnekleri üzerine de eğilinmiştir. III. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak mimarinin diğer alanlarında olduğu gibi, mimari süsleme alanında da bir boşlukla karşılaşmaktadır. Söz konusu dönemde özgün üretim azalmış, bunun yerine IV. yy.da yaygınlaşan “devşirme” malzeme kullanımı tercih edilmiştir.

Geç Antik Çağ öncesi kapı çerçevesi profillenmeleri, yapıların Antik cephe düzenleri ile uyumlu biçim kazanmıştır. Anadolu'da hakim mimari cephe düzeni ikinci ve üçüncü yüzyıllarda Korinth düzenidir ve kapı çerçeveleri de bu düzen uyarınca biçimlenmiştir. V. yüzyıl İstanbul yapılarında korunabilen kapı çerçevelerinde aynı düzene uyumlu fakat yeni silme tipleri ile ve farklı oranlarla kendine özgü bir profillenmenin canlandığını görmekteyiz; esasında bu yenilenme, üst yapı ana kirişlemesi silme düzeninde V.yy'da oluşan yeniliklerin kapı çerçevesine yansımalarıdır. II. ve III. yüzyıl Korinth düzeni Anadolu çerçevelerinde söve ve lentolar, arkhitrav benzeri biçimlendirilmiştir: arkhitrav fascia'larının kademelenmeleri astragal'larla vurgulanmıştır; fascia demetini dışbükey-içbükeylikler

takip eder veya bazı durumlarda bir kyma rekta son ikisinin yerini alır. Lento taçları, ne taşan çatı saçaklarının küçük tekrarlarıdır. Buna karşılık V. yüzyıl İstanbul erevesleri göze çarpar şekilde değişmiştir: kullanılan silme türleri, sığ düz şeritler, üstlerinde taşkın, iri dışbükey silme, çeyrek çubuk, kyma rekta ve basit ibkeyliklerdir. Erken dönemdeki kirişleme – ereve profilleri arasındaki belirgin ilişki, İstanbul 5.yy düzenlemelerinde de göze çarpmaktadır.

İstanbul Geç Antik ağ yapılarının kapı ereveslerinde profillenme, genellikle, kademeler halinde sıralanan, eşit genişlikteki düz şeritlerle başlar (zaman zaman düz şeritlerin arasına bir kyma rekta katılır), geniş ve taşkın bir dışbükey silme ile devam eder; en dıştaki/en üstteki düz silmeyle profillenme tamamlanır. Daha dar ereveslerde, düz şeritleri takip eden bir kyma rekta ve nihayet en dışta/en üstte bir düz şeritle sıralama tamamlanır. Lento taı biçimlenmesi, genellikle düz şerit ve kyma rekta profilli silmelerden oluşmaktadır.

İstanbul’da V. yüzyıldan başlayarak görülen kapı erevesleri, geniş bir dağılım alanı göstermektedir. Mimarlık alanında Başkent İstanbul etkisindeki Marmara evresi, Trakya, Yunanistan, Balkanlar, Batı ve Güney Anadolu ve Kuzey İtalya’da diğer başkent Ravenna’da Marmara Adası mermerinden veya yerel malzemeden yapılmış, İstanbuldaki çağdaşlarına benzer profillenmeye sahip kapı ereveslerine rastlanmaktadır. Suriye ve Kilikia’nın birçok yapısının kapı elemanları ve Lykia’daki bazı örnekler farklı özelliklere sahiptir. Farklılaşmanın nedeni, bahsedilen bölgelerde mimari süslemenin yerel geleneklere, farklı köken ve etkilere bağlı olarak biçimlenmiş olmasıdır.

Ortaçağ’da İstanbul kapı erevesleri profillenmelerinde, Geç Antik ağ örneklerine göre dikkat çekici bazı farklılıklar görülmektedir. İçbükey profilli silmelere daha çok yer verildiği tespit edilmektedir; dışbükey profilli silme daralıp şişkinleşmiş ve daha plastik bir görünüme kavuşmuştur, ileri doğru fırlayan bir içbükey silme sayesinde, en üstteki son düz şeritin düzleminin gerisinde kalmıştır. Bu dönem için İstanbul dışı koşut rnekler İstanbul’un yakın çevresinde, Batı ve Gney Anadolu, Trakya ve Yunanistan’da bulunmaktadır.

PROFILES OF DOORFRAMES OF LATE ANTIQUE AND BYZANTINE BUILDINGS IN ISTANBUL

SUMMARY

There are a number of doorframes of the Late Antique and Byzantine buildings that have survived in Istanbul. All these buildings are located on the “historical peninsula”, i.e. in the districts of modern Eminönü and Fatih. The Land Wall, constructed during the reign of Emperor II.Theodosius set the limits of the City in the west. The earliest examples of doorframes in Istanbul are found in “porta aurea” (ca. 413) and in the porticus of Theodosian Hagia Sophia (415); others belonging to the earliest period of the late Antique Constantinopolis are the church of the Studios monastery (İmrahor Camisi, 453), in H. Polyeuktos (524-527), Hagia Eirene (beginning of construction, 532), Justinian’s Hagia Sophia (532-537). Medieval Byzantine monuments of Constantinople with existing doorframes are the church of the Konstantinos Lips Monastery (907), church of Pantepoptes (Eski İmaret Camisi, before 1087), Vefa Kilise Camisi (ca. 1100), the church of Pantokrator Monastery (Zeyrek Kilise Camisi, 1124-1136), Kalenderhane Camisi (12.yy), H. Andreas in Krisei (Koca Mustafa Paşa Camisi, second half of the 13th century), the monastery church of St. Savior in Chora (Kariye Camisi, 11th and 14th centuries).

The doorframes are constructed by two vertical posts, which are generally carved out of marble stone or other decorative stones, and a horizontal lintel bearing on the side jambs; on top of the lintel is placed a lintel crown. These elements are often moulded by undecorated profiles; lintel crowns are sometimes enriched with relief motifs. The researches on the architectural ornamentation of the Late Antique period revealed that they are rooted in the decoration of the monumental buildings of important cities in the Western Anatolia from the second and the third centuries. This investigation on the doorframes of the Late Antique architecture has also attempted to elucidate their origins and their development in the Byzantine art on hand of the decoration of second and third centuries. Starting with the second half of the third century we are confronted with a gap concerning the architectural decoration, similar to the lack of original materials in other areas of architecture. Original production has decreased during the Late Roman period leaving way to the much preferred usage of material (spolia) lying around in the fourth century.

Earlier in the Antique period, profiles of the doorframes had been shaped in accordance with the related architectural order of the individual buildings. The Corinthian order which prevales in Anatolia in the second and third centuries reappears in the fifth century buildings of Istanbul with some innovations in the motifs and in the proportions. This change is, in fact, a reflection of the new proportions of the single elements of the main entablature in the fifth century. In the 2nd and 3rd centuries the jambs and the lintels of the doorframes have architrave-like profiles. The stepped fascias of the ionic or corinthian orders are seperated by astragals; the bundle of the fascias are followed by ovolo-cavetto or by a cyma recta;

the lintel crowns are smaller versions of projecting roof cornices. However, the types of mouldings of the doorframes in Istanbul are markedly different; they are plain bands, pronounced convex projections, half-quarter round mouldings, cyma recta, and simple cavettos. The similarities between the formations of entablature and door frames in the earlier centuries are distinctly noticeable also in the mouldings of the Theodosian Hagia Sophia, of the Golden Gate and of the church of the Studios monastery (İmrahor Camisi).

Profiles of the doorframes of Late Antique buildings in Istanbul generally begin at the bottom with narrow, stepped out bands in equal width, and they are followed by a high, protruding convex band; sometimes a low cyma recta is inserted between the flat stripes. The profiling terminates atop with a high stripe. In minor passages with slender posts–lintels, the lower flat bands are followed by a cyma recta and a thick stripe at the top. The crown lintel is composed of a cyma recta terminating with the obligatory plain stripe.

The doorframes which appeared in the fifth century outside of Istanbul are widely distributed in a large area extending from Thrace, Greece, the Balkans, Western and Southern Anatolia, to Ravenna in northern Italy. They are made of marble, quarried on the island of Proconnesos (Marmara Adası), and their profiles are in general identical with their contemporary counterparts in Istanbul. On the other hand, examples from Cilicia reflect rather architectural impulses from Syria. They and those from Lycia have different traits than those recounted above; this deviation must be attributed to the local building material and local building traditions.

The doorframes in the Medieval monuments of Istanbul display some striking changes from those examples of the Late Antique period. The mouldings with deep cavettos are appearing now more often, convex courses became narrower but more pronounced. Thus, the moulding gained a placticity not encountered hitherto. The deep concave moulding on the other hand retreated behind the plane of the terminating final stripe. Comparative examples of this period are located around Istanbul, in Thrace and Greece and finally in western and southern Anatolia.

1. GİRİŞ

1.1. Tarihi ve Coğrafi Çerçeve

İstanbul'un Tarihi Yarımada'sı üzerindeki şehir tarihinin, Megara'dan gelen kolonistler tarafından İ.Ö. VII. yüzyılda Byzantion'u kurmasıyla başladığı kabul edilmektedir. İstanbul'un Tarihi Yarımada'sı üzerindeki en eski yerleşimin, daha sonraki Hellenistik Byzantion'un, Megara'dan gelen kolonistler tarafından İ.Ö. VII. yüzyılda kurulduğu kabul edilmektedir. Söylenceye göre Kral Byzas bu kuruluşun başındadır (Dagron, 1974, 18, s.29-31, 68-70, Müller-Wiener, 1977, s.16). İstanbul'un Hellenistik Çağ'daki görünümü hakkında bilinenler az sayıda arkeolojik buluntu ve büyük ölçüde yazılı kaynakların aktardıkları ile sınırlıdır (Mango, 1990, s.13 vd). (Müller-Wiener, 1977, s.16 vd). Byzantion'un ilk yıllarından itibaren surlarla çevrelelendiği, limanları, tapınakları, tiyatrosu, agorası olduğu bilinmektedir (Müller-Wiener, 1977, s.16).

Pescennius Niger ile Septimius Severus (193-211) arasındaki taht kavgası sonunda, Septimius Severus Byzantion'u zaptederek kentin önemli yapılarının büyük bir kısmını yıktırdıktan sonra, 197 yılında, zaman zaman Antonia (Antoninia) olarak adlandırılan Byzantion'un yeniden inşasına girişir (Müller-Wiener, 1977, s.18). Byzantion'un Septimius Severus döneminin gösterişli yapıları arasında, kalıntıları günümüze kadar ulaşmış olan Zeuxippos Hamamları ve Hippodrom'dan başka Akropolis'in doğusunda amfitiyatro veya Kynegion, büyük bir sütunlu cadde ve Valens'in adıyla anılan su kemeri sayılabilir (Mango, 1990, s.19, 20).

Megaralılar ve Septimius Severus'dan sonra, kentin üçüncü kurucusu Constantinus'dur (Dagron, 1974, s.33). Constantinus, 18 Eylül 324 günü, Chrysopolis'te Licinius'a karşı kazandığı zaferin ardından, aynı yılın Aralık ayında, "kuruluş" töreni sırasında kente kendi adını vermiş ve yeni sınırlarını çizmiştir. 11 Mayıs 330'da yapılan "kutsama" şenliği, Konstantinoupolis'in kuruluş günü olarak kabul edilmiştir (Dagron, 1974, s.33; Dagron, 1981, s.62 vd).

Constantinus, Hristiyan Roma'nın yeni başkentini, "Nea Roma"yı (Dagron, 1981, s.18) kurmak üzere büyük bir inşaat faaliyetine girişmiş, şehrin anahatlarını çizdiği

bir planlama yaptırmıştır, çok sayıda anıtsal yapı ve yollar inşa ettirmiş ve imparatorluğun dört bir köşesinden getirttiği anıtlarla şehri süsletmiştir (Mango, 1990, s.23 vd., Jones 1964, s.83-84, 90). Öncelikle Hellenistik şehri 6 kilometrekareye genişleten yeni surları yaptırmıştır. Bu duvarlardan bugüne hiçbir iz kalmamıştır (Müller-Wiener, 1977, s.19; Mango, 1990, s.24). Bugün Çemberlitaş adıyla bilinen sütun, dairesel bir plana sahip Constantinus forumunun ortasında idi ve üzerinde imparatorun heykeli yükseliyordu (Mango, 1990, s.25, n.13-16). Forumun kuzeyinde, önünde heykellerin bulunduğu Senato binası ve bunun yanında belki bir nymphaeumun varlığı da sadece yazılı kaynaklardan bilinmektedir. Septimius Severus tarafından yapımına başlanan Zeuxippos Hamamı ve Hippodrom, Constantinus tarafından tamamlanmıştır. Büyük Saray'ın bu dönemi, ikinci bir Senato Binası ve Tetrastoon'un kuzeydoğusundaki Bazilika'ya ait hiçbir kalıntı bulunamamıştır. 1967-1968 yıllarında bulunan mermer dikme, bugün Roma yollarının başlangıcını işaret eden Milion'a ait olarak kabul edilmiştir (Müller-Wiener, 1977, s.216-218). Buradan başlayan ana cadde, güneyden Altın Kapı'ya ulaşmaktaydı. Yaklaşık olarak Fatih Camisi'nin yerindeki Havariler Kilisesi de yine aynı imparator tarafından yaptırılmış bir başka önemli yapıdır. Günümüze hiçbir kalıntısı ulaşmamış olan kiliseden yazılı kaynaklarda bahsedilmektedir. Constantinus döneminde kuşkusuz başka kiliseler de yaptırılmıştı, fakat bunların sayısının pek fazla olmadığı anlaşılmaktadır (Mango, 1990, s.34-36). *Notitia*'da "*ecclesia antiqua*" olarak adı geçen Hagia Eirene'yi, Sokrates (I, 16) Constantinus'un, (günümüzdeki yorumlamalara göre oğlu Constantius'un) yaptırdığını bildirmektedir.

Constantinus'dan sonra hüküm süren imparatorlar, onun yolundan gitmişler, şehri Roma kentlerinin karakteristiğini oluşturan sütunlu caddeler, forumlar, zafer takları, hamamlar gibi büyük kamu yapıları ve kiliseler ile donatmışlar, ayrıca şehir dışında da bazı yapılanmalara gitmişlerdir. Nüfusun artması ve şehrin genişlemesiyle, antik Byzantion'un limanları yetersiz kalmaya başlayınca, Iulianus (361-363) ve Theodosius I (379-395) güney kıyılarında yeni limanlar ve ambarlar yaptırmıştır (Mango, 1990, s.37-42, Müller-Wiener 1998, s.8). 1920'li yılların sonlarına doğru yapılan kazılarda Theodosius Forumu'nun batı köşesinde yer alan anıtsal kemere ait parçalar ortaya çıkartılmıştır (Casson ve Rice, 1929, 36-40).

Theodosius II (408-450), Ayvansaray'dan güneyde Yedikule'ye uzanan kara surları ile şehri ikinci kez batıya doğru genişletirken (408-413) bu güçlü savunma yapısı

sayesinde bin yıl boyunca değişmeyecek sınırları da çizmiştir. Yeni surlar yapılırken Constantinus surları da korunmuştur. İkiisi arasında kalan alanda, yoğun bir yerleşimden çok, bahçeler, tarım alanlarının yanısıra büyük malikane ve arazileri bulunmakta idi. Bunlardan yeni Altın Kapı'ya uzanan yol üzerinde kurulmuş olan Studios Manastırı'nın (454'den önce veya 454-463) kilisesi (Iohannes Prodomos Kilisesi, İmrahor Camisi) şehirde bugüne kadar korunabilmiş erken tarihli tek bazilikadır. Theodosius II'nin surlar içinde yaptırdığı ikinci önemli yapı ise Constantius'un yaptırdığı bazilika üzerine inşa edilen ikinci Ayasofya'dır (bit. 415). Kalıntıları günümüze ulaşan Theotokos Khalkoprateia ve H. Polyeuktos, Iustinianos dönemi öncesine ait kiliselerdir.

Iustinianos I'in hüküm sürdüğü 527-565 yılları arasında imparatorluk, "Altın Çağ" olarak da nitelenen parlak bir dönem yaşamıştır. Nika ayaklanması (532) sırasında büyük ölçüde tahrip olan kent merkezinde zarar gören yapıların yenilenmelerinin yanısıra, İstanbul birçok büyük ve önemli yapıyla yeniden ihya edilmiştir. İmparatorun, İstanbul ve dışında inşa ettirdiğı yapıları, Procopius *de aedificiis* adlı eserinde anlatmıştır. Ayasofya'nın yapımından başka, Büyük Saray'ın bazı bölümleri, Zeuxippos Hamamları, Hagia Eirene, ve bitişiğindeki Sampson Hastanesi yeniden yapılmış veya yenilenmiştir. Bunlar arasında, Petros ve Paulos kiliseleri, Sergios ve Bakkhos Kilisesi ve Havariler Kilisesi yer almaktadır. Iustinianos I'in yaratmaya çalıştığı kent, tamamen eski gelenekten kopmadan Ortaçağ'ı haber veren bir değişime işaret etmektedir. Toplantı salonları, bazilikalar, tiyatrolar, portikler, hamamlar gibi resmi ve kamu yapıları azalırken dini ve hayır amaçlı yapılar artmıştır (Mango, 1990, s.52).

Iustinianos'un hükümdarlığının sonlarına doğru ve VII. yüzyılın ilk on yılları Geç Antik Çağ'ın sonu olarak kabul edilmektedir.

Iustinianos'dan sonra durgun bir dönem başlamıştır. VI. yüzyılı izleyen yaklaşık iki yüzyıl, İstanbul için mimaride olduğı kadar yazılı kaynaklar bakımından da oldukça suskun bir dönemdir. IX. yüzyıla kadar, saldırılar, salgınlar, yangınlar, ekonomik kaynakların israfı ve azalması ve başka birçok nedene (Mango, 1990, s.53 vd.) bağlı olarak yaşanan gergin dönemde, Bizans mimarisi için de gelişimden bahsedilemez (Mango, 1979, s.89).

Bu dönem, ikonoklasma döneminin son imparatoru Theophilos'dan (829-842) itibaren sona ermeye başlar (Mango, 1979, s.108). IX. yüzyılın ikinci yarısından

itibaren Makedon hanedanıyla yeniden parlak bir döneme girilmiştir. I. Basileos (867-886) tarafından yirmi beş kilise onartılmış ve sekiz yeni kilise inşa ettirilmiştir. Bunlardan biri Büyük Saray'daki Nea Ekklesia (877-881)'dir (Müller-Wiener, 1977, s.24, Mango, 1979, s.108). Bu dönemin mimarisi, Antik İstanbul yapılarının görkeminden uzak, daha mütevazı ölçekli kilise ve manastırların kurulması ve harap haldeki kiliselerin onarımı ya da yeniden yapımına dayanmaktadır (Mango, 1972, s.236). Orta Bizans mimarisinin günümüze gelebilmiş İstanbul'daki iki temsilcisi 907 tarihli Lips Manastırı Kilisesi (Fenari İsa Camisi) ve 920 civarında yaptırılan Myrelaion Manastırı Kilisesi'dir (Bodrum Camisi), (Macridy ve diğ, 1964, s.251-315; Naumann, 1966; Naumann, 1967; Striker, 1981).

Kommenos hanedanı döneminde, şehrin önemli bir noktasında, Pantokrator Manastırı (1118-1136) kurulmuştur (Megaw, 1963, s.333 vd). XII. yüzyıldan günümüze ulaşan diğer iki kilise yapısı Pammakharistos Manastırı Kilisesi (Fethiye Camisi) ve Kalenderhane Camisi'dir (Striker ve Kuban, 1997).

1204'de başlayan Latin istilası sırasında, şehirdeki birçok kilise ve manastır bakımsız kalmış, yıkılmıştır. İstila, Ağustos 1261'de VIII. Mikhaıl Paleologos'un şehre girmesi ile sona erdiğinde, İstanbul harap durumda idi. İmparator, önce surların, daha sonra sarayların ve manastırların onarımına girişmiştir. Zor şartlara karşın XIII-XIV. yüzyılda şehri canlandırma çabalarıyla, çeşitli onarım ve inşaatlar yapılmış, bazı kilise binaları ek yapılarla genişletilmiştir. 1310'da Pammakharistos'un ana binasının güneyine bir *parekklesion* eklenmiştir. 1316-1321 yılları arasında Theodore Methokhites Khora Manastırı Kilisesi'ni (Kariye Camisi) restore ettirmiş ve genişletmiştir. Yaklaşık 1100 yıllarına tarihlenen Vefa Kilise Camisi'nin dış nartheksi de Paleologoslar dönemine aittir (Ousterhout, 1987, s.94, n.9).

İmparatorluğun son yüzyılında iç savaşlar, depremler, veba salgını gibi nedenlerle kent merkezi ihmal edilmiş, hatta sarayın bazı bölümleri yıkılmıştır.

İstanbul'un Geç Antik ve Bizans mimarisini bugün büyük ölçüde kiliseler temsil etmektedir. İmparatorluktan geriye kalan yegane saray mimarisi örnekleri "Iustinianus'un Evi" olarak adlandırılan Boukoleon Sarayı'nın ayakta kalabilmiş kısımları ve Paleologoslar döneminden Tekfur Sarayı'dır.

1.2. Tezin Konusu

İstanbul'un Geç Antik ve Bizans sanatının ve mimarisinin bilinmezlerle dolu tarihini aydınlatmada dönemin yazılı kaynakları, sistematik kazılarla veya rastlantı sonucu ortaya çıkmış olan toprakaltı buluntular ve ayakta kalabilmiş yapılar kaynak oluşturmaktadır. Çok sayıda araştırmaya konu olmuş ve olmaya devam eden mimari anıtlar, herbiri bir bilgi kaynağı olan birçok ayrıntı barındırmaktadır.

Kapı çerçeve profilleri, İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans yapıları üzerine bugüne kadar yayınlanmış olan birçok monografide veya mimarlık tarihi araştırmalarında yer alsa da, toplu halde bir kataloğunun da sunulduğu, karşılaştırmalı ve ayrıntılı bir araştırmaya başlıbaşına konu edilmemiştir. Bu çalışma, mimari plastik alanındaki araştırmalarda da yer bulamamış bu mimari elemanı, İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans yapılarının kapı ve pencere çerçevelerinin profillerini konu almaktadır.

1.3. Amaç

Yukarıda belirtilen tarihi ve coğrafi çerçeve içinde, II. Theodosius'un surları ile sınırlanan bugünkü Eminönü ve Fatih ilçelerini içine alan "Tarihi Yarımada"da, Konstantinopolis'in kuruluşundan (330) Bizans devletinin sona ermesine (1453) kadar olan döneme ait bugüne ulaşabilmiş veya belgelenebilmiş, kapı ve pencere çerçeveleri veya bunlara ait parçaların tam bir kataloğunun hazırlanması, karşılaştırmalı incelenmesi, kökenleri, tarihi süreç içinde gelişimi ve değişiminin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Anadolu, Yunanistan, Suriye ve İtalya'daki Geç Antik Çağ' ve Bizans yapıları kapı çerçeveleri örnekleri ile karşılaştırma yapılarak, benzerlikler ve farklar ortaya konmaya çalışılacak, bunların nedenleri araştırılacaktır.

1.4. Tezin Ana Malzemesi

Sözkonusu zaman dilimi içinde yer alan İstanbul'daki kesin tarihi belli, mevcut en erken örnek II. Theodosios dönemine aittir. İkinci Ayasofya'nın kapı çerçevelerine ait parçalar bugünkü Ayasofya Müzesi'nin bahçesinde, Studios Manastırı Kilisesi'nin kapı çerçeveleri ise yerinde korunmuştur. VI. yüzyıl örnekleri sayıca daha fazladır. Ayasofya'nın hemen hemen bütün, Hagia Eirene'nin ise çoğu kapı çerçeveleri *in situ* olarak bugüne ulaşabilmiştir. Büyük Saray'a ait "İustinianus'un Evi" olarak adlandırılan yapı kalıntısında, denize bakan balkon kapılarından üçünün

çerçevesi, bütünüyle olmasa da, yerindedir. Farklı ölçülerdeki, farklı dönemlere ait çerçevelerin çizimleri yayınlanmıştır (Talbot Rice, 1958, s.169). Polyeuktos Kilisesi'nin kapı söve ve lentolarına ait parçalara, yayınlanan monografide kazı sırasında bulunmuş olan mimari parçalar arasında yer verilmiştir (Harrison, 1986, s.139). İstanbul'da VI. yüzyıldan X. yüzyıl başına kadar olan döneme ait, günümüze ulaşan hiçbir kapı çerçevesi yoktur. Bu boşluğu dolduracak çözümler, sanat ve mimarlıkta başkent ekolünü izleyen eyaletlerde, öncelikle kapı söve ve lentolarında, daha sonra olarak mimari plastik örneklerinde aranacaktır. Fenari İsa Camisi'nin (yak.907) hiçbir özgün kapı çerçevesi yerinde değildir, ancak yapılan araştırmalar sırasında, kuzey binanın lentosuna ait parçalar ele geçirilmiş, restitüsyonu yapılabilmiş, çizim ve fotoğrafı yayınlanmıştır (Macridy ve diğ., 1964, Şek. 14). Pantepotes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi, 1081-1087), Pantokrator Manastırı'nın kilisesi (Zeyrek Camisi, 1118-36) ve Khora Manastırı Kilisesi'nin (Kariye Camisi, XII. yüzyıl) ait oldukları yapı için üretilmiş ve çağdaş olan kapı çerçeveleri büyük ölçüde korunmuştur. Zeyrek Camisi'nin dış nartheksden iç narthekse açılan kuzey kapının ve orta kapının iki yanındaki pencerelerin çerçeveleri sütun gövdelerinin yeniden işlenmesiyle elde edilmiştir. Vefa Kilise Camisi'ndeki (XI.-XII. yüzyıl) mevcut çerçevelerden birisi (kuzey kapı) de yine eski bir sütun gövdesinin yeniden işlenmesiyle elde edilmiştir. Son iki örnek ile, Andreas te Krisei Manastırı Kilisesi'nin (Koca Mustafa Paşa Camisi) (XIII. yüzyıl) eğreti duran, özgün yerlerinde olmayan birbirinden farklı profilli çerçeveleri Bizans mimarlık tarihinin bir başka sorununu ortaya koymaktadır. Bu devşirme çerçevelerden hiçbirinin kaynağı belli değildir. Hem Geç Antik Çağ'da hem de Bizans mimarisinde devşirme malzeme kullanımı konusu ileride, ayrıca ele alınacaktır.

1.5. Yöntem

Çalışmanın ilk aşaması, yerlerinde korunmuş veya kazılar sonucu ortaya çıkartılmış ana malzemenin, ölçülme, çizim ve fotografla belgelenmesi ve envanterinin hazırlanması olmuştur. Yerinde çizilen krokiler ve alınan ölçülere dayanarak, profil çizimleri 1/5 ölçeğinde yapılmış, ölçüler milimetre hassasiyetinde, santimetre (cm) ünitesinde verilmiştir. İstanbul'da bugün mevcut olmayan ya da ölçü alma olanağı bulunamayan kapı çerçevesi elemanlarından bazılarının çizimlerini yayınlarda bulmak mümkün olmuştur. Bunların, bu çalışmadaki diğer çizimlerin ölçeğine ve formatına uydurularak yeniden çizimleri yapılmıştır. Malzemenin ulaşılabilir olduğu

ve ve ölçü alma olanağının bulunduğu tüm örnekler, yayınlanmış olsa da yeniden ölçülmüş ve rölöveleri çizilmiştir. Lento ve “lento taçları”nın ölçülerinin alınabildiği kapılarda, bunların düşey kesitleri, üst elemanlara ulaşamama vb. sorunlarla karşılaşılacak çerçevelerde sövelerin yatay kesitleri verilmekle yetinilmiştir. Düşey kesit çizimlerinde, çerçevenin dış yüzü sola, yatay kesit çizimlerinde alta bakar şekilde yerleştirilmiştir.

Alan çalışmaları ile eşzamanlı olarak yürütülen kütüphane çalışmalarında, öncelikle İstanbul’un Geç Antik ve Bizans Dönemi arkeolojisi üzerinde yoğunlaşmıştır. İstanbul’da söz konusu döneme ait yapıların, tarihi ve geçirdiği evrelerin yanı sıra, kapı çerçeveleri ve mimari süslemesi ile ilgili veri toplanmıştır.

Kaynak araştırmaları, ayrıca İstanbul’da kapı çerçevesi örneklerinin bulunmadığı bir döneme, Antik Çağ mimarlığına yönelik sürdürülmüştür. Köken araştırmasının amaçlandığı bu inceleme sırasında özellikle Anadolu’nun Roma Dönemi yerleşimleri üzerine yoğunlaşmıştır. Kütüphane çalışmalarının bir diğer ayağı ise, karşılaştırma malzemesi olarak kullanmak üzere, ana malzemenin ait olduğu tarih dilimine ait İstanbul dışındaki malzemenin toplanması olmuştur. Bu malzemenin toplanması, zaman zaman arazi çalışmaları da gerektirmiştir. Tamamı olmasa da ulaşıldığı kadarıyla bu malzeme grubu, İstanbul örnekleri ile paralellikleri ve farklılaşmaları ortaya koymuştur. Ayrıca V. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasına tarihlenen İstanbul kapı çerçevelerinin gelişimini/değişimini anlamaya çalışırken, VI-X ve XIII-XVI yüzyıl arasındaki boşluklar İstanbul dışı örneklerle dayanarak doldurulmaya çalışılmıştır.

Rölöve çalışması yapmak üzere gerekli kurumlardan izin almak gerekmiştir. Müze statüsündeki yapılarda çalışabilmek için, bağlı bulundukları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden, cami olarak kullanılanlar için, T.C. Başbakanlık Vakıflar Gn. Md. İstanbul İl Bölge Müdürlüğü’nden, ayrıca bu camilerdeki görevlilerin bağlı bulundukları İstanbul, Eminönü ve Fatih Müftülükleri’nden gerekli izinler sağlanmıştır.

Katalog bölümünde yer alan örnekler, ait oldukları yapıların tarihine göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Yan söveler içten dışa, lento ve “lento taçları” aşağıdan yukarıya doğru betimlenmiştir.

1.6. Yayınlar

Yüzyıllar boyunca, seyyahları ve araştırmacıları cezbetmiş ve son derece zengin malzeme sunmuş olan İstanbul'un arkeolojisi veya fiziki çevre ve anıtlarının tarihi hakkında sayısız yazılı kaynak bulunmaktadır.

Geç Antik ve Bizans Dönemi yazılı kaynakları, şehrin o dönem mimari anıtları hakkında bilgi vermektedir. Bir kısmı, konu aldığı dönemden çok daha sonra kaleme alınmış olduğundan, adı geçen veya betimlenen yapılar bugüne kadar korunmadığından, bu bilgilerin güvenilirlikleri tartışmalıdır. İstanbul'un Geç Antik ve Ortaçağ mimarlık tarihi alanındaki diğer yayınları, XIX. yüzyıldan itibaren yoğunlaşan mevcut yapıların belgelenmesi ve değerlendirilmesiyle oluşturulan çalışmalar, tek bir yapı ya da yapı topluluğunu konu alan monografiler, kazı ve araştırma raporları ve mimari elemanların incelendiği araştırmalar olarak gruplandırmak mümkündür.

Arkeoloji ve sanat tarihi literatüründe başlıbaşına mimari elemanların profil tiplerinin ele alınıp incelendiği yayınlar sayıca son derece kısıtlıdır. Daha çok klasik arkeoloji alanında, yapıların tarihlendirmesinde önem taşıyan profillere, kazı raporları ile monografilerde ve bazı yapı tiplerini ya da yapının bir ögesini konu alan yayınlarda zaman zaman yer verilmiştir.

Profil konusundaki çalışmalarıyla tanınan L.T. Shoe'nun, bu konudaki çalışmaları *Profiles of Greek Mouldings* (1936), *Profiles of Western Greek Mouldings* (1952), *Etruscan and Republican Roman Mouldings* (1965) adlı üç kitap ve bir de makalede (Greek Mouldings of Kos and Rhodes, *Hesperia* XIX, 1950, s.338-370) toplanmıştır. Çalışmalarının tarihi çerçevesi içinde, bütün mimari profil tiplerini inceleyen Shoe, yayınlarında, özellikle de, 1936'daki ilk çalışmasında profilleri kökenleri ve Klasik dönemdeki gelişmeleriyle ele almış, bezemeli elemanları, taşıdığı motiflerle ilgilenmeden, sadece profillerine göre değerlendirmiş, katalogda yer verdiği tüm örneklerin çizimlerini de eklemiştir.

Bu alanda bir diğer yayın C. Erder'e aittir (*Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, 1967). Shoe'nun geniş coğrafi ve tarihi sınırlarına karşın Erder, daha dar bir konuyu derinlemesine ele almaya yönelmiş, çalışmasını Shoe'nun değinmediği, Anadolu'nun Hellenistik

Dönem'i ile sınırlamış ve bu sınırlar içinde sadece kyma rekta - kyma reversa'yı kullanım yerlerine göre sınıflandırarak incelemiştir.

Anadolu'nun Roma Dönemi örneklerinin toplandığı yukarıdakilere benzer bir yayın yoktur. Zengin plastik bezemeli, dolayısıyla zengin profilli cepheleriyle dikkat çeken bu dönemden sonra Bizans mimarisinde bu öğelerin kendi içlerinde serbest gelişmeleri, yapının bezeme programına katılımlarının gittikçe azalmasıyla araştırmacılar için daha zayıf bir referans olmaya ve literatürde de ihmal edilmeye başlamıştır. Antik döneme ait az sayıda da olsa Shoe ve Erder'inki gibi mimari profil konulu araştırmaların mevcut olmasına karşın, Bizans Dönemi için bu tür bir katalog ve detaylı inceleme bugüne kadar yapılmamıştır. Söz konusu dönem yapıları üzerine yayınlanmış bazı monografilerde münferit olarak araştırmaya konu olan yapının plastik öğelerinin profilleri verilmiş, bunların değerlendirmeleri geniş bir coğrafyadaki benzerleri ile karşılaştırarak yapılmıştır.

Bizans İstanbul'unun, XIX. yüzyıl, hatta daha öncesinden itibaren gerek seyyahlar, gerekse araştırmacılar tarafından büyük ilgi görmesi ve bugüne kadar kabarık bir yayın repertuarı oluşmasına karşın, bunların pek azında profillerin çizimlerine yer verilmiş ve profillenme ayrıca değerlendirilmemiştir. Sadece bazı kornişler, üzerindeki bezemeler bakımından ele alınmış, bezemesiz düz yüzeyli kapı çerçeveleri ise ihmal edilmiş, yorumsuz bırakılmıştır.

Ayasofya'dan birkaç profil çizimi W. Salzenberg (*Alt=Christliche Baudenkmale von Constantinopel vom V. bis XII. Jahrhundert*, Berlin, 1955) tarafından yapılmıştır. Aynı eserde Hebdomon'a ait bir pencerenin çizimi de verilmiştir. Yine erken tarihli yayınlardan D. Pulgher de, eserinde (*Les anciennes églises byzantines de Constantinople*, Viyana, 1877) kısa tuttuğu metin kısmında bahsi geçmese de bazı profil çizimlerine yer vermiştir.

İstanbul Bizans mimarisi üzerine çalışanlar arasında kapı profillenmeleri konusuna en fazla değinen A. van Millingen olmuştur (*Byzantine Churches in Constantinople: Their History and Architecture*, London, 1912). Millingen –hatalı da olsa- bazı profil çizimlerinin yanısıra, metin kısmında da yapılardaki profillendirilmiş elemanlardan bahsetmiş, ayrıca, kapıların ve profillerin betimlemesini de yapmıştır. Bununla birlikte, 1974'te tıpkıbasımı yapılan kitapta da, ayrıntılı ve güvenilir bir değerlendirme bulunamamaktadır.

Th. Macridy, A.H.S. Megaw, C. Mango ve J. Hawkins'in ortak hazırladıkları (The Monastery of Lips (Fenari İsa Camisi) at İstanbul, *DOP* 18, 1964, s.251-315) makalede kazılar sırasında ortaya çıkan parçalara dayanarak T. Macridy tarafından yapılan, kilisenin kapı lento ve lento tacının profilinin restitüsyon çizimi yer almakta, ancak hiçbir referans gösterilmeden, üzerindeki monogramlardan yola çıkarak bunun X. yüzyıla ait olduğu belirtilmektedir.

Boukoleon Sarayı'nın ölçü alınması zor balkon kapılarının profil çizimleri G. Brett, G. Martiny ve R. Stevenson'ın 1949 tarihli *The Great Palace of the Byzantine Emperors, First Report* adlı yayınında bulunmaktadır.

R.M. Harrison, 1986'da yayınlanan çalışmasında (*Excavations at Saraçhane in Istanbul, Vol.I, The Excavations, Structures, Architectural Decorations, Small Finds, Coins, Bones, and Molluscs*, Princeton University Press and Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Princeton) Saraçhane'de 1960'larda yapılan kazı sonucunda ortaya çıkarılan mimari parçaların tam bir katalogu ve büyük bir kısmının çizimlerine yer vermiştir. R.G. Ousterhout, Kariye üzerine monografisinde İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü tarafından yapılmış olan kapı profilleri çizimlerini kullanmıştır (*The Architecture of the Kariye Camisi in Istanbul*, Washington, 1987).

İstanbul dışındaki Bizans yapıları üzerine araştırmalarda da profil konusundaki yaklaşım benzerdir. Y. Ötüken'in Bursa ve civarında yaptığı araştırmayı sunduğu yayında (*Forschungen im nordwestlichen Kleinasien, antike und byzantinische Denkmäler in der provinz Bursa*, İst.Mitt. Beiheft 41, Tübingen, 1996), bu bölgedeki Bizans Dönemi'ne ait tüm mimari parçaların, bir kısmı çizimleriyle birlikte olmak üzere, dökümü sunulmaktadır. Katalog kısmında, kapı çerçevelerinin bir kısmı (Babasultan, Trilye Fatih Camisi), "Kapı Çerçeveleri" yerine, "Silmeler (Gesimse)" başlığı altında yer almaktadır.

P. Lemerle, Philippi'deki bazilika kazıları sırasında bulunmuş olan tüm işlenmiş parçaların envanterini çizimleriyle birlikte yayınlamıştır (*Philippes et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine*, Paris, 1945).

Bu çalışmanın konusuna yaklaşan iki yayın, daha uzak bir coğrafyanın, Suriye'nin Geç Antik ve Erken Hristiyanlık mimarisine yöneliktir. H. C. Butler'ın 1904 tarihli *Architecture and other Arts* adlı kitabı, Kuzey Suriye'nin Geç Antik Çağ mimarisinde görülen profil tiplerinin kaynağı ve gelişiminin genel bir

değerlendirmesini de içermektedir. Yine aynı bölgede çalışan Chr. Strube'nin son yıllarda birbirinin devamı niteliğindeki iki kitap halinde yayınlanan araştırmalarında ise kapı çerçeveleri özellikle süslemeleri bakımından ele alınıp değerlendirilmiştir (Chr. Strube, *Baudekoration im Nordsyrischen Kalksteinmassiv, Band I : Kapitell-, Tür- und Gesimsformen der Kirchen des 4. und 5. Jahrhunderts n. Chr.*, Damaszener Forschungen Band 5, Mainz am Rhein, 1993, Chr. Strube, *Baudekoration im Nordsyrischen Kalksteinmassiv, Band II: Das 6. und frühe 7. Jahrhundert*, Damaszener Forschungen Band 11, Mainz am Rhein, 2002). Fakat analizler lokal kalmıştır.

2. İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS DÖNEMİ KAPILARI GENEL ÖZELLİKLERİ

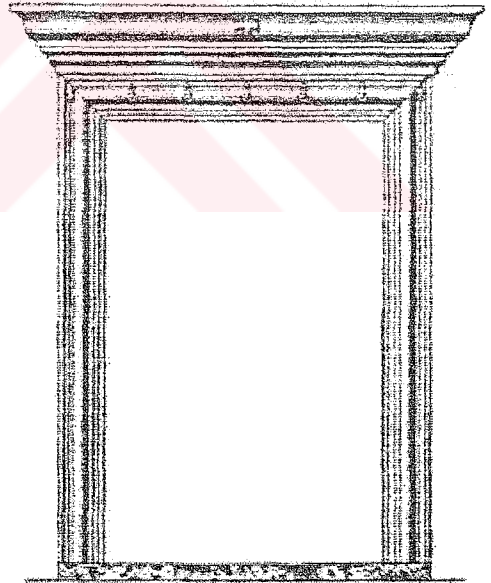
İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans Dönemi yapılarında, kapıların konumları, yapısal ve biçimsel özellikleri bakımından, büyük ölçüde ortaklık bulunmaktadır. Profillenmelerinin ayrıntılı ele alınmasından önce, kapılara genel bir bakış, malzemenin tanınması bakımından yararlı olacağı gibi, öncüllerinin veya kaynaklarının anlaşılmasına da ışık tutacaktır.

2.1. Kapı Öğeleri

2.1.1. Kapı Çerçevesi

Kapı çerçeveleri, söveler, lento ve lento tacından oluşmaktadır (Şekil 2.1). Söveler, arka yüzleri duvara veya sütunlara dayanarak kapı açıklığını iki yandan sınırlayan, lentoyu taşıyan, çoğunlukla yekpare, taş dikmelerdir. Söveler, Anadolu'da İ.S. II. yüzyıldan itibaren 'iyonik' kapılarda olduğu gibi, birbirine paraleldir. Sövelerin üzerinde yekpare bir kiriş halinde uzanan lento, kapı açıklığını örter, üstten sınırlar. Lento bloğunun üzerinde de söveleri ve lentoyu taçlandıran lento tacı uzanmaktadır.

Antik Çağ'ın pagan ayinleri sırasında, cemaat tapınağın içine girmediğinden, kapı çerçevelerinin iç yüzlerine çok sade bir profil kazandırılmış, bazen de süsleme gereği duyulma-

Şekil 2.1. Ayasofya kapılarından bir örnek. Görünüş.

mış ve düz bırakılmıştır (Ör. Sardis Artemis Tapınağı). Hristiyan ibadeti, ilk dönemlerinden itibaren cemaatin toplandığı bir mekânda, kilise yapılarının yapılmaya başlamasından sonra kilisenin ana mekânında gerçekleşmiştir. İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans Dönemi'ne ait yapıların kapıları genellikle, dışa ve içe bakan her iki yüzleri de profillendirilmiş söve ve lentolarla çerçevelenmiştir.

Dış yüzler, içe göre daha geniş ve profillenmeleri daha zengindir. Kariye Camisi'ndeki iki kapıda olasılıkla V. veya VI. yüzyıla ait rölyef bezemeli silmelerin içe bakan yüze yerleştirilmiş olması ayrıcalıklı bir durum olmakla beraber bu genellemeyi bozmaz. Kapıların büyüklükleri ve profil zenginlikleri kapının geçit verdiği mekânların önemine de işaret eder. Girilen mekânın önemi arttıkça, kapının konumuna da bağlı olarak, çerçevesinin dışa bakan yüzdeki profillenmesi zenginleşir. Kapılar içinde bulunulan mekândan bakılmak üzere değil, bir mekândan diğerine geçeni karşılar şekilde yönlendirilmişlerdir ve bu karşılama kilise yapılarında dışarıdan itibaren gireni bemaya ve apsise yönlendirmektedir.

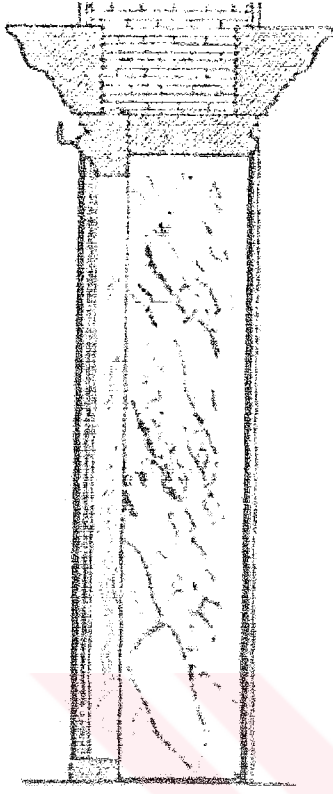
Söve ve lento derinlikleri, yerleştirildikleri duvarın kalınlığına bağlı olarak değişir. Kapı derinliğinin ve malzemenin elverdiği durumlarda, dış ve iç çerçevelerin söve ve lentoları tek bloktan, kapı derinliklerinin eldeki malzemeye göre fazla olduğu bazı yapılarda içte ve dışta ayrı bloklardan işlenmiştir. Bu bloklar arasında kalan boşluklar doldurulmuş (Ayasofya, Zeyrek C.) ya da bir ek levha ile (Kariye C.) kapatılmış, böylece görsel olarak bütünlük sağlanmıştır.

Çerçeveler, kapı açıklığını sınırladıkları noktadan, duvarla buluştukları noktaya kadar kademelenerek gelişen profillenme gösterir. İki söve bloğunun birbirine bakan yan yüzlerinde ve lentonun alt yüzünde, yaklaşık 90 derecelik bir kırılma ile derin bir kademe oluşur. Bu kademelenmenin, kapı kanatlarının dışında kalan kısmı ya düz yüzeylidir ya da aynı düzlemde gelişen sade bir profile sahiptir. Kırılma ile oluşan iç köşelere kapı kanatlarının dikmeleri yerleşir. Kapı kanadı açıldığında ise, çoğunlukla hafifçe dışa doğru genişleyen iç yan yüzeylere dayanır. Sövelerin yan, lentoların alt yüzeylerindeki bu kademelenme, kapı kanatlarının gerektirdiği bir detaydır.

Lento bloğunun alt yüzlerinde, iki iç köşesinde ve eşikte lentodakilerin tam altına denk gelen yerde, yine iki iç köşede, dörtgen ya da yuvarlak, kapı dikmelerinin uçlarının oturduğu yuvalar bulunur. Dikmeler aracılığıyla çerçeveye tespit edilebilen ve hareket edebilen kanatlar, kapandıklarında, sövelerin yan, lentonun alt yüzlerindeki kademelenmeyle oluşan yüzeylere dayanarak tek taraftan sabitlenebilmekte, dışa doğru hareketleri önlenmektedir.

İstanbul'daki örneklerde, söveler oturdukları duvar düzleminden dışa taşarlar. Duvarla buluşan yüzlerin dışta kalan, görünen kısımları düzgün tıraşlanmıştır; görünmeyen kısımlar ise kaba yontulmuş olarak bırakılmıştır ve genellikle hafif

şıktır. Anadolu'daki erken modellerin birçoğunda bu kısımlar yine kaba

Şekil 2.2. Ayasofya kapılarında bir örnek. Kesit.

tıraşlanmış olmakla birlikte içe göçertilmiştir. Lento bloğunun üst yüzeyinin tamamı, örneklerin birçoğunda görülememektedir, fakat lento tacının oturabilmesi için nispeten düz, bazen hafifçe içbükey tıraşlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Lento tacı ile lento nadiren aynı bloktan işlenmiş olsa da, genellikle farklı bloklardan yapılmıştır. Derinliği fazla olan kapıların çerçevelerinin dış ve iç yüzlerindeki lento taşları ayrı bloklardan işlenmiş, araları doldurulmuştur (Şekil 2.2). Lento tacı bloğu, lentonun üzerine dışa doğru taşırılarak yerleşirken alt yüzü de dışta, düzgün bir şerit bırakarak kabaca yontulmuş, altaki lento bloğu için adeta alçak bir yuva hazırlanmıştır. Böylece, ileri ve aşağıya doğru çıkıntı yapan en alt silme, lento ve lento tacı bloğunun birleşme çizgisini saklar, ayrıca, lento tacının geriye doğru kaymasını önler.

Blokların duvarla birleşen profilsiz yüzeyleri, kaba işlenmiş ve şişkin bırakılmış, duvar düzleminden taşan kısımları düzgün işlenmiştir.

2.1.2. Eşik

Antik Çağ'ın erken dönemlerinden itibaren günümüze ulaşan çok sayıdaki eşik taşı, Geç Antik Çağ ve sonrasında eşiklerde belirgin bir değişiklik olmadığını göstermektedir. Eşikler, taşıdıkları yuvalar ve izler sayesinde, kapıların günümüze ulaşmayan öğeleri hakkında bilgi verir.

Söveler, lento ve lento tacından oluşan çerçeve, bir eşik taşının üzerinde yükselmektedir. İstanbul'da, eşiklerde kenet yuvalarının olmaması, Anadolu'nun Roma Dönemi İyon kapılarının eşiklerinin aksine, en azından V. yüzyıldan itibaren sövelerle eşğin kenetle bağlanmadığını göstermektedir. Döşeme seviyesinden yükselen bir basamak oluşturan eşik yekpare bir bloktan işlenmiştir. Sövelerin oturduğu bölümler perdahlanmadan bırakılmış, bazen eşğin üst yüzeyinden daha yüksek bırakılmıştır. Eşik, genellikle kapı derinliği genişliğindedir. Sövelerin yan

yüzlerindeki kırılmayı takip eden, içeriye doğru inen alçak bir kademe oluşturulmuştur. Yan uçlarında, köşelerde, kapı kanatlarının millerinin oturduğu yuvalar bulunur. Eşiğin ortalarına denk düşen kısımlardaki küçük dikdörtgen oyuklar, düşey sürgü yuvalarıdır. Üzerlerindeki oyuk ve izler de kapıların kapanma ve kilitlenme sistemlerinde, yüzyıllar boyu fazla değişiklik olmadığını gösterir. İstanbul'daki eşiklerin çoğu Marmara mermerindendir. II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının orta kapısının eşiği ise kapının çerçevesinin işlendiği Hereke puddinginden yapılmıştır.

2.1.3. Kapı Kanatları ve Perdeler

Kapı kanatları hakkında başlıca bilgi kaynağı bugüne ulaşmış örneklerdir (E. Frazer, 1973, Dirimtekin, 1961, s.10 vd).

Bunlar dışında, eşikler ve lentoların alt yüzlerinde görülen izler, örnekleri İ.S. VI. yüzyıla tarihlenen, İstanbul'da Ayasofya ve Kariye'de örneklerinin bulunduğu "yalancı kapılar", Geç Antik Çağ kapı kanatları hakkında kaynak oluştururlar. Kapı kanatları hakkında, Geç Antik Çağ ve Ortaçağ yazılı kaynakları da bilgi vermektedir (Dirimtekin, 1961, Mango, 1974).

Geç Antik Çağ öncesi kapı kanatları için kaynaklar daha çeşitlidir. Kaya mezarları, mezar taşları ve lahitlerdeki kabartma kapı betimlemeleri, vazolar, döşeme ve duvar mozaïği, duvar resimlerindeki kompozisyonlarda zaman zaman resmedilmiş kapılar, kendi dönemlerinin belgeleridir. Vitruvius, kapı çerçeveleri ve kanatlarını oranlarını da vererek anlatır (Vitruvius, IV, VI).

Kapı kanatları, bugünkü uygulamanın tersine menteşelerle çerçeveye değil, uzun dikmelere tutturulmaktaydı. Daire kesitli bu dikmelerin uçları, eşik ve lentodaki dörtgen yatakların içine bronz dökülerek oluşturulan yuvalara oturmakta idi.

Ayasofya'daki özgün örneklerde, daha erken örneklerde olduğu gibi, kapı kanatlarının dış yüzleri dörtgen panellere bölünmüştür. Panellerin içinde dini sembolik motifler yer almaktadır. Ayasofya'nın bronz kapılarında yapılan temizlik çalışmaları sonucunda, kapı kanatlarında kaynaklarda bahsedilen altın izlerine rastlanmıştır (Dirimtekin, 1961, s.11).

Mermerden işlenmiş ve pratik işlevselliği olmayan yalancı kapıların bezemesi daha yüklüdür. Klasik motiflerle oluşturulan bordürle çevrelenen panellerin içini çeşitli figürler veya motifler doldurmaktadır (Hjort, 1979, s.203 vd, Şekil B).

İstanbul'da Bizans Dönemi'ne ait günümüze ulaşan ahşap kapı kanadı yoktur. Genel hatları ile, Geç Antik örneklerin ana özelliklerini devam ettirmiş olmalıdırlar.

Antik Çağ'dan itibaren kapı açıklıklarının kapı kanatlarının yanı sıra perdelerle de kapandığı bilinmektedir. Perdeler, dış çerçevenin lentosunun genellikle kaval profili silmesi üzerinde, aynı hizada eşit aralıklarla açılmış, üç veya kapının genişliğine bağlı olarak daha fazla sayıdaki "L" biçimindeki kancalara, halkalarla asılmaktaydı. Perdeler açıldığında, kenarlara toplanıp, sövelere apliance edilmiş olan lentodakilere benzer kancalara tutturulmaktaydı. Vatikan Kütüphanesi'nde bulunan bir Bizans minyatürünün kopyasında açık olan kapının perdesi tek tarafa toplanmış olarak resmedilmiştir (Bonicatti, 1957, lev. VIII).

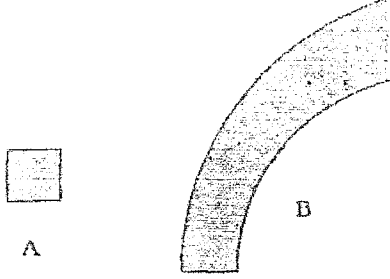
Birçoğu hala yerinde olan Ayasofya'nın kapılarındaki kancalar, İstanbul'daki diğer yapılardakinden farklı, özel bir biçim kazanmıştır. Bronzdan, yukarıya doğru kıvrılmış parmak şeklindedir. Perdeler tutturulan halkalar bu kancalara geçiyordu. Taşıyacakları perdenin ağırlığı ve kapının genişliğine bağlı olarak sayıları değişmektedir. Ayasofya'nın İmparator Kapısı'nda kanca sayısı on üçe ulaşmıştır. İstanbul'daki diğer yapılardaki, birçok kapıda da bunların oturduğu genellikle yatay dikdörtgen biçiminde küçük yuvalar görülebilmektedir. Ayasofya'dakiler dışındaki tüm perde kancası örnekleri bezemesiz ve dörtgen kesitlidir. Perdeler, dar kapılarda tek, geniş kapılarda iki parçalı olmalı ve ortadaki kanca her iki perde kanadı için ortak kullanılıyor olmalıdır.

2.1.4. Kilit / Sürgü Sistemleri

Pompei ve Herculaneum'da külde bıraktıkları izlerden kalıpları çıkartılabilen veya kendisi korunmuş olan örnekler sayesinde buradaki kapıların hem bezemeleri hem de sürgü sistemleri iyi bilinmektedir (Adam, 1984, s.32, fig. 673, 674, 675, 676). Tsaritchingrad (Yugoslavya)'da bulunmuş olan VI. yüzyıla ait bir kilit ve Athos'da bulunmuş olan bir asma kilit bu konuya ışık tutan buluntulardır (Deroko, 1957, s.126, lev. XII).

Kapılar, bulundukları yapıya ve yapıdaki yerlerine göre değişen ve artan kilit ve/veya sürgü sistemlerine sahiptir. Eşik ve lentoların birçoğunda görülen küçük, genellikle dörtgen delikler, kanatları kapattıktan sonra sabitlemek için kullanılan madeni sürgüler kullanıldığını göstermektedir. İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarındaki bazı kapılarda, sövelerin yan yüzlerinde de kapı sürgüsü / kilidi yuvaları görülür. Bu

kapıların sövelerinden birinde $\frac{1}{4}$ daireye yakın, ortalama 10 cm genişliğinde, derin olmayan bir yay yontulmuştur. Bunun kapı kanatlarına yakın olan alt kısmı düz biter ve burada azami derinliğe ulaşır. Bunun karşısında, diğer sövede, kare şeklinde bir yuva bulunur. Arkadan bir ucu bu oyuğa oturtulan bir sürgü ile kapı kanatlarının dıştan açılması engellenmiş oluyordu (Şekil 2.3).

Şekil 2.3. Sövelerde görülen sürgü yuvaları.

Şehir kapılarında, benzer fakat daha güçlü yatay sürgülerin kullanıldığı, kapı açıklıklarının birbirine bakan yan yüzlerine açılmış derin ve geniş sürgü yuvalarından anlaşılmaktadır. Kilise kapılarında 5-20 cm. derinliğindeki bu oyuklar İstanbul'daki Altın Kapı'nın orta geçidinde 105 cm.dir.

2.2. Yapım Tekniği ve Aşamaları

İstanbul'un Geç Antik-Bizans yapılarının kapı örneklerinin tümünde açıklıklar kemerli, kapı pervazları ise bu açıklıkların içine yerleşmiş, -Kariye'nin kuzey pastaphorionunun kemerli kapısı hariç- dörtgen çerçevelerdir (Kat. No. 119). Pencere Ayasofya'daki gibi düz atkılı veya Studios Manastırı Kilisesi'nde olduğu gibi, kemerli olabilir. Eşik taşına oturan kapı yan söveleri lentoyu, lento ise lento tacı ve tympanon'u taşımaktadır. İstanbul'daki mevcut, serbest duran blokların, çerçevenin diğer elemanlarıyla birleşen yüzeylerinde kenet yuvası görülmez. Anadolu'da, İ.S. I. ve II. yüzyıla tarihlenen bazı yapıların, İstanbul'daki Geç Antik ve daha sonra Bizans kapı çerçeveleri ile başka ortaklıklar da taşıyan kapılarının söve ve lentolarında da kenet yuvalarının bulunmaması (Ör. Ephesos Memmius Anıtı, Celsus Kitaplığı), kapı çerçevesi öğelerinin bu dönemde de kenetlerle bağlanmadığını göstermektedir.

İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans yapıları kapı çerçevelerinde, az sayıda örnek dışında, söve ve lento bloklarının birleşme detayı benzerdir. Sövelerle lento görünüşte köşelerde 45°lik açı yapacak şekilde birleşir. Blokların uçlarının arka kısımları yatay kesilmiştir. Bu tekniğin ortaya çıkması Roma dönemine uzanmaktadır. Anadolu'da Roma dönemi kapılarının çoğunda, Klasik ve Dönem'in İon çerçevelerinde olduğu gibi, lentolar sövelerin üzerine yatay oturur., İ.S. I. yüzyıldan itibaren, bu geleneksel teknik devam etmekle birlikte blokların birbirleriyle buluştuğu kısımlarda farklı bir birleşme biçiminin ortaya çıktığı

görülmektedir. Sövelerin üst uçları ve lentonun her iki ucu 45° açılı kesilmiştir ve bloklar kenetlerle bağlanmamıştır. Anadolu’da Sardis’teki Hamam-Gymnasium Kompleksi’nde, (BE-CC’ye açılan kuzey koridorun batı duvarındaki güney kapı ve LNH’nın kapıları) (Yegül, 1986, s.32, Fig.55, s.42) Side Tiyatrosu’nda ve daha birçok Roma yapısında örneklerine rastlamak mümkündür.

Bu diyagonal birleşme detayının daha gelişmiş bir türü, İ.S. I. yüzyıldan itibaren

Şekil 2.4. Ephesos, Celsus Kitaplığı'na ait bir söve, köşe detayı.

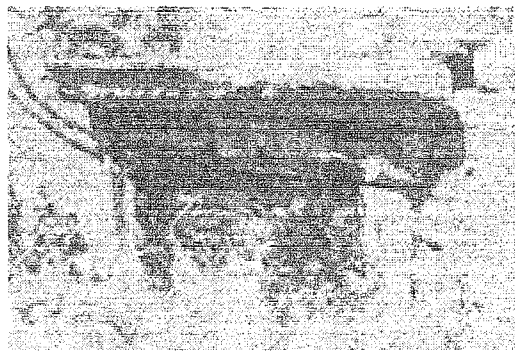
Anadolu’da ve Suriye’de görülmektedir. İstanbul Geç Antik ve Bizans dönemi kapı çerçeveleri için tipik olan bu teknikte, sövelerin üst uçlarının dış taraftaki bir bölümü 45° açılı, görünmeyen geride kalan bölümü ise yatay kesilmiştir. Lento ise bunun negatiftir (Şekil 2.4). Yatay dikdörtgen bloğun iki ucu, görünen, profilendirilmiş yüzde, sövelerin üçgen kısımlarının gireceği şekilde işlenmiş, arka tarafları ise yatay kesilmiştir ve geride sövelerin yatay üst yüzeyleri üzerine oturmaktadır. Bu teknik sayesinde bir yandan blokların birbirlerine daha sağlam kenetlenmeleri sağlanmış, öne - arkaya kaymaları engellenmiş, diğer yandan görsel bakımdan bir rahatsızlık giderilmiş, sövelerin düşey silmelerini bölen yatay derz ortadan kaldırılmış, bazı muhtemel hataların da saklanması kolaylaşmıştır.

İstanbul çerçevelerine model oluşturan bu teknikte işlenmiş çerçevelerin erken örneklerinden biri Ephesos’da Geç Dönem’de yapılmış olan, Arkadiane’nin batı ucunda, Liman Kapısı’nda bulunmaktadır (Niemann, 1923, s.196, Res.195). Yine aynı şehirde İ.S. I. yüzyıla tarihlenen Memmius Anıtı’nın (FiE VII, s.48, Res.36, s.38, Res.25, tarihlendirme için: age s.87), İ.S. 110-135 tarihli Celsus Kitaplığı’nın (Wilberg, s.18, Res.34), Hierapolis tiyatrosunun skene binasının, Sillyon kalesinde binalardan birinin (Lanckoronski, 1890, s.83, Şek.58, 59) kapı çerçeveleri de benzer şekilde işlenmiştir. Anadolu dışındaki benzerleri ise Palmyra’da Jamlishu’nun kule mezarında (Watzinger ve Wulzinger, 1932, s.54 Res.54), Niha’da Tapınak A’da (Krenckner, 1938, s.110) bulunmaktadır.

Anadolu ve Suriye dışında, aynı tekniğin uygulandığı, büyük olasılıkla Roma dönemine tarihlendirilebilecek olan bir başka örnek Delos'da bulunmaktadır. Hellenistik yerleşimde tek bir örneği bulunan ionik pencere çerçevesini oluşturan blokların köşeleri, önde diyagonal, geride yatay kesilmiştir. Yekpare bloktan işlenen lento ve lento tacının yatay kısımları, yanlardan dışa taşmaktadır. (Chamonard, 1924, Fig.183). J. Chamonard, bu köşe detayının Hellenistik Çağ'da henüz bilinmediğini belirtmekte ve İstanbul Geç Antik Çağ örneklerini referans göstererek, çerçevenin çevredeki Bizans yapılarından taşınmış olabileceğini ifade etmektedir (Chamonard, 1924, s.299). Oysa İstanbul'da, benzer profillenmeye sahip hiçbir Geç Antik ve Bizans dönemi kapı veya pencere çerçevesi bulunmamaktadır. Delos'daki bu pencere çerçevesinin arkhitrav benzeri profillenmesi, yüzyıl V. yüzyıl öncesi, Roma dönemine işaret etmektedir.

İ.S. I. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Suriye'de görülmeye başlanan söve ve lentoların birleşme detayı, İstanbul'da az sayıda örnek dışında, tüm Geç Antik ve Bizans dönemi yapılarının kapılarında uygulanmıştır. Theodosius II dönemine ait Ayasofya'nın orta kapısı ve Altın Kapı'daki ön surun kuzey duvarı ile kuzey kulenin batı duvarı arasındaki kapının çerçevesinin birleşme detayları rahatlıkla görülebilmektedir. İstanbul'daki VI. yüzyıl yapılarının çerçevelerinde de teknik aynıdır. Daha geç tarihli yapılardan Pantepoptes Manastırı Kilisesi'nin (Eski İmaret Camisi) dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapısının iç narthekse bakan taraftaki söve ve lento bloklarının yerinde olmaması sayesinde, dış çerçevenin arka yüzü görülebilmektedir. Buradaki ayrıntı, bu geç dönemde de, lentolarla sövelerin birbirleriyle buluşan uçlarının, erken örneklerdekine benzer şekilde biçimlendirildiğini anlatmaktadır. Bloklar dış kısımda diyagonal, geride yatay olarak birleşmektedir.

Bu konuda, İstanbul'da istisna oluşturan kapı çerçeveleri, Studios Manastırı Kilisesi'nde bulunmaktadır (Şekil 2.5). Üst uçları yatay kesilmiş söveler ile alt yüzü düz kesilmiş lento blokları, lentonun alt yüzeyi hizasında yatay olarak birleşmektedir. Silmelerin, üst köşelerdeki 90°lik kırılmaları

Şekil 2.5. Studios Bazilikası, güney duvardaki kapı

lento bloğuna işlenmiştir. Tüm Antik Çağ boyunca, her zaman rastlanan bir tekniktir. Geç Antik Çağ'da, örneğin Suriye'de ve İtalya'da yaygın olarak uygulanmaya devam etmiştir. İstanbul'un Osmanlı dönemi yapılarının kapı çerçevelerinde de aynı özellik görülmektedir.

Yapının inşaatı sırasında kapı elemanlarının hangi aşamada yerlerine yerleştirildiklerini kesin olarak saptamak olanaksızdır. Yapının kaba inşaatı sırasında, duvarlar örülürken, kapı, pencere gibi tüm açıklıklar üstte yarım daire bir kemerle bitirilerek geçilmiş, bir yandan da, mermer süsleme elemanları atölyede işlenerek yapıdaki yerine yerleştirilecek hale getirilmiş, kaba inşaat kısmen veya tam bittikten sonra yerlerine yerleştirilmiş olabilir. Bir başka ve daha küçük olasılık, kapı çerçevelerinin daha önceki bir aşamada yerleştirilmiş olmasıdır. Eşik taşı konduktan sonra, lento seviyesine kadar duvarlar örülüp söveler eşik üzerine oturtulmuş, lento blokları yerlerine konduktan sonra duvarlar yükseltilmiş olabilir.

2.3. Malzeme

Özel bir örnek olarak Ayasofya'nın "İmparator Kapısı"nın bronz kaplaması dışında, İstanbul'daki kapı çerçeveleri, bugünkü bilgilere göre boyasız, kaplamasızdır; beyaz veya renkli mermerden işlenmiştir. "Mermer" terimi Antik Çağ'da, tüm mermer türleri ve mimari süslemede kullanılan renkli dekoratif görünümlü taşları ifade etmekteydi (Ward-Perkins, 1992). Burada, çerçevelerin işlendiği "mermerlerin" Antik Çağ'daki ve çağdaş isimleri birlikte verilmeye çalışılacaktır.

İstanbul'daki kapı çerçevelerinin çoğu Marmara Adası mermerindendir. Marmara Denizi'nin (Propontis) bir adalar topluluğunun en büyüğü olan Marmara Adası'ndan (Antik Proconnesos) çıkartılmaktadır. Yabancı literatürde, adanın Antik adıyla, Proconnesos mermeri olarak anılmaktadır. Antik adıyla *proconnesium* veya *cyzicenum*un en yaygın türü, birbirine paralel koyu mavi veya gri damarlı, beyaz renklidir. Açık gri veya az sayıda ocaktan elde edilen çok açık mavi türleri de vardır. Üç tür de, yüksek kaliteli, orta-grenli, bol mikalıdır. Bunların dışında, fazla olmayan ve çatlaklar yüzünden büyük blokların çıkarılamadığı ve bu yüzden daha çok mozaik yapımında kullanılan, süt beyazı, ince grenli, yüksek kaliteli bir başka türü daha vardır (Asgari, 1978, s.468).

Adada, İ.Ö. VI. yüzyıldan itibaren, mermerciliğin ve ihracatın yapıldığı bilinmektedir. Fakat İ.Ö. I. yüzyılda İmparator Tiberius'un ocakları organize etmesi

ve devlet mülkiyetine geçirmesi sonucu, ada büyük bir üretim merkezine dönüşmüş, İ.S. II. ve III. yüzyıl boyunca, Doğu Akdeniz, Adriatik ve Karadeniz pazarını ele geçirmiştir (Asgari, 1978, s.468-69). Geç Antik Çağ'da da, bu yoğun faaliyet devam etmiş, özellikle Constantinus, I. Theodosius, II. Theodosius ve Iustinianos gibi imparatorların büyük yapı programları için gerekli mermer, Marmara Adası ocaklarından sağlanmıştı. Bizans Çağı'nda, daha ucuz bir yol olarak, eski yapılardan alınan malzemenin yeniden kullanımı yoluna gidilmiş, bu uygulama Marmara Adası ocaklarının üretiminin azalmasına neden olmuştur. Hâlâ üretimi süren ocakların Osmanlı Dönemi'nde de, özellikle XVI.-XIX. yüzyıllarda işletildiği bilinmektedir (Asgari 1978, s.469). Mermer, anakayadan koparıldıktan sonra, düzgün dikdörtgen bloklar haline getirilerek, taşımaya hazır hale getirilmekteydi (Asgari, 1978, s.474). Yükleme işleminden önce bir başka işlem de yapılabilmekteydi. Ocaklardan çıkartılan mermer, bir tür seri üretim yapılmak üzere, bir atölye tarafından satın alınmaktaydı. Buralarda çok miktarda ürün biçimlendirilmekte, fakat tam olarak bitirilmeden, ihraç edildikten sonra perdahlanmak üzere hazırlanmakta idi (Asgari 1978, s.475). Marmara mermeri, bu dönemde daha çok lahit ve döşeme levhası, sütun başlığı, arkhitrav gibi mimari elemanlar yapımında kullanılmıştır.

Theodosius II Ayasofya'sı batı duvarının kuzey kapısı, Altın Kapı'daki çerçeveler, Studios, Hagia Eirene ve Boukoleon'un mevcut bütün kapı çerçeveleri, Polyeuktos'da bulunan çerçeve parçaları, Vefa Kilise Camisi'nin iç narthekse açılan kapısı, Kalenderhane'nin naosa açılan kapısı Marmara mermerindendir. Iustinianos Ayasofya'sının naosa, Pantepoptes'in dış nartheksten iç narthekse, Pantokrator güney binanın dış nartheksten iç narthekse ve iç nartheksten naosa, Kariye'nin iç nartheksten naosa ve parekklesion ile naos arasındaki koridorun kapıları dışındaki kapıların çerçeveleri de aynı mermerdendir.

İstanbul'da, bazı yapılar renkli mermerden işlenmiş kapı çerçeveleri bulunmaktadır. Aynı yapıda ki çerçeveler farklı mermerlerden üretilmiş olabilmektedir. Örneğin Theodosius Ayasofya'sının batıda naosa giriş sağlayan kapılarından, ele geçen kuzey kapının çerçevesine ait parça ve herhalde bunun simetriğindeki kapının çerçevesi Marmara Adası mermerinden yapılmışken, orta kapısı Hereke puddinginden işlenmiş, boyut ve profil farklılığının yanı sıra renk bakımından da farklılık kazandırılmıştır (Ahunbay, 2003, s.12).

İstanbul kapı çerçevelerinde kullanılmış olan bir başka mermer, çağdaş literatürde Teselya mermeri olarak da adlandırılan (Macridy, 1964, s.259) (Antik adı: θεσσαλικον; μολοσσικον), arkeoloji terminolojisinde yaygın adıyla *verde anticodur*. İçinde beyaz, siyah ve koyu yeşil, serpantin katkı bulunan, yeşil renkli, yoğun bir breş türüdür. Kuzey Yunanistan'da Teselya'daki ocaklardan, özellikle İ.S. II. yüzyıl ile İ.S. VI. yüzyıl arasında çıkartılmış, daha çok sütun gövdeleri ve kaplama levhaları yapımında kullanılmıştır (Ward-Perkins, 1992, s.157).

Iustinianos Ayasofya'sının nartheksden naosa açılan kapı çerçevelerinde ve diğer cephelerden naosa açılan bazı kapılarda renkli mermer kullanılmıştır. İmparator Kapısı olarak adlandırılan bronz çerçeveli orta kapının hemen yanlarındaki iki kapının çerçeveleri için renk olarak da buna yaklaşan *verde antico* seçilmiştir. İstanbul'da, aynı malzemeden işlenmiş diğer örnekler, Kariye Camisi'nin iç nartheksden naosa açılan orta kapısının ve Lips Manastırı Kuzey Kilisesi'nin orta kapısının çerçevesidir.

İstanbul kapı çerçevelerinde kullanılmış olan bir başka mermer *rosso anticodur*. Iustinianos Ayasofya'sında, naosun batı duvarındaki kuzey ve güneydeki üçer kapı mesafe ve işlev bakımından olduğu gibi çerçevesinin işlendiği malzeme ve renk bakımından da ortadaki üç kapıdan uzaklaşmıştır. Bunların çerçeveleri, *rosso anticodur*. Kariye'de iç nartheksden naosa geçit veren iki kapıdan kuzeydeki ve naosun güney duvarından parekklesiona geçit veren koridorun iki ucundaki çerçeveler de aynı mermerden işlenmiştir. Peloponnesos Yarımadası'nda Cape Taenaros'daki ocaklardan elde edilen *rosso antico*, İ.Ö. I. yüzyıldan itibaren Roma Dönemi boyunca özellikle mimari süsleme elemanları ve *opus sectile* yapımında tercih edilmiştir. Antik Çağ'da *numidicum* olarak adlandırılmakta idi. Beyaz damarlı olabilen pembemsi, ince grenli bir tür kireçtaşıdır (Ward-Perkins, 1992, s.157)

Konum, tarih ve kapı profillenmeleri bakımından birbirine yakın iki manastır kilisesi, Pantepoptes ve Pantokrator, kapı çerçevelerinin malzemesi bakımından da benzerdir. Pantepotes'in yapı ile çağdaş kapı çerçevelerinden, dış nartheksden iç narthekse açılan üç kapının, Pantokrator'da güney binada batıdan iç narthekse açılan orta kapı ve bunun iki yanındaki kapıların ve iç nartheksden naosa açılan kapıların çerçeveleri Gebze yakınlarında Tavşanlı'da çıkartılan hipüritli kalkerden (Ahunbay, 2003, s.13, Şek.4) işlenmiştir.

Vefa Kilise Camisi'nde, dış nartheksden kuzey odaya açılan kapının çerçevesi, malzeme bakımından İstanbul'daki mevcut tek örnektir. Bir sütun gövdesinin yeniden işlenmesiyle meydana getirilen çerçeve *giallo anticon*dur. Bu çok çeşitli renklerdeki mermer İ.Ö. II. yüzyıldan Geç Roma Çağı'na kadar, Tunus'da Numidia (bugünkü Chemtu)'daki Simitthus ocaklarından çıkartılmıştır. Çok yoğun bir tür kireç taşıdır. *Giallo anticonun*, sütun başlıkları, *opus sectile* ve kaplamalarda kullanıldığı Antik Çağ'daki adı *mumidicum*dur (Ward-Perkins, 1992, s.157).

3. KATALOG

Katalog, kapı çerçevelerinin ait oldukları yapıların tarihine göre kronolojik olarak düzenlenmiştir. Yapıdaki kapılar için, yapının dışından içine, galeri katında veya üst katta kapı çerçevesi varsa, aşağıdan yukarıya doğru bir sıralama izlenmiştir. Çerçevesi veya çerçevesine ait olduğu kesin olan parçası mevcut her bir kapıya bir katalog numarası verilmiştir; aynı kapının dış ve iç çerçevelerine ayrı numaralar verilmemiştir.

Çerçevenin kapı kanatları dışında kalan profilendirilmiş yüzlerine “dış yüz”, kapının açıldığı mekana bakan kısmı “iç yüz”, sövelerin birbirine bakan yüzleri ve bunlarla benzer profile sahip olan lentonun alt yüzü yan / alt yüzler olarak tanımlanmıştır. Sövelerin profillemesi kapı açıklığının en dar olduğu noktadan sövenin duvarla bulunduğu noktaya kadar, lento ve lento taçlarının profillemeleri aşağıdan yukarıya doğru betimlenmiştir. “S/L”, söve ve lento profillemelerinin, “LT” lento taçı profillemelerinin kısaltmaları olarak kullanılmıştır.

3.1. II. Theodosius Ayasofya’sı Kapı Çerçeveleri

Gr.: *ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, Ἁγία Σοφία, Ἁγία Σοφία τοῦ Θεοῦ; τὸ μέγα τεμενὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας*

Bugün ayaktaki Iustinianos dönemi yapısının yerindeki ilk Ayasofya hakkında yazılı kaynaklar bilgi vermektedir. Kilise, *Μεγάλη Ἐκκλησία* adıyla, eski Hagia Eirene ile aynı temenos içinde yapılmıştır (Socrates, *HistEcc* 1 16). Yapımı olasılıkla Constantinus tarafından başlatılmış (Kedren I 498 B), oğlu II. Constantius (337-361) tarafından tamamlanmıştır. 15 Şubat 360’ta Patrik Eudoxius kiliseyi törenlerle kutsamıştır (*ChronPasch* 544 B).

404 yılında çıkan bir yangında harap olan yapının yerine, II. Theodosius (408-450), ikinci Ayasofya’yı inşa ettirmiştir. Kilise, 10 Ekim 415’de patrik Atticus tarafından kutsanarak açılış töreni yapılmıştır (*ChronPasch* 572 B; Kedren I 589). Bu, bazilikal plana sahip bir yapı idi, sütunlu, anıtsal bir giriş cephesine ve bunun önünde bir

atriuma sahipti. İkinci Ayasofya, 532'de Nika isyanı sırasında çıkan bir yangın sonucu yıkılmıştır.

Bugün ayaktaki Iustinianos dönemi Ayasofya'sının atriumunun bulunduğu yerde, 1930'lu yıllarda A.M. Schneider yönetiminde yapılan kazılarda, II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının girişinin bir bölümüne ait çok sayıda mimari parça ortaya çıkartılmıştır (Schneider, 1941) (Şekil A.1). İstanbul'un V. yüzyılın anıtsal dini yapılarının cephe düzenlemesi ve mimari plastiği hakkında önemli kaynak oluşturan bu malzeme grubu arasında, narthekse giriş sağlayan üç kapıdan (Mathews, 1971, s.14) orta kapının çerçevelerine ait olanlar bulunmaktadır.

Katalog No. : 001a (Şekil A.2-A.4)

Yapı : II. Theodosius Ayasofya'sı

Yapıdaki Yeri: Narthekse giriş sağlayan orta kapının atriuma bakan yüzüne ait söve veya lento parçaları (Ayasofya Müzesi Env. No. 68, 31 ve birleşen iki parça). Parçalardan biri (Env. No. 68), bugünkü yapı ile kazı sondajının arasında, birleşebilen, sağ söveye ait diğer üç parça (Env. No.31) bahçede durmaktadır.

Ölçüler : Env. No. 31 ve birleşen iki parça Yük.: 124 cm, 53 cm, 192 cm.
Der.: 100 cm., Gen.: 48 cm. Env. No.68. Yük: 74 cm., Gen.: 46 cm.,
Der.: 116 cm.

Malzeme : Hereke pudingi

Profillenme : Genişçe iki düz şerit alçak bir kademe yaparak birbirini takip eder. Bunların ardından geniş, yayvan bir dışbükey silme ve bir düz şerit yer alır. En dıştaki düz şerit, dışbükey silmenin projeksiyon noktası ile aynı hizada değildir, biraz daha ileriye uzanmıştır ve bu iki silme küçük bir kyma rekta ile bağlanır.

Tarih : V. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 001b (Şekil A.5, A.6)

Yapı : II. Theodosius Ayasofya'sı

Yapıdaki Yeri: Narthekse giriş sağlayan orta kapıya ait olabilecek lento tacı parçası. (Ayasofya Müzesi Env. No 85).

Ölçüler : Yük.: 40 cm. Gen.: 110 cm. Der.: 66 cm.

- Malzeme** : Hereke pudingi
- Profillenme** : Düz bir şeritten sonra gelen bir kyma rekta yine düz bir şeritle birleşir. Bundan sonra aşağı bakan iki düz şerit arasında bir yarım oluk yer alır.
- Profillenme tekrar dışa döner ve sırasıyla düz şerit, kyma rekta, düz şerit, yine bir kyma rekta ve son düz şeritten oluşur. Son kyma rekta az kavisli, fakat diğerlerine göre yüksektir.
- Tarih** : V. yüzyılın ilk yarısı
- Katalog No.** : 001c (Şekil A.7-A.9)
- Yapı** : II. Theodosius Ayasofya'sı
- Yapıda Yeri** : Narthekse giriş sağlayan orta kapıya ait olabilecek lento tacının parçaları (Ayasofya Müzesi Env. No 86, 87). Birleşebilen iki parçadan biri (Env.no.86) bloğun köşesine aittir. Kapının yakınında yerde durmaktadırlar.
- Ölçüler** : Env. No. 86. Yük.: 43 cm., Gen.: 250 cm., Der.: 100 cm.
Env. No. 87. Yük.: 43 cm, Gen.: 180 cm., Der.: 105 cm.
- Malzeme** : Hereke pudingi
- Profillenme** : İki düz şerit iki kademe yapar ve bir yarım kaval ile birleşir. Kademelenerek yerleşen bir düz şeritten sonra çok yayvan bir kyma rekta yer alır. Kymanın içbükey üst kısmı yukarı doğru kıvrım yaptıktan sonra kavisini devam ettirir ve aşağı bakan düz bir şerite kavuşur. İki kademe yapan iki şeriti bu defa çok dar, ama yüksek bir kyma rekta izler. En üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.
- Tarih** : V. yüzyılın ilk yarısı

3.2. Altın Kapı (Porta Aurea) Kapı Çerçevesi

Lat.: *Porta Aurea*; Gr.: *Χρυσάι Πύλαι*; *Χρυσεία πύλη (Πορτα)*; İng.: *Golden Gate*, Alm.: *Goldenen Tor*, Fr.: *Porte Dorée*

II. Theodosius'un imparatorluğu döneminin (408-450) başlarında (412 civarı), şehirdeki sıkışıklığı hafifletmek ihtiyacının sonucu olarak, güneyde Marmara Denizi ile kuzeyde Tekfur Sarayı'na kadar uzanan, yerleşim alanını batıya doğru genişleterek yaklaşık iki katına (6 km²) çıkaran yeni şehir duvarları inşa edilmiştir (Millingen, 1889, s.59-73, Strzygowski, 1893, Meyer-Plath ve Schneider, 1943,

Müller-Wiener, 1977, s.297-300, Foss ve Winfried, 1986). Bu duvarlar üzerinde yer alan şehir kapılarından en önemlisi, imparatorların zaferle sonuçlanmış seferleri dönüşlerinde düzenlenen geçit törenlerinde şehre girdikleri Altın Kapı (Porta Aurea) idi (Millingen, 1889, s.63, Djelal Essad, 1909, s.68 vd, Müller-Wiener, 1977, s.297). Marmara kıyısının yakınında yer alan İstanbul'un Porta Aurea'sı, Roma zafer taklarını andıran, ortadaki daha yüksek, tonozlu üç geçitlidir (Şekil A.10). Bunlar, iki yandan kulelerle (T9-T10) korunmaktadır. Altın Kapı, yapılışından itibaren çeşitli değişiklikler, onarımlar ve eklemelerle bugüne ulaşmıştır. Yapıdaki, profilli mermer çerçeveye sahip iki kapı, özgün yerlerinde değildir, bugünkü yerlerine ne zaman taşındıkları bilinmemektedir.

Katalog No. : 002 (Şekil A.11-A.14)

Yapı : Altın Kapı

Yapıdaki Yeri: Ön surun kuzey duvarı ile kuzey kulenin batı duvarı arasındaki kapı.

Ölçüler : Dış yük.: 310 cm., iç yük.: 247.5 cm., dış gen.: (profillendirilmiş kısım): 260 cm., iç gen.: 161.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Başlangıçta, iki kademe yaparak yerleşen iki düz şeritten sonra geniş bir dışbükey silme yer alır. Dışta ilk ikisine göre daha geniş bir düz şeritle profillenme tamamlanır.

Sövelerde son düz şeritten, bloğun köşesine kadar uzanan kısım kabaca yontularak hafifçe içe göçertilmiştir. Dışta, profillendirilmiş kısmın dışında kalan düz yüzeylerde düşey ve verev tarak izleri görülmektedir. Bu izler belirli bir seviyede kesilmektedir, alt kısım kaba yontulmuştur. Lento bloğunun iki iç köşesinde iri yuvarlak birer mil yuvası, orta kısmında ise iki sürgü yuvası açılmıştır. Sövelerin her ikisinin de birbirine bakan yan yüzlerinde, yatay olarak söve derinliğince uzanan, kabaca yarım kare kesitli yuvalar, ve yaklaşık olarak ortalarında, dörtgen sürgü yuvaları vardır.

Tarih : V. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 003 (Şekil A.15-A.18)

Yapı : Altın Kapı

Yapıdaki Yeri: Altın Kapı'nın üç geçidinden ortadakinin batı ucundaki kapı

Ölçüler	: Dış yük.: 248 cm, iç yük.: 203 cm., Dış gen.(profillendirilmiş kısım): 252.5 cm., iç gen.: 163 cm.
Malzeme	: Marmara mermeri
Profillenme	: Dış yüz S/L. İki düz şerit, geniş bir dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Sövelerin birbirine bakan yan yüzlerinde, güneydeki 105 cm. derinliğinde 22.5cm x 22.5 cm. yükseklik ve genişliğinde, kuzeydeki 15 cm. derinliğinde, 18.5 cm. x 22 cm. yükseklik ve genişliğinde dörtgen kesitli iri sürgü yuvaları, lento bloğunun iki köşesinde dairesel mil yuvaları vardır.
Tarih	: V. yüzyılın ilk yarısı

3.3. Marmara Deniz Surları Üzerindeki Kapı Çerçevesi

Konstantinus dönemi deniz surlarının sınırları ve konumu bilinmemektedir. Kara Surları'nın tamamlanmasından hemen sonra, II. Theodosius Deniz Surları'nın yapımını başlatır. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde çeşitlenim ve sağlamlaştırmalar yapılmıştır (Müller-Wiener, 1977, s.312 vd)

Bugün Sarayburnu'ndan Çatladıkapi'ya uzanan bölümde profillendirilmiş çerçeveli kapılar görülebilmektedir. Bunlardan sadece bir kısmının profillenmesi seçilebilmektedir.

Katalog no.	: 004 (Şekil A.19-A.21)
Yapı	: Marmara Deniz Surları
Yapıdaki Yeri:	Sarayburnu-Ahırkapı arası
Malzeme	: Marmara mermeri
Ölçüler	: Görülebilen iç yük.: 190 cm., iç gen.: 226 cm.
Profillenme	: Dış yüz S/L. İki düz şeritin ardından ileri doğru fırlayan bir kaval ve yine ileri doğru fırlayan bir içbükey silme, en dışta ise düz şerit profile sahiptir. Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, ileri fırlayan bir içbükey silme ve en üstte bir düz şeritten oluşmaktadır.
Süsleme	: Lento tacının içbükey silmesi üzerinde kabartma bir haç motifi yer almaktadır.

Katalog No. : 005 (Şekil A.22-A.24)

Yapı : Marmara Deniz Surları

Yapıdaki Yeri: Sarayburnu-Ahırkapı arası

Ölçüler : İç yük.: 307 cm., iç gen.: 201 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İki düz şerit iki kademe yapar. Bunların hemen ardından geniş bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şerit ile profillenme tamamlanır.

Yan/Alt. Yüzey, üçgenimsi kesitli iki yivle bölümlenmiş ve aynı düzlemde üç düz şerit meydana gelmiştir.

Süsleme : Lentonun alt yüzünde, büyük bir daire içinde monogram kabartması yer almaktadır.

Tarih : V. veya VI. yüzyıl

Katalog No. : 006 (Şekil A.25)

Yapı : Deniz Surları

Profillenme : S/L., LT. Ardarda dört düz şerit, dört kademe yaparak sıralanır. Şeritlerden son ikisi ilk ikisinden biraz daha dardır. Bunları takip eden genişçe bir yarım oluk ve en dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

3.4. Hagios Iohannes Prodromos Kilisesi (Studios Manastırı Kilisesi) Kapı Çerçeveleri

Gr.: Μονη του Προδρομου εν τοις Στουδίου; Μονη των Στουδίου, İmrahor Camisi, Emir Ahır Camisi, İmrahor İlyas Bey Camisi.

V. yüzyılın ikinci yarısının başlarında (454-463) veya C. Mango'ya göre 454'den önce Doğu konsülü Patrikios Studios tarafından kurulan manastırın kilisesi olarak yaptırılmıştır (Mango, 1978, s.122). İstanbul'daki ayakta kalabilmiş en erken tarihli dini yapıdır. 1486'ya doğru Emir-Ahur İlyas Bey tarafından cami ve zaviye haline getirilmiştir. 1782 ve 1894 depremlerinde zarar görmüş, 1908'de ahşap çatısı çökmüştür (Ebersolt-Thiers, 1913, s.3-18; Millingen, 1912, s.35-61; Mathews, 1971, s.19-27; Müller-Wiener, 1977, s.147-152, Mango, 1978, 115-122, Mango, 1979, s.147-152).

Yapı, iki sütun sırasıyla üç nefe bölünmüş bazilikal plana sahiptir. Batı duvarının önünde naosun planını devam ettiren üç bölümlü nartheks uzanmakta, bunun da önünde bir atrium yer almakta idi (Şekil A.26). Nartheksin batı cephesi Korint düzeninde, dört sütun ve bunların taşıdığı zengin bezemeli kirişleme ile “klasik” görünümlü bir cepheye sahiptir.

Nartheksden naosa, batıdan beş, kuzey ve güneyden birer kapıdan, narthekestn naosa, üç tanesi orta, diğer ikisi yan neflere açılan, beş kapıdan girilmektedir. Naosun orta kapısı, yapının boyut bakımından en büyük kapısıdır. Bunlardan başka, kuzey ve güney duvarlarda ve doğu duvarda apsisin iki yanında birer kapı daha bulunmaktadır.

Katalog No. : 007 (Şekil A.27, A.28)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki yeri : Atriumun kuzey portikusuna kuzeyden açılan batı kapı.

Ölçüler : Görülebilen iç yük.: 93 cm., iç gen.: 92.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İki düz şerit, genişçe bir dışbükey silme ve dışta yine düz bir şerit profillenmeye sahiptir. Dışbükey silme ile son düz şerit, küçük bir kyma rekta ile bağlanmaktadır.

Dış yüz LT. Lento tacı silmelerinin bir kısmı görülebilmektedir. Üst kısım kırıktır. Altta iki düz şerit, ve bunları izleyen bir kyma rekta seçilmektedir. Profillenme, olasılıkla tekrar iki düz şerit, bir kyma rekta ve en üstte bir düz şeritle tamamlanmaktaydı.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 008 (Şekil A.29-A.31)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi.

Yapıdaki yeri : Atriumun kuzey portikusuna kuzeyden açılan doğu kapı.

Ölçüler : İç gen.: 121.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenmenin başlangıcı görülememektedir. Bir düz şerit, bir kyma rekta ve yine bir düz şerit profil kazandırılmıştır.

Dış yüz LT. Lento tacının profillenmesinden sadece altta bir düz şerit ve bunun üzerindeki kyma rekta kalmıştır. Bloğun üst kısmı kırıktır.

İç yüz S/L. Dolgu duvarın dışında kalan görülebilen kısımda profillenme, bir düz şerit, kyma rekta ve dışta yine bir düz şeritten oluşmaktadır.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 009 (Şekil A.32- A.34)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının kuzeyindeki kapı.

Kapı çerçevesi sütunlar arasına yerleştirilmiştir. Söveler, profillenmenin bitiminden itibaren içbükey kavis yaparak daralmakta ve sütun gövdelerini olabildiğince açıkta bırakacak şekilde, yanlardan birleşmektedir.

Ölçüler : Dış gen: 179 cm., iç yük: 235 cm., iç gen.:138.8 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Profillenme düz bir şerit, bir kyma rekta ve tekrar bir düz şeritle başlar. Bunları bir dışbükey silme takip eder. En dışta bir düz şerit vardır. Dışbükey silme ile son düz şerit arasında da kedeme yaparak yerleşen dar bir düz şerit yer almaktadır.

Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, derin kavisli bir kyma rekta, tekrar iki düz şerit, bir kyma rekta ve en üstte bir düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz S/L. İlki ikincisinden biraz daha genişçe, iki kademe halinde sıralanan iki düz şeriti genişçe bir dışbükey silme takip eder. Profillenme, dıştaki düz şeritle tamamlanır.

Süsleme : Dış yüzde, lento tacının üstteki kyma rekta profilli silmesi üzerinde bir haç kabartması yer almaktadır.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 010 (Şekil A.35-37)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapının güneyindeki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 235 cm., iç gen.: 137 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Söve ve lento profillenmesi düz bir şerit ve bir kyma rekta ile başlar. Bundan sonra bir kademe yaparak yerleşen düz şeriti dışbükey bir silme takip eder. Dışbükey silmenin bitiminde oluşan küçük yiv dar bir şerite bağlanır. Dışa doğru diyagonal uzanan yine dar bir düz şerit en dıştaki düz şeritle birleşir.

Dış yüz LT. İki düz şeritle başlayan profillenme derin kavisli bir kyma rekta ile devam eder. Yine iki düz şeritten sonrası kırıktır. Olasılıkla bir kyma rekta ve üstte bir düz şeritle sonlanmakta idi.

İç yüz S/L. İlki ikincisinden biraz daha genişçe, iki kademe halinde sıralanan iki düz şeriti genişçe bir dışbükey silme takip eder; bu da diyagonal bir şeritle sondaki düz şeritle birleşir.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 011 (Şekil A.38-40)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı.

Ölçüler : İç gen.: 210 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** Profillenme, iki düz şeritle başlar. Bunları bir kyma rekta izler. Tekrar bir düz şeritin ardından yarım daireyi aşan bir dışbükey silme / kaval ve en dışta düz bir şeritle profillenme tamamlanır. Dışbükey silme ile en dıştaki düz şerit arasında kalan bölüm ise küçük bir yivden sonra düz bir şerit ve küçük bir kyma rekta şeklinde profil göstermektedir.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, kyma rekta, iki düz şerit, yine bir kyma rekta ve üstte bir düz şeritten oluşmaktadır.

Süsleme : Son kyma rekta üzerinde, ortada daire içinde eşit kollu bir haç, bunun altından çıkıp, iki yana doğru “S” kıvrım yaparak uzanıp aşağıya doğru sarkan iki yaprakla sonlanan dallar yer almaktadır. Bu motifin iki yanında, alt kolları diğerlerinden uzun birer haç kabartması işlenmiştir.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 012 (Şekil A.41-43)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Atriumun güney portikusundan nartkese açılan kapı.

Ölçüler : Dış gen: 264 cm.; iç gen.: 207 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenmesi, iki düz şerit ve ardından bir kyma rekta ile başlar. Kymayı yine bir düz şerit ve yarım daireyi aşan bir dışbükey silme/kaval takip eder. Öncekilerden biraz daha geniş bir düz şerit tümünü dıştan çevreler. Dışbükey silme ile en dıştaki düz şerit arası, düz bir şerit ve küçük bir kyma rekta şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz S/L. Söveler ve lento, iki düz şerit, geniş bir dışbükey silme ve en dışta ilk ikisinden daha genişçe bir düz şerit profil göstermektedir.

İç yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta, tekrar iki düz şerit, kyma rekta ve en üstte bir düz şerit profillenmeye sahiptir.

Süsleme : İç yüzde, lento tacının üstteki kyma rekta profilli silmesi üzerinde, ortada eşit kollu bir haç motifini çevreleyerek altta bir düğüm oluşturan ve iki yana doğru kıvrımlar yaparak uzanan ve aşağıya doğru sarkan birer yaprakla sonlanan dal motifi yer almaktadır. Aynı silmenin üzerinde, iki yanda birer haç motifi işlenmiştir.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 013 (Şekil A.44, A.45)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Narthekse güney cepheden giriş sağlayan kapı.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenme, iki düz şerit, ardından dışbükey bir silme ve ileri doğru fırlayan bir düz şeritten oluşmaktadır.

Dış yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta, tekrar iki düz şerit, kyma rekta ve en üstte yine bir düz şerit profil kazandırılmıştır.

İç yüz S/L. Bir düz şerit, daha dar ikinci bir düz şerit, kyma rekta ve son olarak yine bir düz şerit profile sahiptir.

İç yüz LT. Profillenme, iki düz şeriti takip eden bir kyma rekta, bir düz şerit ve bir kyma rekta daha, son olarak da bir düz şeritten oluşmaktadır.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 014 (Şekil A.46, A.47)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan orta kapının kuzeyindeki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 224 cm., iç gen.: 130 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** İki düz şeritin ardından küçük bir kyma rekta ve yine düz bir şerit yer alır. Yarım daireyi aşan dışbükey silme / kaval küçük bir kademelenmeyi izleyen bir kyma rekta ile en sondaki düz şerite bağlanır.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 015 (Şekil A.48, A.49)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan orta kapının güneyindeki kapı.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit iki kademe yaparak sıralanır. Bunları bir kyma rekta ve tekrar bir düz şerit izler. Bunun da ardından yaklaşık yarım daire bir dışbükey silme / kaval ve en dışta düz bir şeritle profillenme tamamlanır. Dışbükey silme ile dıştaki düz şerit arasında önce küçük bir kademelenme, bunun hemen ardından da küçük bir kyma rekta yer alır.

Tarih : V. yüzyıl ortaları

Katalog No. : 016 (Şekil A.50, A.51)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan en kuzeydeki kapı

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : İç yüz S/L. İki düz şerit, kademeler halinde birbirini izler. Bunları

genişçe bir dışbükey silme izler ve bitiminde bir yiv oluşturan hafif içbükey şeritle en sondaki düz şerite kavuşur.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 017 (Şekil A.52, A.53)

Ölçüler : İç yük.: 270 cm.

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan en güney kapı.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Profillenme iki düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şeritle başlar, yarım daireyi aşan bir kavalın ardından iki dar düz şerit ve küçük bir kyma rekta, en dışta ise bir düz şeritle tamamlanır.

Dış yüz LT. Altta iki düz şerit ve bunların üzerindeki kyma rektanın bir kısmı görülebilmektedir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, iki kademe yapar. Geniş bir dışbükey silme ve en dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır. Dışbükey silme ile dıştaki şerit birbirine, hafif içbükey bir şeritle bağlanır.

Tarih : V. yüzyıl ortaları

Katalog No. : 018 (Şekil A.54-A.56)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Güneyden güney yan nefe giriş sağlayan kapı.

Dış yüzde söveler kapı açıklığından daha kısa ve üst kısımları yatay kesilmiş bloklardır. Söveler ile lento yatay buluşmaktadırlar. Lento, uçları kısa bir ters “U” şeklindedir ve sövelerin üst kısımları ve çerçevenin köşeleri de lento bloğuna işlenmiştir.

Ölçüler : İç gen.: 106 cm., İç yüzde İç yük.: 234 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe halinde sıralanan iki düz şeriti bir dışbükey silme takip eder. İlk ikisinden daha geniş bir düz şeritle profillenme tamamlanır. Bu son şeritin dışbükey silmenin başlangıcına yakın kısmında çok dar bir şeritten sonra küçük bir kademelenme ve küçük üçgen kesitli bir profillenme görülmektedir.

Dış yüz LT. İki düz şeritten sonra yüksek bir kyma rekta son şeritle birleşir. Kymanın alt kısmında, projeksiyon noktası biraz öne çıkmıştır.

İç yüz S/L. Apsisin güney yanındaki kapı ile aynı profili gösterir. Kyma rektanın oranlarında farklılık vardır. Bu kapıda kymanın dışbükey kısmı daha geniştir, içbükey kısmın ise apsisin güneyindekine göre derinliği daha azdır, son şeritten önceki yivle daha dik birleşir.

Süsleme :Dış yüzde, lento tacının kyma rekta profilli silmesi üzerinde, ortada daire bir madalyon çizen ve yukarıya bakan iki ucu birer filizle sonlanan sarmaşık dalı kabartması yer almaktadır.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 019 (Şekil A.57-A.59)

Yapı : Studios Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kuzey yan nefin doğu duvarında, doğudan nefe giriş sağlayan kapı.

Ölçüler : Dış gen.: 157 cm., Dış yüzde ölçülebilen yük.: 184.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şeritten oluşan iki kademeyi genişçe bir dışbükey şerit takip eder. Bunun bitiminden itibaren bir kyma rekta en dıştaki düz şeritle birleşir.

Dış yüz LT. İki düz şerit, bir kyma rekta, yine iki düz şerit ve bir öncekinden daha geniş bir kyma rekta daha, son olarak da en üstte düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Lentoda dışbükey profilli silme üzerinde perde kancaları için açılmış üç adet dikdörtgen oyuk bulunmaktadır.

İç yüz S/L. Profillenme, iki düz şerit, geniş bir kyma rekta ve bir düz şeritten oluşmaktadır. Son düz şeritin başlangıcında dar bir yiv görülmektedir.

İç yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta, yine iki düz şerit, kyma rekta ve son olarak bir düz şerit profil kazandırılmıştır.

	Dış yüzde, lento tacı üzerinde, sol tarafta bir haç kabartması görülebilmektedir.
Süsleme	:İç yüzde lento tacının üstteki kyma rekta profilili silmesinde, aşağıya doğru sarkan birer yaprak ve sağ tarafta bir haç kabartması korunmuştur.
Tarih	: V. yüzyılın ortaları
Katalog No.	: 020 (Şekil A.60-A.62)
Yapı	: Studios Manastırı Kilisesi
Yapıdaki Yeri:	Güney nefin doğu ucunda, dışarıdan nefe giriş sağlayan kapı
Ölçüler	: Dış gen: 207.7 cm., ölçülebilen yük.: 205.5 cm., iç yüzde iç yük.:256 cm.
Malzeme	: Marmara mermeri
Profillenme	: Dış yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeriti bir dışbükey silme takip eder. Dışbükey silmenin bitiminden başlayan küçük bir kyma rekta, en dıştaki düz şeritle buluşur. Kymanın hemen bitiminde, son silme üzerinde küçük bir yiv, bu ikisinin birleştiği köşede küçük üçgen bir profillenme meydana getirir. Dış yüz LT. Lento tacının profillenmesi iki kademe halinde yerleşen iki düz şeritle başlar. Bunu bir kyma rekta ve yine iki kademe yapan iki düz şerit takip eder. Yüksek ve derin bir kyma rekta ve onun üzerindeki düz şeritle profillenme tamamlanır. İç yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeriti yayvan bir kyma rekta izler. Kymanın dışbükey kısmı, içbükey kısmına göre daha yayvan ve geniş ve düzgün daireseldir; içbükey bölüm ise daha keskin ve dar ve derin bir kıvrım yapar. Bitiminde, içe doğru diyagonal uzanan düz bir şeritle birleşirken üçgen bir profil, sondaki düz şeritle kyma rekta arasında da üçgenimsi kesitli bir yiv meydana gelir.
Süsleme	:Dış yüzün lento tacında, üstteki kyma rekta profilili yüksek silme üzerinde ortada kabartma bir haç işlenmiştir. Haç kazınarak tahrip edilmiştir.
Tarih	: V. yüzyılın ortaları

3.5. Hagios Polyuktos Kilisesi Kapı Çerçeveleri

‘Αγιος Πολυευκτος πλησιον των ‘Αποστολων.

Son Roma imparatoru Anicius Olybrius’un kızı Anicia Iuliana tarafından 524-527 yılları arasında yaptırılmıştır. XI. yüzyıla kadar ayakta olan kilisenin kalıntıları 1960 yılında bir temel kazısı sırasında rastlantı sonucu bulunmuştur. Orta ve yan nefler önünde nartheks ve atrium şeklinde planlanmış kilisenin orta nefi büyük bir kubbe ile örtülü idi. Çok zengin ve çeşitli süsleme öğeleri, kakma tekniği ile işlenmiş mermer kaplamalar, mozaikler ve özellikle çok geniş bir motif repertuarı ve ince bir işçilik gösteren rölyef bezemeli mermer süsleme elemanları, İstanbul’un Geç Antik Çağ arkeolojisi için önemlidir (Harrison, 1986, s.414-418).

Saraçhane kazıları sırasında ortaya çıkartılan kapı çerçevelerine ait parçalardan hiçbirisi yerinde ele geçmemiştir. Sadece bir tanesinin kesin olarak idantifikasyonu yapılabilmektedir. Bulunan parçalar, R. M. Harrison’un monografisinde yayınlanmıştır (Harrison, 1986, s.139). Polyuktos’un kapı ve pencere çerçeveleri, yapının diğer mimari süsleme elemanları gibi Marmara mermerinden işlenmiştir.

Yayında, katalogda yer alan tek söve parçasının (Harrison, 1986, Kat.9a[i]) çizimi bulunmamaktadır. Lento olarak tanımlanmış iki parça dış çerçevelere aittir ve birbirine yakın profillenmeye sahiptir.

Katalog No. : 021 (Şekil A.63)

Yapı : Hagios Polyuktos Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kazı buluntusu, ait olduğu kapının dış yüzüne ait söve veya lento parçası. Özgün yeri bilinmiyor. (Harrison, 1986, fig. E, 9c[i])

Ölçüler : Yük.: 11.5 cm; uz.: 139 cm., silme gen.: 37 cm., toplam gen.: 67 cm. (Harrison 1986, s.139)

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : İki kademe yapan iki düz şerit, ardından bir kyma rekta ve dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Yan/alt yüz, dıştan içe doğru, diyagonal bir şerit, hafif dışbükey şerit ve daha geniş bir düz şerit profillenmeye sahiptir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 022 (Şekil A.64)

Yapı : Hagios Polyeuktos Kilisesi

Kazı buluntusu söve veya lento parçası. Ait olduğu kapı bilinmiyor (Harrison, 1986, fig. K, 9c[ii]).

Malzeme : Marmara mermeri

Ölçüler : Yüksek: 11 cm; Uzun.: 145 cm.; Silme gen.: 19 cm; Toplam gen.: 43 cm.

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sırasıyla düz şerit, kyma rekta ve düz şerit profile sahiptir.

Yan/alt. Diyagonal bir şerit, hafif dışbükey bir şerit ve daha geniş düz şerit şeklinde profil kazanmıştır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 023 (Şekil A.65)

Yapı : Hagios Polyeuktos Kilisesi

Kazı buluntusu lento tacı parçası. Ait olduğu kapı bilinmiyor (Harrison, 1986, fig. K, 9b[i]).

Profillenme : **LT.** Bir düz şerit, ardından kyma rekta, tekrar bir düz şerit, ilkinde göre daha derin ve daha yüksek bir kyma rekta ve en üstte bir düz şerit profillenme kazandırılmıştır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

3.6. Hagia Eirene / Aya İrini Kapı Çerçeveleri

Gr.: *ἡ παλαια (ἀρχαία) Ἐκκλησία; ἡ Ἁγία Εἰρήνη ἡ παλαιά*; İng.: *Saint Irene*; Fr.: *Sainte Irène*; Alm.: *Irenenkirche*

Yazılı kaynaklardan edinilen bilgiye göre, Hagia Eirene'nin ilk yapım tarihi I. Constantinus (324-337) dönemine inmektedir (Socrates, *HistEccl* II 16). "Ecclesia antiqua" olarak bahsedilen ve Ayasofya'nın yapımına kadar kentin en önemli kilisesi, 532'deki Nika ayaklanması sırasında çıkan yangın sonucu yanmış ve I. Iustinianos tarafından yeniden yaptırılmıştır (baş.532-bit.?) (Procopius, *Aedificiis* I 2, I 3). Tamamlanmasının üzerinden fazla zaman geçmeden, yine Iustinianos'un hükümdarlığı sırasında, 563 (564?) yılında çıkan bir yangında atrium ve nartheksin bir bölümü hasara uğramış ve ardından onarılmıştır. 740'da, bu defa depremde zarar gören yapı, bu tarihten sonra yeniden yapılmıştır (Walter, 1913, Peschlow, 1997).

1453'ten sonra, Osmanlılar tarafından yapılan birtakım değişikliklerle bugüne ulaşmıştır. Alt katta üç nefe ayrılmış bazilikal plana sahiptir. Batıda bir nartheks, bunun da önünde bir atrium yer almaktadır (Şekil A.66).

Atriumdan narthekse, ortadaki üçü birbirine daha yakın, en kuzeydeki ve en güneydeki atriumun kuzey ve güney portiklerinin eksenindeki beş kapıdan geçilmektedir. Ortadaki diğerlerine göre daha yüksek ve geniştir. Nartheksten naosa, ortadaki üçü nartheks kapılarının, kuzey ve güney uçtakiler ise yan neflerin eksenine oturmuş olan beş kapı açılmaktadır. Yapıdaki kapılar arasında en geniş açıklığa sahip orta kapı, büyük olasılıkla en görkemli olan idi. Naos kapılarından sadece en kuzeydeki çerçeveleri yerindedir.

Kuzey ve güney yan neflerin doğu uçlarında, yapının köşelerinde, özgün planda olmayan, sonradan eklenmiş birer oda yer almaktadır (Peschlow, 1997, s.30vd). Bugün sadece kuzeydeki çerçevesi yerinde duran, apsisin iki yanından giriş sağlayan kapılar, ek odaların eklenmesiyle dış kapı olma özelliklerini kaybetmişlerdir.

Katalog No. : 024 (Şekil A.67)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atriumun güney portikusunun güney duvarındaki kapı.

Kapı açıklığı örülerek kapatılmıştır. Sadece atriuma bakan iç tarafta korunmuş olan çerçevenin lento tacı yoktur. Yapıdaki diğer kapı çerçevelerinden farklı olarak lento ile söveler yatay olarak birleşir ve lento içbükeydir.

Malzeme : Kireçtaşı ?

Profillenme : İç yüz S/L. İki düz şerit derinliği fazla olmayan iki kademe yapar. Yine dik bir kırılmadan sonra, alt kısmı az kavisli bir yarım oluk gelir ve en dışta da düz bir şerit görülür.

Tarih : V. yüzyıl öncesi (?)

Katalog No. : 025 (Şekil A.68)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atrium kuzey portikusunun kuzey duvarındaki kapı.

Çerçevenin iç yüzünün söve ve lentoları büyük ölçüde tahrip olmakla birlikte, profillenmeleri kısmen seçilebilmektedir. Lento tacının ise profilli yüzeyi tamamen kaybolmuştur.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **İç yüz S/L.** İki düz şerit, bir dışbükey silme ve bunu takip eden bir düz şerit şeklinde profilendirilmiştir.

İç yüz LT. Lento tacının profillenmesi okunamamaktadır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 026 (Şekil A.69)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapı.

Çerçevenin atriuma bakan dış yüzü yeniden işlenerek farklı bir profil kazandırılmış, özgün biçimini tamamen kaybetmiştir.

Ölçüler : Dış yük.: 414 cm, dış gen.: 252.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Çerçevenin özgün olmayan profillenmesi, çok geniş düz bir şeritten sonra küçük bir kademelenme yaparak yerleşen dar bir düz şerit, bunu izleyen geniş ve kıvrımları derin olmayan bir kyma reversa ve küçük bir kademelenmeden sonra en dışta düz şerit şeklinde biçimlenmiştir.

Yan / alt yüzlerde, dar bir yivle ayrılmış, dıştan içe doğru önce dar sonra geniş bir şerit profillenmeye sahiptir. Olasılıkla özgün durumunda iki yivle üçe bölünmüş bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şerit şeklinde profilendirilmiştir.

İç yüz LT. İki düz şerit, bir kyma rekta, yine bir düz şerit ve geniş ve yüksek bir kyma rekta, son olarak da en üstte düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı / dış yüz profil: Osmanlı Dönemi

Katalog No. : 027 (Şekil A.70)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atriumdan narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı.

Kapının kuzey sövesi, batısına inşa edilen kemer ayağı tarafından tamamen örtülmüştür. Çerçevenin sadece dış yüzünün güney yarısı görülebilmektedir. Çerçevenin iç yüzünde bloklar yerinde değildir.

Ölçüler : Duvar açıklığı: 278.5 cm. iç gen.: 204.5 cm.
Malzeme : Marmara mermeri
Profillenme : **Dış yüz S/L.** Profillenme, düz bir şerit, kyma rekta ve tekrar düz bir şeritin ardından dışbükey bir silme ve en dışta düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir. Dışbükey silme, diğerlerine göre biraz daha geniş olan dıştaki düz şerite küçük bir kyma rekta ile bağlanır.
Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 028 (Şekil A.71)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atriumun kuzey portikusundan narthekse giriş sağlayan kapı.

Dışta ve içte, söve, lento ve lento tacı yerindedir. İç ve dış çerçevelerin söve ve lento blokları ayrı bloklardan işlenmiştir. Dış yüzde lento tacının sol köşesi kırık ve eksiktir. Çerçevenin iç yüzünde lento bloğunun ortalarında düşey bir çatlak, lento tacında ise bloğun yüksekliği boyunca üç çatlak doldurularak onarılmıştır.

Ölçüler : Dış yük.: 412 cm., dış gen.: 277 cm., LT mevcut gen.: 298 cm., iç gen.: 189 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** Düz şeriti bir kyma rekta izler. Kymadan sonra yine düz bir şerit, yarım daireyi aşan dışbükey bir silme / kavalla birleşir. Kavalın bitiminde önce köşeli dörtgenimsi profilli bir yiv görülür, bundan sonra küçük bir kyma rekta son düz şerite kavuşur. Bu örnekte diğer tüm kapılardan farklı olarak sondaki düz şeritte alçak bir kademelenme dikkat çekmektedir. Bu iki kademeli silmenin üst bölümü kaba tıraşlanmış haliyle bırakılmıştır.

Yan/Alt. Dıştan içe doğru önce ileriye doğru uzanan hafif içbükey bir şerit, ve iki düz şeritten oluşmaktadır.

Dış yüz LT. Düz bir şeriti bir kyma rekta takip eder. İki kademe yapan iki düz şeritten sonra bu defa geniş ve yayvan bir kyma rekta gelir. En üstte düz şeritle profillenme tamamlanır. Son kyma üzerinde ortada kabartma bir haç işlenmiştir.

İç yüz S/L. İki kademe halinde yerleşmiş iki düz şerit, dışbükey silme ve en üstte bir düz şerit şeklinde profil kazanmıştır.

İç yüz LT. İki düz şerit iki kademe yapar. Yaklaşık olarak bu ikisinin genişlik ve yüksekliğindeki bir kymayı düz bir şerit takip eder. Bunların üzerinde, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Süsleme : Çerçevenin dış yüzünde, lento tacındaki üsteki kyma rekta üzerinde, ortada kabartma bir haç bulunmaktadır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 029 (Şekil A.72)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı.

Sadece içe bakan yüzde profillendirilmiş kapı çerçevesi yerindedir. Lento ve lento tacı ayrı bloklardan işlenmiştir. Lento tacının alt yüzeyi, lentodan dışa ve aşağı taşacak şekilde işlenmiştir. Lento tacı bloğunun ortalarında başlayan düşey bir çatlak lento bloğu yüksekliğince devam etmektedir.

Ölçüler : Dış yük.: 391 cm., dış gen.: 292 cm., LT gen.: 385 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **İç yüz S/L.** İki düz şerit, bir dışbükey silme ve düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz LT. İki düz şeriti yaklaşık olarak iki şerit yüksekliğinde bir kyma rekta takip eder. Bunun hemen üzerinde yine düz bir şerit vardır. İlkine göre daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve bunun üzerindeki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 030 (Şekil A.73)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan en güneydeki kapı.

Dış ve iç yüzlerde çerçevesi yerindedir.

Ölçüler : Dış yük.: 409 cm., LT gen.: 389.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** Kademelenerek yerleşen iki düz şeriti küçük bir kyma rekta ve yine düz bir şerit takip eder. Bunlardan sonra dışbükey bir

silme, dışbükeyin bitiminde başlayan küçük bir kyma rekta ve en dışta düz şeritle profillenme tamamlanır.

Yan/Alt. Sövelerin birbirine bakan yan yüzleri ile lentonun alt yüzü üçe bölümlenmiş profillenme gösterir. Dıştan içe doğru hafifçe içbükey diyagonal bir şerit, düz bir şerit, ve küçük bir yivden sonra tekrar düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Dış yüz LT. Sırasıyla düz şerit, kyma rekta, iki düz şerit, ilkinden daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz şerit şeklinde profil kazanmıştır.

İç yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeriti bir dışbükey silme takip eder. En dışta düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz LT. Ardarda üç kademe halinde sıralanan üç düz şerit, bunların üzerinde bir kyma rekta ve en üstte bir düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Süsleme : Dış ve iç yüzde, lento taclarının son kyma rekta profilli silmesi üzerinde, ortada bir haç kabartması bulunmaktadır.

Lento bloğunun alt yüzünde, iç köşelerinde dairesel mil yatakları vardır.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 031 (Şekil A.74)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Kuzeydoğu ek odadan, kuzey yan nefe açılan kapı.

Ek odaya bakan çerçevenin dış yüzde ve yan nefe bakan iç yüzde çerçeveler yerindedir. Her iki tarafta da lento taclarının duvara dayanan sol uçları düşey olarak kesilmiştir.

Malzeme : Marmara mermeri

Ölçüler : Dış yük.: 406.5 cm., LT Gen.: 353 cm.

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** İki düz şeritin yaptığı iki kademedan sonra bir kyma rekta profili yer alır. Düz bir şeriti dışbükey bir silme takip eder. Bu sonuncunun bitiminde dörtgen kesitli bir yivin hemen ardındaki küçük bir kyma rekta en dışta / üstte uzanan düz şerite uzanır.

Yan/Alt. Diğer kapıların profilendirilmiş yan yüzleri ile aynı profile sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şeriti bir kyma rekta izler. İki kademe yapan iki düz şeritin ardından bu defa geniş ve yayvan bir kyma rekta ve bunun üzerinde de son düz şerit uzanır.

İç yüz S/L. Kademeler halinde sıralanmış iki düz şeritle başlayan profillenme, bir kyma rekta ve tekrar bir düz şeritle devam eder. Bunları izleyen dışbükey silme, geçiş silmesi olarak küçük bir kyma rekta ve en dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz LT. Sırasıyla, kademeler halinde sıralanan iki düz şerit, kyma rekta, tekrar iki düz şerit, ilkinde göre daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz şerit olarak düzenlenmiştir.

Süsleme :Ek odaya bakan dış yüzde son kyma rektanın üzerinde, silmenin ortasında bir haç kabartması yer almaktadır. Kabartma yüzeyi tahrip edilmiştir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 032 (Şekil A.75)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Kuzey duvarın batısından kuzey yan nefes giriş sağlayan kapı.

Ölçüler : Yük.: 323 cm., LT Gen.: 219.5 cm. Sağdan 50 cm.den kesit alınmıştır.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şeritin oluşturduğu iki kademeyi bir kyma rekta takip eder ve dışta / üstte düz şerite uzanır.

Yan/Alt. Yapıdaki yan/alt yüzleri profillendirilmiş diğer kapı çerçeveleriyle aynı düzenlemeye sahiptir.

İç yüz S/L, LT. Sövelerin ve lentonun profilini tekrarlar.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 033 (Şekil A.76)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Kuzey cephenin doğusundan kuzey yan nefes giriş sağlayan kapı.

Kapı açıklığı örülerek kapatılmış, çerçevelerin bir kısmı da dolgu duvarı ile kapanmıştır. Ancak söve ve lentonun duvar düzleminden

taşan dış silmeleri görülebilir durumdadır. Kapının her iki yüzde de çerçevesi yerindedir.

Ölçüler : LT Gen.: 193 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sadece en dıştaki kyma rekta ve düz şerit görülebilmektedir. Profillenmenin dolgu duvarı yüzünden görülemeyen kısmında olasılıkla bir veya iki düz şerit işlenmiş olmalıdır.

Dış yüz LT. Profillenme, diyagonal düz bir yarım olukla başlar. Bunun üzerinde düz bir şerit ve onu izleyen bir kyma rekta yer alır. En üstte yine düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Küçük bir yivden sonra, projeksiyon noktası bloğun yan / alt yüzü ile aynı düzlemde bir kyma rekta ve düz bir şeritten ibarettir. Kyma rektanın bitimindeki küçük bir yiv, silmeyi, çerçevenin alt/yan yüzeylerinden ayırır.

İç yüz LT. İki düz şerit arasında bir kyma rekta şeklinde düzenlenmiştir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 034 (Şekil A.77)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Synthrononun altındaki koridorun kuzey ucundaki kapı.

Sadece naosa bakan yüzü profilli söve lento ve lento tacı ile çerçevelendirilmiştir.

Ölçüler : Dış yük.: 213.9 cm, dış gen.: 103.5 cm.; LT gen.: 132 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Birincisi daha geniş, iki düz şerit iki kademe yapar. Yaklaşık yarım daire bir dışbükey silmeden sonra küçük üçgen bir yiv ve son olarak bir düz şerit görülür.

Yan : Önce düz bir şerit diyagonal olarak içe doğru uzanır ve köşede üçgen bir profil oluşturur. Bunu ilki daha dar iki düz şerit izler. Bunlar, aralarındaki üçgen yivlerle ayrılmıştır.

Dış yüz. LT. Sırasıyla hafif diyagonal bir şerit, üst kısmı daha geniş bir kyma rekta ve son olarak düz şeritten meydana gelir.

İç yüz LT. Diyagonal dar şerit, bloğun yan / alt düzleminden içeri girerek kyma rekta ile birleşir ve arada üçgen bir yiv oluşur. Kyma rektanın alt kısmı iyice daireseldir ve bir yarım kavalı andırır, içbükey kısmı ise daha yayvan ve yüksektir. Kymadan sonra düz bir şerit gelir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 035 (Şekil A.78)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Synthrononun altındaki koridorun güney ucundaki kapı.

Kapının sadece naosa bakan dış yüzü profillendirilmiş söve ve lentolarla çerçevelendirilmiştir.

Malzeme : Marmara mermeri

Ölçüler : Dış yük.: 218.4 cm, dış gen.: 106 cm.; LT gen.: 131.5 cm.

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe yapan iki düz şeritten sonra yayvan bir kyma rekta en dıştaki diğer ikisinden daha geniş bir şeritle buluşur.

Yan / Alt. Geriye doğru yatık diyagonal bir şerit ve iki düz şeritten oluşan üç bölümlü profillenmeye sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şerit iki kademe oluşturur. Bundan sonra yine kademelenerek geniş bir şerit diyagonal olarak yükselir ve en üstteki düz şeritle birleşir.

Tarih : V. yüzyılın ortaları

Katalog No. : 036 (Şekil A.79)

Yapı : Hagia Eirene

Yapıdaki Yeri: Güney galerinin doğu ucundaki odaya giriş sağlayan kapı.

Kapının sadece güney galeriye bakan dış yüzünde söveler, lento ve lento tacı bulunmaktadır. Söveler dörtgen kesitli, profilsiz bloklardan oluşmaktadır.

Ölçüler : Dış yük.: 160.2 cm., dış gen.: 128 cm., LT Gen.: 160.3 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz LT.** Kademelenerek yerleşen iki düz şerit, kyma rekta ve düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Tarih : VI. yüzyılın ilk yarısı

3.7. Iustinianos Dönemi Ayasofya'sı Kapı Çerçeveleri

Gr.: *η Μεγάλη Ἐκκλησία, Ἁγία Σοφία, Ἁγία Σοφία τοῦ Θεοῦ; τὸ μέγα τεμενοὺς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας;*

532 yılının 13 Ocak günü İmparator Iustinianos'a karşı başlatılan Nika ayaklanması sırasında çıkan bir yangın sonucu, II. Theodosius Ayasofya'sı yanmış ve bunun hemen ardından Iustinianos kilisenin yeniden yapımına girişmiştir. İnşaat beş yıl sürmüştür. 27 Aralık 537'de kilisenin açılışı yapılmıştır.

VI., IX., X. ve XIV. yüzyıllarda İstanbul'u sarsan depremler ve Latin istilası sırasında (1203) oluşan hasarlar, ardından yapılan onarımlarla giderilmiştir. İstilanın sona erip, şehrin geri alınmasından sonra kilisenin batısındaki dört payanda, XIV. yüzyılın ilk çeyreğinde doğu ve kuzeydeki payandalar eklenmiştir. 1453'teki fetihten sonra camiye çevrilmiş, bundan sonra çeşitli dönemlerde eklemeler ve onarımlar yapılmıştır.

Ayasofya'ya kadar, yapıyı batıdan sınırlayan bir nartheks, aynı zamanda atriumun da doğu portikusu iken, Ayasofya'da ilk defa, naosun batı duvarının önünde bir nartheks yer almakta, bunun batısında atriumun doğu portikusu ikinci bir nartheks gibi uzanmaktadır (Şekil A.80). Bugün yapının batı cephesini oluşturan, portikusun cephesinin özgün hali kesin olarak bilinmemektedir. Buraya avludan üç kapı ile, atriumun kuzey ve güney salonlarından da birer kapı ile giriş sağlanmaktadır.

Doğu portikusun orta kapısı büyük ihtimalle Fossati'ler tarafından yapılmış bir kopyadır ve 1850'den sonra buraya yerleştirilmiştir (Strube, 1973, s.20).

“Ön hol” kapıları ile aynı eksen üzerindeki beş kapıdan narthekse geçilmektedir. Bunlardan ortadaki diğerlerinden daha geniş ve daha yüksektir. Nartheksin kuzey ve güney uçlarındaki birer vestibülden narthekse profillendirilmiş çerçeveli kapılardan girilmektedir. Güney vestibülden narthekse açılan kapının özelliği, üzerindeki mozaik ile vurgulanmıştır. Iustinianos döneminde, açık bir mekân olduğu kabul edilen güney vestibülün güney ucundaki kapı, “Güzel Kapı” olarak adlandırılmaktadır. III. yüzyıl tarihli, zengin süslemeli bronz kapı kanatlarının alt kısımları, döşemenin yükseltilmesi sonucu, döşeme seviyesinin altında kalarak açık şekilde sabitlenmiştir (Swift, 1937, 137-147). İmparatorun bazı yortu günlerinde saraydan gelip kiliseye bu kapıdan girmesi, kapıyı önemli kılmaktadır.

Güney vestibülün doğu duvarından, küçük bir odacığın kapısı, bunun güney yanında, duvara oyulmuş bir mihrap, mermer söveler ve lento ile çerçevelenmiştir.

Nartheksten naosa, orta kapı hariç, hiçbir nartheks kapıları ile aynı eksen üzerinde olmayan, toplam dokuz kapıdan girilmektedir. Kapı sayısı, İmparator Kapısı'nın çarpıcı boyut ve süslemeleri ve kapı çerçevelerinde kullanılan farklı malzemelerin de yarattığı hareketlilikle iç nartheksi etkileyici bir mekâna dönüştürürler. Bunlar üçer birbirlerine yaklaşarak, üçer kapıdan oluşan üç grup oluşturmaktadırlar. "İmparator Kapısı" olarak adlandırılan ortadaki, kilisenin boyut bakımından en büyük, en görkemli kapısıdır. Çerçevesi, profillenmesi ve bezemesinin yanı sıra malzeme bakımından da İstanbul'daki bilinen diğer tüm çerçeve örneklerinden farklılaşır.

Doğuda apsisin iki yanında büyük birer kapı dışarıdan içeriye açılır. Bunlardan güneydeki, "Mukaddes Kuyu" odasının kapısıdır (Mango, 1959, s.5). Odanın diğer üç cephesinde de kapıların yer almaktadır. Fakat bu çalışma sırasında, ölçü alma olanağı bulunamamıştır. Apsisin kuzeyindeki kapı, galeri katına ulaşan rampalardan birine açılmaktadır (Mainstone, 1988, s.53). Mukaddes Kuyu odası kapısının kuzey yanında, küçük bir kapı olasılıkla, Ayasofya'nın yapımından daha sonraki yüzyıllar içinde, doğudaki portikusa geçiş sağlamak üzere açılmış, bugün görülen söve ve lentolarla çevrelenmiş olmalıdır.

Yapının ana mekanına, kuzey ve güney duvarlarında, payandalara ve dışarıya açılan kapılar bulunmaktadır.

Galeri katına bugün sadece yapının kuzeybatı köşesinden, rampanın bitimindeki birkaç basamaktan sonra ulaşılan bir kapıdan girilmektedir.

Kuzey ve güney galerilerdeki karşılıklı kapılardan başka, kuzey ve güney galerilerin doğu duvarında, simetrik yerleşmemiş birer kapı ve batı galerinin batı ve güney duvarlarında birer kapı bulunmaktadır. Kuzey galerinin batısında, bugün galerilere giriş için kullanılan kapının simetriğindeki kapı (kapı no. 46/57), yapının bu köşesindeki merdivenlerin bitiminden galeriye açılmaktadır. Kapının çerçevesi galerinin döşeme seviyesinden aşağıda ve geridedir. Kapı açıklığı daraltılmıştır.

Batı galerinin güney duvarında, bugün kutsal emanetlerin (ikona, röliker vb) saklandığı odadan batı galeriye açılan kapının çerçevesinin yerleştirilişi ve profillenmesi, çerçevenin özgün yerinde olmadığına işaret etmektedir. Bu mekandan

batısındaki bir başka odaya küçük, profilendirilmiş mermer çerçeveye sahip bir kapıdan geçilmektedir.

Batı galerinin batı duvarı boyunca geniş pencereler açılmıştır. Pencerelerin yerleştiği kemerlerden en güneydekinin güney açıklığına kapı çerçevesi yerleştirilmiştir.

Katalog No. : 037 (Şekil A.81-A.83)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Atriumun kuzey portikusuna kuzeyden giriş sağlayan kapı.

Ölçüler : İç yük.: 430 cm., iç gen.: 235 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Sırasıyla bir düz şerit, ileri doğru fırlayan bir içbükey silme, tekrar bir düz şerit, kaval ve düz şerit profile sahiptir.

Dış yüz LT. Alçak, dışbükey bir silmeyi ileri doğru fırlayan bir şerit ve üstünde yüksekçe bir içbükey silme takip eder. Tekrar bir düz şerit ve bunun üzerinde bir başka silmenin, olasılıkla bir kyma rektanin başlangıcı görülmektedir. Lento tacı bloğunun sağ (B) ucu dışında (?), üst kısmı düz traşlanmıştır.

İç yüz S/L. İki düz şerit, dışbükey bir silme ve dışta yine düz bir şerit şeklinde profillenmiştir.

İç yüz LT. İki kademe yapan iki düz şeriti bir kyma rekta takip eder. Bunun üstünde yine bir düz şerit, şeritin de üstünde yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Süsleme: İç çerçevenin lento tacının kyma rekta profilli silmesi üzerinde üç tane, onun üzerindeki düz şerit silmesi üzerinde bir tane kazıma taşçı işareti seçilmektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 038 (Şekil A.84-A.86)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Atriumun doğu portikusunun orta kapısının kuzeyindeki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 447 cm., iç gen: 265.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe yapan iki düz şerit, bunu izleyen bir kyma rekta ve tekrar bir düz şerit kademeler oluşturarak sıralanmıştır. Bunların ardından bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Yan/Alt. İki yivle üçe bölümlenmiş, iki düz şerit arasında dışbükey bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Dış yüz LT. Profillenme, bir düz şeritin üstünde bir kyma rekta ardından iki düz şerit, bunun da üzerinde içbükey üst kısmı ileriye doğru uzanan yüksek bir kyma rekta ve alınlık silmesinden oluşmaktadır.

İç yüz S/L. İki düz şerit, bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şerit biçiminde profil gösterir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile aynı profillenmeye sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 039 (Şekil A.87-A.89)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güneyindeki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 434 cm., dış gen.: 415 cm, iç gen.: 295.5 cm.,

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe yapan iki düz şeriti bir kyma rekta takip eder. Kyma rektanın içbükey kısmı, dışbükey kısmına göre daha geniştir. Tekrar bir düz şeritin ardından bir dışbükey silme ve son olarak da düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Yan/Alt. İki düz şerit arasında, bir dışbükey şerit profillenmeye sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta, bir düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve düz alınlık silmesi şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz S/L. Bir düz şerit, kyma rekta, düz şerit, ardından dışbükey silme ve en dışta düz şerit profile sahiptir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile aynı profillenmeye sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 040 (Şekil A.90-A.92)

Yapı : Ayasofya

Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna (ön hole) açılan kapı.

Ölçüler : Dış yük.: 540 cm., iç yük.: 451 cm., iç gen.: 297 cm., LT gen.: 473 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Düz bir şeritten sonra bir kyma rekta ikinci bir düz şeritle birleşir. Buna komşu dışbükey bir silme yer alır ve bu en dıştaki düz şerite aradaki içbükey şeritle bağlanır.

Yan/Alt. İki küçük yivle üçe bölünmüş bir profillenme gösterir.

Dış yüz LT. Kademelenerek yerleşen iki düz şeritin ardından bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, bunun üzerinde yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şerit şeklinde profillenmiştir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, ardından dışbükey bir silme ve dışta tekrar bir düz şerit profile sahiptir.

İç yüz LT. Profillenme altta iki düz şeritle başlar, bunun üzerinde bir kyma rekta gene bir düz şerit yer alır, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesi ile tamamlanır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 041 (Şekil A.93, A.94)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Atriumun güney portikusundan doğu portikusuna açılan kapı.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Düz bir şeritten sonra bir kyma rekta ikinci bir düz şeritle birleşir. Bunları dışbükey bir silme ve en dışta bir düz şerit izler. Son iki silme aradaki içbükey şeritle bağlanır.

Yan/Alt. Doğru portikusun orta kapısının iki yanındaki kapıların benzer profile ve görünüşe sahiptir.

Dış yüz LT. Altta iki düz şerit, ardından bir kyma rekta, gene bir düz şerit yüksek bir kyma rekta ve düz bir alınlık silmesi profile sahiptir.

İç yüz S/L. Profillenme iki düz şerit, dışbükey bir silme ve dışta düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile aynı profillenmeye sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 042 (Şekil A.95-A.97)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı.

Çerçevenin dış ve iç yüzlerinde söve blokları profillendirilmiş kısımdan daha geniş olduklarından son düz şeritin bitiminden bloğun köşesine kadar olan kısım kaba yontularak hafifçe içe göçertilmiştir.

Malzeme : Marmara mermeri

Ölçüler : İç yük.: 417 cm., iç gen.: 266.7 cm., dış gen.: 380cm. (profillendirilmiş kısım Gen: 365 cm.), LT Gen.: 438 cm.

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, dışbükey bir silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Dışbükey silme ile onu takip eden düz şerit küçük bir kyma rekta ile bağlanmaktadır.

Yan / Alt. İki düz şerit arasında bir dışbükey şerit şeklinde profil göstermektedir.

Dış yüz LT. Lento bloğunun üzerine dışa ve aşağı taşacak şekilde işlenerek yerleşen lento tacının profillenmesi bir düz şerit, bir kyma rekta, iki düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şeritten meydana gelir.

Üstteki kyma rekta üzerinde, ortadaki olasılıkla bir madalyon, kazınmıştır.

İç yüz. S/L. İki düz şerit, dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz LT. Bir düz şerit, bir kyma rekta, iki düz şerit ve bunun üzerinde yüksek ve derin bir kyma rekta, en üstte ise bir düz şerit biçiminde profile sahiptir.

Süsleme : Her iki yüzde de lento tacının üstteki kyma rekta profil silmeleri üzerine daire içinde altışar yapraklı çiçek motifi işlenmiştir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 043 (Şekil A.98-100)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı. “Güzel Kapı”.

Ölçüler : İç yük.: 438, iç gen.: 291 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Düz şerit, kyma rekta düz şerit profile sahiptir.

Dış yüz LT. Profillenme iki düz şerit, kyma rekta, ardından gene iki düz şerit, bunun üzerindeki yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşmaktadır.

İç yüz S/L. Profillenme, iki düz şerit, geniş bir kyma rekta ve dışta düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile aynı profile sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 044 (Şekil A.101, A.102)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güney vestibülün doğu duvarındaki kapı (Kapı no. 25).

Ölçüler : İç yük.: 211 cm., iç gen.: 94 cm., LT gen.: 201cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit profillenmeye sahiptir.

Dış yüz LT. Düz şerit, kyma rekta, düz şerit, ilkinden daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve alınlık silmesinden oluşan profile sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 045 (Şekil A.103-A.105)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güney vestibülden narthekse açılan kapı.

Ölçüler : Yük : 532.5 cm., iç yük.: 400 cm., iç gen.: 256 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Düz şerit, kyma rekta, gene düz şerit, şişkin dışbükey profilli silmelerin ardından, sonuncunun bitiminde bir düz şerit ve yarım oluk yer alır. Dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Yan / Alt. Ortadakinin iki kenarı pahlı, yivlerle birbirinden ayrılmış, aynı düzlemde üç düz şeritten oluşmaktadır.

Sövelerde, yivler altta klasik arkhitrav soffitlerine benzer görünümde birleşirler.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, kyma rekta, iki düz şerit, tekrar bir kyma rekta ve en üstte düz şerit profile sahiptir.

İç yüz S/L. Profillenme, iki düz şerit, dışbükey bir silme ve ardından, dıştaki düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz LT. Bir düz şeriti kyma rekta takip eder. Bunun üzerinde iki düz şerit yer alır. Yüksek ve derin bir kyma rekta ve alınlık silmesi ile profillenme tamamlanır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 046 (Şekil A.106-A.108)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapı.

Ölçüler : Dış gen.: 447.7 cm., iç gen: 330.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit, bir kyma rekta, bir düz şerit kademeler oluşturarak sıralanmıştır. Bunları dışbükey bir silme takip eder ve en dışta düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Yan / Alt. İki düz şerit arasında bir dışbükey şeritten meydana gelen bir profillenme gösterir.

Dış yüz LT. Profillenmesi, altta bir düz şerit, kyma rekta, bunun üzerinde iki düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden meydana gelir.

İç yüz S/L. Sırasıyla düz şerit, kyma rekta, tekrar bir düz şerit, dışbükey silme ve düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile benzer profillenmeye sahiptir.

Süsleme : Bugün seçilemese de, dış yüzde lento tacının üstteki kyma rekta profilli silmesinin ortasında kabartma bir haçın varlığı olasıdır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 047 (Şekil A.109-A.111)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapının kuzey yanındaki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 434 cm., dış gen.: 345.8 cm., iç gen: 258 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Bir düz şeriti bir kyma rekta takip eder. Bunun ardından tekrar bir düz şerit ve dışbükey silme yer alır. Profillenme dıştaki düz şeritle tamamlanır.

Dış yüz LT. Düz şerit, kyma rekta, iki düz şerit yüksek ve derin bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşan profile sahiptir.

Yan / Alt. Profillenme, aynı düzlemde iki düz şerit ve aralarında dışbükey bir silmeden meydana gelmektedir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, dışbükey silme ve dışta düz bir şerit şeklinde bir profillenme gösterir.

İç yüz LT. İki düz şeritin ardından bir kyma rekta, yine bir düz şerit, bunun da üzerinde yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz bir şeritten oluşan profile sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 048 (Şekil A.112-A.114)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Batıdan narthekse açılan orta kapının güney yanındaki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 427 cm., iç gen.: 367 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenme, düz şerit, kyma rekta, tekrar bir düz şerit, ardından dışbükey bir silme ve en dışta düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Yan / Alt. İki düz şerit ve aralarındaki dışbükey silmeden oluşur.

Dış yüz LT. Sırasıyla iki düz şerit, bir kyma rekta, bir düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz şerit profillenme gösterir.

İç yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şerit, bunları takip eden dışbükey bir silme ve en dışta bir düz şeritten meydana gelen bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile benzer profillendirilmiştir.

İç yüzde lento tacı bloğunun iki ucu düz kesilmiştir ve duvara kadar uzanıp dayanmaktadır.

Süsleme : Dış yüz lento tacının son kyma rekta silmesi üzerinde kazınmış bir haç kabartmasının izleri görülebilmektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 049 (Şekil A.115-A.117)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Narthekse batıdan giriş sağlayan en kuzeydeki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 442.5 cm. (söve iç yük.: 420 cm), dış gen.: 340.9 cm., iç gen: 255.8 cm

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şeritle başlayan profillenme kyma rekta ve ardından tekrar bir düz şeritle devam eder, dışbükey silme ve en dıştaki düz şeritle tamamlanır.

Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, kyma rekta, gene iki düz şerit, ardından yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz alınlık silmesinden meydana gelir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, dışbükey silme ve düz bir şerit şeklinde bir profillenme göstermektedir.

İç yüz LT. Dış yüz LT ile aynı profile sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 050 (Şekil A.118-A.120)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri : Narthekse batıdan giriş sağlayan kapılardan en güneydeki kapı.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şerit, ardından bir kyma rekta, ikinci bir düz şerit kademelenerek yerleşmiştir. Bunları dışbükey bir silme izler ve en dışta bir düz şerit yer alır.

Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, kyma rekta, düz şerit, ardından yüksek ve derin bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden meydana gelmektedir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, dışbükey silme ve en dışta bir düz şerit şeklinde düzenlenmiş bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz LT. Kademelenerek sıralanan bir düz şerit, bir kyma rekta, iki düz şeritin ardından yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Süsleme : **Dış yüz lento tacının** üstteki kyma rekta silmesi üzerindeki haç motifi izleri farkedilmektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 051 (Şekil A.121-A.125)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan orta kapı. “İmparator Kapısı”.

Ölçüler : Dış gen.: 487.5 cm., iç gen.: 375 cm

Malzeme : Bronz

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Profillenme, düz bir şeritle başlar. Bunu alçak bir kademe yaparak yerleşen bir dar şerit, yarım oluk ve yine dar bir şeritin oluşturduğu bir düzenleme izler. Yarım daireyi biraz aşan dışbükey bir silme, bunun bitiminde dar bir düz şerit ve bu sonuncunun diyagonal yerleşen bir şeritle bulunduğu en dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Dış yüz LT. Altta ve üstteki iki rölyef damla motifleri dizisi taşıyan bezeme bandı arasında geniş düz bir pahlamadan oluşan profillenmeye sahiptir.

İç yüz S/L. Düz şerit, geriye doğru dar bir kademelenme, genişçe içbükey bir silme ve iki kademe yapan iki düz şerit profile sahiptir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacına benzer bezeme ve profillenmeye sahiptir. Fazladan en üstte dar bir kaval uzanır. Tacın iki ucu volütlerle son bulmaktadır.

Süsleme : Dış çerçevenin söve ve lentosunda, en içteki şerit üzerinde, herbir kıvrımı arasında bir yaprağın yer aldığı sarmaşık dalı “S” kıvrımlar

yaparak uzanır. En dıştaki silme üzerinde ise, eşit aralıklarla yerleştirilmiş, dışbükey profilli, yuvarlak kabaralar yer almaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 052 (Şekil A.126-A.128)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı.

Malzeme : *Verde antico*

Ölçüler : İç yük.: 495.5 cm., dış gen.: 336.9 cm., iç gen.: 253 cm.

Profillenme : **Dış yüz S -L.** Düz bir şeriti izleyen kyma rektadan sonra yine düz bir şerit dışbükey silmenin başlangıcına uzanır. Dışbükey silme yarım daireye yakındır. Bitiminden en sondaki düz şerite kadar, küçük bir kyma rekta ile bağlanır.

Dış yüz LT. Kademeler halinde sıralanan dört düz şerit, ardından bir dışbükey silme (çeyrek daire) ileri doğru fırlayan bir düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşan profillenmeye sahiptir.

İç yüz S/L. Düz bir şerit, geriye doğru küçük bir kademe yapan dar bir düz şerit, bir yarım oluk ve yine birinci ile yaklaşık eşit genişlikte bir düz şerit daha ve en sonda da küçük bir kademelenme yapan daha geniş bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz LT. Profillenme, iki düz şeritin ardından bir kyma rekta, üzerinde tekrar iki düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 053 (Şekil A.129-A.131)

Yapı : Ayasofya.

Yapıdaki Yeri : Nartheksten naosa açılan orta kapının güney yanındaki kapı.

Ölçüler : İç yük.: 487.5 cm., dış gen.: 320.3 cm., iç gen.: 249,8 cm.

Malzeme : *Verde antico* , iç yüz lento tacı Marmara mermeri.

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sırasıyla düz bir şerit, bir kyma rekta, tekrar düz bir şerit, yarım daireye yakın bir dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde bir profil düzenlemesine sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şeriti bir kyma rekta izler, üzerinde bir kyma rekta ve tekrar iki düz şerit yer alır, yüksek ve derin kyma rekta ve düz alınlık silmesi ile profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Düz bir şeritin bitiminden hemen sonra başlayan dışbükey bir silme bir kademe yaparak son düz şeritle birleşir. Dışbükey silme ve bunu dıştaki şeritle birleştiren şeridin birleşirken keskin bir kırılma göstermemesi bunların bir kyma rekta gibi algılanmasına neden olmaktadır.

İç yüz LT. Profillenme bir düz şeritle başlar, bunu kyma rekta ve iki düz şerit takip eder. Dışbükey bir silmenin ardından küçük ve üstteki içbükey kısmı ileriye doğru uzanan bir kyma rekta ve düz alınlık silmesi ile profillenme tamamlanır.

Lento tacı bloğunun sol (G) ucu düz kesilmiştir ve duvara dayanmaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 054 (Şekil A.132-A.134)

Yapı : Ayasofya.

Yapıdaki yeri : Nartheksten naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı.

Ölçüler : İç yük.: 416 cm., dış gen.: 354.7 cm., iç gen.: 291.7 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sırasıyla, düz bir şerit, bir kyma rekta, yine düz bir şeritten sonra dışbükey bir silme ve en dışta bir düz şerit şeklinde bir profillenme gösterir.

Yan / Alt. Dar bir yivle ikiye bölümlenmiş bir profillenme gösterir.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, yaklaşık iki düz şerit yüksekliğinde bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz S/L. İki kademe halinde yerleşen iki düz şerit, bir dışbükey silme ve düz bir şeritten oluşan profillenmeye sahiptir.

İç yüz LT. Düz şerit, kyma rekta, düz şeritin ardından yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 055 (Şekil A.135-A.137)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan güneyden üçüncü kapı.

Ölçüler : İç yük.: 408,5 cm., dış gen.: 355 cm., İç gen.: 290 cm.

Malzeme : Rosso antico

Profillenme : Dış yüz S/L. Kademeler halinde sıralanan bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, bunun ardından dışbükey bir silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profil kazanmıştır.

Yan/Alt. Aynı düzlemdeki iki düz şerit, aradaki üçgenimsi bir yivle ayrılmıştır.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, bir kyma rekta, yine bir düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz S/L. Diyagonal olarak yerleşmiş bir yarım oluk, ardından bir düz şerit, dışbükey bir silme ve en dışta yine düz bir şerit şeklinde profil gösterir.

İç yüz LT. İki düz şeritten oluşan iki kademenin ardından yayvan bir kyma rekta en üstteki düz şerite uzanır. İlk düz şeritin alt ve üst köşeleri (ilk kademenin dış ve iç köşeleri) keskin değildir. Bir kyma rekta görüntüsü verir. Yapıdaki lento taşlarının alışılmış profil düzenlemesine uygun olarak bunun bir kyma rekta olarak kabul edilmesi ve bundan önce bulunması gereken bir düz şeritin, belki bloğun boyutlarının yetersiz kalması nedeniyle ihmal edilmiş olması mümkündür.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 056 (Şekil A.138-A.140)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan kuzeyden ikinci kapı.

Ölçüler : İç yük.: 409,5 cm., dış gen.: 278,5 cm., iç gen.: 223 cm.

Malzeme : Rosso antico

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenme, bir düz şerit, kyma rekta, gene bir düz şerit, dışbükey silme ve en dışta tekrar bir düz şeritten oluşmaktadır.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, kyma rekta, tekrar düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşan profillenmeye sahiptir.

İç yüz S/L. Bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, bir dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz LT. Bir düz şerit, bir kyma rekta ve bir düz şeritin ardından yüksek ve derin bir kyma rekta ve bunun da üzerinde düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 057 (Şekil A.141-A.143)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksden naosa açılan güneyden ikinci kapı.

Ölçüler : İç gen.: 217.2 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şerit, bir kyma rekta bir düz şerit, bunları takip eden dışbükey bir silme ve en dışta tekrar bir düz şerit profile sahiptir.

Dış yüz LT. Profillenme, bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit ile bunun üzerindeki yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstteki düz şeritten oluşmaktadır.

İç yüz S/L. Bir düz şerit, bunu takip eden bir dışbükey silme ve en dışta düz şerit profil gösterir.

İç yüz LT. Dış yüz LT gibidir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 058 (Şekil A.144-A.146)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksden naosa açılan en kuzey kapı.

Kapı kanatlarının kapandığında dıştan hareketini engellemek üzere çerçevenin yan yüzlerinde oluşturulan kademelenme, bu kapıda iç çerçevede de bulunmaktadır.

Ölçüler : İç yük.: 418.5 cm., iç gen.: 215 cm., dış yüz LT gen.: 309.5 cm., iç yüz LT Gen.: 330.5 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şerit, bunu takip eden bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit kademeler halinde sıralanmıştır. Bunun üzerinde bir dışbükey silme ve en üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Dış yüz LT. Kat.no.57 dış ve iç yüz LT gibi profillendirilmiştir.

İç yüz S/L. Profillenme, düz bir şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit ile bunun üzerindeki bir dışbükey silme ve en üstte düz bir şeritten oluşmaktadır.

İç yüz LT. Dış yüz LT ile benzerdir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 059 (Şekil A.147-A.149)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Nartheksten naosa açılan en güney kapı.

Ölçüler : İç yük.: 421.5 cm., dış gen.: 272.8 cm., iç gen.: 226.6 LT gen.: 354 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S -L.** Bir düz şeritle başlayan profillenme, kyma rekta ve ikinci bir düz şeritle devam eder. Bunları bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şerit takip eder. Lento tacı profillenmesinde, bir düz şerit, kyma rekta, tekrar bir düz şerit kademeler oluşturarak sıralanmıştır. Bunların üzerindeki yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şerit profillenmeyi tamamlar.

Dış yüz LT. Profillenmesi, bir düz şeritle başlar. Bunu bir kyma rekta, tekrar düz bir şerit takip eder. Yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Düz bir şerit, bunu takip eden bir dışbükey silme ve en dışta yine düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz LT. Dış yüz LT gibidir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 060 (Şekil A.150)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güneyden naosa açılan orta kapı. Kapı no. 27

Kapı açıklığı örülerek doldurulmuştur.

Ölçüler : İç yük.: 285 cm. (söve iç yük.: 275 cm.), iç gen.: 152 cm., LT gen.: 208 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **İç yüz (Naos) S/L.** Bir düz şerit, ardından bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit kademeler oluşturarak ardarda sıralanmıştır. Bunları bir dışbükey silme ve en dışta düz bir şerit takip eder.
İç yüz LT. İki kademe yapan iki düz şerit, üzerinde bir kyma rekta ve en üstte yine bir düz şerit şeklinde profil göstermektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 061 (Şekil A.151)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güney cepheden naosa açılan doğu kapı (Kapı no.28).

Naosa bakan tarafta lento tacı yerinde değildir.

Ölçüler : Dış yük.: 278.5 cm., iç yük.: 268.5, dış gen.: 198 cm., iç gen.: 150 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir düz şerit, ardından bir yarım oluk, tekrar bir düz şerit, bir dışbükey silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

İç yüz S/L. Bir düz şerit, bir kademelenmenin ardından bir yarım oluk (veya dışbükey kısmının kavisli belirgin olmayıp keskince profil gösteren bir kyma rekta), bir dışbükey silme ve en dışta genişçe bir düz şerit şeklinde profil kazanmıştır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 062 (Şekil A.152-A.153)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri : Doğu cephede, apsisin güneyindeki iki kapıdan güneydeki kapı.

Mukaddes Kuyu odası kapısı. (Kapı no.29).

Dışarıdan naosa açılan kapının naosa bakan iç çerçevesinde de kapı kanadı girintileri bulunmaktadır.

Ölçüler : İç yük.: 426 cm., dış gen.: 300.1 cm., iç gen.: 238.9 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : İç yüz S/L. Sırasıyla düz şerit, kyma rekta, düz şerit, dışbükey silme ve en dışta tekrar bir düz şerit şeklinde bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz LT. Profillenme, düz şerit, kyma rekta, tekrar düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 063 (Şekil A.154, A.155)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Doğu cephe, apsisin güneyindeki küçük kapı. (Kapı no. 30).

Ölçüler : Dış yük. 236cm. cm., iç yük.: 193.5 cm., dış gen.: 128.9 cm., iç gen.: 89.3 cm., LT Gen.: 150.7 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Dış yüz S/L. İlki biraz daha geniş iki düz şerit iki kademe yapar. Bir sonraki kademe küçük bir yivden sonra başlayan küçük bir dışbükey silme / kavalıdır. Küçük bir kademelenmeden sonra bir yarım oluk küçük bir şeritle birleşir. Alışılmış düzenlemedeki en üstteki düz şerit yerine önce diyagonal olarak ileri ve yukarıya doğru uzanan bir şerit, ardından da geriye ve yukarı doğru uzanan daha dar bir şerit vardır.

İç yüz LT. Lento bloğunun üzerine dışarıya taşmadan yerleşir. Düz bir şeritin arkasından küçük bir dışbükey silme / kaval başlar ve bunun hemen arkasından da genişçe bir yarım oluk en üstteki düz şerite uzanır.

Lento tacı bloğunun iki ucu düşey, düz kesilmiş, profillendirilmemiştir.

Tarih : ?

Katalog No. : 064 (Şekil A.156, A.157)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Doğu duvarında, apsisin kuzeyindeki kapı. (Kapı no.31).

Dışarıdan naosa doğru açılan kapı kanatları için yapılan kademelenme, iç çerçevede de işlenmiştir.

Malzeme : *Rosso antico*

Ölçüler : İç yük.: 371 cm., dış gen.: 296.2 cm., iç gen.: 237.5 cm.
İç yüz S/L. Bir düz şerit, ardından bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit kademeler yaparak sıralanmıştır. Bunları bir dışbükey silme takip eder ve bundan sonra düz bir şerit tümünü dıştan çevreler.
İç yüz LT. Lento tacının profillenmesi sırasıyla bir düz şerit, bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz şeritten oluşmaktadır.
Süsleme : Üstteki kyma rektanın ortasındaki haç kabartması kazınmıştır.
Tarih : 532-537

Katalog No. : 065 (Şekil A.158)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Naosun kuzey duvarının en doğusundaki kapı (Kapı no. 33).

Kapı kanatlarının dayanması için yan yüzlerdeki kademelenme hem iç hem dış çerçevede görülmektedir. Kapı naosa açılmaktadır.

Malzeme : *Rosso antico*

Ölçüler : İç yük. (iç yüzde): 274 cm., dış gen. (iç yüzde): 183.2 cm., iç gen. (iç yüzde): 133 cm.

Dış yüz S/L. Bir düz şerit, bir kyma rekta, bir düz şerit daha ve bunları izleyen dışbükey bir silme, en dışta ise yine bir düz şerit şeklinde profil gösterir.

İç yüz S/L. Sırasıyla düz şerit, kyma rekta, tekrar bir düz şerit, ardından dışbükey silme ve en dışta tekrar bir düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

İç yüz LT. Profillenmesi düz şerit, kyma rekta, düz şerit, yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstteki düz şerit şeklindedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 066 (Şekil A.159)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Kuzey cephe orta kapı. (Kapı no.34).

Malzeme : *Rosso antico*

Ölçüler : İç yük.: 311 cm., iç gen.: 200 cm.

Profillenme : İç yüz S/L. Profillenme, küçük bir yarım olukla başlar, bunu bir düz şerit, ardından da bir dışbükey silme takip eder. Dışbükey silmenin bitimindeki yivden sonra, en dışta yine bir düz şerit yer alır.

İç yüz LT. Düz şerit, kyma rekta, düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşan profile sahiptir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 067 (Şekil A.160, A.161)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: KB köşedeki rampanın bitimindeki sahanlıktan K galerinin batısına açılan kapı. Kapı, içe ve dış yüzde profillendirilmiş çerçevelere sahiptir. Dış çerçevenin batı sövesi duvardan çıkıntı yaparak yerleştirilmişken doğu söve doğu duvar ile dik olarak kesilmektedir. İç çerçevenin batı sövesi batı duvarla sınırlanmaktadır, doğu söve ise galerinin kuzey duvarı ile aynı düzlemdedir.

Ölçüler : İç yük.: 314 cm., Gen.: cm., LT Gen.: 200.1 cm., Kapı açıklığı: 170.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İlki hafifçe diyagonal duran iki düz şeriti yarım daireyi aşan, başlangıç kısmı az kavisli dışbükey bir silme takip eder. Üçgenimsi bir yiv yapan diyagonal bir şeritle son düz şerite bağlanır.

Yan / Alt. Geriye doğru diagonal bir şerit dışta üçgen bir profil yaratır. Bu şeritin bitiminden başlayan dışbükey bir şerit ortaya yerleşmiştir. Küçük bir yivden sonra genişçe düz bir dışbükey şerit yer alır.

Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesinden oluşmaktadır.

İç yüz S/L. Çerçevenin yan / alt yüzünün bitiminde küçük bir yiv görülür. Bu yivin iç noktasından başlayan şişkin karınlı bir kyma rekta dıştaki düz şeritle birleşir. Kymanın dışbükey kısmının projeksiyon noktası, sövelerin birbirlerine bakan yan yüzleri, lentonun ise alt yüzü ile aynı düzlemdedir.

İç yüz LT. Dış yüz lento tacı ile benzer profillendirilmiştir.

Süsleme : Her iki yüzde de lento taçlarının üstteki kyma rekta profilli silmesi üzerinde, ortada kabartma haç motifi bulunmaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 068 (Şekil A.162-163)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Batı galerinin batı cephesinin güney ucundaki kapı. (Kapı no. 45).

Ölçüler : İç yük.: 178 cm., dış gen. (özgün söveler arası): 124 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : S/L. Lento ve lento tacı blokları yerinde değildir. Açıklığın B ve G duvarlarının birleştiği köşeye yerleşmesi, çerçevenin bu alanı sınırlamasını zorlamış ve buna bağlı olarak sövelerin profillendirilmesinde küçük farklılık yaratılmıştır. K söve, yapıdaki diğer kapı profillenmeleri ile daha uyumlu bir düzenleme gösterirken G söve olağan dışı bir görünüm kazanmıştır.

K Söve. İki düz şerit, dışbükey kısmı küçük ama şişkin, içbükey kısmı daha geniş ve derin kavisli bir kyma rekta, düz şerit ve küçük bir kademelenmeden sonra daha geniş bir düz şerit şeklinde profil göstermektedir.

G Söve. İki düz şeritle başlayan profillenmesi, derin kavisli dışbükey bir kyma rekta ile devam etmektedir. Düz bir şeritten sonra, oturduğu duvarı dik kesen güney duvara dayanarak düz devam eder. Silmeler kademeler halinde sıralanırken birbirleriyle dik değil, dar açı yapacak şekilde birleşmektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 069 (Şekil A.164-A.166)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Batı galerinin güney duvarından galeriye açılan kapı. (Kapı no.46).

Profillendirilmiş çerçeve, duvar düzleminden 65 cm geriye yerleştirilmiştir. Lento tacı yoktur. Bloğun, şeritin bitiminden duvara ulaşana kadarki kısmı geriye doğru diyagonal, içbükey işlenmiştir: Kapı, duvara değil sütunlar arasına yerleştirilmek üzere işlenmiştir.

Ölçüler : İç yük.: 336 cm., iç gen.: 235 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** İki düz şerit, ileriye doğru fırlayan dar bir şeritin ardından kaval ve en dışta tekrar bir düz şerit profillenmeye sahiptir.
İç yüz S/L. Profillenme, köşeye yerleşen bir kaval dan ve en dıştaki düz şeritten oluşmaktadır. Yaklaşık yarım daire dışbükey silme ile dıştaki düz şerit ve yan /alt yüzler küçük yivlerle ayrılmıştır. Söve bloklarının silmelerin bitiminden itibaren, duvarla birleşene kadar, geriye doğru diyagonal olarak uzanan içbükey bir yay çizer.

Tarih : XI.-XII. yüzyıl (?)

Katalog No. : 070 (Şekil A.167, A.168)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: GB köşedeki merdivenlerden güney galerinin doğusuna açılan kapı. Kapı merdivenlerden galeriye yönelmiştir. Çerçeve, kot düşmesi nedeniyle, döşeme seviyesinden yukarıda kalmıştır. Her iki yüzde de profilli mermer çerçeveler bulunmaktadır. İç yüzde lento tacı yoktur.

Ölçüler : İç yük.: 287, iç gen.: 150 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit, kaval ve düz şerit profile sahiptir.
Dış yüz LT. Profillenme, iki düz şerit, kyma rekta ve üstte tekrar bir düz şeritten oluşmaktadır.
İç yüz S/L. Dışbükey kısmı şişkin ve projeksiyon noktası yan yüzle aynı düzlemde olan bir kyma rekta ve dışta bir düz şerit profile sahiptir.
İç yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta ve düz şerit profil kazandırılmıştır.

Süsleme : Her iki yüzde de lento taşlarının kyma rekta profilli silmeleri üzerinde, ortada birer kabartma haç motifi yer almaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 071 (Şekil A.169, A.170)

Yapı : Ayasofya.

Yapıdaki Yeri: Güney galerinin güney duvarında doğudan ikinci kapı. (Kapı no. 48).

Ölçüler : İç yük.: 207 cm., dış gen.: 130.8 cm., iç gen.: 111 cm., LT gen.: 163 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit iki kademe halinde birbirini izler. Bunları takip eden bir kyma rekta ve en dışta bir düz şeritle profillenme tamamlanır.

Yan / Alt. İçbükey bir şerit, bunun başlangıç noktası ile yaklaşık aynı düzlemdeki bir düz şerit ve küçük bir yivden sonra tekrar bir düz şerit şeklinde bir profillenme göstermektedir.

Dış yüz LT. Profillenme iki düz şerit, kyma rekta ve düz alınlık silmesinden meydana gelmektedir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 072 (Şekil A.171, A.172)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: G galerinin güney duvarının en doğusundaki kapı. (Kapı no.50).

Sadece güney galeriye bakan iç çerçeve ölçülebilmektedir. Kapı kanatları galeriye açılacak şekilde yerleştirilmiş olmakla birlikte, galeriye bakan iç çerçevenin yan yüzlerinde de, dış çerçevelere özgü, kanatların oturacağı kademelenme görülmektedir.

Ölçüler : Dış yük.: 208.5 cm., iç yük.: 187.5 cm, dış gen.: 134 cm., iç gen.: 114.1 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **İç yüz. S/L.** İki düz şerit iki kademe yapar. İkincinin bitiminden itibaren başlayan bir kyma rekta dıştaki düz şerite uzanır.

Yan/Alt. Diyagonal olarak yerleşen hafifçe içbükey bir şerit, bunun başlangıç noktası ile aynı düzlemde bir düz şerit ve küçük bir yivden sonra tekrar bir düz şerit şeklinde profile sahiptir.

İç yüz LT. İki düz şeriti bir kyma rekta izler. En üstte yine düz bir şeritle profillenme tamamlanır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 073 (Şekil A.173, A.174)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: Güney galerinin doğu ucundaki kapı. (Kapı no. 51).

Ölçüler : Yükl.: 220 cm., iç yük.: 198.5 cm., dış gen.: 141 cm., iç gen.: 122.3 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Bir düz şerit bir kyma rekta ve en dışta yine düz bir şerit şeklinde biçimlenmiş bir profillenme göstermektedir.

Yan/Alt. Hafifçe diyagonal yerleşmiş bir şerit ve küçük bir yivle ayrılmış, iki düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

LT. Kademelenerek yerleşen iki düz şerit, bunların üzerinde bir kyma rekta ve en üstte yine bir düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

İç yüz. Görülememiş ve ölçülememiştir.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 074 (Şekil A.175, A.176)

Yapı : Ayasofya

Yapıdaki Yeri: KD köşedeki rampadan kuzey galerinin doğu ucuna açılan kapı (Kapı no. 52).

İçe bakan yüzde lento tacı yoktur.

Ölçüler : İç yük.: 302 cm., iç gen.: 169 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz. Profillendirilmiş mermer çerçeveye sahiptir. Fakat, görülememiş ve ölçülememiştir.

İç yüz S/L.Profillenme, bir düz şerit, kyma rekta ve dışta gene bir düz şeritten oluşmaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 075 (Şekil A.177, A.178)

Yapıdaki Yeri: Ayasofya. Kuzey galerinin kuzey duvarında, bugün galeriye girişi sağlayan kapının doğusundaki kapı (Kapı no.53).

Ölçüler : İç yük.: 198.5 cm., dış gen.: 131 cm., iç gen.: 113.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz görülememiş ve ölçülememiştir.

İç yüz S/L. İki düz şerit, bir kyma rekta ve bir düz şerit şeklinde bir profile sahiptir.

Yan / Alt. Profillenme, içbükey bir şerit, bunun başlangıcı ile aynı düzlemde düz bir şerit ve küçük bir yivden sonra yine aynı düzlemdeki bir düz şeritten meydana gelmiştir.

İç yüz LT. İki düz şerit, kyma rekta ve alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Süsleme :Lento tacının kyma rekta silmesi üzerinde, ortada bir haç kabartması yer almaktadır.

Tarih : 532-537

Katalog No. : 076 (Şekil A.179)

Yapı : Ayasofya.

Yapıdaki Yeri: Güney galerideki perdeleme olarak kullanılmış olan yalancı kapı.

Lentonun alt iç köşelerindeki mil yuvaları, açıklığın iki kanatla örtüldüğünü göstermektedir.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S.L.** Profillenme, projeksiyon noktası yan iç yüzlerle aynı düzlemde olan bir kaval ve düz alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : 532-537

3.8. Boukoleon Sarayı Kapı Çerçevesi

Gr.: *τα παλατια του Βουκολεοντος*, Lat.: *Boccoleonis majus palatium*.

“Iustinianus’un Evi” olarak bilinen yapı kalıntısı, Boukoleon Sarayı’na bağlı yapılar topluluğunun küçük bir parçasını oluşturmaktadır. Şehir duvarlarının üzerinde oturmuş bir nevi *loggia* görünümündeki yapının kısmen korunabilmiş kısmı, IV/V ile VIII. yüzyıllar arasında dört yapım evresi tespit edilen sarayın son evresine aittir (Talbot-Rice, 1958, s.193). Denize paralel uzanan dikdörtgen planlı bir terasdan ayaklar arasındaki yedi kapı, konsollarla desteklenen dar bir balkona açılmakta idi (Talbot-Rice, 1958, s.169vd.) (Şekil A.180, A.181) bunlardan E ile K ayakları arasındaki beş açıklık seçilebilmektedir. Kapılar, farklı boyut ve profilde mermer

söve ve lentolarla çerçevesiylemiştir. E ve F ve J-K ayakları arasındaki kapıların sadece söveleri korunmuştur.

Katalog No.: 077 (Şekil A.182)

Yapı : Boukoleon Sarayı

Yapıdaki Yeri: G-H ayakları arasındaki kapı.

Balkona bakan dış çerçevesi yerindedir. Lentonun iç yüzünde de profillenme görülmektedir.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Düz bir şeritten sonra bir kademe yaparak dışa doğru çıkan bir oluk, ikinci bir düz şeritle yarım daire kavalla birleşir. Üçgenimsi yivden sonra ikincisi birincisine göre dar olan iki kademe halinde iki düz şerit yer alır. Küçük bir kyma rekta ve ardından düz bir şerit vardır.

Dış yüz LT. Yaklaşık olarak eşit kalınlıkta iki düz şerit, kademeli olarak birbirini takip eder. Bunları bir kyma rekta izler. Bundan sonra aynı düzenleme, iki düz şerit ve bir kyma rekta tekrarlanır ve diğerlerine göre daha geniş bir düz şeritle tamamlanır. Son kyma rekta diğerine göre daha yüksek ve daha geniştir.

Lento. İç. İki kademe yapan, birincisi daha geniş düz iki şeritten sonra yüksekçe bir kyma rekta, en dışta da düz bir şerit görülmektedir.

Süsleme : Lento tacının kyma rekta profilli üsteki silmesi üzerinde ortada kabartma bir haç motifi işlenmiştir.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

Katalog No. : 078 (Şekil A.183)

Yapı : Boukoleon Sarayı.

Yapıdaki Yeri: H-J ayakları arasındaki kapı.

Kapıların sadece dışa bakan tarafta profilli söve, lento ve lento tacı blokları mevcuttur. Lento tacının, her iki tarafı profillendirilmiştir, ancak derinliği lentonun mevcut blokunununkinden daha az tek bir bloktur. Kapının eşiği, birbirine harçla bağlanmış, üstüste iki ayrı bloktan meydana gelmektedir (Talbot - Rice, 1958, s.188, Fig. 43).

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Dörtte bir daire içbükey bir silmeyi (yarım oluk) düz bir şerit izler. Bunun devamında bir kaval yer alır. Kavalın bitiminden dışa doğru bir yarım oluk en sondaki süz şerite kadar uzanır, son şeritle kaval arasında derin bir yiv oluşturur.

Dış yüz LT. Sırasıyla dar bir düz şerit kyma rekta, yine bir düz şerit ve birincisine göre biraz daha dışa doğru uzanan ikinci bir kyma rekta ve son olarak düz şerit şeklinde düzenlenmiştir. Son kyma rektanın üzerinde, ortada kabartma bir haç motifi bulunur.

Lento İç: Aşağıya doğru bakan küçük bir yivden sonra küçük, ama yarım daireyi aşan bir kaval, yine derince bir yivden sonra ardarda iki kademe oluşturan iki düz şerit görülür. Kyma rekta ve düz şeritle tamamlanır.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

Katalog No. : 079 (Şekil A.184-A.185)

Yapı : Boukoleon Sarayı

Yapıdaki Yeri: *Loggiadan* doğruya doğru uzanan duvar üzerindeki kapı. Bir balkona açılıyor olmalıydı. Çerçevenin duvarla buluşan yüzlere doğru içbükey kavislerle daralması, çerçevenin sütunlar arasına yerleştirilmek üzere işlendiğini göstermektedir.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Düz şerit, kyma rekta, tekrar düz şerit, kaval ve en dışta dar bir düz şeritten oluşan profillenmeye sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şerit, pahlama ve en üstte düz şerit profil göstermektedir.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

3.9. Hagia Euphemia Martyrionu Kapı Çerçeveleri

'Ay Ευφημία εν τῷ Ἱπποδρόμῳ; Ἐκκλησία τῆς Πανευφημίου

Sultanahmet'te, Hippodrom'un batısında, yaklaşık 416-418 yıllarında, Praepositus sacri cubiculi Antiokhos tarafından bir saray yaptırılmıştır. Bu sarayın bir parçası olan büyük merkezi yapı, I. Iustinianos tarafından (518-528) kiliseye dönüştürülmüştür (Naumann ve Belting, 1966, s.24 vd; Janin, 1969, 270-275;

Schneider, 1941, 295-318; Schneider, 1943, 255-289; Müller-Wiener, 1977, s.122-125). Daha sonraki çeşitli dönemlerde farklı amaçlarla da kullanılan yapının kalıntıları günümüze ulaşabilmiştir. Bunlara arasında yüzeyde görülebilen, kapı çerçevelerine ait bloklar, yapıya ait olmalıdır.

Katalog No. : 080 (Şekil A.186)

Yapı : Hagia Euphemia Martyrionu

Yapıdaki Yeri: Parça halinde, yapının kalıntıları arasında, söve veya lento parçası.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S /L. Kademeler yaparak birbirini takip eden iki düz şerit, dışbükey bir silme ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

Katalog No. : 081 (Şekil A.187)

Yapı : Hagia Euphemia Martyrionu.

Yapıdaki Yeri: Yapının kalıntıları arasında, parça halinde, söve veya lento parçası.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : İki düz şerit iki kademe halinde sıralanır. Bunu dışbükey bir silme takip eder. Profillenme, dıştaki düz şeritle tamamlanır.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

Katalog No. : 082 (Şekil A.188)

Yapı : Hagia Euphemia Martyrionu. Bir kapı çerçevesinin iç yüzüne ait söve veya lento parçası. Yapının kalıntıları arasında, yerde durmakta.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : İki düz şerit, dışbükey silme ve en dışta düz şerit profile sahiptir.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

3.10. Lausos Sarayı'na ait (?) Söve Parçası

Τα Λασσου οικος; Λαυσειον

Lausos Sarayı'nın kalıntıları arasında bugün düşey olarak yere sabitlenmiş şekilde duran bir kapı sövesi parçası bulunmaktadır. İşlenmiş yüzeylerin sadece bir kısmı

(dış / üst) tahrip olmadan kalabilmiştir. Yan (ya da alt) tarafa bakan düzgün yüzeyli bir bölümden profilendirilmiş yüzün genişliği tahmin edilebilmektedir.

Katalog No. : 083 (Şekil A.189)

Yapı : Lausos Sarayı

Yapıdaki Yeri: Yapının ana giriş kapısı yakınında, düşey olarak sabitlenmiş olarak durmakta. Olasılıkla bir kapı çerçevesinin dış yüzüne ait söve veya lento parçasının profilli silmelerinin bir kısmı tahrip olmuştur.

Ölçüler : Yük. : 55 cm

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Kırık olan kısımda, iki dar düz şerit ya da daha geniş tek bir şeritin bulunduğu tahmin edilebilir. Bunu dışbükey bir silme / kaval izlemektedir. Dıştaki / üstteki düz şerit ile dışbükey silmeyi küçük bir kyma rekta ve bir düz şerit bağlamaktadır.

Tarih : V.-VI. yüzyıl

3.11. Konstantinos Lips Manastırı Kilisesi (Fenari İsa Camisi) Kapı Çerçevesi

Gr.: *Μονή του Λιβός, Μονή της υπεραγίας Θεοτοκού του Λιβός;*

Fenari İsa Camisi, farklı dönemlere ait, bitişik iki kilise yapısı ve bunlara katılan eklemelerden meydana gelmiştir. Kuzey bina, İmparator IV. Leon (886-912) zamanında, Drungarios (donanma komutanı) Konstantinos Lips tarafından kurulan manastırın Theotokos'a ithaf edilmiş kilisesidir. XIII. yüzyılın sonunda İmparatoriçe Theodora, bunun güneyine, bitişik bir ikinci kiliseyi inşa ettirmiş, daha sonraki dönemde ise bunu batıdan ve güneyden saran bir *preambulatorium* eklenmiştir. (Macridy ve diğ. 1964, s.258). “Kare içinde haç” olarak tanımlanan plan tipinde inşa edilmiş olan her iki kilise yapısının, narthekslere açılan üçer kapı, bunların karşısında, naosa girilen üçer kapı ve diğer cephelerdeki kapılarından hiçbirinin çerçeveleri korunmuş değildir. 1929 yılında Macridy Bey tarafından yürütülen kazılarda, kuzey binanın naosuna açılan orta kapının lento ve lento tacına ait parçaların hemen hemen tamamı bulunmuş, E. Mamboury’nin çizimleriyle yayınlanmıştır (Macridy ve diğ., 1964, s.259, Şek.14).

Katalog No. : 084 (Şekil A.190)

Yapı : Konstantinos Lips Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kuzey binanın naosuna açılan orta kapının dış çerçevesi.

Malzeme : Teselya mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Üç düz şerit kademelenerek ardarda sıralanmıştır. Bunu takip eden yarım daire bir kaval son düz şeritten dışa doğru çıkan ve bir kademe daha yapan, aşağıya doğru bakan düz şeritten ve küçük bir yivden sonra başlar. Ardından bir yarım oluk öne doğru kademe yaparak başlar. Yarım oluk tam dairesel değildir, alt kısmı düz bir bant gibi kavissizdir, üst tarafta kavis yaparak dışa bakan düz bir şeritle buluşur.

Dış yüz LT. İki kademe halinde sıralanan iki düz şerit ve bunu izleyen küçük bir kyma rektadan sonra aynı profiller tekrarlanır: İki düz şerit ve yine bir kyma rekta. Son kyma rektadan sonra, en üstte diğerlerine göre daha geniş bir düz şerit vardır. İkinci kyma rekta, diğerine göre çok daha yüksektir. Tam bir “S” kıvrım yapmaz, alt taraftaki dışbükey kavisli bölümü, üstteki içbükey bölümden daha kısadır. İçbükey yarısı, çok hafif bir kavisle dışa ve daha çok da yukarı doğru uzanır.

Süsleme :Lento tacının üstteki kyma rekta profilli silmesi üzerinde ortada bir, yanlarda iki tane olmak üzere simetrik şekilde yerleştirilmiş, daire madalyon içinde üç monogram, bunların arasında da birer haç bulunmaktadır. Monogramlar Θεοτόκε Βοηθαι τω σω δουλω Κωνσταντινω okunmuştur (Macridy, 1964, s.259).

Tarih : IX.-X. yüzyıl

3.12. Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi) Kapı Çerçeveleri

Gr.: Μονη του Χριστου του Παντεποπτου

Aleksios I Komnenos'un annesi Anna Dalassena tarafından, 1087'den kısa süre önce yaptırılmış olan manastırın Herşeyi Gören İsa (Christos ho Pantepoptes)'ya ithaf edilmiş kilisesidir.

“Kare içinde haç” ya da “dört destekli kapalı haç” denen plan tipinde inşa edilmiş olan kilisenin batısında iki nartheks vardır (Şekil A.191). Dış nartheksin tarihi tartışmalı olmakla birlikte, muhtemelen XII. yüzyılın başlarında, kilisenin tamamlanmasından kısa bir süre sonra, açık bir portikus olarak inşa edilmiş olmalıdır (Ousterhout, 1992, 52-55). Dış nartheksin eklenmesiyle bir iç duvara dönüşmüş olan iç nartheksin batı duvarı, yapının özgün giriş cephesidir. İç narthekse batıdan üç, kuzeyden ve güneyden birer kapıdan girilmektedir. İç nartheksten naosa geçiş, iç nartheksin kapıları ile aynı eksendeki üç kapıdan sağlanmaktadır. Sadece iki yan kapının, profillendirilmiş mermer çerçeveleri korunmuştur. Galerinin kuzeydoğu ve güneydoğusunda, iki küçük oda bulunmaktadır. Odaların döşeme seviyeleri, dolayısıyla kapıları, galerinin döşeme seviyesinden yüksektir. Lento tacı, dışa taşan bölümden itibaren blokun alt yüzü oyularak lentoya yuva hazırlanmıştır.

Katalog No. : 085 (Şekil A.192-A.193)

Yapı : Pantepotes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapı.

Kapının sadece dış narthekse bakan dış çerçevesi yerindedir. Lento tacının iki ucunun üst köşeleri kırık ve eksiktir.

Malzeme : Hipüritli kalker

Ölçüler : Dış yük.: 316.5 cm., dış gen.: 181.3 cm., iç gen.: 122 cm, duvar açıklığı 179.6 cm.

Profillenme : Dış yüz S/L. Ardarda, üç kademe halinde sıralanan üç düz şeritten sonra çok derin olmayan bir oluk yer alır. Bu oluk yarım bir kavalla devam eder, bundan sonra yine bir oluk, bu sefer iki dar düz şerit arasındadır. Son olarak bir düz şeritle profillenme tamamlanır.

LT. Kademeli iki düz şeritten sonra, diyagonal olarak yükselen geniş düz bir şerit, ve bundan sonra en üstte yine düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Süsleme :Lento tacında geniş diagonal şerit üzerinde, biri ortada ikisi yanlarda olmak üzere üç haç ve bunların alt kollarından çıkan dalgalı çizgi şeklinde stilize bir dal, yedi kıvrım yaparak boydan boya uzanır; soldaki altta, sağdaki üstte olmak üzere, iki köşede üç yapraklı birer çiçeğe kavuşur.

Sövelerin birbirine bakan yan yüzlerinde sürgü yatakları görülmektedir. Kuzey sövede bloğun iç taraftaki sınırı ile sonlanan aşağı doğru kavisli bir oyuk, güney sövede ise yine bloğun iç sınırına dayanan dörtgen bir oyuk görülmektedir.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 086 (Şekil A.194, 195)

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksden iç nartheke açılan kuzey kapı

Sadece iç nartheke bakan dış yüzde çerçevesi yerindedir.

Ölçüler : Dış gen.: cm. 121.4 cm., iç gen.: 84.5 cm LT gen.: 157 cm.,.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç düz şerit üç kademe oluşturur; herbir kademe bir öncekinden daha kısadır. Yarım daire küçük bir oluk, ancak yan yüzden bakıldığında görülebilir şekilde yerleşmiştir ve yine aynı tarafa bakan dar bir şeritle yarım kavalla birleşir. Kavalı yine dar bir şerit takip eder. Bundan sonra gelen düzgün olmayan bir yarım oluk dışa bakar. Bir düz şerit ve biraz daha geniş düz bir şeritten oluşan iki kademe ile biter. (Hem taşın yapısından kaynaklanan işleme zorluklarından hem de aşınma vb. nedenlerle birleşme çizgisinin izlenememesinden dolayı, yarım oluk ile onu takip eden düz şerit, birlikte bir kyma rekta etkisi yaratmaktadır)

Dış yüz LT.:İki düz şerit iki kademe oluşturur. Yüksek ve derin bir yarım oluk yine bir kademe yaparak diyagonal olarak yukarı, daha çok da dışa doğru uzanır. En üstte düz bir şerit vardır.

Süsleme : Lento tacının yarım oluk profilli silmesi üzerinde, ortada kabartma bir haç yer almaktadır.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 087 (Şekil A.196)

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksten iç narthekse açılan güney kapı

Dış ve iç yüzlerde profillendirilmiş çerçevelere sahiptir, ancak her iki çerçeveyi oluşturan bloklar birbirleri ile buluşmamaktadır. İç çerçevenin lento tacı yoktur.

Ölçüler : Dış yük.: 262.4 cm., dış gen.: 119 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç kademe halinde sıralanan üç düz şeritle profillenme başlar. Bunları ancak yan yüzlerden bakıldığında görülebilen iki dar düz şerit arasındaki bir oluk takip eder. Yarım daireyi aşan bir kavaldan sonra iki düz şerit arasında bir oluk profil tekrarlanır. En dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Bir kaval, kavalın hemen bitiminden başlayan bir yarım oluk (kyma rekta) ve en dışta düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir. Sövelerin birbirine bakan yan yüzlerinden bakıldığında, kavalla yan yüzleri küçük bir yivin ayırdığı görülmektedir.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 088

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksin kuzey duvarındaki kapı

Kapı açıklığı örülerek kapatılmıştır. Sadece iç narthekse bakan iç yüzde çerçevesi kısmen görülebilmektedir.

Ölçüler : Dış yük.: 252 cm., dış gen.: 106.5 cm.; iç gen.: 83.8 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **İç yüz S/L.** Kapı açıklığını kapatan duvar örgüsü, profillenmenin başlangıcını saklamaktadır. Ancak burada G kapıda olduğu gibi, yan yüzlerdeki küçük birer yiv olmalıdır. Bir kaval, bitiminde küçük bir yiv ve bunu takip eden bir yarım oluk görülmektedir. En dışta da düz bir şerit yer almaktadır.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 089 (Şekil A.197-198)

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı.

Ölçüler : Dış yük.: 249 cm., dış gen.: 123 cm.; iç gen.. 84 cm

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz. S/L.** İki düz şerit, iki kademe halinde birbirini izler. Bundan sonra yine kademelenerek yerleşen bir düz şerit küçük bir yarım olukla birleşir ve dar bir şerit aracılığıyla kavalla birleşir. (Bu bölüm iki dar şerit arasında yarım oluk düzenlemesinin deforme halidir). Projeksiyon noktası, profillenmenin başlangıcındaki üçüncü kademe hizasında olan kavalın bitiminde yine bir dar şerit vardır. Dışa bakan bir yarım oluk ve en dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır. Son şeritten önce dar bir şerit çok küçük bir kademelenme sağlar.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 090 (Şekil A.199-A.201)

Yapı : Pantepotes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksden naosa açılan güney kapı

Lento tacı bloğunun kuzey tarafta yaklaşık ¼'ü eksiktir. Yapının bugünkü batı duvarında, duvar örgüsünün içinde görülen mermer bir parça benzer profili göstermektedir. Bugün, dış çerçeveye monte edilmiş olan demir kapı kanadı, profilli kısımlara denk gelmektedir.

Ölçüler : Dış yük.(eşiğe kadar): 271 cm., dış gen.: 120.5 cm., iç gen.: 81.8 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe yapan iki düz şeritin ardından bir oluk gelir. Bu oluk dar bir şeritle bir kavala bağlanır. Kavalın bitiminde yine benzer bir dar şerit vardır. Bunlardan sonra bir oluk ve en son düz bir şerit yer alır.

Dış yüz LT. Düz bir şeritten hemen sonra bir kaval ve bunun ardından geniş, bir yarım oluk, son olarak da yine düz şerit şeklinde düzenlenmiştir.

Yukarı ve dışa doğru diagonal olarak uzanan yarım oluk üzerinde, ortada, sekiz taç yapraklı kabartma bir çiçek motifi yer alır.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 091 (Şekil A.202, A.203)

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Galeri K oda kapısı

Ölçüler : Dış yük.: 161.5 cm., dış gen : 77 cm., LT gen.: 101.2 cm.; iç gen.: 56 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Üç düz şeritten hemen sonra küçük, yarım daire bir kaval vardır. Kavalın bitiminde dışa doğru uzanan çok dar bir şerit küçük bir yiv oluşturur. Yivin bitiminden yukarı ve ileri doğru diagonal uzanan bir yarım oluk düz bir şeritle birleşir.

LT. Doğrudan diagonal olarak yükselen geniş içbükey bir şeritle başlar ve üstünde düz bir şeritle tamamlanır.

Tarih : XI. yüzyılın ikinci yarısı

Katalog No. : 092 (Şekil A.204, A.205)

Yapı : Pantepoptes Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Galeri G oda kapısı

Lento dışta ve içte tek bir bloktan işlenmiş, her iki yüzü de profillendirilmiştir. Dışta ayrıca lento tacı eklenmiştir.

Ölçüler : Dış yük.: 167.5 cm.; dış gen: 78.9 cm.; iç gen.: 55.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İki düz şeritin oluşturduğu iki kademeyi bir kyma rekta izler. Kymanın dışbükey kısmının projeksiyon noktası biraz ileridedir. Bundan sonraki düz şerit hafifçe kırılarak geriye doğru adeta bir ikinci düz şeritle birleşir.

Dış yüz LT. Lentonun üzerine doğrudan ve dışa taşmadan oturan lento tacının profili genişçe bir pahlama ve üstte düz bir alınlık silmesinden ibarettir.

3.13. Vefa Kilise Camisi (H. Theodoros ?) Kapı Çerçeveleri

Gr.: "Αγιος Θεοδωρος πλησιον του χαλκου τετραπυλου; "Αγιος Θεοδωρος πλησιον τα Καρβουναρια; Tr.: Molla (Şemsettin) Gürani Camisi

Uzun yıllar literatürde, Hagios Theodoros Kilisesi olarak geçmişse de, kilise yapısının hangi azize ithaf edildiği ve adı kesin olarak bilinmemektedir. Çok

miktardaki, V.-VI. yüzyıla ait mimari plastik parçanın kullanılmış olmasına dayanarak, yerinde ya da yakınlarında erken tarihli bir yapının varlığı kabul edilmektedir. Bugün görülen yapı, genellikle, XI ya da XII. yüzyıla (belki yaklaşık 1100) tarihlendirilmektedir. Kare içinde haç ya da dört sütunlu kapalı haç olarak tanımlanan plan tipinde yapılmış olan naosun batısında üç bölümlü bir nartheks uzanmaktadır (Şekil A.184, A.185). 1320 yılları civarında, yapının kuzeyine iki katlı bir yapı ve güneyine küçük bir şapel ve portikus, bir çan kulesi ile olasılıkla bunlardan hemen sonra nartheksin batısına ikinci bir nartheks eklenmiştir (Ousterhout, 1987, s.94, n.9).

Dış nartheksden, iç nartheke açılan üç kapıdan bugün sadece ortadaki açıktır ve her iki yüzü de profillendirilmiş mermer söve, lento ve lento tacı ile çerçevelenmiştir. Yapıdaki ikinci kapı çerçevesi, iç nartheksden kuzey ek odaya açılmaktadır.

Katalog No. : 093 (Şekil A.207-A.209)

Yapı : Vefa Kilise Camisi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksden, iç nartheke açılan üç kapıdan bugün tek açık olan, yapının eksenine yerleşmiş orta kapı.

Dışta ve içte profillendirilmiş çerçeveye sahiptir. Dış yüzden lento tacı bloğunun sol (K) ucu kırık ve eksiktir. Çerçeveye ahşap kapı kanatları monte edilmiştir.

Ölçüler : Dış yük: 291.5 (289) cm., iç yük.: 270 cm.; dış gen.: 160 cm., iç gen.: 120 cm., LT gen.: 209 cm.,

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeriti çok yüksek ve çok düzgün olmayan bir kyma rekta ve bundan sonra da yine düz bir şerit takip eder. Yarım daireyi tamamlamayan bir kaval, bunun ardından yine bir düz şeritle profillenme tamamlanır.

Dış yüz LT. Düz şeritten sonra dışa doğru bir kademe yapan ve bir yivden sonra başlayan küçük, ama yarım daireyi aşan bir kaval yer alır. Kaval bir öncekine göre daha küçük bir yivle düz bir şerite bağlanır. Bunu üzerine kademelenerek yerleşen düz şerit, bir dışli frizin profilidir. En üstte diğerlerine göre çok daha yüksek bir yarım

oluk, (hafif içbükey şerit) kademe yaparak başlar ve son düz şerite kadar uzanır.

İç yüz S/L. Düz bir şerit, bir kyma rekta, son olarak da ilkinde göre daha geniş bir düz şerit şeklinde bir profillenmeye sahiptir.

Süsleme : Dış çerçevenin lento tacında üstteki yarım oluk profilli silmenin hemen altında bir dişli friz yer almaktadır. 1.6-2 cm genişliğinde, aynı ölçülerde aralıklarla yerleşmiş mevcut kırk beş diş sayılmaktadır.

Tarih : VI. yüzyıl / (LT belki daha erken)

Katalog No. : 094 (Şekil A.210-A.212)

Yapı : Vefa Kilise Camisi

Yapıdaki Yeri: Nartheksin batı duvarının kuzey ucunda, kuzey ek odanın tek girişi olan kapı.

Çerçeve, sütunlar arasına yerleştirilmiş, arka yüzleri, dayandıkları sütun gövdelerinin kavislerine uydurulmak üzere içbükey yontulmuştur. Blokların birbirine bakan yan yüzlerindeki kavisler, bunların daha önceki kullanımlarında yekpare sütun gövdeleri olduğunu göstermektedir. Lento ve lento tacı tek bir bloktan işlenmiştir.

Malzeme : Mermer / giallo antico

Ölçüler : Dış yük.: cm., dış gen.: 155.5 cm. LT gen.: 195 cm., iç gen.: 134 cm.

Profillenme : **Dış yüz S:** İki düz şerit iki kademe yapar. Bunları bir yarım kaval takip eder. Kavaldan sonra üçgenimsi kesitli bir yiv en sonda düz şerite geçişi sağlar.

Yan / Alt. Çerçevenin işlendiği yekpare sütun gövdesinin dış yüzeyleri yan yüzlere denk getirilmiştir, dolayısıyla yan yüzler, çapı aşağıdan yukarıya doğru hafifçe küçülen daire segmanlarıdır. Diğer bir söyleyişle, aşağıdan yukarıya doğru kavisi artan, hafif dışbükey profil gösterirler.

Dış yüz L ve LT. Sövelerin profillenmesini tekrarlayan silmelerden sonra iki kademe halinde sıralanan iki düz şeriti bir kyma rekta takip eder. Kymanın alt bölümünün projeksiyon noktası dışıdır. Üst bölümü ise az kavislidir, hemen hemen düz iner. Bunu üzerinde iki

düz şerit ve bir kyma rekta daha yer alır. En üstteki silme hafifçe geriye yatık düz şerittir.

İç yüz S. Hafifçe diyagonal bir şeritle başlayan profillenme bir yarım kavalla devam eder. Kavalın bitiminde dışa doğru bir kademedden sonra düz bir şerit gelir.

İç yüz L ve LT. Sövelerle aynı profillenmenin ardından iki düz şerit, kyma rekta, tekrar iki düz şerit, tekrar bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık bir düz şerit şeklinde profil göstermektedir.

Tarih : ?

3.14. Pantokrator Manastırı Kilisesi (Zeyrek Camisi) Kapı Çerçeveleri

Gr.: *Μονη του Χριστου του Παντοκρατορος.*
Molla Zeyrek Camisi; Zeyrek Kilise Camisi.

1118-1136 yılları arasında, Ioannes II Komnenos ve Eirene tarafından yaptırılan, birbirine açılan bitişik üç kilise yapısından meydana gelen ve manastırın merkezini oluşturan bir kompleksdir. İlk önce, Pantokrator (Kainatın Hakimi) İsa'ya adanan bir manastır kilisesi olarak güney bina inşa edilmiş, ardından kuzeyine Teotokos Elaiusa (Şefkatli Meryem)'ya adanmış olan ikinci kilise yapılmıştır. Daha sonra, ikisinin arasına, iki yapıyı birbirine bağlayan, Arkhangelos (Başmelek) Mikhael'e adanmış bir mezar şapeli, veya *heroon* ile güneye bir avlu, güney kilisenin nartheksi önüne de ikinci bir nartheks eklenmiştir (Şekil A.192) (Millingen, 1912, 219-40; Ebersolt ve Thiers, 1913, 171-207; Megaw, 1963, 333-64; Janin, 1969, 515-523; Müller-Wiener, 1977, 209-215).

Bugün dışarıdan yapıya giriş güney yapının dış nartheksinin batı cephesinden, ortadaki tek bir kapıdan sağlanmaktadır. Dış nartheksten, iç narthekse açılan dört kapı bulunmaktadır. Güney kilisenin orta eksenine oturtulmuş olan orta kapı, diğerlerinden daha yüksek ve geniştir. Hemen yanında birer pencere bulunmaktadır. Bunun iki yanında simetrik olarak yerleşmiş iki kapı vardır. Bahsedilen üç kapı da kompleksin ilk evresine ait güney binanın dış kapılarıdır; dış nartheksin eklenmesiyle iç kapılara dönüşmüşlerdir.

Çerçeveleri korunmuş olan kapı açıklıklarının hepsi kompleksin güney yarısındadır. Nartheksin, kilisenin genişliğini aşan uçlarının batı duvarında kapı yoktu, buralarda birer *arcosolium* yer almaktaydı. Kuzey *arcosolium*, Heroon'un tamamlandığı

evrede, kapıya dönüştürülmüş ve hemen ardından dış nartheks eklenmiştir. (Megaw, 1963, s.343).

İç nartekden naosa, ortadaki daha geniş ve yüksek üç kapıdan girilmektedir. Sadece dış tarafına mermer çerçeve yerleştirilmiş bir kapı, mezar şapeline batıdan giriş sağlar. Nartheksin kuzey duvarında küçük bir kapı açılmıştır. Güneye bakan yüzünde profilli bir çerçevesi vardır. Profillenmesi, naosa açılan kuzey iç yüzü ile benzerdir. Bu benzerlik söz konusu çerçevenin, naosun güney kapısına ait olabileceğini akla getirmektedir. Güney kilisede, bemadan pastophorionlara tek yüzü profilli mermer kapılardan geçilmektedir.

Katalog No. : 095 (Şekil A.214, A.215)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Güney kilisenin ekseninde, dış nartheksden iç nartheke giriş sağlayan orta kapı.

Kapının, her iki yüzde de profillendirilmiş çerçeveleri yerindedir.

Kapının iki yanında, sövelere bitişik birer pencere bulunmaktadır.

Malzeme : Hipüritli kalker

Ölçüler : Dış yük.: 368 cm., dış gen.: 289 cm., iç gen: 221.8; LT gen.:344 cm.

Profillenme : Dış yüz S/L. Üç düz şerit üç kademe oluşturur. Bundan sonra aşağıdan bakıldığında görülebilen bir dizi profil birbirini takip eder. Düz bir şerit dışa doğru uzanır, üçgen bir yivden sonra çok küçük bir yarım kaval gelir, yine çok dar bir şeritle içbükey bir şerite bağlanır. Bu sonuncusu neredeyse tam daire bir kavalın başlangıcına ulaşır ve arada geniş üçgen bir yiv meydana gelir. Aynı geniş ve derin yiv kavalıdan sonra da tekrarlanır. İçbükey şeritler aynı diyagonal ekseni izlerler. Dar bir şerit ve bunu izleyen alt kısmı dışbükey daha geniş bir şeritle tamamlanır.

Dış yüz LT. Düz bir şeriti yarım oluk, bunu da yine düz bir şerit izler. Son şeritin hemen üstünde dışa taşan bir kaval, üstte çok yüksek ve derin, üst yarısı alta göre daha az kavis yaparak dışa doğru uzanan ve en üstteki düz şeritle birleşen bir oluğun başlangıcına dayanır. Kaval ile düz şeritin birleşme noktası çok kesin değildir. Bu yüzden iki silme birlikte, bir kyma rekta gibi görünür.

İç yüz S/L. Diyagonal dar bir şeritten sonra, içeri doğru girinti yaparak kavalla birleşen ve arada derin ve geniş bir yiv oluşturan şerit, küçük bir kademe yaparak başlar. Kaval tam daireye yakındır. Biraz önceki içbükey şerit kavaldan sonra da vardır ve ikisi yaklaşık olarak aynı eksenli takip ederler. Bu sefer keskin bir kırılmayla genişçe düz bir şeritle birleşir. Küçük bir kademelenme ile geniş diyagonal düz şerit sonuncu düz şerite ulaşır.

Yan/Alt. Yan / alt yüzlerin düzleminden, iki tarafta açılı dar şeritlerle öne çıkan geniş bir şerit görülür. Bu şeritin bir köşesi, kapının iç profilinin başlangıcıdır.

İç yüz LT. Profillenme, bir pahlama ve üstündeki alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 096 (Şekil A.197, A.198)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı.

Söveler iç ve dışta ayrı bloklardan işlenmiştir. Toplam derinliği duvar derinliğine ulaşmadığından arada kalan boşluklar harç ile tamamlanmıştır.

Malzeme : Hipüritle kalker

Ölçüler : İç yük.: 311.5 cm., dış gen.: 229 cm., iç gen.: 197.3 cm; LT gen.: 154.5 cm.

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Birbirine yakın genişlikteki üç düz şerit, gittikçe küçülen kademeler yapar. Hafif içbükey şerit yine kademelenerek başlar ve daireye yakın kaval ile birleşirken arada geniş ve derin, üçgenimsi bir yiv oluşturur. Diğer yanında da tekrarlanan bu derin yivler sayesinde kavalın plastik etkisi artar. İçbükey şeritler aynı diyagonal eksen üzerindedirler. En dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Düz bir şeriti izleyen bir yarım oluk, küçük bir kademe yaparak yerleşmiştir. Bunun hemen üzerinde düz şerit yer almaktadır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 097 (Şekil A.218, A.219)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri : Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapının güney yanındaki kapı. Söveler iç ve dışta ayrı bloklardan işlenmiştir. Dış ve iç çerçevenin blokları arasında kalan boşluklar doldurulmuş ve dolgunun üzeri sıvanmıştır. Dış çerçevenin lento tacının genişliği, sövelerin genişliğini fazla aşmaktadır. Sol (K) ucu duvara kadar uzanıp dayanmaktadır, sağ (G) ucu ise düzgün diyagonal kesilmiştir, profilsizdir.

Ölçüler : İç yük.: 309 cm., dış gen.: 223 cm., iç gen.: 189 cm.; LT gen.: 256.5 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Birbirine yakın genişlikteki üç düz şerit, gittikçe küçülen kademeler yapar. Hafif içbükey şerit yine kademelenerek başlar ve daireye yakın kaval ile birleşirken arada geniş ve derin, üçgenimsi bir yiv oluşturur. Diğer yanında da tekrarlanan bu derin yivler sayesinde kavalın plastik etkisi artar. İçbükey şeritler aynı diyagonal eksen üzerindedirler. En dıştaki düz şeritle profillenme tamamlanır.

İç yüz S/L. Düz bir şeriti izleyen bir yarım oluk, küçük bir kademe yaparak yerleşmiştir. Bunun hemen üzerinde düz şerit yer almaktadır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 098 (Şekil A.220, A.221)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri : Dış nartheksden iç nartheke açılan, mezar şapeline açılan kapı ile aynı eksendeki kapı

Lento tacının sağ ucu kırık ve eksiktir. Kapının sadece dış çerçevesi mevcuttur.

Ölçüler : İç yük.: 299 cm., iç gen.: 147 cm., LT gen.: 206 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit iki kademe yapar. Bundan sonra alttan bakıldığından bir düz şerit ve içbükey bir şerit görülür. Bu şerit, bir

kavalla birleşir ve arada üçgen bir yiv oluşturur. Kavalın diğer tarafında da aynı yiv tekrarlanır ve en sondaki düz şerite kavuşur.

Dış yüz LT. Profillenme, bir düz şerit, bunun üzerinde ileriye dopru fırlayan bir pahlama ve en üstte düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 099 (Şekil A.222, A.223)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Mezar şapelinin batı duvarına dıştan dik olarak dayanan, güney binanın iç nartheksini kuzeyden sınırlayan duvardaki kapı. Kapının sadece güneye bakan yüzünde çerçeve mevcuttur.

Ölçüler : İç yük.: 244.5 cm., dış gen.: 150 cm., iç gen: 124 cm..

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : S/L. Hafif diyagonal dar bir şeritten sonra bir kademe yaparak başlayan içbükey şerit, arada bir yiv oluşturarak kavala bağlanır. Kavalıdan sonra yine benzer bir şerit, benzer bir yiv oluşturur ve bu da en dıştaki düz şeritle birleşir.

Yan / Alt. İki tarafta diyagonal dar şeritlerle öne doğru çıkan genişçe bir şerit. Bu şeritin bir köşesi profilin başlangıç noktasıdır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 100 (Şekil A.224- A.225)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksden güney binanın naosuna açılan orta kapı.

İç çerçevenin lento tacı güneyde söve hizasında düz kırık (?) sağda (K) dışa taşıyor. Normal ölçülerde. İç sövelerde kırıklar var. Sağ kavalın alt kısmı kırık, eksik, sol kavalda tamamlama var.

Ölçüler : İç yük.: 361 cm., dış gen.: 272.5 cm., iç gen: 221,5 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç düz şerit, üç kademe oluşturur. Yan / alttan bakıldığında, düz bir şeritten ve küçük bir yivden sonra iki tarafındaki dar şeritlerle dışa çıkan bir yarım oluk görülebilir. Bunu yaklaşık ¾ daire bir kaval izler. Diğer tarafında da benzer bir yiv ve dar bir

şeritle sağlanan küçük bir kademelenme izlenir. Bundan sonra daha öncekine benzer bir yarım oluk ve son olarak da en dışta düz bir şerit görülür.

Dış yüz LT. Bir düz şerit, dışbükey alt kısmı, üstte kalan içbükey kısmından daha küçük ama daha kavisli bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit profillenmenin ardından biçim ve oran olarak bir öncekine benzer, ancak daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir.

İç yüz S/L. Bir kaval ve kavalın projeksiyon noktası hizasındaki bir düz şeritten meydana gelen bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz LT. Lento tacının profillenmesi bir yarım oluk ve bunun üzerindeki bir düz şeritten ibarettir.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 101 (Şekil A.226-A.227)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksten güney binanın naosuna açılan kapıdan kuzeydeki kapı.

İç çerçevenin lento tacının (K) ucu düz kesilmiş, sol ucu kırık ve eksiktir. K iç ve dış sövelerin arası tuğla üstü sıva, üst kısımda taş ve sıva ile kapatılmıştır. Gdeki iç ve dış söve blokları birbirine daha yakındır araları harçla doldurulmuştur.

Ölçüler : Dış gen.: 174.2 cm., iç gen: 134,5 cm.; LT gen.: 194.8 cm..

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe yapan iki düz şeritten sonra ilk ikisinden daha dar bir düz şerit yine kademelenerek yerleşmiştir. Bunları, küçük bir şerit sayesinde yine bir kademe yapan bir yarım oluk izler. Bitiminde dar bir şerit daha vardır. Yaklaşık $\frac{3}{4}$ daire bir kaval, ardından öncekine benzer bir yarım oluk ve iki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Dış yüz LT. Düz bir şeritin üstünde kaval profilli bir silme ve bunun bitiminde hafif içbükey yüksek bir silme yer alır. Profillenme, en üstteki düz alınlık silmesi ile tamamlanır

İç yüz S/L. Derince bir oluktan sonra, projeksiyon noktası, sövelerin yan, lentonun alt yüzleri ile aynı düzlemde bir kaval, tekrar bir oluk ve en dışta düz bir şerit profillenmeye sahiptir.

İç yüze yakın, yan / alt yüzlerde iki yandaki küçük pahlarla ileri çıkan genişçe bir şerit yer almaktadır.

İç yüz LT. Profillenme, bir düz şerit, ileri fırlayan içbükey bir silme ve alınlık silmesinden oluşmaktadır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 102 (Şekil A.228-A.229)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksdan güney binanın naosuna açılan güney kapı.

Kapının sadece narthekse bakan dış çerçevesi mevcuttur; iç çerçeve yerinde değildir.

Ölçüler : İç yük.: 306 cm., dış gen.: 174.8 cm., iç gen: 131.5 cm.; LT Gen.: 225 cm.

Malzeme : Hipüritli kalker

Profillenme : Dış yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeritten sonra yine

kademelenerek yerleşen daha dar bir şerit görülür. İki tarafta küçük şeritlerle öne çıkartılmış bir yarım oluğu $\frac{3}{4}$ daireye yakın bir kaval izler. Kavalıdan sonra, iki yanındaki dar şeritleriyle yarım oluk tekrarlanır. En dışta yine bir düz şeritle profillenme tamamlanır.

Dış yüz LT. Profillenme üç kademe oluşturan üç düz şeritle başlar. Bunları, küçük, yaklaşık yarım daire bir kaval ve kavalın hemen bitiminden başlayan bir yarım oluk takip eder. En üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 103 (Şekil A.230-A.231)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksin doğu duvarında açılmış, mezar şapeline geçiş sağlayan kapı. Bugün kuzey binaya sadece bu kapıdan girilebilmektedir.

Sadece iç narthekse bakan dış çerçeve yerindedir.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. İki düz şerit iki kademe yaparak içbükey bir şeritle birleşir. Bu geriye doğru diyagonal olarak uzanan şerit, kavalın başlangıç noktasına bağlanır ve arada derin bir yiv oluşturur. Tam daireye yakın kavalın diğer yanında da aynı yiv vardır ve en dıştaki düz şerite komşudur.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 104 (Şekil A.232)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Bema K kapı

Sadece bemaya bakan tarafta profilli çerçevelere sahiptir.

Ölçüler : İç yük.: 237, 5 cm., dış gen.: 101.5 cm., LT Gen.: 120 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

S/L. Düz bir şeritten sonraki kademe kavaldan önceki yivi oluşturan içbükey şerittir. Yivden sonra kaval, kavaldan sonra yine benzer bir yiv görülür. Profillenme en dıştaki düz şeritle tamamlanır.

Lentonun altında, sol ucu diyagonal kesilmiş, ikinci bir lento bloğu yer almaktadır. Profillenmesi, iki düz şeritle başlar, ileri doğru uzanan bir şeriti küçük bir kaval ve hemen bitiminden başlayan bir oluk takip eder. En üstteki düz şeritle profillenme tamamlanır.

Yan / Alt. Söve bloklarının derinliği azdır, bu yüzlerde herhangi bir profillenme yoktur. bu yüzlerin profillendirilmiş olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Sövelerle aynı profil düzenlemesine sahip üstteki lentonun alt yüzü görülememektedir.

LT. Bir düz şerit, bir kyma rekta ve düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Tarih : XII. yüzyılın ilk yarısı

Katalog No. : 105 (Şekil A.233)

Yapı : Pantokrator Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Bema G kapı

Lento bloğunun altına, profillendirilmiş bir ikinci blok yerleştirilmiştir.

- Ölçüler** : İç yük.: 232 (?) cm., dış gen.: 107 cm., iç gen.: 87 cm.; LT gen.: 130 cm.
- Malzeme** : Marmara mermeri
- Profillenme** : S/L. Profillenme dar bir düz şeritle başlar.
Dar bir düz şeriti küçük bir kademelenmeden sonra, kavaladan önceki içbükey yiv takip eder. Yarım daireyi aşan kaval, yine derin bir yiv ve dıştaki düz şeritle tamamlanır.
Yan / Alt. Yan/alt yüzlerin, bemaya bakan yüze yakın kısımlarına, hafif şevli dar bir şeritle, blokların yan yüzlerinin düzleminden ileri doğru çıkan düz bir şerit işlenmiştir.
LT. Lento tacının profillenmesi, bir düz şerit, üzerinde bir kyma rekta ve düz bir şeritten oluşmaktadır.
- Tarih** : XII. yüzyılın ilk yarısı

3.15. Kalenderhane Camisi Kapı Çerçevesi

Gr. Θεοτοκος επω τοις Διακονισσης, Μονη του Χριστου Ακαταληπτου.

Literatürde “Akateleptos” adı son yıllara kadar kullanılmış olmakla birlikte kesinliği tartışmalıdır. Kalenderhane Camisi ve çevresinde 1966-1975 yılları arasında yapılan araştırmalar sayesinde, güvenilir bilgiler elde edilmiştir. Söz konusu alanda, IV ile XII. yüzyıllar arasına tarihlenen tanımlanabilir beş yapı saptanmıştır. Bugün cami olarak kullanılan mevcut yapı, daha erken tarihli yapılara ait öğelerin de kullanılarak inşa edildiği, Komnenoslar dönemine ait bir manastıra ait olduğu anlaşılan bir kilise yapısıdır (Şekil A.234).

Naosa giriş sağlayan kapının çerçevesi, iki sütun arasına yerleştirilmiştir. Sütunların VI. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen *à jour* bezemeli başlıkları birbirlerinden farklı motifler taşımaktadır. U. Peschlow, sövelerin sütunlara yaslanan yüzlerinin alışılmış şekilde içbükey değil, düz kesilmiş olmasından yola çıkarak, sütunlarla birlikte kapı çerçevesi düzenlemesinin özgün olmadığını, daha geç bir tarihte yapıldığını ileri sürmektedir (Peschlow, 1997, s.103).

Katalog No. : 106 (Şekil A.235-A.237)

Yapı : Kalenderhane Camisi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksden iç nartheke giriş sağlayan orta kapı

Her iki yüzde de çerçeve yerindedir. Bugün kapının mermer çerçevesinin üzerine çelik pervazlı iki kanatlı çelik bir kapı monte edilmiş durumdadır ve bu yüzden lento ve sövelerin bir kısmı görülememektedir. Çerçevede çok özenli bir işçilik izlenmemekte, profili iyi okunamamaktadır.

XIX. yüzyılda, yapının giriş kısmı (son cemaat yeri) yeniden düzenlenirken, kapının çerçevesi de 1.05 m. yükseltilmiş ve Baldaken II'nin batı kemeri kesilerek uydurulmuştur (Striker ve Kuban, 1997, s.74).

Ölçüler : Dış yük.: 295 cm., dış gen.: 213.5 (207) cm., LT gen.: cm.; iç gen. 156.3 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Düz bir şeridi kyma rekta takip eder, tekrar düz bir şeritten sonra yine kyma rekta ve son olarak da yine düz bir şeritle biter.

Yan/Alt. İlki geriye doğru diagonal giren, ortadaki dışbükey, sonuncusu düz, birbirinden yivlerle ayrılmış üç şeritten meydana gelir.

Dış yüz LT. İki kademe yapan iki düz şerit, bunların üzerinde bir kyma rekta ve ardından yine bir düz şerit biçiminde bir profillenmeye sahiptir.

İç yüz S/L. İki düz şerit arasında bir kyma rektadan ibarettir.

İç yüz LT. Sırasıyla, ki kademe yapan iki düz şerit, bunların üzerinde bir kyma rekta ve ardından yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Tarih : XII. yüzyıl veya biraz daha erken

3.16. Koca Mustafa Paşa Camisi (Hagios Andreas Kilisesi) Kapı Çerçeveleri

Gr.: Μονή του αγίου 'Ανδρέου τη Κρισει; 'ποδοφυλίου. Sümül Efendi Camisi.

1284 yılı civarında, yerinde bulunan Hagios Andreou te Krisei adlı manastırın İmparator VIII. Mikhael'in (1261-1282) yeğeni Protovestiaissa Theodora Raouleina

tarafından yaptırılan büyük onarımı sırasında inşa edilmiştir (Müller-Wiener, 1977, s.172, Eyice, 1994, s.30).

1489-91 yıllarında camiye çevrilirken, büyük değişikliklere uğramıştır. Bu arada, doğu-batı doğrultusunda uzanan, girişi batıdan sağlanan bir yapı iken, bu cephedeki kapılar örülmüş, giriş kuzey duvardaki kapılardan sağlanmaya başlamıştır. Kuzey cephenin doğu ve batısında iki küçük kapı birbirinden farklı profil veren mermer söve ve lentolarla çerçevelenmiştir.

İmarette kullanılan, bitkisel rölyef bezemeli bir kapı sövesi bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir (Müller-Wiener, 1977, s.175, res.182). (Karş.: Scripou (Grabar, 1963, s.91).

Katalog No. : 107 (Şekil A.238, A.239)

Yapı : Koca Mustafa Paşa Camisi

Yapıdaki Yeri: Yapının bugünkü giriş cephesini oluşturan kuzey duvarının doğu ucuna yakın kapı.

Kapının çerçevesi her iki yüzde de profillendirilmiştir ve her iki yüzde de lento tacı yoktur. Dış yüzün batı sövesi iki parçadan oluşmaktadır. Söve bloklarının derinliği, duvar kalınlığından daha az olduğundan, dışta ve içte, duvar düzleminden geride kalmaktadır. Bugün ahşap kapı kanatları ve muşamba perde ile örtülmektedir.

Ölçüler : Dış yük: 276.3 cm., iç yük: 261 cm., dış gen.: 157.5 cm., iç gen.: 125 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Profillenme, sırasıyla iki düz şerit, kaval, üçgenimsi yiv ve bir düz şeritten oluşur.

Yan / Alt. İç taraftaki daha geniş iki düz şerit arasında simetrik bir profillenme görülmektedir. Düz şeritlerin yüzeyinden geriye doğru kademelenerek yerleşen iki dar düz şerit arasında bir yarım oluk şeklinde düzenlenmiştir.

İç yüz S/L. Yan yüzlerin bitiminden itibaren başlayan diagonal yerleşen genişçe bir şerit ve bunu dıştan çevreleyen dar bir düz şerit şeklinde bir profillenmeye sahiptir.

Tarih : XIII. yüzyıl sonları (?)

Katalog No. : 108 (Şekil A.240, A.241)

Yapı : Koca Mustafa Paşa Camisi

Yapıdaki Yeri: Yapının kuzey duvarının batı ucuna yakın kapı.

Lento tacı bulunmayan çerçevenin her iki sövesi de yekpare değildir, ikişer parçadan oluşmuştur. Eklemeler, doğu sövede alttan 49.5 cm.de, batı sövede 37 cm.de görülebilmektedir. Bugün ahşap kapı kanatları ve muşamba perde ile örtülmektedir. Sövelerle duvarın birleşme noktası tam görülememektedir, sövelerin dıştaki silmesi sıvanın altında kalmaktadır.

Ölçüler : Ölçülebilen dış yük: 292.4 cm., dış gen.: 209cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Profillenme, kademelenerek ardarda sıralanan yaklaşık eşit genişlikteki iki düz şeritle başlar. Bunları yine bir kademe yapan daha dar bir düz şerit izler. Bundan sonraki yarım daireyi aşan bir kaval, iki tarafındaki geniş ve derin yivler sayesinde ileriye doğru uzanır. Yine dar bir düz şeritten sonra ikinci bir kaval vardır. Kavalı takip eden yivden sonrası görülememektedir. Profillenme en dıştaki düz şeritle tamamlanıyor olmalıdır.

Tarih : VI. yüzyıl (?) / Ortaçağ

3.17. Kariye Camisi (Khora Manastırı Kilisesi) Kapı Çerçeveleri

Gr.: *Μονή του Χριστού της Χώρας; τες Χυπας; μονή της Χώρας του 'Αχωπητου*

Literatürde “Kariye Camisi” adıyla ünlenen bugünkü Kariye Müzesi, kaynakların ilk kuruluş tarihini VI. ve VII. yüzyıl olarak bildirdiği Khora Manastırı’ndan günümüze ulaşan yegâne yapıdır. Mevcut yapının bütünü, Bizans döneminde manastırın merkezindeki kilisenin ana mekanı ile batıda iç ve dış nartheksler, güneyde bir mezar şapeli, kuzeyde ise iki katlı bir ek yapıdan oluşmaktadır (Şekil A.242).

1957-58 yıllarında yapılan kısmî kazı çalışmaları, binanın mimari geçmişinin aydınlatılmasını ve beş ana yapı evresinin saptanabilmesini sağlamıştır. (Oates, 1960, 223-231; Ousterhout, 1987).

VI. ve IX. yüzyıllara tarihlenen ilk iki evreye ait dar bir alanda ele geçen sınırlı mimari buluntular (doğu kısımdaki alt yapıya ait duvar parçaları) bu tarihlerde yapının biçimi ve işlevi hakkında fazla bilgi vermemektedir. Bundan sonra XI. ve XII. yüzyıllarda gerçekleşmiş olan iki yapım / onarım evresi saptanmıştır. 1315-16 yıllarında Theodore Metokhites'in yaptırdığı büyük onarım, hatta yeniden yapım ve eklemelerle yapı büyük ölçüde bugünkü halini almıştır ve daha önceki iki yapım evresinin izlerini barındırmaktadır.

Yapıya giriş, dış nartheksin batı duvarına açılmış olan, yapının eksenine oturan bir kapıdan sağlanmaktadır. Underwood çerçevenin özgün olduğunu kabul etmektedir; Ousterhout ise aksi görüştedir (Ousterhout, 1987, s.72, 74, Underwood, 1966, I, 21). İç nartheks, çekirdek yapıya dayanmış bir XIV. yüzyıl yapısıdır. Dış nartheksden yapının orta eksenindeki bir kapıdan girilir. İç nartheksin kuzey ucunda ve bunun karşısında, güney duvarda birer kapı daha vardır.

İç nartheksden naosa iki kapı açılmaktadır. Yapının orta eksenindeki ana giriş kapısı, diğerinden daha geniş ve daha yüksektir. Kapının naosa bakan tarafında, çerçeve üstte plastik bezemeli bir lento tacı ile son bulmaktadır. Hemen hemen eşit uzunluktaki iki ayrı bloktan meydana gelmektedir. Daha erken tarihli bir yapıdan devşirilmiş olan blok, ortadan bir parça çıkartılarak yeniden kullanıma uygun hale getirilmiş olmalıdır (Hjort, 1979, s.224). İç nartheksden naosa açılan, orta kapının kuzey yanında bir ikinci kapı bulunmaktadır.

Bemanın kuzey ve güneyinde yer alan iki şapel, XIV. yüzyılda, muhtemelen XII. yüzyıla ait pastophorionların izleri üzerine inşa edilmiştir. Güney şapelin XII. yüzyıl girişi, XIV. yüzyılda kapatılarak iptal edilmiş, şapel, kemerli bir açıklık içine oturtulmuş mermer çerçeveli bir kapı ile parekklesion ile ilişkilendirilmiştir (Ousterhout, 1987, s.41, 45, 46).

Bemadan kuzey şapele (prothesis) açılan geçit, üst kısmı eğrisel tamamlanan, profilli mermer bir çerçeveye sahiptir. R. Ousterhout, çerçevenin, XII. yüzyıla ait olduğunu ileri sürmektedir (Ousterhout, 1987, s.48).

Naosun kuzey duvarına bitişik, uzunlamasına dikdörtgen planlı iki katlı yapı, XIV. yüzyıl eklemesidir (Ousterhout, 1987, s.51). Alt odaya, iç nartheksden girilmekte, buranın kuzey duvarındaki bir kapı üst kata çıkan merdivene açılmaktadır.

Merdivenin bitimindeki küçük sahanlıktan üst odaya yine profillendirilmiş mermer çerçeveli bir kapıdan girilmektedir.

Katalog No. : 109 (Şekil A.243-A.244)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Khora Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç nartheke açılan, bugün binaya dışarıdan giriş sağlayan kapı.

İç çerçevesi yerinde değildir. Dışta lento ve lento tacı iki ayrı bloktan yapılmıştır. Bir lento bloğu, ters çevrilerek eşik olarak kullanılmıştır (Ousterhout, 1987, fig. 127).

Ölçüler : Dış yük.: 242.5 cm., dış gen.: 151.5 cm., LT Gen.: 212.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz..S/L. İki düz şerit iki kademe yapar. Bundan sonraki kademe bir yarım oluktur. Düz bir şerit kavalın başlama noktasına uzanır ve arada üçgenimsi bir yiv oluşmasını sağlar. Yarım daireyi aşan bir kavalı küçük bir yivden sonra yine bir yarım oluk takip eder. Son profil genişçe bir şerittir.

Dış yüz LT. Dar bir düz şeritten sonra küçük bir kademelenme yaparak geniş diagonal bir şerit yer alır. Bunu en üstteki düz şerit takip eder.

Tarih : VI. yüzyıl (?); lento tacı : XIV. yüzyıl (?)

Katalog No. : 110 (Şekil A.245-A.247)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheke kuzeyden giriş sağlayan kapı

Lento ve lento tacının iki ucu, sövelerin duvarla birleşme hizasından yanlara taşmamaktadır. İç çerçevenin sol sövesinin duvardan taşan bölümünden görülebildiği kadarıyla, söve bloğunun duvardan taşan kısmı düzgün taşlanmış, duvarın içinde kalan bölüm ise hafifçe şişkin ve kaba bırakılmıştır.

Ölçüler : Dış yük.: 240 cm., iç yük: 201.6 cm., dış gen.: 141.4 cm., iç gen.: 100.7 cm., LT gen: 172 cm.,

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç düz şerit üç kademe yapar. Bunlardan sonuncusu bir kavalla birleşir. Kaval, yarım daireyi aşan, ama alt kısmı az dairesel bir profil gösterir. Geniş ve derin bir yivden sonra en dışta düz şerit yer alır.

Dış yüz LT. Altta ve üstte iki düz şerit arasındaki bir kyma rektadan oluşur.

İç yüz S/L. İki düz şerit arasında bir yarım oluk şeklinde bir profil gösterir.

İç yüz LT. Aynı kapının lento tacının dışa bakan yüzündeki profil düzenlemesini gösterir. Ancak son düz şerit hariç boyutu daha küçüktür.

Tarih : XI. / XII. yüzyıl

Katalog No. : 111 (Şekil A.248-A.250)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Güney cepheden dış narthekse açılan kapı

Dış çerçevede lento ve lento tacı tek bir bloktan işlenmiştir. Lento tacı bloğunun sağ ucu, sövenin duvarla buluştuğu hizadan kesilmiş, eksiktir. İç çerçevenin lento tacı yoktur. Dış ve iç çerçevenin lento bokları arası bir levha ile kapatılmıştır.

Ölçüler : İç yük: 221.8 cm; dış gen.: 136.5cm., iç gen: 91 cm., LT gen.: 151 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Düz bir şeritten sonra bir yarım oluk kademe yaparak yerleşir. Bunu, bir düz şerit, hemen arkasından bir kyma rekta ve en dışta yine düz bir şerit takip eder.

Dış yüz LT. Bir düz şeritten sonra yayvan ve derin bir kyma rekta ve en üstte yine bir düz şeritten ibarettir. Kyma rektanin içbükey kısmı, diğerine göre daha az kavisli ve daha yüksektir.

İç yüz S/L. Bir kyma rekta ve bir düz şerit şeklinde profil kazanmıştır. Kyma rektanin yaklaşık ¼ daireye eşit içbükey bölümü, diğerine göre daha yüksektir. Dışbükey bölüm ise yarım daireye yakın bir kavis gösterir. Yan / alt yüzeylerle kyma bir yivle ayrılır ve bu yüzeylerle kymanın projeksiyon noktası aynı düzlemedir.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 112 (Şekil A.251-A.253)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Dış nartheksten iç narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapı.

Dış ve iç çerçeveler ayrı bloklardan yapılmıştır. Lento ve lento tacı da birbiri üzerine oturan ayrı bloklardır. Çerçeve ile içine oturduğu kemer açıklığının arası plaster band ile doldurulmuştur (Underwood, 1966, I, lev. 17 ??)

Ölçüler : Dış yük.: 346.2 cm., dış gen.: 219.6 cm., LT gen.: 274.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Dış narthekse açılan kapının kine benzer profile sahiptir. Farklı olarak kaval daha dardır ve diğerindeki son yarım oluk burada daha derindir, dışa doğru da daha fazla uzanır.

Yan/Alt. İki yanda birer düz şerit, bunların yanında üçgenimsi kesitli küçük birer yiv ve ortada bir oluk şeklinde simetrik bir profil düzenlemesine sahiptir.

Dış yüz LT. İki düz şeritin oluşturduğu iki kademeyi yayvan bir kyma rekta izler. Tekrar iki düz şerit iki kademe yapar ve son kademe yine bir kyma rektaya ulaşır. Son kymanın kavisleri ikincisine göre daha belirgindir. Üst ucu ileri doğru uzanarak en üstteki düz şerite kavuşur.

İç yüz S/L. İki kademe yapan iki düz şeriti yüksek / geniş bir kyma rekta izler. Kymanın içbükey üst kısmının kavis, alt kısmına göre daha azdır ve yine bu kısım diğerine göre daha yüksektir, dıştaki son düz şeritle birleşir.

İç yüz LT. Hemen altındaki lentonun profilini tekrar eder. Kyma daha yüksek ve daha derindir, kavisleri daha orantılı ve belirgindir.

Dış narthekse bakan tarafta, kapının üzerindeki lünette, Pantokrator İsa betimlemesi yer almaktadır. Kapının iç tarafındaki lüneti ise mabedin örtüsünü örtmek için Meryem'in yün alması kompozisyonu süslemektedir.

Tarih : VI. yüzyıl (?)

Katalog No. : 113 (Şekil A.254-A.256)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksin güney ucunda, dış nartheksden açılan, dış nartheksin güney kapısı ile aynı eksenindeki kapı

Ölçüler : Dış yük.: 258.5 cm., dış gen.: 136.7 cm., LT gen.: 155.8 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : Dış yüz S/L. Üç düz şerit üç kademe yapar. Bunlardan sonuncusu dik değil diyagonaldir. Üçgenimsi bir yivin ardından yarım daireyi biraz aşan bir kaval dışa doğru uzanır. Kavalın bitimindeki yiv öncekine göre daha yayvan ve dörtgenimsidir. Düz diyagonal bir şeritten sonra en dıştaki düz şerit gelir.

Dış yüz LT. N2 S/L. iç ve DN K. cephe S/L. iç ile aynı profili gösterir.

S/L. Bloğun yan / alt yüzünden bakıldığında görülebilen küçük bir yiv, bir kyma rekta ve düz bir şeritten oluşur. Kyma rektanın alt kısmı oldukça dairesel ve küçüktür. Üst kısmı ise az kavisli ve yüksektir.

LT. Bir kyma rekta ve üzerindeki düz şeritten ibarettir.

Kapının iç narthekse bakan iç çerçevesinin lento tacındaki kyma rekta profilli friz lotus-palmet bezemelidir. Olasılıkla bir konişe ait olan ve burada yeniden kullanılmış olan parçayı, Hjort, benzer örneklerle dayanarak, Komnenoslar dönemine, olasılıkla XII. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirmektedir (Hjort, 1979, s.237, lev.40).

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 114 (Şekil A.257-A.261)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksden naosa açılan orta kapı

Ölçüler : Dış yük.: 336.5 cm., dış gen.: 196.8 cm., LT gen.: 227.2 cm.

Malzeme : verde antico

Profillenme : Dış yüz S/L. İki daha geniş iki düz şeritin oluşturduğu iki kademeyi yine bir kademe yapan yarım oluk izler. Bundan sonra yine iki düz şerit ve yine yarım oluk gelir En dışta da geniş bir düz şerit vardır.

Dış yüz LT. Düz bir şeritin üzerinde dışa taşarak başlayan yüksek, düze yakın, çok hafif içbükey bir şerit diyagonal olarak en üstteki düz şerite kadar uzanır.

S/L. İki kademe oluşturan iki düz şeriti bir yarım oluk, bunu da yine düz bir şerit takip eder.

LT. Lentonun üzerindeki bir lento tacından başka, bunun da üzerine oturan, ikinci bir blok daha vardır.

1. Dikçe yükselen bir yarım oluk ve bunun üzerinde düz şerit.
2. Diyagonal yükselen düz bir şerit üzerindeki zengin kabartma frizle dışbükey profil verir. En üstte düz bir şerit yer alır.

Hemen hemen eşik uzunluktaki iki ayrı bloktan meydana gelmektedir. Kırık olan sağ ucu, prothesisin pencerelerinden birini kapatan dolgu içinde bulunmuştur (Hjort, 1979, s.224).

Süsleme : İkinci lento tacı rölyef bezemelidir. Ortalarındaki bir vazoun başında karşılıklı iki kuşun oluşturduğu grupların arasında meyve sepetleri yer alır. Friz boyunca, motiflerin aralarından kıvrılarak uzanan sarmaşığın dalları, vazolarla meyve sepetlerini sarar, daha taze filizler boşlukları doldurur. Yüksek kabartma friz, boyalıdır (Hjort, 1979, s.244). Lento bloğu VI. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Hjort, 1979, s.225).

Tarih : XIV. yüzyıl; iç lento tacı : VI. yüzyıl

Katalog No. : 115 (Şekil A.262-A.264)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksden naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı.

Yan yüzlere yalancı kapılar aplike edilmiştir. Dış çerçevenin kuzey sövesi iki parçadan oluşmuştur. Söveler duvarın mermer kaplama düzleminden dışa taşmayacak şekilde yerleştirilmiştir.

Ölçüler : Dış yük.: 281 cm., dış gen.: 119.7 cm., LT gen.: 147.3 cm. iç gen.: 88 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şeritten oluşan iki kademenin ardından hafif içbükey ve diyagonal bir şerit bir kavalın başlangıç noktasına uzanır.

Kaval yarım daireyi biraz aşar. Öncekine benzer bir yivi izleyen yarım oluktan sonra düz şerit gelir.

Dış yüz LT. Düz bir şerit, yüksek bir yarım oluk ve en üstte yine bir düz şeritten meydana gelmiştir.

S/L. Düz şerit, bundan sonra kademe yaparak diyagonal yerleşen bir yarım oluk, tekrar bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

LT. Bir düz şerit, bir kademe yaparak erleşen bir yarım oluk ve en üstte yine bir düz şerit şeklinde profil gösterir.

Tarih : XI / XII. yüzyıl

Katalog No. : 116 (Şekil A.265-A.266)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: İç nartheksin doğu duvarının kuzey ucua yakın, buradan kuzey ek yapıya açılan kapı.

Sadece iç narthekse bakan yüzde profillendirilmiş çerçeve bulunmaktadır.

Ölçüler : Dış yük.: 238.7 cm., dış gen.: 134.2 cm., iç gen.: 112.2 cm.LT gen.: 150 cm.,

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Dışbükey kısmı yarım daireye yakın kavisli bir kyma rektada ve düz bir şerit şeklinde profile sahiptir. Yan /alt yüzlerde kyma, çerçevenin düz yüzeylerinden bir yivle ayrılır ve projeksiyon noktası bu yüzeylerle aynı düzlemedir.

Dış yüz LT. İki düz şerit arasında yer alan bir kyma rektadan ibarettir. Kyma rektanin dışbükey kısmı daha kavisli bir görünüme sahipken, buna göre daha geniş / yüksek olan içbükey kısım hemen hemen düz, kavissizdir. Sadece üstteki düz şeride yaklaşırken hafif bir içbükeylik kazanır.

Tarih : XI / XII. yüzyıl (?)

Katalog No. : 117 (Şekil A.267-A.268)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Naosdan parekklesiona geçilen koridorun naosa bakan ağzındaki kapı.

Ölçüler : Dış yük.: 226 cm., dış gen.: 111 cm., iç gen: 91 cm., LT gen.: 136.3 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit iki kademe oluşturur. Dışa doğru uzanan bir şerit küçük bir yivle kesilir ve bu yivin ardından bir yarım kaval köşeye oturur. Kavalı sövelerde düz bir şerit, lentoda ise küçük bir yivle bölünmüş, aynı düzlemde iki düz şerit takip eder.

Dış yüz LT. Altta ve üstte birer düz şeritle birleşen bir kyma rekta. Kymanın üst kısmı hafifçe ileriye doğru uzanır.

Tarih : XI / XII. yüzyıl (?)

Katalog No. : 118 (Şekil A.269-A.270)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Naos ile parekklesion arasındaki koridorun parekklesiona bakan ağzındaki kapı.

Ölçüler : Dış yük: 214.5 cm., dış gen.: 98 cm., LT gen.: 127.7 cm.

Malzeme : *Rosso antico*

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sırasıyla iki düz şerit, kyma rekta, ve son olarak bir düz şerit şeklinde düzenlenmiş bir profil gösterir.

Yan/Alt. İçe doğru üçgenimsi yiv oluşturan diagonal düz şerit, dar düz şerit, küçük bir yiv, düz şerit.

Dış yüz LT. P arekk-İN LT. dış, N2 S/L. iç ve DN K. cephe S/L. iç ile aynı profili gösterir.

Tarih : VI. yüzyıl

Katalog No. : 119 (Şekil A.271, A.272)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Parekklesiondan güney pastophoriona açılan kapı

Ölçüler : Dış yük: 216.6 cm., dış gen.: 98.3 cm., LT gen.: 118.8 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Sırasıyla iki düz şerit, küçük bir yarım oluk ve düz bir şerit profile sahiptir.

Dış yüz LT. Düz bir şeritten sonra diyagonal olarak yerleşen genişçe bir şerit ve en üstte yine düz şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 120 Şekil A.273, A.274)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kuzey pastophorionun kapısı

Kapı açıklığı düz bir lento ile değil, kemerle örtülmekte, kapının çerçevesi ise dıştan bu kemeri takip etmektedir.

Ölçüler : Dış yük.: 221.5 cm., dış gen.: 87 cm., iç gen: 72.4 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Bir kyma rekta ve bunu izleyen düz şerit şeklinde düzenlenmiştir. Kyma rektanın dışbükey kısmı yarım daireye yakın bir kavise sahiptir. Daha geniş içbükey kısım ise yaklaşık $\frac{1}{4}$ daire çizmektedir. Dışbükey kısmın projeksiyon noktası yan yüzlerle aynı düzlemdedir.

Tarih : XII. yüzyıl (?)

Katalog No. : 121 (Şekil A.275, A.276)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Parekklesion ile naos arasındaki koridorun doğusundaki odanın kapısı

Ölçüler : Dış yük.: 187 cm., LT gen.: 91.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç düz şerit ardarda kademeler yaparak sıralanmıştır.

Dış yüz LT. Bir düz şeritle başlayan profillenme, küçük bir kademe yaparak diyagonal genişçe bir şerit ve en üstte yine düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir. Diyagonal şerit belli belirsiz iç bükey profil vermektedir.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 122 (Şekil A.277, A.278)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Parekklesion ile naos arasındaki koridorun batısındaki odanın kapısı
Kapının eşiği, koridorun döşeme seviyesinden 41 cm. yüksektedir.

Ölçüler : Dış yük.: 172 cm., LT gen.: 89.4 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** Üç kademe yaparak sıralanan üç düz şerit şeklinde bir profillenmeye sahiptir.

Dış yüz LT. Bir düz şeritin üzerinde kademe yaparak yerleşen genişçe diyagonal bir şerit ve en üstte yine bir düz şerit şeklinde bir profil göstermektedir.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 123 (Şekil A.279-A.280)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kuzey ek yapının kuzey duvarında merdivene açılan kapı.

Kapının sadece odaya bakan tarafta profillendirilmiş çerçevesi mevcuttur.

Ölçüler : Dış yük.: 201.5cm., dış gen.: 92.8 cm., LT gen.: 107.5 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki kademe halinde birbirini takip eden iki düz şerit, bunların ardından bir kyma rekta ve dışta yine bir düz şerit şeklinde profil kazanmıştır. Kyma rektanın içbükey kısmı dışbükey kısmından daha geniş ve derindir. Dışbükey bölümün kavisinin belirgin olmaması ve kymanın ölçülerinin oranı bakımından kademelenerek yerleşmiş bir yarım oluk olarak da görülebilir.

Dış yüz LT. Bir kyma rekta ve üzerinde bir düz şeritten oluşmaktadır. Kyma rekta, sövelerde ve lentoda olduğu gibi bir kademe yaparak yerleşen yarım oluk benzeri bir profile sahiptir.

Lento tacının kyma rekta profilli silmesi üzerinde, ortada kabartma bir haç motifi bulunmaktadır.

Süsleme : Lento tacının kyma rekta profilli silmesi üzerinde ortada, kabartma bir haç motifi yer almaktadır.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

Katalog No. : 124 (Şekil A.281, A.282)

Yapı : Khora Manastırı Kilisesi

Yapıdaki Yeri: Kuzeydeki ek yapının üst katına ulaşan merdivenin bitimindeki küçük sahanlıktan üst kattaki odaya açılan kapı.

Sadece kuzeye, merdivene bakan dış tarafta profilli çerçeve bulunmaktadır.

Ölçüler : Dış yük.: 195 cm., iç yük.: 156.5 cm, dış gen.: 86 cm., iç gen.: 65 cm, LT gen. (görülebilir kısım): 89 cm.

Malzeme : Marmara mermeri

Profillenme : **Dış yüz S/L.** İki düz şerit iki kademe oluşturur. Bunları takip eden kademe bir yarım oluk ve en dışta düz bir şeritten ibarettir.

Yan / Alt. Profillenmenin başladığı dış köşeden içe doğru derinleşerek gelişen içbükey bir şerit, düz bir şerit ve küçük bir yivden sonra daha genişçe yine düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir.

Dış yüz LT. Düz şeritin üzerine yüksek ve az kavisli bir yarım oluk kademe yaparak yerleşir. En üstte bir düz şerit vardır.

Tarih : XI / XII / XIV. yüzyıl

4. İSTANBUL'DAKİ GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI KAPI ÇERÇEVELERİNİN PROFİLLENMESİ : GENEL BAKIŞ

4.1. İstanbul Kapı Çerçevesinde Kullanılan Profil Elemanlarının Oluşumu ve Antik Mimaride Kullanım Yeri

İstanbul Geç Antik ve Bizans yapıları kapı çerçevelerinde yer alan bütün profil elemanları (düz şerit, oluk / içbükey silme, kyma rekta, kaval / dışbükey silme), Antik Çağ'da oluşup biçimlenmiştir. Antik mimarinin düşey taşıyıcılar ve bunların üzerine oturan düz atkılar üzerine kurulan strüktür prensibi, yapıların cephe biçimlenmelerine de yansımıştır. Daha erken dönemlerin ahşap mimarisinden kaynaklanan dikme-kiriş sistemi ve buna bağlı olarak gelişen cephe tasarımları, Dor düzeninde inşa edilmiş taş yapıların cephelerinde süsleme öğeleri biçiminde yansımaktadır. Daha zarif ve hafif bir görünüme sahip diğer cephe düzenlemelerinde de (İyon-Korint) her bir öğenin kaynağını ahşap mimaride bulmak mümkündür.

Silmeler, seçilen düzenin kuralları çerçevesinde, bulundukları yere uygun motiflerle süslenirken, motiflerin yüzeyden yaptığı taşmalar, kıvrımlar, kırılmalarla profil kazanırlar. Esasen dikme-atkı mimarisinin ürünü olan silmeler, Roma Dönemi'nde yaygınlaşan kemerli cephelere de taşınmışlardır.

Klasik Yunan mimarisi öncesi döneme ait Mezopotamya'nın kemer mimarisinde karşılaşılmayan silme, erken dönemlerden itibaren dikme-kiriş sisteminde inşaat yapmış Mısır'da bilinmektedir. Buradaki silmelerde iki profil türü saptanmıştır: Oluk (içbükey) ve yarım kaval (dışbükey). Bundan sonra bilinen ilk profil örnekleri İ.Ö. VI. yüzyıl arkaik Yunan yapılarına aittir (Shoe, 1936, s.5). Mimarlık tarihi araştırmalarında, tarihlendirmeye yardımcı olmaları bakımından, silmeler, profillemeleri ve özellikle taşıdıkları bezeme ile önem kazanırlar.

Dor düzeninde tasarlanmış cephelerde sütun başlıkları dışında, profil bakımından değerlendirilebilecek tek öğe saçak simalarıdır. Simaların çoğu kyma rekta, az bir kısmı da içbükey profil göstermektedir. Her biri bir mimari düzene özgü silme /

profil türleri zamanla İyon, Korint ve kompozit düzendeki yapıların çatı saçaklarında yer almıştır.

İyon ve Korint arkhitravları, iki ya da üç *fascialı*dır. Fasciaların aralarında birer inci-boncuk dizisi veya daha nadiren halat veya kymation işlenmiştir. Arkhitravın üst kısmında gene boncuk dizisi, İyon yaprak dizisi, lotus-palmet veya Lesbos yaprak dizisi gibi bezemeli ince silmeler yer alır. Erken uygulamaları Hellenistik Çağ'da, Didyma Apollon Tapınağı'nda ve Magnesia Artemis Tapınağı'nda görülen, arkhitrav fascialarının ardından astragal, *ovolo* ve *cavetto* silmeli düzenleme Anadolu'ya özgüdür ve İ.S. II. yüzyılın başlarından itibaren büyük yaygınlık kazanmıştır (Lyttelton, 1974, s.202, n.70). (Ör. Ephesos Celsus Kitaplığı alt ve üst kat, Aspendos, Sagalassos, Termessos tiyatroları).

Dor düzeni İtalya'nın Roma Dönemi mimarisinde Toscan düzeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen Etrüsk kökenli olan bu düzen, sütunların kaideli olması ve ekhinusun altında bir bileziğin yer almasıyla Dor düzeninden farklılaşmıştır.

Arkhitrav bloklarının arka yüzleri dış yüze benzerdir, ama daha az sayıda silme ile donanmıştır. Arkhitravların alt yüzleri, çoğunlukla profillendirilmiş ve bezeme bantlarıyla süslenmiştir. Bu alanlara "soffit" adı verilmektedir Soffitler, başlangıçta sade ve az süsleme gösterirken, Roma Dönemi'nde motifler çeşitlenmiş ve zenginleşmiştir (Wegner, 1978-80, s.91 vd.) Abbasoğlu, 1994). Ortada kısa kenarları içbükey, dar - uzun dikdörtgen bantlar, genellikle dışbükey profil göstermektedir. Bunları çevreleyen bezemeli veya bezemesiz silmeler, kyma veya içbükey profile sahiptir. Bu çerçevenin dışında kalan alanlar ise, düz bırakılabildiği gibi, özellikle Roma Dönemi'nden itibaren çok çeşitli motiflerle süslenmiş olabilmektedir ve genellikle düz şerit profile sahiptir.

İyon, Korint ve kompozit düzenlerde friz, sade veya bezemeli olabilmektedir. Çoğunlukla bitkisel motiflerle süslenmişlerdir. İ.S. II. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da abartılı şişkin dışbükey profilli frizler yaygınlaşmıştır. Bunlar da düz ya da kabartma bezemelidir. Kıvrımdal ve girlandlar, aralarına çiçek, bitki, meyve, kase, hayvan motiflerinin katılmasıyla zenginleşmiş, II. yüzyılın ortalarına doğru, kyma rekta veya oluk profili veren dik İyon yaprak dizisi (İng. tongue-and-dart, fluted moulding; Alm.Pfeifenmotif) motifli frizler görülmeye başlamıştır. Ephesos'da ticari

agora, Aizanoi Zeus Tapınağı, Side'de P Tapınağı (İ.S. III. yüzyıl başları) frizleri, Anadolu'daki örneklerden bazılarıdır.

4.2. İstanbul Geç Antik ve Bizans Yapıları Kapı Çerçevelerinde Yer Alan Profil Elemanları

İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans kapı çerçeve profillenmelerinde, kavisli veya düz, çeşitli ölçüde silmeler, belli bir düzende, kademeler halinde sıralanmıştır. Kapı çerçevelerinde yer alan silmelerin yüzeyleri bezemesizdir. Bu yüzden, Antik mimarlık tarihi terminolojisinde olduğu gibi, taşıdıkları motiflerle değil, profilleri ile tanımlanırlar.

İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans kapı çerçevelerinde, düz şerit, dışbükey veya kaval/yarım kaval, kyma rekta, oluk/yarım oluk profilli silmeler kullanılmıştır.

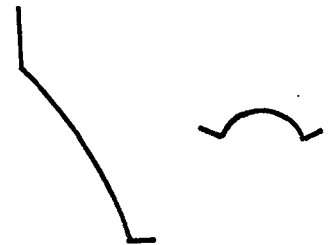
Düz şerit (*şerit; İng.filet, listel, (flat/plain) fascia, flat band; Alm.Flachband; Fr.filet, plate-bande, bandeau*) (Şekil 4.1): Kavissiz, düz profilli, dar silmelerdir. Benzer profili gösterdikleri halde, “*fascia*” kelimesi, arkhitravların iki ya da üç kademe halinde sıralanan geniş silmelerini nitelemek için kullanılmaktadır, dolayısıyla dar bantlar bu terimle nitelenemez Düz şerit, Antik mimarinin her döneminde, yapının tüm bölümlerinde, genellikle kavisli silmeler arasında kullanılmıştır.

Şekil 4.1. Düz şerit

İstanbul Geç Antik ve Bizans kapı çerçevelerinde profillenme, altta bir, iki ya da daha fazla düz şeritin kademeler halinde ardarda sıralanması ile başlar. Çerçevenin genişliğine göre, bu kompozisyonda yer alan başka profil elemanları da birbirlerine dar düz şeritlerle bağlanırlar. Kapı söve, lento ve lento taçlarının profillenmelerini en dışta/üstteki düz şerit tamamlar.

Oluk / Yarım Oluk / İçbükey Silme (*kavetto; İng.cavetto; Alm. Kehle, halbe Kehle; Fr.gorge, cavet*) (Şekil 4.2): Oluk, yarım daire ya da yarım daireye yakın içbükey profile sahip silmelerdir. Burada, daha az kavisli

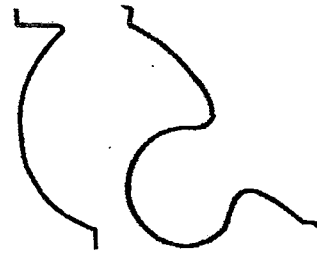
Şekil 4.2. Yarım oluk / içbükey silme ve oluk

içbükey yüzeyler için, sadece “içbükey silme” ifadesi kullanılmıştır.

Oluk / yarım oluk / içbükey silmeler, Antik mimaride daha çok simalara özgü bir profil olarak karşımıza çıkar. Arkaik Çağ yapılarına ait örneklerini tanıdığımız pişmiş toprak simalar düz yükselip içbükey bir kıvrımla tamamlanan profil verirler (Lawrence, 1987, fig.97). Taş mimaride, oluk, Roma Dönemi’nde yaygınlaşan ve kyma rekta profil kazanan, dik İyon yaprak dizisi bezemeli silmelerin profilidir. Kapı lentolarındaki erken örneklerine Thasos’da, Delphoi’da İ.Ö. VI. yüzyıldan itibaren rastlanmaktadır. Bazen alt kısmında küçük bir kaval ile birlikte yarattığı etki ve kullanım alanlarının benzerliği kyma rektanın oluktan türemiş olduğunu düşündürür.

Oluk veya yarım oluk, İstanbul’da Geç Antik yapıların kapılarında fazla yer almamıştır; Ortaçağ’da daha sık kullanılmıştır. Söve ve lentolarda, zaman zaman başlangıçtaki düz şeritler arasına katılmış, bazen de düz şeritlerle birlikte profillenmeyi oluşturmuşlardır. İstanbul’da buna benzer kapı profillenmesi örneklerinin en fazla bulunduğu yapı Kariye Camisi’dir (Kat.no.110, 111, 114 vs). Bazı kapı çerçevelerinde, dışbükey silme / kaval ile onu takip eden düz şerit birbirinden uzaklaşmıştır ve bunları içbükey profilli bir silme birleştirmektedir (Kat.no.109, 112, 115).

Kaval - Yarım Kaval / Dışbükey Silme (*yarım daire; İng. half/quarter round, convexe moulding, Alm. Rundstab; Fr. tore, boudin*) (Şekil 4.3): Kaval, yarım daire ya da yarım daireyi aşan dışbükey profilli silmeler, yarım kaval, yarım daireyi aşmayan dışbükey profilli silmeler, dışbükey silme ise, ¼ daireden daha az kavisli silmelerdir. Antik mimaride, kaval ve yarım kaval silmeler, inci ve pul dizisi bezemesiyle birlikte αστραγαλός olarak adlandırılmıştır. İstanbul kapı çerçevelerindeki dışbükey profilli silmeler bezemesiz olduğu için, astragalos terimi uygun düşmemektedir; silmenin sadece profilini niteleyen “kaval”, “yarım kaval” veya dışbükey gibi ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca, kapı çerçevelerindeki bu tür silmelerin kaynağı, astragaloslara değil, Anadolu’da İ.S. II. yüzyılda yaygın olarak kullanılan ve İstanbul Geç Antik Çağ yapılarında da yer alan dışbükey profilli frizlere dayanmaktadır. Antik mimaride, hemen hemen bütün mimari öğeleri süslemede kullanılabilen en yaygın profil elemanlarından

Şekil 4.3. Yarım kaval / dışbükey silme ve kaval

biri, İyon yaprak dizisi motifli, dışbükey profile sahip silmelerdir. Bu silmeler, literatürde üzerinde taşıdığı bezeme ile birlikte ovolo olarak adlandırılmaktadır. Geç Antik ve Bizans kapı söve ve lentolarında arkhitravlarla benzer düzenlemede, fakat bezemesiz olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

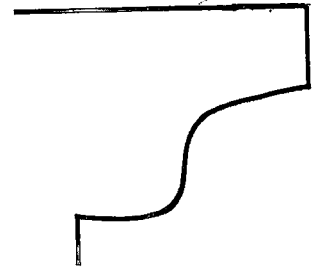
Kapı çerçevesi profillenmelerinde kaval / yarım kaval / dışbükey silmelerin erken örnekleri, İ.Ö. VI. yüzyılda Paros ve Naxos'ta bulunmaktadır. Bu örneklerde, kaval üç fasciayı takip etmektedir.

İstanbul Geç Antik ve Bizans kapı profillerinde, düz şeritleri takiben, genellikle en dıştaki düz şeritten hemen önce yer alır. Hafif içbükey veya düz bir şerit, ya da küçük bir kyma rekta ile bağlandığı dıştaki şeritle arasında üçgenimsi geniş ve derin bir yiv oluşur.

Kaval veya yarım kaval olarak nitelendirilemeyecek, kullanım olarak da, kapının farklı bir yüzeyinde farklı bir düzenleme içinde bulduğumuz bir başka dışbükey profil elemanı özellikle İstanbul'un Geç Antik yapılarında bulunmaktadır. Kapı çerçevelerinin birbirine bakan yan yüzleri, lentonun alt yüzünde, iki düz şerit arasındaki iki yivle sınırlanmış olan ortadaki silme, dışbükey profil vermektedir. Görünüşte ise bu silme bazen kısa kenarlardan içbükey birer yivle çerçevelenmiştir (Ör.: Ayasofya). Bunlar, yine Antik mimarinin bir ürünü olan arkhitravların soffitlerinden alınmıştır.

Kyma Rekta (*Gr. κωμα; İng. cyma recta, Fr. cymaise droite*) (Şekil 4.4): Bir içbükey (oluk) kavis ve bunun altına eklenen bir dışbükey (kaval) kavisten meydana gelen, ortadan düşey bir çizgi çekildiğinde içbükey kısmı önde kalan eğrisel silmelerdir. Bunun tersine, içbükey kavisin ileride olduğu silmeler, kyma reversa olarak adlandırılmaktadır. İstanbul kapı çerçevelerinde, kyma reversa profilli silme yer almamaktadır.

Kyma rektanın ilk örneklerine Mısır'da ve Korfu'daki Artemis Tapınağı'nda rastlanır. Kavislerin dik olmaları, birbirlerine göre büyüklükleri ya da projeksiyon noktalarına göre çeşitlilik ve gelişim gösterirler (Erder, 1967, s.21). Yapıların friz, epystyl, geison, podium ve kaide gibi çeşitli bölümlerinde bulunmalarına rağmen,

Şekil 4.4. Kyma rekta

İ.Ö. V. yüzyılın sonlarından itibaren adeta simalara özgü bir profil olmuştur. Kyma rekta lotus ve palmet motiflerine zemin oluşturmaktadır, ancak terim, sadece profili ifade etmek için kullanılmakta, bezeme söz konusu olduğu zaman “kymation” terimi daha uygun düşmektedir (Erder, 1967, s.3 vd).

Kapı çerçeve profillenmesinde üstlendikleri rol ve kullanım şekli olarak oluk ile benzeşirler. Ancak kyma rekta, oluğa göre Antik ve Bizans yapılarında, gerek kapı profillenmesinde gerekse diğer bölümlerinde daha sık kullanılmıştır.

Kyma rekta profilli silmeler, İstanbul Geç Antik ve Bizans yapılarının kapı çerçevelerinde simaya benzer bir kullanım alanı bulmuştur. Sima, diğer silmelerden daha yüksek ve geniş olması, hepsinin üzerine oturup dışa doğru uzanmasıyla yapıya hakim bir etki yaratır, cepheleri üstten sınırlar ve yapıyı taçlandırır. Çörtenleri ve akroterleri de üzerinde taşır. Kapı lento taçlarının, simayı taklit eden ve köşelerinde akroter benzeri süslerin bulunduğu Antik örnekler, Bizans kapılarında tekrarlanmamıştır. İstanbul’daki kapılarda, bezeme varsa, her zaman en üstteki geniş kyma rekta profilli silme üzerindedir.

4.3. İstanbul Geç Antik ve Bizans Kapı Profil Düzenlemelerinin Kökeni

Anadolu’da Roma Dönemi’nde hızla gelişen Korint düzenindeki yapıların kapılarında iki veya üç fascialı arkhitrav benzeri söve ve lentolar yer almaktadır. Bu tip kapı çerçevelerinin bilinen en erken örneği İ.Ö. VI. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Delphoi’daki Knidos hazine binasına aittir (Büsing-Kolbe, 1978, s.85). Henüz bu dönemde, çerçeveler, uzun süre devam edecek olan profil düzenlemesine kavuşmuş, Arkaik ve Klasik dönemde, dalga, örgü, menderes, sarmaşık gibi farklı motiflerle silmelerin görünüşleri zenginleşmiştir. Hellenistik Çağ’dan itibaren, tüm Antik Çağ’ın sonuna kadar, ana özelliklerini koruyarak, ayrıntılarda dönemin plastik bezeme modasına bağlı olarak değişim göstermiş, yapıdaki kapı hiyerarşisi ve anlamına bağlı olarak zenginleşmiştir. Kamu yapıları ve özellikle tapınakların kapılarında özenle işlenmiş yüklü bezeme programı uygulanırken, dükkân, konut gibi sivil yapılarda, çoğunlukla, benzer profilli, fakat bezemesiz veya sade bezemeli çerçeveler kullanılmıştır.

İ.S. I., özellikle II. yüzyılda Anadolu'daki yapıların kapı çerçevelerinde, bazı değişikliklerin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir. Yukarıya doğru daralan çerçevelerin yanı sıra, Sardis'de Hamam-Gymnasium Kompleksi'nde olduğu gibi (Yegül, 1986, s.141) sövelerin birbirine paralel yerleştirildiği, altta ve üstte kapı açıklığının eşit olduğu kapılar da görülmeye başlamıştır.

Roma Dönemi'nde, İyon kapılarının çerçeveleri, arkhitrav profillenmelerini tekrarlayan, boncuk dizileriyle ayrılmış iki ya da üç fascialı, ovolo-cavetto, cavetto ovolo ve/veya kyma rekta ya da kyma reversa profilli kymationlarla sonlanan söveler, bunların üzerine oturan aynı bezemeyi taşıyan lento ve lentonun üzerinde genellikle zengin bezemeli bir lento tacından oluşmaktadır. Klasik ve Hellenistik Çağ kapı çerçevelerinde, sövelerin iki yanındaki, lento tacını destekleyen konsollar Roma Dönemi kapılarında da görülebilmektedir; lento tacının köşelerindeki akroterler terk edilmiştir. Lentodaki fascialar, yazıtlar için uygun zeminler olmuştur (Ör. Ephesos Celsus Kütüphanesi, Sardis Hamam-Gymnasium Kompleksi). Çerçevelerin arka yüzleri ya düz bırakılmıştır ya da oldukça sade bir profil kazandırılmıştır. Bu, "iyonik" olarak adlandırılan arkhitrav profilli çerçeveler, tüm Roma Dönemi yapılarında en yaygın kullanılmış çerçevelerdir.

Anadolu'da özellikle İ.S. II. yüzyılda, fasciaları izleyen İyon yaprak dizisi ve bunun ardından palmet veya Lesbos yaprak dizisi, son olarak da düz bir şeritten oluşan kapı çerçevelerine sıkça rastlanmaktadır. Bu tür örneklerin bulunduğu yapılardan bazıları, Hadrianus dönemine (İ.S. 117-138) tarihlendirilen Side'de Agora meydanındaki yuvarlak bina (Mansel ve diğ., 1956, s.14, Res. 36, 45), Termessos'da, İ.S. II. yüzyıla tarihlenen N2 Tapınağı (Anadolu, 1970, Res. 203), aynı yerdeki, yine II. yüzyıla ait N6 Tapınağı, Sardes'deki Artemis Tapınağı (doğu kapısı İ.S. II. yüzyıla aittir) (Butler, 1925, s.55, Atlas lev.III, 49, 50) (Şekil A.275), Sardis Hamam-Gymnasium Kompleksi (Yegül, 1986, s.32, Şek.55, 232, 233), Ephesos Celsus Kütüphanesi (Wilberg, 1953, Res.33, 35), Ephesos'da Memmius Anıtı, Milet'te Çarşı, Side'de tiyatro ve Ankara Augustus Tapınağı'dır.

İ.S. II. yüzyılın ikinci yarısında, Anadolu'da izlenen Romanizasyonun (Romalılaşma) mimari süslemedeki yansıması olarak şişkin dışbükey profilli frizler yaygın olarak görülmeye başlamıştır. Bunlar nadiren düz, genellikle zengin kabartma bezemelidir. Akanthus, asma vb. sarmaşıkları, aralarına çiçek, meyve, kase, hayvan

motiflerinin katılmasıyla zenginleştirilmiştir. Sardis’de Gymnasium (Yegül, 1986, Şek.163-165, Perge’de şehrin güney kapısının propylaeumu ve Güney Nymphaeum, Side’de Devlet Agorası, Agora Meydanı’ndaki Yuvarlak Bina (Mansel ve diğ., 1956, Res.36), Miletos’da Faustina Hamamları, Nymphaeum (Milet I,V, Lev.22-23), Cremna’da Antoninus Pius Tapınağı, sütunlu caddenin portikusları, Propylon ve Severus Tapınağı (Mitchell ve diğ., 1995, şek.23, lev.32, şek.36-37, lev.70-71, lev.53-5) bu tür bezeme ve profilli frizlere sahip yapılardan örneklerdir. Ephesos’daki Hamam-Gymnasium kompleksinin frizlerinin ise dışbükey kısmı bezemesizdir. Genellikle, üstte bir kymationla taçlanan frizler, arkhitrav ile aynı bloktan işlenmiştir. Frizin alt silmelerinin ortadan kalkmasıyla, friz ile arkhitrav, ayrı ayrı yapı elemanları görünümünden uzaklaşmış, görsel bir bütünlük, devamlılık sağlanmıştır. Bu tür, adeta tek bir elemana dönüşmüş arkhitrav – frize sahip, çoğu Korint düzenindeki yapıların kapıları genellikle, İyon ve kompozit düzenlerdeki yapılarda olduğu gibi arkhitrav benzeri biçimlendirilmiştir ve “iyonik” olarak adlandırılmaktadır. Bunların yanı sıra, nadir de olsa, frizlerle benzer bezeme ve profile sahip kapı çerçeveleri de bulunmaktadır. Friz benzeri bezeme ve profillenmeye sahip kapı çerçeveleri, yekpare iki söve üzerine yatay oturan, sövelerle aynı bezemeyi taşıyan bir lentodan oluşmakta veya bazı örneklerde (Ör. Hierapolis’deki tiyatro, skene orta kapı) sövelerle lento, önde diyagonal, geride yatay birleşmektedir (Şekil A.276).

Friz benzeri çerçeveler, ortada yüksek rölyef bezemeli, geniş dışbükey profilli bir silme, bunun iki yanında, dışa doğru gelişen, taşıdığı bezemeye göre, ovolo-cavetto veya kyma profilli silmeler ve en dışta dar düz şeritler şeklinde biçimlenmiştir. Sövelerin yan, lentonun alt yüzleri düz bırakılmıştır. Anadolu’da, Bergama’daki Dionysos Tapınağı’nın Caracalla veya Hadrianus döneminde yenilenen kapısı (Bohn, 1902; Radt, 1999, s.190) (Şekil A.277), Sagalassos’da Antoninus Pius Tapınağı’nın cella kapısı (Vandeput, 1997, lev.31.1-3), Hierapolis’deki tiyatronun skene binasının bazı kapıları, Kappadokia Komana (Şar)’daki tapınağın (Alakapı) (İ.S. II. yüzyılın sonları - İ.S. III. yüzyılın başları) cella kapısı (Anadolu, 1964, Res.215, 216), bu tür kapı çerçevesi örnekleridir. Şişkin frizlerin arkhitrav benzeri söve ve lentolarla çevrelenmiş kapılarında lentonun üzerinde yer aldığı örnekler, fazla değildir. Suriye’de bu dönem yapılarında, kapıların arkhitrav benzeri lentonun üzerinde, geison ve sima benzeri lento tacının altında, girişlemedeki dışbükey friz benzeri bir

silme işlenmiştir. Böylece, kapıların lento ve lento taçları, yapıların kirişlemelerine çok benzer bir görünüm kazanmıştır. Anadolu'daki kapı çerçevelerinde ise, yapının kirişlemesine Suriye'deki kadar sadık kalınmamıştır. Genellikle, lentonun üzerine, dışbükey silme gelmez; lento tacı, kirişlemedeki geison ve simaya benzer biçimlidir.

Anadolu'da, aynı dönemde yine frizlerde yaygın olarak kullanılan ve farklı profil gösteren diğer bezeme motifleri, dik İyon yaprak dizisi ve palmet dizisidir. Her ikisi de kyma rekta profile sahiptir. Anadolu'da, dik İyon yaprak dizisi bezemeli friz örnekleri Sardis'teki Hamam-Gymnasium Kompleksi'nde (Yegül, 1986, Şek.57, 133, 135, 186, 189) ve Ephesos'daki Ticari Agora'da (Yegül, 1986, Şek.358) bulunmaktadır. Oenoanda'da (Ling, 1981, Şek.3(b)) palmet bezemeli, Melli (Pisidia)'de Antoninus Pius'a adanmış Sebasteion'da (Vandeput ve Köse, 2001, s.136, Şek.6) ise bezemesiz kyma rekta profilli frizler işlenmiştir. Bu tür frizlerin bezeme ve profili, aynı dönem kapılarının söve ve lentolarına yansımamış, sadece, alışılmış arkhitrav profilli söve/lentolara sahip kapıların lento taçlarında işlenmiştir.

V. yüzyılda İstanbul'daki yapıların kapı çerçeveleri ile Anadolu'daki II.-III. yüzyıl örnekleri profillenmeleri arasında belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. Anadolu Roma Dönemi örnekleri ile arkhitravların benzerliği açıkça görülebilirken, İstanbul Geç Antik çerçevelerinde, yapının kirişleme elemanlarıyla kapı çerçevelerinin ilişkisi daha dolaylıdır.

II. Theodosius Ayasofya'sının, Altın Kapı'nın ve Studios Manastırı Kilisesi'nin günümüze ulaşan kirişlemeleri, kapı çerçevelerini bunlarla birlikte değerlendirme olanağı sunmaktadır (Şekil A.278-282). F.W. Deichmann, *Studien zur Architektur Konstantinopels* (1956) adlı incelemesinde, İstanbul'un Geç Antik Çağ mimari süslemesinin köklerinin Anadolu'nun I.-III. yüzyıla tarihlenen yapılarına dayandığını ortaya koymuştur (Deichmann, 1956, s.56 vd.). Deichmann klasik örneklerle benzerliklerini vurgularken, ikinci Ayasofya'nın getirdiği yenilikleri formların düzleşmesi ve sığlaşması, matkap kullanımındaki ustalık ve frizin strüktürel işlevi olarak açıklamıştır (Deichmann, 1956, 59-60, 65; Butler, 1989, s.84-86; Milella, 1996, s.62-64). Bunların yanısıra, Roma Dönemi örnekleri ile karşılaştırıldığında Ayasofya'da silme oranlarında da bazı değişimler göze çarpmaktadır: Arkhitravlarda fascialar eşit genişliktedir ve dar birer düz şerite dönüşmüştür, astragal ve ovolo gibi dışbükey profilli silmeler genişleyip öne çıkmıştır, arkhitrav ovolo (İyon yaprak

dizisi) ve bunun üzerindeki bir düz şeritle son bulmaktadır. Saçak silmelerini, ileriye doğru fırlatan konsol frizdeki konsollar küçülmüş, daha dik bir kyma rekta profil kazanmıştır. Benzer yenilikler kapı söve ve lentoları için de geçerlidir. Ancak, yeni kapı çerçeveleri tasarlanırken kirişleme elemanlarının yeni oran ve profilleri belki biraz abartılarak vurgulanmış, aradaki dar geçiş silmeleri terkedilmiş, friz profilleri de kapı profillenmelerinde yer almıştır. Çerçevelerde tamamen bezemesiz düz yüzeyli silmelerin birbirleri ile derin kademeler yaparak dizilişleri, erken örneklerle göre çerçevelere hareket kazandırmıştır.

Kapı çerçevelerinde, başlangıçtaki iki alçak kademe yapan yaklaşık eşit genişlikteki düz şeritler, arkhitrav fascialarını, hafif diyagonal yerleşmiş geniş yarım kaval, şişkin dışbükey frizin profilini yansıtmaktadır. Bu dışbükey silme, arkhitravların fasciaları üzerindeki, ovolonun iyice abartılmış biçimi olarak da değerlendirilebilir; fakat özellikle İstanbul'daki erken örneklerdeki boyutları ile bunlar frizlere yaklaşmaktadır.

İstanbul'daki mevcut örnekler arasında, ilk olarak Studios Manastırı Kilisesi'nde karşımıza çıkan, dışbükey silmeli söve ve lentolarda araya kyma rektanın da girdiği kompozisyonlar, kapı çerçeveleri ile arkhitrav-friz ilişkisini daha iyi açıklamaktadır. Bu çerçevelerdeki kyma rekta ve onu izleyen düz şerit arkhitravların üst silmelerinin taklididir.

İstanbul Geç Antik Çağ lento taçlarındaki kyma rekta profilli silmeler, II. Theodosius Ayasofyası ve Studios Manastırı Kilisesi'nde dik İyon yaprak dizisi bezemeleri taşıyan simalardan, birden fazla kyma rektanın olduğu lento taçlarında, alttaki kyma rekta, konsol frizlerden aktarılmıştır. Lento taçlarının en alttaki düz şerit profilli silmeleri ise, kirişlemelerde yer alan ve II.-III. yüzyıl yapıları lento taçlarında da aynı yerde işlenmiş olan dişli frizlerin profilidir.

4.4. İstanbul'daki Geç Antik Çağ Yapılarının Kapı Profillenmeleri: Genel Bakış

İstanbul'daki Geç Antik Çağ kapı çerçevelerinin söve ve lentolarının, dışbükey şerit, kyma rekta ve oluk profilli silmelerle oluşturulan profillenmeleri, silme sayılarında, çeşitlerinde ve sıralanmalarındaki farklılıklarla çeşitlenirler. Zengin profillenmeye sahip büyük kapılarda, söve ve lentoların profillenmesi bir ya da genellikle eşit

genişlikte iki düz şeritle başlar. Bunu bazen yaklaşık olarak iki düz şeritin genişliğinde ve bunların yaptığı kademe derinliğinde bir kyma rekta izler. Öncekilerle eşit genişlikte bir veya iki düz şeritten sonra, bu dönem kapı çerçeveleri için karakteristik olan geniş / yüksek dışbükey silme yer alır. En dışta biraz genişçe düz şeritle profillenme tamamlanır. Bazen dışbükey silme ile en dıştaki şerit arasına bir kyma rekta işlenmiştir. Düz şeritlerin sayılarının azalması, kyma rektanın profillenmede yer almaması veya dışbükey silmenin yerini kyma rektanın almasıyla daha çok kapının açıldığı mekana bakan yüzlerde kullanılan, nispeten daha sade görünümlü profil düzenlemeleri oluşmuştur. Bir veya iki düz şeritin ardından bir kyma rektadan oluşan profil düzenlemeleri, genellikle iç çerçevelerin veya küçük kapıların söve ve lentolarında yer almaktadır.

Geç Antik Çağ lento taçlarının profillenmeleri, düz şerit ve kyma rektaların alması olarak sıralanmasıyla meydana gelmiştir. Düz şeritlerin ve varsa küçük kyma rektanın üzerinde yüksek ve derin kyma rekta ve diğerlerine göre daha yüksek düz şerit, profillenme içinde ağırlıklı yer tutar ve adeta bir saçak gibi, çerçeveyi taçlandırır. İstanbul kapı çerçevelerindeki fazla çeşitlilik göstermeyen, haç motifi, sarmaşık dalı gibi motifler lento taçlarının üstteki kyma rekta profilli silmeleri üzerine işlenmiştir. Profillenmeler, her zaman en dıştaki düz silme ile sonlanmaktadır.

II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının (415) orta kapısının söve ve lentosu (Kat.no.001a, genel hatlarıyla, İstanbul'daki Geç Antik kapı çerçevelerinde en sık tekrarlanan profil düzenlemesine sahiptir. Altta, yaklaşık aynı genişlikteki düz şeritler, Antik Çağ'ın arkhitrav profilli kapı çerçevelerindeki fasciaları andırır şekilde, genişliklerine oranla alçak bir kademelenme ile birleşmektedir. Benzer durum, Altın Kapı'daki çerçevelerde de görülmektedir (Kat.no.002, 003), fakat Altın Kapı'da biraz daha derin bir kademe yapan şeritler eşit genişlikte değildir, ilk şerit ikinciden biraz daha geniştir. Aynı özellik, H. Polyuktos Kilisesi'nde bulunmuş ve R. M. Harrison'ın monografisinde tanımlanmamış mimari parçalar arasında yer verilmiş olan parçalardan birinde de görülmektedir (Harrison, 1986, Fig.K, 11f[i]). Bundan sonraki İstanbul örneklerinde, şeritlerin genişlikleri ile kademelerin derinlikleri aşağı yukarı eşittir. Birkaç geç örnekte ise (Pantokrator Manastırı Kilisesi, Vefa Camisi K kapı), derinliği genişliğinden fazla olan kademelenmeler

ortaya çıkacaktır. II. Theodosius Ayasofya'sının orta kapısında, kapıların özellikle dış çerçevelerinde, Bizans Dönemi'nin sonuna kadar vazgeçilmez olan dışbükey profilli silmenin erken bir biçimini görmekteyiz. Yarım daireyi tamamlamayan silmenin (yaklaşık çeyrek daire) genişliği, iki düz şeritin toplam genişliğini aşmaktadır ve çerçevenin en dikkat çeken silmesidir. Benzerleri yine Altın Kapı'da ve Studios Manastırı Kilisesi'ndeki bazı kapıların (Kat.no.011, 016, 017, 009, 010, 012) iç çerçevelerinde görülmektedir. İstanbul'da başka örneği olmayan bir ayrıntı, II. Theodosius Ayasofya'sı orta kapı çerçevesinde görülmektedir: Dışbükey silme ile dıştaki düz şerit arasında, kyma rektadan önce dar bir düz şerit yer almaktadır (Kat.no.001a). Bu ayrıntı, Antik mimari plastiğindeki bezemeli ve özellikle kavisli profilli silmeleri ayıran dar düz silmeleri andırmaktadır. Studios Manastırı Kilisesi'nde bir kapıda, bu şeritin yerini küçük bir kaval almıştır (Ns 2: Kat.no.014). Bu dar silmeyi takip eden küçük kyma rektanın benzer alanlarda kullanımı, Studios Manastırı Kilisesi'nde (Kat.no.020, Kat.no.018, Kat.no.019), Hagia Eirene'nin kapılarının çoğunun çerçevesinin dış yüzünde, Ayasofya'nın ise bazı kapılarının (Kat.no.042, 052) dış çerçevelerinde işlenmiştir. İstanbul'daki Geç Antik yapıların kapı çerçevelerinde, dışbükey silme ile son düz şerit arasında kyma rekta bulunmayan örnekler daha fazladır. Bunlarda iki silme, düz veya içbükey bir şeritle birleşir.

En dıştaki düz şeritin, dışbükey silmenin projeksiyon noktasından ileride olması da yine Studios'daki bazı kapılarda (Kat.no.014 dış yüz, Kat.no.009 dış ve iç yüz, Kat.no.012 iç yüz) görülmektedir. Studios'un diğer çerçevelerinde ve daha sonraki bütün Geç Antik örneklerde, zaman zaman küçük şaşmalar dışında, dıştaki düz şerit, dışbükey silmenin projeksiyon noktası ile aynı hizadadır. Orta Bizans örneklerinde yeniden erken örneklerdekine benzer bir görünümle karşılaşılmaktadır. Geniş dışbükey silme ile düz şerit, geniş ve ileri uzanan bir içbükey şeritle (veya yarım olukla) birleştirilmiş, böylece kaval geride kalmıştır. Boukoleon'un tarihi ve özgün yeri belli olmayan çerçevelerinden birinde, dışbükey silmeyi takip eden düz şerit, profillenmenin son silmesi değildir; bunları, lento taçlarının profillenmelerine benzer şekilde, ileri doğru kademelenerek birbirini izleyen, dar bir düz şerit, bir kyma rekta ve en dışta düz şerit takip eder.

II. Theodosius Ayasofya'sının kuzey kapısının (Kat.no.002) söve ve lentoları, orta kapınıninkine kısmen benzer bir profil düzenlemesine sahiptir. Fakat, söz konusu çerçevede, ilkinden farklı olarak iki düz şerit, her bir şeritin genişliğine eşit derinlikte bir kademelenme yapar ve dışbükey silme ile en dıştaki düz şerit arasındaki profillenme yerini hafif içbükey bir şerite bırakmıştır. Dışbükey profilli silme ise biraz daha şişkinleşip yarım daireye yakın bir görünüm kazanmıştır. Bu tür profil düzenlemesi, **Altın Kapı**'daki iki çerçevede, Deniz Surları üzerindeki bir kapıda, Myralaion yuvarlak binada, Studios Manastırı'nın kilisesinde (Kat.no.016 iç yüz, Kat.no.017 iç yüz, Kat.no.011 iç yüz, Kat.no.009 iç yüz, Kat.no.010 iç yüz, Kat.no.012 iç yüz), Hagia Eirene (Kat.no.025 iç yüz, Kat.no.026 iç yüz, Kat.no.028 iç yüz, Kat.no.029 iç yüz, Kat.no.030 (dışbükey şerit ile dıştaki düz şerit arasında kyma rekta), Kat.no.034 dış yüz) ve Iustinianos dönemi Ayasofya'sında birçok kapı çerçevesinde görülmektedir.

II. Theodosius Ayasofya'sının orta kapısına ait iki lento tacında yer alan düz şerit ve kyma rekta İstanbul'da, Bizans Dönemi'nin sonuna kadar, lento taşlarında en fazla yer alan iki profil türüdür. Fakat, parçalardan birinde (Kat.no.001b) kyma rekta ve düz şeritlerle birlikte kullanılan, damlalığa benzer içbükey (yarım oluk) silme, İstanbul lento taşları için sıradışıdır ve benzer kullanımının başka bir örneği yoktur. Yarım oluk, ancak aşağıdan bakıldığında görülebilmektedir, lento tacının ileriye doğru daha fazla uzanmasını sağlamaktadır. II. Theodosius Ayasofya'sına ait bu lento tacı profillenmesi, Antik Çağ'ın son hatırası ve mevcut tek örnek olarak kalacak, İstanbul'da daha sonraki yapıların hiçbirinde görülmeyecektir.

Studios Manastırı Kilisesi'nin (Hagios Iohannes Prodromos Kilisesi) (454-463 veya 454'ten önce) profilleri okunabilir durumda olan on dört çerçevesi, altı farklı profillenme göstermektedir. Narthekse batıdan giriş sağlayan en kuzey ve en güney kapılar, nartheksten naosa açılan orta kapının iki yanındakiler, yapıdaki en zengin profilli çerçevelere sahip kapılardır (Kat.no.011, 012, 014, 015). Benzer profillenme VI. yüzyılda Hagia Eirene ve Ayasofya'nın özellikle büyük giriş kapılarının dış çerçevelerinde de görülecek, fakat bu V. yüzyıl örneklerindeki dışbükey silme ile dıştaki düz silme arasındaki küçük kyma rektayı izleyen kademelenme tekrarlanmayacaktır. Studios'daki iki kapının çerçevesi (Kat.no.009, 010), bu ilk dört

kapıdan kaval ile dıştaki düz şerit arasındaki kyma rektanın yerini küçük bir kademe yapan iki düz şeritin (?) almasıyla farklılaşır.

Yapıdaki kapı çerçevelerindeki farklı bir düzenleme yine iki düz şeritlerle başlar, dışbükey silme ve düz şeritle tamamlanır. Dışbükey silme ile dıştaki düz silmeyi bir kyma rekta bağlar. Atriumun kuzey duvarındaki mevcut kapı, doğudan, apsisin iki yanından yan neflere açılan kapılar ve güney cepheden güney yan nefin doğu ucuna giriş sağlayan kapının çerçevesi bu tür bir profillenme göstermektedir.

II. Theodosius Ayasofya'sının orta kapı söve ve lentosunda yarım kaval ile en dıştaki düz şerit arasındaki küçük kyma rekta (Kat.no.001a), burada da nartheksin en kuzey ve en güneydeki kapılarının (Kat.no.011, 012) dışa bakan çerçevelerinde kullanılmıştır. Doğu cepheden güney yan nefe açılan kapı (Kat.no.020) ve güney cephenin doğusundaki kapının (Kat.no.018) çerçevelerinin dış yüzlerinde en dıştaki düz şerit, boydan boya, üçgen kesitli küçük bir yivle bölünmüştür. Bu ayrıntı İstanbul'da başka yapıda görülmez. Studios'un kapı çerçevelerinde görülen ve daha sonra ortadan kalkacak olan diğer bazı küçük ayrıntılar gibi, bu özellik de erken modellerin, taşıdıkları bezemeye bağlı olarak kazandıkları profillerden taşınmış olmalıdır. Dik İyon yaprak dizisi, lotus-palmet dizisi vb. bezemeli silmelerde, yaprakların üst uçları yukarı ve dışa doğru kıvrılmaktadır. Kymation ile bunu takip eden düz silme arasına işlenen dar bir yiv sayesinde, hem yaprakların uçları plastik bir görünüm kazanmış, hem de iki silme birbirinden ayrılmıştır, böylece de kymationun üst kısmı, sivri ucu üstteki düz şeritle aynı hizada olan, üçgen kesitli profil kazanmıştır.

İkinci Ayasofya'dan (kuzey kapı) itibaren Geç Antik Çağ yapılarının en fazla tekrarlanan profil düzenlemesi, Studios Manastırı Kilisesi'nde de en fazla görülen profillenmedir (Kat.no.009, Kat.no.010, Kat.no.011, Kat.no.012, Kat No. 016, Kat.no.017). Dışbükey silmeyi izleyen kyma rekta ortadan kalkmış, çerçeveler bir öncekilerden daha sade biçim kazanmıştır. Aynı düzenleme Hagia Eirene'de (syntronon K kapı hariç) ve Iustinianos dönemi Ayasofya'sında sadece çerçevelerin iç yüzlerinde kullanılmıştır.

Studios'daki kapı çerçevelerinin iç yüzlerinde, dışbükey silmenin profillenmeye katılmadığı, ana silmenin kyma rekta olduğu profillenmeler de görülmektedir.

Apsisin kuzeyindeki (Kat.no.019) ve güneyindeki kapılarla (Kat.no.020), güney duvardan yan nefe açılan kapının içe bakan yüzünde iki düz şerit arasındaki genişçe ama derin olmayan kyma rektanın benzer biçim ve kullanımına sadece Ayasofya'daki iki kapıda (Kat.no.052, 053) rastlanmaktadır. Kymanın yatay yerleşmesi, kymanın dışbükey kavisine, kavala yakın bir görünüm kazandırmıştır.

Daha fazla sayıda, ama daha küçük kapılarda görülen benzer bir başka profillenme, iki düz şerit arasında, yatay değil, ileri uzanan bir kyma rektadan oluşmaktadır. Bu tür profillenme Studios'da nartheksin kuzey ve güney (Kat.no.013) duvarlarındaki kapılarında ve Ayasofya'nın galeri katında tek bir kapıda görülmektedir. İki düz şerit, kyma rekta ve düz şerit biçimindeki profillenme ise Hagia Eirene'de tek bir kapının iç çerçevesinde (Doğu cephe K kapı: Kat.no.031) ve Ayasofya'da galeri katındaki bazı kapılarda (Kat.no.067, 075) görülmektedir.

Kyma, biçim bakımından belirgin bir değişme göstermemektedir, profillenme içindeki duruşunun değişmesi, çerçevelere farklı görünüm kazandırmaktadır.

II. Theodosius Ayasofya'sına ait örneklerden sonra en erken tarihli lento taçları Studios'da bulunmaktadır. İki yapının lento taçları arasında belirgin bir farklılık görülebilmektedir. Düz şeritler ve kyma rektaların ardarda sıralanmasıyla oluşturulmuş profillenmeleri, Hagia Eirene ve Iustinianos Ayasofya'sının kapı çerçevelerinin hemen hemen bütün lento taçlarında görülmektedir. Ait oldukları kapının boyutlarına göre değişen yüksekliklerine bağlı olarak silme sayıları değişebilse de en üstteki yüksek ve derin kyma rekta ve bunun üzerindeki diğerlerine göre daha yüksek düz şerit, Geç Antik Çağ lento taçlarının değişmez iki silmesidir.

Saraçhane'de **Hagios Polyuktos Kilisesi** (524-527), 'ne ait iki lento (Kat. No.018, 019), kapı çerçevelerinin dış yüzlerine aittir. Alttaki düz şeritlerin sayıları ile farklılaşan kyma rekta silmeli profillenmeler, Studios, Hagia Eirene ve Ayasofya'da kapıların iç yüzlerinde yer alır. Her iki parçanın da alt yüzleri, dıştan içe doğru, diyagonal uzanan bir düz şerit, hafif dışbükey şerit ve daha geniş bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Bu yüzlerin benzer profillendirildiği örnekler, İstanbul'da Hagia Eirene'de ve Iustinianos Ayasofya'sının galeri katındaki kapılarda görülmektedir.

Harrison'ın Category 11 (Various Mouldings)de yer alan parçalardan biri 11f[i](fig. K), eğer kapı çerçevesine ait ise, nispeten alçak bir kademelenme ile birbirini takip eden iki düz şerit, genişçe bir kaval ve ele geçen parçada bu kısım eksik olsa da, herhalde düz şerit şeklindeki profillenmesi, Altın Kapı'daki iki kapı, II. Ayasofya'nın kuzey kapısı ve Studios'un bazı kapıları ile benzerlik göstermektedir. Özellikle başlangıçtaki düz şeritlerin alçak kademelenmesi ve kavalın yerleşmesi bakımından Altın Kapı'daki çerçevelerle benzerliği daha fazladır. Fakat kaval ile dıştaki şeritin arası Studios, daha sonra Hagia Eirene ve Ayasofya'daki benzerleri kadar genişlemiş ve derinleşmiştir.

Aynı yapıdan, yine kazı buluntusu bir diğer kapı çerçevesi parçası, bir lento tacıdır (Harrison, 1986, Category 9b[i], fig. E). Düz şerit, kyma rekta, yine bir düz şerit, ilkinden daha yüksek ve derin bir kyma rekta ve en üstte öncekilerden daha yüksek bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Üstteki kyma rektanın ortasında bir haç rölyefi bulunmaktadır. Bloğun alt yüzü, ilk silme lentodan dışa ve aşağı taşmaktadır; kenardan 1-2 cm geri çekilerek hafifçe alçaltılmıştır. Profillenmesinin yanısıra, bezeme ve işleme bakımından, Studios'un, Hagia Eirene ve Ayasofya'nın lento taçları ile karşılaştırılabilir.

Hagia Eirene (baş.532-bit.?)'de, farklı boyutta toplam on sekiz iç ve / veya dış kapı çerçevesi yerindedir. Bunlardan biri dışında (Atrium G portik D kapı), tümü Iustinianos dönemi özellikleri gösterirler ve profillenmeleri bakımından altı gruba ayrılırlar. Nartheksden naosa açılan mevcut tek kapı çerçevesi ve kuzeydoğu ek odadan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapıların (KD köşe ek oda: Kat.no.031, Ns5: Kat.no.030) çerçevesi dış yüzleri, yapıdaki en zengin profile sahip çerçevelerdir ve Studios'un bazı kapı çerçeveleri (Kat.no.011, 012, 014, 015) ile benzer profillenme göstermektedir. Fakat burada, dışbükey silme ile dıştaki düz şeriti artık sadece bir kyma rekta birleştirmektedir, küçük kaval işlenmemiştir. Her iki çerçevede de sövelerin yan, lentonun alt yüzlerinin kapı kanatları dışında kaşan kısımları, Polyeuktos'a ait lentolardakine benzer şekilde, üçe bölünmüş profil göstermektedir. Nartheks kapılarından ikisinin (Kat.no.027, 028) çerçevesinin dış yüzlerdeki profillenmesi, bahsedilen iki çerçeveden, başlangıçtaki düz şeritlerin bire inmesiyle ayrılmaktadır.

İki düz şerit, dışbükey silme ve düz şerit şeklindeki düzenleme, Hagia Eirene’de sadece kapıların içe bakan çerçevelerinde görülmektedir (N1: Kat.no.026, N4: Kat.no.028, N5: Kat.no.029, Atrium K portik: Kat.no.024, synthronon K kapı.: Kat.no.034). Naosa açılan en güney kapının profillenmesi (Ns5: Kat. No.026) ise dışbükey silme ile dıştaki düz şerit arasında küçük bir kyma rektanın varlığı ile bunlardan farklılık gösterir ve yapıdaki mevcut çerçevelerde bu tür profillenmenin tek örneğini oluşturur. Farklılık herhalde tasadüfî değildir. Naosun ana cephesinden giriş kapılarının bir tek örneği, diğerleri için bir genelleme yapılmasına yeterli olmayabilir. Bazı çerçevelerin diğerlerine göre zenginleştirilip özellik katılması naos kapıları için olağandır. En büyük boyutlu kapılardan birinin iç yüzünün iki düz şerit, kyma rekta ve düz şerit şeklindeki profillenmesi (KD köşe ek oda-K nef: Kat.no.031) yapıda üç (belki dört, K cephe D kapı: Kat No. 029 dış?) küçük kapıda dış yüzlerde (K cephe B kapı: Kat.no.032, syntr. G k.: Kat.no.035, G galeri D oda: 032) tekrarlanmıştır. Ayrıca yapının dışında, kuzeyde yerdeki parçalar arasında benzer profili gösteren bir parça da bulunmaktadır. Tek bir örnekle temsil edilen bir iç çerçeve profillenmesi, kuzey duvarda doğu kapının (Kat. No.029) iç çerçevesinde kullanılmıştır. Bu aynı zamanda, benzerleri arasında en erken örnektir.

Atriumun doğu portikusundaki tek kapının çerçevesi (Kat.no.008), diğerlerinden profillenme, plan ve malzeme (?) bakımından ayrılır. Portikusa bakan çerçevenin lento tacı yoktur, planda içbükeydir. İki düz şerit, bunun üzerinde, üst ucu içbükey düz bir silme ve en üstte tekrar düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Bu özellikleri ile yapıdaki diğer tüm kapı çerçevelerine aykırıdır ve V. yüzyıl öncesine ait izlenimi vermektedir; muhtemelen başka bir yapıdan alınmıştır. Bezemesiz düz yüzeyli, oldukça sade profillenmesi, tarihlendirme bakımından açık bir veri sunmamakla birlikte, içbükey lentosu, kavisli bir duvardaki kapıyı çerçevelemek üzere üretilmiş olduğuna işaret etmektedir.

Hagia Eirene’nin kapı çerçeveleri, profil düzenlemeleri bakımından Studios ve Polyeuktos kapıları ile benzerlik göstermektedir. Küçük değişimler ayrıntılarda ortaya çıkmaktadır. Studios kapılarındaki geniş dışbükey silmenin, Hagia Eirene’de daraldığı, fakat yarım daireye tamamlanarak kavala dönüştüğü görülmektedir. Studios’un doğu cephe güney kapısı (Kat.no.020) ve güney cephe doğu kapısının (Kat.no.018) çerçevelerinde, dış şeritin küçük bir yivle bölünmesi, dışbükey silme ile

dıştaki düz şerit arasındaki profillenmedeki çeşitlilik (veya kararsızlık) gibi ayrıntılar Hagia Eirene’de, bir daha tekrarlanmamak üzere ortadan kalkmıştır.

Hagia Eirene’nin mevcut tüm kapılarında lento tacı, lentonun üzerine otururken dışa taşacak ve aşağı sarkacak şekilde yerleştirilmiştir. Kapıların çoğunda, lento taçları bir ya da iki düz şerit, kyma rekta, tekrar bir ya da iki düz şerit ve birincisine göre daha yüksek ve derin bir kyma rekta, en üstte de düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Küçük kapılarda ise bir ya da iki düz şerit ve bir kyma rekta, en üstte ise yine düz şerit profil vermektedir. Tek bir kapıda (K. cephe D. Kapı: Kat.no.033) profillenme 90°lik bir kırılma ile kademelenen düz şeritle değil yarım oluk profilli bir silme ile başlamaktadır. Aynı lento tacında, düz şeritler aşağı yukarı eşit yüksekliktedir, sadece en üstteki genellikle daha geniştir. Çok kaba bir genelleme ile örneklerin çoğunda kyma rektanın iki kavisinin eşit yükseklikte oldukları ve dışbükey kısmın kavisinin fazla taşkın olduğu söylenebilir. Başlangıçtaki düz şerit ve ilk kyma rektanın farklı kapılarda birbirine yakın ölçülerde olması, üstteki kyma rektanın ise çeşitli boyut, oran ve biçimler kazanmış olmasından, bu silmenin, işlenen bloğun boyutuna bağlı olarak artan parçaya göre biçimlenmiş olduğu akla gelmektedir.

Ayasofya (532-537)’da, atrium, nartheks, naos ve galerilere açılan, profillendirilmiş çerçeveleri yerinde korunmuş toplam kırk kapı tespit edilmiştir. Bunlardan ön hole açılan orta kapının XIX. yüzyılda yapılmış olan çerçevesi değerlendirme ve katalog dışı bırakılmıştır. Diğer otuz dokuz kapı çerçevesi, boyutları ve profil türlerindeki ayrıtlıklar dikkate alınmaksızın profil düzenlemeleri bakımından incelendiklerinde, bir kısmı tek bir örnekle, bir kısmı ise birden fazla örnekle temsil edilen toplam on altı farklı kompozisyon izlenmektedir.

Naosa açılan orta kapının (İmparator Kapısı, Kat.no.051) çerçevesinin dış ve iç yüzlerindeki atipik profillenmenin İstanbul’da başka bir örneği bulunmamaktadır. Fakat, çerçevelerdeki her bir profil türü, farklı düzenlemelerde yer almıştır. İki düz şerit arasında oluk profilli silmeler, Geç Antik çerçevelerin söve ve lentolarında görülmez. İkinci Ayasofya’danın lento taçlarından birinde aşağı bakar şekilde yerleşmiş benzer bir profillenme görülmüştü. Bunun dışında, bazı Ortaçağ yapılarının kapı çerçevelerinde, farklı şekilde yer almıştır.

Atriumun doğu portikusunun orta kapısının iki yanındaki simetrik konumlanmış kapıların (Kat.no.038, Kat.no.039) dış yüzleri benzer şekilde düzenlenmiştir, kapılar yaklaşık eşit açıklık ve yüksekliklere sahip oldukları halde söve ve lentolarının genişlikleri/yükseklikleri farklıdır. Yapıdaki aynı profillenmeye sahip üçüncü kapı, narheksin orta kapısıdır (Kat.no.046) ve düzenlemenin yanısıra, hem boyut, hem de her bir profil elemanının, -özellikle de derin kavisli kyma rektanın- biçimlenmesi ve ölçüleri bakımından 039'a çok yakındır. Dolayısıyla yapıdaki çerçeveler içinde en fazla silmeyi barındıran ve sadece üç kapıda tekrarlanan düzenlemedeki çerçevelerin konumlanmalarında, eğer kasıtlı ise, nedeninin anlaşılmasının zor olduğu bir şaşma (asimetri) söz konusudur.

Ayasofya'da en çok tekrarlanan profillenme, yapıya tüm cephelerden giriş sağlayan kapılarda, bazen her iki yüzde birden görülmektedir. Atriumun doğu portığında ortadaki üç kapıdan kuzeydekinin iç yüzlerinde (Kat.no.038) ve en kuzey ve en güneydeki kapıların (Kat.no.040, 041) dış yüzlerinde görülmektedir. Narthekse açılan kapılar tamamen simetrik bir düzenleme göstermektedir. Orta kapının (Kat.no.046), ön holün orta kapısının güney yanındaki (Kat.no.039) ile dış yüzlerin profillenmesindeki aynılık, iç yüz için de geçerlidir. Narheksin diğer dört kapısının (Kat.no.047, 048, 049, 050) ise dış yüzleri aynı kompozisyonu yansıtmaktadır. Yine aynı profillenme naosun dokuz kapısından kuzey ve güneydeki üçer kapının (Kat.no.054-059) dış yüzlerinde ve en kuzeydeki iki kapının (Kat.no.056, 058) iç yüzlerinde tekrarlanmıştır. Bunlardan başka, narheksin güneyinde yer alan vestibülün hem dış, hem de narthekse açılan kapısı ve bu vestibülden küçük bir odacığa açılan kapıların dış yüzleri (Kat.no.043-045) ile yapının doğu duvarına simetrik olarak yerleşmiş, bugün 27 (Kat.no.060), 28 (Kat.no.061), 29 (Kat.no.062), 31 (Kat.no.064) ve 33 no.lu (?) (Kat.no.065) mekanlardan veya dışarıdan naosa açılan kapıların naosa bakan iç yüzleri (bunların çoğunun dış yüzleri görülememiş, ölçülememiştir) benzer profil göstermektedir. Bu düzenleme, galeri katında hiç kullanılmamıştır.

Çok daha az sayıda, sadece üç defa ama önemli kapılarda tekrarlanan bir diğer profillenme, sonuncudan küçük bir farkla ayrılır: Dışbükey silme ile dıştaki düz şerit birbirlerine küçük bir kyma rekta ile bağlanmaktadır. Üç örnekten ikisi, İmparator Kapısı'nın hemen iki yanında simetrik yerleşmiş, açıldıkları duvarın genişliğine bağlı

olarak yüksekliklerine oranla dar kapıların (Kat.no.052, 053) çerçevelerinin dış yüzleri, üçüncü örnek ise narthekse, kuzey duvarından giriş sağlayan kuzey vestibül kapısının (Kat.no.042) dış yüzüdür.

V. yüzyıldan itibaren mevcut tüm yapılarda görülen kapı profillenmesi, Ayasofya'da tümü çerçevelerin iç yüzlerinde ve batıda birikmiş olan büyük giriş kapılarında olmak üzere sekiz örnekle temsil edilmektedir. Atriuma açılan korunmuş tek kapı (Kat.no.037), doğu portiğın orta kapısının hemen kuzeyindeki kapı (Kat.no.038), nartheksin orta kapı hariç diğer dört kapısı (Kat.no.047-050), narthekse kuzeyden giriş sağlayan kapı (Kat.no.042) ve naosun kuzeyden üçüncü kapısı (Kat.no.054) aynı profil düzenlemesini göstermektedir. Bunun, profillenmenin iki yerine bir düz şeritle başladığı yakın bir versiyonu, yanyana konumlanmış iki kapının (Ns7: Kat.no.057, Ns9: Kat No. 059) iç yüzlerinde uygulanmıştır. Son ikisine benzer, diğer yapılarda da karşılaşılan ancak tipik olmayan bir başka düzenlemede, profillenme alışılmış örneklerdeki gibi bir ya da iki düz şerit yerine bir yarım olukla başlamaktadır. Ayasofya'da naos kapılarından sadece bir tanesinin (Kat.no.055) ve 34 no.lu kapının (kuzey cephe orta kapı: Kat.no.066) iç yüzleri bu şekilde biçimlenmiştir.

Nartheksten naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapının (Kat.no. 052) iç yüzünün iki düz şerit arasında uzanan geniş ve yayvan kyma rekta profillenmesi Ayasofya'da başka kapıda tekrarlanmamaktadır. Bunun simetrisindeki kapının (Kat.no.053) çerçevesinin iç yüzü ise, yine yapıda başka bir örneğı olmayan farklı bir profillenme göstermektedir. Bir düz şeriti takip eden geniş ve bütün profillenmeye hakim bir dışbükey silme ve dışta düz silme. Dıştaki silme ile dışbükey silme arasında keskin bir ayırım olmaması, bunun orantısız bir kyma rekta olarak görülebilmesini sağlamakta ve bir önceki kapının iç yüz profillenmesine yaklaştırmaktadır.

Doğu cephede, apsisin güneyindeki iki kapıdan kuzeydeki (Kat.no.063), Ayasofya'da ve İstanbul'daki bilinen bütün kapılardan farklı bir profile sahiptir. İki dar şerit, küçük bir kaval, çerçeveye hakim bir yarım oluk, dar bir şeritin yaptığı küçük bir kademedan sonra da en dışta iki diyagonal şerit şeklinde profillendirilmiştir. Düz şeritlerin derin kademelerle birleşmeleri, bu dönem çerçeveleri için sıradışıdır. Bunların hemen ardından küçük bir yarım kavalın ise

İstanbul'da benzer bir başka örneği yoktur. Henüz bu dönemde, çerçeve profillenmelerine katılmamış olan oluk profilli silme, ölçüleri ve tüm profillenme içindeki yeri bakımından tek örnektir. Söz konusu kapıda oluk, adeta kavalın yerini almış, ölçüleriyle de çerçevede ağırlıklı yer kazanmıştır. Kapının daha geniş başka bir kapıya ait olması muhtemel lento tacı ise, VI. yüzyıl taçlarına gerek profillenme gerekse boyut bakımından tamamen yabancısıdır. Küçük bir kaval ve hemen bitiminden başlayıp yukarı ve ileri doğru uzanan yarım oluk, Ortaçağ'da Pantokrator Manastırı Kilisesi'nin kapılarının lento taçlarında görülmektedir.

Yapıdaki kapıların hemen hemen hepsinin çerçeveleri daha V. yüzyılda Studios'da uygulanmış, Hagia Eirene'de ise tutarlı bir görünüm kazanmış olan profil düzenlemelerine sahiptir. Düz şerit, dışbükey (kaval / yarım kaval) ve kyma rekta en çok kullanılan profil elemanlarıdır. Oluk, henüz profillenmeye fazla katılmamıştır. Ayasofya'da, dışbükey silmenin ve kyma rektanın bazen farklı kapılarda farklı biçim kazanmış olmaları, çerçevenin genişliği veya eldeki malzemenin boyutuna bağlı nedenlerle ortaya çıkmıştır. Birbirini takip eden düz şeritlerin yaptığı kademelerin derinliği, şeritlerin her birinin genişliği ile eşittir ve kademelenmeye katılan kyma rekta, yaklaşık olarak kademelenen iki düz şeritin toplam genişliği ve derinliğine sahiptir.

İlk olarak Iustinianos Ayasofya'sının kapılarında ortaya çıkan bir profillenme biçimi, yapının ana giriş kapılarının yan yüzlerinde görülmektedir. Daha önce Hagia Eirene'nin birçok kapısında ve Polyeuktos'da bulunan lentolarda karşılaşılan üç bölümlü profillenmenin farklı bir biçimidir. Roma Dönemi'nin arkhitrav soffitlerine dayanan kökenine daha sadık bir görünüme ve profillenmeye sahiptir. İki düz şerit arasında bir dışbükey şerit şeklindeki düzenleme, yani soffit görünümü Ayasofya'dan başka, sadece Deniz Surları üzerindeki bir kapıda (Kat.no.005) görülmektedir.

Galerilere açılan kapı çerçevelerinin profillenmeleri, nartheks ve naos kapılarından farklılaşan bazı ortak özellikler taşımaktadır. Genel olarak çerçeveler daha dar ve derindir. Alt kat kapı çerçevelerinin ana silmesi olan dışbükey profilli silmenin yerini kyma rekta almıştır. Çerçevelerin yan / alt yüzleri profillendirilmiştir. Bu yüzlerin profillenmeleri, Ayasofya'nın giriş kapılarından çok, Polyeuktos ve Hagia Eirene'deki örneklere benzemektedir.

Galeri katına çıkan kuzeybatı rampanın bitimindeki kapının (Kat.no.067) profillenmesi, yapının birçok kapısının iç yüzlerindeki ile benzerdir, fakat profil düzenlemeleri aynı olmakla birlikte, daha dar bir bloktan işlenmiş olmasına bağlı olarak silmelerin daha dar ve genişliklerine oranla derin kademeler yaparak yerleşmeleri, önceki kapılardan farklı bir etki yaratmaktadır. Sövelerin yan, lentonun alt yüzü de Polyeuktos ve Hagia Eirene'dekilere benzer şekilde profillendirilmiştir. Kapı çerçevesinin iç yüzünün profillenmesi yapıdaki tek örneklerdendir. Dışbükey kısmı şişkin bir kyma rekta ve dışta düz bir şeritten oluşmaktadır.

Geç Antik Çağ yapılarında, bir benzeri Hagia Eirene'de kuzey duvardaki doğu kapının (Kat.no.033) çerçevesinin arka yüzünde görülmektedir. Kariye'de ise birden fazla kapıda işlenmiştir: iç nartheksdan kuzey ek yapıya açılan kapı (Kat. No.117), güney cepheden dış narthekse açılan kapı (Kat.no.111) ve kuzey pastophorionun kapı çerçeveleri benzer profillenme göstermektedir.

Galeri katındaki kapıların profillenmeleri aşağıdan başlangıçtaki düz şerit sayısının değişmesiyle farklılaşır. Güney galerinin güney duvarının doğudan ikinci kapısı (48: Kat.no.071), en doğudaki kapısı (50: Kat.no.067) ve kuzey galerideki 53 (Kat.no.075) numaralı kapı iki düz şerit, kyma rekta ve dışta daha geniş bir düz şerit şeklinde profillendirilmişken, güney galerinin doğu ucundaki kapının çerçevesinde (51: Kat.no.073) kyma rektadan önce sadece bir düz şerit vardır.

Batı galerinin güney duvarındaki kapının çerçevesinin (Kat.no.069) yerleştirilişi ve profillenmesi sıradışıdır. Aysofya'da başka bir çerçeve örneği olmayan hipülitli kalkerden işlenmiş olması da, söz konusu çerçeveyi diğerlerinden ayırmaktadır. Sövelerin ve lentonun, bugün bulundukları kapı açıklığını çerçevelemek üzere üretilmemiş olduğu bellidir. Sütunlar arasına yerleştirilmek üzere hazırlanmış olan çerçevenin profillenmesi, yapıdan çok daha geç bir tarihe işaret etmektedir. Kaval profilli silmenin küçülüp nispeten şişkinleşmesi, dış silmeden geriye çekilmesi, kademelenen düz şeritlerin ardından ileri fırlaması, çerçeveyi Ortaçağ'a doğru itmektedir. İstanbul Ortaçağ örnekleri ile karşılaştırıldığında, Ayasofya'daki bu aykırı örneği XI veya XII. yüzyıla, veya biraz daha erkene yerleştirmek mümkündür.

Ayasofya'nın batı galerisinin batı cephesindeki tek kapının (Kat.no.068) söveleri, farklı boyut ve profillenmeye sahiptir. Güney söve, güneydeki duvara dayandığından

dar alana sıkışmış ve derinlemesine gelişmiş, başka kapıda görülmeyen değişik bir görünüm kazanmıştır. Silmelerin biçimlenmesinde çağdaş diğer kapı çerçevelerindekilerden farklılıklar oluşmuş olsa da, düzenleme, VI. yüzyıl örneklerine aykırı değildir.

İstanbul'da Iustinianos dönemi Ayasofya'sından sonraki en erken tarihli kapı çerçevesi örneği X. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olan Konstantinos Lips Manastırı Kuzey Kilisesi'ne aittir. Yaklaşık dört yüz yıllık bu boşluk, kapı çerçevelerinin günümüze ulaşamama sorunu değildir. Bu dönem, İstanbul mimari anıt inşaatı bakımından suskun bir dönem yaşamıştır. Ancak IX. yüzyıldan itibaren eski anıtların yenilenmesi, yenilerinin yapılmasına başlanmıştır.

VI. yüzyıl örneklerinden sonra, yerinde korunabilmiş çerçeveler ise, ancak XI. yüzyıl sonlarında inşa edilmiş olan Pantepoptes Manastırı Kilisesi'nde bulunmaktadır. *In situ* malzeme veren bir başka yapı Pantokrator Manastırı Kilisesi'dir. Aynı yüzyıl içinde yeniden yaptırılmış olan Khora Manastırı Kilisesi'nin iyi korunmuş durumda olan kapı çerçevelerinin, profil düzenlemelerindeki çeşitlilik dikkat çekmektedir. Vefa Kilise Camisi'ndeki iki kapı ile Kalenderhane Camisi'nde naosa açılan kapılar da profillendirilmiş çerçevelere sahiptir, bunların bir önceki örneklerden farklılığı, daha erken tarihli yapılardan devşirilmiş olmalarıdır. İstanbul'daki kapı çerçeveleri korunmuş en geç tarihli Bizans yapısı ise Koca Mustafa Paşa Camisi'dir. Fakat, yapıda bugün mevcut iki mermer kapı çerçevesi, bilinmeyen bir tarihte bugünkü yerlerine yerleştirilmiştir. Özgün yerleri bilinmeyen çerçeveler birbirinden farklı profillenme göstermektedir.

Konstantinos Lips Manastırı Kuzey Kilisesi (Fenari İsa Camisi)'ne (X. yüzyıl başları) ait ele geçen tek kapı çerçevesinin (Kat.no.084) profillenmesi, kademelenerek sıralanan düz şeritlerle başlamaktadır. İstanbul'da Geç Antik Çağ yapılarında ardarda üç şeritin bulunduğu kapı çerçevesi örneği bulunmamaktadır. Dışbükey veya kyma rekta profilli ana silmeden önce, ikiden fazla kademelenme varsa düz şeritler arasına bir kyma rekta işlenmiştir, ardarda en fazla iki düz şerit yer alır. Yarım daireyi tamamlayan dışbükey / kaval silme, son seritten sonra ileri doğru uzanarak küçük bir yivin ardından başlar. Bundan sonraki örneklerde sıklıkla tekrarlanacak bir özellik olarak profillenme, dışbükey silmenin ardından aynı

düzlemdeki bir düz silme ile sonlanmaz, düz başlayıp üstte içbükey kıvrım yapan bir silme ve kademe yaparak bunu izleyen düz şeritle tamamlanır.

Lips Manastırı kilisesindeki kapı çerçevesinin profil düzenlemesinin aynısı olmasa da, yakın örnekler, Pantepoptes'in galerisindeki kuzey kapıda (Kat.no.091) ve Kariye'de (Kat.no.113) bulunmaktadır. Lips'teki kapının lento tacının düz şerit ve kyma rektalardan oluşan profil dizilişi ve kymaların boyut ve biçimlenmeleri Hagia Eirene ve Ayasofya'nın lento taçları ile yakın benzerlik göstermektedir.

Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi) (1087'den az önce), VI. yüzyıldan sonraki kısır dönemden sonra, birçoğu yerinde korunmuş ve yapı ile çağdaş olan in situ kapı çerçevelerine sahip ilk yapısı olması bakımından önemlidir. Yapının galerideki (nartheks galerisi) gözden uzak iki küçük kapısındakiler hariç, söve ve lento profillenmelerinde bir birlik görülmektedir (Kat.no.085-092). Yapıda en zengin profillenmeye sahip kapılar, iç nartheks kapılarıdır. Naosun mevcut yan kapılarının profillenmesi daha sadedir. Kademeler halinde sıralanan düz şeritler, iki oluk ve dar şeritler arasında ileriye doğru uzanan küçük, fakat olabildiğince üç boyutluluk kazandırılmış, böylece bir kavalâ dönüşmüş dışbükey silme, yapıdaki ana giriş kapılarının dış çerçevelerinde yer alan silmelerdir. Çeşitlilik silme sayılarında ve boyutlarındaki değişmelerle sağlanmıştır. İki yanındaki birer yarım oluk sayesinde daha da öne çıkan kaval profilli silmeler çerçevenin ilk bakışta dikkat çeken silmeleridir ve bu biçimleriyle, hem tarih, hem de topografik konum olarak yakın civardaki bir başka manastır kilisesinde, Pantokrator Manastırı'nın kilisinde tekrar ortaya çıkacaktır.

Profil sıralanmaları bakımından, Pantepoptes'in kapılarında V. ve VI. yüzyıl örneklerinden belirgin farklılaşmaların ortaya çıktığı açıktır. Erken örneklerde profillenme bir ya da iki düz şeritle başlayıp aralarında kyma rektanin katılmasıyla zenginleşirken, Lips Manastırı'nın kilisesinde olduğu gibi burada da ardarda iki ya da üç düz şeritin kademeler yaparak sıralandığı ve kyma rektanin hiç kullanılmamış olduğu görülmektedir. Düz şeritleri izleyen dışbükey silmenin iki yanındaki yarım oluklar ise ilk kez bu yapıda karşımıza çıkmaktadır. Bu yarım olukların katılmasıyla dışbükey silmenin tüm profillenme içindeki yeri ve biçimi değişmiştir. Erken örneklerde kaval, en dıştaki düz şeritin hemen gerisinde, aynı hizada iken, burada

daha geriye kaymıştır. Kaval küçülmüş fakat yarım daireyi aşan daha plastik bir görünüm kazanmıştır.

Yapıdaki son derece sade profillenmeye sahip lento taşları, İstanbul kapı çerçevelerinde benzerleri olmayan çeşitli motifler taşımaktadır.

Galeri katındaki iki küçük odacığa açılan kapıların (Kat.no.091, 092) çerçevelerinin farklı profillenmeleri ve birinin iç yüzü düz bırakılmışken diğerinin profillendirilmiş olması ikinci kullanımda olduklarını akla getirmektedir. Özellikle kuzey kapının, yapıdaki diğer çerçevelerle benzerlik taşımamaları da bu görüşü desteklemektedir. Eğer, çerçeveler bu yapı için üretilmiş değil de daha erken tarihli yapılardan alınarak kullanılmış ise bu sonuncu yapıların da farklı dönemlere ait olması sözkonusu olabilir. Güney kapının profil düzenlemesi ve kymanın biçimlenmesi İstanbul'daki Geç Antik örnekleri hatırlatmaktadır. Kuzey kapının çerçevesi ise daha geç tarihli olabilir.

Pantokrator Manastırı Kilisesi (Zeyrek Camisi) (1118-1136)'ndeki, bütün çerçevelerin profillenmeleri, dar ve derin kademeler oluşturan düz şeritler ve yaklaşık $\frac{3}{4}$ daire profilli kaval ile oluşturulmuştur (Kat.no.095-105). En zengin profillenmeye sahip kapı, iç nartheksden güney binanın naosuna açılan orta kapıdır (Kat.no.100). Yapıdaki konumlarına ve boyutlarına göre, çerçeveler, dış yüzlerinde kavalın iki yanındaki olukların yanına dar şeritlerin eklenmesiyle, iç yüzlerde ise iki kapıda kavalın yerini oluğun almasıyla çeşitlenmiştir.

Lento taşlarının profil düzenlemelerinde de bir birlik görülmektedir. Küçük bir kaval ve üzerinde yüksek bir yarım oluk veya buna benzer biçim kazanmış kyma rekta lento taşlarının ortak ve esas profilidir.

İstanbul'da sadece Pantokrator'da ortaya çıkan bir özellik, çerçevelerin yan / alt yüzlerindeki profillenmedir. İç nartheksin iki yan kapısı dışındaki kapıların yan yüzlerinin, iç yüze yakın kısımlarında, hafif diyagonal küçük şeritler aracılığıyla dışa doğru çıkıntı yapan genişçe bir düz şerit işlenmiştir.

Pantokrator Manastırı Kilisesi'nin kapı profillenmeleri, özellikle silmelerin biçimlenmeleri bakımından Pantepoptes'inkiler ile benzerlik gösterirler.

Vefa Kilise Camisi (H. Theodoros ?) (yaklaşık 1100)'nin iç narthekse açılan orta kapı çerçevesinin (Kat.no.093) dış ve iç yüzlerinin profillenmeleri İstanbul'daki Ayasofya, Hagia Eirene gibi VI. yüzyıl yapılarının kapılarında rastlanan kompozisyonlardır. Dış çerçeve, iki düz şeritin ardından bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, kaval ve bir düz şerit, iç çerçeve ise dar bir düz şerit, genişçe bir kyma rekta ve dışta yine bir düz şerit profile sahiptir.

Aynı kapının lento tacının bir düz şeritle başlayan profillenmesi, iki tarafında yivler bulunan bir kaval, dar bir düz şerit, bir dişli friz ve bunun üzerinde kyma rekta yerine geniş bir yarım olukla devam eder ve en üstteki düz şeritle tamamlanır. Lento tacı üzerindeki dişli friz, İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans dönemlerine ait kapıların mevcut örneklerinin hiçbirinde bulunmasa da, bunlara kaynak oluşturan Anadolu'da II.-III. yüzyıl yapılarının lento taşlarında sık kullanılmış bir silmedir. Lento tacı bloğunun sol ucu, lento genişliğini fazla aşmaktadır. Kapının söveleri ve lentosu, yapı ile çağdaş olmayıp, profillenmelerine göre muhtemelen V. veya VI. yüzyıla tarihlendirilebilir. Lento tacı ise, profillenmesi, bezemesi ve çerçevenin diğer elemanlarına uygun olmayan boyutları ile bugün bulunduğu yapıdan daha erken tarihli başka bir kapıdan alınmış olmalıdır.

Vefa Kilise Camisi'ndeki ikinci çerçeve (Kat.no.094), Studios Manastırı'nın kilisesinde giriş cephesinde, Ayasofya'nın Vaftizhanesi'nde (Eyice, 1978, ns.262-3) ve Kalenderhane Camisi'nde olduğu gibi, sütunlar arasına yerleştirilmiştir. Dışta, iki düz şerit, kaval ve düz şerit şeklindeki profillenmesi V. ve VI. yüzyıl örneklerinden bilinmektedir. Vefa Kilise Camisi kuzey kapısı çerçevesinin iç yüz profillenmesi ise kaval ve düz şeritten oluşmaktadır. Çerçevenin, özellikle dışta, profillendirilmiş kısımlarının derinliği genişliğinden fazladır. Bu durum, bloğun önceki kullanımındaki sütun gövdesi olarak biçimlendirilmesine ve boyutuna bağlı olmalıdır.

Batı cephesindeki VI. yüzyıl malzemesi de dikkate alınacak olursa, Vefa Kilise Camisi'nin kapılarında kullanılan çerçevelerin, yapıdaki diğer devşirme süsleme elemanları gibi V. veya VI. yüzyıla ait olması muhtemeldir.

Kalenderhane Camisi'nde dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının çerçevesinin (Kat.no.106) dış yüzdeki söve ve lentosunun almaşık olarak yerleşmiş

düz şerit ve aralarında iki kyma rektadan oluşan profillenmesine daha çok erken lento taçlarında rastlanmaktadır. Çerçevenin, yan/alt yüzlerinin kapı kanatları dışında kalan kısmı da profillendirilmiştir. Bunlar, Polyeuktos, Hagia Eirene ve Ayasofya'nın galeri katındakilere benzer, ama oldukça deforme biçimlidir. İç yüzde ise iki şerit arasında bir kyma rektadan oluşan profillenme görülmektedir. Her iki yüzün lento taçları aynı profili tekrarlar: iki düz şerit, bir kyma rekta ve en üstte hafifçe geriye yatık, öncekilerden daha yüksek bir düz şerit.

Hagios Andreou Kilisesi (Koca Mustafa Paşa Camisi)'ndeki (1261-1282) mevcut iki çerçeve, kuzey duvarın doğu ve batı uçlarına yakın yerleştirilmiştir. Bunlardan doğudakinin (Kat.no.107) dış yüzünün bir düz şerit, yarım kaval ve düz şerit şeklindeki profil düzenlemesinin benzerleri II. Theodosius dönemi Ayasofya'sında, Iustinianos dönemi Ayasofya'sının iç çerçevelerinin birçoğunda da görülmüştü. Koca Mustafa Paşa Camisi'ndeki çerçevenin yan yüzleri de profillendirilmiştir. Bu yüzlerin, arkhitrav soffitlerini taklit eden, iki düz şerit arasında dışbükey bir şerit veya benzeri profillenmeleri Polyeuktos, Manganlar Mahallesi, Ayasofya ve Hagia Eirene'de bulunmaktadır. Fakat burada, iki düz şerit arasında bir oluk şeklinde profil kazandırılmıştır; İstanbul'da -aynısı olmasa da- karşılaştırılabilecek tek örnek Kariye'de dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının çerçevesidir.

Batı kapının profili (Kat.no.108) doğudakinden farklı karakterdedir. Kademeler halinde sıralanan üç düz şeritten sonra bir oluk benzeri pahlama hemen bitiminden başlayan, yarım daireyi aşan bir kaval, kavalın bitiminde bir öncekine benzer bir yarım oluk yer almaktadır. Oluğu düz bir şerit takip etmektedir. Buraya kadar Pantepoptes ve Pantokrator kapı çerçevelerinininkilere benzer bir profil düzenlemesi gösteren çerçeve, bundan sonra İstanbul'daki tek örnek olma özelliğini kazandıracak ikinci bir kavalla devam eder. Yarım daireyi aşan bu kavalın bitiminden sonrası görülememektedir. Görülemeyen bu kısımda herhalde yine bir yarım oluk en dıştaki düz şerite uzanmaktadır. Son düz şerit bugün duvarın sıvası altında kalmıştır. Profil dizilişleri ve kavalın biçimlenmesi, çerçevenin yapı ile çağdaş olabileceğini göstermektedir.

Her ikisinin bugün çerçeveledikleri açıklıklar için üretilmedikleri, dolayısıyla ilk kullanımlarında olmadıkları anlaşılan kapı çerçeveleri, boyutları, malzemeleri ve lento taçlarının mevcut olmaması bakımından benzeşmeler de profilleri ile iki ayrı

döneme işaret etmektedirler. Doğu kapı, İstanbul'da Geç Antik Çağ yapılarında çok sayıda bulunan profil düzenlemesine sahiptir. İki dar şerit arasındaki yarım oluk profilinin yan / alt yüzde kullanılması, İstanbul'daki tek örnek olması bakımından dikkat çeker. Batı kapının çerçevesinin dış yüzünün profillenmesi, iki kaval profilli silmesi ve kapı derinliği yönünde kademelenerek gelişmesi ile Kariye, Pantepoptes, Pantokrator profillerine yaklaşır ve özellikle kaval silmelerinin biçimlenmesine dayanarak, yapı ile çağdaş veya yakın bir tarihe ait olması gerektiği söylenebilir.

Khora Manastırı Kilisesi (Kariye Camisi)'nde bugün profillendirilmiş çerçevelere sahip on dört kapı ve dört pencere bulunmaktadır. Kapıların söve / lentolarının profilli yirmi dış ve iç yüzü, on iki farklı profil düzenlemesi sunmaktadır. Profil elemanlarının kendi aralarındaki farklılıkları veya yan yüzlerin profillenmeleriyle bu çeşitlilik daha da artmaktadır. İstanbul kapı çerçevelerinde kullanılmış olan tüm profil türleri, Kariye kapılarında görülebilmektedir. Bunların dizilişlerindeki çeşitlilik, kaval ile dıştaki düz şerit arasına küçük bir kyma rektanın girmesi gibi erken örneklerle özgü özellikler, yan yüzlerin düz bırakılmasının yanı sıra, farklı dönem çerçevelerinde karşılaşılan iki farklı biçimde profillendirilmiş olması, yapıdaki çerçeve profillenmelerinin kendi aralarında sınıflandırmasını yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu çeşitlilik, kapıların, eklemelerle asimetrik bir plana kavuşmuş olan yapıdaki konumları ile profillenmeleri arasındaki açık bir ilişki bulunabilmesini de güçleştirmektedir. Profil düzenlemeleri, her bir silmenin tüm profillenme içindeki yeri ve diğerlerine göre oranının yanı sıra silmeler farklı kapılarda farklı biçim kazanmıştır.

Dış narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapının söveleri ve lentosunun iki düz şerit, bir yarım oluk, düz şerit, kaval, yarım oluk ve düz şerit şeklindeki profillenmesi (Kat.no.109), dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının (Kat.no.112) dış yüzünün profillenmesi ile benzerdir. Her iki çerçevede de kaval ile dıştaki düz şerit arası, küçük bir yiv ve bir yarım oluk şeklinde profillendirilmiştir. Dış nartheks orta kapıda kavalın projeksiyon noktası, düz şerit ile aynı düzlemde iken, iç nartheksin orta kapısında iki silme birbirinden uzaklaşmış ve yarım oluğun ileri doğru uzanmasıyla, kaval biraz geride kalmıştır. Dış nartheks kapısında, diğerinden farklı olarak kaval biraz daha geniştir. Eğer R. Ousterhout'un dış nartheks kapısının çerçevesinin orijinal olmadığı hakkındaki görüşü paylaşılsa, iç nartheksin orta

kapısının model alınarak yapıldığı söylenebilir (Ousterhout, 1987, s.72). Bu iki kapının profil düzenlemesinin bir örneği, muhtemelen XIX. yüzyılda yapılmış olan, Ayasofya'nın ön hole giriş sağlayan orta kapısıdır. Ayasofya'daki bu çerçevenin yapıdaki benzerlerinden kopya edilmiş olduğu, fakat farklı olarak orijinal çerçevelerdeki kyma rektanın yerini düz şerit ve oluk profilli silmelerin almış olduğu gözönüne alındığında, Kariye'de de benzer bir durumun söz konusu olabileceği akla gelmektedir. Dış nartheks kapısı, özgün değilse, yapıdaki mevcut bir çerçeve model alınarak işlenmiş, bu arada bazı değişikliklere uğramış olabilir. Oluk bir ucuna kazandırılan kavisle, komşu düz şeritle birlikte bir kyma rektaya dönüşebilmektedir. Yukarıda bahsedilen iki kapıda da düz şerit ve oluk dışında, bunların yerinde bir kyma rektanın bulunduğu Studios, Hagia Eirene ve Ayasofya'nın büyük giriş kapılarının profillenmesine benzemektedir. Kaval / dışbükey silme ile düz şerit arasında da yine aynı Geç Antik Çağ yapılarında rastlanan kyma rekta yerine oluk tercih edilmiştir.

İki çerçeve arasındaki diğer bir fark lento tacındadır. Dış nartheksin kapısının lento tacı, yapıda başka örneği olmayan, diyagonal bir düz şeritten ve üstte dar bir düz şeritten oluşan sade bir profile sahiptir. İç nartheks orta kapınıki ise, Geç Antik örneklerle benzer, yapıdaki diğer lento taçlarının daha zayıf profillenmelerine aykırı bir düzenleme gösterir. Yapıdaki en geniş/yüksek sövelere ve lentoya sahip bir çerçeve, zengin profilli lento tacı ile Kariye'nin en gösterişli çerçevesidir. İç nartheks orta kapının çerçevesinin söve/lentosunun alt/yan yüzleri de profillendirilmiştir. Geç Antik çerçevelerde yaygın olarak görülen soffit profilinin bir başka türüdür. Profillenme, iki küçük oluk arasında daha geniş bir oluk ve bunun iki yanındaki birer düz şeritten oluşmaktadır. Anadolu'da Roma Dönemi arkhitrav soffitlerinin profillenmelerine ve kökeni bunlara dayanan İstanbul'daki Geç Antik yapılarının kapı çerçevelerinin yan / alt yüzlerinde, tek kavisli silmeler dışbükey profil göstermektedir. İstanbul'da Kariye'deki dışında, bu yüzlerde oluk profilli silmenin işlendiği bir başka kapı Koca Mustafa Paşa Camisi'nin doğu kapısıdır (Kat.no.107).

Dış narthekse kuzeyden giriş sağlayan kapı (Kat.no.110), dış nartheksden iç narthekse güneyden açılan kapı (Kat.no.113) ve iç nartheksden naosa açılan orta kapının kuzeyindeki kapının (Kat.no.115) çerçevelerinin dış yüzlerinin profillenmeleri ortak özellikler taşımakla birlikte küçük farklarla ayrılırlar. 114

katalog numaralı kapıda oluk profilili silme aradan çıkartılmış ve ardarda kademeler yapan şeritlerden sonra bir kaval ve dışta yine düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Kaval ile dıştaki düz şerit birbirinden uzaklaşmıştır. Ns2’de kavalardan sonra bir yarım oluğun ileri uzanmasıyla kaval geriye çekilmiştir. Ana hatları ile benzer üç kapıdan Ns2 ve dış nartheksden iç nartheksin güneyine açılan kapıların dış çerçevelerinde kavalın başlangıcında bir yiv bulunmaktadır. İstanbul’da tamamen benzer düzenlemeye sahip başka örnek yoktur. Konstantinos Lips’e ait çerçevenin profillenmesi, dış nartheks-iç nartheksin güney duvarındaki kapı ile benzerlik taşımaktadır, farklılık kaval ile düz şerit arasındaki profillenmedir. Pantokrator’da mezar şapeline açılan kapının (Kat.no.106) çerçevesi ise bu düzenlemelerin bir başka türüdür.

Naosa parekklesiondan giriş sağlayan kapının (Kat.no.118) ve iç nartheksin orta kapısının (Kat.no.112) söve ve lentosunun dış yüzleri iki düz şerit, kyma rekta ve düz şerit şeklinde, Studios, Polyeuktos, Hagia Eirene ve Ayasofya’da benzerleri bulunan profillenmelere sahiptir. Aynı çerçevelerin yan/alt yüzünün profilinin benzerleri Polyeuktos’da, Hagia Eirene’de ve Ayasofya’nın galeri katındaki kapılarda bulunmaktadır.

Yapıdaki kapı çerçevelerinde kyma rektanın farklı bir biçimi, kuzey pastophorionun kemerli kapısından (Kat.no.120) başka, kuzey ek yapının alt odasının (Kat.no.116) kapısında ve güney cepheden dış narthekse açılan kapının (Kat.no.111) iç yüzünde görülür. Hagia Eirene’nin kuzey cephesinin doğusundaki, Ayasofya’da galerilere bugün giriş sağlayan ve batı galerinin güney ucundaki kapının iç yüzleri benzer profillenmeye sahiptir.

Kyma yerine basitçe sadece oluk ve düz şeritlerle oluşturulmuş profil düzenlemeleri, Geç Antik Çağ çerçevelerine yabancıdır. İstanbul’daki diğer Ortaçağ yapılarında da bu tür profillenme görülmez.

Yapıdaki zengin profilili kapılardan ikincisi iç nartheksden naosa açılan orta kapıdır (Kat.no.114) ve her iki yüzde de profillenmesi bu iki silmenin kademeler yaparak tekrarlanmasıyla oluşmuştur. Dış narthekse kuzeyden açılan kapının (Kat.no.110), iç nartheksden naosa açılan kuzey kapının (Kat.no.115), iç nartheksin güney duvarındaki kapının çerçevesinin (Kat.no.113) iç yüzleri, kuzey odanın alt katında

merdivene açılan (Kat.no.123), ve üst katta merdivenin bitimindeki Kat.no.123), kapılar, güney pastophorionun kapısının (Kat.no.119) çerçevelerinde yer alan silme türleri de içbükey şerit, düz şeritten ibarettir. Kuzey ek yapının ikinci katındaki odaya girilen kapının söve ve lentosunun yan / alt yüzleri ise Ayasofya'nın galerilerindekilere ve Hagia Eirene'dekilere benzer şekilde profilendirilmiştir.

Kariye Camisi'ndeki bir kapının, güney cepheden dış narthekse giriş sağlayan kapının çerçevesinin (Kat.no.111) dış yüzünde düz şerit ve oluk profilli silmelerle birlikte kyma rekta da bulunmaktadır. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının çerçevesinin (Kat.no.112) iç yüzü ve parekklesiondan naosa geçit veren koridorun kapı çerçevesinin dış yüzünde (Kat.no.118) iki düz şerit, bir kyma rekta, bir düz şerit, yan / alt yüzlerde üç bölümlü profil düzenlemelerinin benzerleri Geç Antik Çağ yapılarında görülmektedir.

Kariye'nin lento taşlarında hakim profil yarım oluk / içbükey şerittir. Lento taşlarının birçoğu, bir ya da iki düz şeritin ardından diyagonal uzanan geniş ve yüksek bir yarım oluk ve en üstte düz bir şerit veya bazen iki oluk ve kademelenen düz şerit şeklinde profilendirilmiştir.

5. İSTANBUL DIŞI GEÇ ANTİK VE BİZANS YAPILARI KAPI PROFİLLERİ VE TARTIŞMALAR

5.1. Geç Antik Çağ

Anadolu'daki, Geç Antik / Erken Hristiyanlık Dönemi kentlerinin büyük çoğunluğu, İstanbul gibi *de novo* kurulmamış, aksine, mevcut Roma kentlerinin devamı olmuştur. Belirgin değişim, pagan tapınaklarının terkedilmesi ve kiliselerin yapılmasıdır. Birçoğu Hellenistik Çağ'da kurulmuş olan doğu eyaletleri, İ.S. II. yüzyıl boyunca mimari anlamda doruğa ulaşmış, İ.S. III. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, IV. yüzyılda da devam eden durgun bir dönem yaşamışlardır (Mango, 1979, s.20). Buna bağlı olarak, İstanbul'daki, V. yüzyıl öncesi mimari süsleme örneklerinin eksikliği sorunu, Anadolu için de geçerlidir. IV. yüzyıla ait, sınırlı sayıdaki yapı, bu dönemdeki genel eğilime uygun olarak, daha erken tarihli yapılardan alınan malzemeler kullanılarak inşa edildiği ve yine aynı yolla süslendiği için, dönemin mimari süsleme anlayışını veya –varsa- bu dönemdeki stil değişimini yansıtmakta yetersiz kalmaktadır. Kapı çerçeveleri için de durum benzerdir. Genellikle yakınlarda bulunan, artık kullanılmayan yapılar, yeni yapılanlar için malzeme kaynağı olmuşlar, bunlardan alınan çerçeveler, çoğu zaman aynı biçimiyle yeni yapılarda kullanılmışlardır.

V. ve VI. yüzyılda, Anadolu'da aynı uygulama devam etmiştir. Fakat bunun yanı sıra, Anadolu, Trakya, Yunanistan, Suriye ve İtalya'da İstanbul'un özgün V. ve VI. yüzyıl kapı çerçevelerinin profillerine benzer profillenme gösteren, çoğunluğu Marmara mermerinden işlenmiş kapı çerçeveleri görölmektedir. Marmara mermerinden yapılmış olanlar, büyük olasılıkla işlenmiş halde, İstanbul veya Marmara Adası'ndan ithal malzemedir. Bunların dışında, Anadolu'nun güney bölgelerindeki bazı yapılarda profil düzenlemesi bakımından İstanbul'daki çağdaşları ile yakın benzerlik gösteren, fakat yerel malzemedен yapılmış kapı çerçeveleri görölmektedir (Ör.: Demre'de H. Nikholaos'un V. veya VI. yüzyıla tarihlenen kapıları ve Ravenna'daki San Vitale Kilisesi'nin kapısı).

Anadolu’da Kilikia, İsauria, Lykia ve İç Anadolu’nun değişik etkilerle beslenerek oluşan Geç Antik mimarisi ve mimari süslemesi, İstanbul’dan farklı özellikler taşımaktadır. Bu bölgelerdeki yapıların kapılarının profillenmeleri de bu etkilerle biçimlenmiş, İstanbul çağdaşlarından uzaklaşmıştır.

5.1.1. Anadolu’daki Geç Antik / Erken Hristiyanlık Dönemi Yapılarında Devşirme Kapı Çerçeveleri

Geç Antik Çağ yapılarında gerek yapı elemanı, gerekse süsleme elemanı olarak devşirme malzeme kullanılma olgusu, çeşitli araştırmacılarca irdelenmiştir. (Deichmann, 1940a; Deichmann, 1940b; Deichmann, 1975, Brenk, 1987, Alchermes, 1994, Müller-Wiener, 1983). Constantinus döneminden (IV. yüzyıl) itibaren erken tarihli yapılardan alınan devşirme mimari süsleme elemanlarının kullanımının yaygınlaştığı bilinmektedir (Deichmann, 1975, s.5-8, Brenk, 1987, s.103 vd). Geç Antik Çağ öncesinde ise, bu uygulamaya nadiren rastlanmaktadır (Grassi, 1990, s.91, n.62).

IV. yüzyılın başlarından itibaren imparatorluk yasaları yoluyla yapıların korunması konusunda tedbirler alınması gerekmiştir (*Codex Theodosianus*, 15.1, 16.10). Bu yasalar, anlaşılan bir süre etkili olabilmişse de, V. ve VI. yüzyıllarda, bu uygulamanın yaygınlaşmasının ve dönemin mimarisi için belirleyici unsurlardan biri haline gelmesinin önüne geçilememiştir.

Yapıların veya mimari malzemenin yeniden kullanımı, ideolojik, ekonomik, estetik gibi çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. İstanbul’un büyük Geç Antik Çağ yapılarında devşirme malzeme, Anadolu’da ve başka yerlerdekinden, farklı nedenlerle ortaya çıkmakta ve farklı anlam ifade etmektedir. Örneğin II. Theodosius ve Iustinianos Ayasofya’sının kapı çerçevelerinin farklı mermerlerden işlemiş olması, malzeme ile ilgili bir sıkıntının değil, tam tersi, zenginlik, renk ve anlam katmak isteğinin sonucudur. III. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gittikçe ekonomik düşüş yaşayan, usta taş işçisi yetiştirmeyen Anadolu kentleri, mevcut yapılardan ve/veya malzemelerinden yararlanmış, böylece malzeme, işçilik, dolayısıyla maddi yönden iktisatlı davranmıştır. Pagan yapılarının yeniden işlevlendirilmesi veya bu yapılara ait malzemenin Hristiyanlık yapılarında ikinci kullanımına sembolik anlamlar da yüklenmekte, Hristiyanlığın paganizme karşı zaferi olarak yorumlanmaktadır. Benzer

yorumlamalar, Hristiyan yapılarının veya bunlara ait malzemelerin kullanıldığı Osmanlı dönemi için de söz konusudur.

Batı ve Güney Anadolu'da Geç Antik Çağ yapılarında kapı çerçevelerinin çevredeki daha erken tarihli yapılardan sağlanmasına örnek oluşturan yapılar bolca bulunmaktadır. Özgün çerçevelerin üretilmesi yerine, devşirme elemanların kullanılması, bu dönem kapı çerçevesi profillenmelerinin araştırılmasında da zorluk yaratmaktadır.

Priene'deki bazilika (birinci evresi V. yüzyılın ilk yarısı, ikinci evresi V. yüzyılın sonları veya VI. yüzyıl ilk yarısı) (Westphalen, 2000, s.277, Şek.2) batıdaki giriş kapıları, Priene ile yakın benzerlik taşıyan ve aynı döneme tarihlenen Didyma'daki ve Miletos'daki bazilikaların kapıları, Roma yapılarından alınmış söve ve lentolarla çerçevelenmiştir, Ephesos'da IV. yüzyılın ikinci yarısı veya yaklaşık 400'e tarihlenen kentin katedrali Hz. Meryem Kilisesi'ndeki mevcut on kapısı, (Reisch, 1932, 4 vd; Krautheimer, 1986, s.109). Roma dönemine ait devşirme söve ve lentolarla çevrelenmiştir. Çekirdek yapısı IV. yüzyılın ortalarında yapılmış olan, V. yüzyılda ve bir defa daha Iustinianos döneminde genişletilerek yenilenen Ephesos'daki Hagios Iohannes Theologos Kilisesi'nde farklı dönemlere ait kapı çerçeveleri kullanılmıştır (Keil ve diğ., 1951, s.145 vd) (Şekil A.289): Vaftizhanenin güney kapısı (k 10) ve doğu kapısı (k 11), aynı yapının doğusundaki mekanın güney kapısı (k 14), nartheksden kuzey yan nefeye açılan kapı (k 9), nartheks kapılarından biri (k 6), kuzey yan nefin kuzey duvarının batı ucundaki kapı (k 7) ve atriumdan narthekse açılan kuzey kapı (k 5) ? Roma dönemi iyonik çerçevelere sahiptir (Şekil A.290-A.296). Iasos'daki doğu agoranın bitişiğindeki bazilikanın güney yan nef kapı çerçeveleri, Karia'da Selimiye, Mercimek, Göl kiliselerinin kapı çerçeveleri de olasılıkla Roma dönemi yapılarından alınarak kullanılmıştır.

Antalya Kaleiçi'nde Cumanın Camisi veya Kesik Minare olarak bilinen, Panaghia Kilisesi, muhtemelen VI. yüzyılın ortalarında yapılmış, IX. yüzyıl ve Osmanlı döneminde yapılan değişiklikler ve eklemelerle günümüze ulaşmıştır (Bibl. için: Grassi, 1988, s.83 vd.; Grassi, 1990, s.73 vd). Yapıda yer alan süsleme elemanlarının bir kısmı, Marmara mermerinden işlenmiş olan devşirme malzemelerdir, bir kısmı ise kalkerdendir ve yapı için üretilmiştir. (Ballance, 1955, 99-114; Grassi, 1990, s.73-74). 1974'deki restorasyon çalışmaları sırasında, yapının temelleri seviyesinde

Serapis'e adanmış bir tapınağın podyumuna rastlanmıştır (Grassi, 1988). Yapının batısında uzanan narthekse, devşirme mermer söve ve lentolarla çerçevelenmiş üç kapıdan girilmektedir. Narthekse giriş sağlayan kapının ve nartheksten naosa açılan üç kapının çerçeveleri ve yapıdaki diğer devşirme malzemeler bu tapınağa ait olmalıdır. Nartheksin orta kapısı, akanthus ve aralarında madalyon bulunan asma sarmaşığı rölyefli mermer söve ve lentolarla çerçevelenmiştir. Mermer çerçevenin söve ve lentoları, Batı Anadolu'da, Suriye ve Yunanistan'da Stobi'de Roma örneklerinin bulunduğu ve İstanbul Geç Antik ve Bizans yapılarında da görüldüğü gibi, dış kısımda birbirleri ile köşelerde 45° açı ile, geride yatay birleşmektedir (Şekil A.297). Yapıda dışarıdan güney yan nefe açılan kapı da yine devşirme söve ve lentolarla çerçevelenmiştir.

Xanthos'da, V. yüzyıla tarihlenen E Kilisesi'nin orta kapısı, Roma dönemine ait zengin bezemeli söveler ve lento ile çerçevelenmiştir (Metzger, 1970, s.171). Side'de Piskoposluk Sarayı olarak anılan, İ.S. V.-VI. yüzyıla tarihlenen kompleksdeki (Mansel 1978, s.267 vd, Res.299) kapılar yerel kireç taşından işlenmiş birbirinden farklı profillenmeye sahip söve ve lentolarla çevrelenmiştir. Bunlardan, şapelin batısındaki VIa'dan VIb'ye açılan kapının çerçevesinin tamamı yerindedir. Söveler, üç fascia, kyma reversa ve düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.298). İki yandan dışa taşan lentonun profillenmesi, sövelerinkini tekrarladıktan sonra küçük bir kaval ile devam eder, kyma rekta ve bunun üzerindeki düz şeritle tamamlanır. Bu silmelerin üstünde ve iki yanda kalan düz yüzeylerde sunak, bereket boynuzu, nar gibi pagan kültüre özgü motifler, köşelerde akroterler yer almaktadır. Ortadaki ana motif olan sunağın üst ve alt silmeleri arasına küçük bir haç işlenmiştir. Kapı lentolarında sunak kabartmalarının örnekleri Suriye'deki III. yüzyıl öncesi yapılarında bulunmaktadır. Çerçevenin, bulunduğu yapı ile çağdaş olmadığı açıktır. Haç kabartması hariç diğer bütün özellikleri erken bir döneme işaret eden çerçeve, haç motifinin eklenmesiyle bir Hristiyan dini yapısında kullanılmaya uygun hale getirilmiştir. Yukarıdaki, devşirme çerçeve kullanımı örneklerine Anadolu'da, Perge (Kilise A), V-VI. yüzyıl) ve Amorium'daki (Lightfoot, 2001, s.373) Geç Antik Çağ yapıları da eklenmelidir.

Kilikia ve Isauria bölgelerindeki Geç Antik Çağ yapılarında devşirme kapı çerçevesi örneği fazla bulunmamaktadır. Kilikia'nın en iyi korunmuş Geç Antik Çağ

yapılarından biri V. yüzyılın sonları veya VI. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Kadirli'deki bazilikadır. Ortaçağ'da apsisin önüne bir şapel eklenmiş, olasılıkla cami olarak kullanım gördüğü Osmanlı dönemi evresinde ise, bazı eklemeler ve değişiklikler yapılmış, açıklıkların ise bir kısmı örülerek kapatılmıştır (Bayliss, 1997, s.60, 84). Alacami adıyla anılan yapının süsleme elemanlarının, kapı çerçevelerini de içeren büyük bölümü devşirmedir (Bayliss, 1997, s.64). Kuzey ve güney cephelerdeki kapılar hemen hemen bütünüyle korunmuştur. Kuzey kapının söveleri bir başka yapıdan alınarak burada yeniden kullanılmıştır. Güney kapı, daha zengin süslemeli, tipik Roma anıtsal kapıları görünümünde, devşirme söve ve lento ile çerçevelenmiştir, hemen altında bir dişli frizle süslenmiştir. İki yanında, Anadolu ve Suriye'nin Hellenistik ve Roma dönemi anıtsal yapılarında sıklıkla karşılaşılan, akanthus yapraklı konsollar yer almaktadır. Kapının iki yanında, duvardaki kenet delikleri, olasılıkla, örnekleri Suriye ve Kilikia'da bulunan bir kapı saçağının varlığına işaret etmektedir (Bayliss, 1997, s.65). Narthekse giriş sağlayan batıda üç, kuzey ve güney duvarlardaki birer kapıdan batıdakilerin çerçeveleri yerindedir. Çerçeveler, devşirme söve ve lentolardan oluşmaktadır (Bayliss, 1997, s.60).

İ.Ö. III. yüzyılın başlarına tarihlendirilen, Diocaesareia'daki (Olba-Uzuncaburç) Zeus Tapınağı (Hild, Hellenkemper, Hellenkemper-Salies 1984, s.250; Hellenkemper ve Hild 1986, s.62-64, şek.6, lev.65-66; Hellenkemper ve Hild, 1990; s.370; Keil ve Wilhelm, 1931, s.87, şek.116, Hill, 1996, s.252-254, şek..56, lev.114-117; Wannagat, 1999, s.355-368, lev.114-118; Ceylan, 2003, s.73-82, lev.22-26), Erken Hristiyanlık döneminde yapılan bazı değişikliklerle, bazilikal planlı bir kiliseye dönüştürülmüştür. Apsis ve yan odalar eklenmiş, sütunlar arasına duvar örülerek kapatılmış, batıda üç, kuzey ve güney cephelerde birer kapı açıklığı bırakılarak bunlar profilli mermer söve ve lentolarla çevrelenmiştir. Bu değişikliklerin tarihi tartışmalıdır; kesin olmamakla birlikte, V. yüzyıl olduğu görüşü ağırlıklıdır. Tapınak-kiliseye giriş sağlayan orta kapı, diğerlerinden daha geniş, herhalde daha yüksektir ve farklı profile sahiptir. Batıda, orta kapının iki yanındaki kapıların sadece eşikleri yerindedir. Aynı profil düzenlemesine sahip kuzey ve güney cephelerden giriş sağlayan kapıların çerçeveleri ise orta kapıdan farklı profil göstermektedir. Tapınak-kilisenin kuzey ve güney cephedeki kapılarının çerçeveleri, arkhitrav benzeri profillenmeleri ile erken çerçeveleri hatırlatmaktadır, fakat çerçevenin silmeleri bu dönem için alışılmış olan rölyef bezemelerden yoksundur, yüzeyleri bezemesizdir.

(Şekil A.317). Silme oranları bakımından Anadolu ve Suriye'deki Hellenistik örneklerden farklılığıyla orta kapının profillenmesi dikkat çekicidir. İki fascia ile başlar, küçük bir kavalın ardından, oldukça iri, şişkin bir dışbükey silme ve tekrar küçük bir kaval yer alır. Dışbükey silmenin bitiminde başlayan kyma reversaya yakın, diyagonal uzanan bir geçiş silmesi ve ardından küçük bir yivden sonra, düz bir alınlık silmesiyle profillenme tamamlanır. Kavalın projeksiyon noktası ile alınlık silmesi aynı düzlemedir (Şekil A.318). Olba'daki tapınak-kilisenin iki farklı kompozisyonadaki mevcut üç mermer kapı çerçevesi ikinci kullanımdadır.

Devşirme malzeme kullanımı, Geç Antik Çağ'dan sonra da devam etmiştir. Bizans ve Osmanlı yapılarından bazılarında, Roma veya Geç Antik Çağ yapılarından alınmış kapı çerçeveleri kullanılmıştır.

Amasra'da Eyice'nin (Eyice, 1952, s.12-14) IX. yüzyıla tarihlendirdiği Fatih Camisi'nin kapı çerçeveleri de olasılıkla Roma dönemine ait söve ve lento ile çerçevelenmiştir.

Uşak'ın Sivash ilçesinin Selçukler köyü (Sebaste) yakınındaki iki kilisenin bugün kalıntıları görülebilmektedir. Bunlardan güneydeki, altıncı yüzyılda inşa edilmiş üç nefli bazilikanın yerine yapılmış bir onuncu yüzyıl yapısıdır (Fıratlı, 1970, s.153, Şek.3, 4). Kilisenin nartheks kapısı yakınında, yerde, bir kapının sol sövesinin alt kısmına ait bir parça durmaktadır. Söve parçasının profillenmesi, diğerinden farklı, gittikçe genişleyen üç fascialı ve bunun devamında kyma rekta profilli arkhitrav görünümündedir (Şekil A.301). Bu tür kapı profillenmeleri Geç Antik Çağ öncesi kapı çerçeveleri için tipiktir. Buradaki parça da olasılıkla bir Roma dönemi üretilmiştir.

5.1.2. İstanbul İle İlişkili Örnekler

5.1.2.1. Batı ve Güney Anadolu

İstanbul'un yakın çevresinde, özgün çerçeveleriyle günümüze ulaşan Geç Antik Çağ yapısı yoktur. İstanbul'daki kapı çerçeveleri ile ilişkilendirilebilecek, malzeme, teknik, profillenme ve bezeme bakımından ortaklık / benzerlik taşıyan örnekler, değişik yoğunluklarda olsa da, Anadolu'nun birçok bölgesinde ve Trakya'da görülebilmektedir. Bunların çoğu Marmara mermerinden işlenip tamamlanmış halde,

büyük olasılıkla Marmara Adası'ndan veya İstanbul'dan ihraç edilmiştir. Bu yaygın ihracatla V. yüzyıldan itibaren, Antik Çağ boyunca Anadolu'daki alışılmış kapı çerçevelerinin yerini, derin fakat dar kademeli, iri bir dışbükey profilli silmenin hakim olduğu, bezemesiz yüzeyli çerçeveler almaya başlamıştır.

Ephesos'daki Hagios Iohannes Bazilikası (IV. yüzyıl ortaları; V. yüzyıl; VI. yüzyıl), diğer büyük Iustinianos yapılarından farklı özellikler gösterir; süsleme bakımından İstanbul ile doğrudan ilişkili olmayabilir (Butler, 1989, s.103). Yapıdaki süsleme elemanlarının birçoğu ikinci kullanımda olan, erken yapılardan alınmış malzemelerdir. Bazilika için üretilmiş, dolayısıyla çağdaş olanlar arasında İstanbul üretimi olanların yanısıra yerel işçilik gösterenler de bulunmaktadır (Deichmann, 1974a, s.565-66). Bugün yerinde olan ve yapının içinde yerde parçalar halinde duran kapı çerçeveleri için de durum aynıdır. Değişik profillenmeye sahip Klasik arkhitrav profilli çerçevelerden, İstanbul V. veya VI. yüzyıl işçiliği ve profillenmesi gösterenler ve arkhitrav bloklarının farklı yüzlerinin tekrar işlenmesiyle elde edilenlere kadar, hepsi Marmara (?) mermerinden çerçeve birarada bulunmaktadır.

H. Iohannes'in, Geç Antik kapı çerçevelerinin profillenmeleri, ana çizgileriyle, İstanbul'daki çağdaşları ile benzerlikler taşımakta, fakat bunlardan birçoğu ayrıntılarda başka yerlerde rastlanmayan farklılıklar göstermektedir. Düz şeritlerle başlayan kademelenme, bazen bu kademelenmeye katılan bir kyma rekta, ardından bir dışbükey silme şeklinde gelişen Geç Antik Çağ yapılarının yaygın ve tipik kapı profili düzenlemesi, H. Iohannes'de de görülmektedir. Yapı için üretilmiş olması gereken bu çerçevelerin ortak özelliği, dışbükey silmeleridir. Kademeler halinde sıralanan iki, üç veya dört düz şeriti dışbükey bir silme takip eder. Profillenme alışılmış ve gerektiği şekilde, en dıştaki düz şeritle sonlanmaktadır. Kapı çerçevelerinin bir kısmında (k 3, k 8, k 2, k 12) dışbükey silmenin bitiminde, sadece H. Iohannes kapılarında görülen bir profillenme görülmektedir: iki dar düz şerit arasında bir içbükey silme (Şekil A.302–A.304, 307). İstanbul'da, Studios Manastırı Kilisesi (İmrahor Camisi)'nin, Hagia Eirene'nin ve Ayasofya'nın bazı kapılarının çerçevelerinde, burada küçük bir kyma rekta işlenmiştir. H. Iohannes'de de bir kapıda kyma rekta, İstanbul'dakilere benzer şekilde yer almıştır (Şekil A.308). Yapıdaki dört kapı çerçevesinde, İstanbul'da Studios Manastırı Kilisesi'nin bazı kapılarındaki bir ayrıntı görülebilmektedir: en dıştaki düz şeritin iç kenarına yakın bir

yiv işlenmiştir (Şekil A.303, A.305). İki kapı çerçevesinde ise (k 12 ve k 1) İstanbul'da Polyeuktos, H. Eirene ve Ayasofya kapı çerçevelerine benzer şekilde, alt / yan iç yüzler profilendirilmiştir (Şekil A.307–A.308).

Yapıdaki Geç Antik Çağ çerçeveleri, profillenmeleri bakımından İstanbul'daki V. ve VI. yüzyıl örnekleri ile karşılaştırıldığında, genel hatlarıyla benzerlik taşımaktadır. Fakat, dışbükey şeriti takip eden iki dar düz şerit arasında içbükey bir silmeden oluşan profillenme, bu profil özelliklerini taşıyan çerçeveleri, yapıdaki İstanbul V. - VI. yüzyıl yapılarındaki çerçevelerle daha yakın benzerlik taşıyanlardan (k1, k13, k 16) ayırmaktadır. Bu farklılaşma, sözkonusu çerçevelerin, yapının IV. yüzyıl ortalarına tarihlenen evresine ait olabileceği olasılığını akla getirmektedir. Anadolu'da bu döneme ait karşılaştırma örneği bulunmaması bu varsayımın doğrulanmasını olanaksız kılmaktadır. Bir diğer ve daha kuvvetli olasılık, farklılığın, çerçevelerin İstanbul örnekleri model alınarak yerel atölyelerde yapılmış olmasından kaynaklanmış olabileceğidir. Deichmann, Ephesos'un Geç Antik Çağ mimari süslemesini konu aldığı araştırmasında, süsleme elemanlarının bir kısmının İstanbul etkisi taşıdığını, fakat işçilikte farklılık olduğunu vurgulamakta ve bu farklılığı şehirdeki yerel atölyelerde üretilmiş olmalarına bağlamaktadır (Deichmann, 1974a, 560, 570). Deichmann'ın bu saptaması, H. Iohannes'in kapı çerçeveleri için de kabul edilebilir. Bu varsayıma dayanarak, yapıdaki İstanbul örnekleri ile ortaklık gösteren, fakat küçük farklılıklar da taşıyan çerçevelerin V. veya VI. yüzyıla tarihlendirilmesi mümkündür. İstanbul'da Studios Manastırı Kilisesi'nin bazı kapı çerçevelerinde görülen ve VI. yüzyıl çerçevelerinde yer almayan dış silmedeki dar yivden yola çıkılarak, Iohannes'deki bu ayrıntının işlenmiş olduğu kapı çerçevelerinin V. yüzyıla tarihlendirilmesi önerilebilir. Bu özellik, İstanbul'da terkedilmiş veya günümüze ulaşan örneği olmasa da, Ephesos'da VI. yüzyılda devam etmiş de olabilir.

Sonuç olarak, kapıların konumları da gözününe alındığında, H. Iohannes'in IV. yüzyıldaki ilk evresinde, daha erken yapılardan alınan kapı çerçeveleri, V. ve VI. yüzyılda ise, bazen mevcut arkhitrav veya sütun gövdelerinden de yararlanılarak yerel atölyelerde üretilmiş kapı çerçeveleri kullanıldığı söylenebilir (k 3, k 8, k 2, k 12). Bunlardan başka, yapıda bulunan, İstanbul örneklerine daha yakın, yine V. veya VI. yüzyıla tarihlendirilebilecek bir kısım çerçeve ise, İstanbul veya Marmara Adası'ndan hazır halde ithal edilmiş olmalıdır (Şekil A.306, A.308, A.309)

Sebaste (Uşak, Selçukler) güneydeki kilisenin (VI. / X. yüzyıl) ana kapısının -belki kazı çalışmaları sırasında yerine konmuş- kuzey sövesinin bir kısmı, büyük ölçüde toprağa gömülü olarak durmaktadır. Mermer söve parçası, iki düz şerit, geniş ve basık bir dışbükey silme ve dışta yine bir düz şerit şeklindeki profillenmesi ile İstanbul'da II. Theodosius dönemi Ayasofya'sı, Altın Kapı ve Studios'da örnekleri bulunan çerçevelerle paralellikleri göze çarpar (Şekil A.311). Aynı profil düzenlemesi, İstanbul'daki VI. yüzyıl yapılarında da çokça bulunmakla birlikte Sebaste'deki, silmelerin oranları ve biçimleri bakımından yukarıdaki V. yüzyıl örneklerine daha yakındır. Bu Geç Antik Çağ'a ait söve, Bizans yapılarında Geç Antik Çağ'a ait devşirme malzeme kullanımına örnek oluşturmaktadır. Bugün Uşak Müzesi'nin bahçesinde duran, özenli bir işçilik ve zengin bezemeli mermer mimari süsleme elemanları, yapının X. yüzyıla tarihlenen ikinci evresine aittir.

Batı Anadolu'nun önemli Antik kentlerinden biri olan Sardes (Salihli), Erken Hristiyanlık ve Bizans döneminde de yerleşim görmeye devam etmiştir. İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarının kapı çerçevelerine benzer biçimlenmiş çok sayıda mermer çerçeve parçası, istiflenmiş kazı buluntusu mimari parçalar arasında veya ait oldukları yapıların yakınında görülebilmektedir.

Side'de Piskoposluk Bazilikası'nın (Mansel, 1978, s.267) (cc) (VI. yüzyıl) batısında yerde duran, kapı çerçevesinin dış yüzüne ait mermer bir parça, üç düz şerit, geniş bir dışbükey silme, küçük derin bir kyma rekta ve en dışta düz şerit şeklindeki profillenmesi ile, bazilikanın diğer mevcut çerçevelerinden, hem profillenme, hem malzeme bakımından ayrılır (Şekil A.312). Parçanın profillenmesi, dışbükey silmeden önce iki düz şeritin yer aldığı, İstanbul Geç Antik örnekleri ile karşılaştırılabilir. Fakat İstanbul'da bu dönem yapılarında profillenmenin üç düz şeritle başladığı kapı çerçevesi bulunmamaktadır. İstanbul'daki örneklerde, dışbükey silmeden önce iki düz şeritten fazla kademelenme varsa, araya bir kyma rekta girmiştir; ardarda ikiden fazla düz şerit yoktur. İşçilikten veya çerçevelerin farklı atölyelerde üretilmiş olmasından kaynaklandığı kabul edilebilecek olan bu küçük farklılık ve İstanbul'da bulunmaması, çerçevelerin Geç Antik Çağ'a ait olmadığını göstermez. Side'dekine benzer profillenmeye sahip örnekler H. Iohannes'in, Demre H. Nikholaos Kilisesi'nin ve Philippi'de Bazilika B'nin kapı çerçevelerinde de görülmektedir.

Side'deki mermerden işlenmiş Geç Antik Çağ'a ait kapı çerçeveleri, yarımada'nın güney ucunda, tapınakların doğusundaki bazilikada (aa) bulunmaktadır (Mansel, 1978, 257 vd). Yapı V. yüzyılda (veya yakl. 400) inşa edilmiş, IX. veya X. yüzyılda içine daha küçük bir kilise yapılmıştır. Bazilikanın içinde yerde duran, bir lento parçası, Piskoposluk Kilisesi yakınındaki, muhtemelen dış çerçeveye ait parça ile aynı profil düzenlemesine sahiptir, fakat oranlar değişmiş, silmeler adeta sıkışarak daralmış, kademeler derinleşmiştir (Şekil A.312, A.314) büyük giriş kapılarından birine değil, daha küçük, belki de diakonikon veya prothesise giriş sağlayan bir kapıya ait olmalıdır. Bugün kilisenin kuzey kapısına yerleştirilmiş olan bir söve, düz şerit, küçük bir kaval, öne fırlayan bir oluk, tekrar bir düz şerit, geniş kaval ve en dışta yine bir düz şerit sırasıyla profillendirilmiştir (Şekil A.312). Genişlik/derinlik oranları, kaval ve dıştaki düz şeritle tamamlanması bakımından İstanbul örneklerine yakındır; fakat İstanbul'da aynı düzenlemeye sahip –en azından bugüne ulaşmış olan- çerçeve örneği yoktur. G. Grassi, bazilikanın kapı çerçevelerinin ve mermer elemanlarının birçoğunun II. yüzyılın sonlarına tarihlenen Athena ve Apollon tapıklarından alındığını belirtmektedir (Grassi, 1990, s.95). Fakat, bazilikadakilerden oldukça farklı profillenmeye sahip olan Anadolu'daki II. yüzyıl kapı çerçevesi örnekleri Grassi'nin bu görüşünü desteklememektedir. Bezemesiz yüzeyli, iri dışbükey profilli silmeli ve derin kademeli mermer çerçeve öğeleri, büyük bazilika ile çağdaş olmalıdır.

Anadolu'daki Geç Antik Çağ mimarisinin iyi korunmuş örneklerinin büyük bir kısmı, Kilikia ve Isauria'da bulunmaktadır. Kilikia'nın Erken Hristiyanlık dönemi yapıları farklı birkaç bölge mimarisinin etkilerini taşımaktadır. Mimari plastikte Suriye etkisi baskındır. Bununla birlikte, aynı bölgede tamamen veya sadece süsleme elemanları bakımından İstanbul ile ilişkilendirilen yapılar da mevcuttur. Bunlardan ikisi Silifke'de Meryemlik'te (Ayatekla) bulunmaktadır.

V. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Meryemlik'teki H. Thekla Bazilikası (Şekil A.315) ile Kubbeli Bazilika'nın, (V. yüzyılın ikinci yarısı) (Şekil A.316) diğer tüm süsleme elemanları gibi, kapı çerçeveleri de İstanbul'daki V. yüzyıl örnekleri ile yakın benzerlikler taşımaktadırlar. Her iki kilise yapısının da giriş cephesindeki kapı çerçeveleri, olasılıkla, İstanbul'da Studios Manastırı'nın kilisesinin batı cephesinde olduğu gibi sütunlar arasına yerleştirilmiştir. Profillenmelerindeki diziliş İstanbul'un

V. ve VI. yüzyıl örnekleri ile karşılaştırılabilir. Kubbeli Kilise'nin çerçevesinin profillenmesi iki düz şerit, kyma rekta ve bir düz şerit şeklinde gelişirken, H. Thekla Bazilikası'na ait parçada kyma rektadan önce sadece tek bir düz şerit vardır (Şekil A.315a). Bunları takip eden yarım dışbükey silmeler İstanbul örneklerine göre daha küçük ama daha plastik, kavala yakın profil göstermektedir, dıştaki düz şerit ise dışbükey silmenin projeksiyon noktasından ileriye uzanmıştır. İstanbul'daki tüm benzerlerinden daha geniş/yüksek ve kıvrımları daha belirgin bir kyma rekta iki silmeyi birbirine bağlarken aynı zamanda uzaklaştırmıştır. H. Thekla Bazilikası'na ait diğer bir söve parçası daha küçük bir kapıya ait olmalıdır (Şekil A.315). Parçanın dış yüzdeki profillenmesi kademeler halinde sıralanan silmelerle başlamakta, düzgün dairesel olmayan, dörtgene yakın kesitli bir dışbükey silme, geniş ve derin bir yiv ve dar düz bir şeritle tamamlanmaktadır. İçe bakan yüzde, Kubbeli Bazilika'nın kapılarının iç yüzleri gibi, düz şeritler arasında geniş, derin olmayan, kıvrımları belirgin bir kyma rekta işlenmiştir.

İmparator Zenon (474-475; 476-491) tarafından yaptırılan H. Thekla Bazilikası ve Kubbeli Bazilika'nın kapı çerçevelerinin yerel malzemeden (kireçtaşı) değil, Marmara mermerinden işlenmiş olmaları, bunların İstanbul modellerinin taklidi yerel üretimler olmayıp, ithal olduklarını göstermektedir.

Silifke Müzesi'nin bahçesinde, müzeye geliş yeri belli olmayan Marmara mermerinden yapılmış bir söve veya lentoya ait parça bulunmaktadır. İki düz şerit, kaval ve düz şerit şeklindeki profillenmesi İstanbul'daki V, daha çok VI. yüzyıl yapılarında en sık görülen kapı çerçevesi profil düzenlemelerine benzemektedir (Şekil A.319) Küçük boyutlarından, parçanın ait olduğu yapının ana kapılarından birine değil, ikinci derece önem taşıyan daha küçük bir kapıya ait olabileceği anlaşılmaktadır. Yukarıda bahsedilen yapılardan birine ait değilse, çevrede, en azından mimari süsleme bakımından İstanbul ile ilişkilendirilebilecek başka yapının varlığına işaret etmektedir.

Tarsus'da H. Paulos Kilisesi yakınında sergilenen, müze müdürünün ifadesine göre olasılıkla yol yapımı sırasında bulunmuş olan mermer bir lento tacı parçası, İstanbul Geç Antik Çağ yapılarındaki lento taşları ile benzer profillenmeye sahiptir. Bloğun alt yüzü, İstanbul örneklerinde olduğu gibi, lentonun üzerinden dışa taşacak ve aşağı sarkacak biçimde işlenmiştir (Şekil A.320).

Güney Anadolu'da yerel malzeme ve süsleme motifleri kullanılarak İstanbul'daki çağdaşlarına benzer profil gösteren kapı çerçevelerinin bulunduğu yapılar da bulunmaktadır. Bunlardan biri, Demre'deki (Myra) H. Nikholaos Kilisesi'dir (ilk evre: 529 veya sonrası; XIII. yüzyılda yenilenmiştir). Yapıda bugün çerçeveleri yerinde olan altı kapı U. Peschlow tarafından yayınlanmıştır (Şekil A.321) (Peschlow, 1975, s.334). Batı arkad açıklığı ile güney avlu ve mezar odası arasındaki kapının ve mezar odası ile 3. şapel arasındaki kapının boyut bakımından yakın çerçeveleri, profillenme bakımından da benzerdir ve ardarda kademelenen düz şeritler, dışbükey silme / kaval ve en dışta yine bir düz şerit profili ile Geç Antik Çağ'da İstanbul'da ve geniş bir coğrafyada görülen kapı profillenmesini yansıtırlar (Şekil A.321, 3,4). İstanbul'dakilerden farklı olarak, burada dışbükey silme küçük ve şişkindir ve aradaki nispeten yüksek içbükey silme ile en üstteki düz şeritten uzaklaşmıştır. 3 no.lu parçadaki ardarda üç düz şerit İstanbul Geç Antik çerçevelerde görülmez. Genellikle iki düz şerit arasındaki kademelenme bir kyma rekta ile sağlanmıştır. Üç kademe ile başlayan profillenmeye H. Iohannes'in, Side'deki güney bazilikanın (aa), (Şekil A.312, A.314), Philippi'de Bazilika B'nin (Şekil A.322) kapı çerçevelerinde rastlanmaktadır.

H. Nikholaos Kilisesi'ndeki kapı çerçeveleri süsleme bakımından, lento taçlarında yer alan dairesel madalyon içindeki haç veya rozet motifleri ve stilize motifler taşıyan dar silmeleri (dış nartheks- G nef, G dış yan nef) ile İstanbul'dan çok Lykia, Kilikya ve Suriye örneklerine yaklaşmaktadır. İstanbul ve ilişkili örneklerden önemli bir ayrılığı da tüm söve ve lentoların kireç taşından işlenmiş olmasıdır. H. Nikholaos'un kapı çerçevelerinin profillenmelerinde İstanbul etkisi açıktır, fakat malzeme ve işçilik, bunların yerel atölyelerde üretildiğini göstermektedir. İstanbul'a ve Batı Anadolu'ya yabancı, fakat G. Anadolu'da yakın çevrede benzerlerine rastlanan, Kilikia ve Suriye örneklerini hatırlatan süsleme motifleri de bu olasılığı güçlendirmektedir.

Andriake E Kilisesi'ne batıda neflerin ekseninde yer alan üç, güneyde iki ve doğuda kuzey yan nef ekseninde bir tane olmak üzere toplam altı kapıdan girilmektedir (Tekinalp, 2000). Nartheksden naosa açılan orta kapının çerçevesinin profillenmesi, alçak bir kademelenme ile birbirini takip eden iki düz şerit, ardından geniş bir dışbükey silme, tekrar bir düz şerit ve en dışta, ileriye doğru uzanan bir alınlık

silmesinden oluşmaktadır. Lentonun ortasında madalyon içinde çiçeklerden oluşan eşit kollu bir haç motifi işlenmiştir. Çerçevenin, malzeme, profillenme ve süsleme bakımından yakın benzerleri aynı bölgedeki H. Nikolaos Kilisesi'nde bulunmaktadır.

5.1.2.2. Yunanistan ve Balkanlar

Philippi'deki VI. yüzyılın ortaları veya üçüncü çeyreğine tarihlenen Bazilika B (Direkler)'nin süslemesi, P. Lemerle'e göre, Ayasofya'nın mimari süslemesi model alınarak yapılmıştır. Aynı yerdeki Bazilika A'da olduğu gibi, bu yapının da tüm taş süsleme elemanları Marmara mermerinden işlenmiştir. Bazilika B'de, (Lemerle, 1945, lev.LXXIII) güney şapele açılan kapının dış yüzünde profillenmenin ardarda üç şeritle başlaması tercih edilen bir düzenleme olmasa da keskin bir farklılık sayılmamalıdır (Şekil A.322). İstanbul benzerlerinde, başlangıçtaki üç şerit yerine iki şerit arasında bir kyma rekta ile aynı kademelenme sağlanmıştır. Philippi Bazilika A'da kaval daha dar ve plastik işlenmiştir. Bazilika B 'de aynı kapının iç yüzü de yaygın kullanılmış olan bir profili tekrarlar: düz şerit, kaval ve düz şerit. Lento tacı, profil dizilişi bakımından İstanbul ile paralellik göstermektedir.

Philippi'de Bazilika A'nın kapı çerçevelerinin profil düzenlemeleri de, İstanbul'daki Geç Antik Çağ kapı çerçeveleri ile benzerlik göstermektedir (Şekil A.323-A.330). Farklı olan, Bazilika A'daki kyma rekta profilli silmelerin kavisleri, İstanbul'daki benzerlerine göre, çok daha derin ve belirgindir ve ayrıca geniş / yüksektir. İstanbul'daki çağdaşı örneklerde, dışbükey profilli silme, söve ve lentoların tüm profillenmesinin ana silmesini oluşturmakta iken, Philippi'deki bazı çerçevelerde, taşkın kyma rektanın, sadece geçiş silmesi olarak kullanılmış olsa bile, dışbükey silmeleri gölgede bıraktığı görülmektedir. Lento taçlarının profillenmeleri de düzenleme bakımından İstanbul'daki çağdaşlarına benzer şekilde düz şeritler ve kyma rektalardan oluşmaktadır. Söve ve lentolardaki farklılık lento taçları için de söz konusudur: Kyma rektaların özellikle üstteki içbükey kısımlarının kavisleri oldukça derindir (Şekil A. 323-325, 327). Philippi'deki her iki bazilikanın kapı çerçeveleri olasılıkla, İstanbul'dan veya Marmara Adası'ndan işlenmiş olarak ithal edilmiş olabilir. Sütun başlıklarını konu aldığı çalışmasında W.E. Betsch, taş ustalarının, malzemeleri ile birlikte Philippi'ye gitmiş ve bütün süsleme elemanlarını yerinde işlemiş olduklarını öne sürmektedir (Betsch, 1977, s.145).

Selanik'teki, V. yüzyıl ortaları veya ikinci yarısına tarihlenen Hagios Demetrios kilisesinin kapı çerçeveleri, geniş dışbükey silmeleri ve başlangıçtaki düz şeritlerin oluşturduğu kademeler ile İstanbul Geç Antik Çağ örnekleri ile benzerlik göstermektedir (Sotiriou, 1952, Şek. 32, 34, 53, 54, 84).

5.1.2.3. İtalya

Geç Antik Çağ'dan itibaren İstanbul'dan Roma, Milano, Ravenna gibi büyük kentlere, başta sütun başlıkları olmak üzere işlenmiş mermer mimari süsleme parçaları ihraç edilmiştir. Deichmann Ravenna yapıları hakkındaki kapsamlı çalışmasında, bu konuya da ayrı bir başlık altında yer vermiş, fakat kapı çerçevelerinden hiç bahsetmemiştir (Deichmann, 1989, s.273-76). Yine aynı yayından, S. Vitale'nin ve S. Apollinaire in Classe'nin kapı çerçevelerinin yerel malzemeden ve yerinde işlendiğini öğrenmekteyiz. İstanbul üretimi diğer mimari süsleme elemanları İtalya'daki yapılarda sıklıkla kullanıldığı halde, kapı çerçevesi örneğinin olmaması çeşitli nedenlere bağlanabilir. Bu konunun araştırmacıların dikkatini çekmemiş olması ve yayınlarda yer vermemeleri, çerçevelerin günümüze ulaşmamış olması ihtimaller arasındadır. Fakat, benzer durumun başka yerlerde, örneğin Suriye'de de olması, bu ihtimallerden çok, Marmara Adası'nda veya İstanbul'da üretilmiş kapı çerçevesi ihracatının, diğer süsleme elemanlarına göre talep azlığı üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

İstanbul'dan ihraç edilen malzemenin daha çok, başta sütun başlıkları olmak üzere bezemeli ve işlenmesinin ustalık gerektiren elemanlar olması, bu dönemde Marmara mermeri atölyelerinin ürünlerinin, biçim ve işçilikleri ile malzemenin kendisinin önüne geçtiği şeklinde yorumlanabilir. Ucuz, kaliteli ve dekoratif bir mermer türü olan Marmara mermerinin sadece malzeme olarak değerlendirilmek üzere uzak bölgelere nakliyatı maliyeti arttırmaktadır. Bu dönemde artık zengin süslemelerden arınmış olan ve biçimlendirilmesi fazla ustalık gerektirmeyen kapı çerçevelerinin ithali yerine, yakınlardaki mevcut malzemenin yerli ustalar tarafından işlenmesi, ekonomik nedenlere bağlı olarak tercih edilmiş olabilir.

Ravenna'da San Vitale Kilisesi'nin özgün kapı çerçevelerinin birçoğu kayıptır. Dış kapılardan sadece merkezi yapının kuzeydoğu kapısının çerçevesi korunmuştur malzeme olarak Rosso di Verona kullanılmıştır. F.W. Deichmann'a göre, söz

konusu malzeme, S. Apollinaire in Classe'nin batı cephesinin yan kapıları gibi, bu çerçevenin de Ravenna'da işlendiğini göstermektedir (Deichmann, Ravenna, Bd.II Komm. 2. Teil, s.112, Res.57, 58). Dış yüzde profillemesi, iki düz şeriti izleyen bir kyma rekta, tekrar bir düz şerit, ardından dışbükey bir silme ve bunun projeksiyon noktası ile aynı düzlemde bir düz şeritten oluşmaktadır. İç yüz ise, düz bir şeriti takip eden bir kyma rekta (veya birbirini takip eden dışbükey ve içbükey silmeler) ve en dışta düz şerit şeklinde düzenlenmiştir. Kapının lento taçlarında, dış yüzde iki, iç yüzde bir düz şeritin üstünde bir kyma rekta ve düz şerit bulunmaktadır. Kapının her iki yüzdeki söve, lento ve lento tacı profillemeleri İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarının, özellikle Aya İrini ve Iustinianos dönemi Ayasofya'sının kapı çerçeveleri ile paralellik göstermektedir. Sövelerin üzerine yatay oturan lentonun dış yüzünde, İstanbul'da bahsedilen iki yapıda örnekleri görüldüğü gibi kyma rekta profilli silme üzerinde kabartma haç motifi bulunmaktadır.

5.1.3. İstanbul'a Göre Farklılık Gösteren Geç Antik Çağ Kapı Profillenmeleri

Geç Antik Çağ'da Anadolu'da, Yunanistan'da ve İtalya'da, İstanbul'daki çağdaşları ile benzerlik gösteren profillemeye sahip kapı çerçevelerinin yanısıra, profillemesi, bezeme ve malzeme bakımından farklılık gösteren örnekler de bulunmaktadır. Genel olarak, bulundukları bölgenin mimari süslemesini biçimlendiren, bu alandaki yerel gelenekler ve etkiler sonucu ortaya çıkan bu farklılıklar kapı çerçevelerinde de göze çarpmaktadır.

5.1.3.1.Pamphylia

Side'de, V. veya VI. yüzyıla tarihlenen Piskoposluk Bazilikası'nın neflerini ayıran mermer sütunlar ve arkhitravlar, değişik tarihli erken yapılardan alınmış devşirme malzemedir (Mansel, 1978, s.267-268). Bazilikanın batısında uzanan nartheksin güney kapısının iki sövesi yerinde durmaktadır. Sövelerin üst kısımları diyagonal kesilmiştir. Kilisenin batısında yerde yatan, aynı profile sahip, uçları diyagonal kesilmiş söve ve lentolar orta kapıya ait olmalıdır. VIII no.lu mekanın kuzey doğusunda yerde hangi yapıya ait olduğu belli olmayan bir söve veya lento parçası bulunmaktadır. Bahsedilen çerçevelerin hepsi, arkhitrav benzeri profillemesi göstermektedir (Şekil A.299). Hiçbirinin yüzeyi bezemeli değildir. Sadece lentonun ortasında, ait olduğu yapının Hristiyan kimliğini vurgulayan kabartma bir haç motifi

yer almaktadır. Profillenmeleri ile daha erken yüzyıllara ait gibi görünmekle birlikte, yerel taştan işlenmiş olmaları, duvar açıklıklarına tam oturmaları, birbirine benzer profillenmeye sahip olmaları ve lentodaki haç kabartması, çerçevelerin yerinde ve kilise için üretilmiş olduklarına işaret etmektedir.

Side'de (aa) bazilikasında ve Piskoposluk Sarayı kompleksinde, Piskoposluk Bazilikası'ndakilerden farklı, derin kademeli, şişkin iri dışbükey profilli mermer kapı çerçevelerinin yer aldığı yukarıda vurgulanmıştı. Yaklaşık aynı dönemlere tarihlenen farklı yapılarda, farklı profil ve malzemenin kullanılması, bir kısmının ithal, diğerlerinin yerli üretim olmasına bağlıdır. Fakat bu, farklılığın tek nedeni olarak gösterilemez. Demre'de H. Nikholaos Kilise'sinde veya aynı bölgedeki Andriake'de yerel malzeme ile yerli ustalar tarafından üretilmiş şişkin dışbükey silmeli çerçeveler kullanılmıştır. Side'deki yerli üretimlerin, aynı yerdeki İstanbul'dakilere benzer profillenme gösteren mermer çerçevelerden farklılığı iki şekilde açıklanabilir: Piskoposluk Bazilikası'nın yapımı sırasında, henüz dışbükey profilli mermer çerçeveler Side'ye ulaşmamış ve buradaki ustalara model oluşturmamış olabilir. İkinci olasılık ise, ithal çerçeveler buraya daha önce gelmişse de, Sideli taş ustaları tarafından rağbet görmemiş olması ve ustaların alışılmış tarz ve biçimlerden vazgeçmemiş olmalarıdır.

Pamhylia'da yerel malzeme ile üretilmiş başka kapı çerçevesi örnekleri Syllion'da, Lanckoronski'nin adlandırmasıyla G yapı grubuna ait birinci kilisede bulunmaktadır (Lanckoronski, 1890, s.64; Ruggieri ve Nethercott, s.152). Birinci kilisenin güney cephesinde, batıdaki diğerinden daha yüksek ve geniş iki kapı bulunmaktadır. Ruggieri ve Nethercott kapıların işlevine ve diğer yapılara yakınlığına dikkat çekmektedir. Batıdaki ana kapının çerçevesinin profillenmesi üç kademe oluşturan üç düz şeritten ibarettir. Sövelerle, köşelerde 45° açı ile birleşen lentonun üzerinde sövelerin genişliğini aşan, basitçe profillendirilmiş üstüste iki bloktan oluşan lento tacı bulunmaktadır. Lento tacının alttaki bloğu sövelerin iki yanından aşağı sarmaktadır; duvar yüzeyinden dışa taşmayan bu yüzeylere alçak kabartma volütler işlenmiştir. Bu stilize motifler, Klasik Çağ'dan itibaren kapı çerçevelerinde (Ör. Eretheion) yer alan, Geç Antik Çağ'da ise yakın çevrede Alahan Manastırı'nda Doğu Kilise'de görülen üç boyutlu volütleri andırmaktadır. Syllion'daki bu çerçevenin profillenmesi, İstanbul'da tek bir örnekle, Anadolu'da ise Andriake'deki

C Kilisesi'nin yerel malzemedan işlenmiş orta kapı çerçevesi ile karşılaştırılabilir. Aya İrini'de, atriumun güney duvarının doğusunda yer alan ve içbükey bir duvara yerleştirilmek üzere üretilmiş olan çerçevenin malzeme ve profillenme bakımından İstanbul'da bir başka benzeri yoktur.

5.1.3.2. Lykia

Antik Lykia'nın Erken Hristiyanlık Çağı mimari süslemesi, Anadolu'nun diğer bölgelerindekinden farklı, kendine özgü özellikler taşımaktadır. Mimaride de sözkonusu olan bu farklılığı yaratan, köklü geleneklerin yanısıra Mısır, Suriye ve - bazı küçük ayrıntılarda- İstanbul ve Selanik etkisi olduğunu R.M. Harrison ileri sürmüştür (Harrison, 1963, s.197; Harrison 1972, s.186). Lykia 'daki Geç Antik Çağ yapılarının birçoğu zengin plastik bezemeli kapı çerçeveleri de İstanbul'daki çağdaşlarından oldukça farklı görünüm ve profillenmeye sahiptir.

Lykia'da, İstanbul'daki bezemesiz, sade yüzeyli çerçevelerin aksine, zengin plastik bezemeli kapı çerçevelerine Alakilise (Harrison, 1963, s.127 vd, Harrison, 1972, s.191, şek.11, 13) (Şekil A.314), Karabel (No.10) (Harrison, 1963, lev.XL,c; XLII,d-f) ve Alacahisar'da (Harrison, 1963, lev.XLIII,d) rastlanmaktadır (Şekil 332). Akanthus yaprakları, aralarında yapraklar bulunan sarmaşık dalları, başka bitkisel motifler ve menderes motifleriyle donanmış silmeler, dar veya geniş, şişkin dışbükey, yüksek içbükey veya düz şerit profile sahiptir. Kapı çerçevelerinde yer alan motifler, madalyon içinde haç motifleri hariç, klasik dönemlerin, özellikle II. ve III. yüzyılın mimari süsleme repertuarına aittir. Alakilise'de yapının girişleme elemanlarının ve çerçevenin süslemesi İstanbul'da II. Theodosius Ayasofya'sı ve Studios Manastırı Kilisesi'ndekiler ile yakın ilişkilidir (Harrison, 1972, şek.10, 11 ve 12).

Alakilise'deki Başmelek Gabriel'e ithaf edilmiş olan bazilika, iki yapım evresine sahiptir: olasılıkla ilk inşası VI. yüzyıl olan yapı, bir yazıttan anlaşıldığına göre 812'de yeniden yaptırılmıştır (Harrison, 1972, s.188). Bazilikaya bitişik kare içinde haç planlı şapelin kuzeydoğu odasının kapısı, yukarıdakilerden farklı olarak, tek kademeli profillenmeye sahip, bezemesiz, düz yüzeyli söveler ve bunlar üzerine yatay oturan bir lento ile çerçevelenmiştir; lentonun ortasında, daire madalyon içinde bir haç motifi yer almaktadır (Harrison 1972, s.188, şek.2). Alakilise'deki,

profillenme bakımından özellik taşımayan söz konusu çerçeve, süslemesi sayesinde Geç Antik Çağ'a tarihlendirilebilmektedir.

Bahsedilen yapıların bütün mimari süsleme elemanları gibi kapı çerçeveleri de yerel kireçtaşından, kalem ve matkap kullanılarak işlenmiştir. Harrison'a göre, Alakilise'nin mimari süslemesi ile Lykia'daki bazı başka yapıların (Muskar, Demre, Dereagzı) mimari süslemesi arasında ortaklık bulunmakta ve bu ortaklık, bunların tek bir atölye tarafından üretilmiş olduğunu göstermektedir; Karabel'de ise teknik, motif ve düzenlemedeki farklılık, parçaların başka bir ekip tarafından işlenmiş olmasının sonucudur (Harrison, 1972, s.197). Diğer mimari süsleme elemanlarından bağımsız olarak sadece kapı çerçevelerinin değerlendirilmesi, aynı sonuca varmak için yeterli değildir. Dereagzı'ndaki kapı çerçeveleri ve Demre'dekilerin bir kısmı, Alakilise ve Karabel'dekilerden oldukça farklı karakter göstermektedir. Ancak Demre'de H. Nikholaos'un kapı lentolarındaki motifler işçilik bakımından son ikisi ile karşılaştırılabilir. Alakilise ile Karabel'deki kapı çerçevelerinin profillemesi ise R.M. Harrison'ın tespitine ters düşmemektedir.

Demre'deki (Myra) H. Nikholaos Kilisesi'nin (ilk evre: 529 veya sonrası / XIII. yüzyılda yenilenmiştir) (Şekil A.321) (Peschlow, 1975, s.334) dış nartheks ve güneybatı köşe mekan arasındaki kapısının (Şekil A.321, 1) ve güney yan nefle 1. şapel arasındaki kapının çerçevesi (Şekil A.321, 2), üç fascia ve dar silmeler şeklinde, arkhitrav benzeri profil göstermektedir. Madalyon içinde Yunan haçı motifli ve içinde stilize yapraklar işlenmiş çelenk motifleri taşıyan lento blokları, sövelerin üzerine yatay oturmaktadır ve profillendirilmiş yekpare sövelerin profilini devam ettirir. U. Peshlow, bu iki çerçevenin, sövelerin üzerine yatay oturan lentoları ve bezemeleri ile yakın çevredeki Erken Hristiyanlık yapılarının kapı çerçeveleri arasında benzerlik kurmaktadır. Peschlow, söz konusu çerçeveleri, yapıdaki, profil ve dönemlerine göre iki gruba ayırdığı diğer çerçevelerden ayırmakta ve kesin tarihlendirmeden kaçınmaktadır (Peschlow, 1975, s.334-335). Özellikle, lento veya lento taşları üzerindeki, benzerleri Suriye ve Kilikia'da bulunan motifler, H. Nikholaos'un bu iki *in situ* çerçevesinin Geç Antik Çağ'a, yapının ilk evresine ait olduğunu göstermektedir. Side ve Andriake'deki yerel taştan işlenmiş, benzer profilli kapı çerçeveleri, yakın çevredeki benzer örneklerdir.

Demre Çayı'nın ağzındaki Antik Demre'nin limanı Andriake'de (Çayağzı) B, C ve E kiliselerinin kapıları, yerel kireçtaştan işlenmiş, bezemesiz silmelerle donanmış lento ve sövelerle çerçevelenmiştir. Bunlardan B ve C kiliselerinin kapıları İstanbul'da benzeri olmayan profillenme göstermektedir. Üç nefli bazilikal plana sahip B Kilisesi'ne, batıdaki giriş cephesinde üç apsisin kuzey ve güneyinde iki olmak üzere toplam beş kapıdan girilmektedir. Ayrıca kuzey nefin doğusunda bulunan bir kapı ek şapele açılmaktadır (Tekinalp, 2000, s.87). Yapının orta nefe açılan orta kapısının profillenmesi alçak bir kademelenme ile birbirini izleyen iki genişçe düz şerit, bir yarım oluk ve ardından yine bir düz şeritten oluşmaktadır. Lentoda bu profillenme tekrarlandıktan sonra, dik ve yüksek bir kyma rekta ve bunun üzerinde geniş bir alınlık silmesi yer almaktadır. Lentonun ortasında bir çelenk içerisinde eşit kollu haç kabartması bulunmaktadır (Tekinalp, 2000, s.100, lev.35, 102,A).

Andriake'deki C Kilisesi'nin kapı profillenmesi son derece sadedir: üç fascianın ardından en üstte yüksek düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır (Tekinalp, 2000, lev.55).

5.1.3.3. Kilikia –Isauria

Alahan'daki manastır kompleksine ait, beşinci yüzyıla tarihlenen Bazilika'nın, ikonografik niteliğinden dolayı, “İncil yazarları” kapısı olarak adlandırılan ana kapısının çerçevesi, alt/yan yüzlerinde de bulunan, zengin rölyef bezemesi ile öne çıkmaktadır (betimleme ve tarihlleme için: Gough, 1955, s.119-122; Gough, 1962, s.180-183). Söveler ve bunlar üzerine yatay oturan lento bugün yerinde durmaktadır. Lento tacı, iki yandaki konsollarla desteklenmekte idi.

Michael Gough'a göre, “lento tacının alt yüzündeki kompozisyonda yer alan figürlerde Hellenistik etki kendini göstermekte, yüzeyler arasındaki derin gölgeler, ışık-gölge zıtlığı ile yaratılan etki, Doğu üslubunu yansıtmaktadır” (Gough, 1955, s.120). Sövelerin yan yüzlerindeki, Gabriel ve Mikhael figürleri, lentonun batı yüzünün kompozisyonu esasen Doğu üslubu taşırlar. Söveler ise, Doğu üslubunda işlenmiş dejenere “Klasik” silmelerle süslenmiştir: Sırasıyla, düz şerit, boncuk dizisi bezemeli astragal, yine düz şerit, stilize yaprak dizisi, hafif dışbükey profil veren, diyagonal dallarla bölünmüş yaprak dizisi, ortada dışbükey profilli geniş bir akanthus frizi, aşağı doğru sarkarak geriye doğru kıvrılan yapraklardan oluşan dışbükey

profilli bir silme, dışbükey profilli çelenk ve en üstte bezemesiz düz bir şerit biçiminde düzenlenmiştir (Şekil A.331). Çerçeve, II. ve III. yüzyılda örnekleri, az sayıda da olsa, Batı ve Güney Anadolu'da bulunan, şişkin dışbükey profilli, zengin rölyef bezemeli frizlere benzer kapı çerçevelerini andırmaktadır.

Anemorium (Isauria)'da Kilise A II 1 / Nekropol Kilisesi, IV. yüzyılda küçük bir bazilika olarak yapılmış, V. yüzyılda değiştirilmiş ve genişletilmiştir. Kilise, VI. yüzyılda, belki de 580'deki deprem sonucu, büyük hasara uğramıştır. VII. yüzyılda orta nefin batı ucuna yapılan bir şapel dışında kilisenin geri kalan bölümü mezarlık olarak kullanılmıştır. (Hild, Hellenkemper, Hellenkemper-Salies, 1984, s.270-273, Hild ve Hellenkemper, 1990, s.190; Russel, 1977, s.6-8, Şek.3-5; Russel, 1980, s.37, Şek.5; Russel, 1989, 1627-8, Şek.6-8, 10; Hill, 1996, s.94-96, Şek.8). Yapıya giriş sağlayan batıdaki üç kapıdan ortadaki sövelerinin küçük bir bölümü yerindedir. (Şekil A.300). Sövelerin, profillenmesi, iki fascianın ardından küçük bir yarım kaval, ardından bir kyma reversa ve en dışta düz şeritten oluşmaktadır. Silmelerin yüzeyi bezemesizdir. Çerçeveler, yapının ilk evresine, IV. yüzyıla ait olmalıdır.

Kilikia Geç Antik / Erken Hristiyanlık dönemi mimarisinde, ana özellikler açısından Kuzey Suriye ve Antiokheia (Antakya) etkisi belirleyicidir (Herzfeld ve Guyer, 1930, s.189). Mimari süsleme elemanları bakımından da, Meryemlik'teki H. Thekla Bazilikası ve Kubbeli Bazilika gibi bazı yapılarda İstanbul etkisinin hakim olduğundan yukarıda bahsedilmiştir. Bölgedeki birçok yapının mimari süslemesinde ise Suriye biçimleri öne çıkmaktadır.

Kilikia Erken Hristiyanlık (Geç Antik) dönemi yapılarında kapılar, profillendirilmiş ya da profillendirilmeden düz traşlanmış söve ve lento blokları ile çerçevelenmiş (Cennet-Cehennem, Cennet Obruğu'nda tapınak-kilise; Kızkalesi [Korykos]'nde H Kilisesi'nde [*extra muros* Mezar Kilisesi]) olabildiği gibi, Suriye'de sıklıkla görüldüğü şekilde, kapı açıklığının iki yandan duvar örgüsü ile sınırlanıp ayrıca söve bloklarının eklenmediği, bazen de bu açıklığı çevreleyen yapı taşlarının işlenerek profilli bir çerçeve görünümü verildiği örnekler de bulunmaktadır.

Kilikia'da kapı çerçeveleri, eşik, söveler ve lento blokları ile oluşturulup kemerli bir açıklığın içine yerleştirilmiş ve daha sonra kemer ile lento arası doldurulmuş olabilmektedir. Taşın yanı sıra tuğlanın da kullanımıyla kolaylaşan bu teknik

Anadolu'da Roma döneminde yaygınlaşmıştır ve İstanbul'da mevcut bütün Geç Antik ve Bizans yapılarında izlenebilmektedir. Kilikia'da ise kemerli kapı ve pencerelerin yanı sıra açıklıklar, kemersiz, düz atkı ile de geçilmiş olabilir. Gökkale Villa Rusticası'nda (Roma dönemi) kapının hemen dışındaki, payeler üzerine oturan derin bir kemer, girişi örtmektedir (Aydınoğlu...). Aynı türden bir başka uygulama Kızkalesi (Korykos) H Kilisesi'nde ("extra muros Mezar Kilisesi"; V. yüzyıl sonları) bulunmaktadır. Duvardan dışa doğru taşınan kemer iki yanda, ön yüzlerini akanthus yapraklarının süslediği birer konsol üzerine oturmaktadır.

Kilikia yapılarının kapı çerçevelerinde, İstanbul ve benzeri örneklerle göre bazı temel farklılıklar dikkat çekmektedir. Kaba bir genellemeyle, Suriye kapılarına benzer şekilde, İstanbul kapılarına göre daha geniş ve alçak oldukları söylenebilir.

Çerçeveler yerel taştan işlenmiştir. Bunun dışında, İstanbul ve benzeri çerçevelerden ayrılan bir başka özelliği, söve ve lento bloklarının birleşme detaylarıdır. Üst uçları yatay kesilmiş sövelerin üzerine lento blokları yatay olarak oturmaktadır. Çerçevelerin dışa bakan yüzleri profillendirilmiş, iç yüzler düz bırakılmıştır. Lento blokları sövelerin profilini ve varsa bezemesini devam ettirir, bazı örneklerde bunun da üzerinde biraz daha dışa taşarak yükselen silmeler lento tacı oluşturur, bu kısım da aynı blok üzerine işlenmiştir. Tüm bu özellikleriyle, Kilikia'daki kapı çerçevesi örnekleri Suriye'deki Geç Antik Çağ yapılarının kapı çerçevelerine yakınlık göstermektedir.

Bölgede, IV. yüzyıl öncesi yapılarda, profillendirilmiş kapı çerçeveleri tüm Antik mimarinin "arkhitrav" profilini tekrarlar, bu yüzyıldan itibaren, özellikle büyük ve özellikli yapılarda, profil ve bezeme bakımından çeşitlilik ve zenginleşme farkedilmektedir. Bezemeli ve/veya bezemesiz çeşitli silmeler, küçük öne çıkmalar ve geriye çekilmelerle, derin olmayan kademeler, tamamen dışa bakan hareketli yüzeyler oluşturmaktadır. Yaklaşık olarak duvar hizasında başlayan profillenme, yine duvar hizasında ya da çok az ileri taşmayla sonlanır. Oluk, yarım oluk, kyma rekta, yarım kaval (dışbükey) ve düz şerit profilli silmeler kullanılmıştır. Kanlıdivane ve Kızkalesi'ndeki örnekler, Kilikia'nın, çağdaş Suriye çerçevelerine benzer biçimlenmiş Geç Antik Çağ çerçeveleri özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil A.333-A.335). Malzemenin kolay işlenebilme özelliğinin de yardımıyla, Kilikia kapıları zengin ve özenli bir bezeme repertuarı sunmaktadır. Daha çok bitkisel, az sayıda

geometrik motifli rölyef bezemeli silmeler kapı açıklıklarını çevreler, lentoda ayrıca ortada bir de haç veya rozet motifi eklenmiştir. (Canbazlı, bazilika, naos orta kapıda Ion kymationu, lentoda dairesel madalyon içinde dört yapraklı rozet; Kanlıdivane (Kanytela) Kilise 4, naos orta kapıda elmas dizisi, dar düz şerit üzerinde, lentoda yazıt, dairesel madalyon içinde geometrik rozet; Kanlıdivane (Kanytela) Kilise 1-Kilise 2 arası geçiş kapısında asma motifli silme, lentoda dairesel madalyon içinde haç; Korykos'da bitkisel (palmet) bezemeli silme, ortada dairesel madalyon içinde haç).

Canbazlı'daki V. yüzyılın ikinci yarısına veya VI. yüzyıla tarihlendirilen bazilikanın hemen hemen tüm kapı çerçeveleri yerindedir (Eyice, 1979, s.8; Hill, 1996, 107-10). Bir kısmı profilsiz düz bloklardan oluşan kapı çerçevelerinin ikisi profillendirilmiştir. Yapıdaki iki çerçevede de alçak kademeler yapan geniş fasciaları izleyen dar silmeler yer almaktadır (Şekil A.336, A.337). Naosa açılan orta kapıda, Ion yaprak dizisi motifi, aynı kapının lentosunda ortada dairesel madalyon içinde dört yapraklı bir rozet motifi yer almaktadır. Yerinde bulunan bir tapınağın parçaları da kullanılarak inşa edilmiş olan bazilikanın kapı çerçevelerinin profillendirilmesinde Antik geleneğe bağlı kalınmıştır. Ion yaprak dizisi, pagan mimarının çok rağbet edilen motiflerinden biridir; fakat Geç Antik Çağ'da İstanbul'da da II. Theodosius Ayasofya'sının ve Studios Manastırı'nın kilisesinin girişlemelerinde görüldüğü gibi yapıların süsleme elemanlarında yer almıştır. Lentodaki, F. Hild'in haç motifi olarak yorumladığı, dairesel madalyon ve dört yapraklı çiçek motifi, Kilikia ve Suriye'nin Geç Antik Çağ yapılarının kapı lentolarında sıklıkla işlenmiş motiflerdendir. Kapı çerçevesinin sade bezemesi ve lentodaki madalyon motifi, çerçevenin yapı ile çağdaş olmasını kuvvetle muhtemel kılmaktadır.

5.1.3.4. Suriye

Suriye'nin, geçmiş uygarlıkların bıraktıklarının ve özellikle kıyı bölgelerde dışarıdan gelen etkilerin sonucu olarak mimari süslemede bölgelere göre ortaya çıkan farklılıklar İ.S. I. yüzyıldan itibaren ortadan kalkmaya, biçimlerde bir birlik görülmeye başlar. Suriye'nin Roma dönemi mimarisi, Batı ve Güney Anadolu ile ilişkilendirilir. Geç Antik Çağ'da Antakya (Antiokheia)'dan günümüze ulaşan mimari kalıntı olmaması nedeniyle, metropolün Suriye mimarisi ve mimari süslemesindeki -kuşkusuz belirleyici- rolü saptanamamaktadır. Geç Antik Çağ'da

mimarinin diğer alanlarında varlığından bahsedilen İstanbul ilişkisi mimari süslemede, ancak V. yüzyıldan itibaren, sütun başlıklarında ve bazı motiflerde izlenmektedir. İstanbul'un etkisini taşıyan Suriye üretimi sütun başlıklarını C. Mango, Bizans modellerinin özenle işlenmiş taklitleri (imitation) olarak niteler (Mango, 1979, s.82).

Suriye'de genellikle, özenle işlenmiş kapı çerçeveleri, imparatorluk süsleme kataloğunun "klasik" motifleriyle süslenmiştir. Bununla birlikte, bazen araya katılan figürler, bazen de düz olmasına alışılmış yüzeylerdeki genellikle bitkisel motifler gibi, daha önceki uygarlıkların mimari süsleme zevkini hatırlatan izler bulmak mümkündür. İ.S. I. yüzyılın ikinci yarısına ait büyük Ba'albek Tapınağı hem yerel hem de ithal motiflerin ustaca birarada kullanıldığı bir yapıdır. Tapınağın kapı çerçevelerindeki tanrı figürleri, çerçevenin Greko-Romen düzenini bozmamak için, soffitlere işlenmiştir (Dentzer-Fedy, 1989, s.466).

Traian'ın hükümdarlığı (İ.S. 98-117) ile başlayan dönemden itibaren, Suriye mimari süslemesinde bir birlik görülmektedir. Bunun temeli, Batı Anadolu'dan Filistin'e uzanan, Roma dönemi ortak mimari süsleme diline dayanmaktadır. İ.S. II. yüzyıl Suriye yapılarının kapı çerçevelerinin profillenmeleri, kirişleme profillerine büyük ölçüde sadık kalınarak düzenlenmiştir. Anadolu'da da aynı dönemde revaçta olan dışbükey frizler, kapı çerçevelerinde fazla yer bulamazken, Suriye'de lentonun üstünde, bazen sövelerde de, bezemeli veya bezemesiz olarak kullanılmıştır. Kapı profillenmelerinde sıklıkla kullanılmaya başlayan, ikinci bir profil türü, geniş kyma rektadır. Bu yüzyıldan itibaren, IV. yüzyıla kadar kapı profillenmelerinin karşılaştırmalı gelişimini Chr. Strube özetlemiştir (Strube, 1993, s.19 vd).

İ.S. 155 yılında tamamlanmış olan Hebran'daki tapınağın kapısı, fascia ve ovolo profilli silmeler taşıyan bir kemerle örtülmüştür (?) (Butler 1919-1920, II, A, 5, lev.XX). Bunu geniş, dışbükey bir silme ve kademelenerek ileri doğru gelişen düz ve kavisli dar silmeler takip eder. İş-Şanamen'deki (eski adı Aere) İ.S.191 tarihli Tykhe'ye adanmış tapınağın (Tykhaion) kuzey cephesindeki üç kapısının profillenmesi, aynı yapının arkhitrav, friz ve saçığı ile uyumludur, fakat silmelerdeki motifler farklıdır. Kapıların lento taçları, yapının saçak kornişinin küçük kopyalarıdır. Orta kapının söveleri ve lentosu profil düzenlemesi bakımından Anadolu'da Bergama, Perge ve Hierapolis'deki şişkin dışbükey profilli friz benzeri

kapı çerçeveleri ile yakınlık göstermektedir (Butler, 1919-1920, II, A, 5, lev. XIX, B). Kapı çerçevesi, girişlemesi ile benzerlik gösteren bir başka yapı, İ.S. 116 tarihli Srir Tapınağı'dır (Butler, II, B, 5, s. 236 vd. lev.XXI). Ch. Strube, Srir Tapınağı'nın kapı profillenmeleri ile, Seik Barakat (İ.S. 80-120) Tapınağı, Bamuqqa Villası ve Q. Kalota'daki erken tapınaktakileri karşılaştırır ve frizin yapısı, kapı çerçevelerinin kyma reversa silmeleri ve silme sıralamaları bakımından ortaklık tespit eder (Strube, 1993, s.19-20).

Bu dönemde, mimari süsleme alanında Suriye'ye özgü bazı özellikler göze çarpmaktadır. Fasciaları menderes motifi ile süslenmiş arkhitrav örnekleri sadece Suriye'de görülmektedir. Bu motiflerin benzer silmeler üzerinde yer aldığı kapı çerçeveleri örneklerinden biri Der-Smedj'deki temenosda bulunmaktadır (Butler II, A, 5, III.317). II. yüzyılda basit, daha sonra çift ve daha karmaşık asma sarmaşığı motifine yer verilmiş olan kapı çerçeveleri örnekleri de, gene, sadece Suriye'de karşımıza çıkmaktadır.

Suriye'de, III. yüzyılda, tüm mimari süslemenin sadeleşmesi, silme profillenmelerinin zayıflaması, kapı çerçeveleri için de geçerlidir. Zengin ve ağır bitkisel motifler yerini daha sade, geometrik motiflere bırakmış, figürler ortadan kalkmıştır. Motiflerdeki sadeleşme, profillerde, kavisli silmelerin azalması şeklinde yansımıştır (Dentzer-Fedy, 1989, s.473-4). Kapılarda, kyma rektanın kavisleri azalmış, içbükey profiller daha sık kullanılmaya başlamıştır.

Suriye mimari süslemesinin karakteristiğini belirleyici unsurlardan biri malzemedir. Sert ve siyah bazalt taşının elde edildiği Güney Suriye'de ve Halep ile Hama'nın doğusunda kalan bölgede, mimari bezeme basit ve şematizedir. Kapı çerçevelerinin süslemesi, lentoda, düşey düz bir yüzey üzerindeki haç, rozet, asma dalları gibi motiflerden ibarettir. (Ör. Bosra, H. Sergios, Bakkhos ve Leonce (515) (Naccache ve Sodini, 1989, Fig.161,c). Bunun aksine, kalkerin bulunduğu Kuzey Suriye ile Resafa ve Halabiyye'de, son derece yetkin bir mimari süsleme anlayışı ile karşılaşılmaktadır.

IV. yüzyıldan günümüze ulaşan az sayıdaki örnekte eski biçimlerin devam ettiği görülmektedir. Yapıların kapılarını, arkhitrav profillenmesine benzer şekilde biçimlendirilmiş, bezemesiz klasik söveler ve lentolar; örneğin Ba'uda'daki 392

tarihli kilisenin kapı çerçevesi profillenmesi, farklı genişlikte üç düz şerit, kıvrımları son derece belirgin, dışbükey kısmı, üstteki içbükey kısmına göre daha küçük bir kyma rekta ve dışta örgü motifi taşıyan şerit şeklinde düzenlenmiştir (Butler, 1929, III.223, Strube, 1993, Lev.16,g). Başlangıçtaki düz şeritler birbirlerinden birer boncuk ve pul dizisi ile ayrılır. Kyma rekta ile dıştaki süslemeli silme ise, küçük, üçgen kesitli bir yivle ayrılmıştır. Suriye'nin, IV. yüzyıl sonu - V. yüzyıl başına tarihlenen diğer yapılarının kapılarından bir kısmı, Ba'uda'dakilere benzer profil gösterir. Brad'da Iulianos Kilisesi'nin özellikle güney cephe orta kapısı ve güneydoğu kapısı, Babisqa'daki kilisenin güneybatı ve güneydoğu kapısı, Dar Qita'da kilisenin güneybatı kapısı (Strube 1993, lev.16d,e,f, 26b,c) çerçeveleri hem silmelerin sıralanışı, hem de herbir silmenin biçimlenmesi bakımından birbirine yakındır. Erken örneklerde yapının çatı saçağının adeta küçük bir kopyası gibi profillendirilen lento taçları, İstanbul Geç Antik dönem örneklerini andıran bir profil kazanmıştır. Kademeler yaparak birbirini izleyen iki düz şerit ve bunun üzerinde, alttaki dışbükey kısmı çok küçük ve aşağıya doğru sarkan, üstteki içbükey kısmı ise yüksek ve yaklaşık ¼ daire olan kyma rekta, ve üstte, küçük bir yivden sonra düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Bunlar ya düzdür ya da daha çok, küçük bir kavalın üzerindeki oluğu andıran kyma rekta, antemionla süslenmiştir. Lentonun en üstteki silmesi ileri doğru çıkıntı yapar, lentonun profillenmesi daha geriden başlar. Uçları düz, diyagonal veya aşağı sarkarak bitebilir.

Yaklaşık ¼ daire profilli, geniş ve yüksek, bezemeli veya bezemesiz silmeler, üstlerinde ikinci bir korniş olmadan, lento taçlarını biçimlendirir. Genellikle lento ile aynı bloktan işlenmişlerdir. Örnek olarak El-Bara'da Transeptli Kilise'nin (Transeptkirche) kuzey kapısı, Deir Seta'da Kuzey kilisenin güneydoğu kapısı gösterilebilir (Strube, 1993, Lev.26,e, Lev. 12). Altta alçak bir kademelenme ile birleşen iki düz şerit, ve üstünde yine bir düz şerit eşliğinde, lento taçlarındaki benzerlerinden daha basık bir dışbükey silme, El Bara'da Stephanos Kilisesi'nin (5.yy) apsis alınlık kemerini süsler (Strube, 2002, 30vd, Fourdrin, 1992, Fig.15, H). Benzer profil, Barisa'daki kilisenin apsisindeki silmede görülür. Bu örnekte dışbükey silme şişkindir, üstteki düz şeritle arasında iki küçük yiv vardır. Baştaki şeritler dardır ve ilkinde oranla derin kademelenme yaparlar. Dışbükey profilli simenin küçülüp daha şişkin bir görünüm kazandığı bir başka apsis silmesi örneği Bahyo'da bulunmaktadır. El Bara'daki profil düzenlemesi ve silmelerin birbirlerine oranı,

İstanbul'da Altın Kapı ve Theodosius Ayasofyası'nın kapı çerçeveleri ile yakın benzerlik gösterir. Barisa ve Behyo örnekleri ise, düzenleme bakımından İstanbul'da V ve VI. yüzyılda en fazla örneği bulunan kapı profillenmelerine benzer. Ancak Kuzey Suriye'deki kapıların lento taşlarında da görülen, Roma dönemi yapılarının frizlerinden kaynaklanan bir biçimdir ve İstanbul kapı çerçeveleri ile doğrudan ilişki aranmamalıdır. Döneminin Kuzey Suriye mimarisi özelliklerini taşıyan El-Bara'da, Suriye'ye özgü bir özellik olarak dışbükey profilli silmenin yerini, içbükey silmenin aldığı profillenmeler görülür (Fourdrin, 1992, J,K).

V. ve VI. yüzyıl kapı çerçeve silmelerinin en dikkat çeken özelliği içbükey kısmı geniş, alt kısmının kavisi çok belirgin bir kyma rekta veya altında genellikle küçük bir kaval olan oluktur. İstanbul'daki çağdaşlarının aksine, profillenme, dışarıdan içeriye doğru diyagonal bir eksen üzerinde derinliği ile genişliği birbirine yakın kademeler halinde gelişmez; silmeler ileriye ve geriye doğru küçük kaymalarla, neredeyse düşey bir düzlem üzerinde sıralanırlar. Profillenmeye katılan dışbükey silmeler de bu yüzeysel sıralanmayı bozmaz.

V. yüzyıl ikinci yarısı ile VI. yüzyıl ilk çeyreği arasına tarihlenen Qal'at Siman, Qalb Lozeh, Ruweha ve Resafa'daki kilise yapıları, plan ve mekan kurgusu bakımından Suriye'de öncülleri bulunmayan bazı özellikler gösterir. Cephe düzenlemesi, sütun başlıkları, kirişleme elemanlarında kullanılan bazı motifler bakımından da klasik geleneği takip eden başkent üslubunun etkilerini taşır (Krautheimer, 1986, s.137 vd.). İmparator Zenon (474-5, 476-91) ile başlayan bir gelenek olarak imparatorun iradesi ve finansal desteği ile inşa edilen, örneğin Qal'at Siman, Resafa'daki yapıların mimari süslemesinde başkent etkisi olarak yorumlanan bazı motifler taşırlar (ör.sütun başlıklarında, rüzgârda uçuşan devrik akanthus yaprakları). Fakat bu yapıların kapı çerçevelerinin bezeme ve profillenmesi İstanbul ile yakınlık göstermemektedir.

Yazıtlara göre 561 ve 564'e tarihlenen Qasr ibn Wardan, Iustinianus dönemi mimarisinin Suriye'de etkilerini taşıdığı bilinen tek örnektir (Butler, II, B, 1, 1920 s.26 vd). Bu anıtsal yapı topluluğu bir saray (564) bir kışla ve bir kiliseden oluşur. C. Mango, tuğla ve bazalt kesme taştan almasıık duvar örgüsünün İstanbul'un Geç Antik duvar işçiliği ile benzerliğine dikkat çekmekte ve bu benzerliği Suriyeli mimarların İstanbul mimarisine ilgililerine bağlamaktadır (Mango, 1979, s.82, 84). Fakat sarayın kapı biçimlenmeleri ve bezemesinde tamamen bölgenin yerel geleneğine bağlı

kalınmıştır. Qasr ibn Wardan'daki düz yüzeyli veya söve ve daha çok lentonun tüm yüzeyini kaplayan birkişel bezemeli çerçeveler Roma döneminden de eskiye giden bir anlayışta işlenmiştir.

V. yüzyılda kapı çerçevesi silmelerinde yeniden görülmeye başlayan rölyef bezemeler, VI. yüzyılda daha da artar. Silmeler daralır, sıkışır ve sayıca artar. Kapı çerçevelerini süsleyen motifler, çok çeşitli, klasik kökenli geometrik ve bitkisel motiflerdir.

Genel olarak Suriye'de söveler, kapı ya da pencere açıklıklarına yerleştirilmiş yekpare bloklar değildir. Açıklığı üç yandan çerçeveleyen silmeler, duvar örgüsünü oluşturan kesme taşlara işlenmiştir. Söveler üzerine yatay olarak yekpare bir lento bloğu oturur. Genellikle ikinci bir lento tacı yoktur, sövelerinkini tekrarlayan silmeler üzerindeki bir ya da daha fazla silme bu görevi üstlenmiştir.

Suriye'nin İ.S. I.-III. yüzyıllara tarihlenen yapılarının mimari süslemesi, Batı Anadolu'daki çağdaşları ile ortaklıklar taşır. Suriye'nin Hristiyanlık dönemi yapılarının süsleme vokabülerinin kaynağı, aynı coğrafyadaki bu dönem yapılarına dayanır. Ana yapı malzemesi bazalt olan bölgelerde, süsleme anlayışında daha geleneksel bir tavır görülürken, Kuzey Suriye'de bu alanda gelişim izlenebilmektedir.

İstanbul'un çağdaş çerçeveleri ile karşılaştırıldığında, Suriye örneklerinin belirgin farklılığı öncelikle çerçevenin biçimlenmesinde kendini gösterir. Söveler çoğunlukla, İstanbul örneklerinin tümünde görülen aksine, yekpare bloklardan değil, duvar örgüsünü oluşturan bloklara işlenmiştir. Lento ile söveler köşelerde yatay birleşir. Özellikle Kuzey Suriye'nin Kalker Massif bölgesinde, kapı çerçevelerinin altta birer volüt çizerek sonlanan silmeleri ve pencerelerin sürekli silmeleri, yapıların cephe düzenlemelerinin karakteristiğini oluşturmaktadır.

İstanbul'daki kapı çerçevelerinin yüzeyleri, bazen lento tacındaki sembolik bir motif dışında bezemesizdir. Suriye'de III. ve IV. yüzyıldan itibaren azalmakla birlikte, Suriyeli ustalar hiçbir zaman silmeleri motiflerle süslemekten vazgeçmemişlerdir.

5.2. Ortaçağ

Karanlık Çağ olarak da adlandırılan yaklaşık yedinci yüzyıl ile onuncu yüzyıl arası döneme ait az sayıda Bizans yapısı ve bunlara ait kapı çerçevesi örneği bulunmaktadır. Çoğunluğu Anadolu'da bulunan bu dönem yapılarının diğer örnekleri Yunanistan ve Ege adalarındadır.

5.2.1. İstanbul Çevresi (Marmara Bölgesi ve Trakya)

İstanbul'un, Marmara Denizi'nin güney kıyılarını ve Trakya'yı da kapsayan geniş çevresinde (Marmara ve Trakya) günümüze ulaşan yapıların birçoğu tarihi kesin bilinmeyen Ortaçağ yapılarıdır. Gerek plan tipi, mekan düzenlemesi, gerekse malzeme, teknik ve mimari süsleme, tamamen ve doğrudan başkent ile ilişkilidir.

Kapı çerçeveleri günümüze ulaşan yapıların hepsi dini yapılardır. Çerçevelerin veya çerçeve öğelerinin bir kısmı yerindedir, bir kısmı ise, ait olduğu yapının yıkıntıları arasında bulunmuştur. Bizans yapılarında Geç Antik çerçeveler kullanılmış olabileceği gibi, Osmanlı yapılarında da Geç Antik veya Bizans çerçevelerinin kullanılmış olması bu elemanları tarihlendirme konusunda zorluk yaratmaktadır.

İznik'te (Nikaea), Theotokos'a adanmış Hyakinthos Manastırı'nın kilisesi (Panagia / Koimesis Kilisesi) çeşitli yenilemeler ve değişikliklerle, 1922'ye kadar ayakta kalmıştır. Bu tarihte yerli halk tarafından yıkılmıştır. Yıkılmadan önce ayrıntılı incelenip belgelenmiş olan yapı (Wulff, 1903), daha sonra da yıkıntıları yeniden bazı araştırmalara konu olmuştur (Schmitt, 1927, Peschlow, 1972; Mango, 1994, s.350-353; Peschlow, 2003, 203-205). Kilisenin yapım tarihi hakkında bugüne kadar değişik görüşler öne sürülmüştür. Yapıdaki döşeme mozaikleri, monogramlar ve C. Mango tarafından yayınlanan bir lento tacı üzerindeki yazıt ve monogram yapının VII. yüzyıl sonları veya VIII. yüzyıl başlarına tarihlendirilmesini sağlamıştır (Mango, 1994, s.353; Peschlow, 2003, s.205).

Kiliseye ait kapı çerçevelerinden bir kısmı Wulff'un monografisinde yayınlanmıştır (Şekil A.338). Çerçeveler mermerden işlenmiştir. Yapıya narthekse giriş sağlayan ana kapının profillenmesi (Şekil A.338) iki düz şerit, bir yarım oluk ve düz şerit şeklinde biçimlenmiş, ayrıca sövelerin iç yan, lentonun alt yüzlerine aralarındaki dar yivlerle bölünmüş, ilk ikisi diğerine göre daha dar üç düz şeritten oluşan profil

kazandırılmıştır. Yapıdaki en zengin profillenmeye sahip çerçeve, Wulff'un "Kral Kapısı" olarak bahsettiği naosa giriş sağlayan orta kapıya aittir (Şekil 338, d). Dış yüzde profillenme, dışbükey kısmının projeksiyon noktası, sövelerin yan, lentonun alt yüzleriyle aynı düzlemde olan bir kyma rekta, ardından $\frac{3}{4}$ daireye yakın bir kaval, ileri uzanan bir yarım oluk ve dışta bir düz şeritten oluşmaktadır. Çerçevenin yan / alt yüzlerinin kapı kanadı dışında kalan kısımları da, ikişer dar yivle bölünen üç düz şerit profile sahiptir. Aynı çerçevenin iç yüzü, dışıyla uyumlu profillendirilmiştir. Yan yüzün bitimindeki iki küçük yivden sonra, dışbükey kısmı şişkin bir kyma rekta ve dışta düz bir şerit işlenmiştir. Narthekse bakan dış yüzde, lento tacının ortasında yer alan daire içindeki monogramda yaprak motifi işlenmiştir. Naosa bakan iç yüzde, lento tacı, daire içinde bir Yunan haçı ile süslenmiştir. Benzer bir haç nartheksdan merdivenlere açılan ana kapının lentosunda da vardı Wulff, ayrıca, güney yan odanın lento tacındaki İsa monogramının, bu mekanın olasılıkla önemli karakter taşımasına, belki de prothesis olarak kullanılmış olmasına bağlamaktadır (Wulff, 1903, s.165-6). Prothesis kapısının lento tacı, ters, uzun yapraklar dizisi, altında küçük kaval profilili bir silme ve dişli frizle süslenmiştir.

Kyma rekta profile sahip, bazen aralarında taze yaprak uçlarının görüldüğü yukarı doğru uzanan stilize uzun yapraklar dizisi (dik İyon yaprak dizisi), Anadolu'da Hadrianus döneminden itibaren özellikle kirişleme frizlerinde yaygın olarak görülmektedir. Geç Antik Çağ'da sütun başlıklarında ve kornişlerde yer alan motifin İstanbul'daki bu dönem örnekleri II. Theodosius Ayasofya'sı ve Studios Manastırı Kilisesi'nin kirişlemelerinde bulunmaktadır. Söz konusu motifin kullanımı Ortaçağ'da da devam etmiştir. Tirilye'deki Fatih Camisi'nin orta kapısının iç yüzündeki lento tacında, ortada bir daire madalyonla birlikte, yine Fatih Camisi'nin ve Kurşunlu'da H. Aberkhios Kilisesi'nin naos kornişlerinde, Ankara Klemens Kilisesi'nde ve Tuzla'daki paye başlıklarında görülmektedir (Klemens için: Jerphanion, 1928, Lev.64,4; Tirilye Fatih Camisi ve Kurşunlu H. Aberkios Kilisesi için: Mango ve Ševčenko, 1973, s.237). Bunlardan Tirilye Fatih Camisi ve Kurşunlu Aberkhios Kilisesi'ndekilerin yapı ile çağdaş olup olmadıkları kesin değildir. C. Mango ve I. Ševčenko bunların V. veya VI. yüzyıla tarihlendirilebileceğini belirtmekte, Y. Ötüken ise Ortaçağ imitasyonu olabileceklerini vurgulamaktadır (Ötüken, 1996, s.172) İstanbul'da XII. yüzyıl tarihli bir yapının, Kalenderhane Camisi'nin kornişleri de aynı motiflerle süslenmiştir (Striker ve Kuban, 1971, s.252,

Şek.3). İznik'teki Koimesis Kilisesi'nin kapı çerçeveleri büyük olasılıkla yapı ile çağdaştır.

Prothesis kapısının dış ve yan / alt yüzleri ve naosun orta kapısının iç yüzünün profillenmesinin benzerleri İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarında bulunmaktadır. Fakat, prothesisin çerçevesinin dış yüzünde, İstanbul Geç Antik örneklerindeki dışbükey silmenin yerini burada küçük bir kaval almış, böylece kavalın devamındaki içbükey silme daha öne çıkmıştır. Bu, İstanbul'un bazı Ortaçağ kapı çerçevelerinde bulunan bir özelliktir. Bununla birlikte, yan yüz profillenmesi ve alınlık silmesinden hemen önceki dar yiv, İstanbul'da sadece Geç Antik Çağ kapı çerçevelerinde görülen ayrıntılardır. Ana kapının profillenmesinin benzerleri ise İstanbul'da Geç Antik Çağ kapılarında, Anadolu'da Koimesis ile ortaklıklar taşıyan Dereağzı'ndaki kilisede ve Demre'de, H. Nikholaos Kilisesi'nde bulunmaktadır.

Koimesis'in naosa açılan orta kapısının dış yüz profillenmesi ilginçtir (Şekil 338,d). Profillenmeyi oluşturan elemanları, hem İstanbul'daki hem de imparatorluğun başka yerlerindeki Geç Antik ve Bizans kapılarında kullanılmıştır. Fakat, kompozisyon bakımından başka örneği yoktur. Profil bütünü yarım daireyi aşan, oldukça plastik bir görünüm kazanmıştır. Alınlık silmesinden geriye çekilmiş olan, nispeten küçük kaval profilli silme İstanbul'daki X. yüzyıldan itibaren izlenebilen Ortaçağ kapı çerçeveleri için tipiktir. Fakat, bu silmenin, şişkin kısmının projeksiyon noktası yan yüzlerle aynı düzlemde olan bir kyma rekta ile kombinasyonu burada ilk kez karşımıza açılmaktadır. Bu kapı çerçevesini benzersiz kılan bir başka özellik, yan iç yüzlerin profillenmesidir.

Koimesis Kilisesi'nin kapı çerçeveleri taşıdıkları bezeme bakımından da dikkat çekicidir. İstanbul'da monogram taşıyan kapı lentosu örnekleri, II. Theodosius surları üzerindeki bazı kapılarda ve Konstantinos Lips Manastırı Kuzey Kilisesi'nde bulunmaktadır. Daire içinde eşit kollu haç motifi ise İstanbul kapı çerçevelerine hiç işlenmemiştir. İstanbul'da daha çok Geç Antik Çağ çerçevelerinde görülen haç kabartmalarının ise hepsi alttaki kolu diğerlerinden uzun Latin haçıdır. Koimesis'dekine benzer motiflere Anadolu'da Lykia ve Kilikia'daki Geç Antik Çağ yapılarının yerel kireç taşından işlenmiş kapı çerçevelerinde rastlanmaktadır.

Koimesis Kilisesi'ne ait yazıt ve monogram taşıyan lento tacı parçası ise İstanbul'da benzeri bulunmayan bir örnektir (Mango, 1994, lev.III, Fig.4). Profillenmesi, İstanbul ve Anadolu'daki Ortaçağ örneklerine benzer şekilde, dar bir düz şerit, üzerinde yazıt ve monogramın yer aldığı genişçe bir pahlama ve düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır.

İstanbul Tuzla Yarımadası'nın kuzeyinde, Değirmendere'de, adı ve tarihi bilinmeyen manastır kilisesi, IX. yüzyıl ile XII. yüzyıl arasına tarihlendirilmektedir. Yapılan araştırmalar sırasında, yapının kalıntılarından çevrede dağınık halde duran parçalar arasında bulunan, ana kapıya ait olabilecek kapı çerçevesi parçaları yayınlanmıştır (Eyice, 1973, s.48). Söveler ve lento, iki düz şerit, kaval ve düz şerit şeklindeki profillenmesi ile İstanbul ve çok geniş bir coğrafyada V. yüzyıldan itibaren görülen profil düzenlemesini yansıtmaktadır. Lento tacı ise düz şerit, yarım oluk, iki düz şerit, kyma rekta ve en üstte düz bir alınlık silmesiyle tamamlanan profillenmeye sahiptir. Söveler ve lento mermerden işlenmiştir. Sövelerin ve lentonun, İstanbul'daki Ortaçağ yapılarında pek rastlanmayan, Geç Antik Çağ karakterindeki profillenmesi, çerçevenin devşirme olduğunu ortaya koymaktadır.

Güney Marmara kıyılarında, Tirilye'deki Fatih Camisi, inşa edilmiş, kare içinde haç planlı bir Orta Bizans kilisesidir (Mango ve Ševčenko, 1973, s.238).

Nartheks'den naos'a giriş sağlayan kapının iç ve dış çerçevesi yerindedir (Şekil A.339-A.341). Dış çerçevenin söve-lento profillenmesi kademe yaparak yerleşen iki düz şeritle başlar. Ardından öne fırlayan bir yarım oluk yer alır. Bunu takip eden düz şerit, yeni bir kademelenmeyi temsil eder. Öne doğru uzanan bir şerit ve hemen sonra küçük bir yiv yarım daireyi aşan bir kavalı ulaşır. Kavalın bitiminde oluşan yivden sonra geniş, düz bir alınlık silmesiyle tamamlanır. Lento tacı, lentonun üstüne dışa taşarak ve aşağıya sarkarak oturur. İki düz şeritin oluşturduğu iki kademe, bunu takip eden bir oluk, düz bir şerit, yine bir kademelenmeden sonra yüksek bir içbükey silme ve en üstte düz bir şerit şeklinde profillenmeye sahiptir. Çerçevenin, yarım oluk hariç, kısmen benzerleri, İstanbul'da Konstantinos Lips Manastırı kuzey kilisede ve Babasultan'da bulunmaktadır.

Fatih Camisi'nin kapı çerçevesinin iç yüz profillenmesi ise üç düz şeritin oluşturduğu üç kademedan sonra, öne fırlayarak yerleşen yüksek bir içbükey silme ve üstte bir

düz şeritten oluşmaktadır. Dışta olduğu gibi, iç lento tacı lentonun üzerine dışa ve aşağı taşarak oturur ve iki ucu lentonun genişliğini hafifçe aşar. Lento tacının profillemesi, dört düz şeritin oluşturduğu dört kademe, yüksek, fakat kıvrımları derin olmayan bir kyma rekta ve düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır. Kyma rekta profilli dik İyon yaprak dizisi ile süslenmiştir, ortasında dairesel bir madalyon içinde muhtemelen bir monogram yer almaktaydı. Kilisenin naos silmelerinin bir kısmında da aynı motif yer almaktadır. Y. Ötüken, bunların “Orta Bizans imitasyonu” olma ihtimalinden bahsetmekte ve az da olsa yedinci yüzyıl ile on ikinci yüzyıl arasına tarihlenen yapılarda da yer verilmiş olmasına dayanarak kilise ile aynı tarihli olduklarını ileri sürmektedir (Ötüken, 1996, s.172). İç ve dış çerçevenin yan / alt yüzleri de profillendirilmiştir. Bu profilli yüzeylerin bitiminde, çerçevenin yan / alt yüzlerinde kapı kanatlarının oturacağı derin kademeler bulunmaktadır. Bu da göstermektedir ki, söveler ve lento muhtemelen aslında dış çerçeve olarak üretilmiştir. Bugünkü bilgilerle, çerçevenin daha sonraki bir aşamada mı şimdiki yerine yerleştirildiğini, eğer öyle ise, özgün yerini veya başka bir yapıya ait ise hangisi olduğunu anlamak olanaksızdır. Sövelerin iç yan ve lentonun alt yüzleri de profillendirilmiştir: Hafif içbükey, diyagonal uzanan bir silme ve dar bir yivle bölünmüş, aynı düzlemde iki düz şerit. Bu yüzeylerin benzer profillemelerine İstanbul’da Hagia Eirene’de Ayasofya’nın galeri katındaki kapılarda, Philippi’de Bazilika B’de ve Ephesos’da Hagios Iohannes’de (k 12) rastlanmaktadır.

Babasultan’da bulunan, aynı çerçeveye ait gibi görünen ve Ötüken’in korniş (Gesims) olarak tanımladığı üç söve veya lento parçası, (Ötüken, 1996, s.166, Res.41-42) üç düz şerit, ileriye doğru fırlayan bir kaval ve düz şerit profile sahiptir (Şekil A.342). Kaval ile dıştaki düz şeriti küçük bir kyma rekta bağlamaktadır. Yan / alt yüzler profillendirilmemiştir. Kavalı takip eden küçük kyma rekta ve yan / alt yüzlerin profilsiz olması dışında, Trilye Fatih Camisi’nin bahçesindeki parça ile benzerdir.

Bursa - Mustafa Kemal Paşa’da Lala Şahin Türbesi’ne giriş sağlayan tek kapının çerçevesi, bir erken Osmanlı yapısında Bizans çerçevesinin devşirme kullanımına örnek oluşturmaktadır. Bugün boyalı olduğu halde, Marmara mermerinden olduğu kabul edilebilen çerçeve, kademeler yaparak sıralanan dört düz şerit, kaval ve en dışta baştakilerden daha geniş bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.343-

A.344). Aynı coğrafyada, Trilye'deki Fatih Camisi'nin naosa açılan orta kapısının çerçevesi ve Babasultan'daki parça ile benzerlik gösteren çerçeve, İstanbul'da Kariye'deki bazı kapılar ve Konstantinos Lips Manastırı Kuzey Kilise (Fenari İsa Camisi)'nin kapı çerçevesi ile karşılaştırılabilir. Bu çerçevelerin profillenmesindeki ortak noktalar, ardarda üç düz şeritle başlamaları, dışbükey silmenin son düz şeritten ileriye doğru fırlaması ve dışbükey silmenin her iki tarafında da küçük yivlerin yer almasıdır.

Trakya'daki Ortaçağ yapılarından sadece üç kilisenin kapı çerçeveleri günümüze ulaşmıştır. Marmara Ereğlisi'ndeki kilise, ayrıntılı ve titiz bir araştırmaya konu olamadan yıkılmıştır. Ayasofya olarak da bilinen öbür ikisi (Enez ve Vize) bugün pek parlak durumda olmasalar da, nispeten iyi etüd edilmişlerdir. Bu ve bölgenin Bizans mimarisi üzerine yapılan araştırmalar, Trakya'daki mimari ve mimari süslemenin İstanbul ile doğrudan ilişkisini ortaya koymaktadır. Söz konusu yapılardaki kapı çerçevelerinin değerlendirilmesi, paralel bir sonuç sunmaktadır.

Ayasofya (veya Süleyman Paşa Camisi) adıyla bir dönem cami olarak kullanılmış olan Vize'deki kilise, Iustinianos dönemini takip eden birkaç yüzyıl içinde, bilinen az sayıdaki yapılardan biridir. Aynı grup içinde değerlendirilen benzerlerinin (Örn: Dereağzı) tarihleri konusundaki bilinmezlik, Vize kilisesinin de tarihlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Iustinianos dönemi sonrası ile IX. yüzyıl arasına yerleştirilen yapı, C. Mango'ya göre, VIII. yüzyıl sonları veya IX. yüzyıla ait olmalıdır (Mango, 1968, s.13).

Narthekse açılan, orta eksenindeki bir kapıdan yapıya girilmektedir. Bunun, kuzey ve güneyinde olması gereken daha küçük kapılardan bugün sadece güneydekinin lentosu, duvar örgüsü içinde görülebilmektedir.

Nartheksten orta ve yan neflere açılan üç kapı ile yapının ana mekanına girilmektedir. Bunlardan sadece kuzey ve güney kapıların dış çerçeveleri yerindedir. Nartheks kapısının söveleri ile lentosu, birbirinden farklı profile sahiptir (Şekil A.345, A.336). Söveler, iki düz şerit, yarım oluk (1/4 daire) ve düz şerit şeklinde profillendirilmiş, yan yüzlerinin dışa yakın kısımlarına küçük bir yiv işlenmiştir. Lentoda yarım oluğun yerini bir pahlama almıştır, lentonun alt yüzü düzdür. Söveler ile lento, köşelerde 45 derece açı ile birleşir. Lento tacı, işçilik, boyut, profillenme,

bezeme ve malzeme bakımından, söveler ve lentodan farklı özellikler taşımaktadır. Üç düz şerit, kyma rekta ve en üstte yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Altan bakıldığında, üçüncü kademenin içbükeylik kazanmış olduğu görülmektedir. Bloğun alt yüzü, ilk şeritin lentonun alınlık silmesinden ileriye ve hafifçe aşağı taşacak şekilde biçimlendirilmiştir. Lento ve lento tacında, kabartma birer motifin izleri, kazanmış olduğu halde görülebilmektedir. Lentoda muhtemelen eşit kollu haç veya Eski İmaret Camisi (Pantepoptes Manastırı Kilisesi)'ndeki gibi bir rozet işlenmişken, lento tacında, İstanbul'daki Iustinianos dönemi yapılarındakilerle karşılaştırılabilecek Latin haçı yer almaktadır. Söveler ve lento gri damarlı, lento taci ise beyaz Marmara (?) mermerinden, daha özenli işlenmiştir. Boyut ve malzeme farklılığı lento tacının, ikinci kullanımında olduğunu göstermekte, profillenmesi, bezemesi ve işçiliği ise daha erken bir tarihe, olasılıkla Geç Antik Çağ'ın erken dönemlerine işaret etmektedir.

Nartheksten naosa açılan orta kapının sadece dış çerçevesi mevcuttur. Söveleri ve lentosu, üç düz şerit, öne fırlayarak yerleşen dik yükselip yukarıda içbükey kavisi artan bir silme ve en dışta genişçe bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.347). Çerçevenin lentosundaki içbükey silme, sövelerdekinden daha yüksektir ve ortadaki madalyon içinde bir rozet (?) motifi yer almaktadır. Bunun iki yanında, muhtemelen başka malzemeden dekoratif elemanları tespit için küçük delikler bulunmaktadır. Lentonun alt, sövelerin yan iç yüzleri boydan boya dar bir yivle bölünerek iki düz şerit biçiminde profil kazandırılmıştır. Bu yüzlerdeki profillenmenin nispeten benzer örnekleri Iustinianos dönemi Ayasofya'sında batıdan naosa açılan birkaç kapıda görülmektedir.

Bunun kuzeyindeki daha dar ve alçak kapının çerçevesi, orta kapınıninkine benzer, fakat daha sade profile sahiptir: profillenme iki düz şeritle başlamakta, yarım oluğun ardından, dışta düz bir şeritle tamamlanmaktadır (Şekil A.348). Nartheksin batı duvarında görülen, olasılıkla güney kapının lento taci da bu kapının ki ile benzer profile sahiptir (Şekil A.349).

Kapılar İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans örneklerinin hemen hemen tümünde olduğu gibi köşelerde, önde 45° açı ile, geride yatay birleşmektedir. Profillenmeleri ve artık sadece izleri görülebilen süsleme motifleri bakımından değerlendirildiklerinde, yapı ile çağdaş oldukları düşünülmelidir.

Marmara Ereğlisi'nde (Antik Çağ'daki adı Perinthos, sonraları Herakleia) (Eyice, 1987, s.3 ve n.1, 2) artık tamamen yokolmuş olan kilise, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiş, birbirini tutmayan planları çıkartılmıştır. Adı ve tarihi kesin bilinmemektedir. Kilisenin Hagia Glykeria'ya adanmış olabileceği öne sürülmüş, VII. yüzyıl ile X. yüzyıl arasında değişen tarihlendirmeler yapılmıştır (Eyice, 1987, s.4, 7). Kiliseye, narthekse açılan bir kapıdan girilmekte, buradan naosa üç kapıdan geçilmekte idi. Narthekse açılan kapının mermer çerçevesi, -yayındaki çok sağlıklı olmayan çizimden anlaşıldığı kadarıyla- düz şerit, yarım oluk, tekrar bir düz şerit, kaval ve en dışta yine bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.350). Kademelenerek yerleşen bir yarım oluk yerine bir kymanın bulunduğu örnekler İstanbul'un Geç Antik çerçevelerinde sık kullanılmış bir profil düzenlemesidir. Fakat oluk profilli silmeler, İstanbul'un Ortaçağ yapılarının kapılarında, Geç Antik Çağ'a göre daha fazla yer almıştır. Ereğli'deki kiliseye göre çok daha zengin bir profile sahip Trilye Fatih Camisi'nin naos'a giriş kapısının dış çerçevesinde de düz şerit kademeleri arasında, kyma rekta yerine bir yarım oluk yer almaktadır. İstanbul'da, Ayasofya'nın XIX. yüzyılda, orijinaline benzetilerek yapılan, yapının batı cephesinin orta kapısı ve Kariye'nin belki özgün olmayan, dış nartheks orta kapısına benzemektedir.

Enez'de Ayasofya olarak da adlandırılan kilisenin kesin tarihi ve adı bilinmemektedir (Ousterhout, 1985, s.261, n.3). Fethinden sonra cami olarak kullanılmaya başlanan yapı, 1960'lı yılların ortalarında, bir deprem sonucu (?) çökene kadar Fatih Camisi adıyla bu işlevini sürdürmüştür. Bugün, örtüsü ve güney kısmı yıkıktır, parçalarının büyük kısmı dağınık halde çevrede durmaktadır. Haçvari kubbeli tipte, ana mekanın batısında iki nartheks yer almaktadır. Bazı araştırmacıların, dış nartheksin daha sonradan Paleologoslar döneminde eklendiği kabulünün aksine, R. Ousterhout, yapının tamamının bir defada yapıldığı görüşündedir ve XII. yüzyıla tarihlendirmektedir (Ousterhout, 1985, s.262).

Batıda, arkadlı, açık bir cepheye sahip dış narthekse kuzeyden de bir kapı ile girilmekte idi. Kapının çerçevesi yerinde değildir, fakat kapının oturduğu duvar açıklığının hemen yakınlarında, yerde görülebilen parçalar bu kapıya ait olmalıdır. Bunun simetriğinde bugün herhangi bir açıklık yoktur. Muhtemelen üç kapının yer almış olduğu, iç nartheksin batı duvarının büyük kısmı yıkılmıştır. İç nartheksten

naosa açılan üç kapıdan ortadakinin dış çerçevesini oluşturan bloklar yerindedir, içtekiler düşmüş, yerde kısmen toprağa gömülü olarak durmaktadırlar. Naosun güney kapısının ise nartheks tarafına bakan söveleri yerindedir.

Tümü mermer olan söve ve lentolar, köşelerde 45 derece açı ile birleşirler. Sövelerin birbirine bakan yan iç yüzleri aşağıdan yukarıya doğru daralır. Bu, özellik sadece, sütun gövdelerinin yeniden işlenmesiyle yapılan çerçevelerde görülmektedir. Bunun belirgin şekilde izlenebildiği çerçeveler, İstanbul'da Pantokrator Manastırı'nda güney binada dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının iki yanındaki pencerelerde ve Vefa Kilise Camisi'ndeki kuzey kapıda izlenebilmektedir. İstanbul'daki bu çerçevelerde, sütun gövdesinin yatay kavisi de korunmuştur. Enez'de ise yan yüzler düzdür. Çerçevelerin işlenmemiş yüzleri de bunların üretilmesinde sütun gövdelerinden malzeme olarak yararlanılmış olabileceğini doğrulamaktadır. Profillenmeleri, kademeler halinde sıralanan iki ya da üç düz şerit, ardından ya bir kyma rekta ya da bir kaval ve dışta yine bir düz şeritten meydana gelmektedir (Şekil A.351-A.354).

İç nartheksden naosa açılan güney kapının söveleri ve lentosu, bahsedilen özellikleri taşıyan çerçevelerden, profili ve yapıdaki tek bezemeli örnek olmasıyla ayrılır (Şekil A.355). Üç düz şerit, ileri doğru uzanan bir düz şeritin ardından bir kaval, dar bir düz şerit ve en dıştaki düz şeritle birleşen geniş bir pah şeklinde profillendirilmiştir. Sadece sövelerde, diyagonal pah üzerinde, aralarında üç taç yapraklı küçük çiçek motiflerinin yer aldığı bir kıvrımdal işlenmiştir. Kapı çerçevesini, R. Ousterhout, Kastoria'da Anargyroi (XI. yüzyıl) ve İstanbul'da Pantepoptes Manastırı Kilisesi'nin iç nartheks orta kapısının lento tacının bezemesi ile karşılaştırmakta ve çerçeveyi XI. yüzyıla tarihlendirmektedir (Ousterhout, 1985, s.279).

R. Ousterhout, yapıda kullanılmış olan mimari plastik öğelerin çoğunun devşirme olduğunu ileri sürmekte, bunları V ile XI veya XII. yüzyıla yerleştirmektedir (Ousterhout, 1985, s.277).

İstanbul'da kesin tarihlendirilebilen XI. ve XII. yüzyıl kapı çerçevelerinin (Pantokrator ve Pantepoptes manastır kiliseleri) söve ve lentolarından farklı profillenme göstermekle birlikte lento tacı profillenmelerinde yakın benzerlik göze çarpmaktadır (Şekil A.353). Enez Ayasofya'sındaki çerçevelerin, profillenmelerinin

birbirleriyle uyumu, aynı yapı için, çerçevelerin oturdukları açıklıklara uygunlukları ise bu yapı için üretilmiş olabileceklerini göstermektedir. Çerçevelerin profillenmelerinde ardarda düz şeritlerin oluşturduğu üç ya da dört kademe, küçük ve şişkin kaval, ve kyma rekta ve içbükey profilli silmelerin kullanımı, bunların yapı ile çağdaş olabileceklerine işeret etmektedir. R. Ousterhout'un, nartheksin güney kapısını XI. yüzyıla tarihlendirirken verdiği karşılaştırma örnekleri, kapının bezemesi ile çok yakın benzerlik göstermese de, kapı çerçevelerinin profillenmeleri, bu çerçeve için önerdiği tarihe aykırı düşmemektedir. Enez Ayasofya'sının mevcut kapı çerçeveleri için, XI veya daha kuvvetli olasılıkla XII. yüzyılda, yakın çevrede bulunan daha erken tarihli bir yapıya ait sütun gövdelerinden yararlanılarak, yerinde işlenmiş oldukları söylenebilir.

5.2.2. Yunanistan

Iustinianos döneminin sonundan IX. yüzyıl ortalarına kadarki döneme ait, bugüne ulaşan az sayıda örnek içinde belki en büyük ve en iyi korunmuş olanı, Selanik Ayasofya'sıdır (Theocharidou, 1988, s.xiii). "Kubbeli bazilika" olarak adlandırılan plan tipine sahip kilisenin kesin yapım tarihi bilinmemektedir. K. Theocharidou, yapının ilk evresini altıncı yüzyıl sonları ile 618 yılı öncesine tarihlendirmektedir. 618 yılındaki depremde zarar gören bazilika, 620-30 yıllarında yenilemeler geçirmiştir. Bundan sonra çeşitli değişikliklerle bugüne ulaşmıştır (Theocharidou, 1988, s.157 vd). Demre H. Nikholaos Kilisesi, Dereagzı'ndaki kilise, Vize'deki kilise, İznik Koimesis Kilisesi, ve Ankara Klemens Kilisesi ile aynı grupta değerlendirilen Selanik'teki Ayasofya'yı, C. Mango VIII. yüzyılın sonlarına, R. Krautheimer ise VIII. yüzyılın başlarına tarihlendirmektedirler (Mango, 1979, s.89, 90; Krautheimer, 1986, s.191 vd).

Theocharidou'ya göre kilise, yerel izler taşımakla birlikte, işçilik, yapım tekniği ve oranlar bakımından İstanbul etkisini açıkça göstermektedir (Theocharidou, 1988, s.163).

Yapıdaki, kapı çerçeveleri, İstanbul çerçeveleri gibi, bezemesiz silmelerle donatılmıştır ve nartheksin kuzey kapısının söve ve lento blokları, köşelerde 45° açı ile birleşmektedir. İki düz şerit, oluk, ardından dar bir düz şerit, kaval, kavalın bitiminden başlayıp dar bir düz şerite uzanan geniş bir yarım oluk ve en dışta öncekilerden biraz daha geniş bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.357).

Prothesis'e kuzeyden giriş sağlayan kapı farklı bir profile sahiptir: Kademeler oluşturarak sırlanan üç düz şerit, dışbükey bir silme ve en dışta düz şerit. Kavalın bitiş noktasının belirgin olmaması, dıştaki düz şeritle, içbükey bir kavisle birleşmesi, kavalın bu geçişle birleşmesiyle abartılı oranlara sahip bir kyma rekta görüntüsü kazanmıştır (Şekil A.357). Aynı profil düzenlemesinin iki düz şeritle başlayan bir benzeri Dereağzı'nda bulunmaktadır. Morganstern, parçanın betimlemesini yaparken, kaval ve kavisli geçiş kısmını "kyma rekta" olarak isimlendirmiştir (Morganstern, 1983, Fig.24,6).

Bu durum iki şekilde yorumlanabilir. Her iki örnekte de (Selanik Ayasofya'sı ve Dereağzı) ve belki yerel işçiliğin sonucu olarak, mermerin işlenmesi sırasında, ayrıntıdaki bir kayıp, kavalı içbükey silmeyle birleştirmeye zorlamış ve kyma rektaya dönüştürmüştür. Geç Antik Çağ, özellikle VI. yüzyıl örneklerinde, kaval profilli çerçevelerde, bu iki örnekte olduğu gibi, şişkin kısmın projeksiyon noktası üstteki şeritle aynı düzlemde veya yakındır. Bir başka olasılık bu tip çerçeve profillenmesinin, kaval profilli çerçevelerin sıklıkla kullanıldığı V. ve VI. yüzyılı takip eden bir geçiş dönemine ait olduğu ve bu dönemdeki değişimin/dönüşümün bir adımını yansıttığıdır. İstanbul'da Iustinianos döneminden sonraki üç yüzyıla ait kapı çerçevesi bulunmamaktadır. Bundan sonraki çerçeve profillenmelerinde, profillenmeye hakim abartılı dışbükey silmenin daha az kullanıldığı, kyma rekta profilli silmelerin öne çıktığı farkedilmektedir. İstanbul'un geç örneklerindeki kyma rektalar, Dereağzı ve Selanik Ayasofya'sındakilere hiç benzemeyen hafif kıvrımlı, yüzeysel silmelerdir.

Selanik Ayasofya'sındaki sövelerin yan, lentonun alt yüzleri, Iustinianos dönemi Ayasofya'sındaki portikusa, narthekse ve naosa giriş kapılarına benzer şekilde profillendirilmişlerdir. Aralarında iki dar yivle ayrılan aynı düzlemdeki üç şeritten soffit benzeri bir biçim oluşmaktadır.

Çerçevenin lento tacı, lento bloğunun üzerine dışa ve aşağı taşarak oturmaktadır. Bu, İstanbul'da V. yüzyıldan itibaren uygulanan bir tekniktir. Tacın profili bir düz şerit, genişçe bir pah ve en üstte yine düz bir şeritten oluşmaktadır. Benzerlerine Ortaçağ'da geniş bir coğrafyada, örneğin İstanbul'da Pantepoptes Manastırı Kilisesi'nde, Demre'de H. Nikholaos Kilisesi'nde, Vize'deki kilisede rastlanmaktadır.

Yunanistan'da mevcut Bizans yapıları arasında, Khios'daki Nea Moni, İstanbul ve Saray ile doğrudan ilişkisi ile dikkat çekmektedir (Bouras, 1982, s.11). Helenikon Hypomnema'nın bildirdiğine göre, başkentten gönderilen ustalar tarafından, I. Constantinus'un mausoleumu model alınarak (Bouras, 1982, s.139-145) yaptırılan manastırın kathedikonunun ilk evresinin inşası, Konstantinos Monomakhos'un hükümdarlığı (1042-1055) sırasında, on iki yılda (herhalde başl. 1049) tamamlanmıştır (Bouras, 1982, s.32, 53-54). Yapımından sonra önüne dış nartheks eklenmiştir. Yapıya dış nartheksin batı duvarındaki ana giriş kapısından girilmektedir. Kapı, iki yan söve ile çerçevelenmiş, sövelerin üzerindeki başlıklara oturan üç fascia ve kymation profilli bir kemerle örtülmüştür (Bouras, 1982, Şek.140).

Kapının kırmızı Khios mermerinden (Bouras, 1982, s.63) sövelerinin profillenmeleri, kapı açıklığını örten kemerin "klasik" profiline tezat oluşturan "barok" görünüm sunmaktadır. Dış yüzde profillenme, içten dışa doğru, sırasıyla iki dar düz şeritten oluşan iki kademe, içbükey bir silme, iki dar şerit arasında bir kaval, içbükey silme, tekrar iki dar silme arasında bir kaval, içbükey silme, dar bir düz şerit iki ve en dışta genişçe bir düz şeritten oluşmaktadır (Şekil A.358). İç yüzde ise içbükey silme, iki dar şerit arasında bir kaval ve ikinci bir içbükey silme ile profillenme tamamlanır. Bu, aynı boyutlarda tekrarlanarak birbirini izleyen silmeler, sütun gövdesi etkisi yaratmaktadır. Kapı kanatlarının dışa hareketini önleyen geniş kademelenme ve eşikteki dörtgen dikme yatakları, açıklığın iki kanatla örtüldüğüne işaret etmektedir.

Bunun dışında, yapıda korunmuş olan diğer üç kapı: dış nartheks'den iç nartheks'e açılan kapı, iç nartheks'e kuzeyden giriş sağlayan kapı ve naos'a açılan kapı, İstanbul'un Geç Antik ve Bizans dönemi örneklerinde olduğu gibi, yatay lentolarla örtülmüştür. İki söve bloğu üzerine, köşelerde 45°lik açı ile birleşen bir lento bloğu oturmakta ve bunun da üzerinde hafif dışa taşan bir lento tacı yer almaktadır.

Dış nartheks'den iç nartheks'e açılan kapı, Marmara mermerine benzeyen, fakat menşei belli olmayan gri ve beyaz damarlı gri mermerden lento ve sövelere, çokrenkli mermerden bir lento tacına sahiptir (Bouras, 1982, s.75) Söve ile lento blokları birbirleri ile 45° açı ile birleşir. Lento ve eşikte, mil yatakları görülebilmektedir. Kapının çerçevesinin dış yüzünün profillenmesi, kademeler halinde sıralanan iki düz şerit, yine bir kademelenmeden sonra küçük bir yiv ve bir

kaval, tekrar bir kademelenmeden sonra bir yarım oluk, dar bir düz şerit ve en dışta daha genişçe bir düz şeritten oluşmaktadır. Lento tacı ise, iki düz şerit, küçük bir kaval, bir yarım oluk ve üstte, üçgen kesitli küçük bir silmeden sonra düz şeritle son bulmaktadır. Çok daha sade bir görünüme sahip iç çerçeve, iki düz şerit arasındaki bir yarım oluk şeklinde profillendirilmiştir. (Orlandos, 1930, lev.15 B ve D) Şekil A.359).

İç nartheksin kuzey kapısının çerçevesi, beyaz mermerden işlenmiştir. Profillenmesi, bir düz şeritin ardından, ileriye doğru fırlayan yarım daireyi aşan küçük bir kaval ardından yüksek/geniş bir yarım oluk ve düz bir şerit şeklinde düzenlenmiştir. Lento tacı, iki düz şerit arasındaki bir yarım oluktan oluşur.

Naosa açılan ana kapının dışta ve içte yerinde olan profillendirilmiş çerçevesinin, söve ve lentosu muhtemelen Khios'dan elde edilen, pembe breşden, lento tacı, pembe tabakalı, beyaz damarlı gri mermerden işlenmiştir. Söveler ve lento, iki düz şerit, küçük bir kaval, dar düz şeritlerle ayrılmış, önce içbükey, ardından dışbükey bir silme ve en üstte düz şerit şeklinde profile sahiptir. Lento tacının profillenmesi, içbükey bir şerit ve düz bir şeritten ibarettir. Kapının iç çerçevesi, iki düz şerit, yarım oluk ve en üstte, düz bir şerit şeklinde profile sahiptir. (Bouras, 1982, s.82, Fig. 63; Orlandos, 1930, lev. 15, profile A) (Şekil A.360).

Naosa kuzeyden giriş sağlayan kapı örülerek kapatılmıştır, sadece lento tacı yerinde korunmuştur. İki düz şerit, yarım oluk ve düz şerit profile sahiptir.

Nea Moni kathedikonunun XI. yüzyıla ait kapı çerçeveleri, birbirinden farklı profil düzenlemelerine sahiptir. Özellikle bir örnek olan dış nartheks kapısının, açıklığının kemerle geçilmiş olması gibi, söve profillenmeleri bakımından da, İstanbul'da benzeri bulunmamaktadır.

Nea Moni, İstanbul'dan, mimar, sanatçı ve ustalarla birlikte gönderilen İmparatorluk *surintendant des bâtiments*'ı (bina kâhyası / yapı denetçisi) - yönetiminde inşa edilmiştir (Krautheimer, 1986, s.363). Bu varsayıma göre, kapı çerçeveleri de yerel malzemeden (?) İstanbul'dan gelen ustalarca işlenmiş olabileceği söylenebilir.

Hosios Lukas Manastırı'ndaki Theotokos Kilisesi X. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Buna güneyden bitişik kathedikonun 1011 veya 1012'de kutsama törenleri

yapılmıştır. Manastırdaki kapı çerçevelerinden bir kısmının profil ve bezeme çizimleri yayınlanmıştır (Schultz ve Barnsley, 1901, lev.28). Katholikonun nartheks'den naos'a giriş kapısı, kilisenin nartheks kapısı ve bunlardan başka bir kapı çerçevesinin söve ve lento profillenmeleri, kademeler oluşturarak sıralanan düz şeritlerin ardından ileri doğru fırlayan plastik etkili bir kaval, bir oluk ve küçük bir kademelenmeden sonra dışta düz şeritten oluşmaktadır (Şekil A.362, A.363, D,A). Hangi kapıya ait olduğu, monografide belirtilmemiş olan çerçevede en dıştaki düz şerit iki kollu örgü motifi ile süslenmiştir. Benzer profillenme bir başka çerçevede de görülmektedir (Şekil 363, A). Fakat buradaki kaval, diğerlerine göre çok daha küçük, bunu takip eden içbükey silme daha yüksektir ve bu özellikleri ile İstanbul Ayasofya'da, apsisin güney yanındaki küçük kapının sonradan eklenmiş olan çerçevesine yaklaşmaktadır. H. Lukas'da sonuncu kapının lento tacı profillenmesi, düz bir şerit, kyma rekta ve düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır. Katholikonun naosa giriş kapısının nastekse bakan dış yüzünde lento tacı üç düz şeritin ardından altta küçük bir kaval bunun üstünde yüksekçe bir içbükey silme, en üstte ise düz bir alınlık silmesinden oluşan profillenmeye sahiptir (Şekil.A.361). Kaval ve içbükey silme rölyef bezeme taşımaktadır. Kilisenin nartheks kapısının kyma rekta ve düz şerit profilli lento tacında ise kyma rekta profilli silme akanthus yaprakları ve haç motifi taşımaktadır. Bu çerçevelerin profil düzenlemelerinin benzerleri, İstanbul'da Kariye Camisi'nde görülmektedir. Özellikle kavalın biçimi, ileri fırlayarak yerleştirilmiş olması, Pantokrator ve Pantepoptes manastırlarının kiliselerinin kapı çerçevelerini andırmaktadır. Anadolu'daki benzerleri Tirilye Fatih Camisi, Babasultan, Lala Şahin Türbesi, Enez Ayasofya'sında bulunmaktadır.

Hosios Lukas'daki bir başka çerçeve üç düz şerit, dışbükey alt kısmı küçük ve şişkin, içbükey kısmı yüksek ve az kavisli bir kyma rekta ve düz şerit şeklinde profillendirilmiştir (Şekil A.363, E). Aynı kapının lento tacının profillenmesi iki düz şerit, kyma rekta ve düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır. Kyma rekta profilli silmeye kabartma bir Latin haçı işlenmiştir. Çerçevenin profillenmesi İstanbul'da Kariye Camisi'nin bir ihtimalle devşirme olduğu düşünülen çerçevesi ve gene Kariye Camisi'ndeki bazı çerçevelerle karşılaştırılabilir.

Hosios Lukas'daki diğerlerine göre daha sade ve daha küçük bir çerçeve alt kısmı küçük bir kyma rekta ve dışta bir düz şerit profillenmeye sahiptir (Şekil A.363, B).

Kymanın içbükey silmesi, profillenmeye hakimdir ve ilk bakışta göze çarpan tek başına bir silme gibi görünmektedir.

Gene Yunanistan'da bir başka Ortaçağ yapısı, Mani'de Eremos, H. Varvara (Barbara) Kilisesi'dir. Yapı, XII. yüzyıla tarihlenmekle birlikte, bazı mimari süsleme öğelerinde X. veya XI. yüzyıl özellikleri göze çarpmaktadır (Megaw, 1935, s.147-148). Yapıya batıdan giriş sağlayan bir kapının lentosu sırasıyla, üç düz şerit, bir kaval, hafif içbükey bir şerit ve düz bir alınlık silmesinden oluşan profillenmeye sahiptir (Şekil A.364). Çerçeve, yapı ile çağdaş olabileceği gibi, daha yüksek bir ihtimalle X. veya XI. yüzyıllara ait olabilir.

5.2.3. Lykia

Kesin tarihi ve hangi azize ithaf edildiği bilinmeyen Dereağzı'ndaki haçvari kubbeli kilise, yapım tekniği ve mimari plastik öğeleri bakımından İstanbul ile ilişkilendirilen Ortaçağ yapılarındandır.

Batıda dışa açık bir dış nartheks yer alır. Buradan iç nartheks'e, ortadaki daha yüksek ve geniş (Orta kapının gen.: 2.40 m; yan kapıların gen.: 2.04 m-2.06 m) üç kapıdan girilmektedir (Morganstern, 1983, s.32, fold-out 2, fig.8). Nartheksin kuzey ve güney duvarlarında da kulelere açılan birer kapı bulunmaktadır (Morganstern, 1983, s.33, lev. 6,1 ve 8,3). Nartheksin doğu duvarında, naosa açılan, nartheksin kapıları ile aynı ekseninde üç kapı bulunmaktadır (Morganstern, 1983, lev. 6,2 ve 8,3). Nartheks kapılarında olduğu gibi, orta kapı diğerlerinden daha geniş ve daha yüksektir (orta kapı gen: 2.59 m, yan kapıların gen: 2.26 m). Yan neflere nartheksdeki kapılardan başka kilisenin dışından da giriş vardır. Kapıların çerçeveleri yerinde değildir. Dereağzı'ndaki araştırmalar sırasında, iki farklı döneme tarihlenen, aralarında kapı çerçevelerine ait olanların da bulunduğu çok sayıda mimari plastik eleman belgelenmiştir. Morganstern'e göre, Roma, Erken Hristiyanlık – Erken Bizans ve Bizans dönemlerine tarihlenen malzemeden erken tarihliler, daha önceden burada veya yakınlarda bulunan bir kiliseye aittir veya IX./X. yüzyılda yeniden kullanılmak üzere başka yerden getirilmiştir. IX. yüzyıl sonları veya X. yüzyıla tarihlenen parçalar, kiliseyi ve octagonları süslemekteydi (Morganstern, 1983, s.153). Morganstern'e göre, Marmara mermerinden işlenmiş olanlar muhtemelen kilisede

kullanılmıştır, kireçtaşından işlenenlerin ise kompleksin hangi yapısına ait olduğu belli değildir (Morganstern, 1983, s.163).

Dereagzı'nda bulunan erken kapı çerçeveleri parçalarından aynı bloğa ait olabilecek iki bezemeli örnek, karşılaştırma örneklerine dayanarak, beşinci veya altıncı yüzyıla tarihlendirilmektedir (Morganstern, 1983, s.139-40, lev.35,3). Yüzeyi bezemesiz parçalardan, bir kısmı erken tarihli, çoğu IX./X yüzyıla aittir. III.-V. yüzyıla tarihlendirilebilen söve veya lentoya ait olması muhtemel, kireçtaşından işlenmiş bir parça, gittikçe genişleyen üç fascia ve kyma rekta silmeleri ile Roma döneminin yaygın iyonik kapı çerçevelerinin benzeridir. Dereagzı'ndaki bir yapı için üretilmiş olabileceği gibi, ikinci kullanım amacıyla başka bir yerden getirilmiş olması da mümkündür (Morganstern, 1983, s.155-6) (Şekil A.365,4).

Dereagzı'nda bulunmuş olan söz konusu çerçeveleri, Morganstern, Beyazıt'ta Bazilika A (Mathews, The Byzantine Churches, lev.5-7), Philippi'de Bazilika B ve Ephesos'da H. Iohannes gibi Iustinianus dönemi yapılarının yanısıra onuncu yüzyılın ikinci yarısına ait Hosios Lukas'da Theotokos Kilisesi'nde (Şekil A.363, E) bulunan benzerleri ile karşılaştırmaktadır. Dereagzı'nda başka bir benzeri bulunmamış olan, Marmara mermerinden işlenmiş, muhtemelen bir lento tacına ait parça (Morganstern, 1983, s.157, no.5) iki düz şerit, ileri doğru uzanan, bir kyma rekta ve üstte genişçe bir düz şerit şeklinde profillendirilmiştir. Kyma rektanın üzerinde, üç kolu kırılmış bir haç kabartması bulunmaktadır (Morganstern, 1983).

Genel olarak, Dereagzı'nda Marmara mermerinden işlenmiş parçaların kiliseye ait ve çağdaş olduğunu kabul etmekte, fakat bu haç bezemeli lento parçası için tarihlendirme yapmamaktadır. İstanbul'da, düz şerit ve kyma rekta profilli silmeler, Geç Antik lento taçları için karakteristiktir. Büyük kapılarda aynı silmelerin ikinci defa tekrarlanmasıyla yüksek lento taçlarına zengin profil kazandırılmıştır. Dereagzı'ndakine benzer şekilde, sadece iki düz şerit, bir kyma rekta ve bir düz şeritten ibaret lento taçları da H. Eirene'de ve Ayasofya'da bulunmaktadır. Aynı yapılardaki kapı çerçevelerinin süsleme motifi ise, lento tacının kyma rekta silmesi üzerindeki kabartma Latin haçıdır. Lento tacının oldukça sade profillenmesinin Ortaçağ'da işlenmiş tekrarlanmış olması ihtimal dışı değildir. Fakat, profil ve bezeme bakımından benzerlerinin daha çok İstanbul ve ilişkili Geç Antik Çağ

yapılarına ait olması nedeniyle, Dereagzı'ndaki lento tacının V. veya VI. yüzyıla ait olması daha muhtemeldir.

Dereagzı'nda bulunmuş olan başka bir parça, ait olduğu kapı çerçevesinin dış yüzüne aittir (Morganstern, 1983, s.157) (Şekil A.365,6). Marmara mermerinden işlenmiştir. İki düz şerit, kaval ve dışta düz bir şerit şeklinde profillendirilmiştir. Beşinci ve altıncı yüzyılda, İstanbul'dan başka, Suriye, Güney ve Batı Anadolu'da, Trakya ve Balkanlar'da başkent ile ilişkilendirilen birçok yapıda kullanılmış, en fazla örneği bulunan kapı çerçevesi profillenmesidir. Morganstern, benzerlerinin bulunduğu bazı yapıların tarihlerinden yola çıkarak (Meryemlik'te Kubbeli Kilise, İstanbul'da H. Eirene, Kariye Camisi) benzerlerinin V. yüzyıldan, belki de XVI. yüzyıla kadar devam ettiğini belirtmekte, korniş profili ile benzerliğini de vurgulayarak, sözkonusu parçayı kilise ile aynı tarihe, dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirmektedir (Morganstern, 1983, s.157).

Dereagzı'nda üç farklı kapıya ait Marmara mermerinden üç farklı çerçeve parçası, birbirine yakın ama farklı profillere sahiptir (Morganstern, 1983, s.157-8) (Şekil A.365,7-9) Kademeler halinde sıralanan düz şeritler, yarım oluk ve en dışta yine düz şerit şeklinde profil yaratmaktadır. Morganstern, İstanbul'da Kariye'de, Deniz Surları'nda ve Büyük Saray'da (Brett ve diğ., 1947, Lev.11, Şek.3.13, 4 sol.), İstanbul dışında ise Efes'de H. İohannes'de, İznik'de Koimesis Kilisesi'nde, Khios'da Nea Moni'deki kapı çerçeveleri ile karşılaştırmakta ve Dereagzı'ndaki diğer bütün Marmara mermeri elemanlar gibi bunu da IX.-X. yüzyıla tarihlendirmektedir (Morganstern, 1983, s.159). Sözkonusu üç çerçeve için Morganstern'in bu tarihlendirmesi kabul edilebilir.

Demre (Myra) Hagios Nikholaos Kilisesi'ne ait kapı çerçevelerinin bir kısmı, U. Peschlow tarafından, Orta Bizans dönemine yerleştirilmiştir (Peschlow, 1975, s.336-7) (Şekil A.367). Son derece basit profillendirilmiş bu çerçevelerden bir tanesi (6), başlangıçtaki küçük kademelenmesi ve hafif içbükey silmesi ile İstanbul'daki çağdaş örneklerin küçük bir benzeridir.

Beycesultan'da X-XI. yüzyıl Bizans yerleşiminde, bulunan bir grup mimari eleman VI. ve X. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Bunlar arasında profilli mermer kapı çerçevesine ait bir parça da bulunmaktadır (Şekil A.368) (Wright, 1997, s.177).

İstanbul’da tek örneği Koca Mustafa Paşa Camisi’nde bulunan iki kaval silmeli çerçevenin, aynısı olmasa da, bir diğer örneğini oluşturmaktadır. Bu benzerliğe ve Anadolu’daki VI. yüzyıl örneklerinden farklılığına dayanarak, çerçeve parçalarının X. yüzyıla veya daha geç bir tarihe ait olabileceği söylenebilir.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sınırları II. Theodosius kara surları (408-413) ile belirlenmiş Geç Antik Çağ İstanbul'undan günümüze az sayıda mimari anıt ulaşabilmiştir. Bu yapılardan sadece bir kısmında kapı ve pencere çerçeveleri korunabilmiştir. Boukoleon Sarayı'ndakiler (Kat.no.072), Hagia Eirene'deki bir (Kat.no.020) devşirme çerçeve, Ayasofya'daki daha geç tarihli kapı çerçevesi ve Sergios ve Bakkhos Kilisesi (Küçük Ayasofya Camisi)'nin Türk döneminde yenilenmiş olan çerçevesi dışında, İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarının mevcut bütün çerçeveleri, bulundukları yapı ile çağdaştır. Sözü edilen ikisi muhtemelen Roma Dönemi'ne ait yapılardan devşirmedir.

İstanbul'da, tarihi ve/veya ait olduğu yapı saptanabilen en erken kapı çerçevesi örnekleri II. Theodosius dönemine aittir. Geç Antik Çağ'ın en geç örnekleri ise Iustinianos Ayasofya'sında bulunmaktadır. Bundan sonra X. yüzyıl başına kadar günümüze ulaşan kapı çerçevesi yoktur; sahip olduğumuz Ortaçağ örnekleri ise X-XIV. yüzyıllardandır. Mevcut Geç Antik ve Ortaçağ örneklerinin çoğu, içinde bulundukları anıtların, 1453'deki fetihten sonra camiye dönüştürülmüş olmaları sayesinde günümüze ulaşabilmiş olan dini yapılardandır. Profan yapılardan olanlar ise az sayıdadır.

İstanbul'da İ.S. V. yüzyıl öncesine ait, tarihi ve belli kapı çerçevesi bulunmaması, Geç Antik Çağ kapı profillerinin öntarihini İstanbul dışında aramamızı gerektirmektedir. II. Theodosius Ayasofya'sı (415) ve Studios Manastırı Hagios Iohannes Prodromos Kilisesi (İmrahor Camisi) (V. yüzyıl ortaları) giriş bölümüne ait parçalar ve Polyeuktos Kilisesi'nin (500 yılı civarı) zengin mimari süsleme öğeleri, İstanbul'un günümüze ulaşabilen Geç Antik Çağ mimari dekorasyonunun köşe taşlarını oluşturmaktadır. Bu malzemedен yola çıkılarak yapılan analiz ve incelemeler, ancak V. yüzyıldan tanıdığımız erken dönem Başkent plastiğinin kaynaklarının Batı ve Güney Anadolu'nun İ.S. II. ve III. yüzyıl mimari dekorasyonu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. İstanbul süsleme öğelerinde silme oranları ve motif farklılıkları, Başkent'in Geç Roma mimarisine katkılarındandır.

İ.S. III. yüzyıla kadar Anadolu'da, İyon, Korinth ve kompozit düzendeki yapıların kapı söve ve lentolarına arkhitravlar, lento taşlarına ise, saçaklar model oluşturmuşlardır. Roma Dönemi'nde revaçta olan Korinth düzeni, silmelerin daralıp sıkışması, dışbükey silmelerin irileşip öne çıkması, fasciaların eşit genişlikte olması gibi bazı yeniliklerle Başkent yapılarının cephelerine de taşınmıştır.

İ.S. III. yüzyıldan itibaren, bütün Antik dünyada olduğu gibi, Anadolu'da da, yeni yapı öğeleri üretimlerinin azalması, özellikle IV. yüzyıldan başlayarak yaygın olarak devşirme malzeme kullanılmasına şahit olmaktayız; özgün yapıt eksikliği, kapı çerçeveleri konusundaki incelemeler için zorluklar yaratmıştır.

İstanbul'un V. yüzyıla ait Korinth düzenindeki yapılarında, kapı çerçeveleri, erken örneklerden oldukça farklı bir görünüm sunmaktadır. Çerçeveler, bu yeni biçimlerini, II. Theodosius Ayasofyası'ndan itibaren izlenebilen Başkent mimari süsleme üslubuna bağlı olarak İstanbul'da, en geç V. yüzyılın başlarında kazanmış olmalıdır ve buradan bütün Akdeniz'e yayılmıştır.

Söve ve lento profillenmeleri, içten dışa doğru, genellikle eşit genişlikte bir veya iki düz şeritle başlar. II. Theodosius Ayasofya'sının kapıları ve Altın Kapı'daki çerçeveler gibi erken örneklerde bu düz şeritler, arkhitrav fasciaları gibi geniştir ve alçak bir kademelenme ile birleşirler. Studios Manastırı Kilisesi'ndeki kapılarda daralıp genişliklerine eşit derinlikte kademe oluşturarak, Bizans Dönemi'nin sonuna kadar devam edecek biçimlerine kavuşmuşlardır.

Erken örneklerde düz şeritleri geniş ve basık bir dışbükey silme takip eder. Bu silme, oran ve biçim bakımından, Anadolu'da Roma Dönemi ve İstanbul'da Geç Antik Çağ yapılarının şişkin frizlerine yakındır. Yayvan dışbükey silme, bu biçimi ile V. yüzyılın ortalarında Studios Manastırı Kilisesi'nin bazı kapılarında son defa karşımıza çıkacaktır. Aynı yapının başka kapılarında, kökeninden biraz uzaklaşarak daha dar ve şişkin görünümüyle yer almış, bu biçimini Bizans Dönemi'nin sonuna kadar korumuştur.

İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans Dönemi kapı çerçevelerinin hepsi, en dışta, genellikle baştakilerden biraz daha geniş bir düz şeritle tamamlanır.

II. Ayasofya'nın orta kapısına ait lento taşlarının başka örneği olmayan profillenmelerinde, Geç Antik Çağ lento taşlarının yapıların kirişleme elamanları ile olan ilişkisi okunabilmektedir. Büyük olasılıkla aynı kapının dışa ve içe bakan söve

ve lentolarını taçlandıran elemanlar, kyma rekta ve düz şerit profilli silmeler ve herbirinde daha sonra hiçbir kapıda tekrarlanmayacak olan birer silme ile donanmıştır. Bu istisnai silmeler, bloklardan birinde ileri doğru fırlayan, aşağıya bakan damlalık benzeri, küçük sığ bir içbükey silme, diğerinde ileri doğru uzanan alçak fakat derin bir kyma rektadır. Bunlardan birincisi, Antik mimarının bütün düzenlerinde, erken dönemlerden itibaren, çatı saçağının altında yer almaktadır. Roma Dönemi yapılarının kirişlemelerinde sıklıkla kullanılmış, nadir bezemesiz silmelerdendir. Derin kyma rekta ise, Korinth düzenine özgü konsol frizlerin profilidir. Her iki silme de, ikinci Ayasofya'nın kirişlemesinde bulunmaktadır. Yine bu iki lento tacı parçası, dik, yüksek bir kyma rekta ve düz alınlık silmesi ile sonlanmaktadır. Kyma rektanın bu biçimi, genellikle, Hadrianus döneminden itibaren Anadolu'da yaygınlaşan dik İyon yaprak dizisi motifi taşıyan frizlerde görülür. Bunlar, frizlerin yanısıra, Studios Manastırı'nda olduğu gibi simalarda da kullanılmıştır. İstanbul'daki, lento taçlarının en üstteki silmeleri, diğerlerinden daha yüksek ve derin kyma rektadır ve II.-III. yüzyıl lento taçlarını da tamamlayan bu silmelerin kaynağı, saçak simalarına dayanmaktadır. Daha sonraki örnekleri Studios Manastırı Kilisesi'nde bulunan lento taçları profilleri, Geç Antik Çağ'da iki düz şerit, yüksek bir kyma rekta ve düz bir alınlık silmesinden oluşmaktadır. Alttaki düz şeritler bazı Roma örneklerinde görülen dişli frizin profilidir.

İstanbul VI. yüzyıl yapılarında yer alan kapı çerçevesi profil düzenlemeleri ve bunları oluşturan elemanlardan bazıları ilk defa Studios Manastırı Kilisesi'nde karşımıza çıkmaktadır. Daha önceki örneklerde, çerçevelerin dış yüzlerinde yer alan düzenleme, bu ve daha geç tarihli yapıların çoğunda iç yüzlerde yer almaktadır. Yapıdaki kapı çerçevelerinin dış yüzleri ise daha fazla sayıda ve çeşitte silme ile zengin profillenme kazanmıştır. Artık eşit genişlikte ve genişlikleri ile eşik derinlikte kademeler halinde birbirini izleyen düz şeritlerin arasına bir kyma rekta girmiştir. Bu kyma rekta, yaklaşık olarak iki düz şerit genişliğindedir. Kyma rektadan sonra bir veya iki düz şeritten sonra dışbükey silme ve düz şeritle profillenme tamamlanır. Bu kompozisyon, düz şeritlerin sayıları değişmekle birlikte, Geç Antik Çağ yapılarının, büyük giriş kapılarının dış yüzleri için karakteristiktir. Kökeni arkhitrav fascialarına dayanan düz şeritlerden sonra yer alan kyma rekta, arkhitrav fascialarının üstündeki kymation bezemeli dar silmelerin yorumu olarak değerlendirilebilir.

Studios Manastırı Kilisesi'ndeki bazı kapı söve ve lentolarında, VI. yüzyılda terkedilecek olan bazı ayrıntılar da dikkat çekmektedir: Zengin profil düzenlemelerinde, dışbükey silme ile dıştaki düz şerit profilli alınlık silmesi arasında kaval veya bir kademelenme ve kyma rekta profilli küçük silmeler yer almaktadır. VI. yüzyılda, Ayasofya ve H. Eirene'deki bazı çerçevelerde küçük kaval veya kademelenme terkedilmiş, sadece kyma rekta işlenmiştir. Gene daha sonra karşılaşılmayacak bir ayrıntı, dıştaki düz şeritin bir önceki silmeden dar bir yivle ayrılmasıdır. Bunun kökeni de, Antik mimari süsleme elemanlarında bulunmaktadır. Özellikle Roma Dönemi'nin yüklü motiflerle donatılmış mimari süsleme elemanlarında, genellikle, dik İyon yaprak dizisi, palmet dizisi gibi bezemeler taşıyan kavisli profile sahip silmelerin bitimindeki küçük bir yiv, bu silmelerle, üstündeki düz şeriti birbirinden ayırırken, yaprakların uç kısımlarına da plastik bir etki kazandırmaktadır.

Düz şerit ve kyma rektadan oluşan ve kapı çerçevelerinin iç yüzlerine veya küçük kapılara özgü profillenmenin ilk örneklerine yine bu yapıda rastlanmaktadır. V. yüzyıl başlarında H. Polyuktos Kilisesi'nde bulunan benzer profile sahip söve veya lentolar, muhtemelen ait oldukları kapıların iç yüzlerinde yer almakta idi.

İstanbul'daki en erken ve tek kemerli pencere çerçevesi örnekleri de Studios Manastırı Kilisesi'nde bulunmaktadır. Kapı çerçeveleri gibi, hepsi Marmara mermerinden işlenmiştir ve kyma rekta ve düz şeritten ibaret bezemesiz silmelerle donanmıştır.

İstanbul'da VI. yüzyıldan günümüze ulaşmış kapı çerçeveleri, H. Polyuktos, H. Eirene ve Ayasofya'ya aittir. Studios Manastırı Kilisesi'nde farkedilmeye başlanan değişim, oranlarda ve profillenmelerin bazı ayrıntılardan arınmasında olmuştur. Dışbükey silmeler (yarım kaval) küçülmüş, daralmış ama daha üç boyutlu görünüm kazanarak yarım daireye (kaval) doğru bir değişim göstermiş, tüm çerçeveye hakim silme olmaktan çıkıp, görsel anlamda önemini kaybetmiştir. Kaval ile son düz şerit arasındaki küçük kyma rekta Hagia Eirene'de ve Ayasofya'daki bazı büyük kapılarda tekrarlanmıştır. İkinci Ayasofya'nın orta kapısında bu bölümdeki ardarda iki küçük kaval, Studios Manastırı Kilisesi (İmrahor Camisi)'nde (nartheks'den naos'a açılan orta kapının iki yanındaki kapılar) bir küçük kaval ve kyma rekta şeklinde ortaya çıkmış, bundan sonraki örneklerde ise küçük kaval tamamen ortadan kalkmıştır.

İstanbul'daki mevcut örneklerden, VI. yüzyıl yapılarının kapı çerçevelerinde görülen bir başka özellik, sövelerin birbirine bakan iç yan yüzlerinin, lentoların ise alt yüzlerinin kapı kanadı dışında kalan kısımlarının profillendirilmiş olmasıdır. Iustinianos dönemi Ayasofya'sının nartheks kapıları ve naos'a batıdan giriş sağlayan kapılarında, yan / alt yüzler görünüş ve profillenme bakımından Roma Dönemi arkhitrav soffitleri ile benzerlik taşımaktadır ve bu benzerlik yapıdaki kapı soffitleri profillerinin kökenini açıklamaktadır. Kendilerine model oluşturan erken arkhitrav soffitlerinin çoğundan farklı olarak Ayasofya'da, silmeler plastik motiflerden sıyrılmış ve erken örneklerle göre daha sade bir görünüm kazanmıştır; profilleri de oldukça sadedir: iki düz şerit ve ortada dışbükey profilli bir silmeden ibarettir; kademeler yapmadan aynı düzlemde sıralanan silmeler birbirlerinden küçük yivlerle ayrılmışlardır.

Ayasofya'nın galeri katındaki kapılarının, Hagia Eirene'nin hemen hemen bütün kapılarının ve Saraçhane kazıları sırasında ortaya çıkartılan H. Polyeuktos Kilisesi'ne ait kapı çerçevelerinde sövelerin iç yan ve lentoların alt yüzleri profillendirilmiştir. Fakat bunların profillenmesi Ayasofya'daki batı giriş kapılarından farklıdır ve Antik Çağ'ın arkhitrav soffitlerinden farklı bir kaynağa dayanıyor olmalıdır. Çerçevenin dış yüzüne yakın içbükey kısım, Antik Çağ yapılarının çatı saçığının altında yer alan ve Geç Antik Çağ'da iyice daralmış olan silmelere yakındır. Bu silme (damlalık ?), derin ve keskin bir kademelenmeden sonra saçığın ileriye doğru uzanıp, alttaki diğer elemanlardan dışa taşmasını sağlamakta, ayrıca bunları yağmur sularından korumakta idi. II. Theodosius Ayasofya'sının lento taçlarından birinde ve Boukoleon Sarayı'ndaki devşirme bir lento tacında, ileriye doğru uzanan içbükey silmenin profillendirme içindeki yeri kirişlemedeki yeri ile açıklanabilmektedir. Söve ve lentoların alt / yan yüzlerinde kullanılmasında, kirişlemedeki kullanımı ile bağlantı kurulabilir. Kapı çerçevelerinde, dışa bakan yüzlerin ileriye doğru kademelenerek yükselen profillenmesi, çatı saçaklarında olduğu gibi, 90°'lik bir kırılmadan sonra başlamaktadır. Kapı çerçevelerinin yan / alt yüzlerinde küçük bir yivle ayrılan iki düz şeritten sonraki içbükey silme, adeta çerçevenin dış yüzünü öne doğru fırlatmaktadır.

Örneklerine Batı ve Güney Anadolu'nun bazı büyük Roma kentlerinde (Ör. Ephesos, Sardis, Hierapolis vb.) rastlanan söve ve lentoların dışta 45° açı ile, geride yatay birleşme detayı, İstanbul yapılarında V. yüzyıldan Bizans Dönemi'nin sonuna kadar,

-birkaç istisna dışında (Ör. Studios D cephe K kapı) - bilinen tüm kapı çerçevelerinde uygulanmıştır. Bu teknik, olasılıkla İstanbul'a V. yüzyıldan daha erken bir tarihte Anadolu'dan taşınmış olmalıdır. Bu dönemden sonra ise, İstanbul'dan birçok yere, kapı profillenmeleri ile birlikte bu köşe detayı da yayılacaktır.

Geç Antik Çağ'daki silmelerin biçimleri, Ortaçağ'da da İstanbul Bizans yapılarındaki kapı çerçevelerinde varlıklarını sürdürmüş, oran, biçim ve zaman zaman profillenme içindeki yerleri değişmiştir. Bu değişimle birlikte, erken örneklerde farkedilen girişleme elemanlarıyla kapı profillerinin ilişkisi zayıflamıştır.

Mevcut örneklerle dayanarak, devşirme malzeme kullanımının, İstanbul'daki Bizans yapılarında Geç Antik Çağ yapılarındakinden daha fazla olduğu söylenebilir. Günümüze ulaşan Bizans yapılarında devşirme malzeme kullanımı tarihlendirmede zorluk yaratmaktadır. İstanbul'da kapı çerçevelerinin yapı ile çağdaş olduğu kesin olarak söylenebilecek iki Ortaçağ yapısı, Pantepoptes Manastırı Kilisesi (Eski İmaret Camisi) ve Pantokrator Manastırı Kilisesi (Zeyrek Camisi)'dir. Bu iki yapıdaki çerçevelerin, yapıdaki konumlarına uygun profillendirilmeleri ve yerleştikleri duvarla birleşmeleri, bulundukları yer için üretildiklerini, yani bulundukları yapı ile çağdaş olduklarını göstermektedir. Her iki yapının aynı malzemeden işlenmiş (Hipüritli kalker) kapı çerçeveleri, profillenme bakımından ortaklıklar taşır. Dışbükey silme iyice daralmış ve şişkinleşmiş, neredeyse tam plastik bir görünüme kavuşmuştur, bu silmenin iki yanındaki oluk ve dar şeritlerle profillenme hareketlendirilmiştir. Çerçevelerin bu hareketli ve üçboyutlu profillenmesinde malzemenin kolay işlenebilirliğinin de payı olmalıdır. İstanbul'daki diğer Ortaçağ yapılarından Kalenderhane Camisi, Vefa Camisi ve Koca Mustafa Paşa Camisi (Andreou te Krisei Manastırı Kilisesi)'nin kapı çerçeveleri devşirmedir. Kalenderhane Camisi, Vefa Kilise Camisi ve Kariye'deki bazı kapıların çerçeveleri, profillenmelerine göre Geç Antik Çağ'a tarihlendirilebilir. Koca Mustafa Camisi'ndeki iki kapı çerçevesinden biri, aynı çerçevede iki kaval profilin bulunduğu İstanbul'daki tek örnektir ve büyük olasılıkla bugünkü yapı ile aynı tarihe, yani XIII. yüzyıla tarihlendirilebilir. Kariye Camisi, defalarca geçirdiği büyük onarımlar, yenilemeler ve eklemelerle bugüne gelmiştir. Yapıdaki kapı çerçeveleri, profillenmelerine göre farklı tarihlere yerleştirilebilir. Kariye'nin kuzey pastophorionuna açılan kapısı kemerli mermer çerçeve ile çevrelenmiştir.

İstanbul'daki tek örnek olan çerçevenin biçimi ve profillenmesi Studios Manastırı Kilisesi'nin pencereleri ile karşılaştırılabilir.

İstanbul'daki mevcut Ortaçağ kapı çerçevelerinde ortak bir özellik, lento taşlarında görülmektedir. Bu döneme ait kapı çerçevelerinin lento taşları Geç Antik Çağ örneklerine göre daha alçaktırlar ve az sayıda silme ile sade bir profillenme sunarlar.

İstanbul dışındaki Geç Antik Çağ yapılarının birçoğunda, İstanbul'dakilerin aksine, devşirme kapı çerçeveleri kullanılmıştır. Bulundukları yapı ile çağdaş olan az sayıdaki kapı çerçevesi, İstanbul V. ve VI. yüzyıl profillerine benzer profile sahiptir. Anadolu, Trakya, Yunanistan, Balkanlar ve İtalya'ya kadar geniş bir bölgede örneklerine rastlanan bu çerçevelerin çoğu Marmara Adası mermerlerinden işlenmiştir. Ephesos'daki H. İohannes Kilisesi'ndeki yapı için üretilmiş olan, kapı çerçevelerinin profillenmelerindeki farklılık, buradaki yerel atölyeler tarafından üretilmiş olmalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Güney Anadolu kıyıları ve Kuzey İtalya'daki (Ravenna, S. Vitale) bazı yapılarda ise benzer profile sahip, fakat yerel malzemeden işlenmiş kapı çerçeveleri bulunmaktadır. İstanbul'da V. yüzyılda ortaya çıkan profillenmelerin model alınarak üretildiği açıkça anlaşılan bu çerçevelerden Marmara mermerinden olanların dağılımı, büyük olasılıkla adadaki atölyeler aracılığıyla yapılmaktaydı.

İstanbul dışındaki Geç Antik Çağ yapılarında İstanbul'dakinin aksine, çoğunlukla yakınlardaki Roma Dönemi yapılarından devşirilmiş çerçeveler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, nispeten az da olsa, bulundukları yapı ile çağdaş olan çerçeveler de bulunmaktadır. Mevcut örneklerin azlığı ve geleneksel anlayışta yapılmış olmaları nedeniyle, tarihlendirme ve kesin tespitlerde bulunma zorlukları olsa da, Geç Antik zÇağ'da Anadolu ve başka yerlerde erken Roma Dönemi iyonik kapı çerçevesi örneklerine benzer, fakat bezemesiz çerçevelerin üretildiği söylenebilir.

İstanbul'daki V. ve VI. yüzyıl yapılarının kapı çerçevesi profillerine benzer profile sahip söve ve lentolara, Anadolu, Yunanistan, Balkanlar ve İtalya'da aynı yüzyıllara tarihlenen yapılarda rastlanmaktadır. Bunlardan çoğu Marmara Adası mermerlerinden işlenmiştir, bu da dağılımın kısmen de olsa, adadaki atölyeler eliyle gerçekleştiği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Prestijli büyük yapılarda kullanılan çerçeveler büyük olasılıkla sipariş üzerine üretiliyor ve buradan gönderiliyordu.

Güney Anadolu kıyılarında ve Kuzey İtalya'da (Ravenna'da San Vitale) İstanbul kapı profillenmelerine benzer profillenmeye sahip, fakat yerel malzemeden işlenmiş kapı çerçeveleri bulunmaktadır. İstanbul'da oluşan kapı profillenmelerinin ne yolla buralara taşınıp uygulandığını kesin olarak saptamak zordur. Çerçeveler, İstanbul veya Marmara Adası'ndan getirilmiş mevcut bir örnek model alınarak yapılmış olabileceği gibi, buralardan giden ustalar tarafından da işlenmiş olabilir. Bir diğer olasılık, günümüzde belgelenemeyen, belki üretim aşamasında da kullanılan bir malzeme aracılığıyla (ör. kalıp, şablon, çizim, maket vb.) taşınmış olabileceğidir.

Anadolu'da Kilikia-Isauria ve Lykia'daki Geç Antik Çağ yapılarındaki özgün kapı çerçevelerinin birçoğu İstanbul'dakilerden farklı profillenmeye sahiptir. Yerel kireç taşından üretilmiş olan çerçevelerdeki bu farklılık, bölgenin mimari süslemesinin Suriye etkisiyle biçimlenmiş olmasına bağlıdır. Bazı yapılardaki, örneğin Demre'de H. Nikholaos Kilisesi'nin kapılarında İstanbul ve Suriye etkisi birarada izlenebilmektedir. Yapıdaki bazı çerçevelerin profillenmeleri ve köşe birleşme detayları, İstanbul'daki çağdaşlarıyla benzerlik göstermektedir. Yerel malzemeden üretilmiş çerçevelerin lentolarına işlenmiş motiflerde Suriye ve Kilikia etkisi açıkça görülmektedir. Suriye, Kilikia ve diğer bazı Güney Anadolu yapılarının kapılarını süsleyen, bazen bitkisel motiflerle hareketlendirilmiş dairesel madalyon içindeki çiçek ya da haç motifleri, İstanbul'daki Geç Antik Çağ yapılarında görülmemektedir.

Kilikia'da Meryemlik'teki iki yapının, Thekla Bazilikası ile Kubbeli Bazilika'nın kapı çerçeveleri Marmara mermerinden işlenmiştir ve İstanbul'daki Geç Antik çerçevelerinkilerle yakın benzerlik gösteren profillenmelere sahiptir. İmparator Zenon'un inisiyatifıyla inşâ edilmiş olan her iki yapının kapı çerçeveleri İstanbul veya Marmara Adası'ndan getirilmiş olmalıdır.

Tarsus'da yol yapımı sırasında bulunmuş olan ve bugün H. Paulos Kilisesi yanında sergilenmekte olan, Marmara Adası mermerinden işlenmiş ve İstanbul'dakilere benzer profile sahip bir lento tacı örneği, Kilikia'daki dağılımın Meryemlik'le sınırlı olmadığını göstermektedir.

Geç Antik Çağ'ın önemli bir kültür merkezi olan, Suriye'nin parlak dönemi, Ortaçağ'ın henüz başlarında sona ermiştir. Suriye'de, Geç Antik Çağ'a ait çok sayıda korunabilmiş yapıya ait kapı ve pencere çerçeveleri ayrıntılı olarak yayınlanmıştır. Bu çerçeveler İstanbul'dakilerden oldukça farklı bir görünüm sunmaktadır.

Anadolu'da Kilikia'daki Geç Antik Çağ çerçeveleri ile karşılaştırılabilir. Suriye kapılarının profillenmesinin kökeni, yine Suriye'nin erken örneklerinde bulunabilmektedir. Yerel süsleme geleneğinin de etkisiyle, İstanbul'dan farklı yönde gelişmiştir. Bazı yapıların süsleme elemanlarında, daha çok da sütun başlıklarındaki motiflerde görülen İstanbul etkisi, kapı çerçeveleri profillenmelerine yansımamıştır.

Anadolu'daki Ortaçağ'a ait mimari kalıntılar, birçoğu dini olan az sayıdaki yapı ile sınırlıdır. Bunlardan büyük kısmının ise kesin tarihi bilinmemektedir. Marmara civarında Nikaea'daki Koimesis Kilisesi (VIII. Yüzyıl veya daha erken)'nin üç kapısının çerçeveleri yayınlanmıştır (s.207),

Tirilye'deki Fatih Camisi (VIII. yüzyıl veya IX. yüzyıl başları), Tuzla Değirmendere'deki adı ve kesin tarihi bilinmeyen manastır kilisesi kalıntıları (IX.-XII.yüzyıl), Vize'de Süleyman Paşa Camisi (XIII. yüzyıl sonları veya IX. yüzyıl), Selanik Ayasofya'sı, Dereagzı'ndaki kilise (IX.-X. yüzyıl), Hosios Lukas, Demre'de H. Nikholaos'un son evresine ait kapı çerçevelerinin İstanbul'da günümüze ulaşan örnekleri yoktur. VII. yüzyıl ile X.yüzyıl arasına tarihlenen bahsedilen yapıların kapı profillenmeleri, İstanbul'un bu dönem çerçeveleri hakkında fikir verebilmesi açısından önem taşımaktadır.

İznik (Nikaea)'da Koimesis Kilisesi'nin yayınlanmış üç kapı çerçevesinden ikisi İstanbul'daki Geç Antik Çağ çerçeveleri ile benzer profillenmeye sahiptir. Wulff'un, muhtemelen Ayasofya'da ve Pantokrator'daki "İmparator Kapıları"na gönderme yaparak nartheksden naosa açılan orta kapıyı "Königsthür" (Kıral Kapısı) olarak adlandırmıştır. Kapının çerçevesinde yer alan silmelerden herbiri, İstanbul'daki kapı çerçevelerinde de görülmektedir. Fakat, silmelerin sıralanması bakımından benzer çerçeve İstanbul'da ve Anadolu'da bulunmamaktadır. Aynı çerçevenin bir başka özelliği, lento tacının narthekse bakan dış yüzünde daire içinde monogram, naosa bakan iç yüzünde ise, yine daire içinde haç motifi işlenmiş olmasıdır. Yapıya ait bir lento tacındaki dik Iyon yaprak dizisi motifli, kyma rekta profilli silme, ortada madalyon içinde haç motifi ile birlikte, Tirilye'deki (Zeytinbağı) Fatih Camisi'nde ve Ankara'daki Klemens Kilisesi'nde ve Tuzla'da paye başlıklarında da işlenmiştir. Hadrianus döneminden itibaren Anadolu'da sıkça karşılaşılan bu motif, İstanbul'da II. Theodosius Ayasofya'sı ve Studios Manastırı Kilisesi'nin girişleme silmelerini süslemiştir. Motifin Doğu ve Güney Marmara'daki bahsedilen ortaçağ yapılarında son örneklerinin sergilendiği söylenebilir. Dairesel monogramlar da yine bu bölgede

Koimesis'deki lento tacından başka, Tirilye Fatih Camisi'nde de karşımıza çıkan monogramların İstanbul'da kapı çerçevelerindeki tek örneği Konstantinos Lips Manastırı Kuzey Kilise'dedir. Güney Anadolu'daki bu X. yüzyıl öncesi örneklerinden yola çıkarak, İstanbul'da da muhtemelen Konstantinos Lips'tekinden erken tarihli günümüze ulaşmamış örneklerin varlığı düşünülebilir. Daire içinde eşit kollu haç motifi, İstanbul'daki Geç Antik ve Bizans Dönemi kapı çerçevelerinde işlenmemiştir. Koimesis'deki orta kapı çerçevesinin profillenmesindeki farklılık, kapının yeri ve önemi ile ilişkilendirilebilir; zengin ve değişik bir profil düzenlemesi ile kapının özelliğini vurgulama çabasından kaynaklanmış olabilir. Tuzla'daki kiliseye ait kapı çerçeveleri, İstanbul'daki Geç Antik Çağ örnekleri ile karşılaştırılabilir. Mermer çerçeveler, kesin tarihi bilinmeyen, fakat VI. yüzyılın sonlarına kadar indirilebilen yapı ile çağdaş olabilir. Son örnekleri Ayasofya'da bulunan, fakat Kariye'de de kesin tarihlendirmesi zor olan çerçevelerde tekrar karşımıza çıkan alışılmış profillenmelerin Iustinianos döneminden sonra bir süre daha hatta Bizans Dönemi'nin sonuna kadar devam etmiş olması muhtemeldir. Pantoktator Manastırı Kilisesi ve Pantepoptes Manastırı Kilisesi kapılarında göze çarpan bazı belirgin farklılıklar (kavalın biçimlenmesi, dar ve artan sayıdaki silmelerle profillenmenin hareketlendirilmesi) malzemeye bağlı olarak ortaya çıkmış olmalıdır.

Dereağzı, Hosios Lukas, Demre'deki H. Nikholaos, Vize'deki Ayasofya'ya ait kapı çerçeveleri ve Tirilye Fatih Camisi'nin bahçesindeki lento tacı parçasının son derece sade, düz şerit ve içbükey silmelerden oluşan profillenmeleri, geniş bir coğrafya'da, VIII. yüzyıldan itibaren kapı profillenmelerindeki sadeleşme eğilimine işaret etmektedir. Bu çerçevelerde, Geç Antik Çağ çerçevelerinin ana silmesini oluşturan dışbükey silme kullanılmamış, yerine kyma rekta tercih edilmiştir. Düz şeritleri takip eden içbükey silme de olasılıkla kyma rektadan türemiştir. Kymanın içbükey üst kısmı vurgulanmış, dışbükey kısmın kavisli yokedilerek keskin bir kırılma ile ileri doğru fırlayan içbükey bir silme ortaya çıkmıştır. Benzer profil kapı ve pencere çerçeveleri İstanbul'da Kariye Camisi'nde bulunmaktadır.

İstanbul'da V. yüzyıla kadar bu tip kapı profillenmelerinin işlenmeye devam ettiğine kesin kanıt oluşturabilecek örnek bulunmamaktadır. Fakat Anadolu'nun güney kıyılarına yakın yerleşimlerde; örnek olarak, Side'de Piskoposluk Bazilikası (Şekil 312), Seleukeia'daki Mezarlık Kilisesi'nde, Demre H. Nikholaos Kilisesi (Şekil

321), Anemorium'da Nekropol Kilisesi (Şekil 300), Canbazlı'daki bazilika (Şekil 336, 337) ve istisnai bir örnek olarak Trakya'da Midye kaya kilisede, Geç Antik Çağ'a tarihlendirilebilen, yerel taştan işlenmiş örnekler bu dönemde yüzyıllardır varolan çerçeve profillenmelerinin, en azından yerel atölyeler tarafından işlenmeye devam edildiğini göstermektedir. Geç Antik Çağ'da hala faaliyette olan Marmara adası ocaklarından ve atölyelerinden, çeşitli mimari elemanlar, lahit vs. ile birlikte, muhtemelen hazır işlenmiş halde kapı çerçevelerinin, Batı ve Güney Anadolu, Trakya ve Yunanistan'a ihraç edildiğini, mevcut örnekler kanıtlamaktadır. Bu örneklerin, İstanbul Geç Antik Çağ kapı çerçeveleri ile yakın benzerliği bulunmaktadır.

S o n u ç

İstanbul'da, anıtsal Geç Antik ve Bizans Dönemi yapılarından günümüze ulaşan çerçevelerin incelenmesi, bu dönemdeki profillenmelerin, kökeninin, değişimin ve İstanbul dışındaki dağılımının ortaya konmasını sağlamıştır.

İstanbul'da V. yüzyıl öncesine ait kapı çerçevesi bulunmadığından, Anadolu'daki Roma Dönemi örnekleri incelenmiştir. Bu örneklerde, profillenmelerin yapıların kirişleme elemanlarıyla benzerliği dikkat çekmektedir: Aynı profillenmeye sahip söve ve lentolar için arkhitravlar, lentonun üzerindeki lento tacı için saçaklar model alınmıştır. Antik Çağ'ın erken yüzyıllarından itibaren, yapıların kapı çerçeveleri aynı prensipte biçimlenmiştir. III. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da yeni üretime pek rastlanmamaktadır.

İstanbul'da V. yüzyılın başından itibaren mevcut kapı çerçeveleri, Anadolu'daki erken örneklerden oldukça farklı, Bizans Dönemi'nin sonuna kadar küçük değişikliklerle temel özelliklerini koruyarak devam edecek olan yeni bir profillenme ile karşımıza çıkmaktadır. II. Theodosius Ayasofya'sı, Altın Kapı ve Studios Manastırı Kilisesi'nin günümüze ulaşan kirişleme elemanları, kapı çerçevelerinde köken sorununa büyük ölçüde ışık tutabilmiştir. Roma Dönemi kapı çerçevelerinin kirişleme elemanlarıyla olan ilişkisi, bazı farklılıklarla, İstanbul Geç Antik örnekler için de geçerlidir. Başkentte ortaya çıkan yeni kapı çerçeve profillenmeleri, artık tek bir elemana dönüşmüş olan arkhitrav-friz profillenmelerinden yola çıkarak, oranlardaki bazı değişiklikler ve silme sayılarındaki azalma ile oluşturulmuştur. V. yüzyıl çerçevelerinde kirişleme profillerinin etkisi daha rahat seçilebilmektedir; VI.

yüzyılda bu ilişki iyice zayıflamış, kapılar kendilerine özgü profillenmelerini kazanmışlardır. Başkent in kapı çerçeve profillenmelerine getirdiği bir başka yenilik, silmeleri bezemelerden arındırması olmuştur. Rölyefli Antik silmelerin yerini, benzer profilli düz, bezemesiz silmeler almış, sadece lento tacının ana silmesi (üstteki kyma rekta profilli silme) üzerine dini, sembolik bir motif işlenmiş olabilmektedir.

İstanbul'da X. yüzyıldan itibaren örneklerine rastlanan Bizans Dönemi kapı çerçeveleri profillenmeleri, Geç Antik profillenmelerine göre bazı farklılıklar gösterir. VI. yüzyılı hemen izleyen yüzyıllardan örnek olmaması, değişimi izlemeyi imkansız kılmaktadır. İstanbul Ortaçağ yapıları kapı profillenmeleri için genel olarak, silmelerin sıkışıp daraldığı, dışbükey profilli silmelerin küçülüp şişkinleştiği, sıralamada genel hatlar korunmuş olsa da bazı küçük değişiklikler farkedilmektedir. Bu dönemde daha erken yapılara ait malzeme kullanımı, özgün malzemenin azalması tarihlendirmede sorun yaratmaktadır.

İstanbul dışındaki örnekler e bakıldığında, Başkent ile ilişkili yerlerde / yapılarda kapı profillenmelerinin biçimlenmesinde İstanbul etkisi göze çarpmaktadır. Batı ve Güney Anadolu, Yunanistan'daki benzer profilli çerçevelerin Marmara mermerinden işlenmiş olması, profil biçimlerinin dağılımının yönünü bir kez daha açıklamaktadır. Kuzey İtalya, Lykia gibi bazı merkezlerde ise aynı profillenme yerel malzeme üzerine işlenmiştir.

Mimari ve mimari süslemesi İstanbul'dan uzak, başka etkilerle biçimlenmiş olan Suriye ve Kilikia'da, kapı profillenmeleri de İstanbul'dakilerden uzaktır ve mimari süsleme ile aynı kökenlere dayanmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, H.**, 1994. Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri, Tipolojik Yönden Bir Araştırma, Ankara.
- Adam, J.-P.**, 1984. La Construction Romaine, Matériaux et Techniques, Paris.
- Ahunbay, M.**, 1998. M Yapısı – Mezarlık Kilisesi, J. İnan, *Toroslarda bir Antik Kent Lyrbe ? – Seleukeia ?*, İstanbul.
- Ahunbay, Z.**, 2003. Conservation of Turkey's World Heritage Sites with Reference to the Stones of Two Major Monuments of İstanbul-Hagia Sophia and Zeyrek Camii, *Proceeding of Industrial Minerals and Building Stones IMBS 2003, September 15-18, 2003, İstanbul, Turkey*, İstanbul.
- Alchermes, J.**, 1994. Spolia in Roman Cities of the Late Empire: Legistative Rationales and Architectural Reuse, *DOP* 48, s.167-178.
- Anadolu (Usman), M.**, 1964. Euromos (Ayaklı) Tapınağı, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Anadolu (Usman), M.**, 1970. Küçük Asya'da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları, İstanbul.
- Asgari, N.**, 1978. Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus, *Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology 1973*, Ankara.
- Bakker, G.**, 1985. The Buildings at Alahan, *Alahan, An Early Christian Monastery in Southern Turkey*, ed. Mary Gough, Toronto.
- Ballance, S.**, 1955. Cumanın Cami'i at Antalya: a Byzantine Church, *PBSR XXIII*, 99-114.
- Bayliss, R.**, 1997. The Alacami in Kadirli: Transformations of a Sacred Monument *AnatSt XLVII*, s.57-87.
- Betsch, W.E.**, 1977. The History, Production and Distribution of Late Antique Capital in Constantinople, dissert. Univ. Pennsylvania, Dpt. History of Art.
- Bohn, R.**, 1902. Die Theater-Terrasse, *AvP IV*, Berlin, (1896).
- Bonicatti, M.**, 1957. Considerations on Some Late Copies of Byzantine Miniatures Existing in the Vatican Library, X. *Milletlerarası Bizans Tetkikleri Kongresi Tebliğleri, İstanbul, 15-21.IX.1955*, İstanbul, 117-121, lev.VII-X.
- Bouras, C.**, 1982. Nea Moni on Chios, History and Architecture, Atina.

- Brenk, B.**, 1987. "Spolia from Constantine to Charlemagne: Aesthetics versus Ideology", *Studies on Art and Archeology in Honor of Ernst Kitzinger on His Seventy-Fifth Birthday*, ed. W. Tronzo ve I. Lavin, DOP 41, 103-109.
- Brett, G., Martiny, G. ve Stevenson, R.**, 1949. The Great Palace of the Byzantine Emperors, First Report, Oxford (1947).
- Butler, H.C.**, 1904. Architecture and Other Arts, New-York.
- Butler, H.C.**, 1919-1920. Ancient Architecture in Syria, Section A: Southern Syria, Section B: Northern Syria, Syria, Publications of the Princeton University Archaeological Expeditions to Syria in 1904-5 and 1909, Part II, Leiden.
- Butler, H.C.**, 1925. Sardis, Vol.2 Architecture Part 1. The Temple of Artemis, Text, Atlas.Leyden.
- Butler, H.C.**, 1929. Early Churches in Syria, fourth to seventh centuries, (B. Smith tarafından düzeltilmiş ve tamamlanmış) Princeton.
- Butler L.E.**, 1989. The Nave Cornices of Hagia Sophia in Istanbul, Ann Arbor, Mi: University Microfilm International, 1989, University of Pennsylvania, phil. Diss. 1989.
- Büsing-Kolbe, A.** 1978. Frühe griechische Türen, *Jdl* XCIII, 1978, 66 vd.
- Büsing, H.**, 1988. Dorische Türrahmen, BATHRON. Beiträge zur Architektur und verwandten Künsten für Heinrich Drerup zu seinem 80. Geburtstag von seinen Schülern und Freunden, Herausgegeben von Hermann Büsing und Friedrich Hiller.
- Casson, S. ve Rice, D.T.**, 1929. Second Report carried out and and near the Hippodrome of Constantinople in 1928, Londra.
- Ceylan, B.**, 2003. Temple-Church in Olba and the Reuse of Antique Monuments in Late Antique, *Olba* VIII, 73-82, Lev.22-26.
- Chamonard, J.**, 1924. Exploration Archéologique de Délos faites par l'École Française d'Athènes, VIII, 2, Le Quartier du Théâtre, Etude sur L'Habitation Délienne à l'Époque Hellenistique III. Construction et Technique-Appendice, Paris.
- Codex Theodosianus.** Pharr, C., 1952. Theodosian Code and Novels and the Sirmondian Constitutions, Translation with Commentary, Glossary and Bibliography, New York.
- Conze, C.**, 1880. Neue Archäologische Untersuchungen auf Samothrake, Viena, 1880,
- Dagron, G.**, 1974. Naissance d'une capitale, Constantinople et ses institutions de 330 à 451, Paris.
- Dagron, G.**, 1981. Constantinople Imaginaire, Etudes sur le recueil des Patria, Paris.
- Deichmann, F.W.**, 1939. Frühchristliche Kirchen in antiken Heiligtümern, *Jdl*, LIV, s.105-136.
- Deichmann, F.W.**, 1940a. Säule und Ordnung in der frühchristlichen Architektur *RM* 55, 114-130.

- Deichmann, F.W.**, 1940b. Die Spolie in der frühchristlichen Architektur, *VI. Internationalen Kongress für Archäologie, Berlin, 1939*, Berlin, 588-590.
- Deichman, F.W.**, 1956. Studien zur Architektur Konstantinopels im 5. und 6. Jhd. nach Christus, Baden-Baden.
- Deichmann, F.W.**, 1974a. Zur spätantiken Bauplastik von Ephesos, *Mansel'e Armağan (Mélanges Mansel)*, C.I, Ankara, 549-70.
- Deichmann, F.W.**, 1974b, Ravenna, Hauptstadt des Spätantiken Abendlandes, 2. Kommentar, 1. Teil, Wiesbaden s.67, 252.
- Deichmann, 1975.** Die Spolien in der spätantiken Architektur, München.
- Demangel, R. ve Mamboury, E.**, 1939. Le quartier des Manganes et la première région de Constantinople, E. de Boccard, Paris.
- Dentzer Fedy, J.**, 1989. Le décor architectural en Syrie aux époques hellénistique et romaine, Archéologie et histoire de la Syrie II, La Syrie de l'époque achéménide à l'avènement de l'Islam, Saarbrücken.
- Deroko, A.**, 1957. Les vieilles serrures byzantines, *X. Milletlerarası Bizans Tetkikleri Kongresi Tebliğleri, İstanbul, 15-21.IX.1955*, İstanbul, s.126, lev.XII.
- De Vogüé, M.**, 1865-1877. La Syrie Centrale, Architecture civile et religieuse du Ier au Ve siècle, 2 vol., Paris.
- Dirimtekin, F.**, 1961. "Ayasofya'nın Bronz Kapıları", ing.: The Bronze Doors of Sainte Sophia, s.42-46, Ayasofya Müzesi Yıllığı III, 10-14, Res. 1-8.
- Ebersolt, J. ve Thiers, A.**, 1913. Les Églises de Constantinople, Paris.
- Eichler, F., Alzinger, W. ve Bammer, A.**, 1971. FiE, VII, Das Monument des C. Memmius, Viyana.
- Erder, C.**, 1967. Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa, ODTÜ, Mim.Fak. Ankara.
- Eyice, S.**, 1952. Amasra 'Büyükkada'sında bir Bizans Kilisesi, *Belleten XV/60*, s.469-491, lev.XLVII-LIV.
- Eyice, S.**, 1952. Amasra Kalesi'nde Fatih Mehmet II tarafından camiye çevrilmiş iki eski Bizans kilisesi, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 131, (Aralık 1952), s.12-14.
- Eyice, S.** 1954. Deux anciennes églises Byzantines de la citadelle d'Amasra (Paphlagonie), *CahArch VII*, 97-114.
- Eyice, S.**, 1973. Tuzla'nın Değirmenaltı mevkiinde bir Bizans kalıntısı, *Sanat Tarihi Yıllığı*, V (1973), s.321-363.
- Eyice, S.**, 1978. Le baptistère de Sainte Sophie d' Istanbul, *Atti del IX Congresso Internazionale di Archeologia Cristiana Roma 21-27 Settembre 1975* Volume II, Città del Vaticano, Roma, s.261-273
- Eyice, S.**, 1979 La basilique de Canbazlı en Cilicie, *Zograph-Revue d'art médiévale*, X, s.22-29.

- Eyice, S.**, 1980. Son Devir Bizans Mimarisi, İstanbul, İstanbul'da Palaiologos'lar Devri Anıtları, İstanbul, s.7-27.
- Eyice, S.**, 1987. Marmara Ereğlisi Bizans Kilisesi, *TAC*, III/7, s.3-7
- Eyice, S. et Thierry, N.**, 1970. Le Monastères et la Source Sainte de Midye en Thrace Turque, *CahArch* XX, s.47-76.
- Fıratlı, N.**, 1970. Uşak-Selçukler kazısı ve çevre araştırmaları 1966-1970, *TürArkDer*, XIX, 2, s.109-160.
- Fıratlı, N.**, Découverte d'une Eglise Byzantine à Sebaste de Phrygie, Rapport Préliminaire, *CahArch* XIX, (1969), 151-166.
- Fıratlı, N.**, 1979. Excavations at Selçukler (Sebaste) in Phrygia, *Yayla*, II, s.18-21.
- FiE IV,1**, 1932. Forschungen in Ephesos, Band IV, Heft 1, Die Marienkirche in Ephesos, Benno Filser, Viyana.
- Foss, C. ve Winfield D.**, 1986. Byzantine Fortifications : An Introduction, Pretoria..
- Frazer, M.E.**, 1973. Church Doors and the Gates of Paradise: Byzantine Bronze Doors in Italy, *DOP* 27, 146-162.
- Gautier, P.** 1974. Le typikon du Christ Sauveur Pantocrator, *REB* 32, 1-145.
- Gough, M.**, 1955. Some Recent Finds at Alahan (Koja Kalessi), *AnatSt* V, s.115-123, s. 119-122
- Gough, M.**, 1962. The Church of the Evangelists at Alahan, A preliminary Report *AnatSt*, 12, 173-184.
- Gough, M.**, 1967. Alahan Monastery, *AnatSt*, XVII, 37-47.
- Grabar, A.**, 1963. Sculptures byzantines de Constantinople, Paris.
- Grassi, G.**, 1988. "Precisioni sulla Panaghia di Antalya", *Milion* 1, 83-97, Lev.I-VII.
- Grassi, G.**, 1990. "Sculptura Architettonica e *Spolia* Marmoree della Panaghia di Antalya nel Quadro della Produzione Artistica dell'Asia Minore Meridionale in Epoca Paleobizantina", *Milion* 2, (Studi e Ricerche d'Arte Bizantina), Collona di studi e ricerche d'Arte Bizantina diretta da Fernanda de'Maffei, 73-134.
- Harrison, R.M.**, 1963. Churches and Chapels of Central Lycia, *AnatSt* XIII, s.117-151, Lev.XXXVI-XLVII.
- Harrison, R.M.**, 1972. "A Note on Architectural Sculpture in Central Lycia", *AnatSt* XXII, 187-197.
- Harrison, R.M.**, 1986. Excavations at Saraçhane in İstanbul, Vol.I, The Excavations, Structures, Architectural Decorations Small Finds, Coins, Bones, and Molluscs, Princeton University Press and Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Princeton.
- Hawkins, E.J.W.**, 1960. "The Conservation of Mosaics at Kariye Camisi", *Studies in Conservation*, 5, no. 3, s.102-107.
- Hellenkemper, H. ve Hild, F.**, 1986. Neue Forschungen in Kilikien, Veröffentlichungen der Kommission für die Tabula Imperii Byzantini, 4, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften, 186, Viyana.

- Herzfeld, E. ve Guyer, S.**, 1930. Meriamlik und Korykos, Zwei Christliche Ruinenstätten des Rauhen Kilikiens, MAMA II, Manchester.
- Hild, F., Hellenkemper, H. ve Hellenlempfer-Salies, G.**, 1984. "Kommagene – Kilikien – Isaurien", Reallexikon zur Byzantinischen Kunst, 4, 182-356.
- Hild, F. ve Hellenkemper, H.**, 1990. Kilikien and Isaurien, Tabula Imperii Byzantini, 5, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse Denkschriften, 138, Viyana.
- Hill, S.**, 1996. The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria, Birmingham.
- Hjort, Ø**, 1979. The Sculpture of the Kariye Camii, DOP 33, 201-89.
- Humann, C.**, 1904. Magnesia am Meander, Berlin.
- Janin, R.**, 1969. La Géographie ecclésiastique de l'Empire Byzantine. 1ère Partie: Le siège de Constantinople et le patriarcat oecuménique, C.III: Les églises et les monastères (2. baskı), Paris.
- Jones, A.H.M.**, 1964. The Later Roman Empire 284-602, A Social Economic and Administrative Survey, C.1, Oxford.
- Keil, J. ve Wilhelm, A.**, 1931. Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien, MAMA III, Manchester.
- Keil, J., Sotiriu, G.A., Hörmann, H. ve Miltner F.**, 1951. *F iE IV,3, Johanneskirche*, Verlag Österreichischen Archäologischen Institut, Wien.
- Krautheimer, R.**, 1986. Early Christian and Byzantine Architecture, New Haven, (1965, 1975, 1979, 1981).
- Lanckoronski, C.**, 1890. Les Villes de la Pamphylie et de la Pisidie I La Pamphylie, Paris.
- Lanckoronski, C.**, 1893. Les Villes de la Pamphylie et de la Pisidie II La Pisidie, Paris.
- Lawrence, A.W.**, 1987. Greek Architecture, Penguin Books, Great Britain (1957, 1962, 1967, 1973, 1983).
- Lemerle, P.**, 1945. Philippos et la Macédoine Orientale à l'Epoque Chrétienne et Byzantine, Recherche d'histoire et d'archéologie, E. de Boccard, Paris.
- Lightfoot, C.S. ve Ivison E.A.**, et al., 2001. "The Amorium Project: The 1998 Excavation Season", DOP 55, 371-399.
- Ling, R.**, 1981. Building Mk1 at Oenoanda, *AnatSt XXXI*, s.31-54.
- Lyttelton, M.**, 1974. Baroque Architecture in Classical Antiquity, Thames and Hudson, London.
- Macridy Bey, Th. ve Casson, S.**, 1931. Excavations at the Golden Gate, Constantinople, Arch 81.
- Macridy, Th., Megaw, A.H.S., Mango, C. ve Hawkins, J.**, 1964. The Monastery of Lips (Fenari İsa Camii) at İstanbul, DOP 18, s.251-315.

- Mainstone, R.J.**, 1988. Hagia Sophia, Architecture, Structure and Liturgy of Justinian's Great Church, Hungary.
- Mango, C.**, 1968. The byzantine Church at Vize (Bizye) in Thrace and St Mary the Younger, *Recueil des travaux de l'Institut d'Etudes Byzantines*, XI, Beograd, s.9-13.
- Mango, C., Sevckenko, I.**, 1973. Some Churches and Monasteries on the Southern Shore of the Sea of Marmara, *DOP*, 27, (1973), s.235-277.
- Mango, C.** 1972. The Art of the Byzantine Empire 312-1453, Sources and Documents, New Jersey.
- Mango, C.**, 1978. "The Date of the Studios Basilica at Istanbul", *Byzantine and Modern Greek Studies* IV, 115-122.
- Mango, C.**, 1979. Byzantine Architecture, Electa, London.
- Mango, C.**, 1990. Le développement urbain de Constantinople (IVe-VIIe siècles), Paris.
- Mango, C.**, 1994. "Notes d'épigraphique et d'archéologie. Constantinople, Nice", *Travaux et Mémoires* 12, 343-367.
- Mansel, A. M. ve Akarca, A.**, Perge'de Kazılar ve Araştırmalar, Excavations and Researches at Perge TTK, 1949, Ankara.
- Mansel, A.M., Bean G. E. ve İnan, J.**, 1956. Side Agorası ve Civarındaki Binalar 1948 Yılı Kazılarına Dair Rapor, TTK, Ankara.
- Mansel, A.M.**, 1978, Side 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları, TTK.
- Mathews, T.F.**, 1971. The Early Churches of Constantinople: Architecture and Liturgy, University Park and London.
- Megaw, H.**, 1935. Byzantine Architecture in Mani *BSA XXXIII*, (1932-1933), 136-162, lev.17-21.
- Megaw, A.H.S.**, 1963. Notes on the Recent Work of the Byzantine Institute in Istanbul, *DOP* 17, 333-64.
- Meyer-Plath, B. ve Schneider, A.M.**, 1943. Die Landmauer von Constantinopel, (Denkmäler Antiker Architecture, Band 8), Berlin.
- Milella, M.**, 1996. I propilei della Santa Sofia teodosiana: continuità e trasformazione nella decorazione architettonica constantinopolitana del V secolo, *Bisanzio e L'Occidente: arte, archeologia, storia, Studi in onore di Fernanda de'Maffei*, Viella, Roma, 61-78.
- Millingen, A. van**, 1889. Byzantine Constantinople: The Walls and Adjoining Historical Sites, Londra.
- Millingen, A. van**, 1912. Byzantine Churches in Constantinople: Their History and Architecture, Londra.
- Mitchell, S. ve diğerleri** 1995. Cremna in Pisidia, An Ancient City in Peace and in War, London,

- Morganstern, J.**, 1983. The Byzantine Church at Dereagzi and its Decoration, *IstMitt*, Beih.29, Tübingen.
- Müller-Wiener, W.**, 1977. Bildlexikon zur Topographie Istanbuls, Tübingen.
- Müller-Wiener, W.**, 1983. Spoliennutzung in Istanbul, *Sonderdruckaus Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien Festschrift für Kurt Bittel*, Mainz am Rhein, 369-382.
- Müller-Wiener, W.**, 1998. Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Limanı, Çev. E. Özbek, İstanbul.
- Naccache, A. ve Sodini, J.P.**, 1989. Le décor architectural en Syrie byzantine, *Archéologie et histoire de la Syrie II, La Syrie de l'époque achéménide à l'avènement de l'Islam*, ed. J.M. Dentzer, W. Orthmann, Saarbrücken, s.477-490.
- Naumann, R. ve Belting, H.**, 1966. H., Die Euphemia-Kirche am Hippodrom zu Istanbul und Ihre Fresken, Berlin.
- Naumann, R.**, 1966. Myrelaion (Istanbul), *AnatSt XVI*, s.34.
- Naumann, R.**, 1967. Myrelaion (Istanbul), *AnatSt XVII*, s.31-32.
- Naumann R.**, 1976. "Neue Beobachtungen am Theodosiusbogen und Forum Tauri in Istanbul, *IstMitt* 26, 1976, s.117-141.
- Oates, D.**, 1960. A Summary Report on the Excavation of the Byzantine Institute in the Kariye Djami, *DOP* 14, 223-231.
- Orlandos, A.C.**, 1930. *Monuments byzantins de Chios*. Relevés dessinés et étudiés par A.C. Orlandos, Hestia, Atina.
- Ousterhout, R.**, 1985, "The Byzantine Church at Enez. Problems in Twelfth-Century Architecture", *JöB* 35, 261-280.
- Ousterhout, R.G.**, 1987. The Architecture of the Kariye Camii in Istanbul, Washington.
- Ousterhout, R.**, 1992. Some Notes on the Construction of Christos Ho Pantepoptes (Eski Imaret Camii) in Istanbul, *Deltion tes Cristianikes Arkaialogikes Etaireias* 16 (1991-1992).
- Ousterhout, R.**, 2000. "Contextualizing the Later Churches of Constantinople: Suggested Methodologies and a Few Examples", *DOP* 54, 241-250.
- Ötüken, Y.**, 1996. Forschungen im nordwestlichen Kleinasien antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa, *IstMitt*, Beiheft 41, Tübingen.
- Ötüken, S.Y., Durukan, A., Acun, H. ve Pekak, S.**, 1986. *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler IV*, İstanbul.
- Peschlow, U.**, 1975. Die Architektur Nikolaoskirche in Myra, *Eine Lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit*, ed. J. Borchardt, Berlin.
- Peschlow U.**, 1997. *Die Irenen Kirche in Istanbul, Untersuchungen zur Architektur*, *IstMitt*, Beiheft 18, Tübingen.
- Peschlow, U.**, 2004, Nikaia / İznik Kiliseleri, *Tarih Boyunca İznik*, ed. I. Akbaygil, H. İnancık, O. Aslanapa, İstanbul, 201-218.

- Praschniker-C., Theuer, M.**, 1979. Das Mausoleum von Belevi, Wien,
- Pulgher, D.**, 1877. Les anciennes églises byzantines de Constantinople, Viyana.
- Radt, W.**, 1999. Pergamon, Geschichte und Bauten einer antiken Metropole, Darmstadt.
- Russel, J.**, 1977. Excavations at Anemurium (1976), *Echos du Monde Classique – Classical News and Wiews*, **21**, 5-10.
- Russel, J.**, 1980. Anemurium: The Changing Face of e Roman City, *Archaeology*, **33**, 31-40.
- Russell, J.**, 1989. Christianity at Anemorium (Cilicia), Recent Discoveries, *Actes du Xle congrés internationale d'archéologie chrétienne (Lyon, Vienne, Grenoble, Genève et Aoste (21-28 Septembre 1986))*, Collection de l'école française de Rome, 123; Studi di antichita cristiana 41, 1621-37.
- Rüdell, A.**, 1908. Die Kahrie-Dschamisi in Konstantinopel: Ein Kleinod byzantinischer Kunst, Berlin.
- Salzenberg, W.**, 1955. Alt=Christliche Baudenkmale von Constantinopel vom V. bis XII. Jahrhundert, Berlin.
- Schneider, A. M.**, 1941. Die Grabung im Westhof der Sophienkirche zu Istanbul, *IstForsch* 12, Berlin.
- Schmitt, Th.**, Die Koimesiskirche von Nikäia, Das Bauwerk und die Mosaiken, Berlin, 1927.
- Schultz R.W. ve Barnsley S.H.**, 1901. The Monastery of Saint Luke of Stiris in Phocis, *Londra*.
- Shoe, L.T.**, 1936. Profiles of Grek Mouldings., yyy.
- Sotēriou, G.A.**, 1952. Hē basilike tu Hagiu Dēmētriu Thessalonikēs, Atina.
- Striker, C. L. – Kuban, Y. D.**, 1971. Work at Kalenderhane Camii in Istanbul: Third and Fourth Preliminary Reports, *DOP* **25**, s.251-258.
- Striker, C. L. – Kuban, Y. D.**, 1975. Work at Kalenderhane Camii in Istanbul: Fifth Preliminary Report (1970-74), *DOP* **29**, s.307-318.
- Striker, C.L.**, 1981. The Myrelaion (Bodrum Camii) In Istanbul, Princeton University Press, Princeton.
- Striker, C.L. – Kuban, D.**, 1997. Kalenderhane in İstanbul, The Buildings, Their History, Architecture, and Decoration, Final Reports on the Archaeological Exploration and Retoration at Kalenderhene Camii, 1966-1978, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rein.
- Strube, Chr.**, 1973. Die westliche Eingangsseite der Kirchen von K'pel in Justinianischer Zeit, Weisbaden.
- Strube, Chr.**, 1993. Baudekoration im Nordsyrischen Kalksteinmassiv, Band I: Kapitell-, Tür- und Gesimsformen der Kirchen des 4. und 5. Jahrhunderts n.chr., Damaszener Forschungen Band 5, Mainz, 1993.

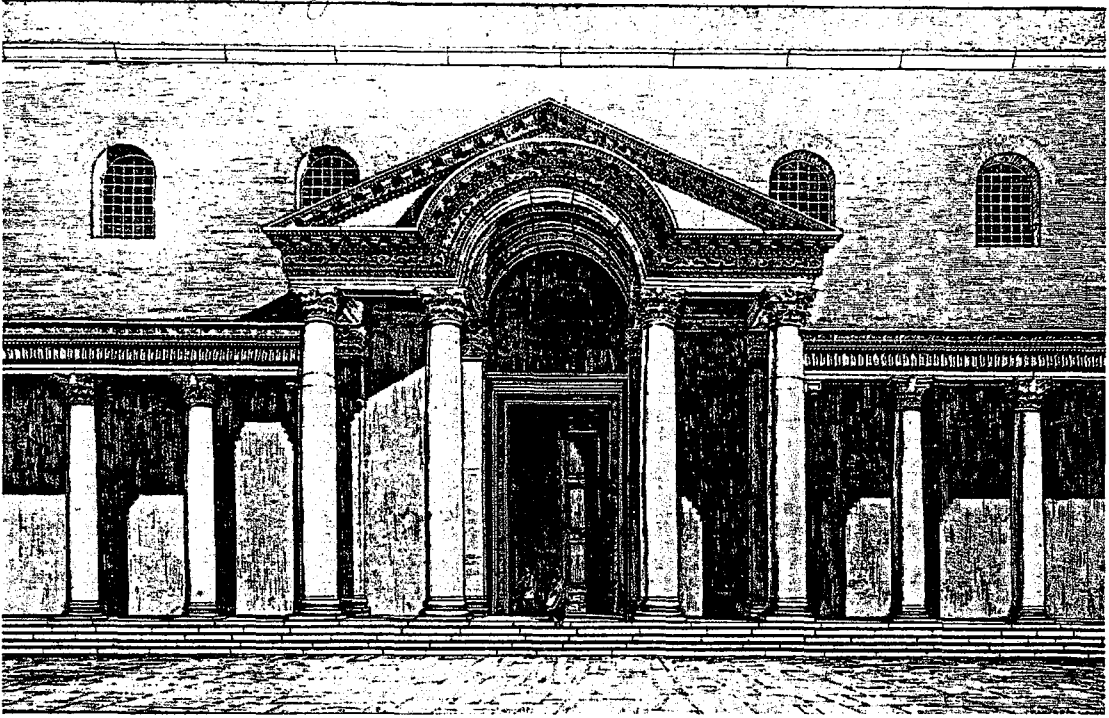
- Strube, Chr.**, 2002. Baudekoration im Nordsyrischen Kalksteinmassiv, Band II: Das 6. und frühe 7. Jahrhundert, Damaszener Forschungen Band 11, Mainz am Rhein.
- Swift, E.H.**, The Bronze Doors of the Gate of the Horologion at Hagia Sophia, *AB* 19, 1937, 137-147
- Talbot - Rice, D.(ed.)**, 1958. The Palace of the Byzantine Emperors, Second Report, Edinburg.
- Tekinalp, V.M.**, 2000. Geç Antik Dönem Sonrasında ve Ortaçağ'da (M.S. 4.-14. yy) Andriake Kenti, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Theoharidou, K.**, 1988. The Architecture of Hagia Sophia, Thessaloniki from its erection up to the Turkish conquest, Great Britain.
- Underwood, P.A.**, 1955. The Deesis Mosaic in the Kahrie Camii at Istanbul, *Late Classical and Medieval Studies in Honor of A. M. Friend, Jr.*, ed. K. Weitzmann, Princeton, 254-60.
- Underwood, P.A.**, 1955-1956. First Preliminary Report on the Restoration of the Frescoes in the Kariye Camii at Istanbul by the Byzantine Institute, 1952-54, *DOP* 9-10, 255-88.
- Underwood, P.A.**, 1956. Notes on the Work of the Byzantine Institute in Istanbul: 1954, *DOP* 9-19, 291-300.
- Underwood, P.A.**, 1957. "Second Preliminary Report on the Restoration of the Frescoes in the Kariye Camii at Istanbul by the Byzantine Institute, 1955, *DOP* 11, 175-220.
- Underwood, P.A.**, 1958. Third Preliminary Report on the Restoration of the Frescoes in the Kariye Camii at Istanbul by the Byzantine Institute, 1956, *DOP* 12, 237-65.
- Underwood, P.A.**, 1958. Notes on the Work of the Byzantine Institute in Istanbul: 1955-56, *DOP* 12, 269-87.
- Underwood, P.A.**, 1959. Fourth Preliminary Report on the Restoration of the Frescoes in the Kariye Camii at Istanbul by the Byzantine Institute, 1957-58, *DOP* 13, 187-212.
- Underwood, P.A.**, 1959. Notes on the Work of the Byzantine Institute in Istanbul: 1957, *DOP* 13, 215-28.
- Underwood, P. A.**, 1966. The Kariye Djami, 3 cilt, New York.
- Ünal, R.H.**, 1982. Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar, İzmir.
- Vandeput, L. ve Köse V.**, 2001. The Pisidia survey at Melli, *AnatSt*, 51, 133-145.
- Vandeput, L.**, 1997. Studies in Eastern Mediterranean Archaeology I The Architectural Decoration in Roman Asia Minor, Sagalassos: A Case Study, ed. M. Waelkens.
- Vitruvius**, 1990. Mimarlık Üzerine On Kitap, Çev.: S. Güven, İstanbul.
- Walter S.G.**, 1913. The Church of Saint Eirene at Constantinople, Londra.

- Wannagat, D.**, 1999. Zue Saulenordnung des Zeustempels von Olba-Diocaisareia, *Olba II/2*, 355-368, Lev. 114-118.
- Ward-Perkins, J.B.**, 1992. *Marble in Antiquity*, Londra.
- Westphallen, S.**, 2000, The Byzantine Basilica at Priene, *DOP* **54**, s.275-280.
- Wilberg, W.**, 1953. FiE V,1, Die Bibliothek, Verlag Österreichischen Archäologischen Institut, Wien.
- Wright, G.R.H.**, 1997. Beycesultan 1954. Some Byzantine Remains, *AnatSt* **XLII**, 178-193.
- Wulff, O.**, 1903. Die Koimesiskirche in Nicäa und Ihre Mosaiken Nebst den Verwandten Kirchlichen Baudenkmalern. Eine Untersuchung zur Geschichte der Byzantinischen Kunst im I. Jahrtausend. Strassburg, J. H. Ed. Heitz (Heitz&Mündel).
- Yegül, F.K.**, 1986. The Bath-Gymnasium Complex at Sardis, Cambridge.

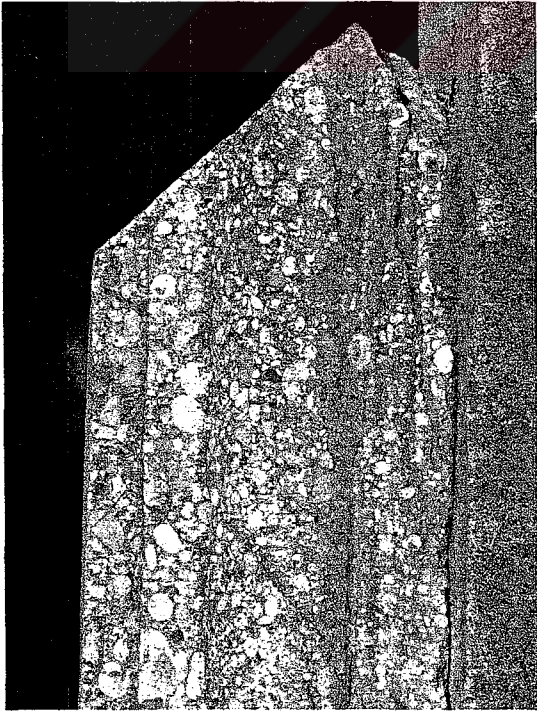

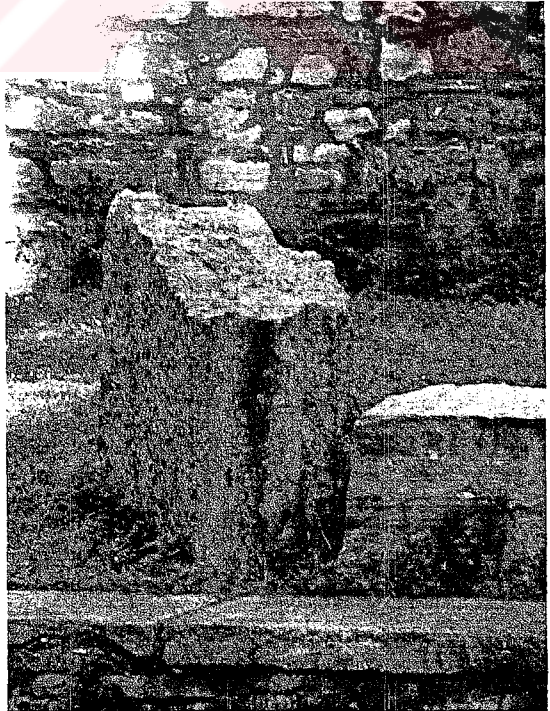
EK A. ŞEKİLLER

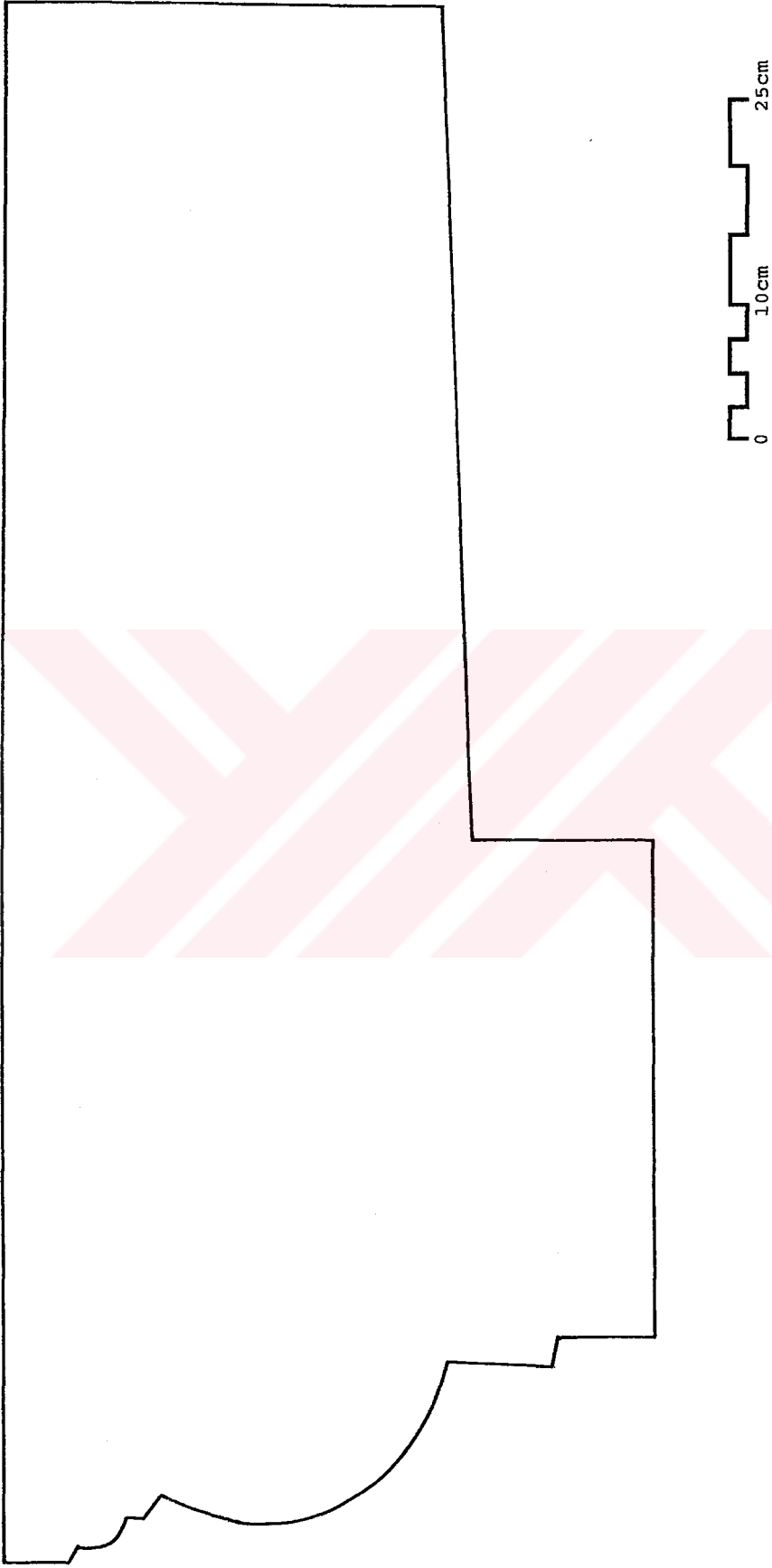
Şekil A.1. II. Theodosius dönemi Ayasofya'sı giriş cephesi, restitüsyon çizimi (Schneider, 1941).

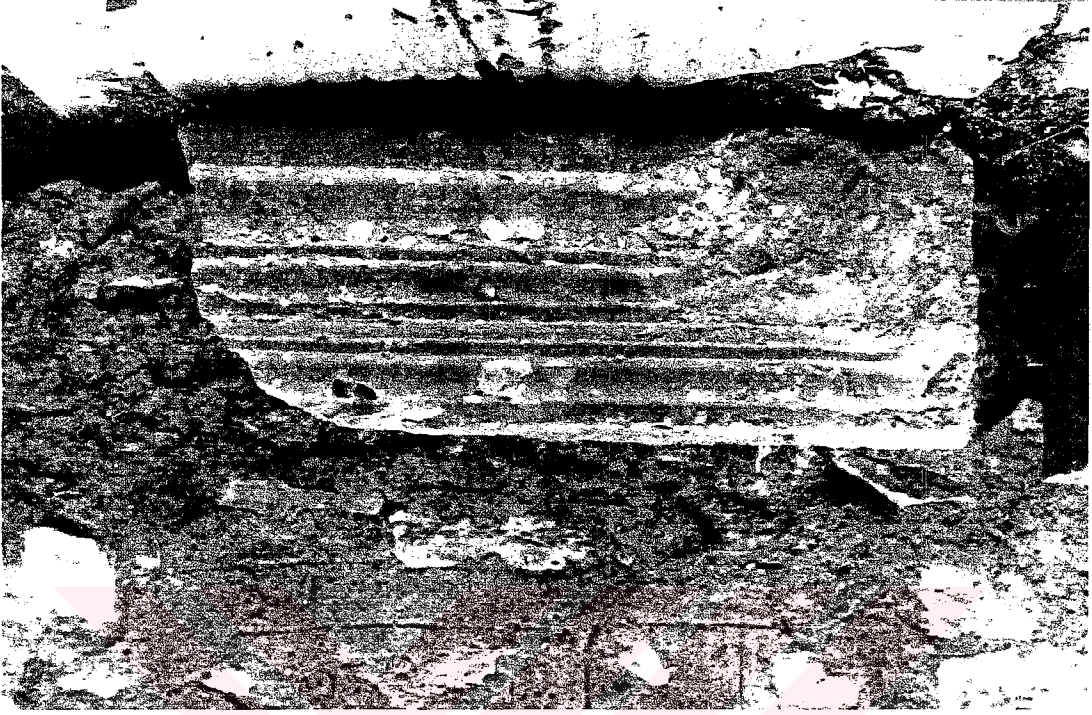
Şekil A.2. II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve parçası (Ayasofya Müzesi Env. No. 31) (Kat.no.001a)

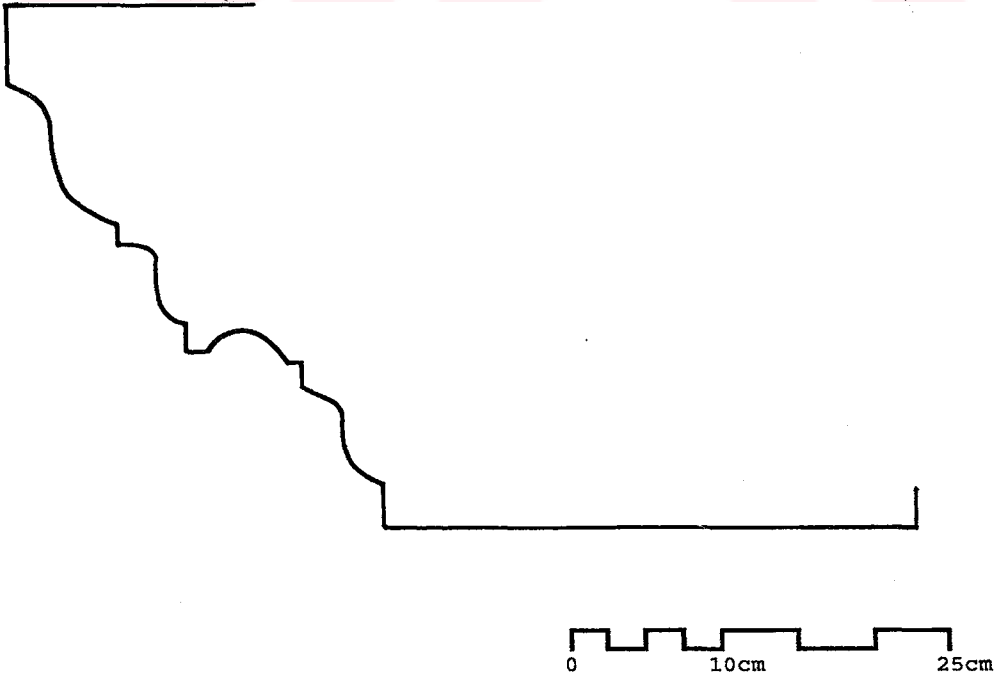
Şekil A.3. II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve veya lento parçası (Ayasofya Müzesi Env. No. 68) (Kat.no.001a)

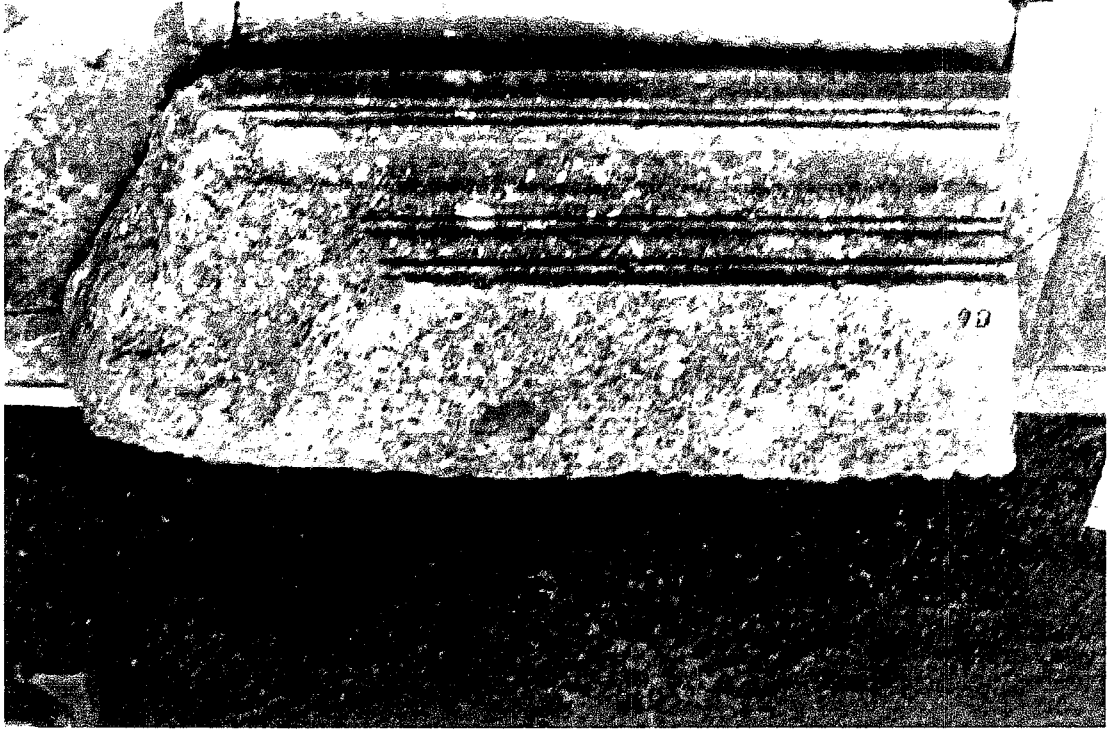
Şekil A.4. II. Theodosius dönemi Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait söve veya lento parçası, profil (Kat.no.001a)

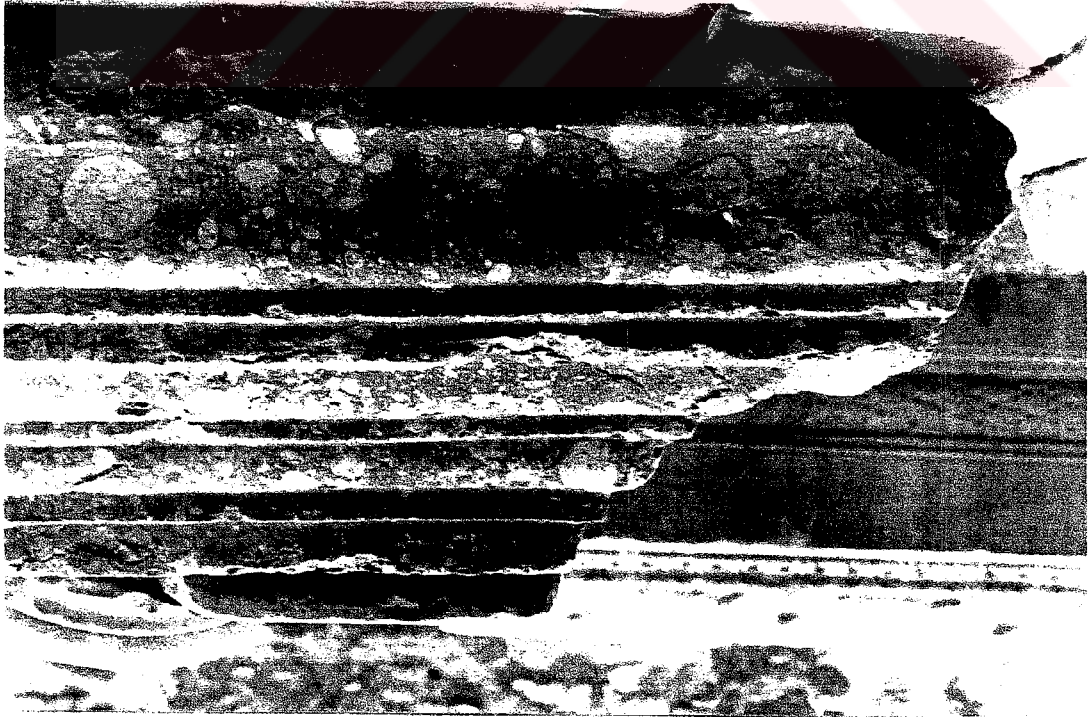
Şekil A.5. II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası (Kat no.001b)

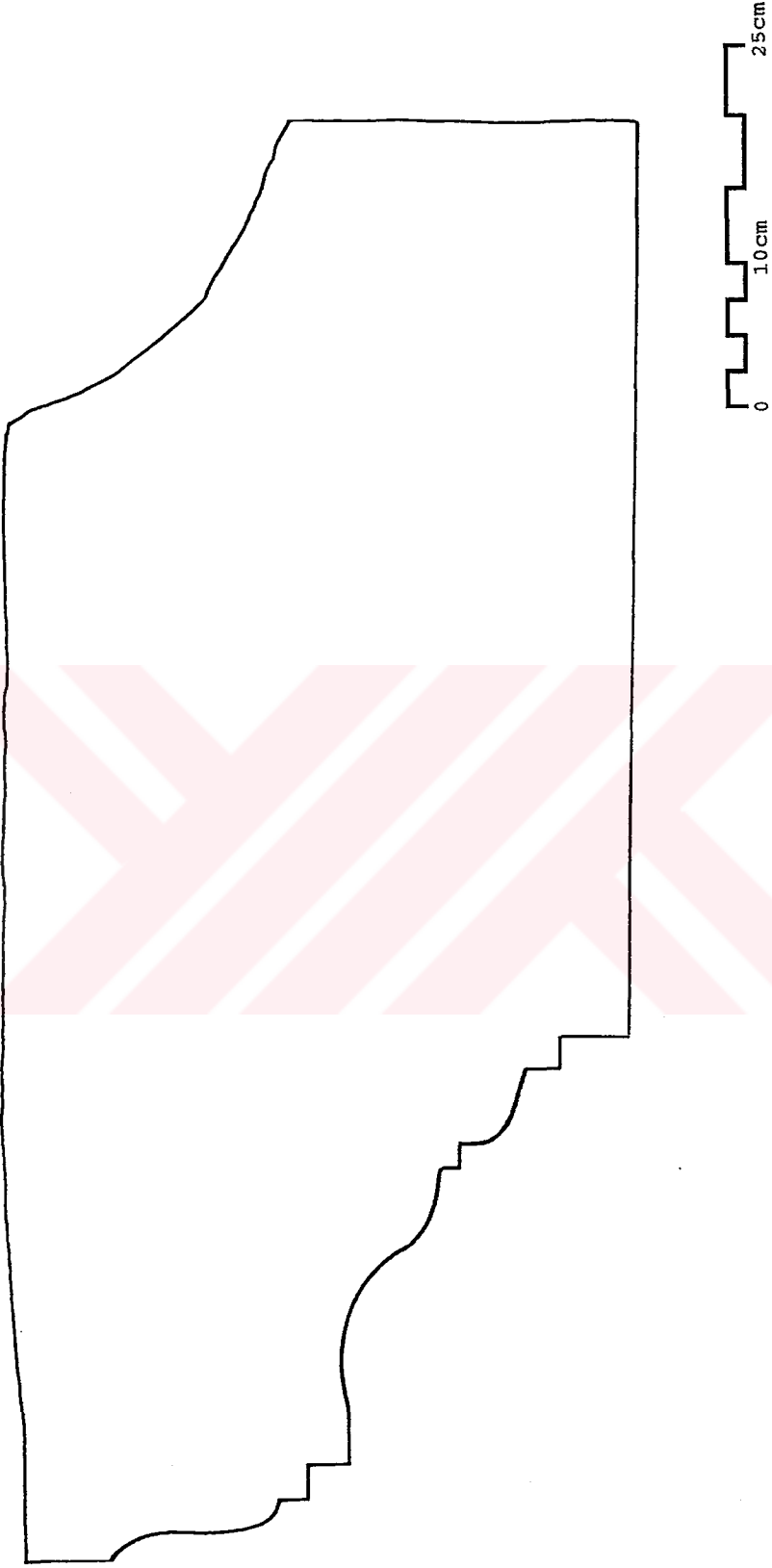
Şekil A.6. II. Theodosius Ayasofya'sının narthekse açılan orta kapısına ait (?) lento tacı parçası, profil (Kat no.001b)

Şekil A.7. II. Theodosius Ayasofya'sının nartheksine giriş sağlayan orta kapıya ait (?)lento tacı parçası
(Ayasofya Müzesi Env.no.86) (Kat.no.001c)

Şekil A.8. II. Theodosius Ayasofya'sının nartheksine giriş sağlayan orta kapıya ait lento tacı (?) parçası
(Ayasofya Müzesi Env. No.87) (Kat.no.001c)

Şekil A.9. II. Theodosius Ayasofya'sının narthekesine giriş sağlayan orta kapıya ait lento tacı (?) parçası
(Ayasofya Müzesi Env.no.86 ve 87) (Kat.no.001c)

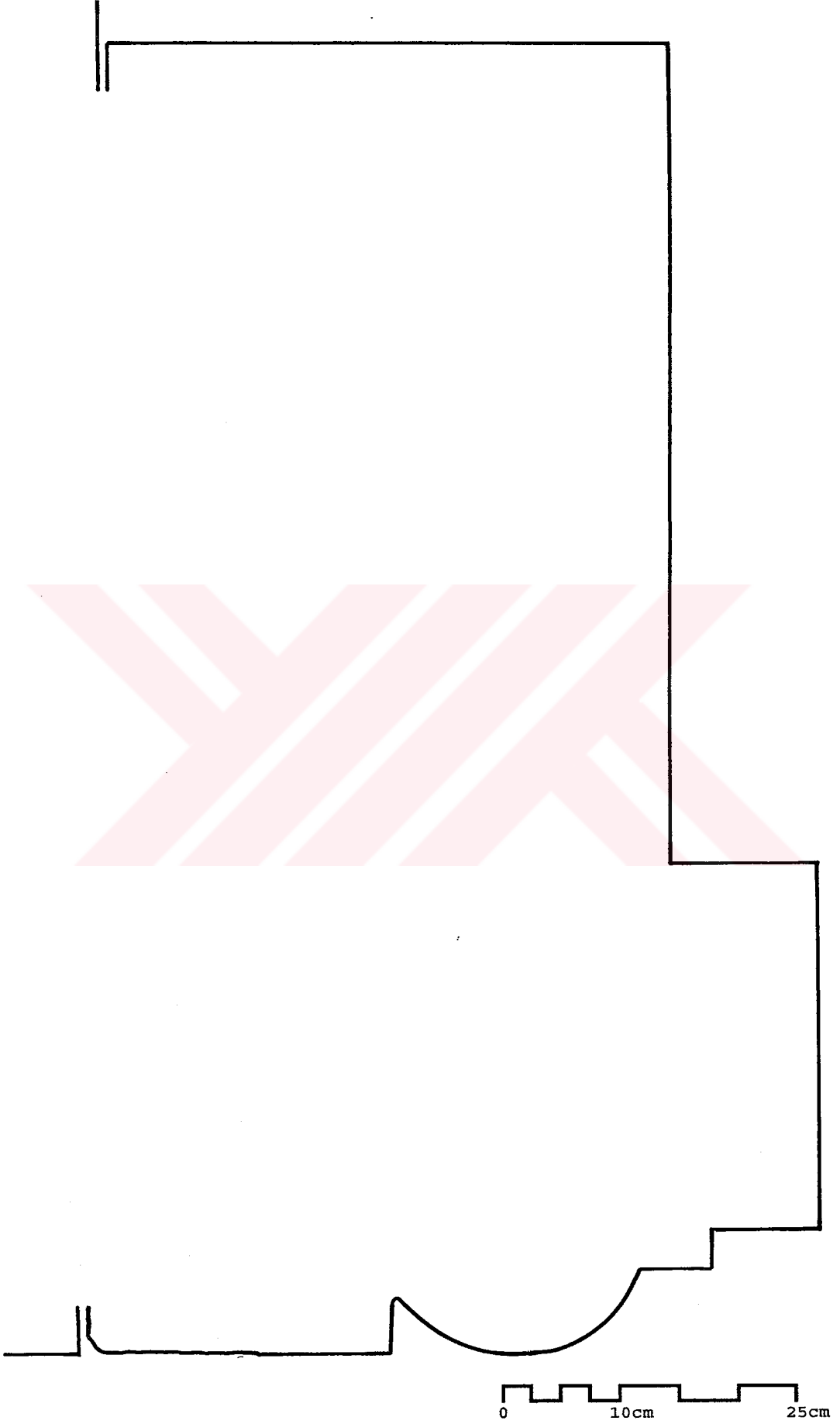
Şekil A.11. Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, güneyden görünüş (Kat.no.002)

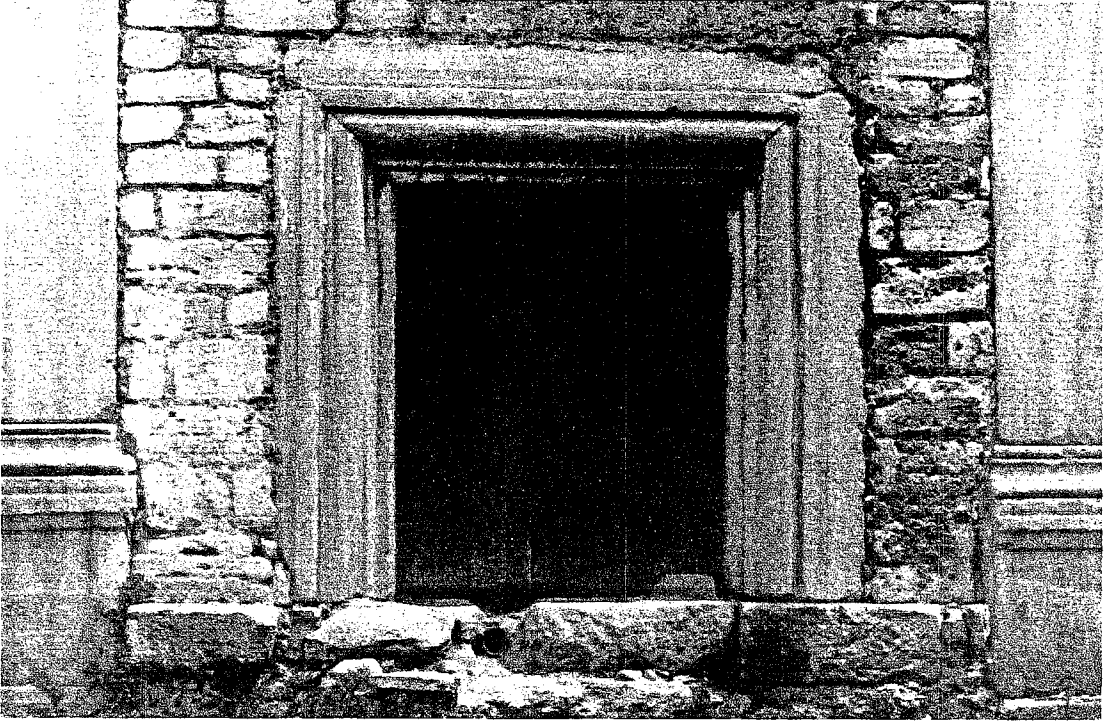
Şekil A.12. Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.002).

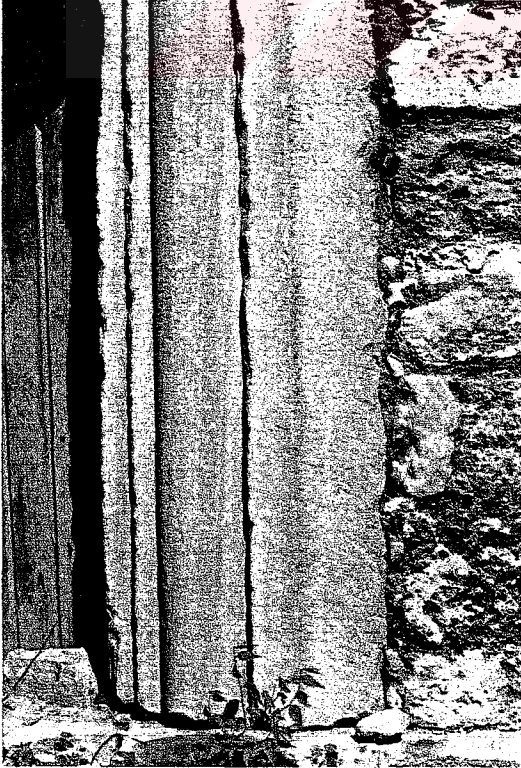
Şekil A.13. Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, sol (B) söve detayı (Kat.no.002).

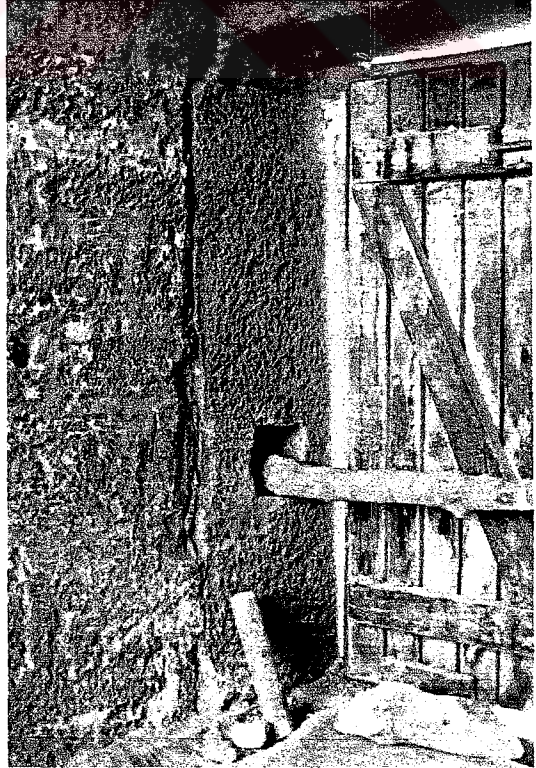
Şekil A.14. Altın Kapı, ön sur duvarı ile kuzey kule duvarı arasındaki kapı, profil (Kat.no.002)

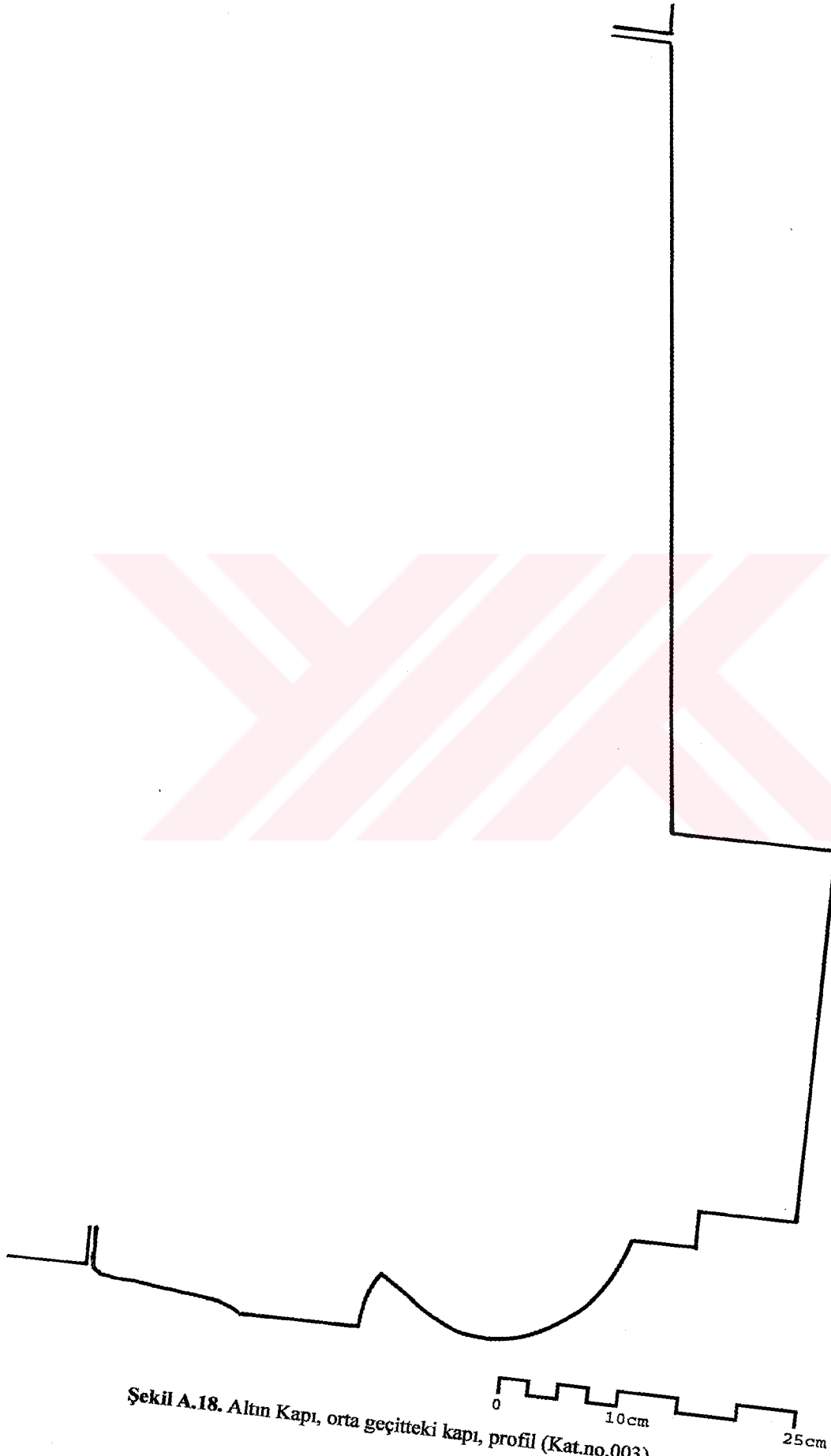
Şekil A.15. Altın Kapı, orta geçitteki kapı (Kat.no.003)

Şekil A.16. Altın Kapı, orta geçitteki kapı, söve detayı (Kat.no.003)

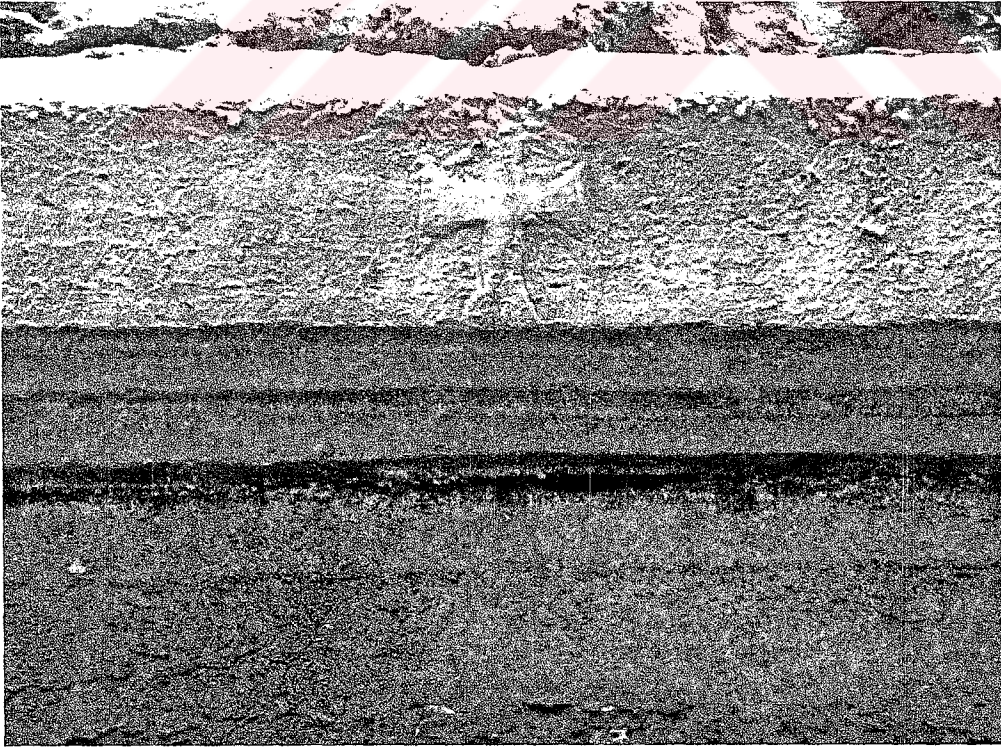
Şekil A.17. Altın Kapı, orta geçitteki kapı, içten görünüş (Kat.no.003)

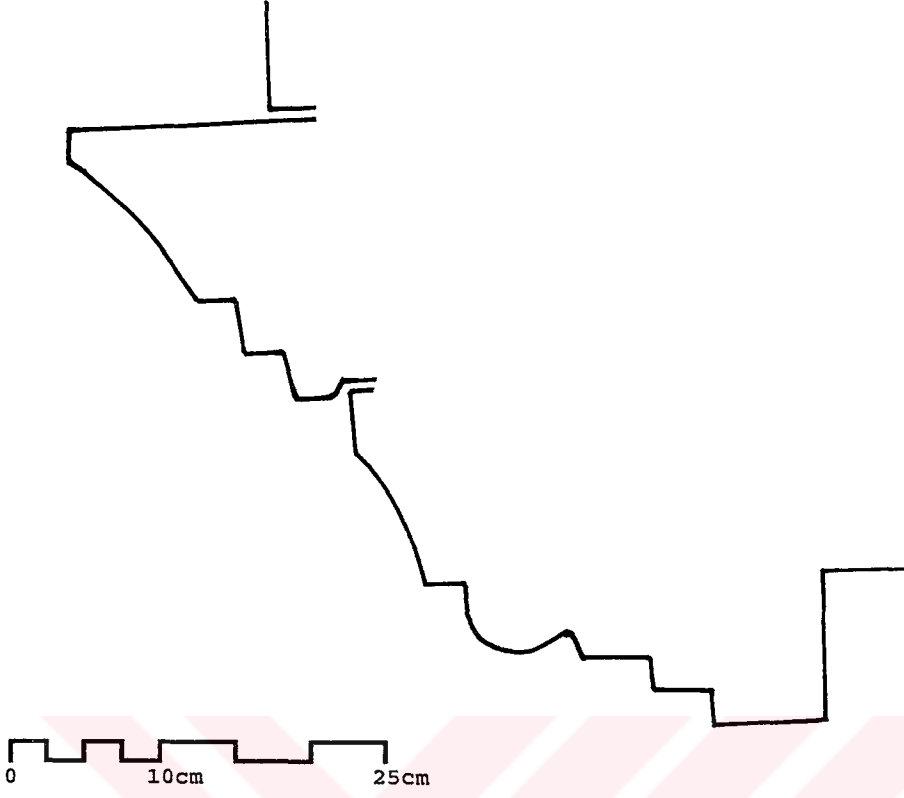
Şekil A.18. Altın Kapı, orta geçitteki kapı, profil (Kat.no.003)

Şekil A.19. Deniz Surları üzerinde kapı 1, güneyden görünüş (Kat.no.004)

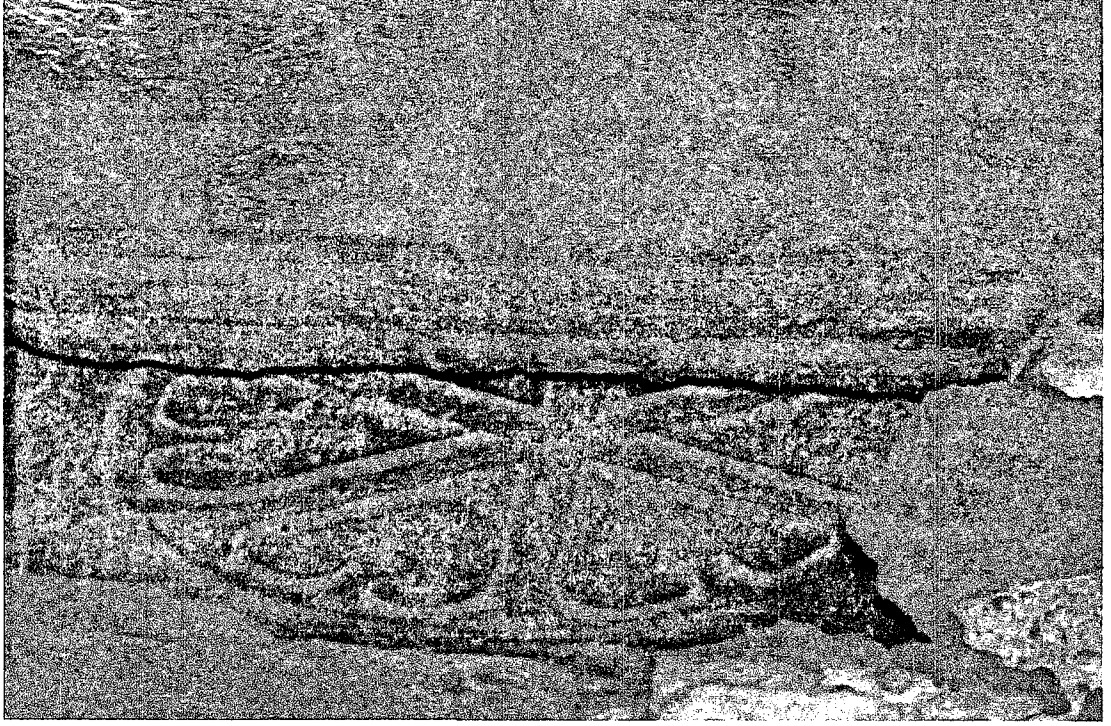
Şekil A.20. Deniz Surları üzerinde kapı 1 lento tacı (Kat.no.004)

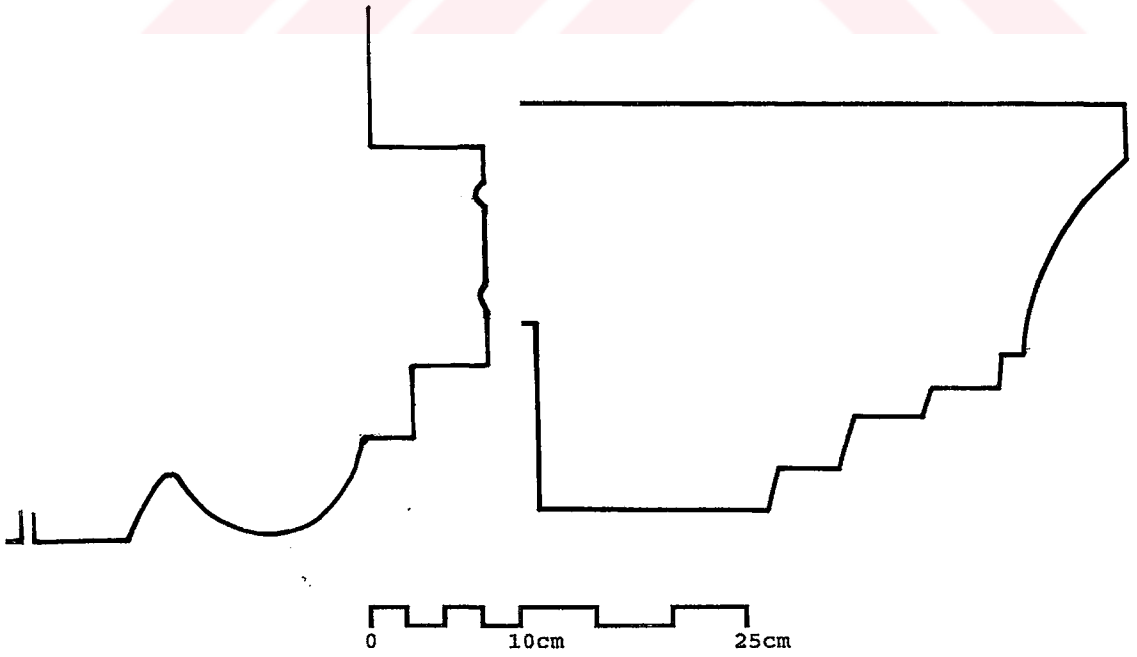
Şekil A.21. Deniz Surları üzerinde kapı 1, profil (Kat.no.004)

Şekil A.22. Deniz Surları üzerinde kapı 2, güneyden görünüş (Kat.no.005)

Şekil A.23. Deniz Surları üzerinde kapı 2, lento alt yüz (Kat.no.005)

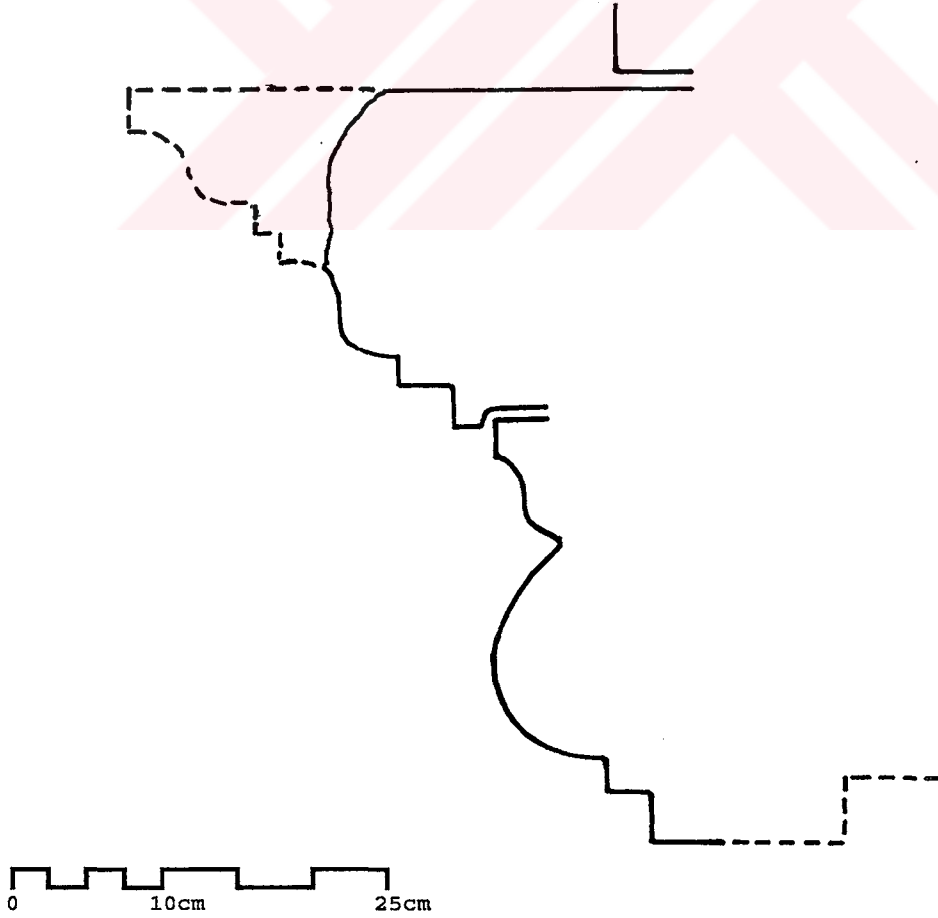

Şekil A.24. Deniz Surları üzerinde kapı 2, profil (Kat.no.005)

Şekil A.25. Deniz Surları üzerinde kapı 3, profil (Kat.no.006)

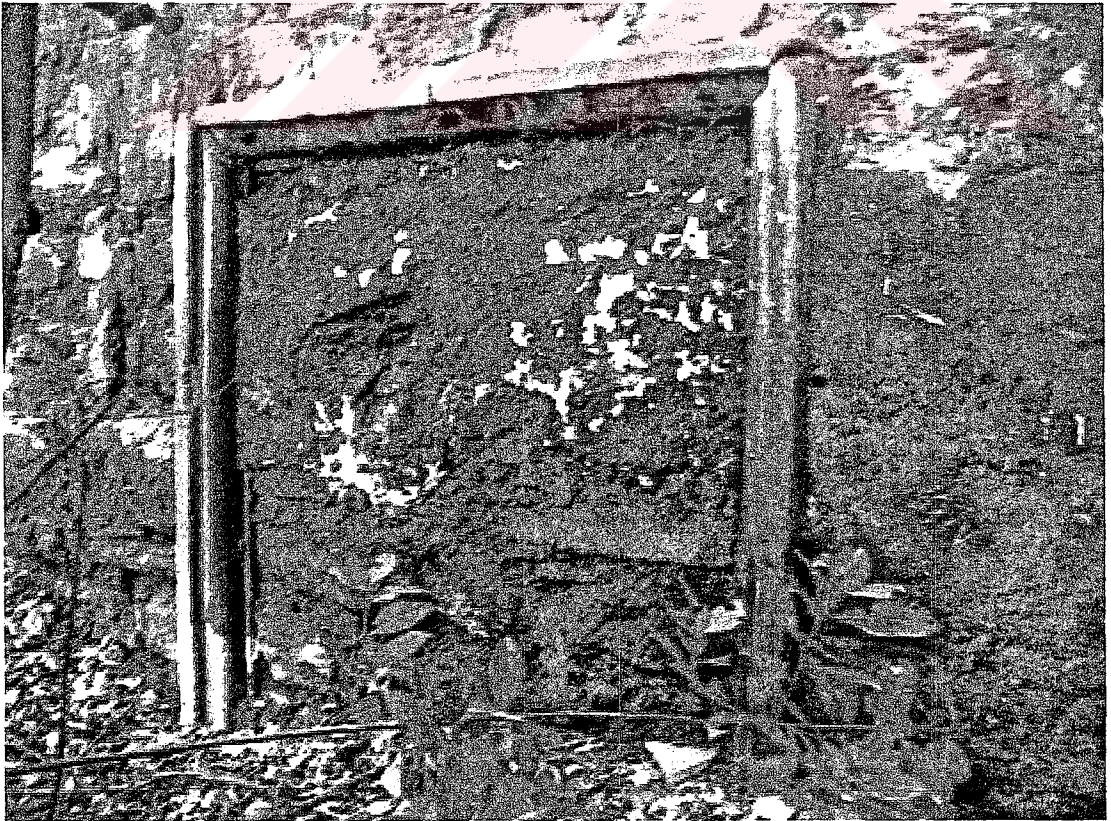
Şekil A.27. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki batı kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.007)

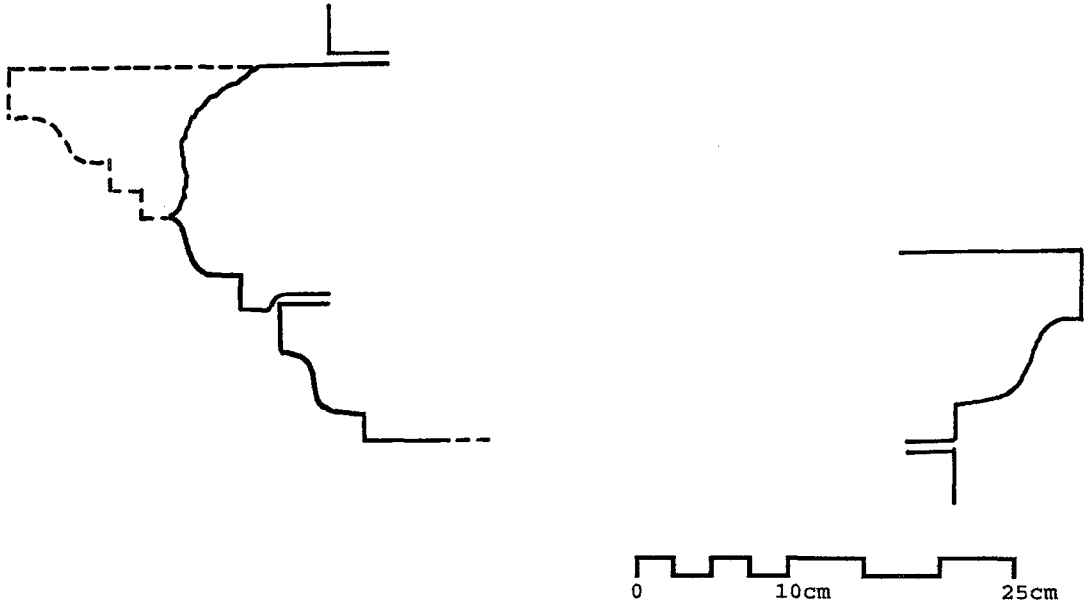
Şekil A.28. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki batı kapı, profil (Kat.no.007)

Şekil A.29. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, kuzeyden görünüş (Kat.no.008)

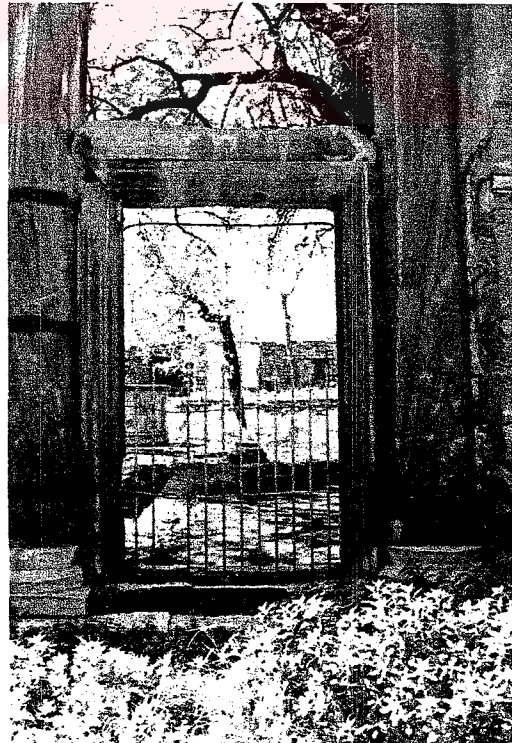
Şekil A.30. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, portikustan görünüş (Kat.no.008)

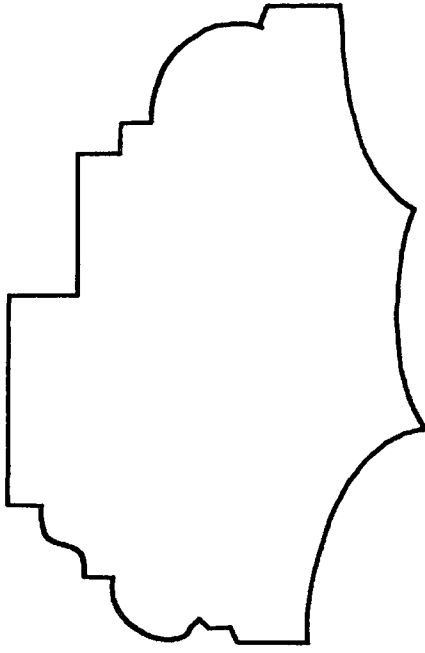
Şekil A.31. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusunun kuzey duvarındaki doğu kapı, profil (Kat.no.008)

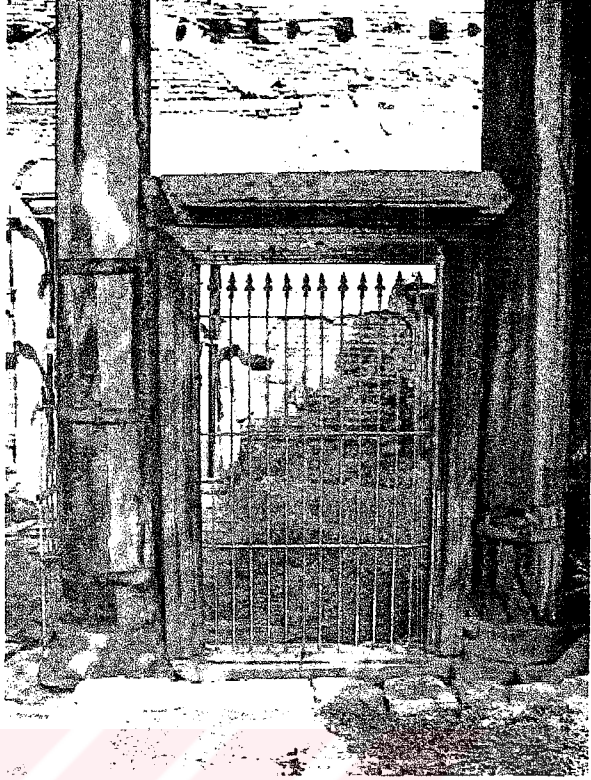
Şekil A.32. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, atriumdan görünüş (Kat.no.009).

Şekil A.33. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.009).

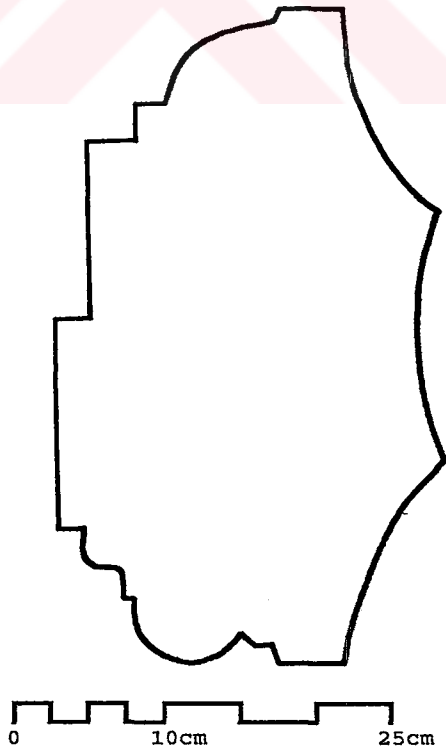
Şekil A.34. Studios Manastırı Kilisesi, Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta açıklığın kuzey yanındaki kapı, söve profili (Kat.no.009)

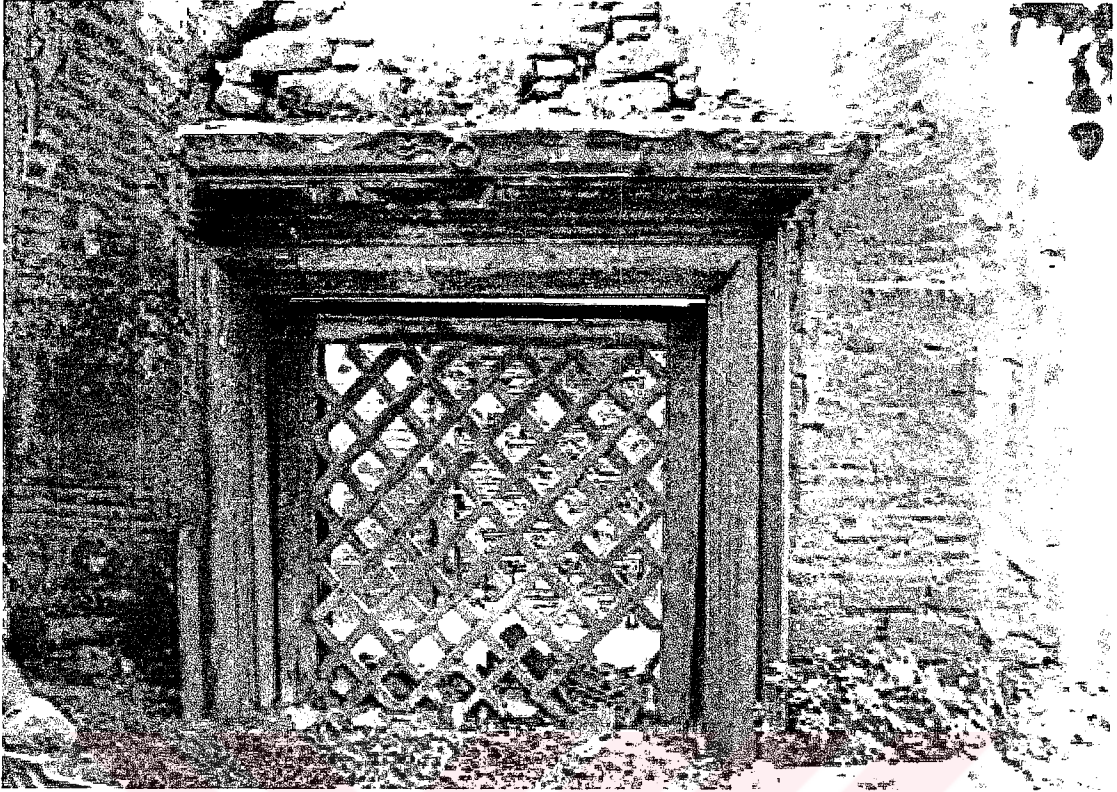
Şekil A.35. Studios Manastırı Kilisesi, Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, atriumdan görünüş (Kat.no.010)

Şekil A.36. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.010)

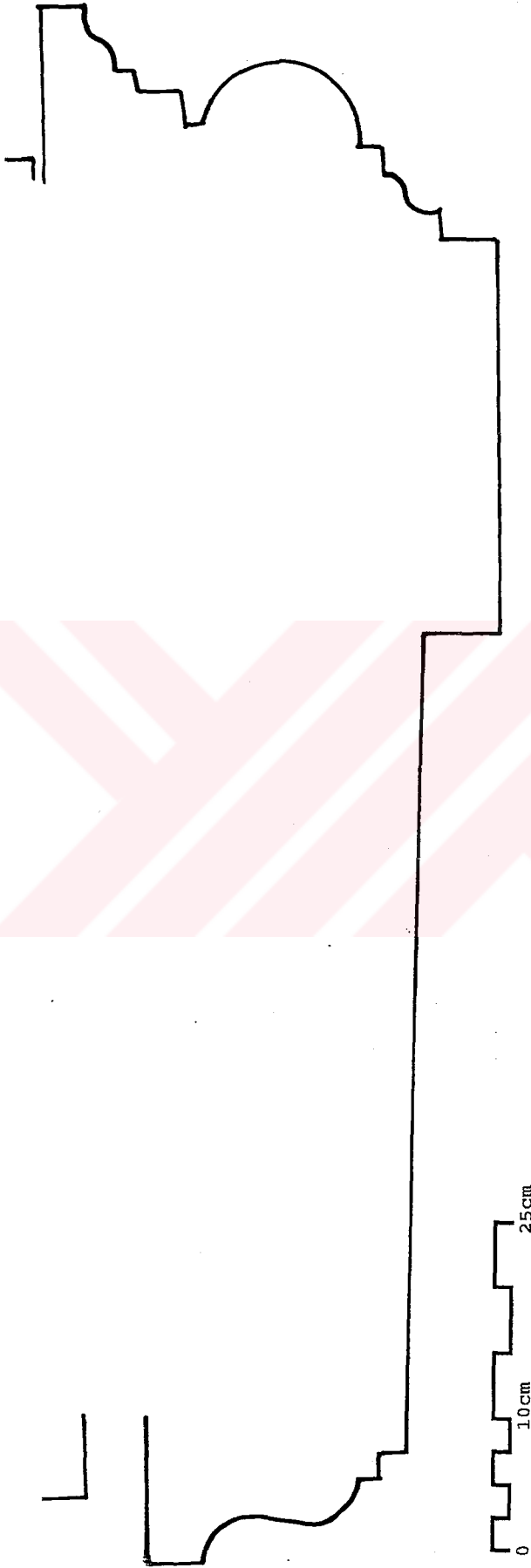
Şekil A.37. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumdan narthekse giriş sağlayan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.010)

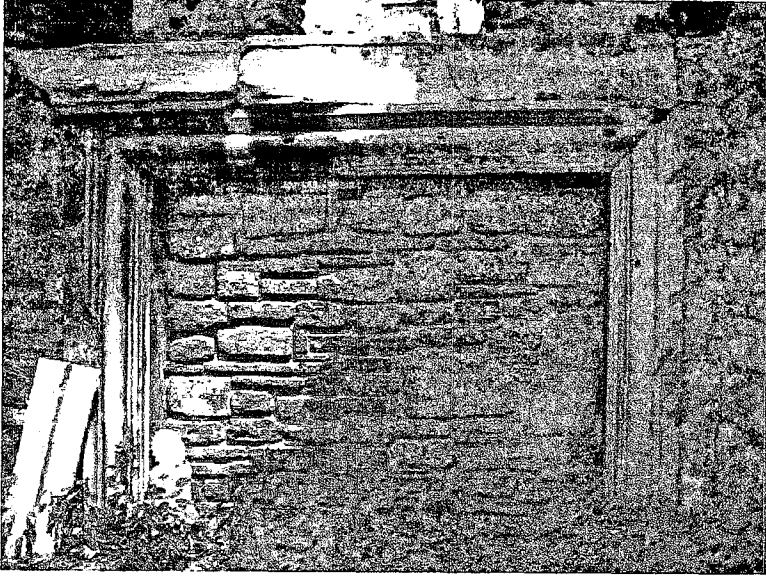
Şekil A.38. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, portikusdan görünüş (Kat.no.011)

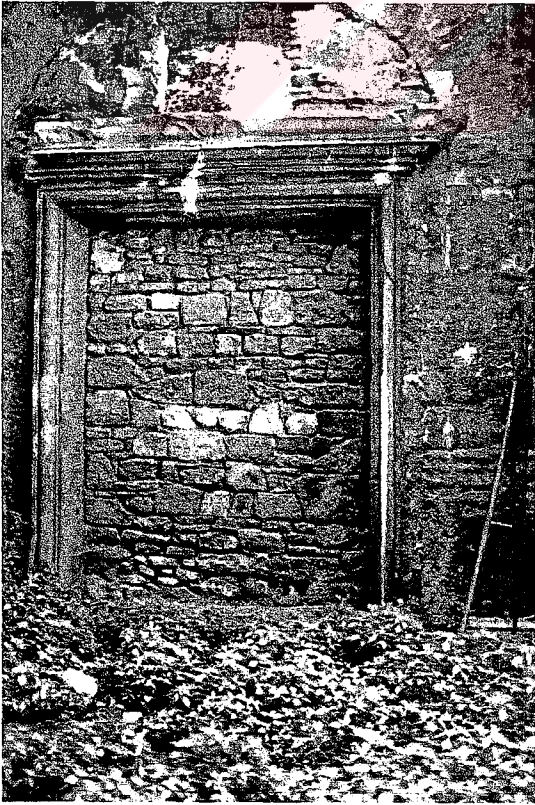
Şekil A.39. Studios Manastırın Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, dış yüz, detay (Kat.no.0011)

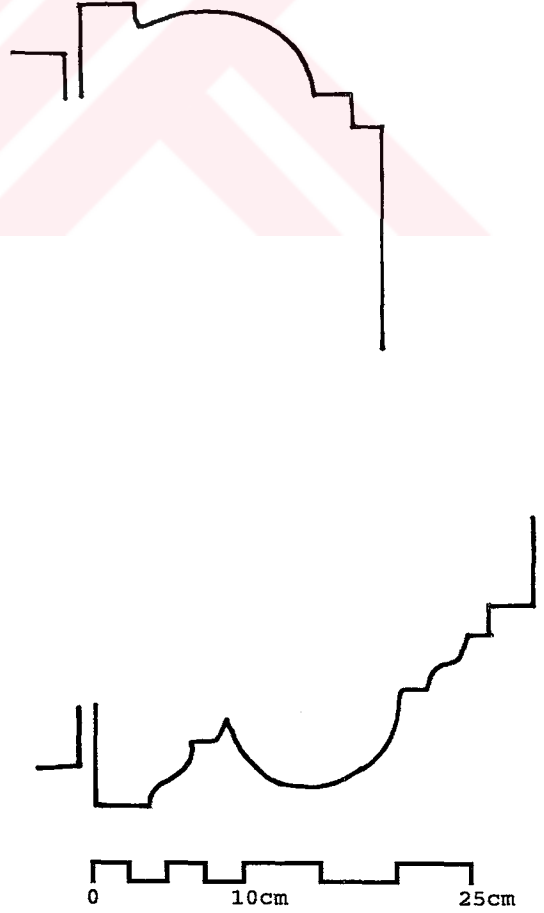
Şekil A.40. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun kuzey portikusundan narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.011)

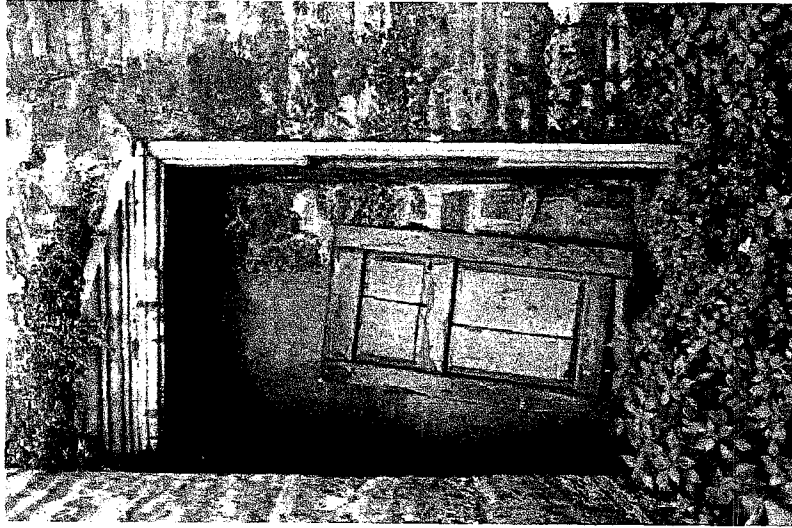
Şekil A.41. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, portikustan görünüş (Kat.no.012)

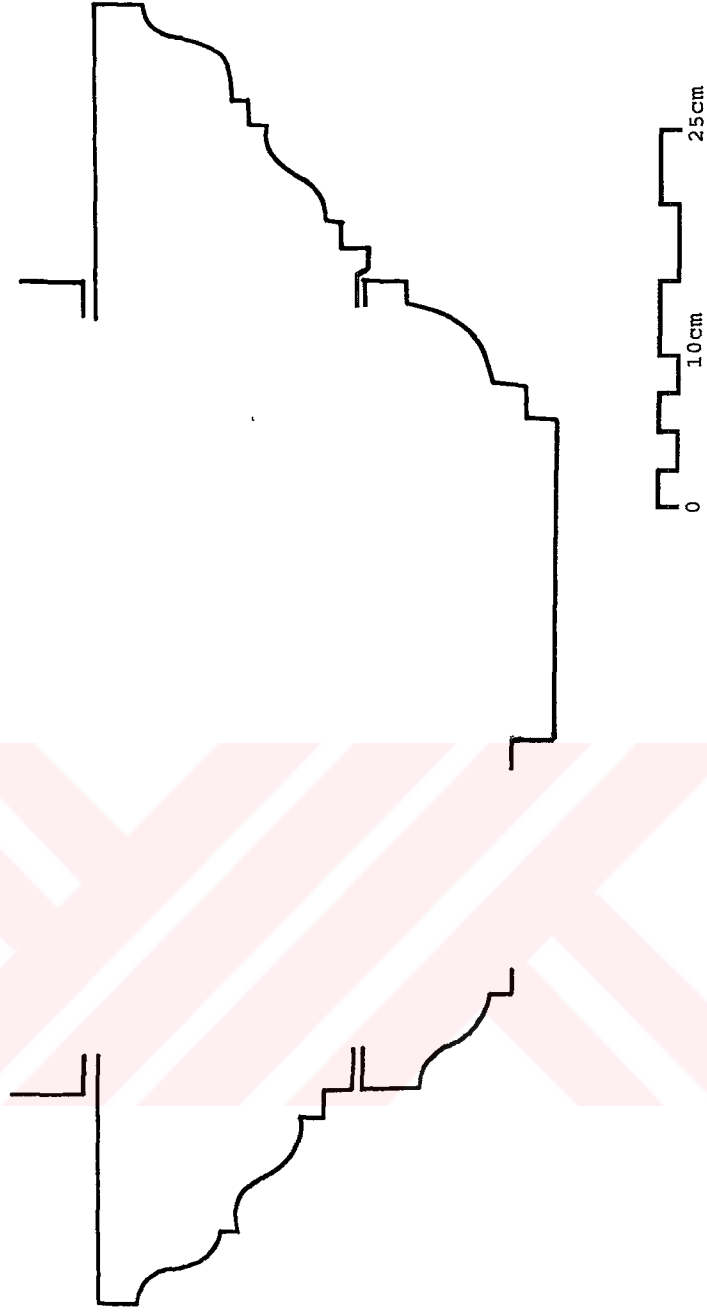
Şekil A.42. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.012)

Şekil A.43. Studios Manastırı Kilisesi. Atriumun güney portikusundan narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.012)

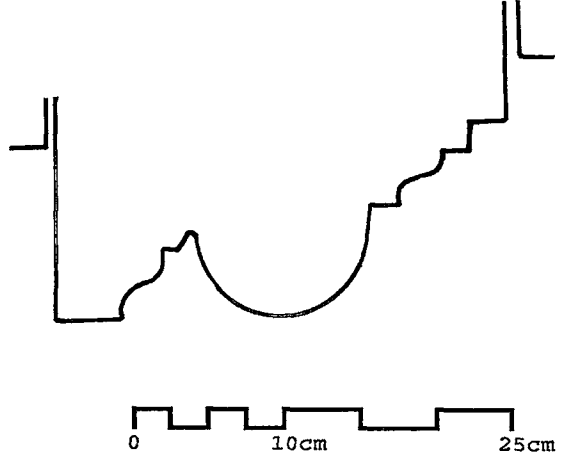
Şekil A.44. Studios Manastırı Kilisesi. Narthekse güney cepheden giriş sağlayan kapı, nartheksten görüntü (Kat.no.012)

Şekil A.45. Studios Manastırı Kilisesi. Narthekse güney cepheden giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.013)

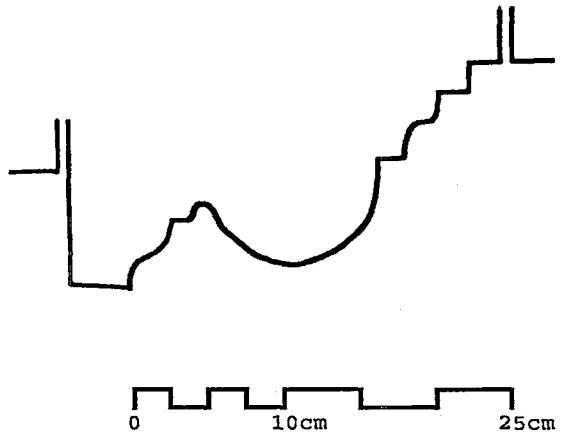
Şekil A.46. Studios Manastırı Kilisesi.
Nartheksdan naosa açılan orta kapının kuzeyindeki
kapı, nartheksdan görünüş (Kat.no.014)

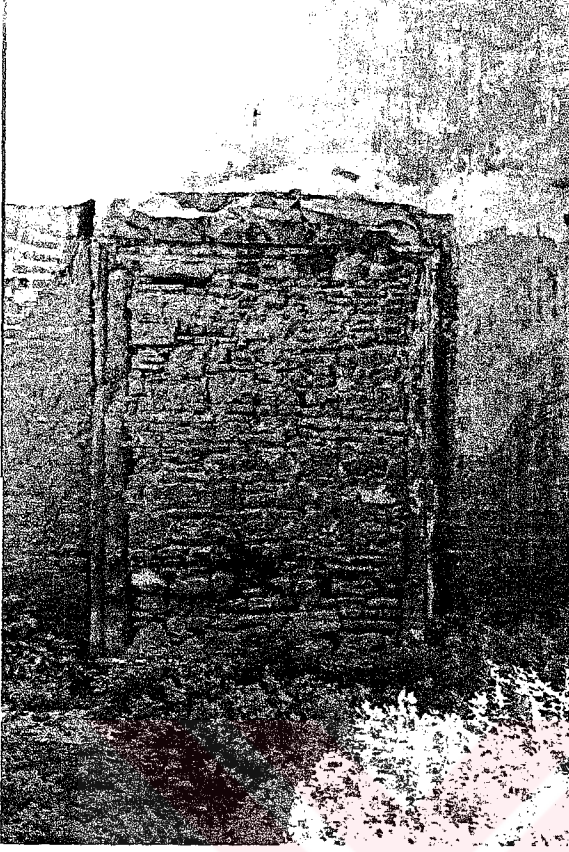
Şekil A.47. Studios Manastırı Kilisesi.
Nartheksdan naosa açılan orta kapının kuzeyindeki
kapı, profil (Kat.no.014)

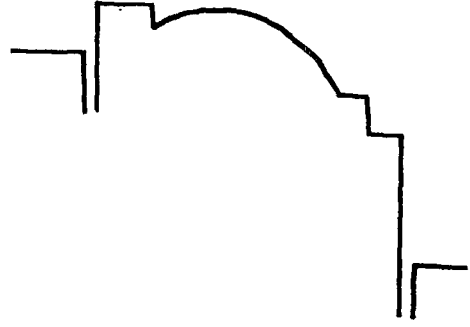
Şekil A.48. Studios Manastırı Kilisesi.
Nartheksdan naosa açılan orta kapının güneyindeki
kapı, nartheksdan görünüş (Kat.no.015)

Şekil A.49. Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksdan
naosa açılan orta kapının güneyindeki kapı, profil
(Kat.no.015)

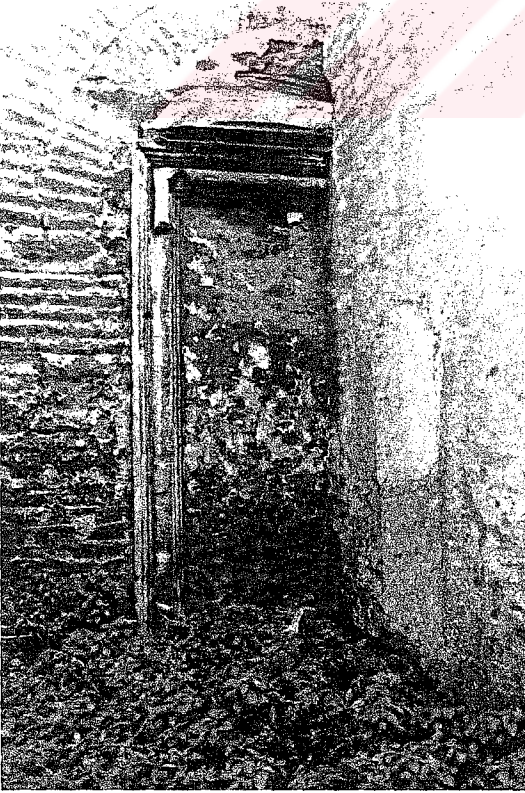

Şekil A.50. Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksten kuzey yan nefe açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.016)

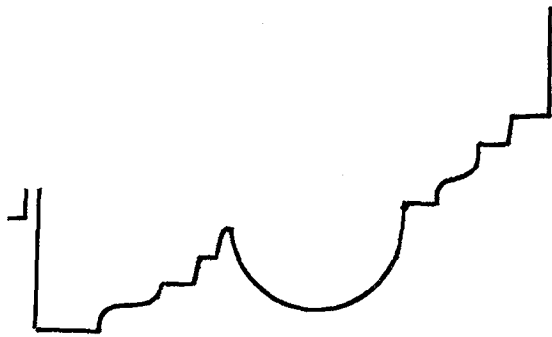

0 10cm 25cm

Şekil A.51. Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksten kuzey yan nefe açılan kapı, profil (Kat.no.016)

Şekil A.52. Studios Manastırı Kilisesi. Nartheksten güney yan nefe açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.017)

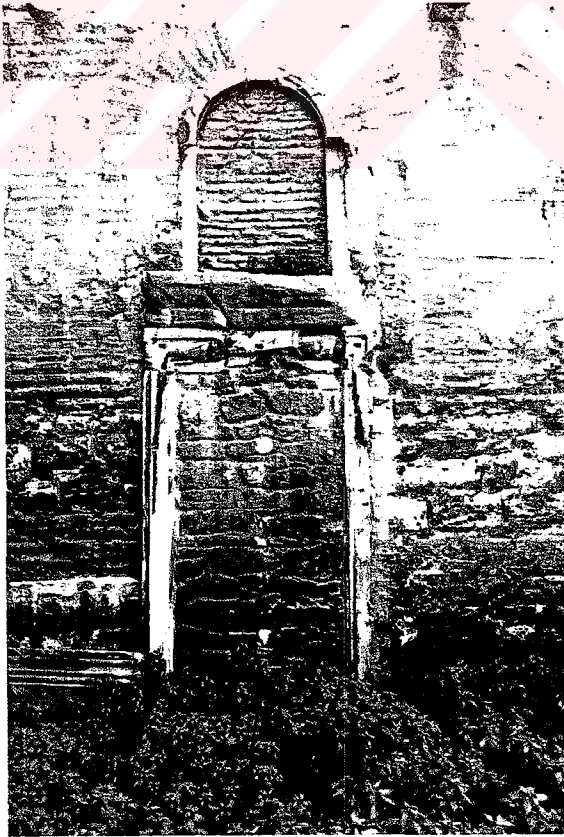

0 10cm 25cm

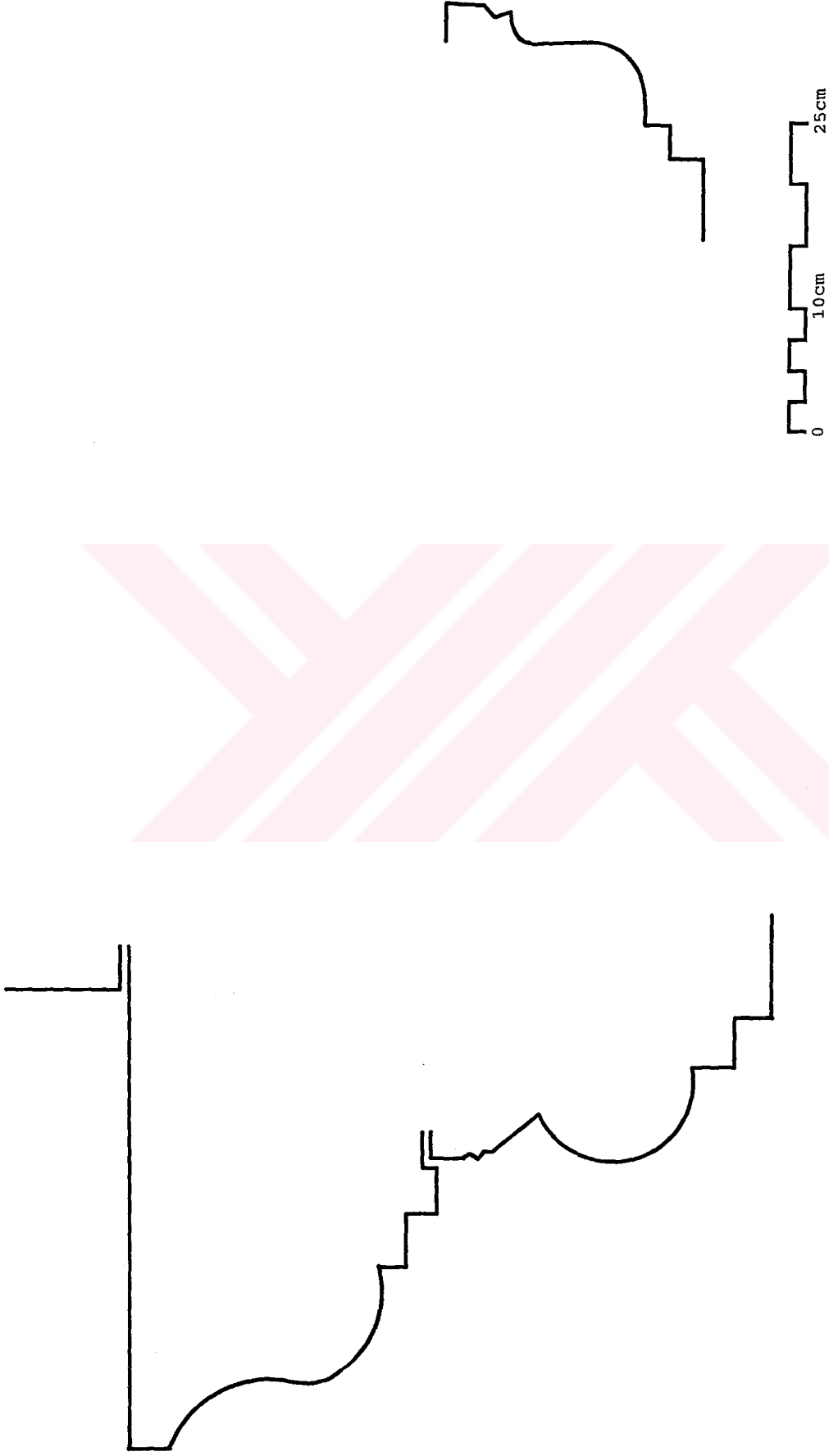
Şekil A.53. Studios Manastırı Kilisesi, Nartheksten güney yan nefe açılan kapı, profil (Kat.no.017)

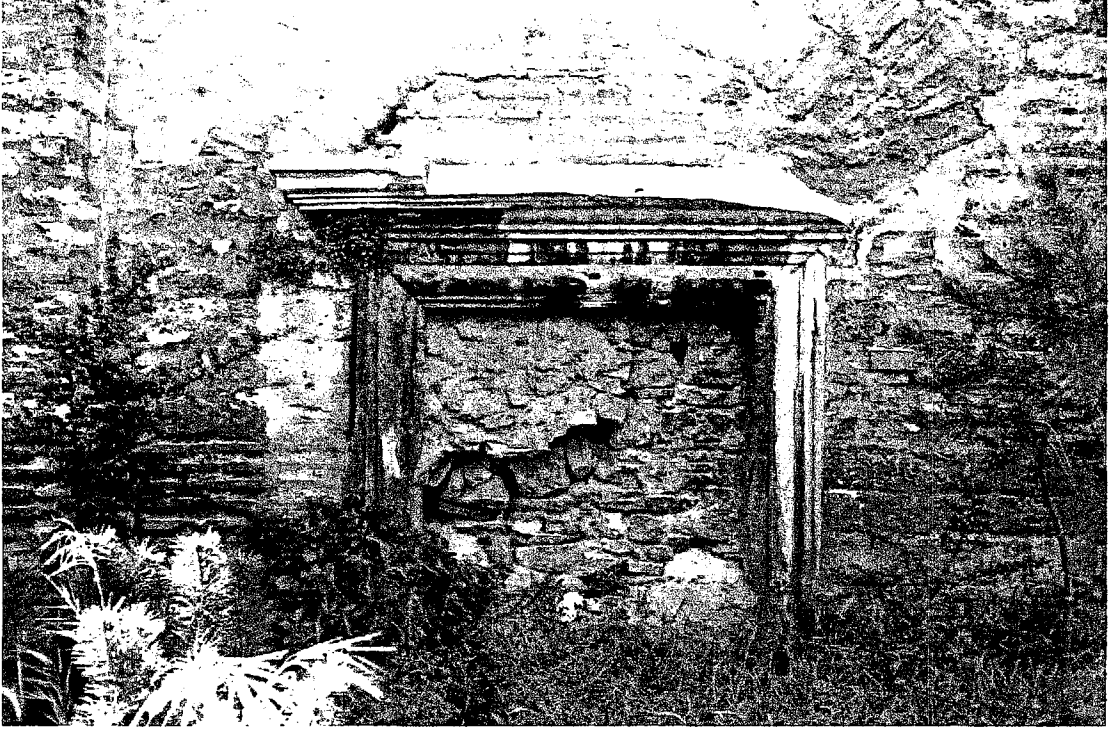
Şekil A.54. Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefte giriş sağlayan kapı, güneyden görünüş (Kat.no. 018)

Şekil A.55. Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefte giriş sağlayan kapı, yan nefden görünüş (Kat.no. 018)

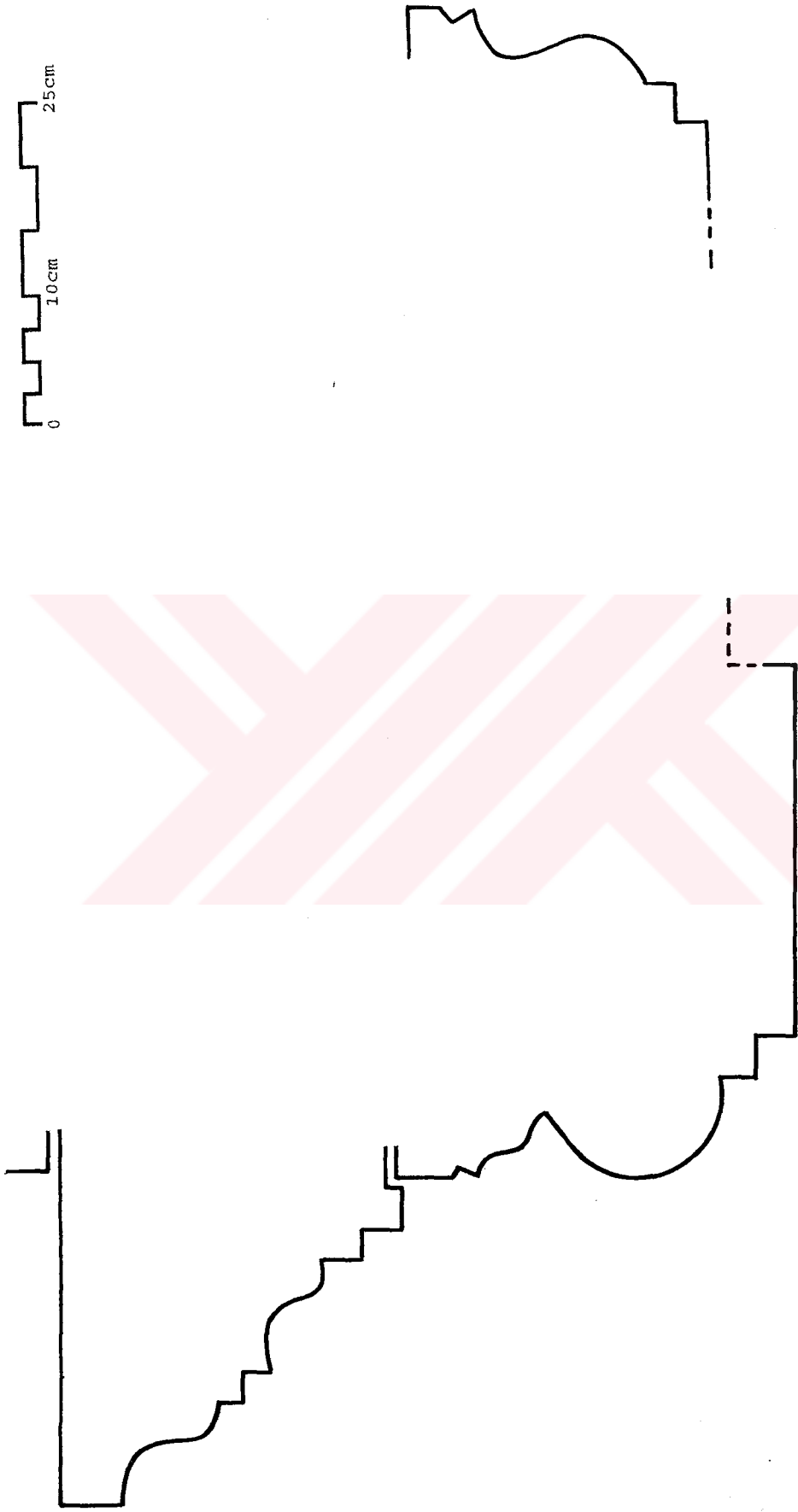
Şekil A.56. Studios Manastırı Kilisesi. Güney cepheden güney yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.018)

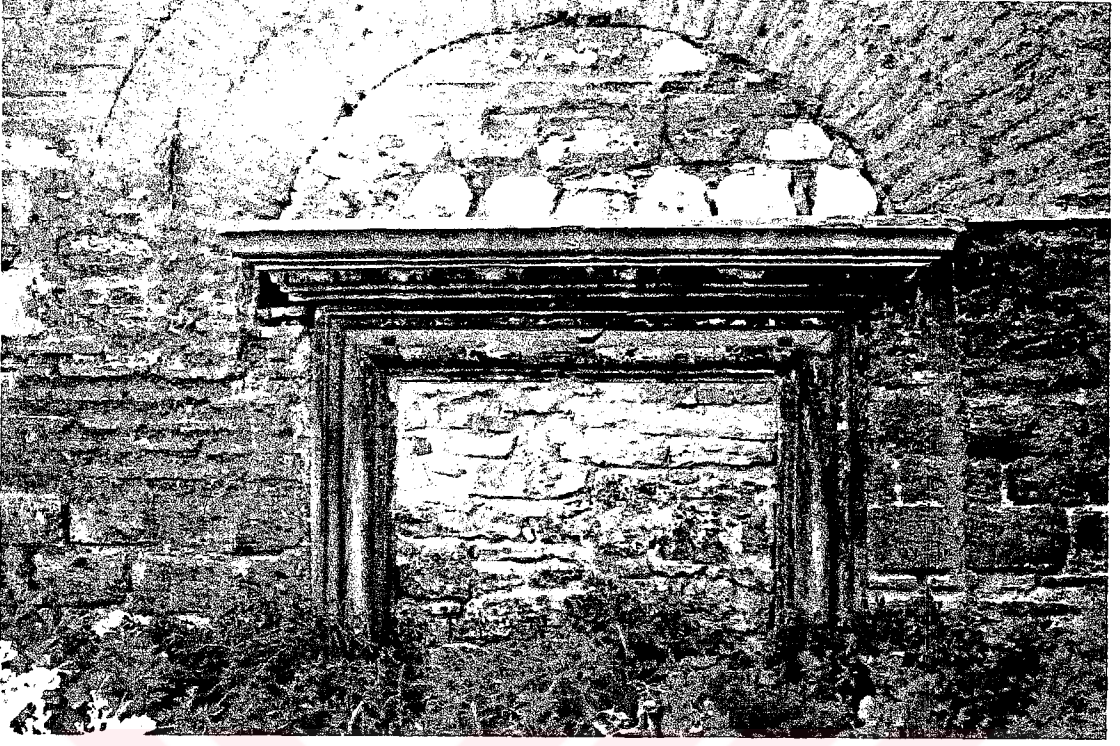
Şekil A.57. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nef giriş sağlayan kapı, doğudan görünüş (Kat.no.019)

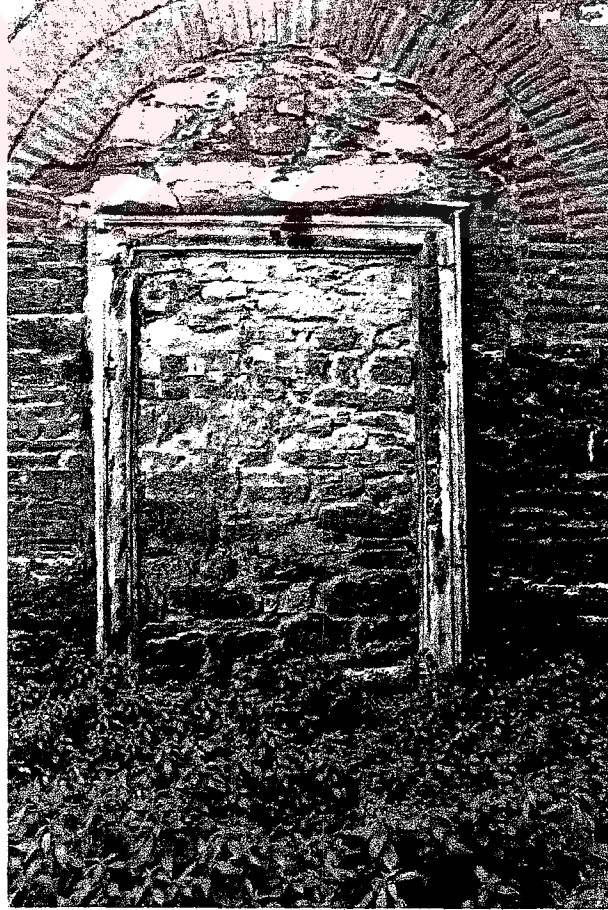
Şekil A.58. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nef giriş sağlayan kapı, kuzey yan nefden görünüş (Kat.no.019)

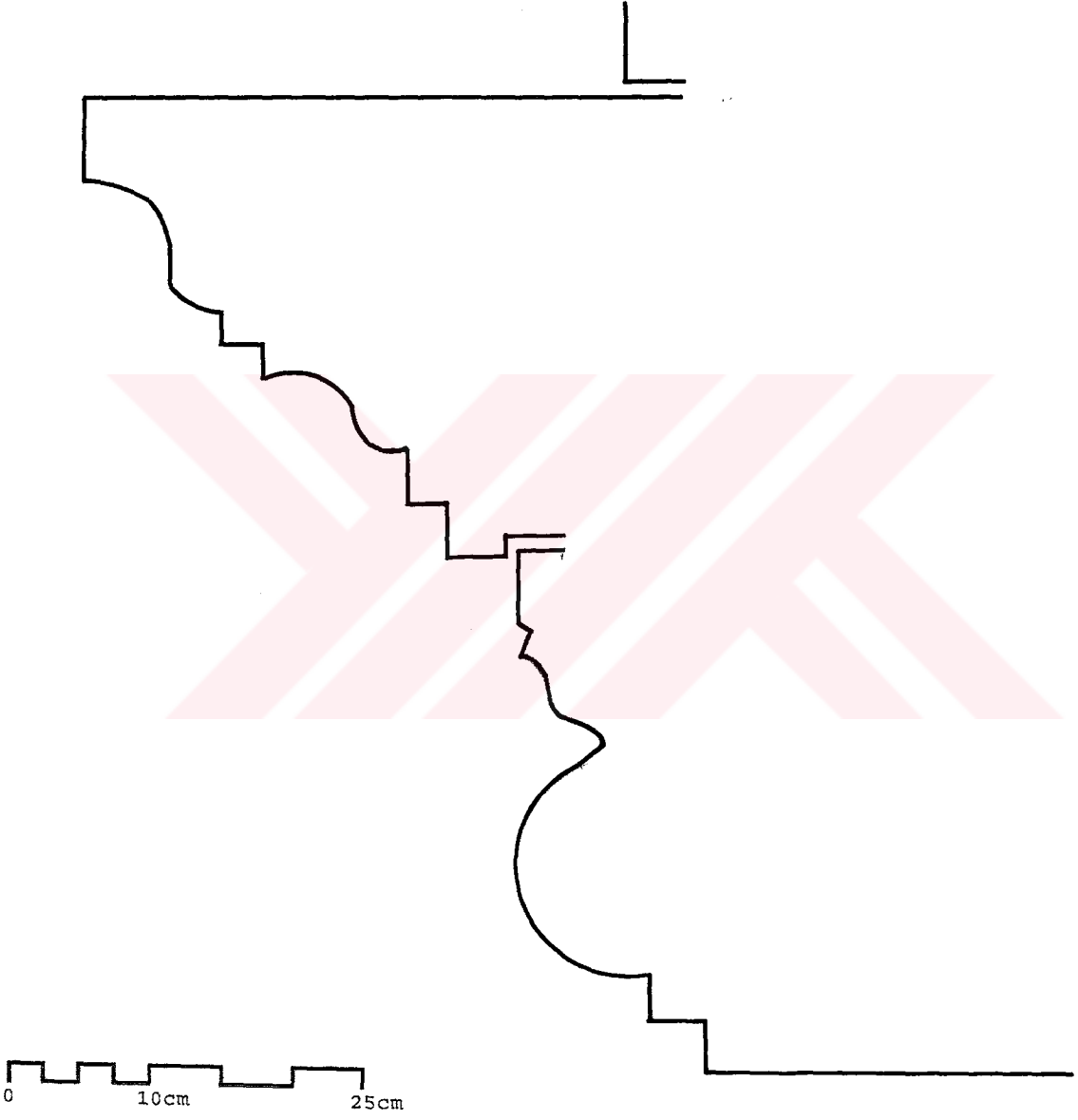
Şekil A.59. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.019)

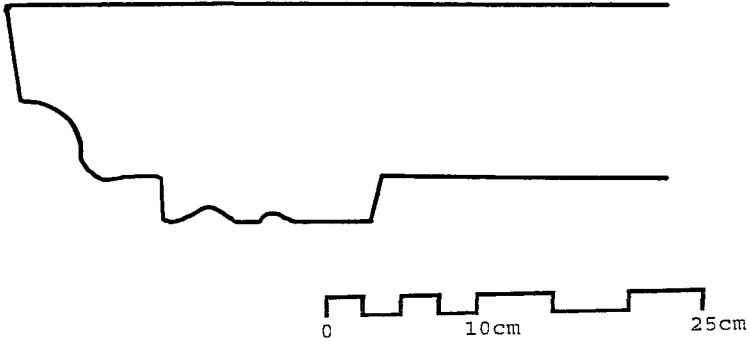
Şekil A.60. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nef giriş sağlayan kapı, doğudan görünüş
(Kat.no.020)

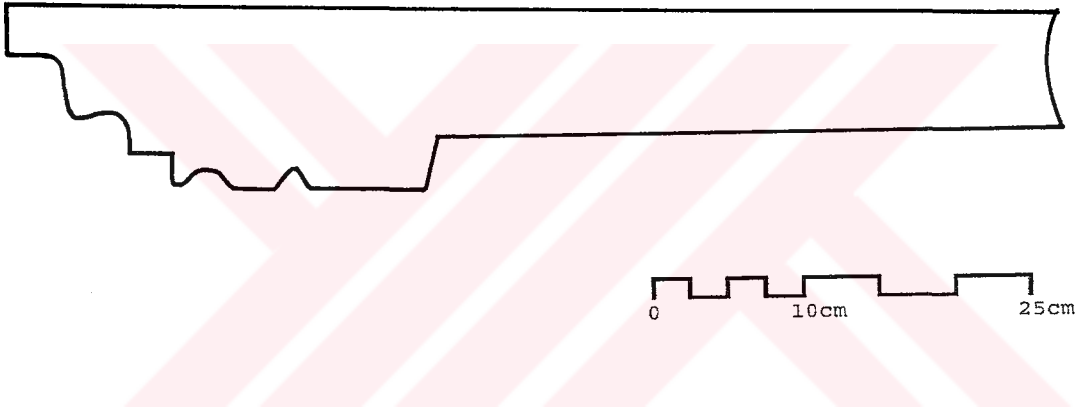
Şekil A.61. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nef giriş sağlayan kapı, güney yan nefden görünüş
(Kat.no.020)

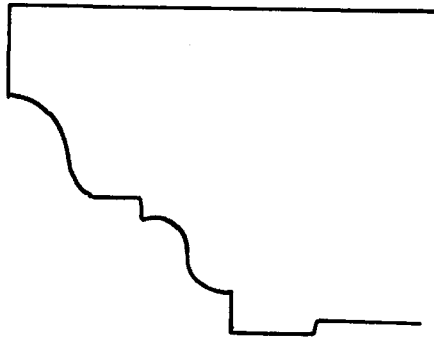
Şekil A.62. Studios Manastırı Kilisesi. Doğudan güney yan nef giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.020)

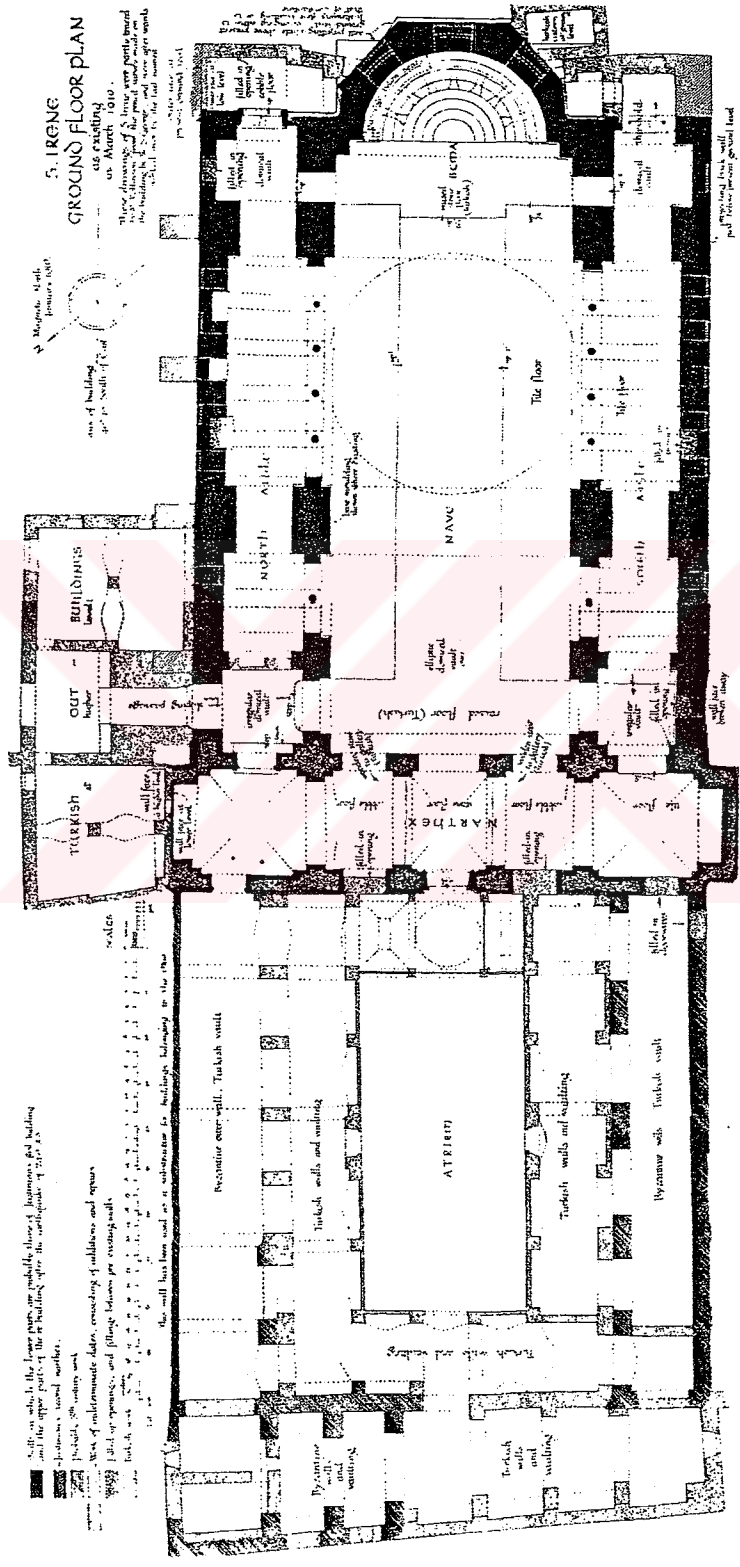
Şekil A.63. H. Polyeuktos Kilisesi'ne ait lento. (Kat.no.021)

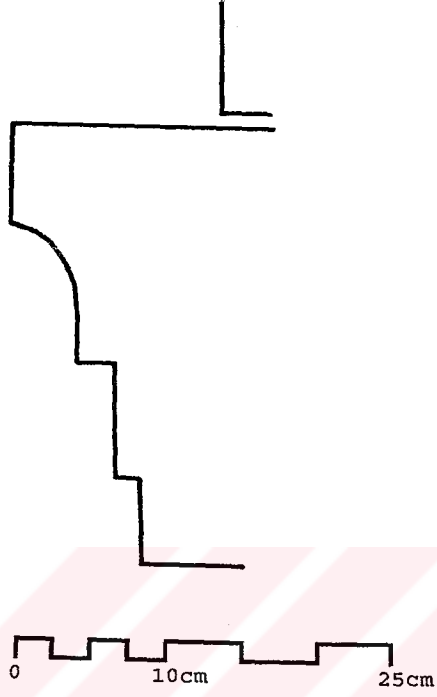
Şekil A.64. H. Polyeuktos Kilisesi'ne ait lento. (Kat.no.022)

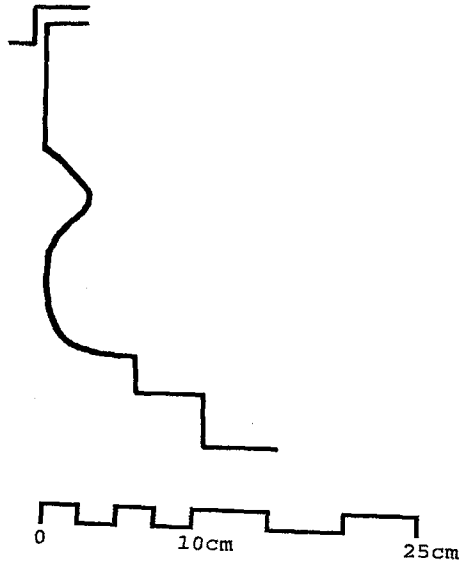
Şekil A.65. H. Polyeuktos Kilisesi'ne ait lento tacı (Kat.no.023)

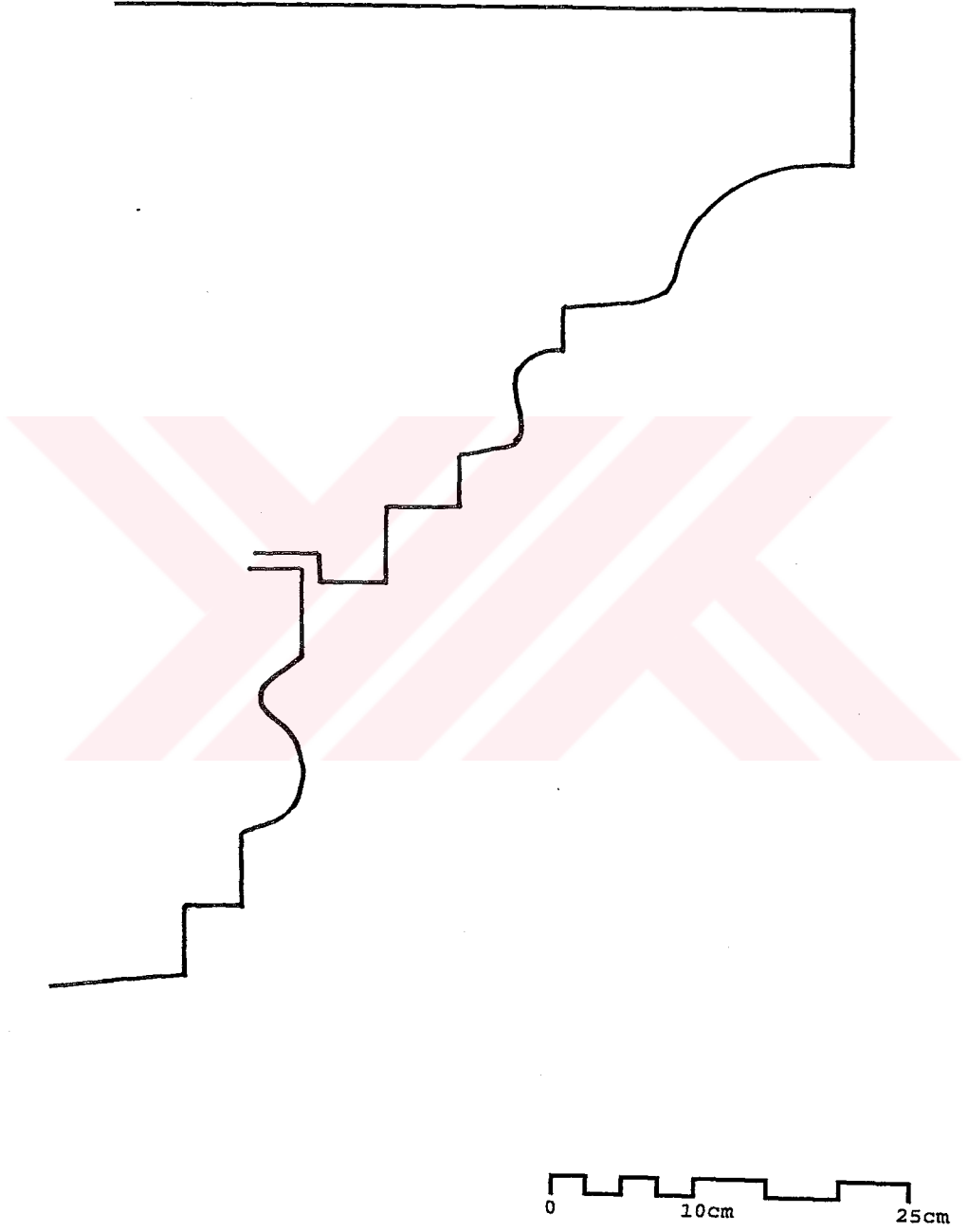
Şekil A.66. Hagia Irene. Plan.

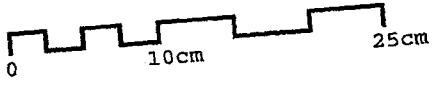
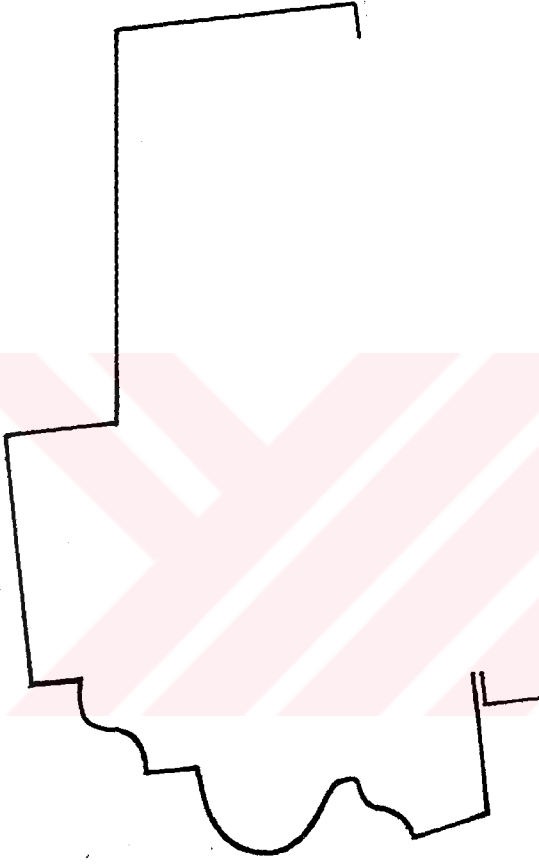
Şekil A.67. Hagia Eirene. Atriumun güney duvarındaki kapı, profil (Kat.no.024).

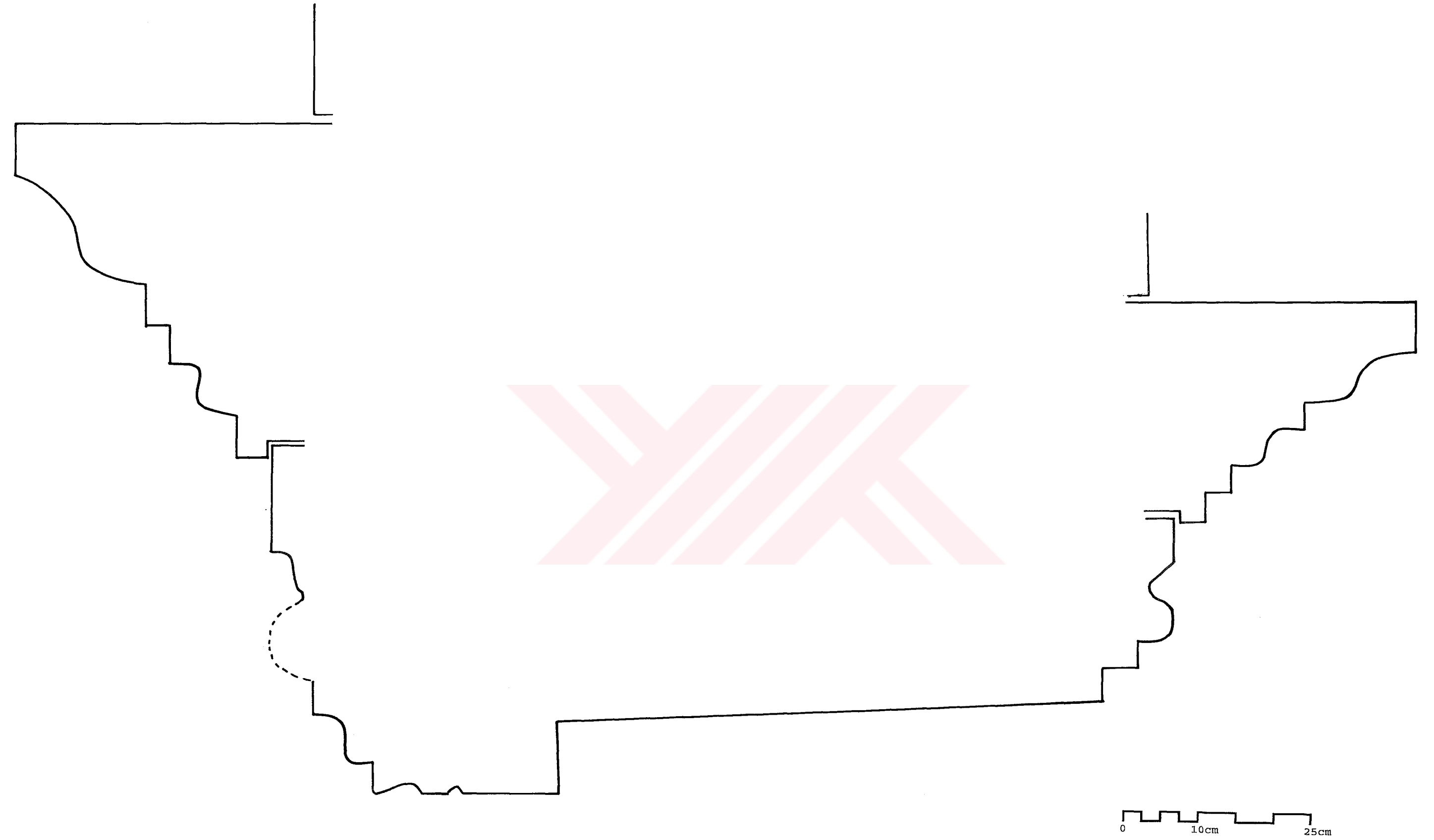
Şekil A.68. Hagia Eirene. Atriumun kuzey duvarındaki kapı, profil (Kat no.025).

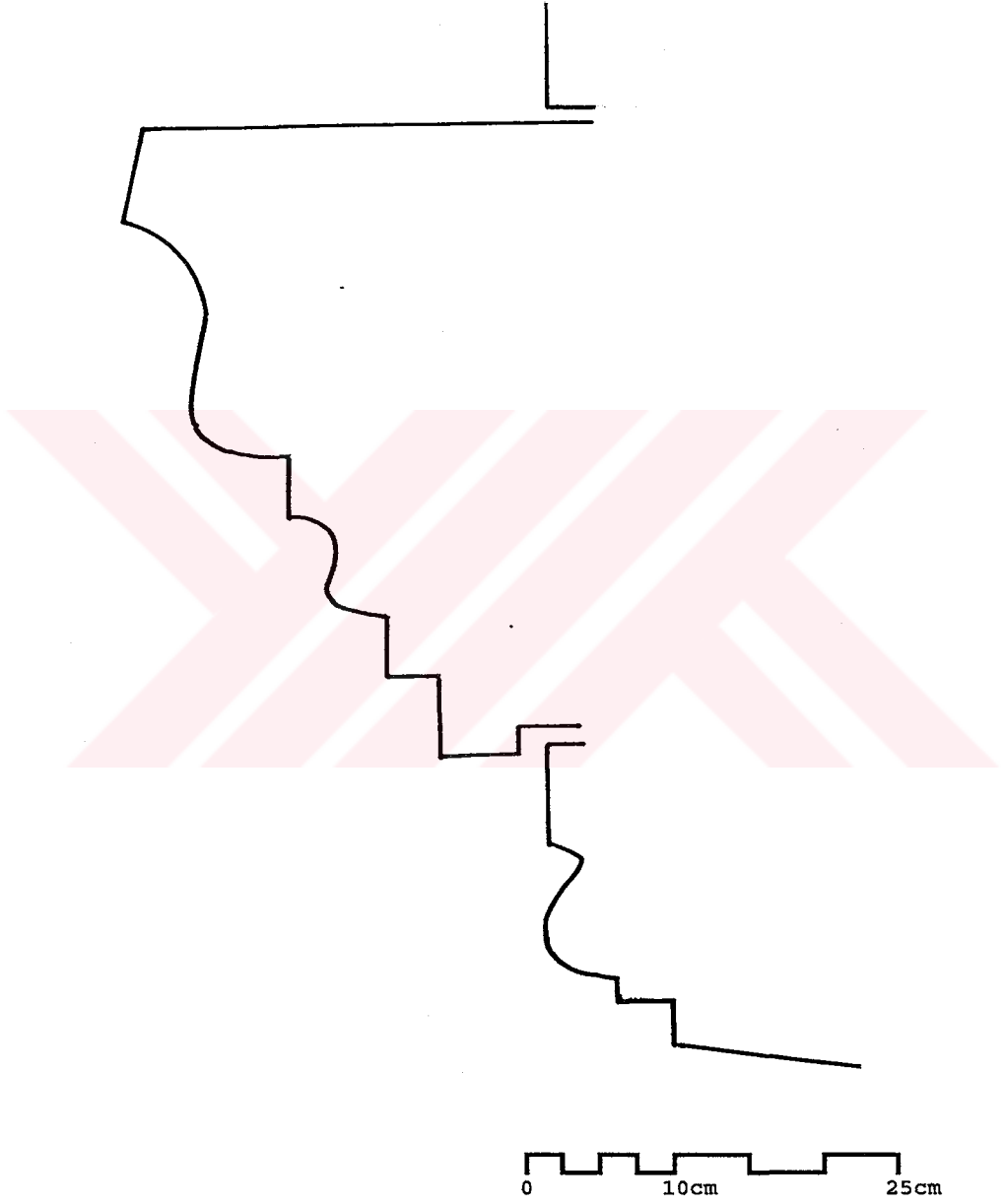
Şekil A.69. Hagia Eirene. Narthekse batıdan giriş sağlayan orta kapı, profil (Kat.no.026).

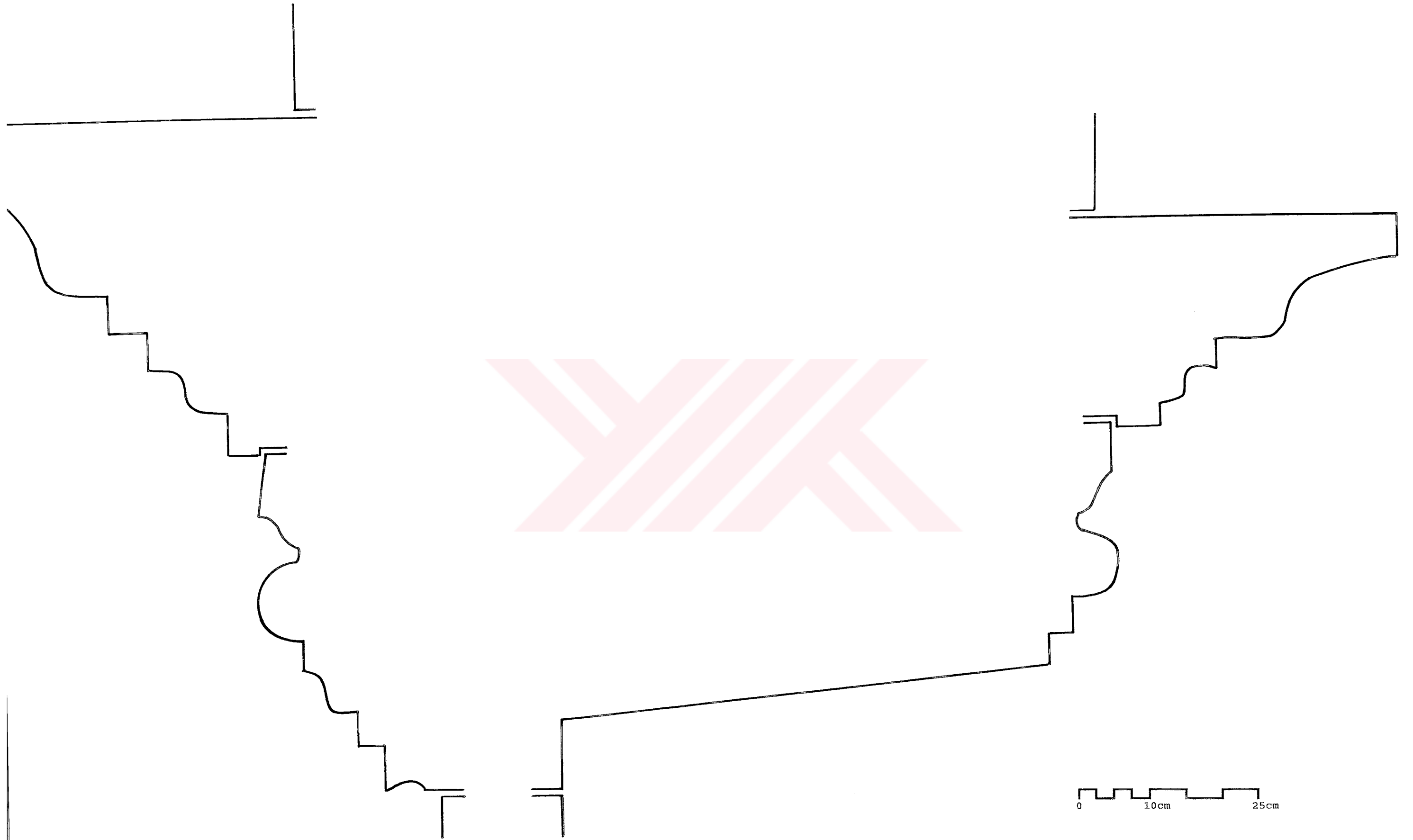
Şekil A.70. Hagia Eirene. Atriumdan narthekse açılan
orta kapının kuzeyindeki kapı, profil (Kat.no.027)

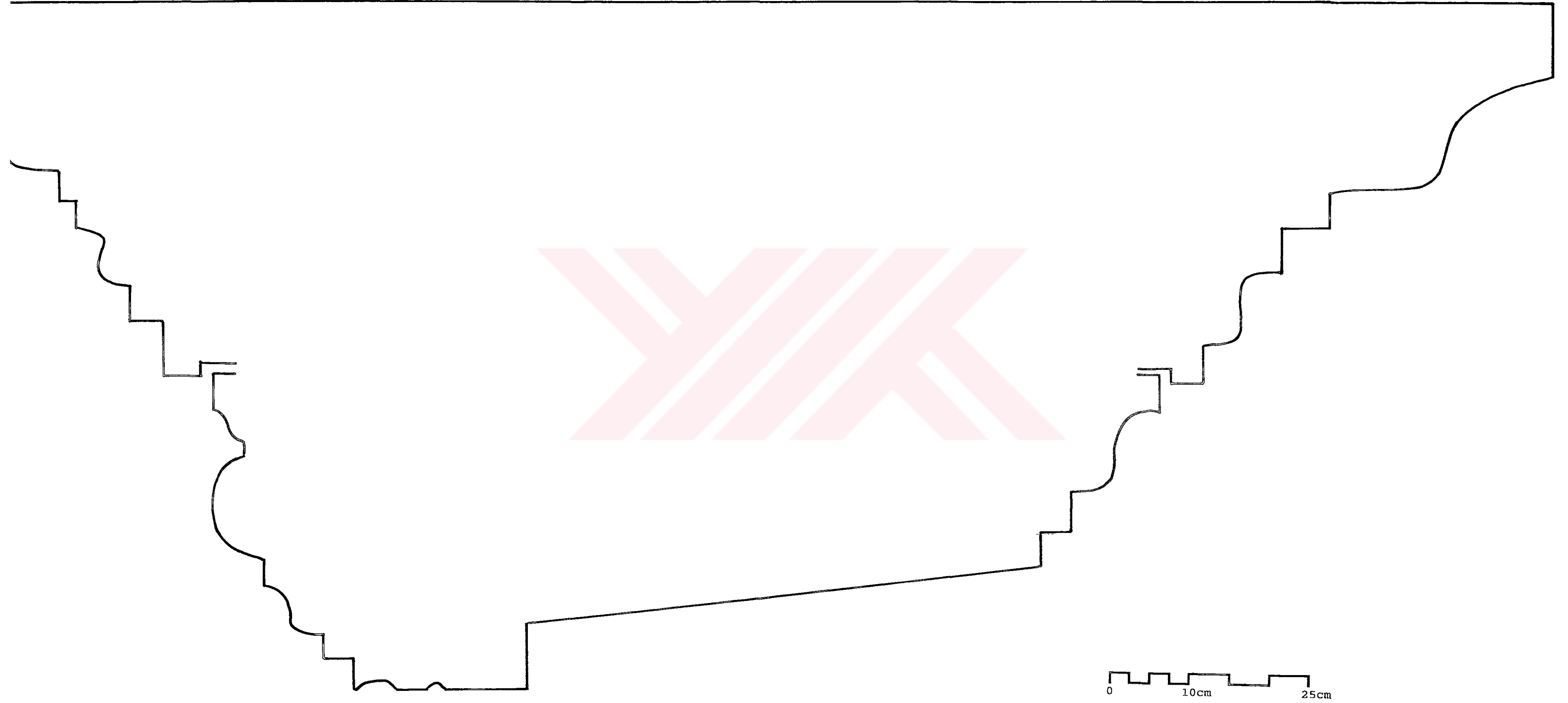
Şekil A.71. Hagia Eirene. Atriumun kuzey portikusundan narthekse giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.028)

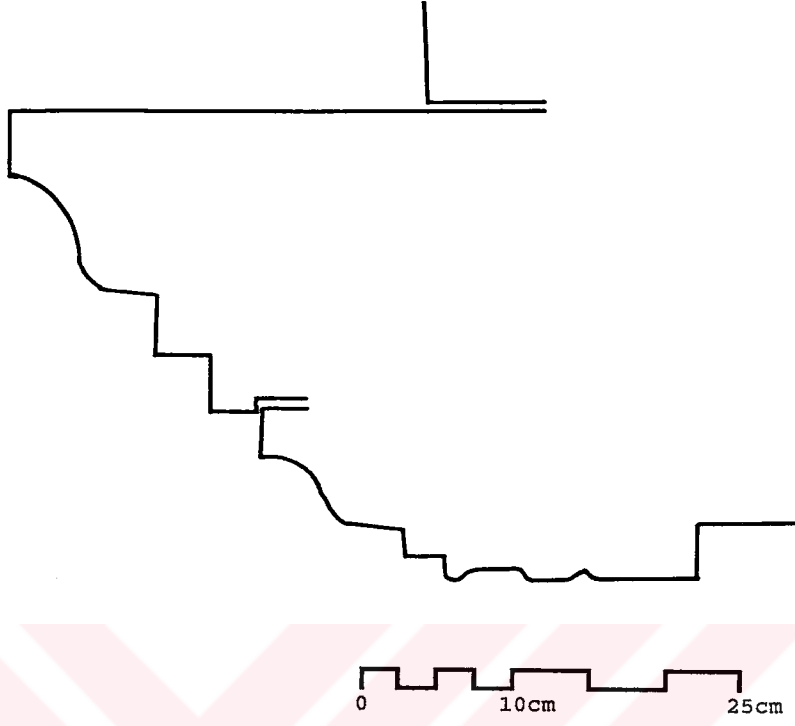
Şekil A.72. Hagia Eirene. Atriumun güney portikusundan narthekse giriş sağlayan kapı, profil (Kat no. 029)

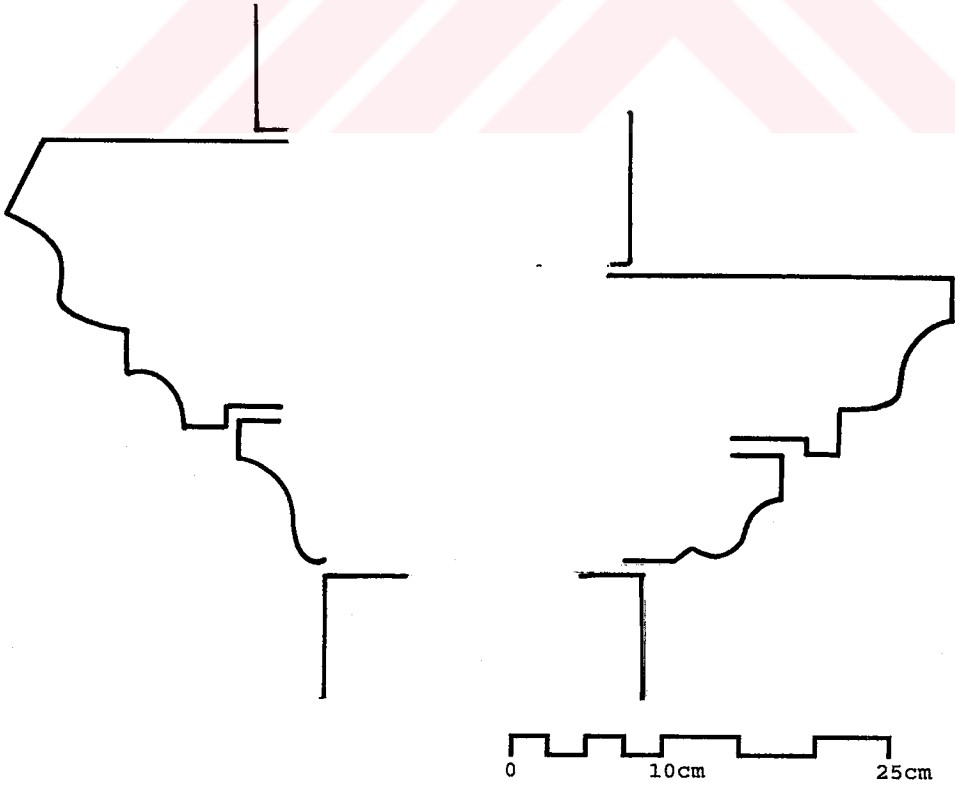
Şekil A.73. Hagia Eirene. Nartheksden naosa açılan en güney kapı, profil (Kat no.030)

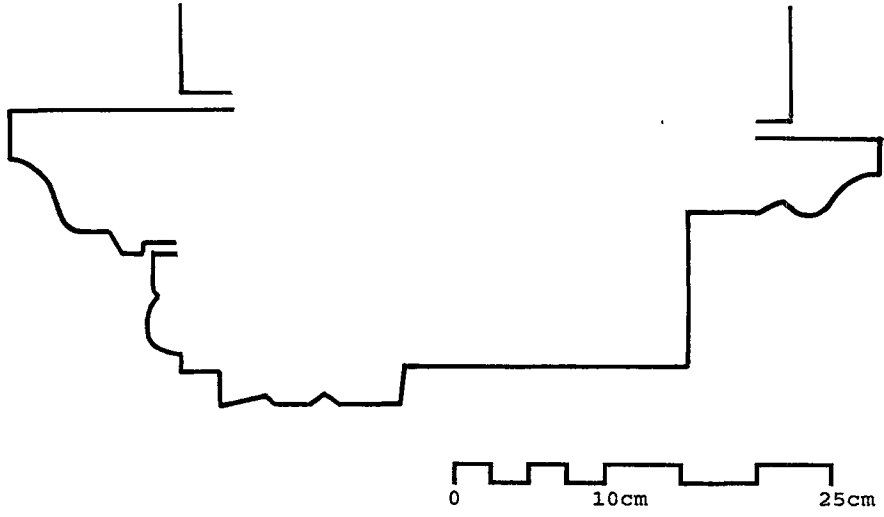
Şekil A.74. Hagia Eirene. Kuzeydoğu köşedeki ek odadan kuzey yan nefe açılan kapı, profil (Kat no.031)

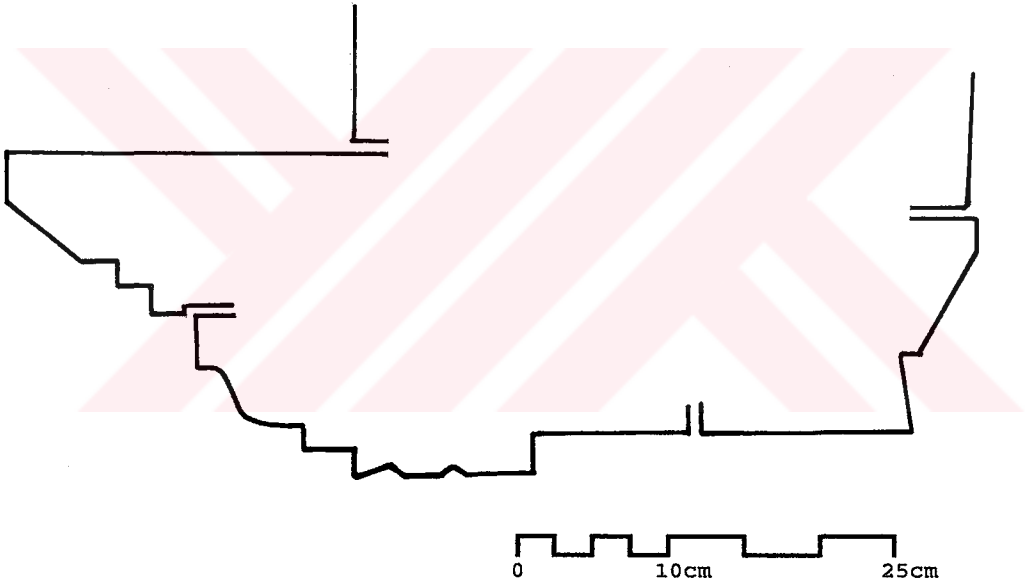
Şekil A.75. Hagia Eirene. Kuzey cephenin batısından kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat no.032)

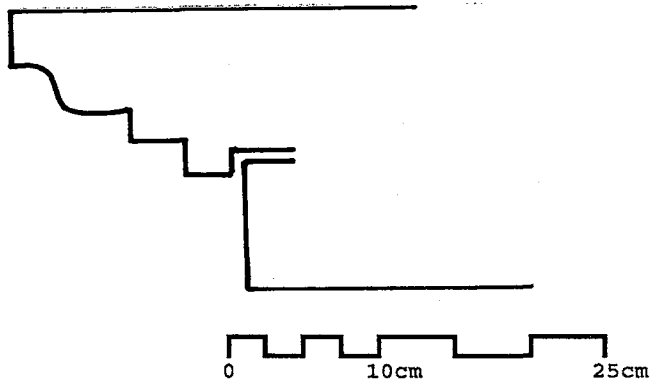
Şekil A.76. Hagia Eirene. Kuzey cephenin doğusundan kuzey yan nefe giriş sağlayan kapı, profil (Kat no.033)

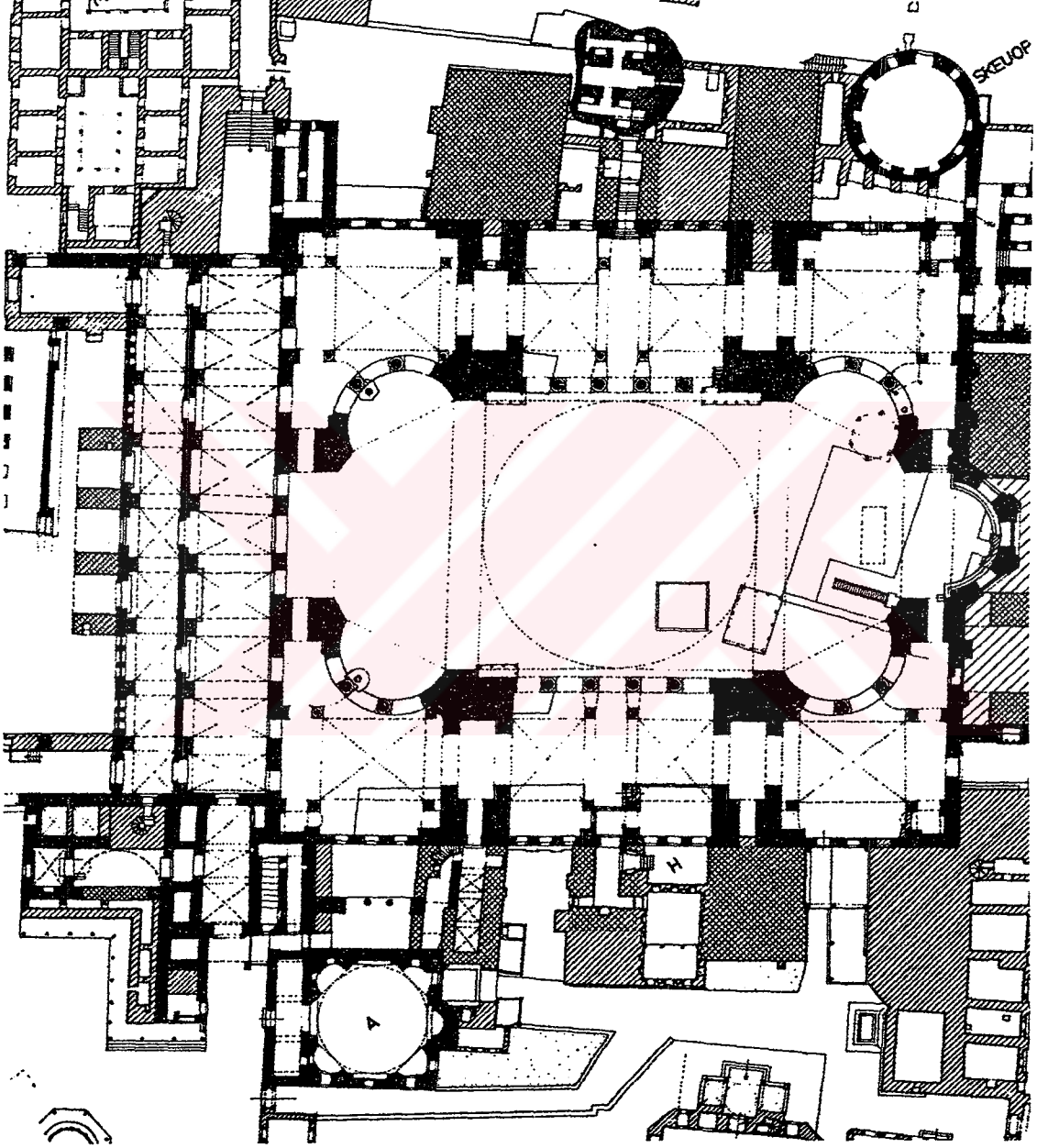
Şekil A.77. Hagia Eirene. Synthrononun altındaki koridorun kuzey ucundaki kapı, profil (Kat no.034)

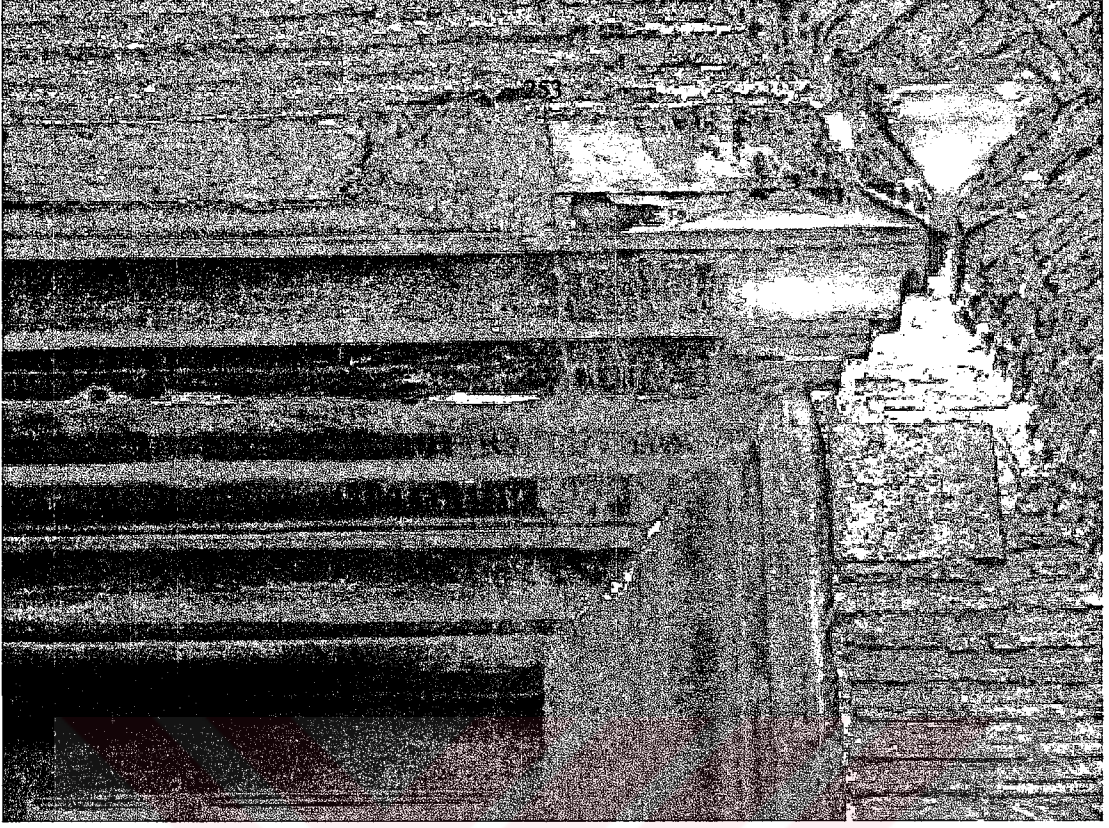
Şekil A.78. Hagia Eirene. Synthrononun altındaki koridorun güney ucundaki kapı, profil (Kat no.035)

Şekil A.79. Hagia Eirene. Güney galerinin doğu ucundaki odanın kapısı, profil (Kat no. 036)

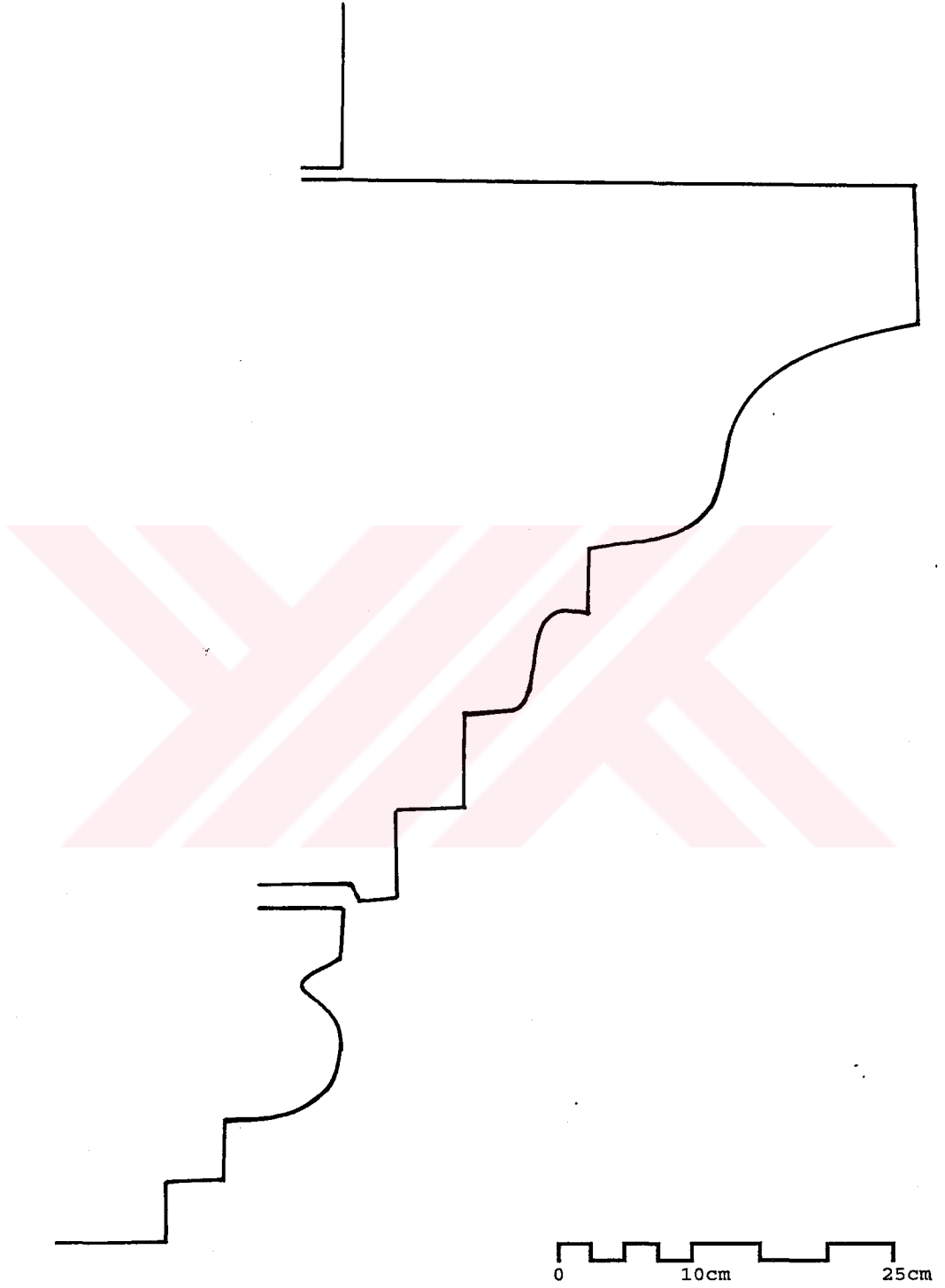
Şekil A.80. Ayasofya. Plan

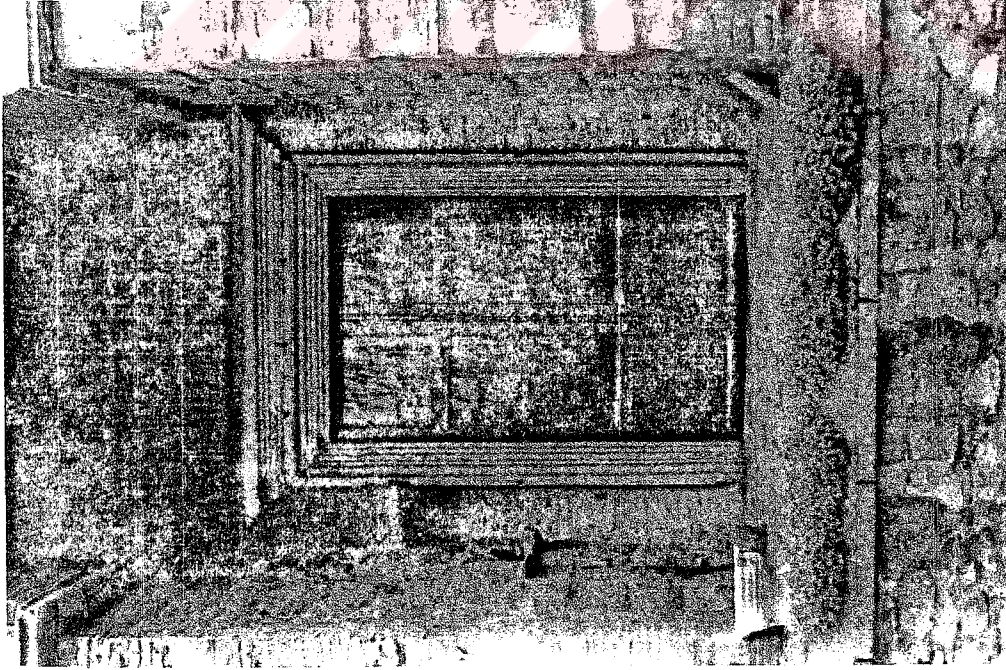
Şekil A.81. Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, dış yüz (Kat no.037)

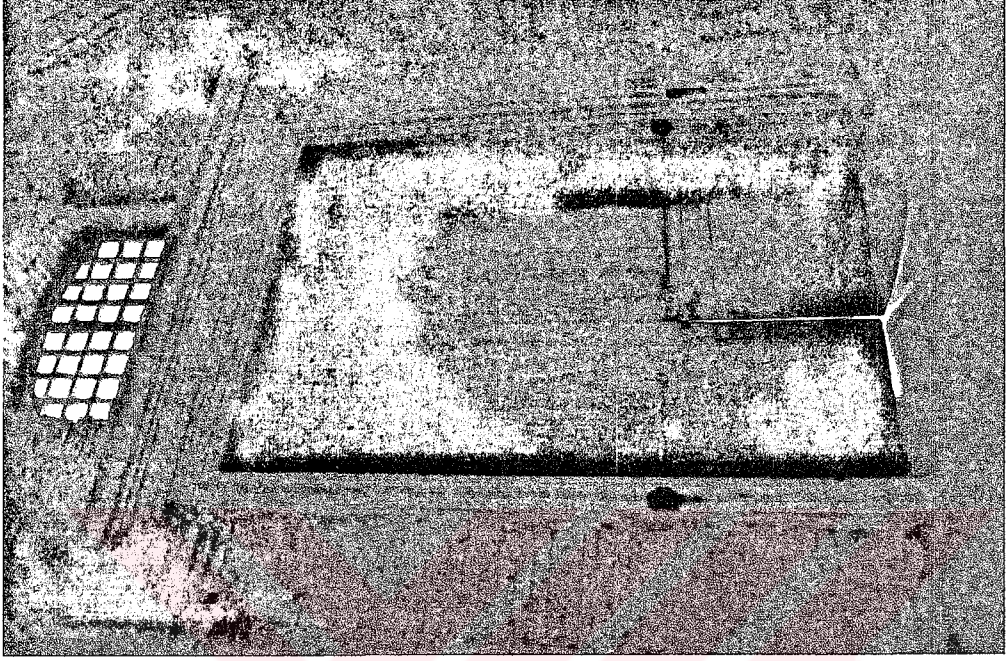
Şekil A.82. Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, iç yüz (Kat no.037)

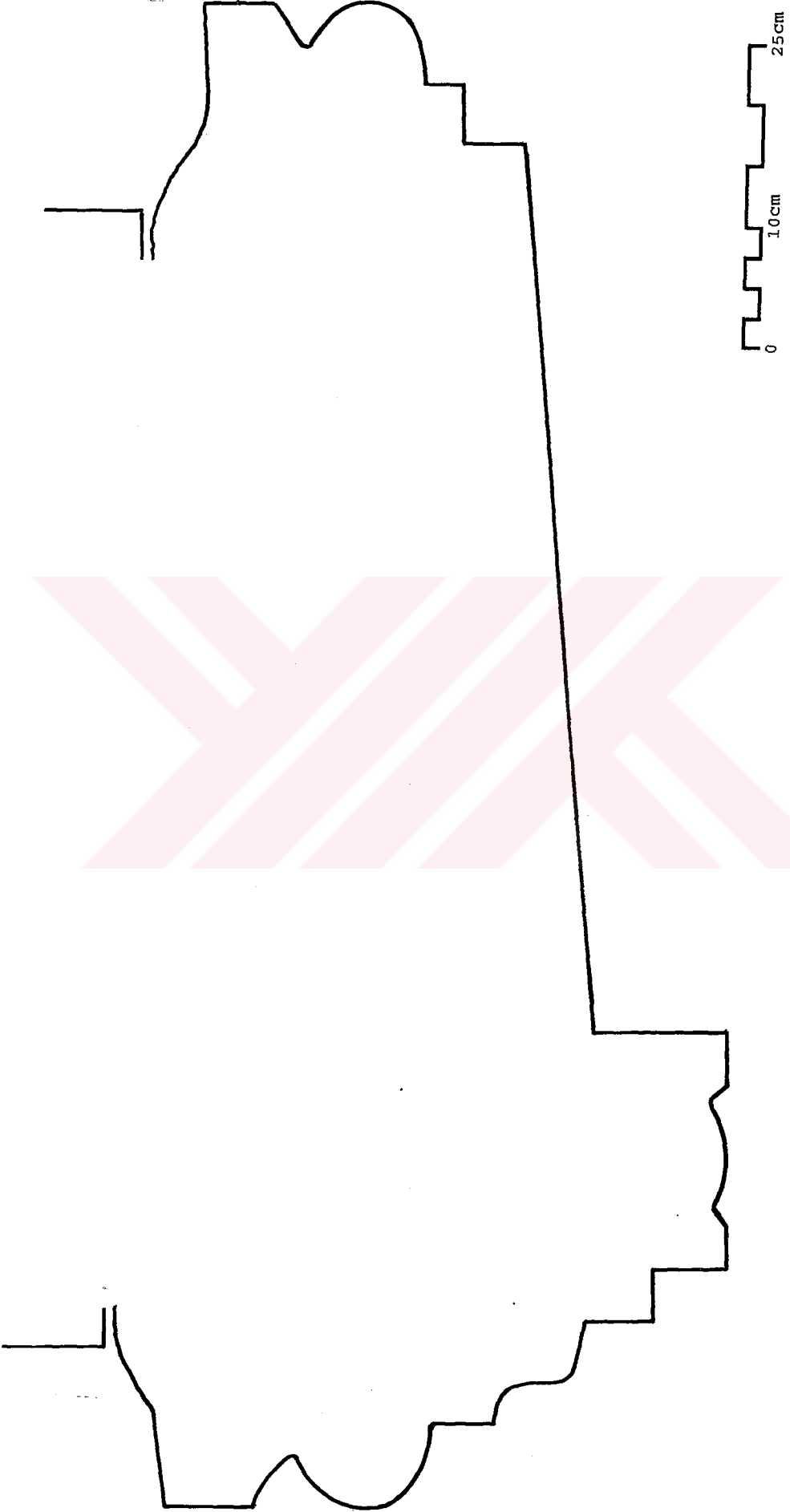
Şekil A.83. Ayasofya. Atriumun kuzey duvarından kuzey portikusa açılan kapı, profil (Kat no.037)

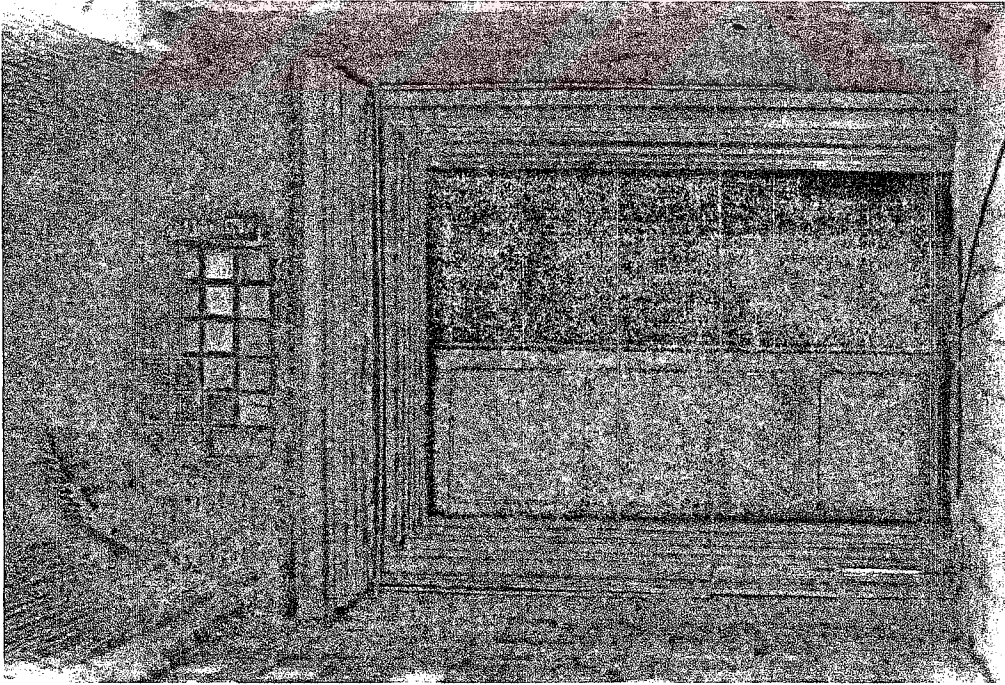
Şekil A.84. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.038)

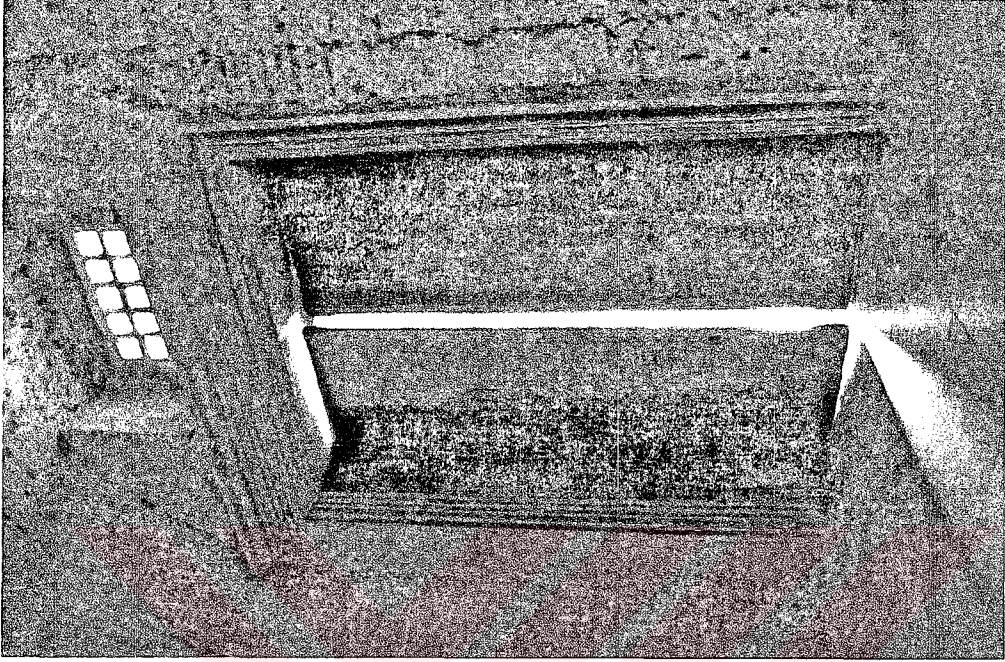
Şekil A.85. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.038)

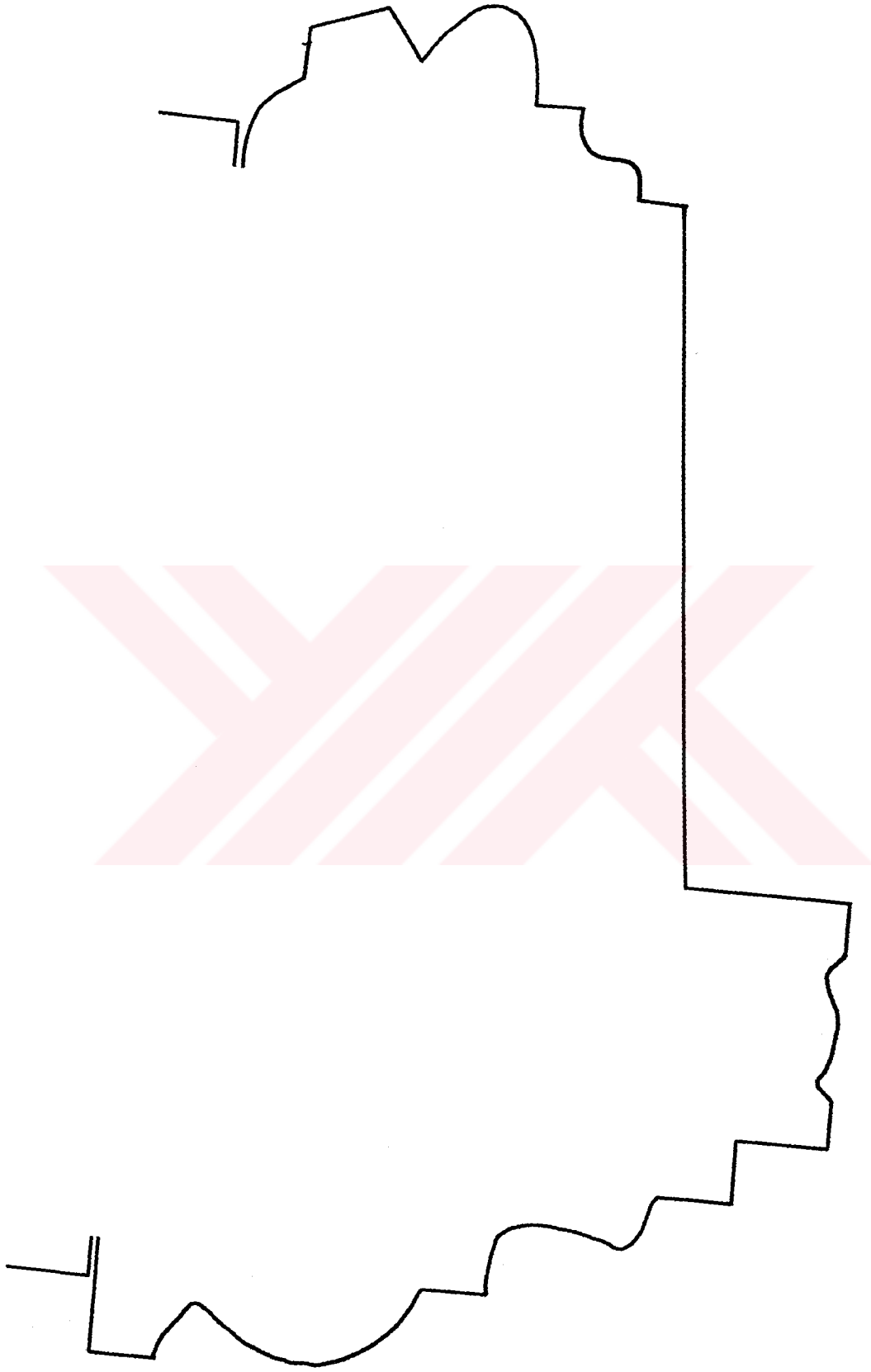
Şekil A.86. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.038)

Şekil A.87. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.039)

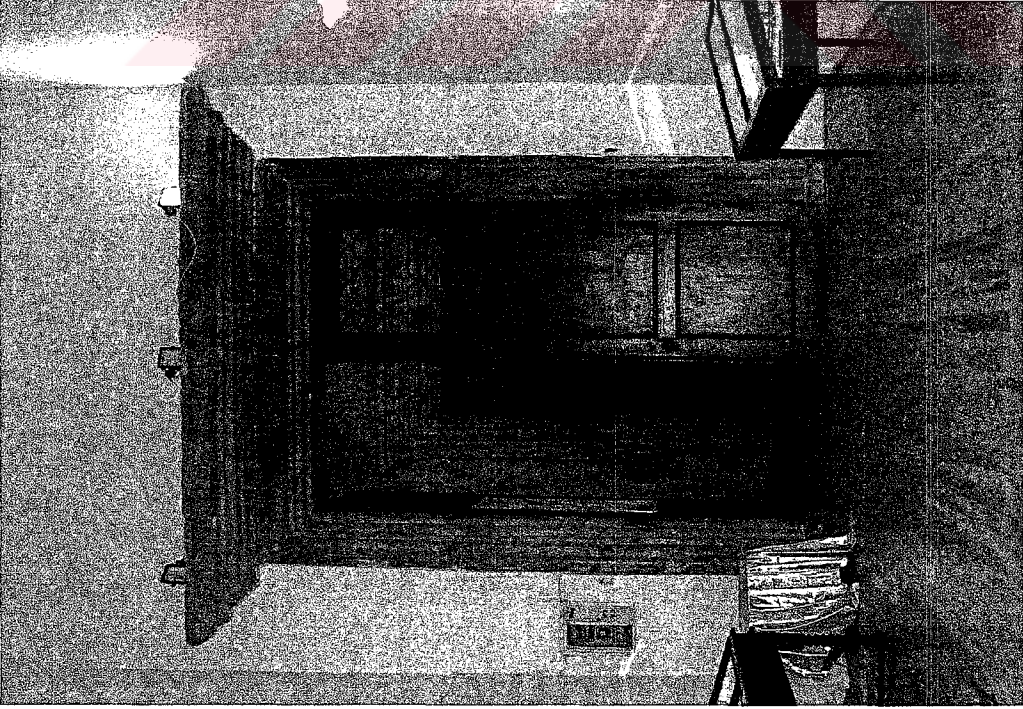

Şekil A.88. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.039)

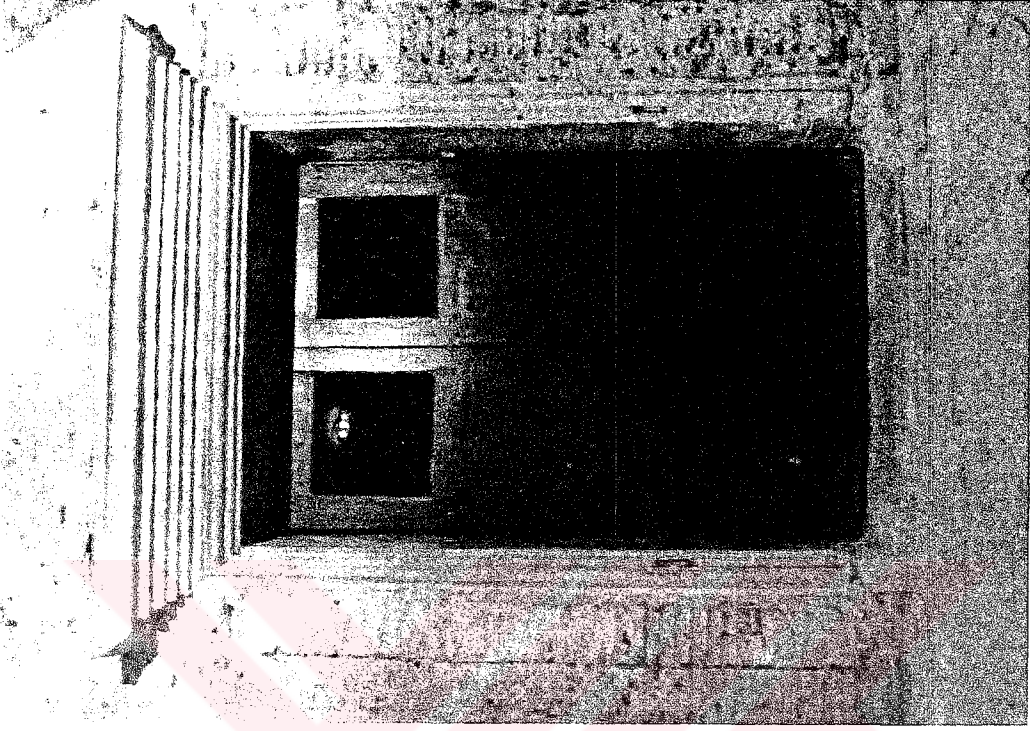

Şekil A.89. Ayasofya. Atriumun doğu portikusuna açılan orta kapının
güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.039)

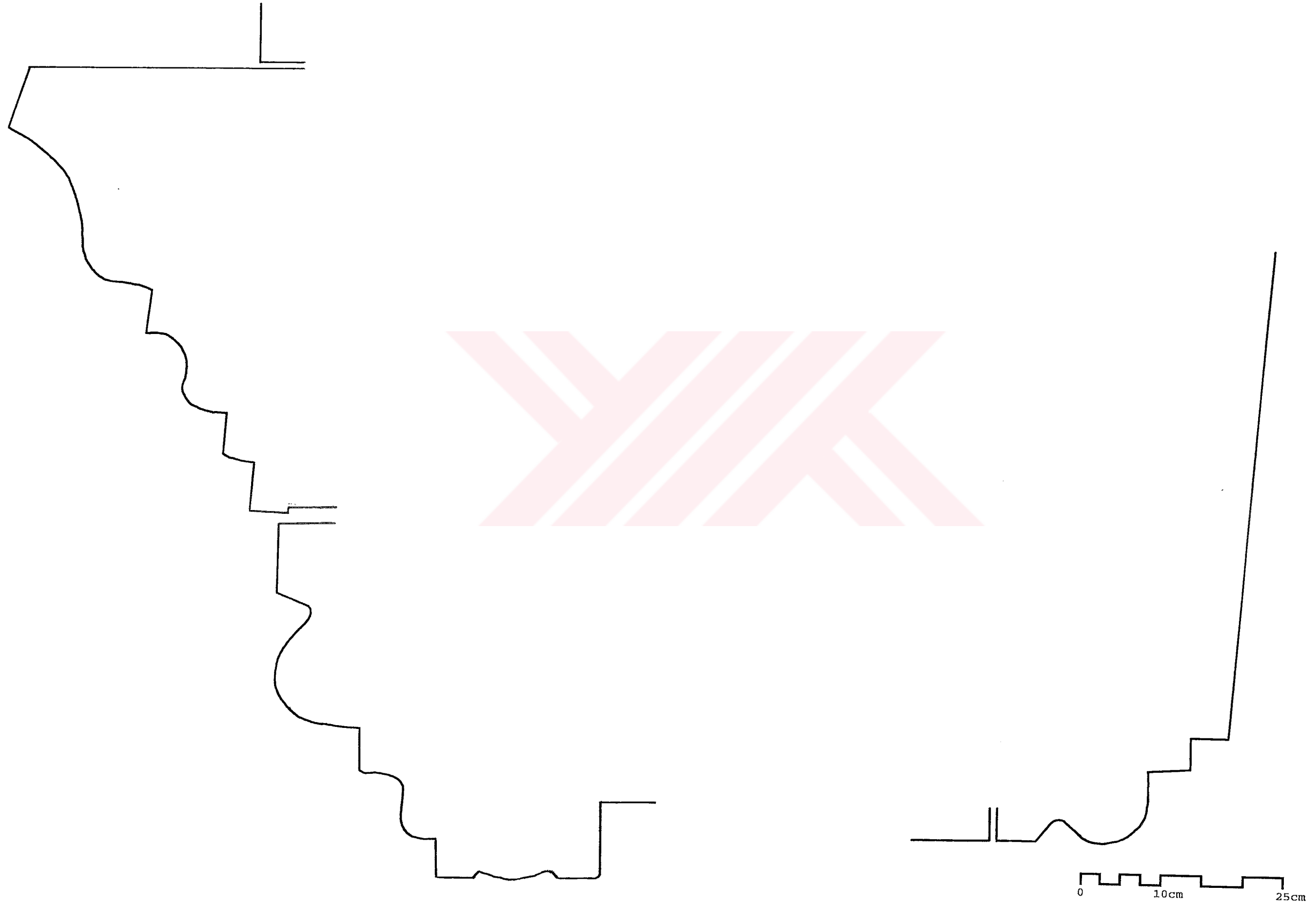
0 10 cm 25 cm

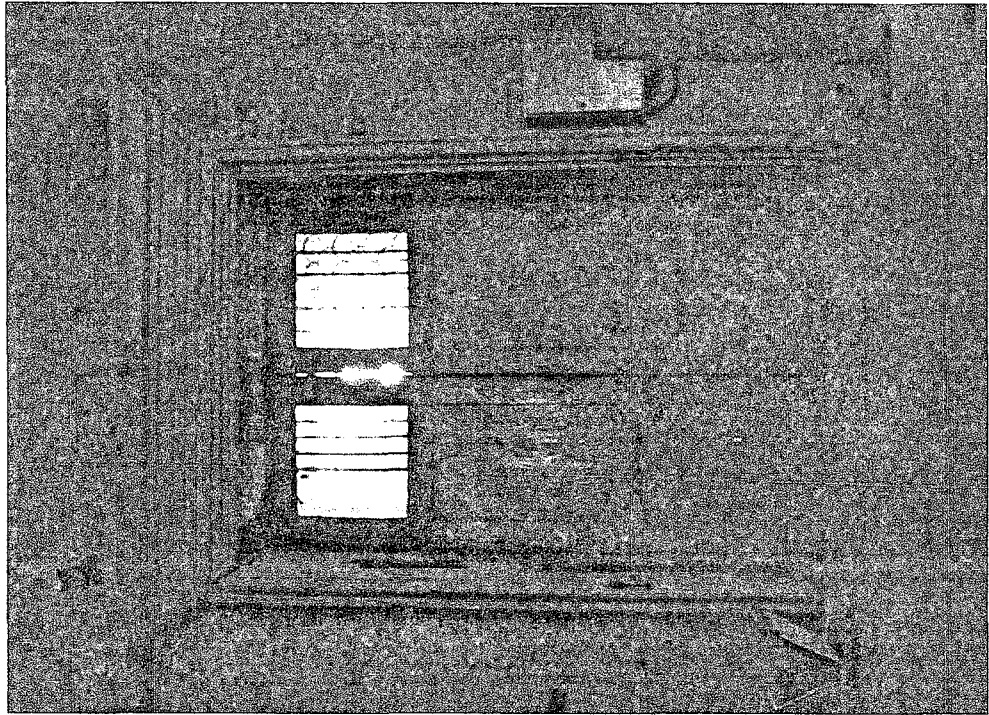
Şekil A.90. Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, dış yüz (Kat.no.040)

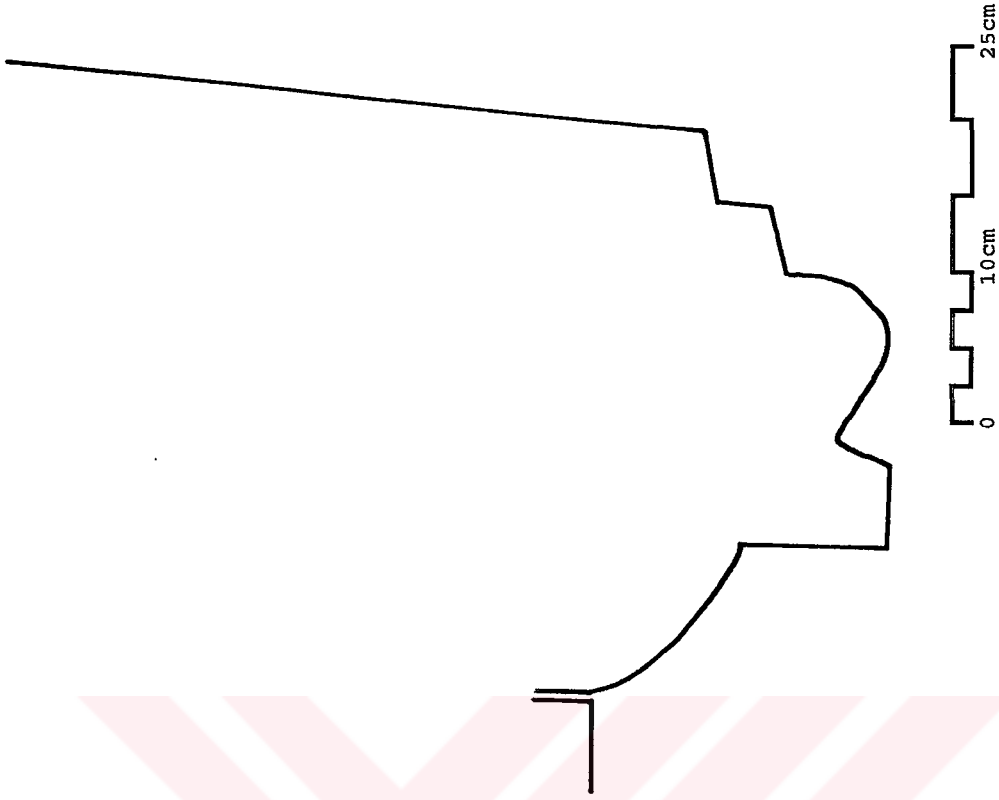
Şekil A.91. Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, iç yüz (Kat.no.040)

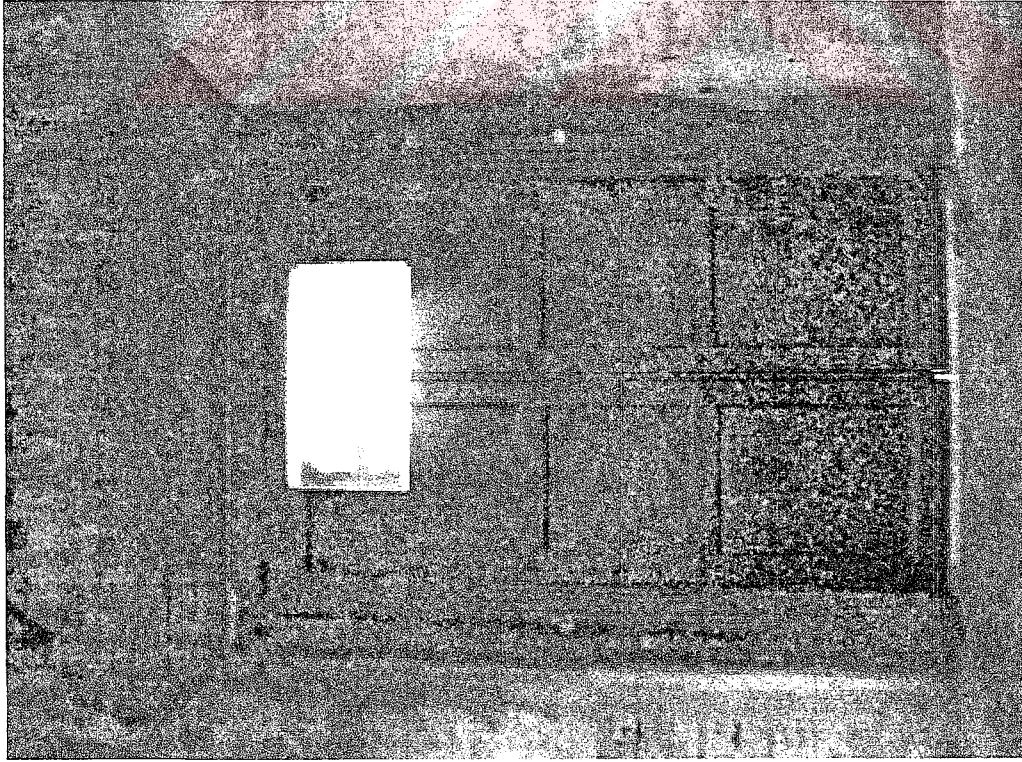
Şekil A.92. Ayasofya. Atriumun kuzey portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, profil (Kat.no.040)

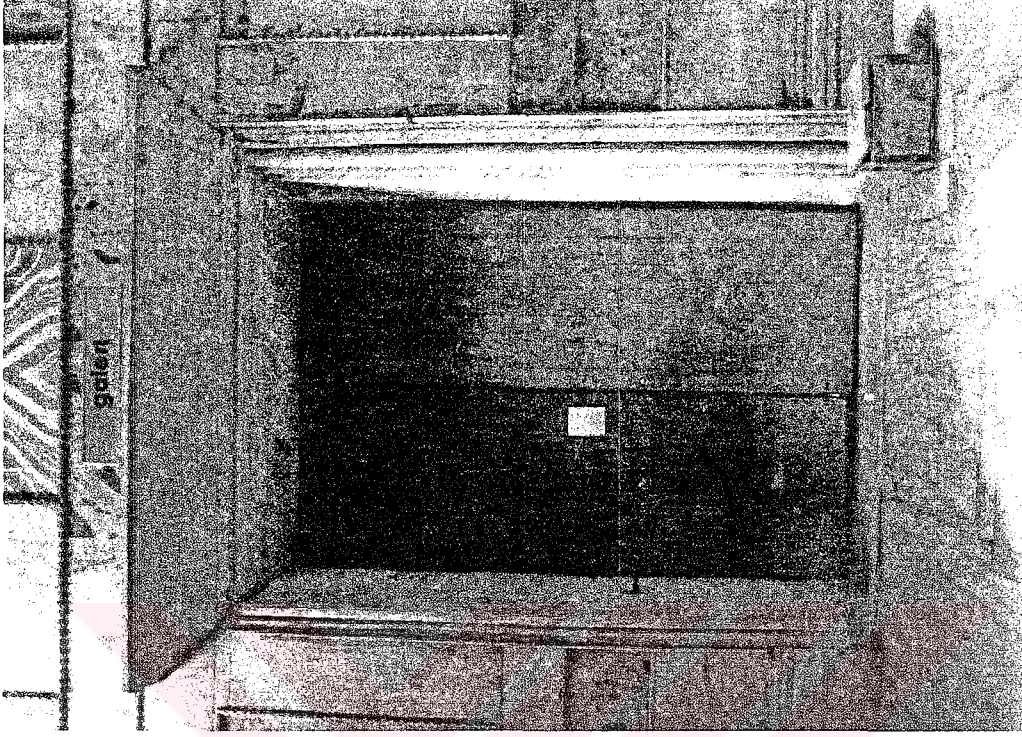
Şekil A.93. Ayasofya. Atriumun güney portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, iç yüz (Kat.no.041)

Şekil A.94. Ayasofya. Atriumun güney portikusundan doğu portikusuna açılan kapı, profil (Kat.no.041)

Şekil A.95. Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı,
vestibülden görülmüş (Kat.no.042)

Şekil A.96. Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı,
nartheksten görülmüş (Kat.no.042)

Şekil A.97. Ayasofya. Kuzey vestibülden narthekse açılan kapı, profil (Kat.no.42)

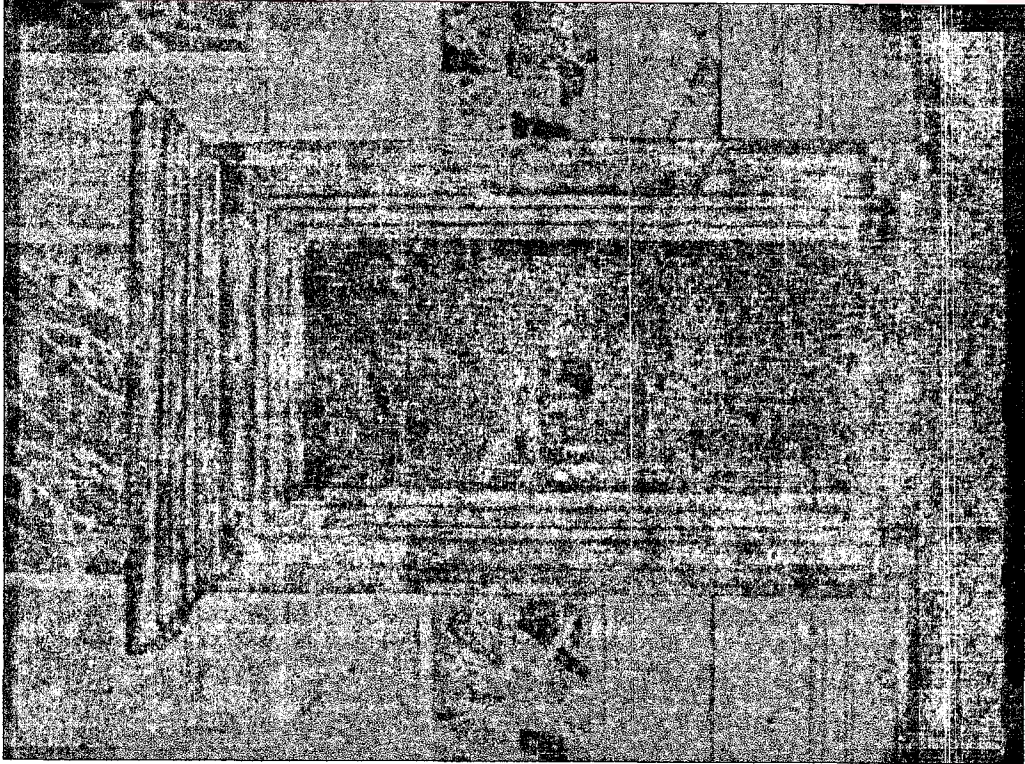
Şekil A.98. Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, dış yüz (Kat.no.43)

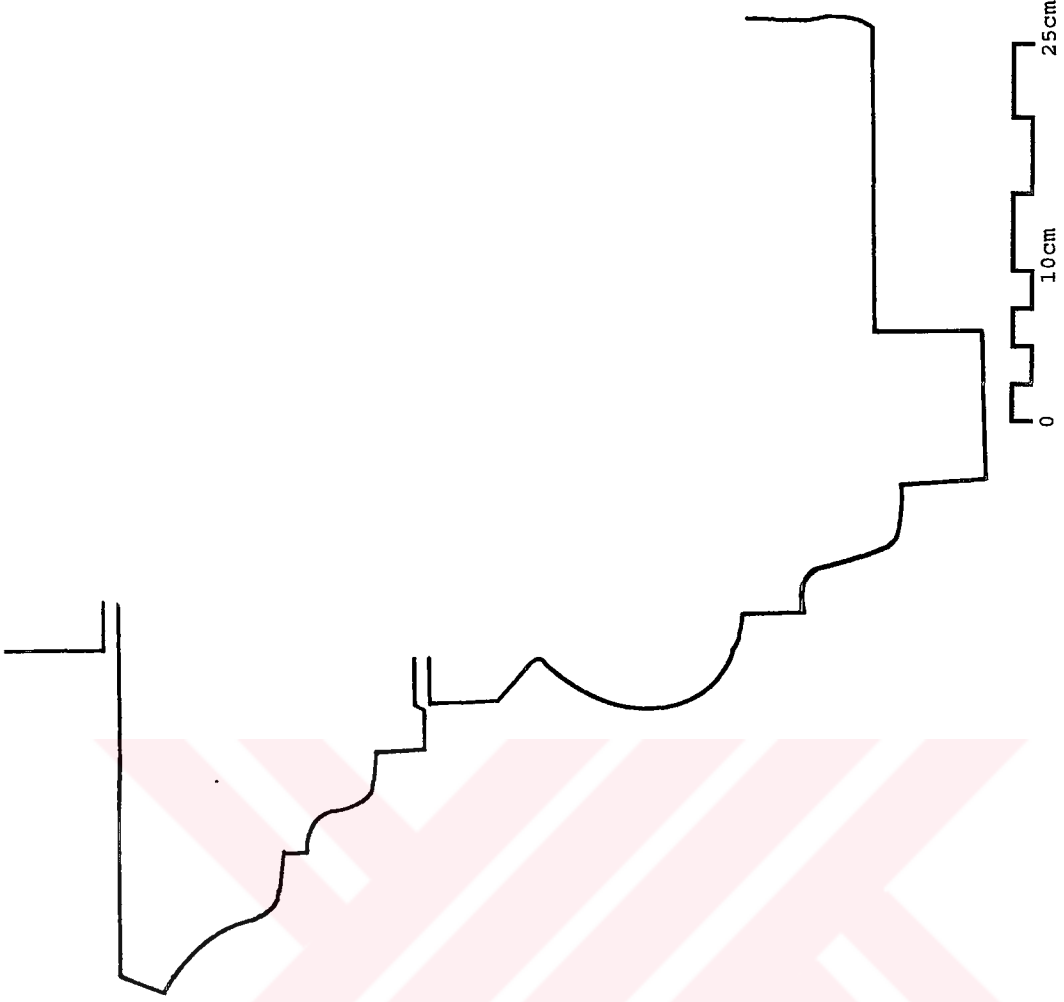
Şekil A.99. Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, iç yüz (Kat.no.43)

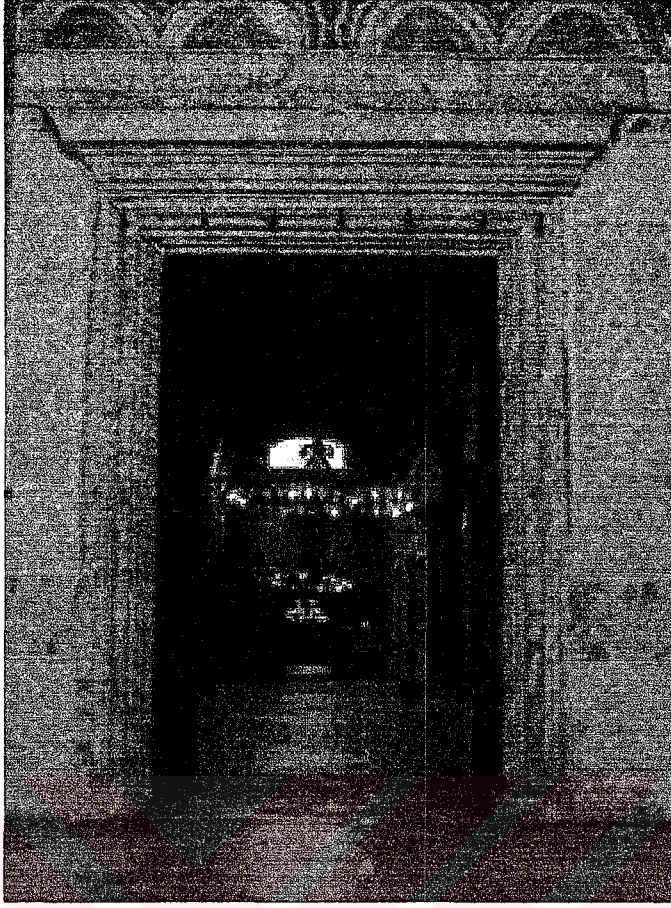
Şekil A.100. Ayasofya. Güney vestibüle güneyden giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.43)

Şekil A.101. Ayasofya. Güney vestibülün doğu duvarındaki kapı, vestibülden görüntü (Kat. no.044)

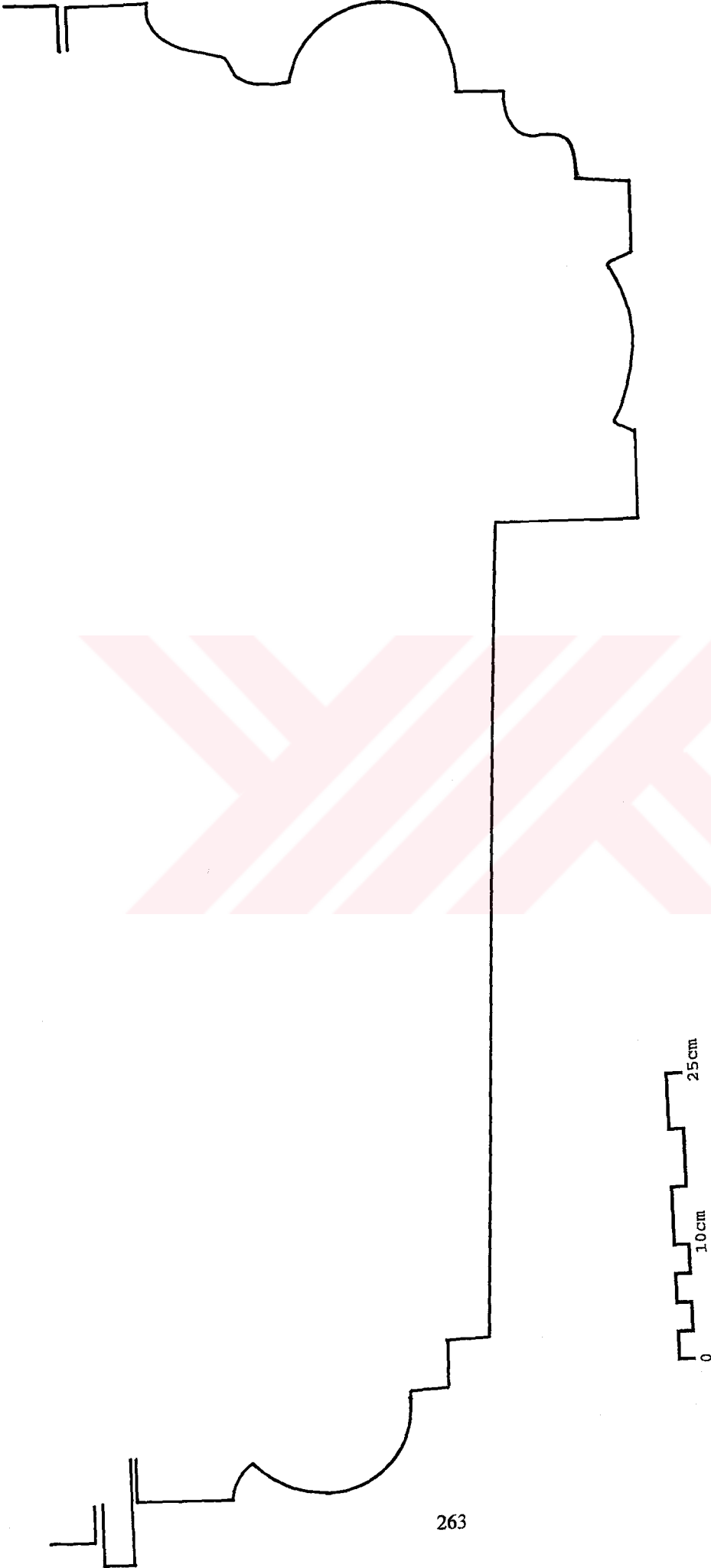
Şekil A.102. Ayasofya. Güney vestibülün doğu duvarındaki kapı, profil (Kat. no.044)

Şekil A.103. Ayasofya. Güney vestibülden narthekse açılan kapı, vestibülden görünüş (Kat.no.045)

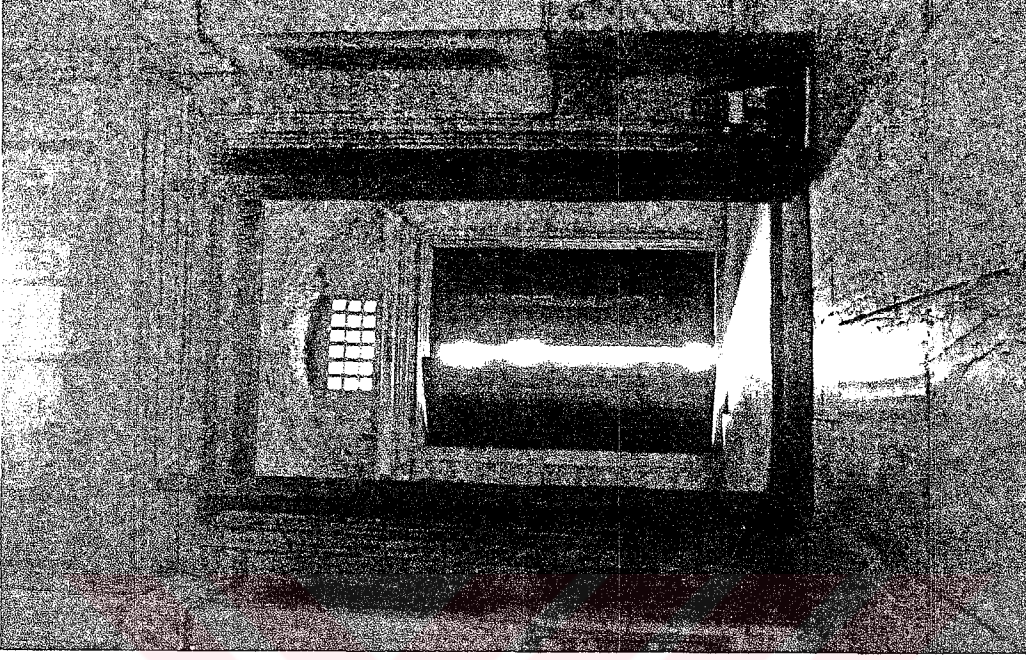
Şekil A.104. Ayasofya. Güney vestibülden narthekse açılan kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.045)

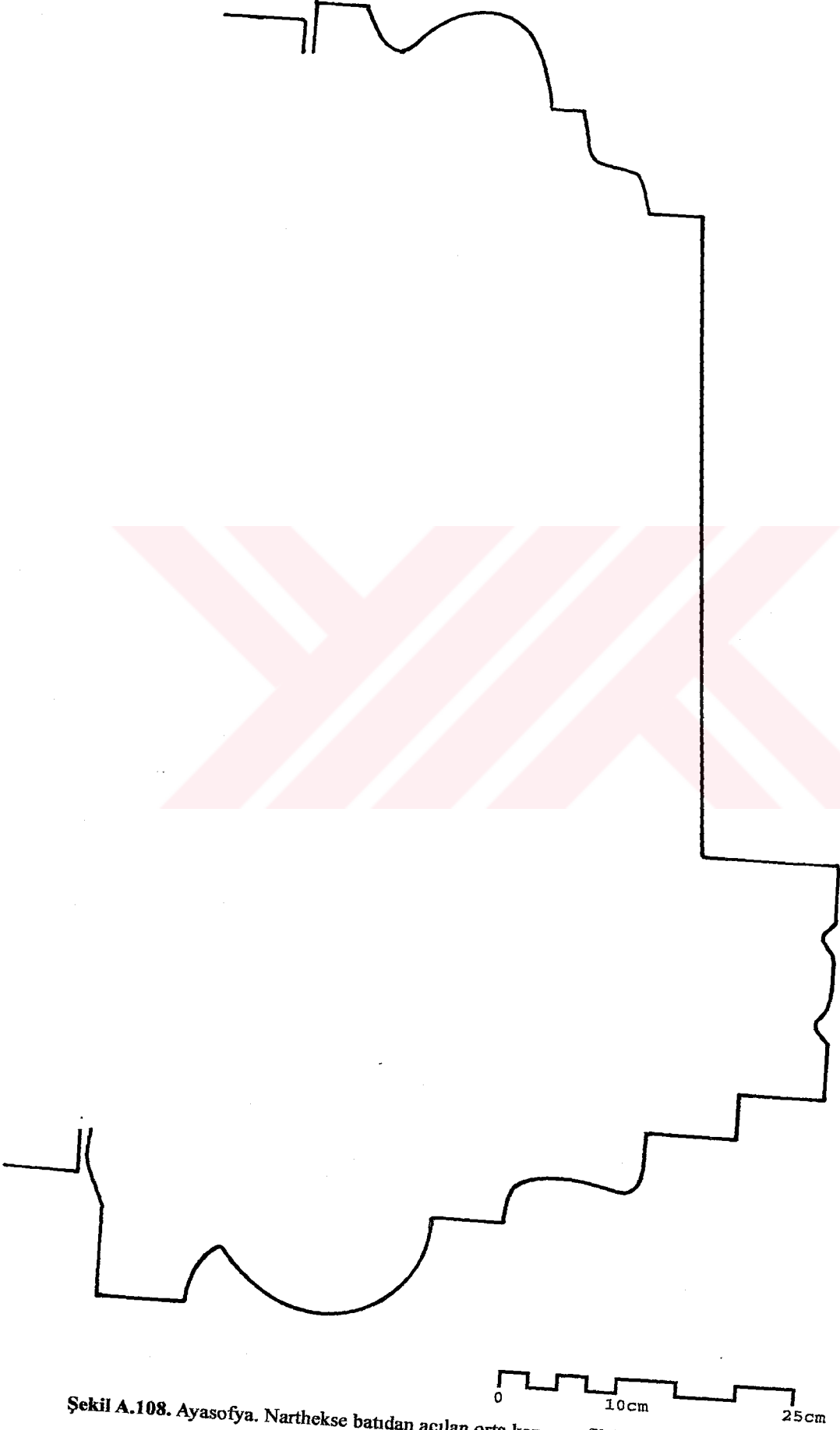
Şekil A.105. Ayasofya. Güney vestibliden narthekse açılan kapı, D söve profili (Kat.no.045)

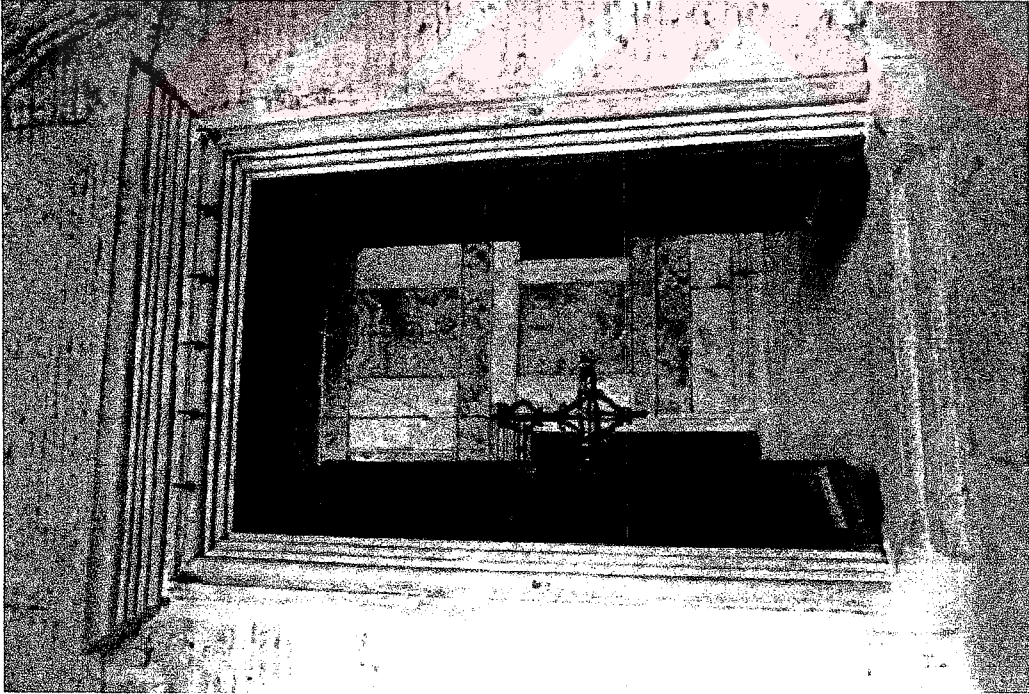
Şekil A.106. Ayasofya. Nartekse batıdan açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.046)

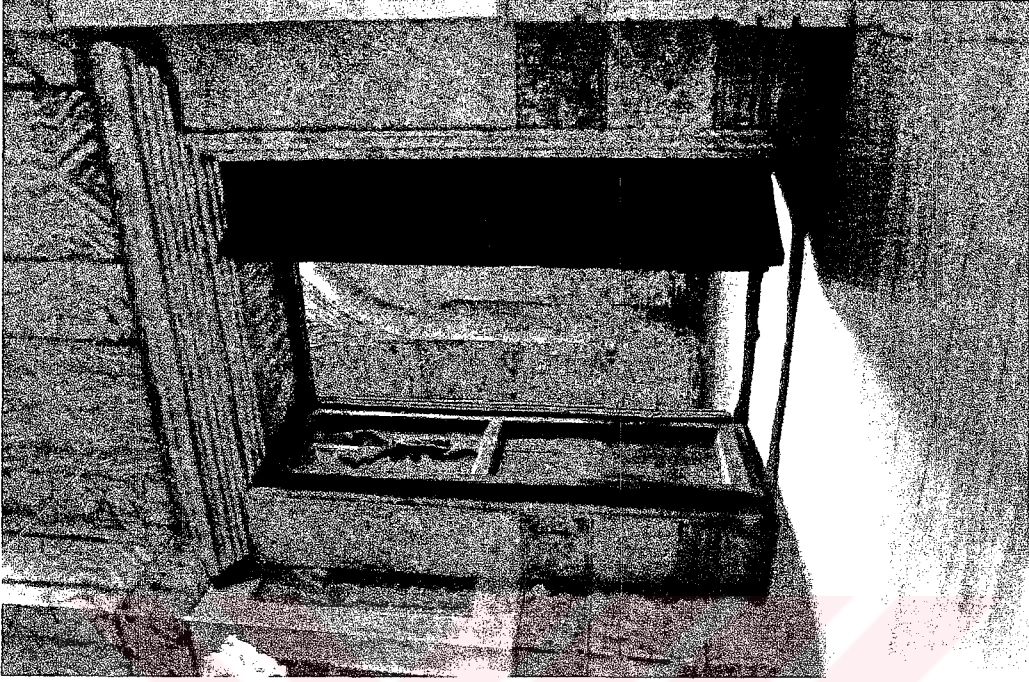
Şekil A.107. Ayasofya. Nartekse batıdan açılan orta kapı, iç yüz (Kat.no.046)

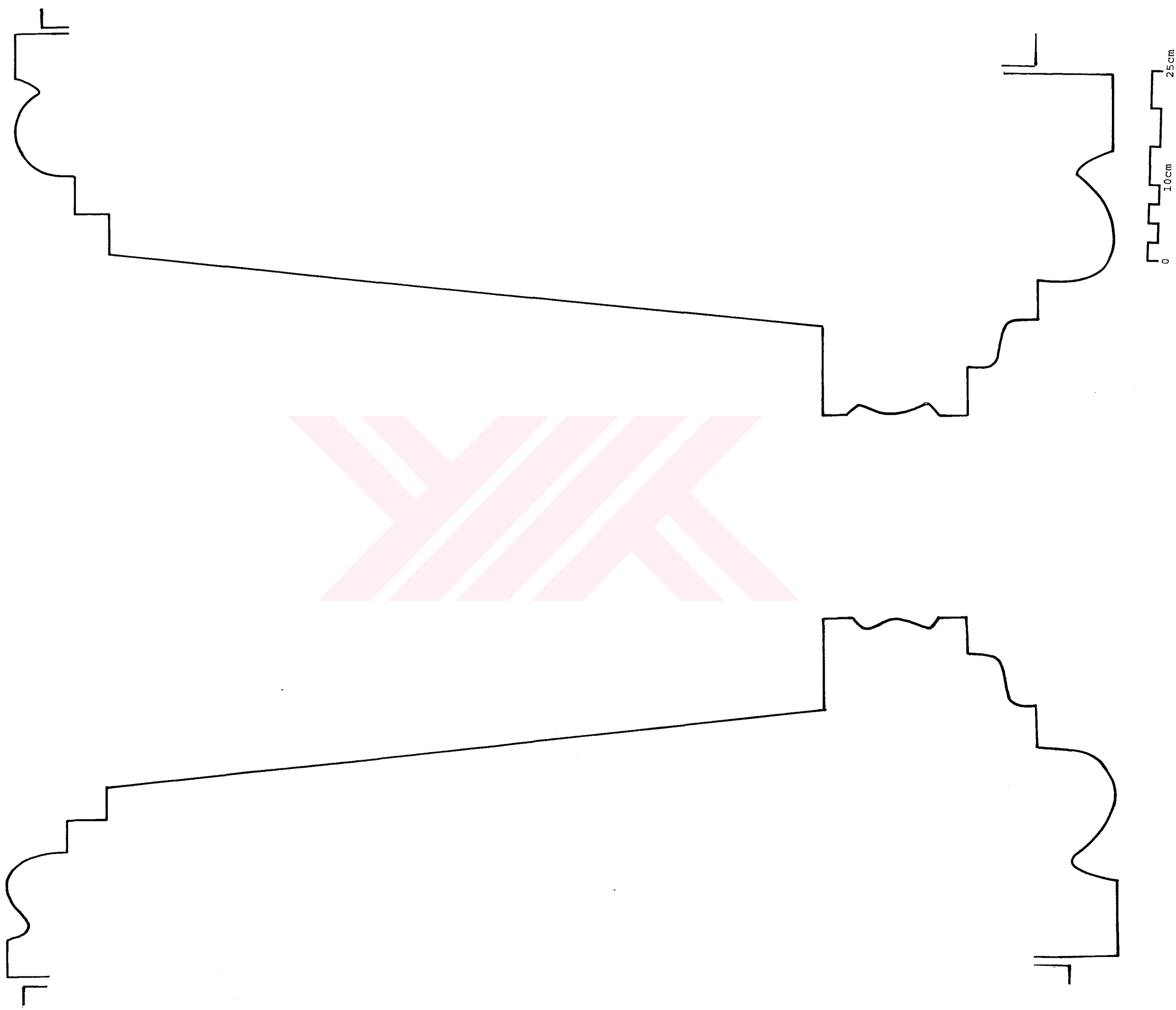
Şekil A.108. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapı, profil (Kat.no.046)

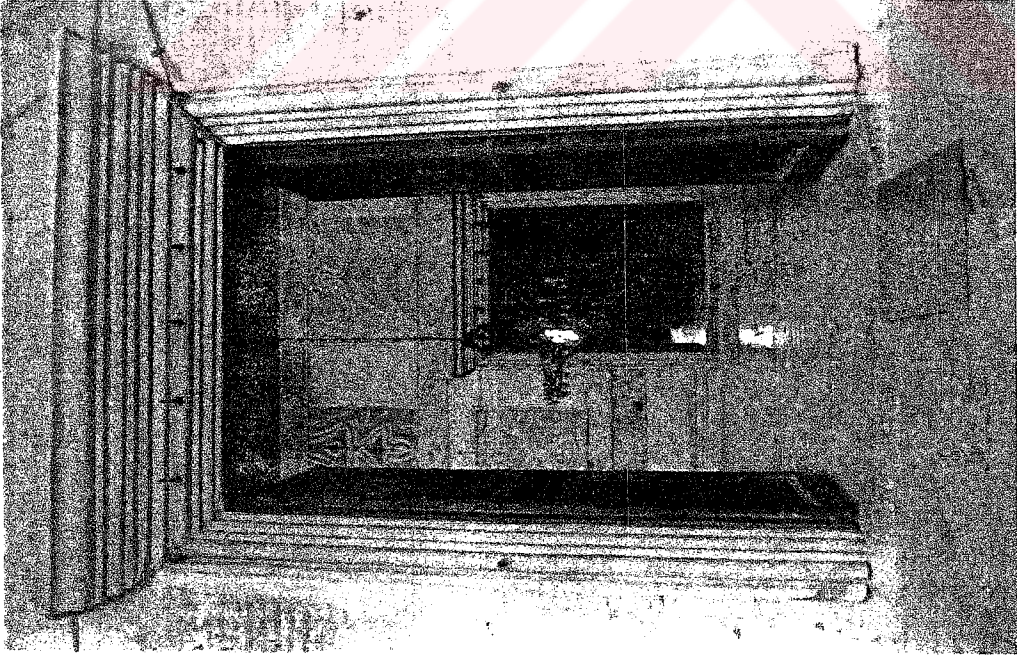
Şekil A.109. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat no.47)

Şekil A.110. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat no.47)

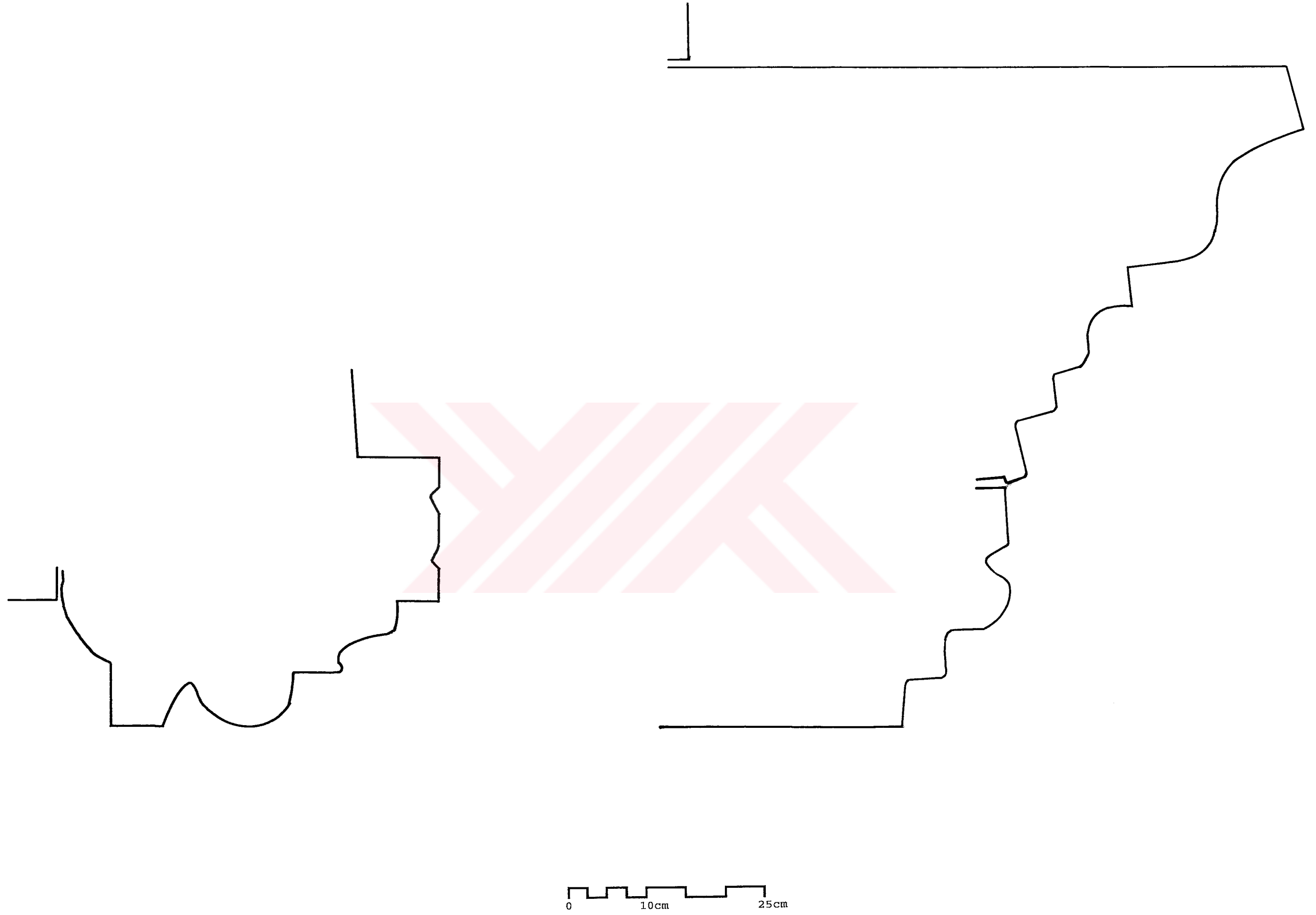
Şekil A.111. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat no.47)

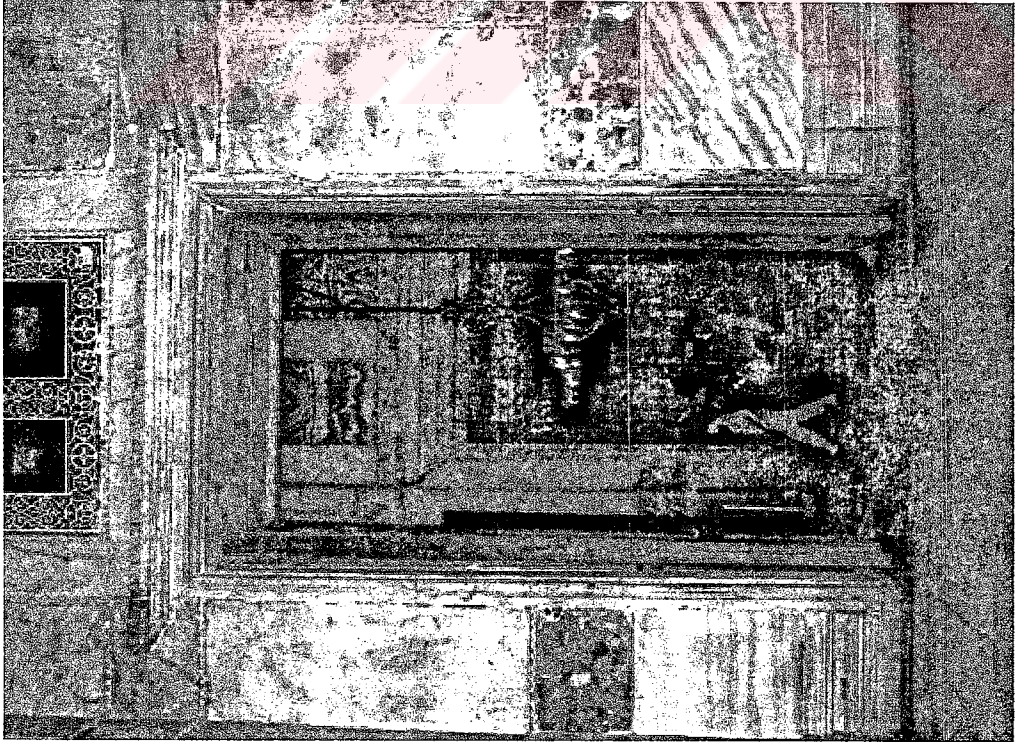
Şekil A.112. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının
güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.48)

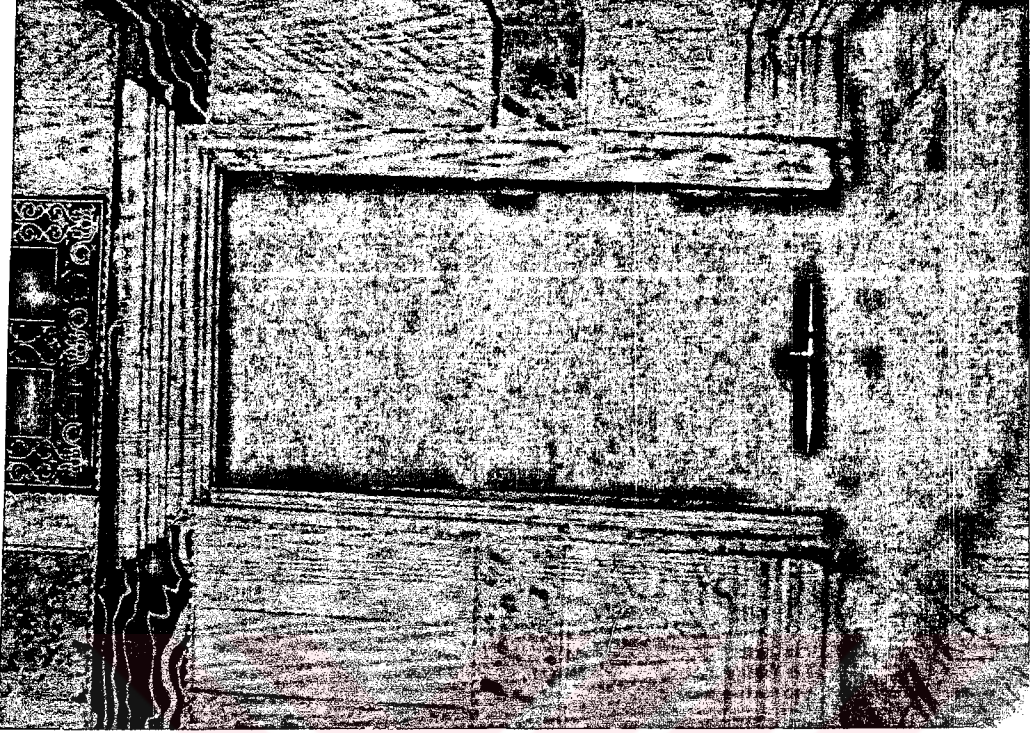
Şekil A.113. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının
güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.48)

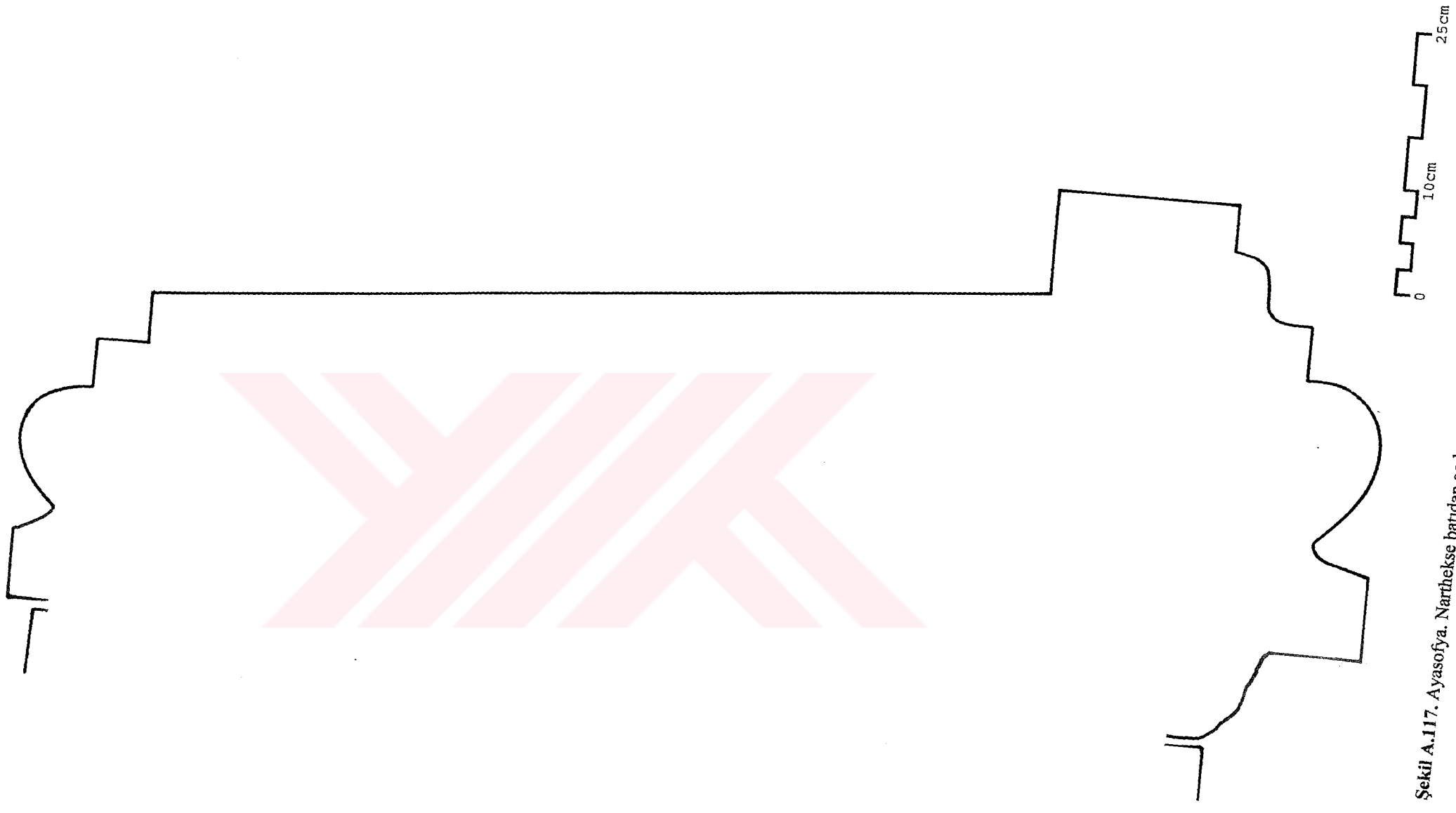
Şekil A.114. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat no.48)

Şekil A.115. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, dış yüz
(Kat.no.049)

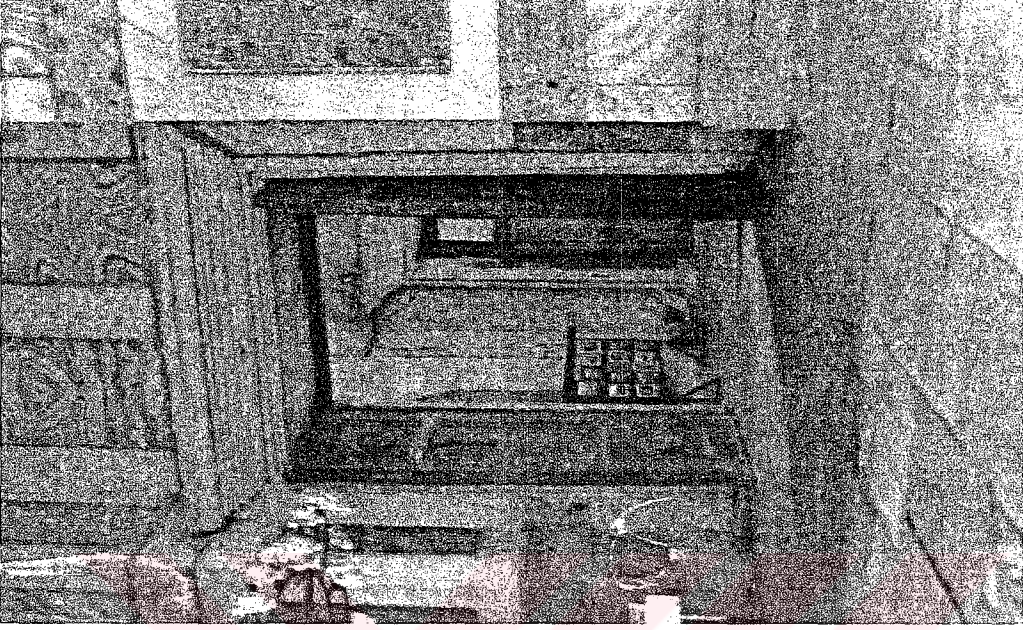
Şekil A.116. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, iç yüz
(Kat.no.049)

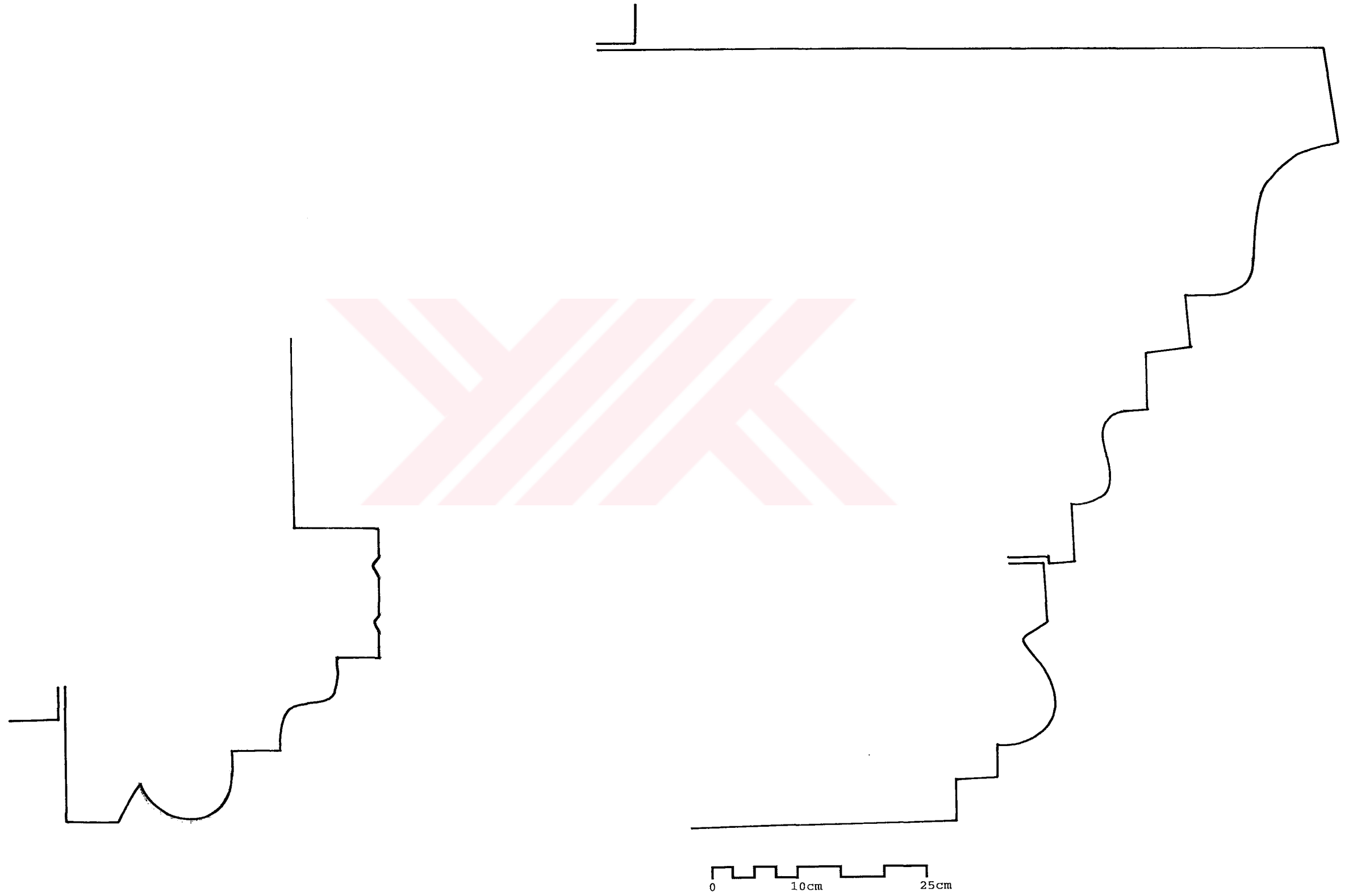
Şekil A.117. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en kuzey kapı, profil (Kat.No.049)

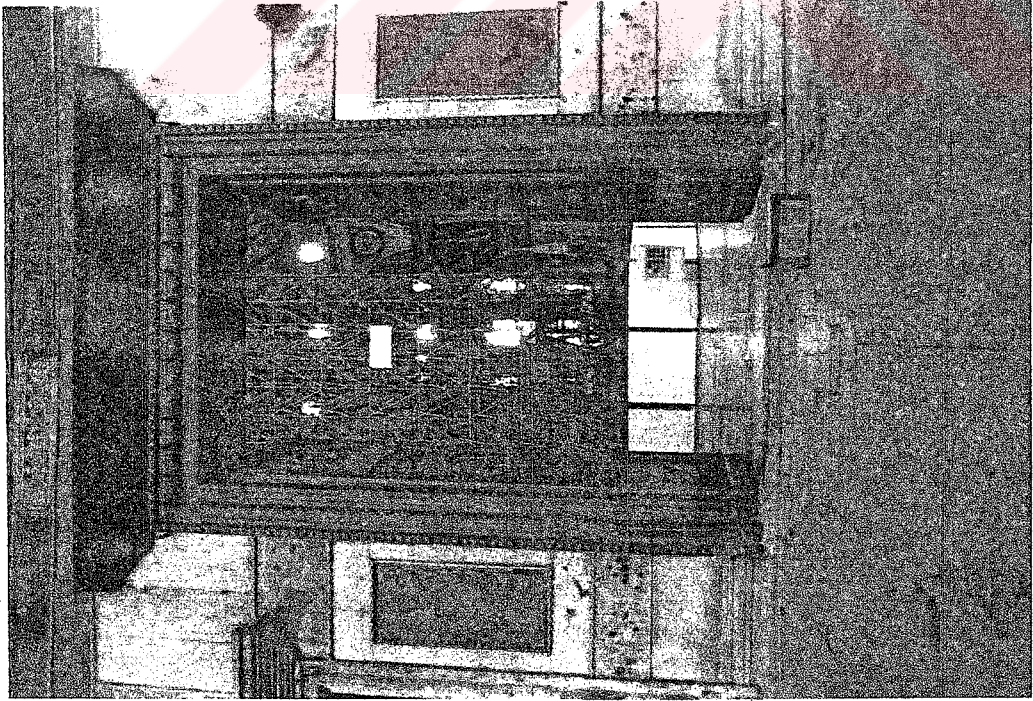
Şekil A.118. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, dış yüz (Kat.no.050)

Şekil A.119. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, iç yüz (Kat.No.(050)

Şekil A.120. Ayasofya. Narthekse batıdan açılan en güney kapı, dış yüz K söve ve iç yüz lento profili (Kat.no.050)

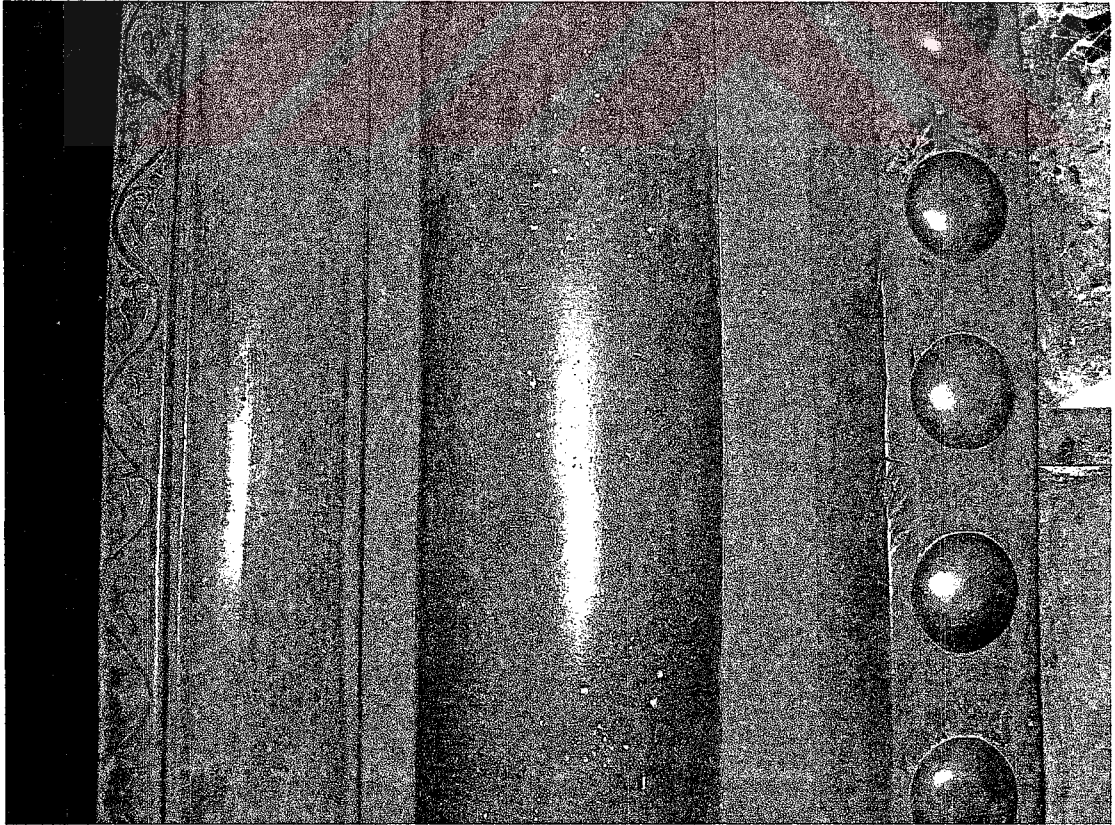
Şekil A.121. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı, dış yüz
(Kat.no.051)

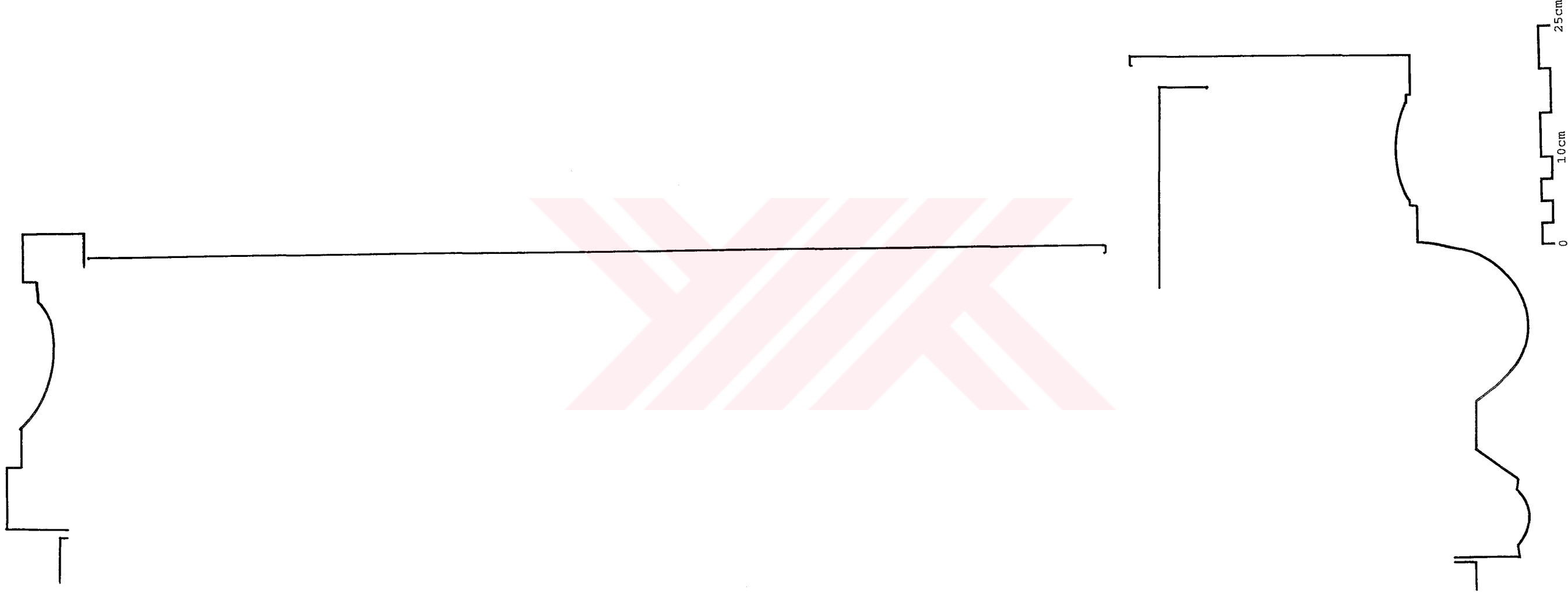
Şekil A.122. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı, iç yüz
(Kat.no.051)

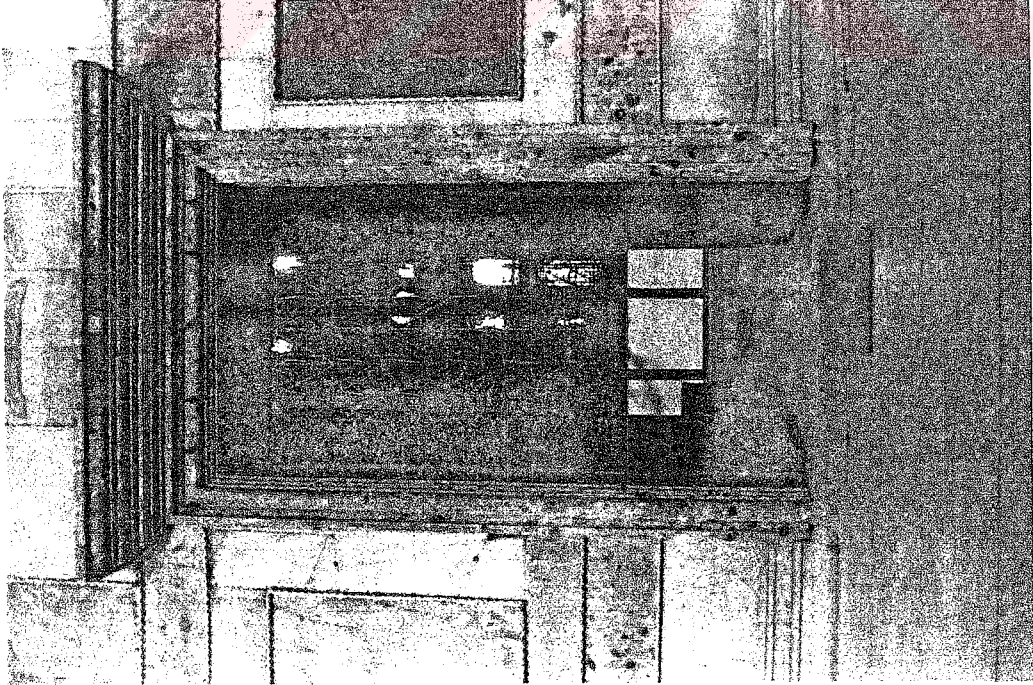
Şekil A.123. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı, dış yüz lento ve lento tacı (Kat.no.051)

Şekil A.124. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı, sağ söve, detay (Kat.no.051)

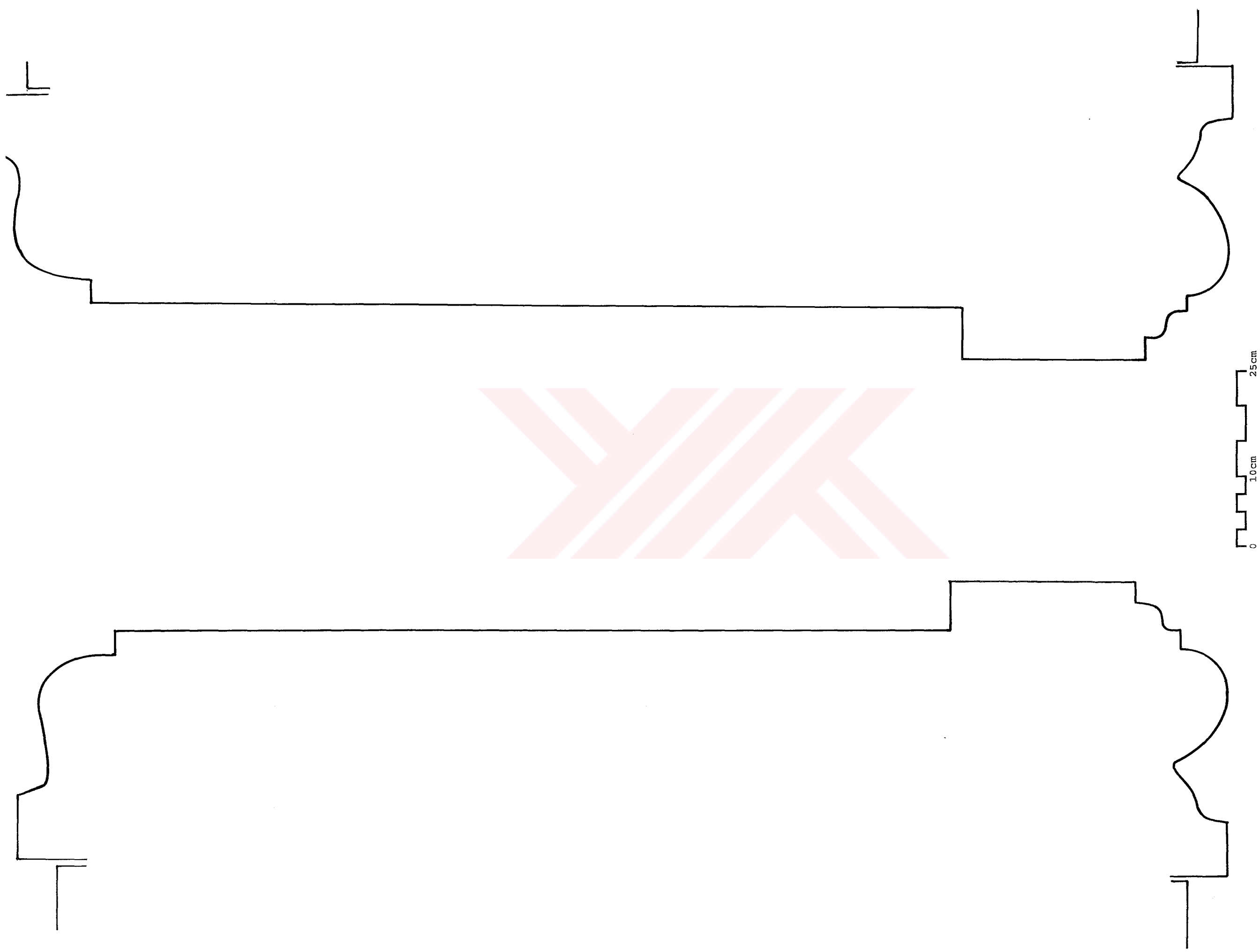
Şekil A.125. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.051)

Şekil A.126. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.052).

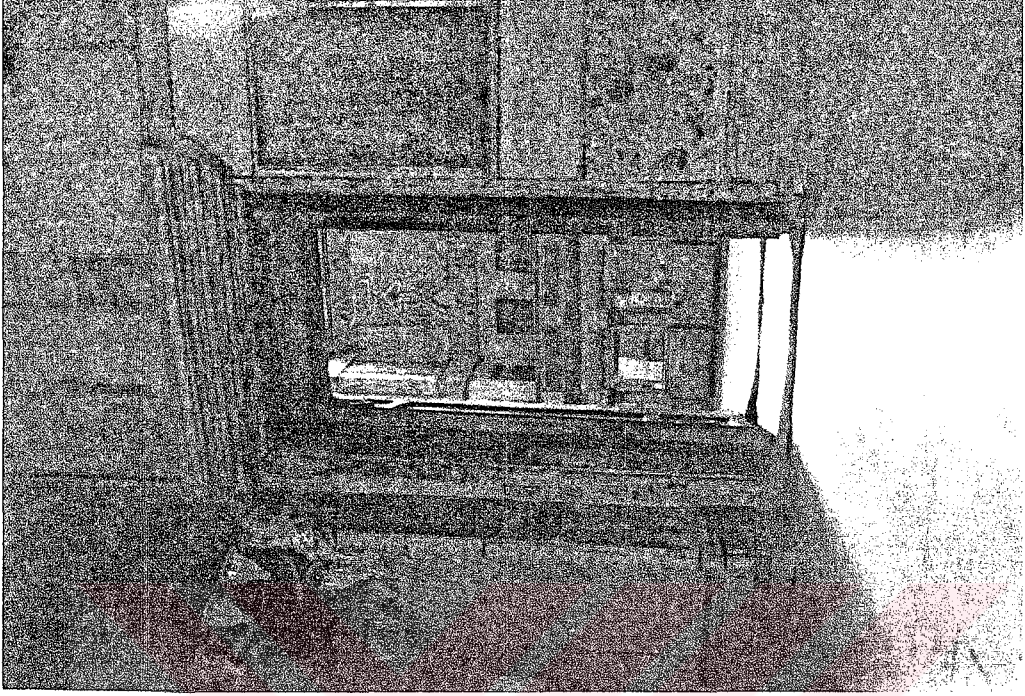
Şekil A.127. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.052).

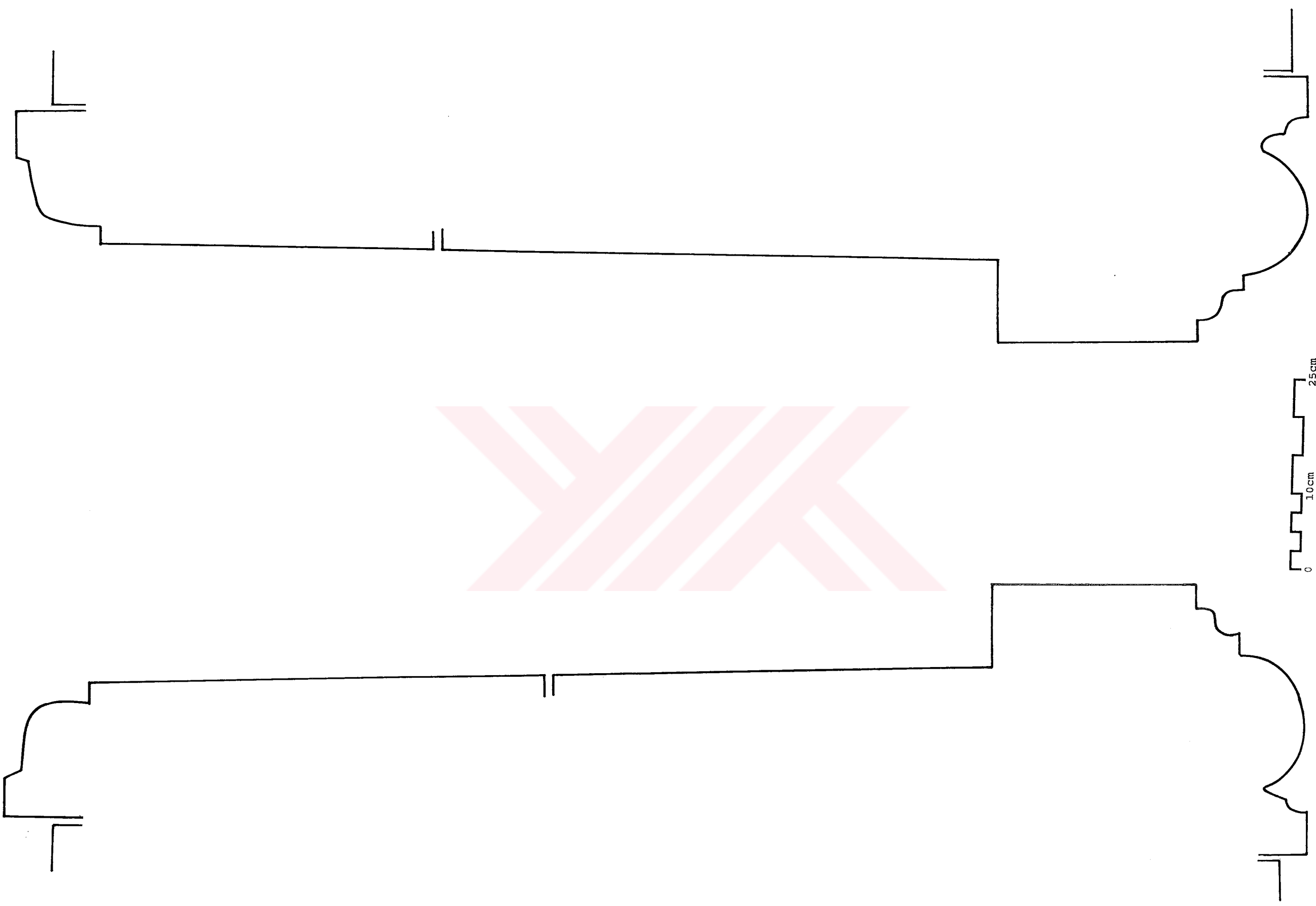
Şekil A.128. Ayasofya. Narteksten naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.052)

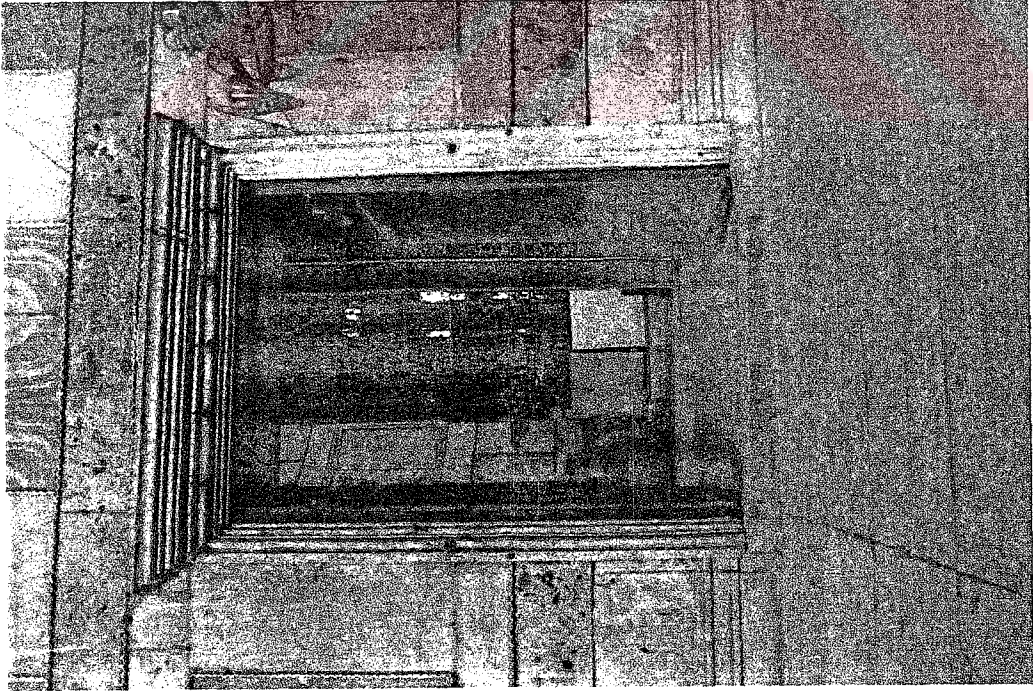
Şekil A.129. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapının
güney yanındaki kapı, dış yüz (Kat.no.053).

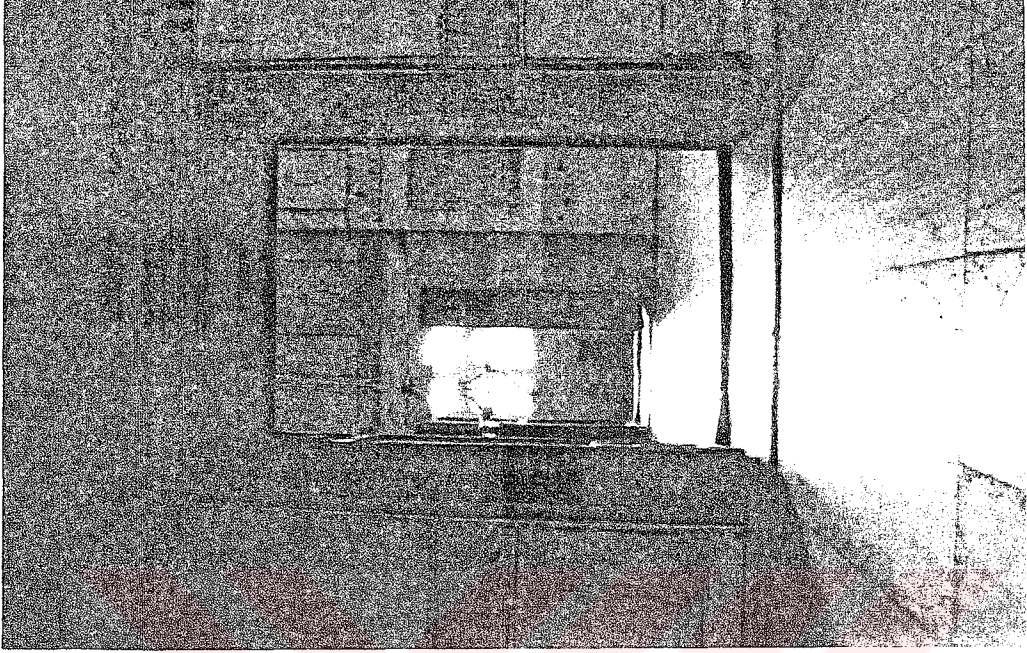
Şekil A.130. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan orta kapının
güney yanındaki kapı, iç yüz (Kat.no.053).

Şekil A.131. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.053).

Şekil A.132. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, dış yüz (Kat.no. 054).

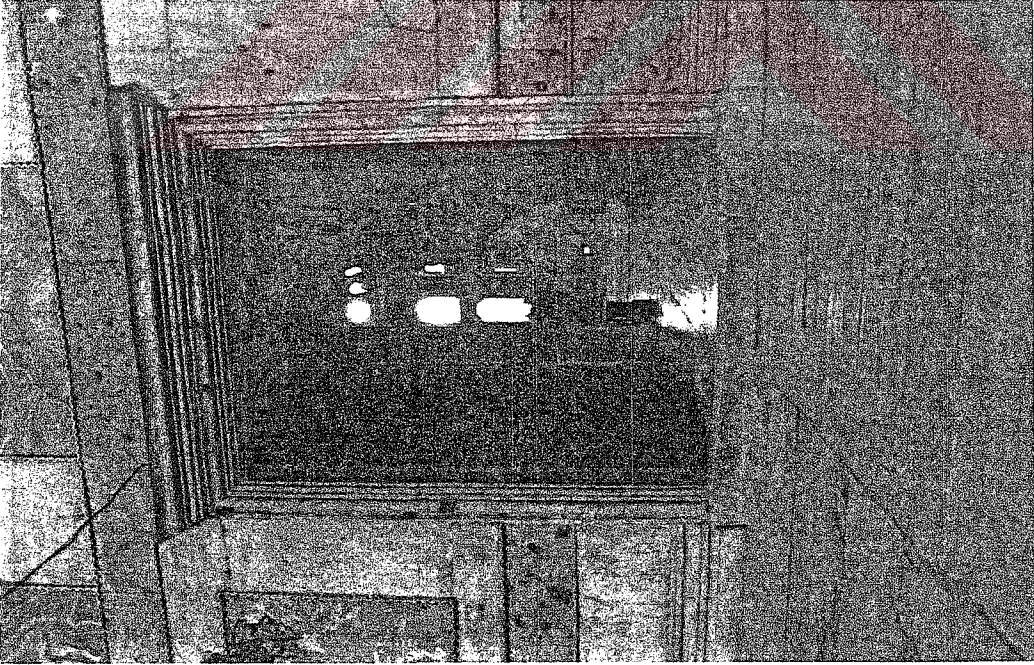

Şekil A.133. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, iç yüz (Kat.no. 054)

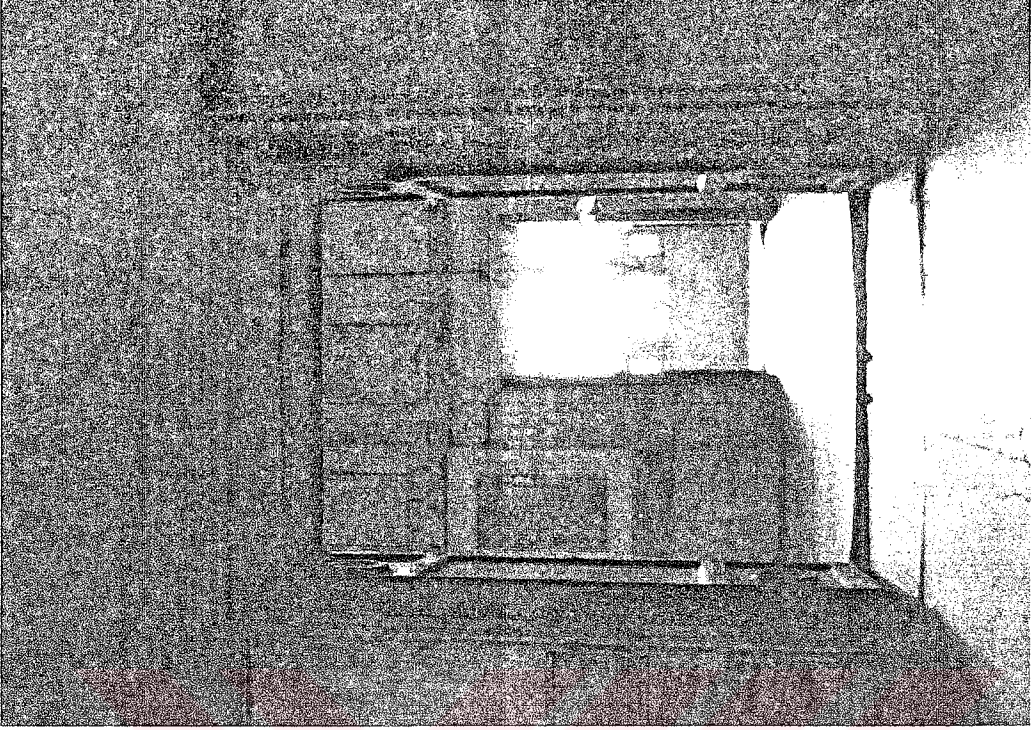

0 10cm 25cm

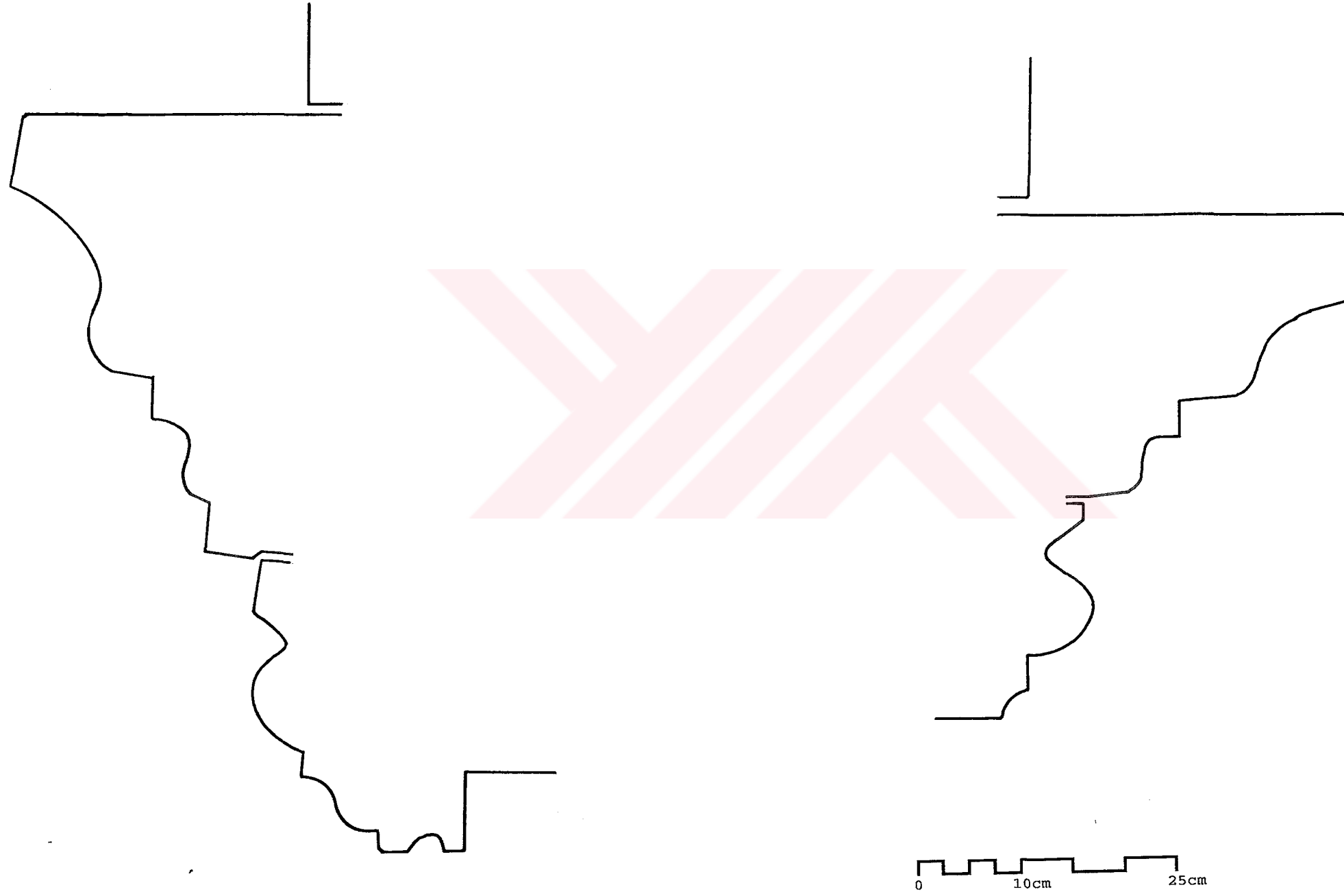
Şekil A.134. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzeyden üçüncü kapı, profil (Kat.no. 054)

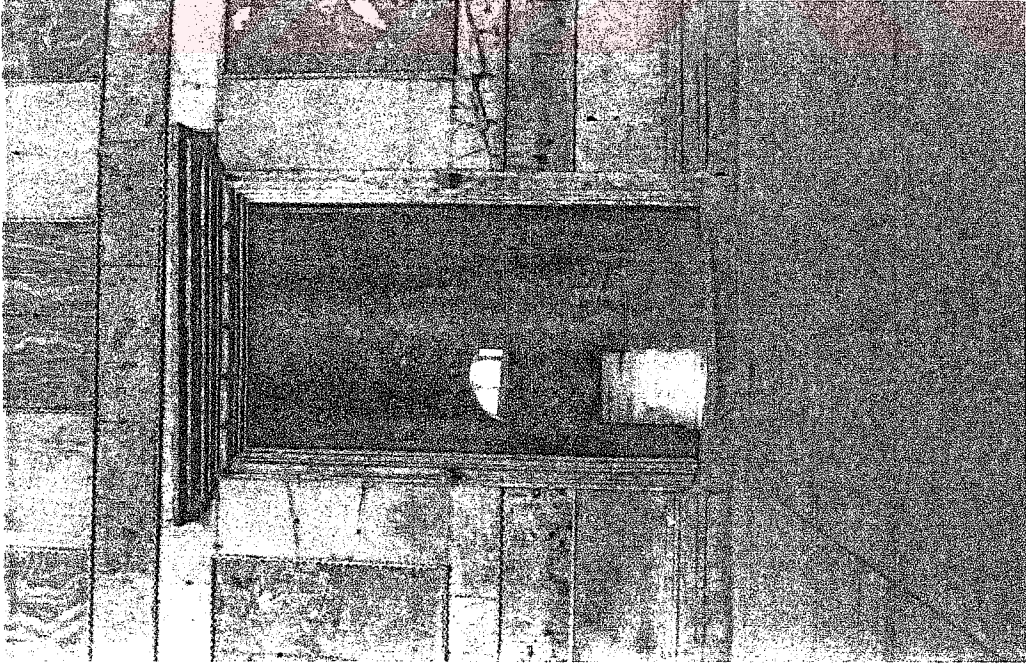
Şekil A.135. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan güneyden üçüncü kapı, dış yüz (Kat.no.055)

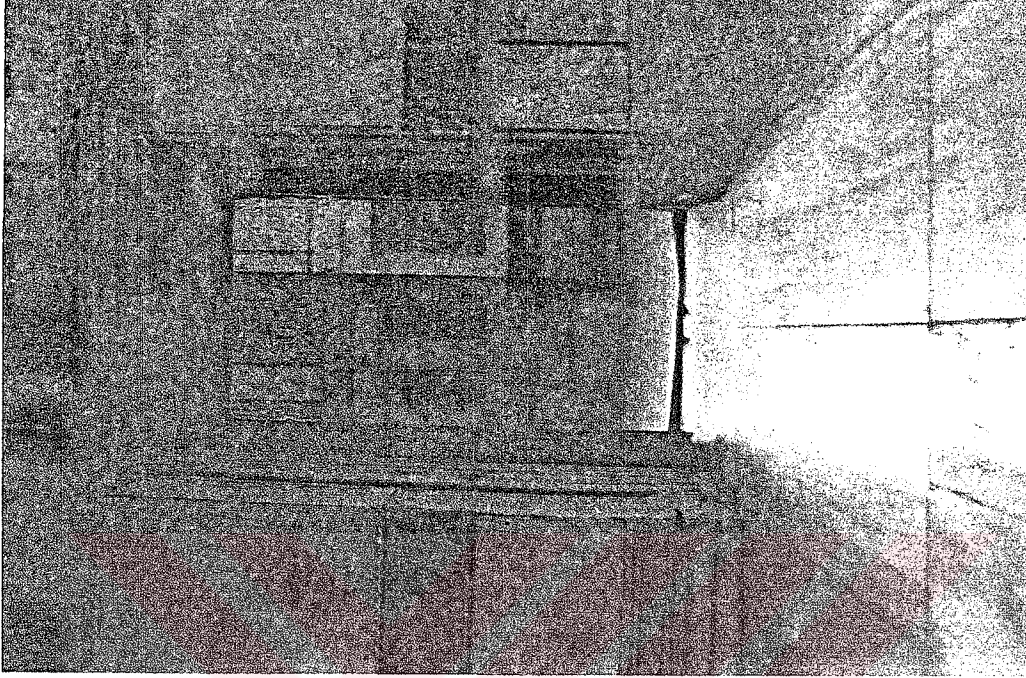
Şekil A.136. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan güneyden üçüncü kapı, iç yüz (Kat.no.055)

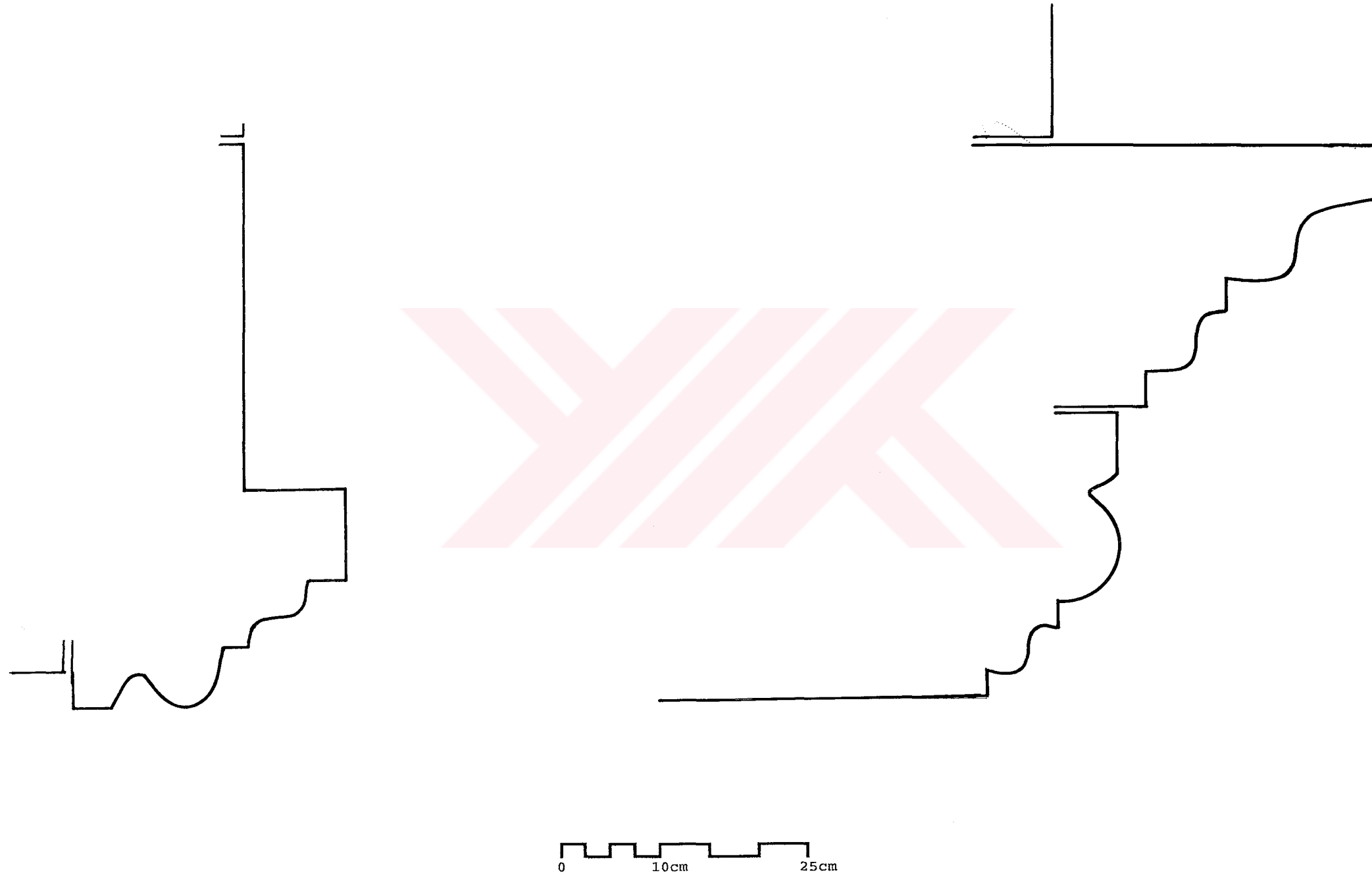
Şekil A.137. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden üçüncü kapı, profil (Kat.no.055)

Şekil A.138. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, dış yüz (Kat.no.056)

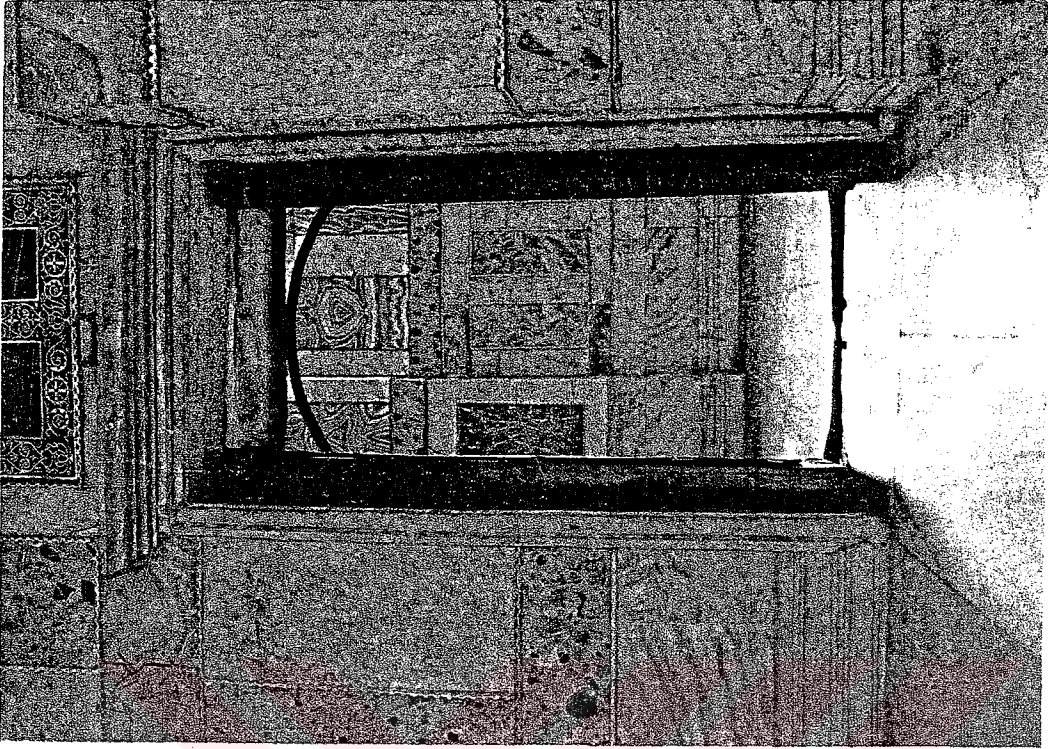
Şekil A.139. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, iç yüz (Kat.no.056)

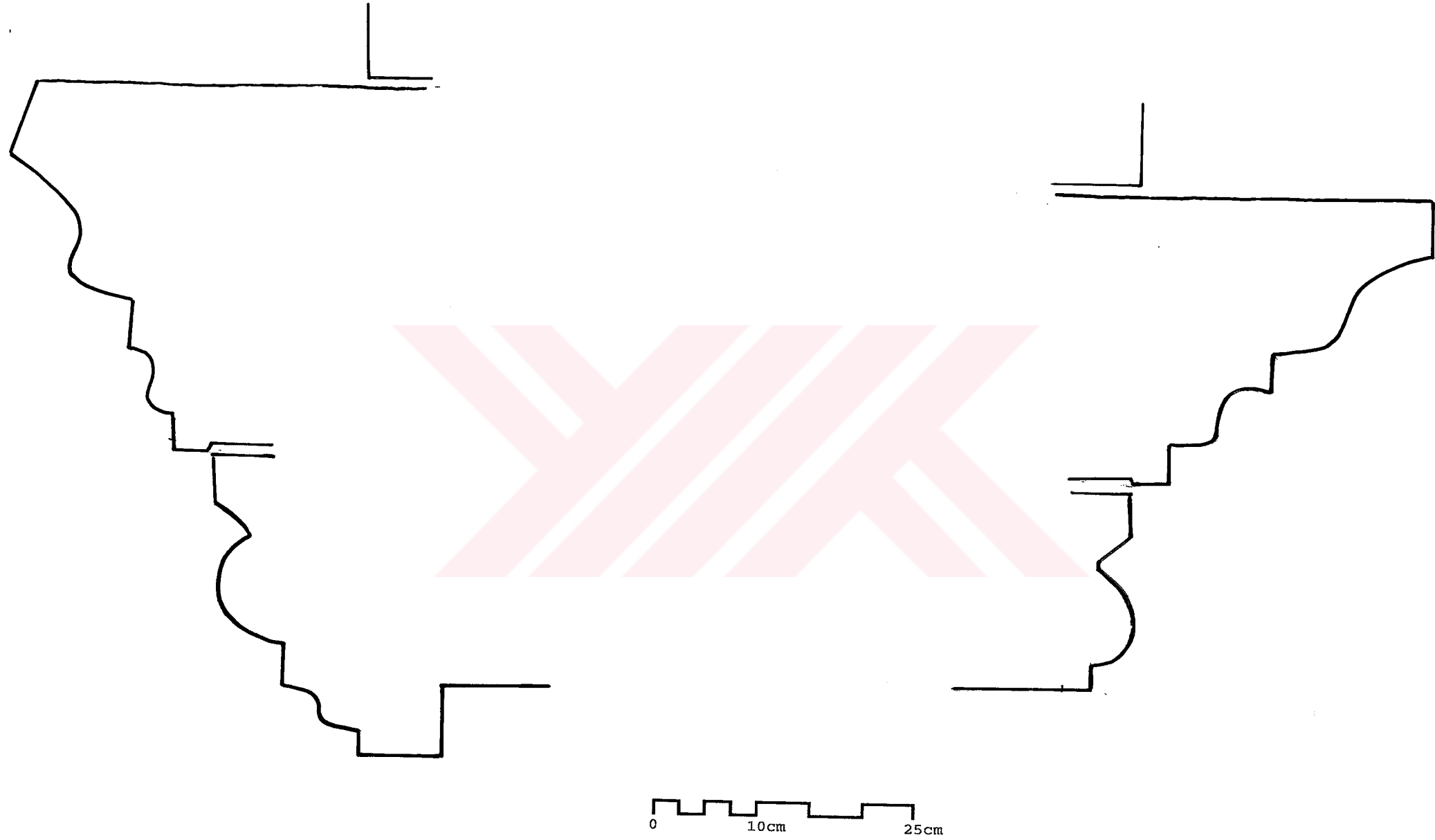
Şekil A.140. Ayasofya. Nartheksdan naosa açılan kuzeyden ikinci kapı, profil (Kat.no. 056)

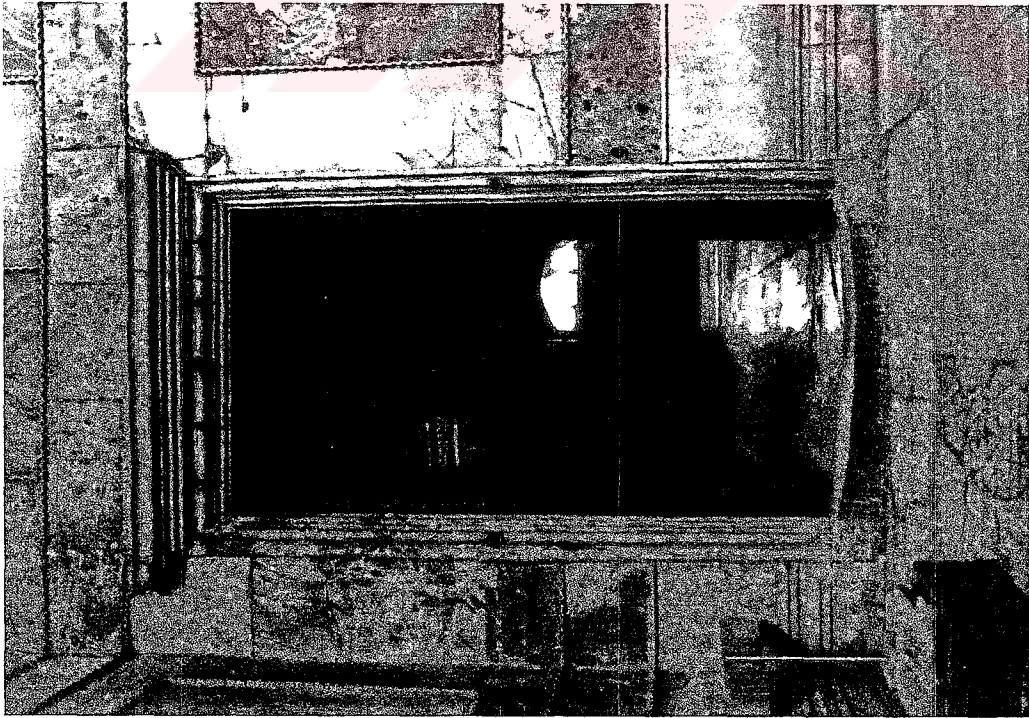
Şekil A.141. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan gñneyden ikinci kapı, dış yüz (Kat.no.057)

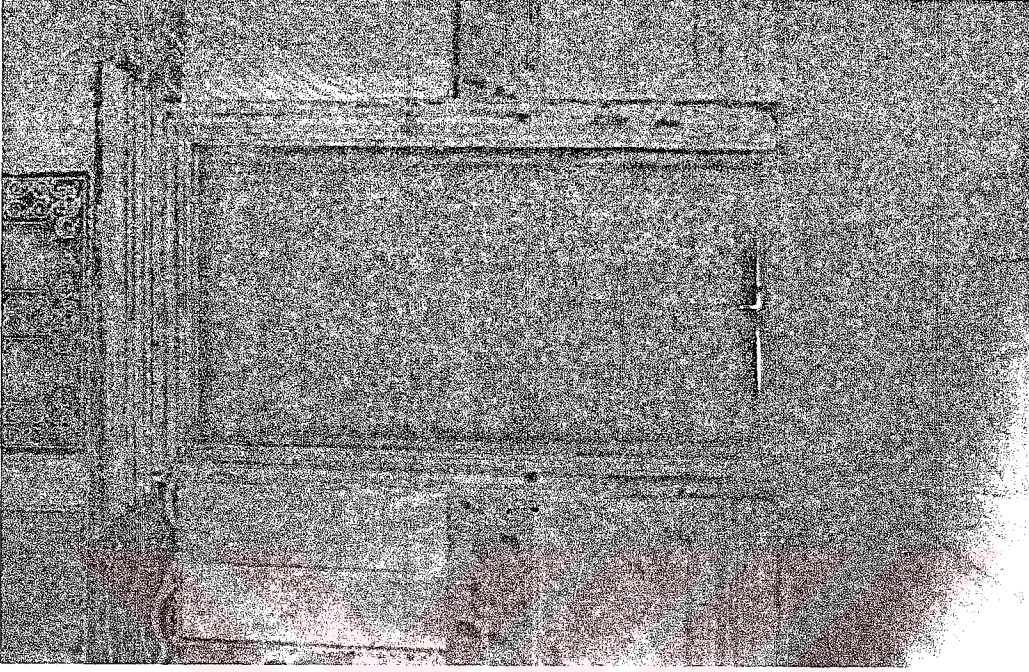
Şekil A.142. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan gñneyden ikinci kapı, iç yüz (Kat.no.057)

Şekil A.143. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güneyden ikinci kapı, profil (Kat.no. 057)

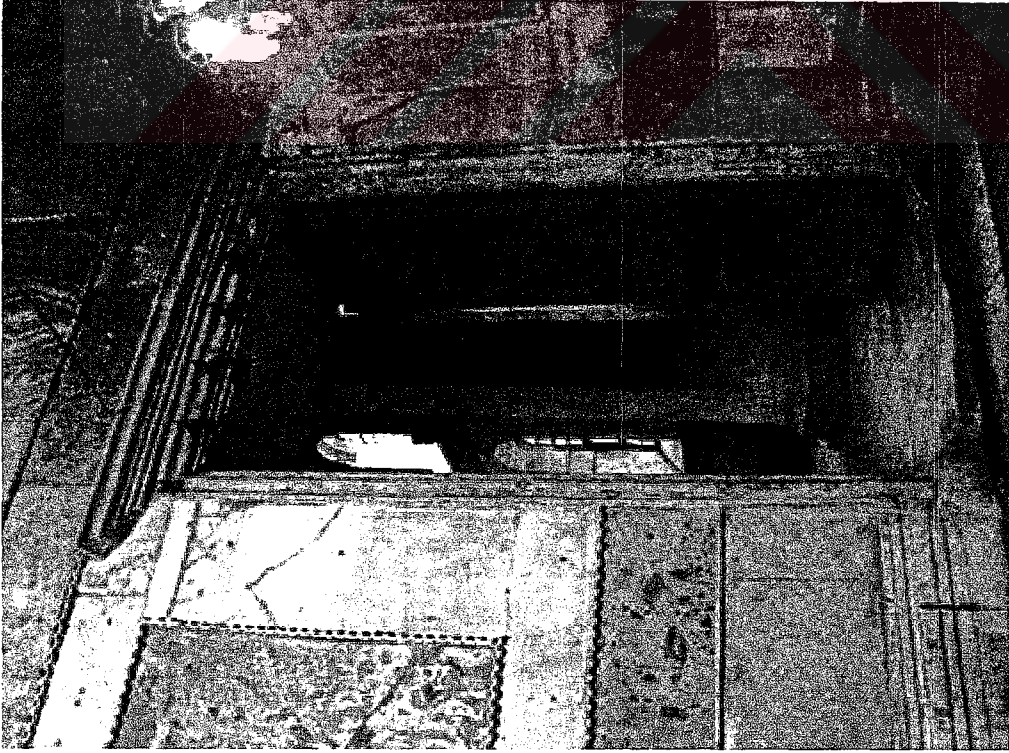
Şekil A.144. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan en kuzey kapı, dış yüz (Kat.no.058)

Şekil A.145. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan en kuzey kapı, iç yüz (Kat.no.058)

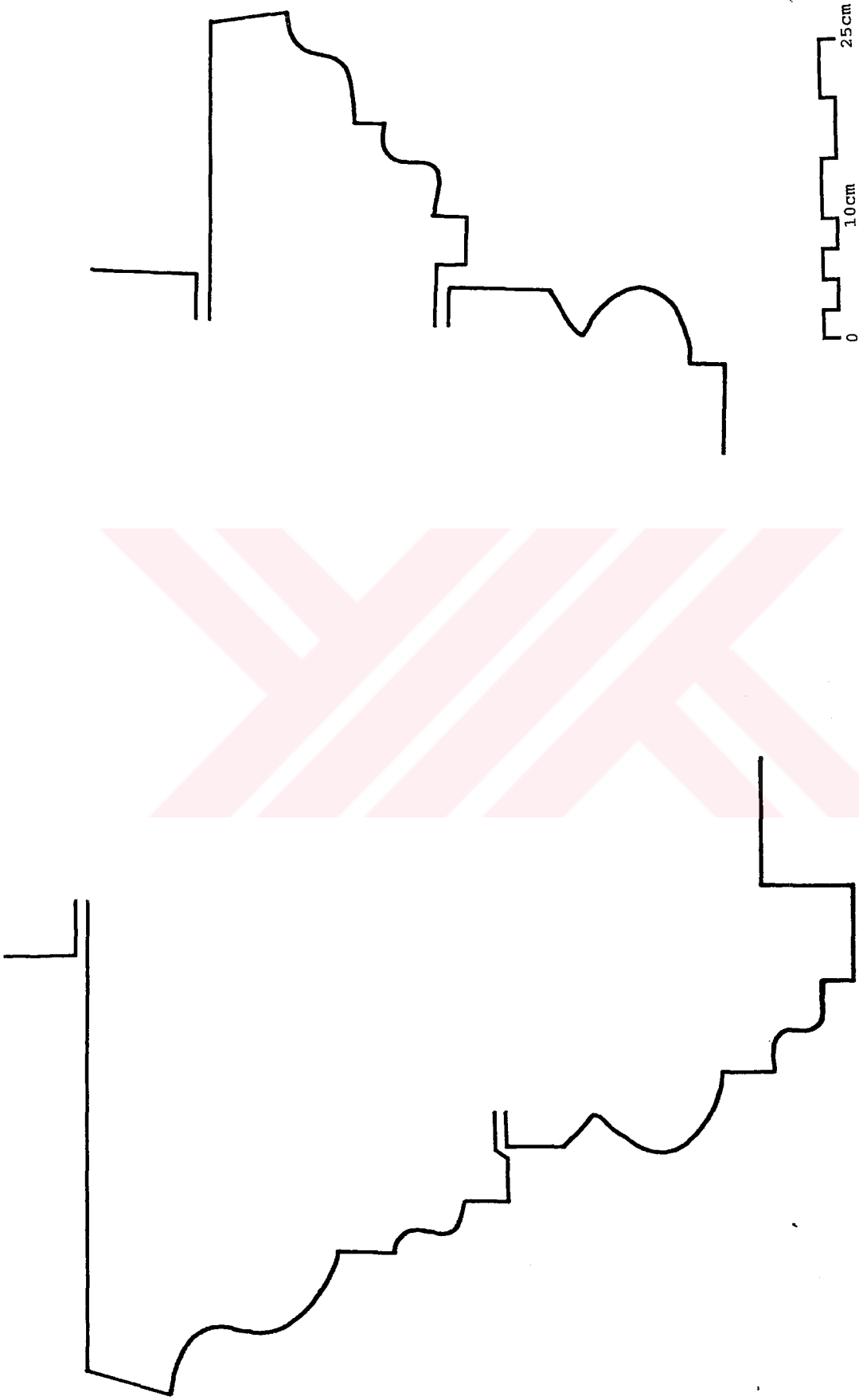
Şekil A.146. Ayasofya. Nartheksden naosa açılan en kuzey kapı, profil (Kat.no.058)

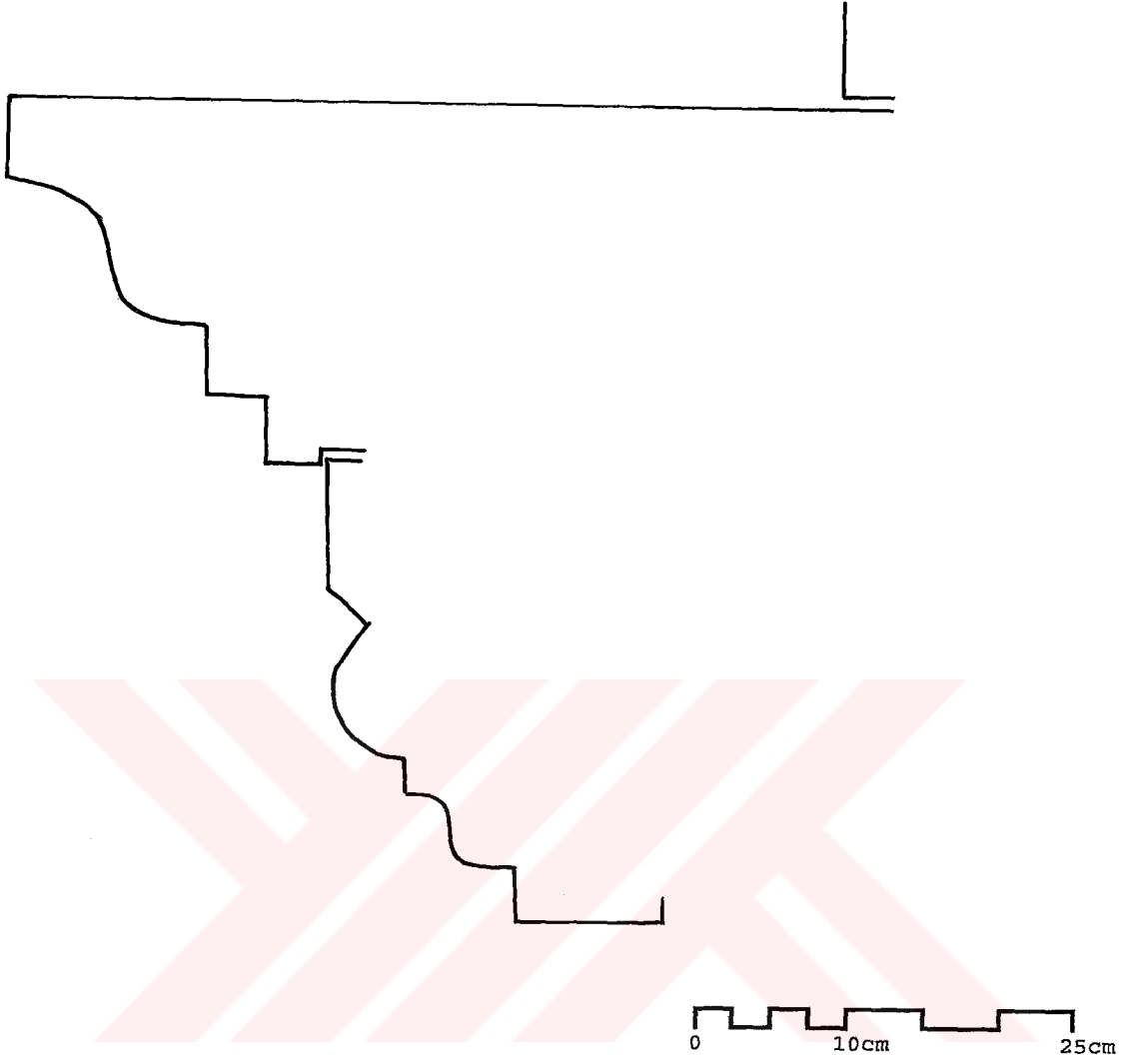
Şekil A.147. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan en güney kapı, dış yüz (Kat.no.059)

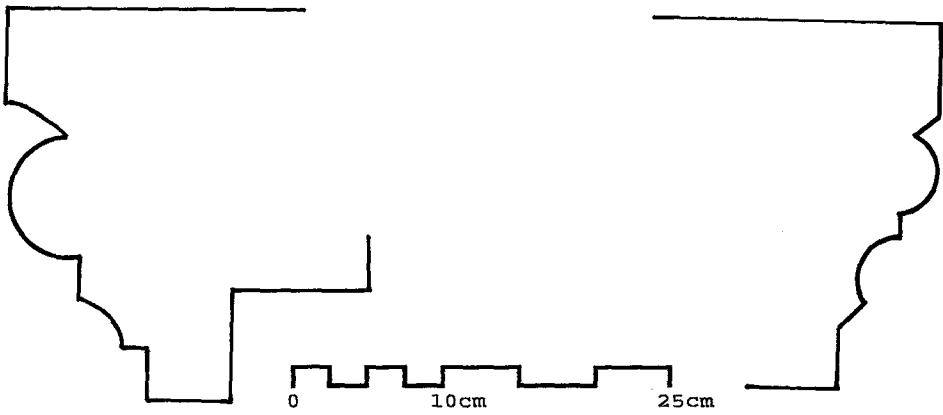
Şekil A.148. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan en güney kapı, iç yüz (Kat.no.059)

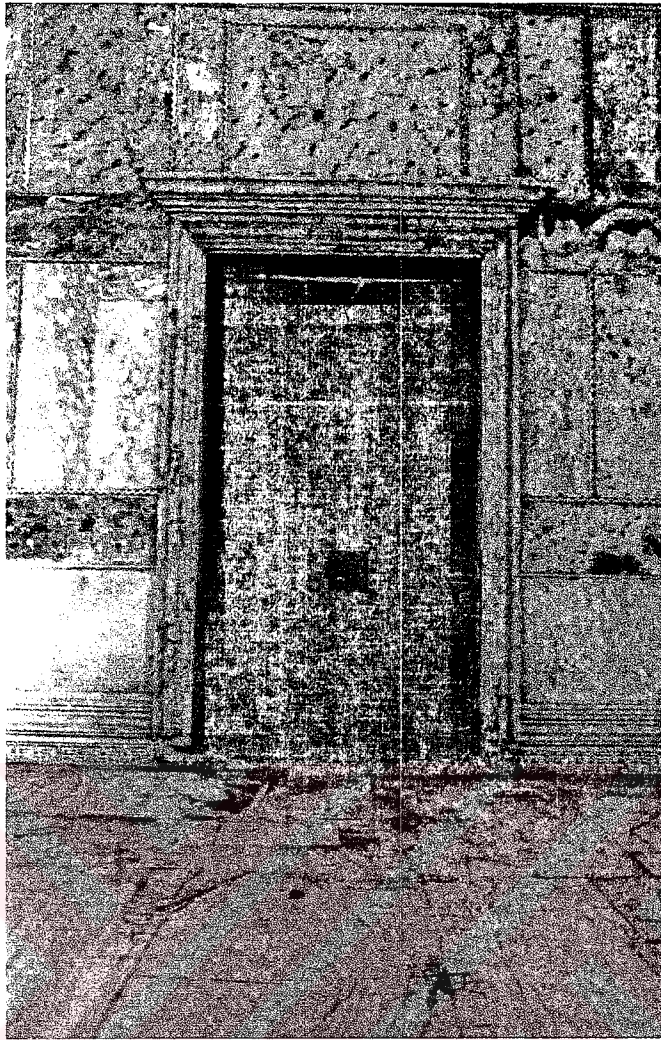
Şekil A.149. Ayasofya. Nartheksten naosa açılan en gliney kapı, profil (Kat.no.059)

Şekil A.150. Ayasofya. Güneyden naosa açılan
orta kapı (kapı no. 27), profil (Kat.no.060)

Şekil A.151. Ayasofya. Güneyden naosa açılan
doğu kapı (kapı no.28), profil (Kat.no.061)

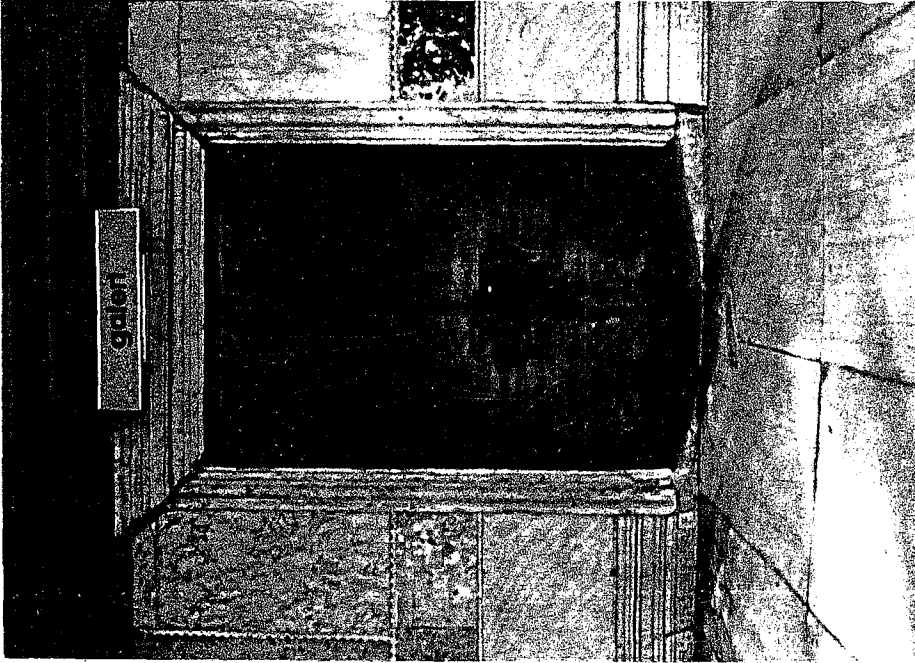
Şekil A.152. Ayasofya. “Mukaddes Kuyu odası”nın kapısı (kapı no.29), naosdan görünüş (Kat.no.062)

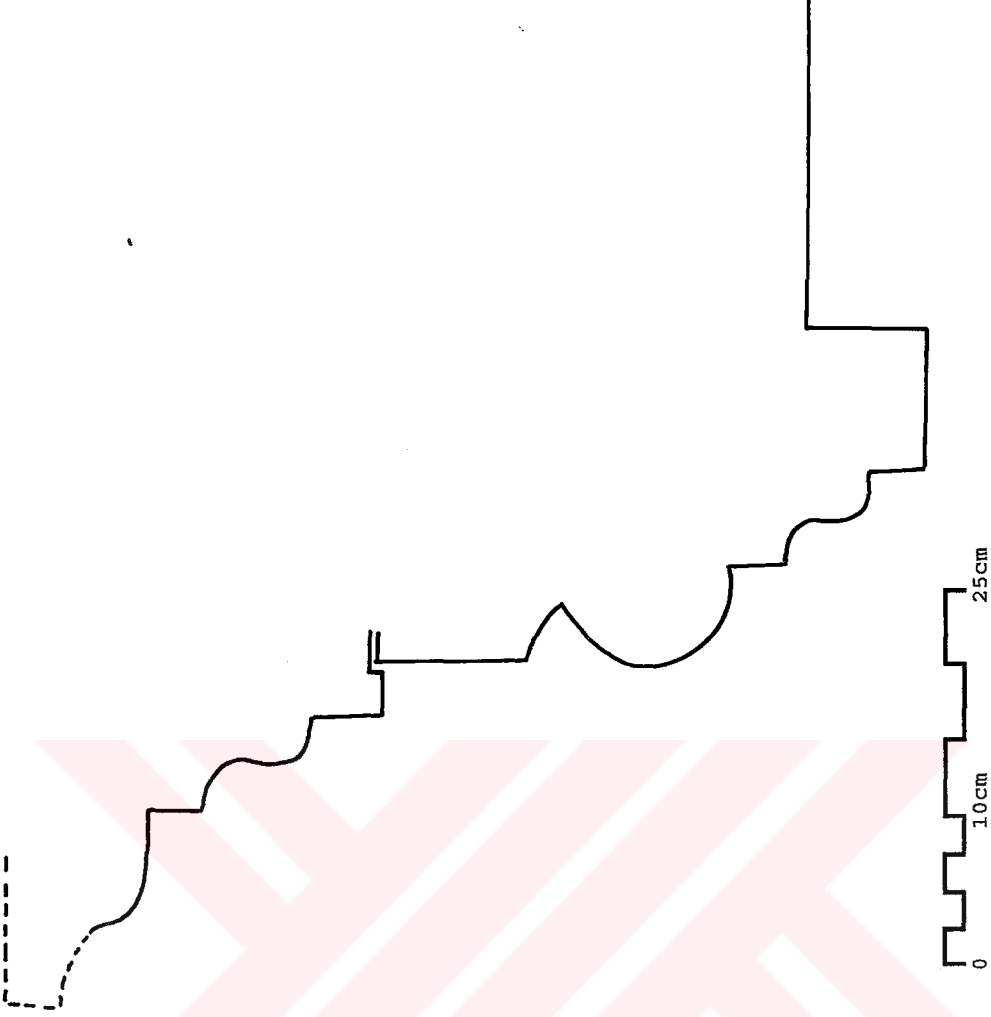
Şekil A.154. Ayasofya. Apsisin güneyindeki küçük kapı (kapı no.30), naosdan görünüş (Kat.no. 063)

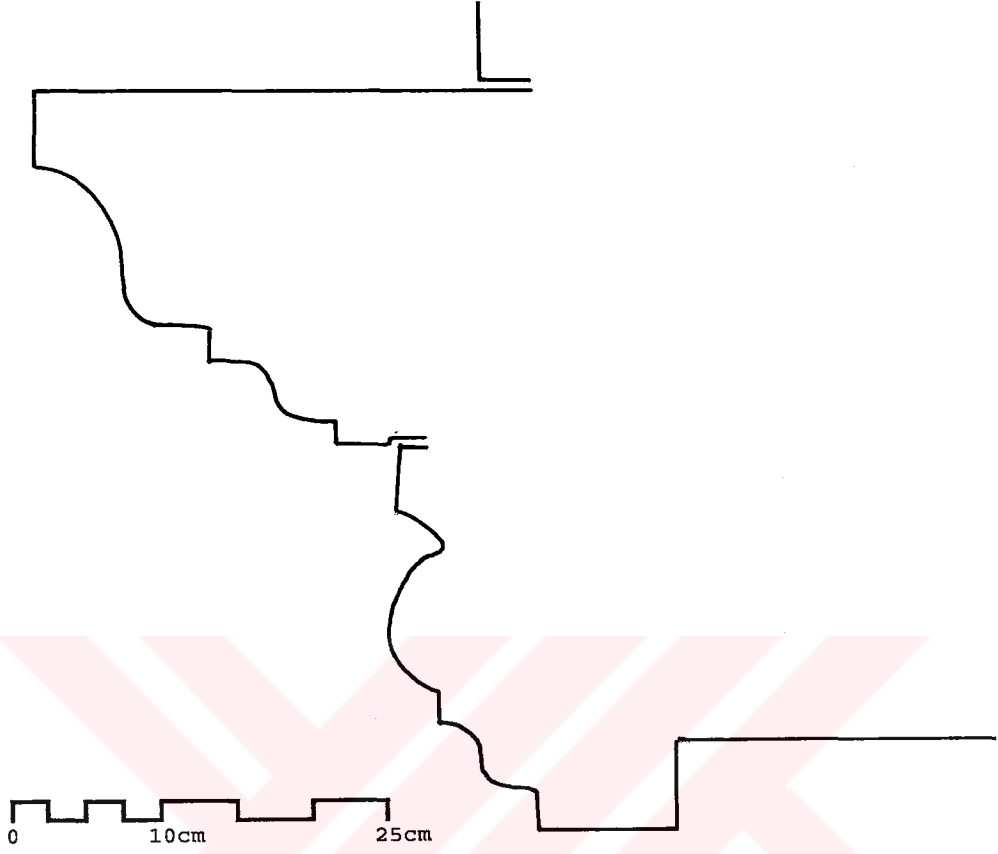
Şekil A.155. Ayasofya. Apsisin güneyindeki küçük kapı (kapı no.30), profil (Kat.no.063)

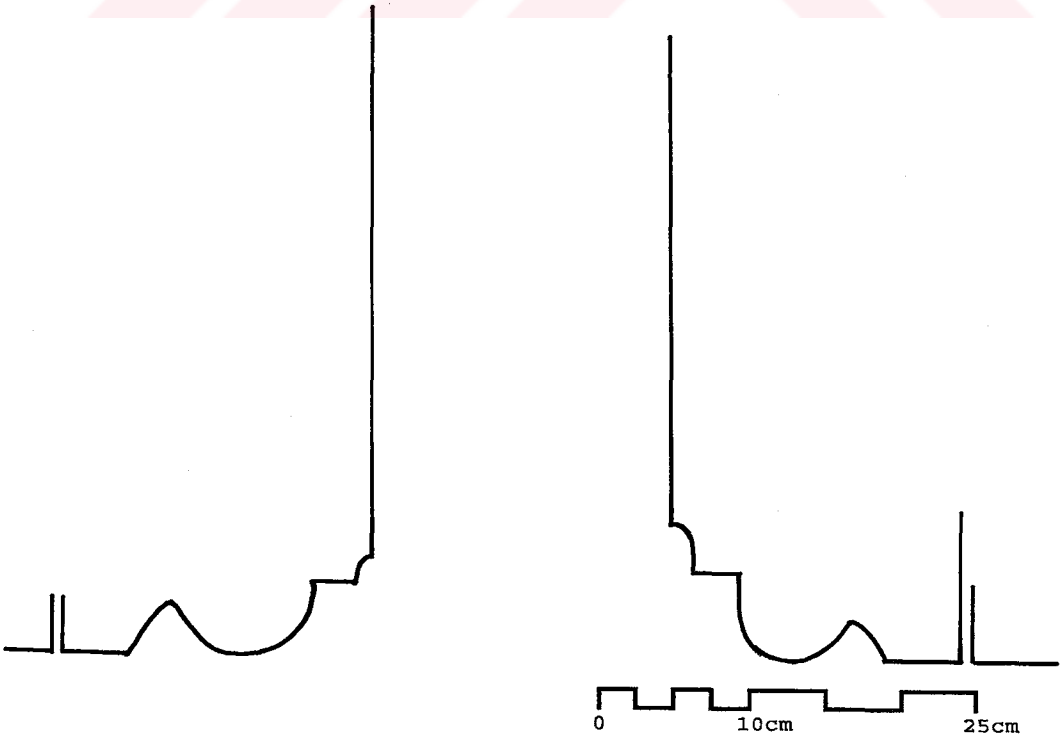
Şekil A.156. Ayasofya. Apsisin kuzeyindeki kapı
(kapı no.31), naosdan görüntü (Kat.no.064)

Şekil A.157. Ayasofya. Apsisin kuzeyindeki kapı (kapı no.31), profil (Kat.no.064)

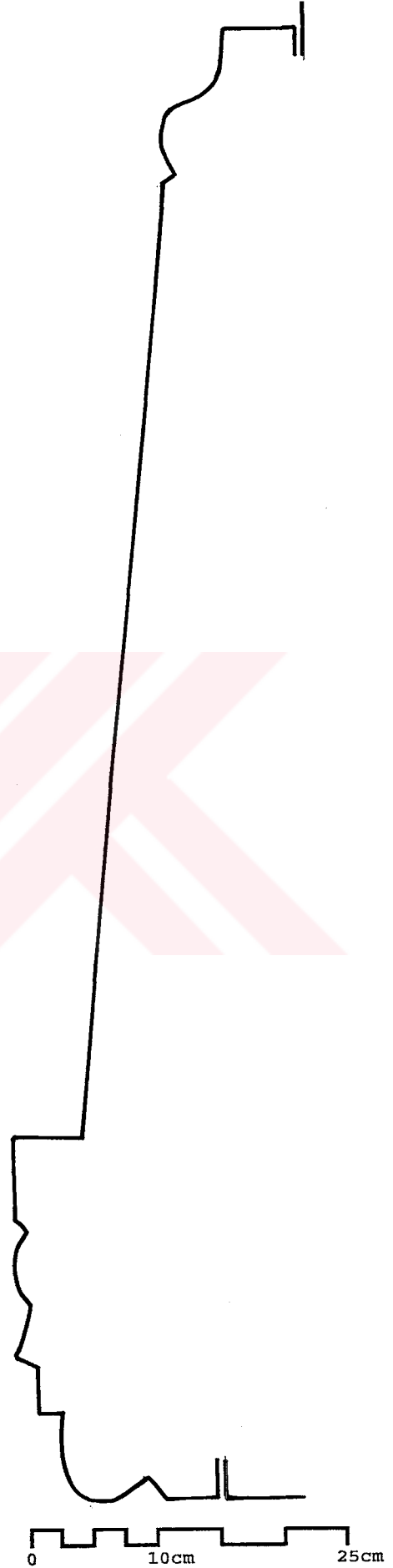
Şekil A.158. Ayasofya. Kuzeyden naosa açılan
doğu kapı (kapı no.33), profil (Kat.no.065)

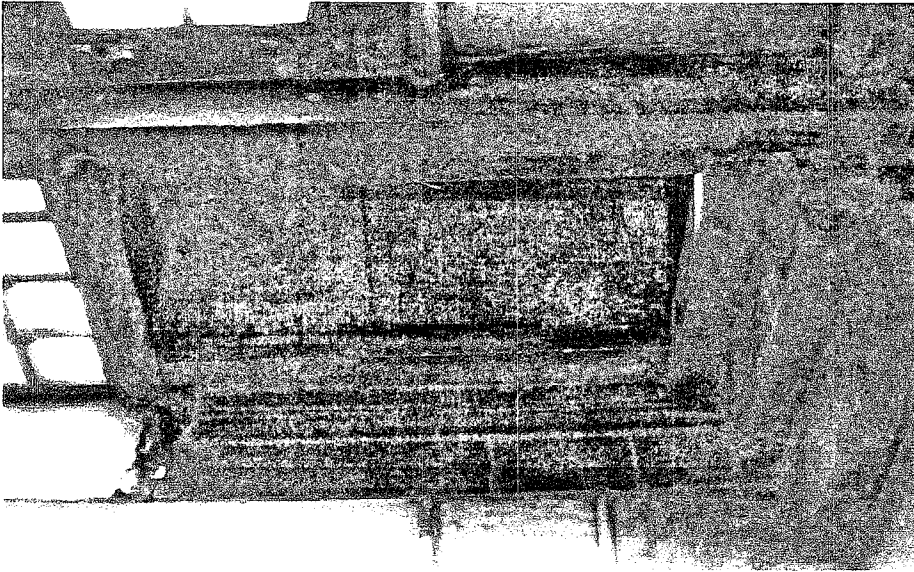
Şekil A.159. Ayasofya. Kuzey cephe orta kapı, (kapı no.34), profil (Kat.no.066)

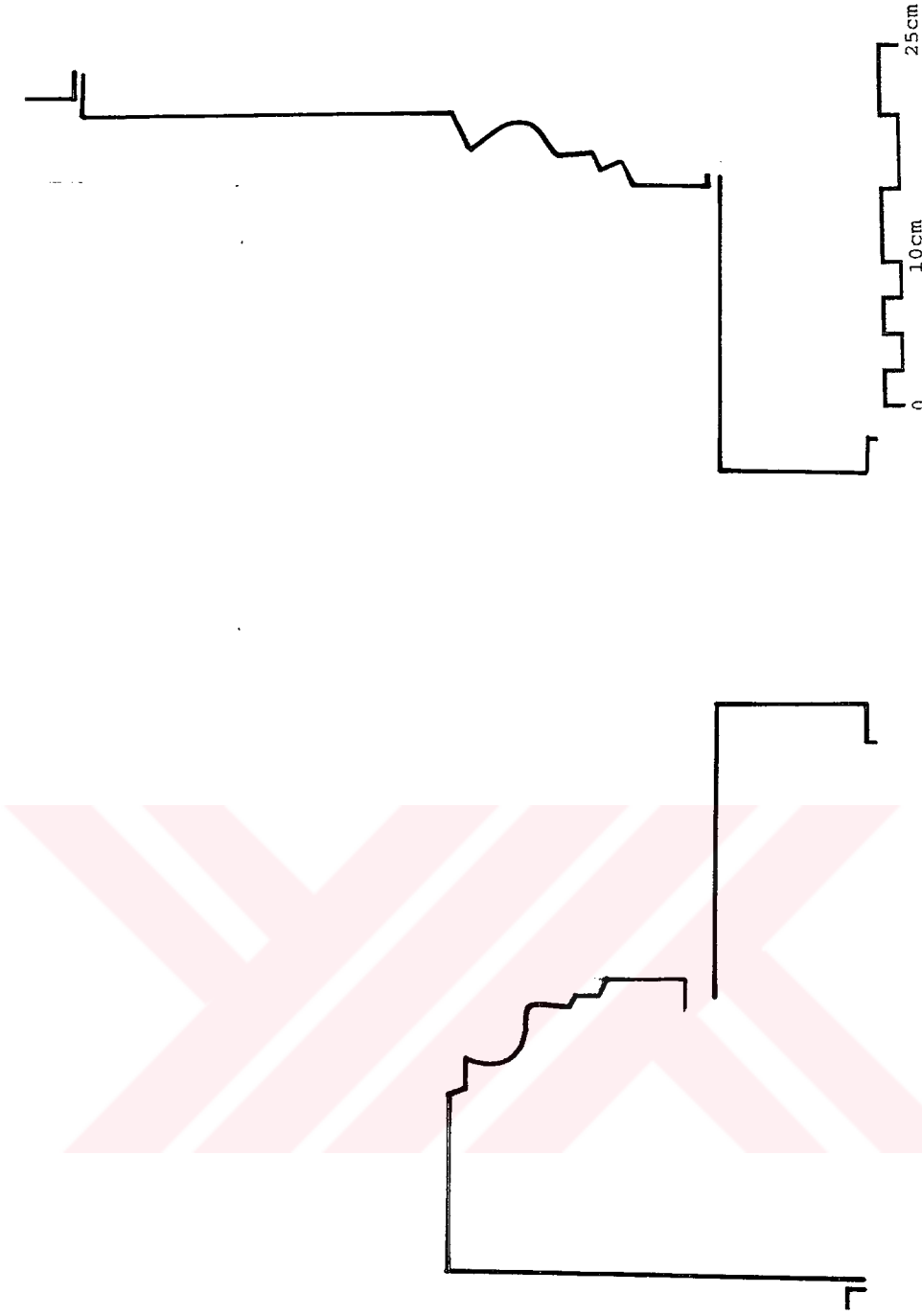
Şekil A.160. Ayasofya. Güney galerinin batısındaki kapı, dış yüz (Kat.no.067)

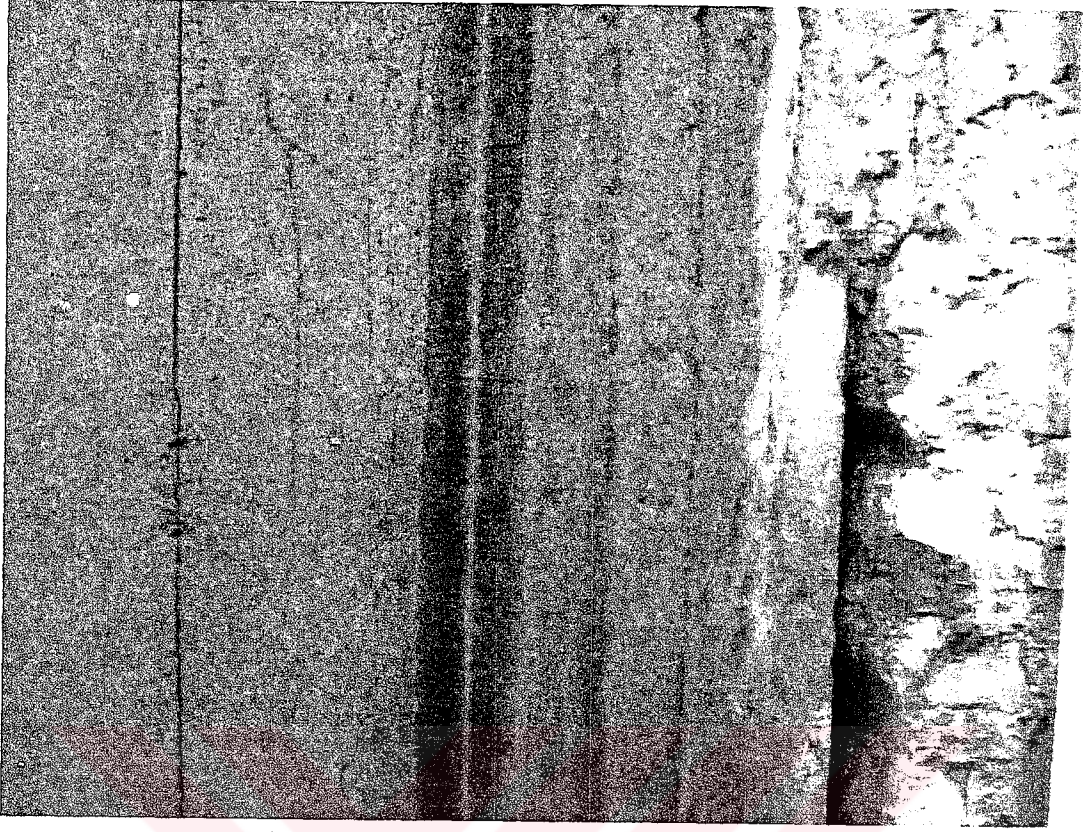
Şekil A.161. Ayasofya. Güney galerinin batısındaki kapı, profil (Kat.no.067)

Şekil A.162. Ayasofya. Batı galerinin batı cephesinin güneyindeki kapı, geleriden görüntü (Kat.no.068)

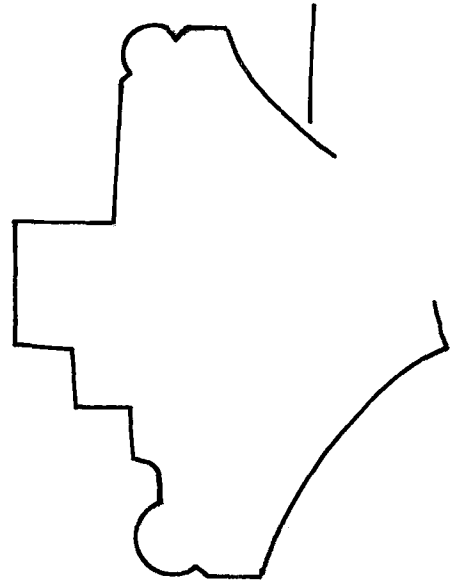
Şekil A.163. Ayasofya. Batı galerinin batı cephesinin güneyindeki kapı, profil (Kat.no.068)

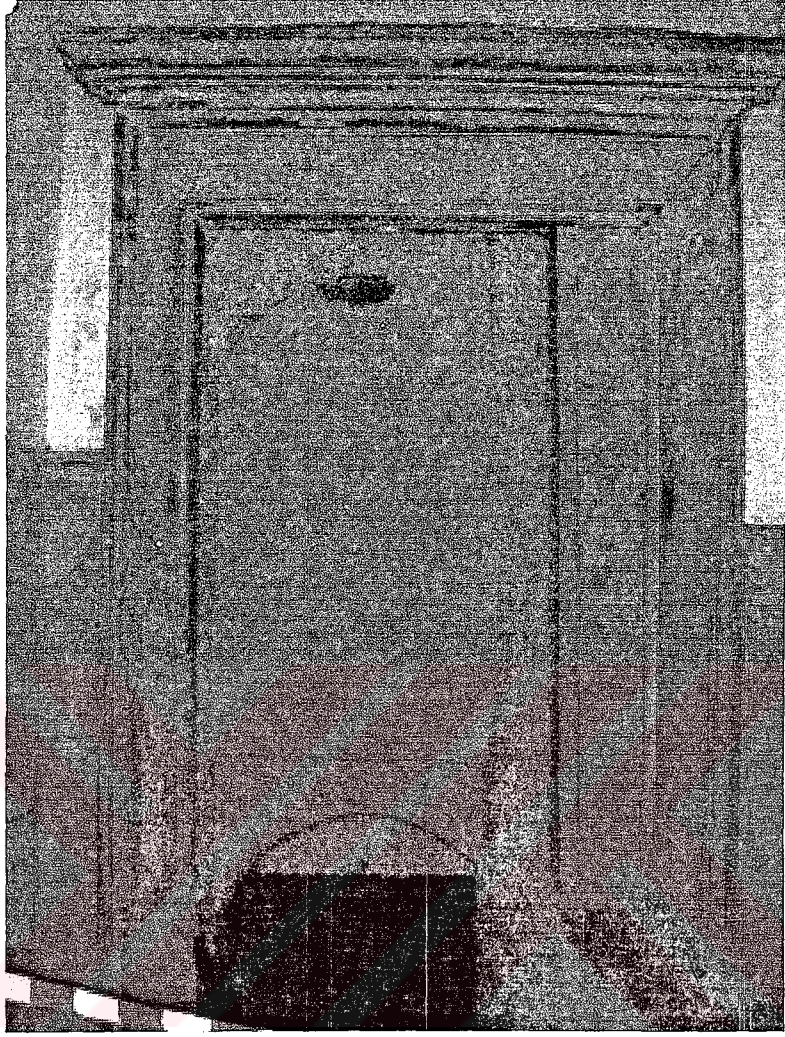
Şekil A.164. Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı (kapı no.46). Dış yüz doğu söve (Kat.no.069)

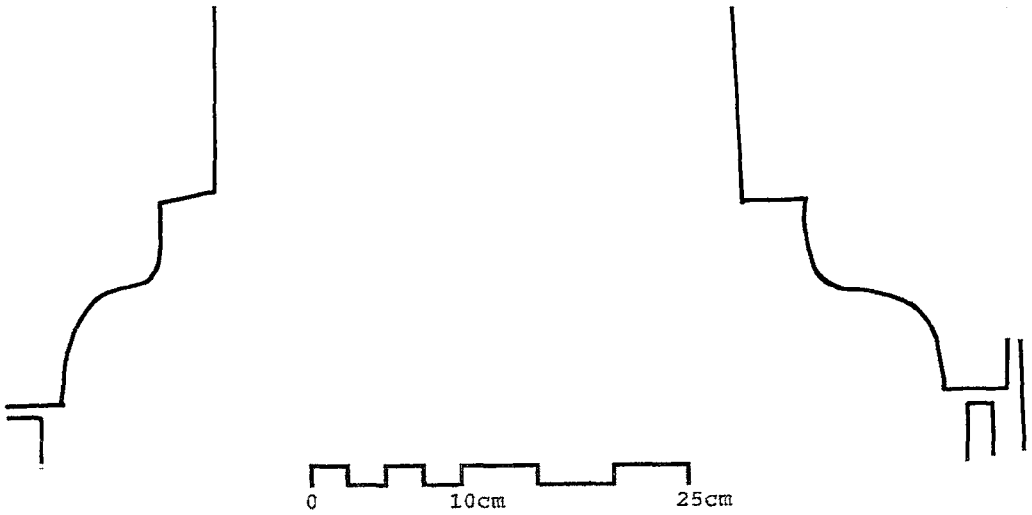
Şekil A.165. Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı (kapı no.46). Galeriden görünüş (Kat.no.069)

Şekil A.166. Ayasofya. Batı galerinin güney duvarındaki kapı, (kapı no.46), profil (Kat.no.069)

Şekil A.167. Ayasofya. Güney galerinin doğusuna açılan kapı (kapı no.47), galeriden görünüş (Kat.no.070)

Şekil A.168. Ayasofya. Güney galerinin doğusuna açılan kapı (kapı no.47), profil (Kat.no.070)

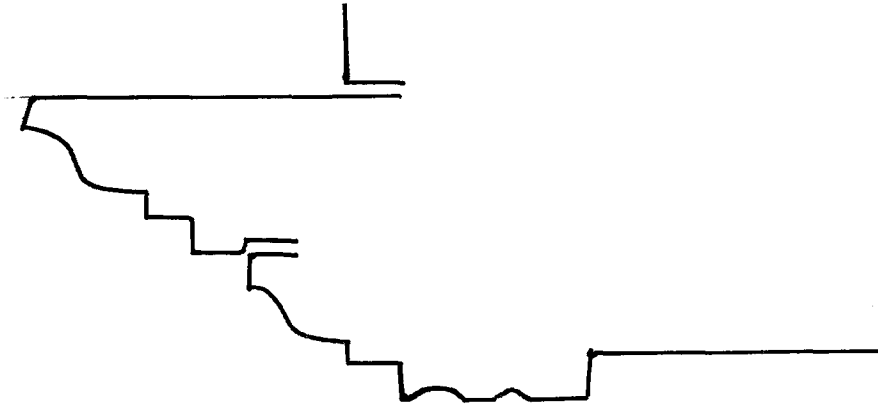
Şekil A.169. Ayasofya. Güney galeri, orta kapı
(kapı no.48), galeriden görünüş(Kat.no.071)

Şekil A.170. Ayasofya. Güney galeri, orta
kapı (kapı no. 48), profil (Kat.no.071)

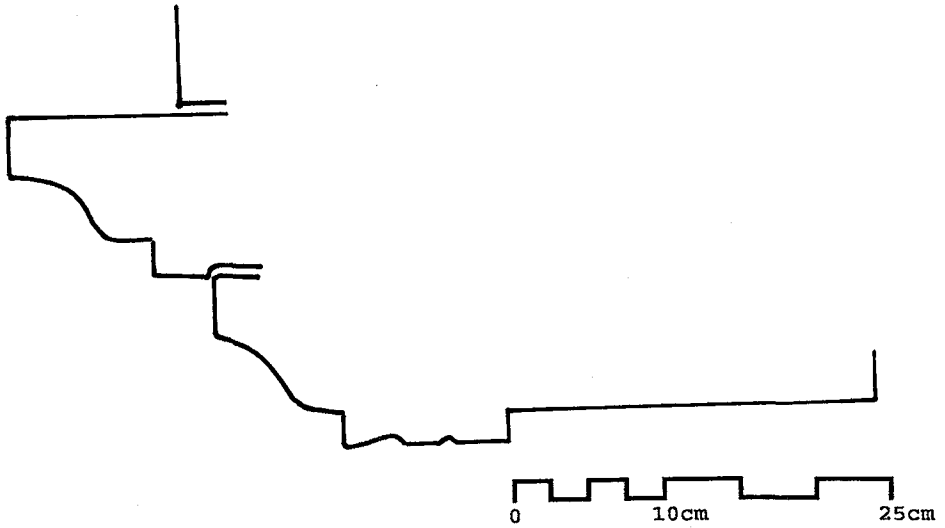
Şekil A.171. Ayasofya. Güney galeri doğu kapı
(kapı no.50), galeriden görünüş (Kat.no.072)

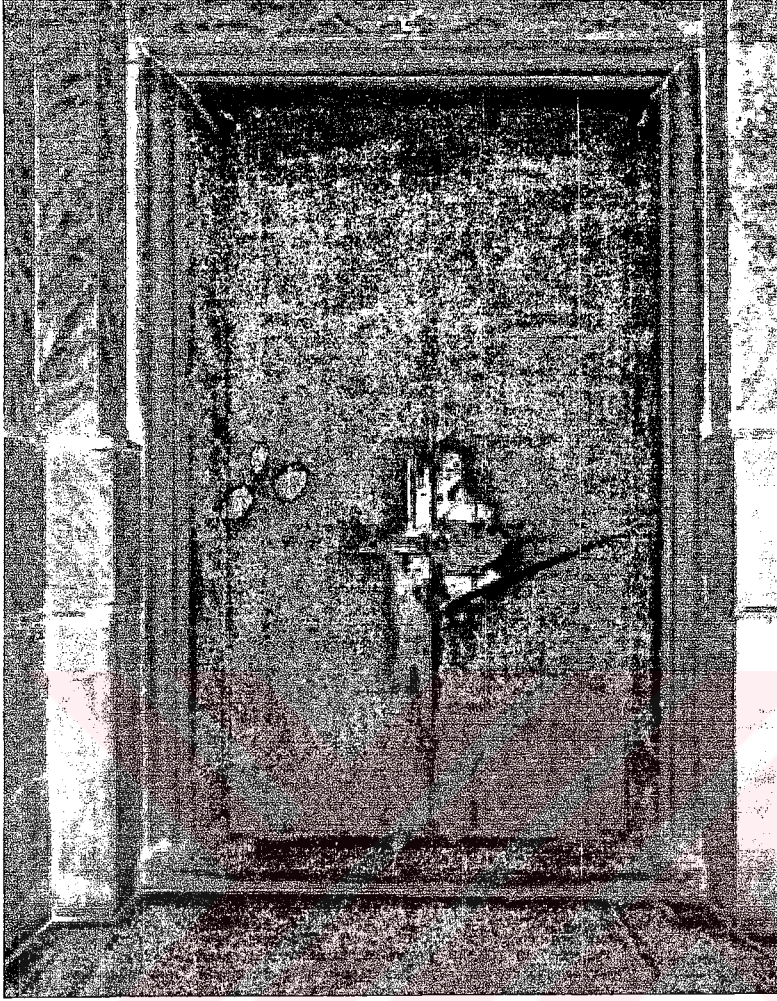
Şekil A.172. Ayasofya. Güney galeri doğu kapı
(kapı no.50), profil (Kat.no.072)

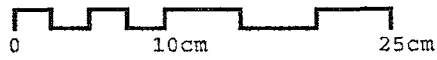
Şekil A.173. Ayasofya. Güney galerinin doğu ucundaki kapı (kapı no.51), galeriden görünüş, (Kat.no.073)

Şekil A.174. Ayasofya. Güney galerinin doğu ucundaki kapı (kapı no.51), profil (Kat.no.073)

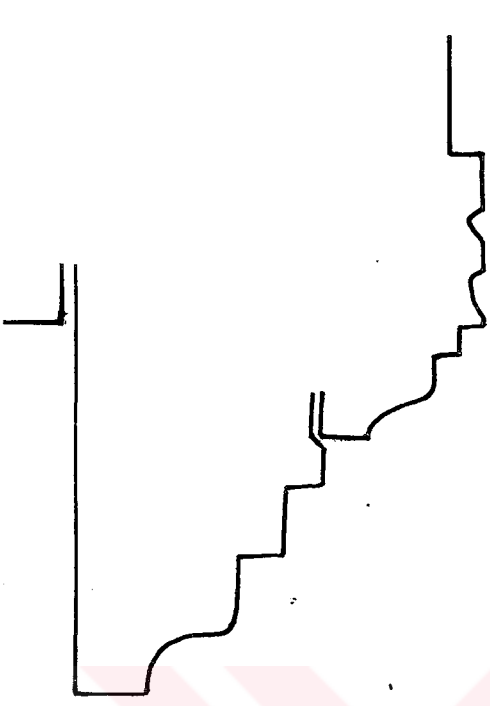
Şekil A.175. Ayasofya. Kuzey galerinin doğu ucundaki kapı, galeriden görünüş (Kat.no.074)

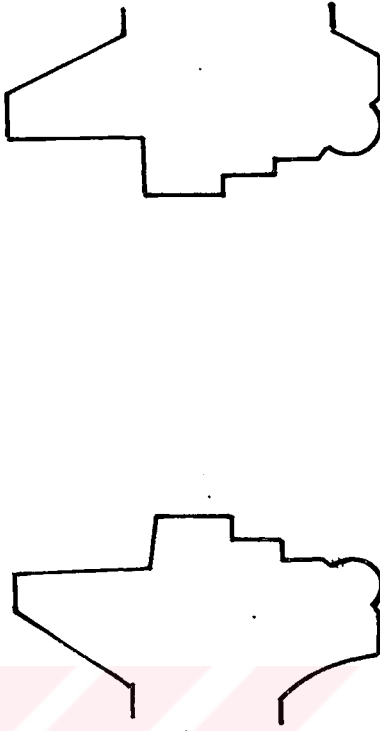
Şekil A.176. Ayasofya. Kuzey galerinin doğu ucundaki kapı, profil (Kat.no.074)

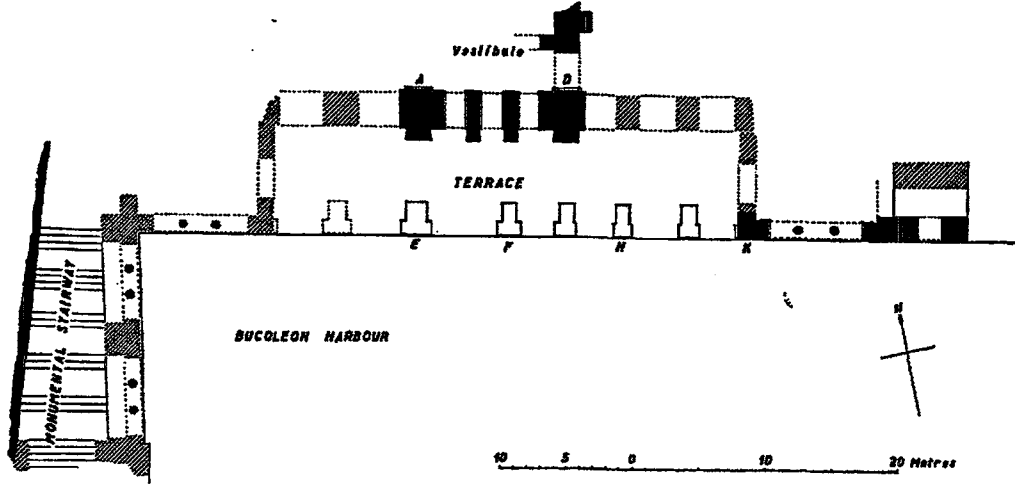
Şekil A.177. Ayasofya. Kuzey galeri doğu kapı (no.53), galeriden görünüş (Kat.no.075)

Şekil A.178. Ayasofya. Kuzey galeri doğu kapı (no.53), profil (Kat.no.075)

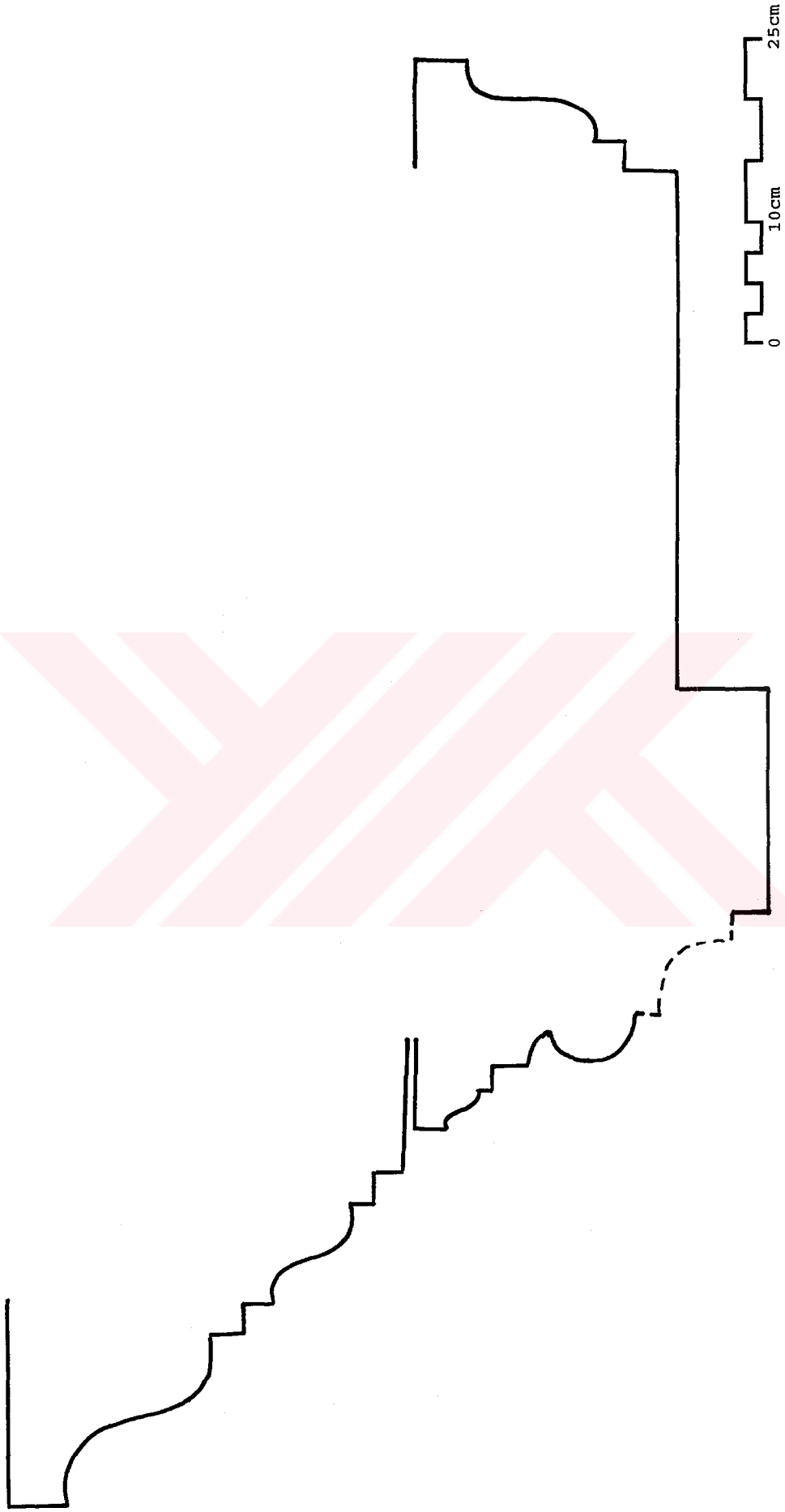
Şekil A.179. Ayasofya. Güney galerideki yalancı kapı, profil (Kat.no.76)

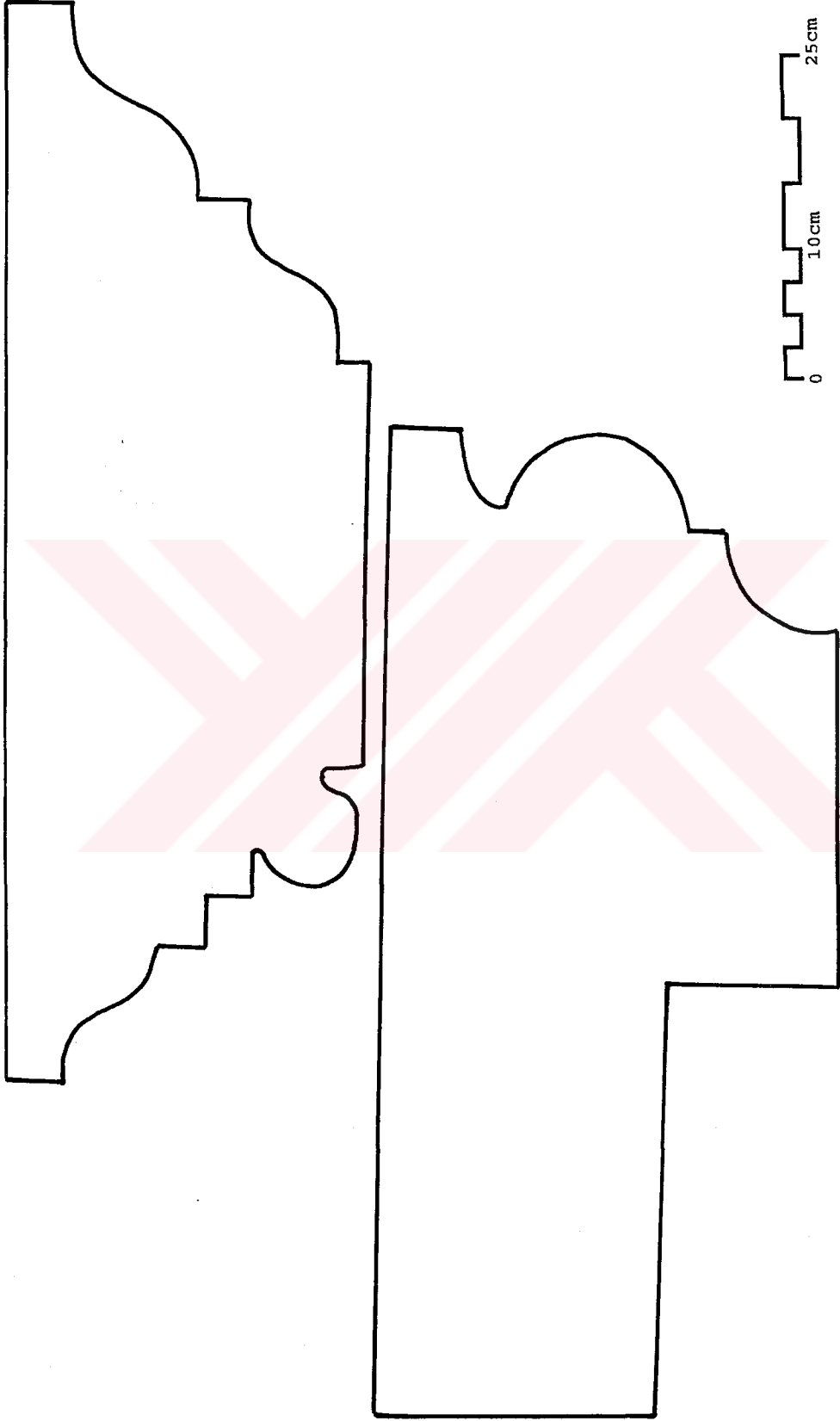
Şekil A.180. Boukoleon Sarayı. Plan.

Şekil A.181. Boukoleon Sarayı. Güney cephede balkon kapıları, güneyden görüntü

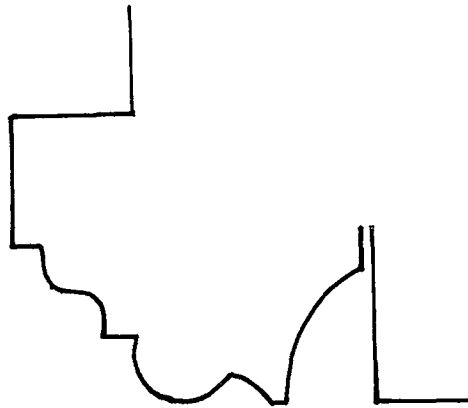
Şekil A.182. Boukoleon Sarayı. G-H ayakları arasındaki kapı, profil (Kat.no.077)

Şekil A.183. Boukoleon Sarayı. H-J ayakları arasındaki kapı, profil (Kat.no.078)

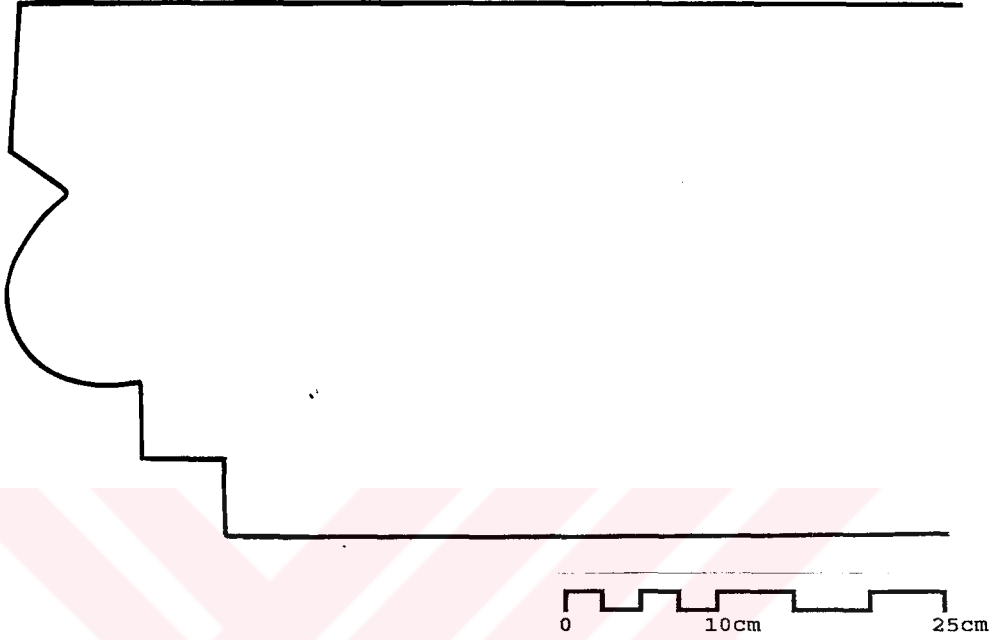

Şekil A.184. Boukoleon Sarayı. Doğu kapı, güneyden görünüş (Kat.no. 079)

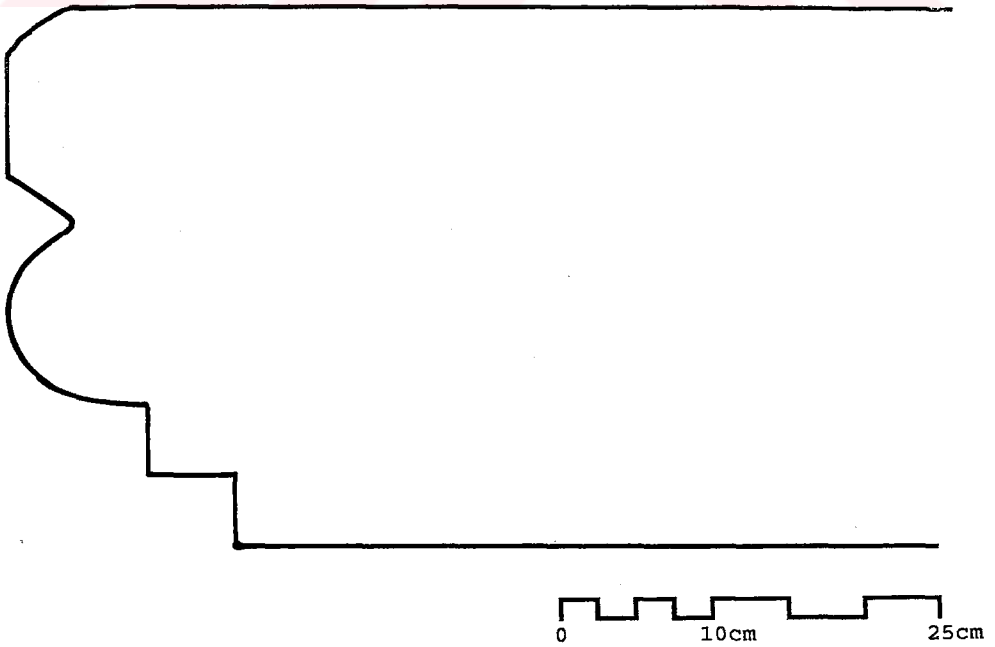

0 10cm 25cm

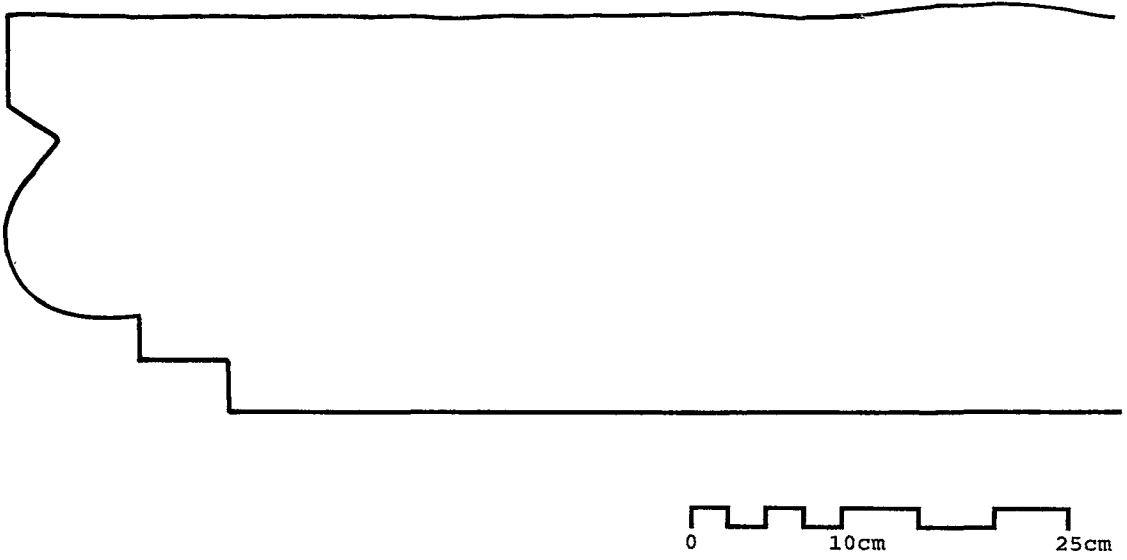
Şekil A.185. Boukoleon Sarayı. Doğu kapı, profil (Kat.no. 079)

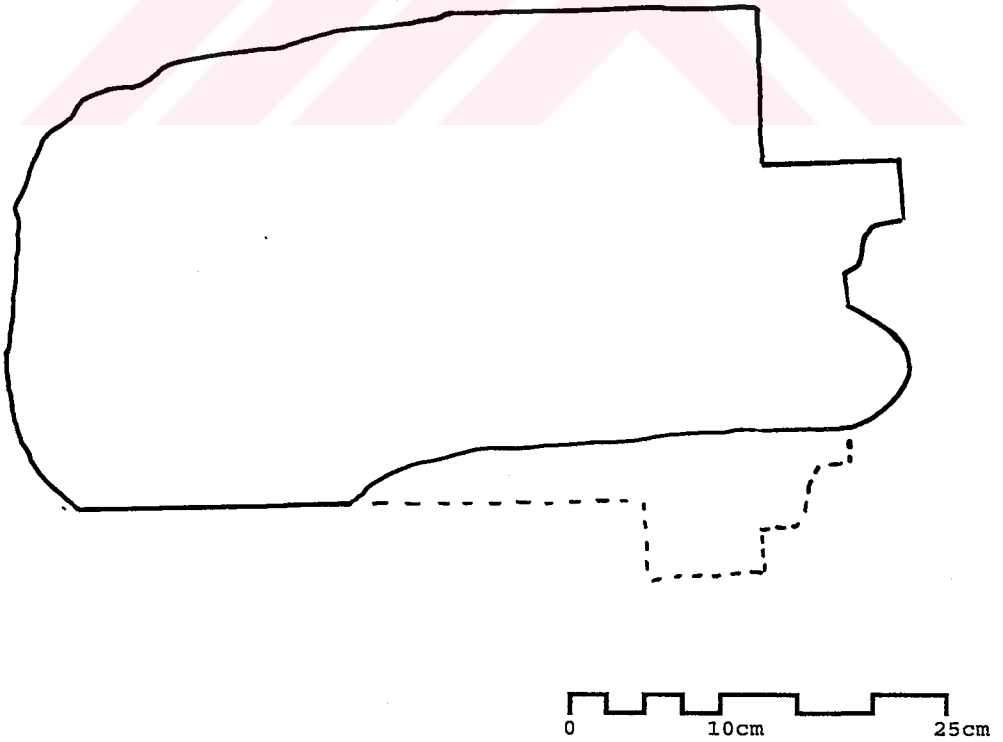
Şekil A.186. Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.080)

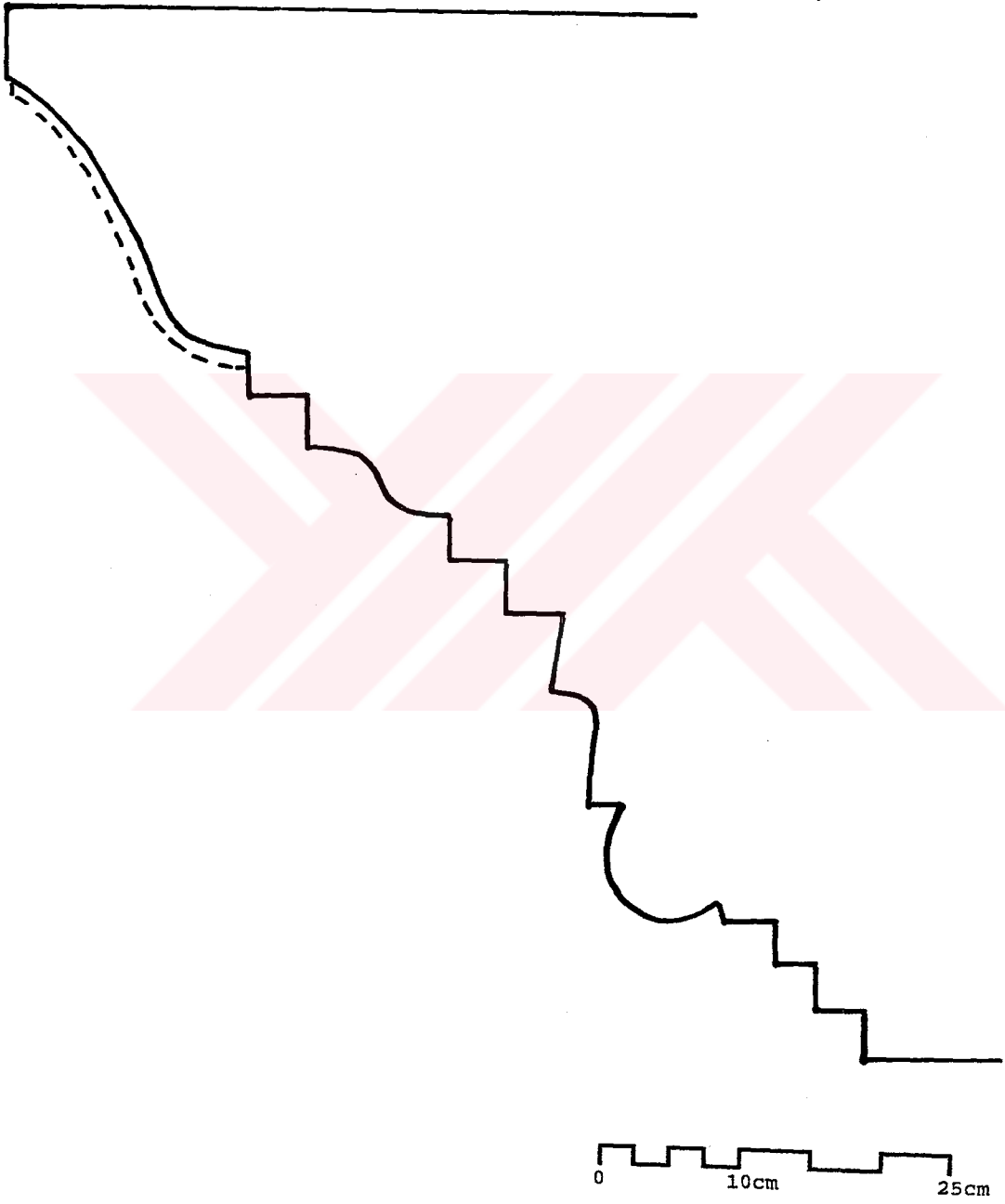
Şekil A.187. Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.081)

Şekil A.188. Hagia Euphemia Martyrionu, söve veya lento parçası, profil (Kat.no.082)

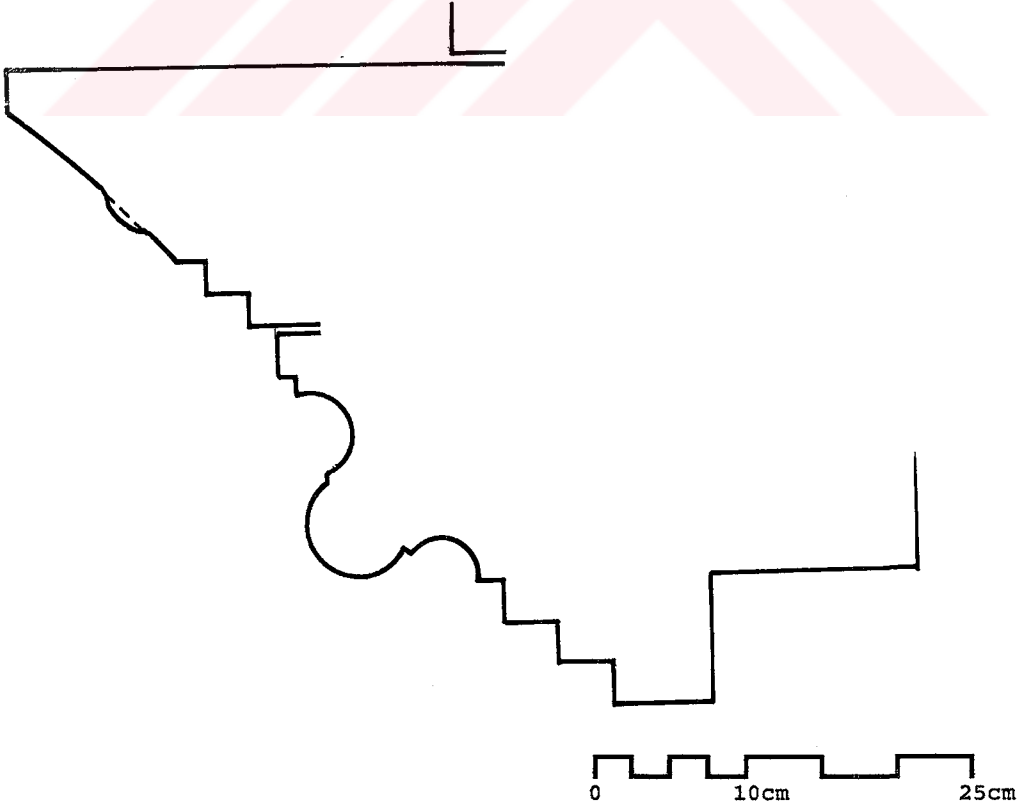
Şekil A.189. Lausos Sarayı yakınında söve veya lento parçası, profil (Kat.no.083)

Şekil A.190. Konstantinos Lips Manastırı kilisesi, kuzey bina ana (?) kapısı, profil (Kat.no.084)

Şekil A.192. Pantepoptes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, dış nartheksdan görünüş (Kat.no.085)

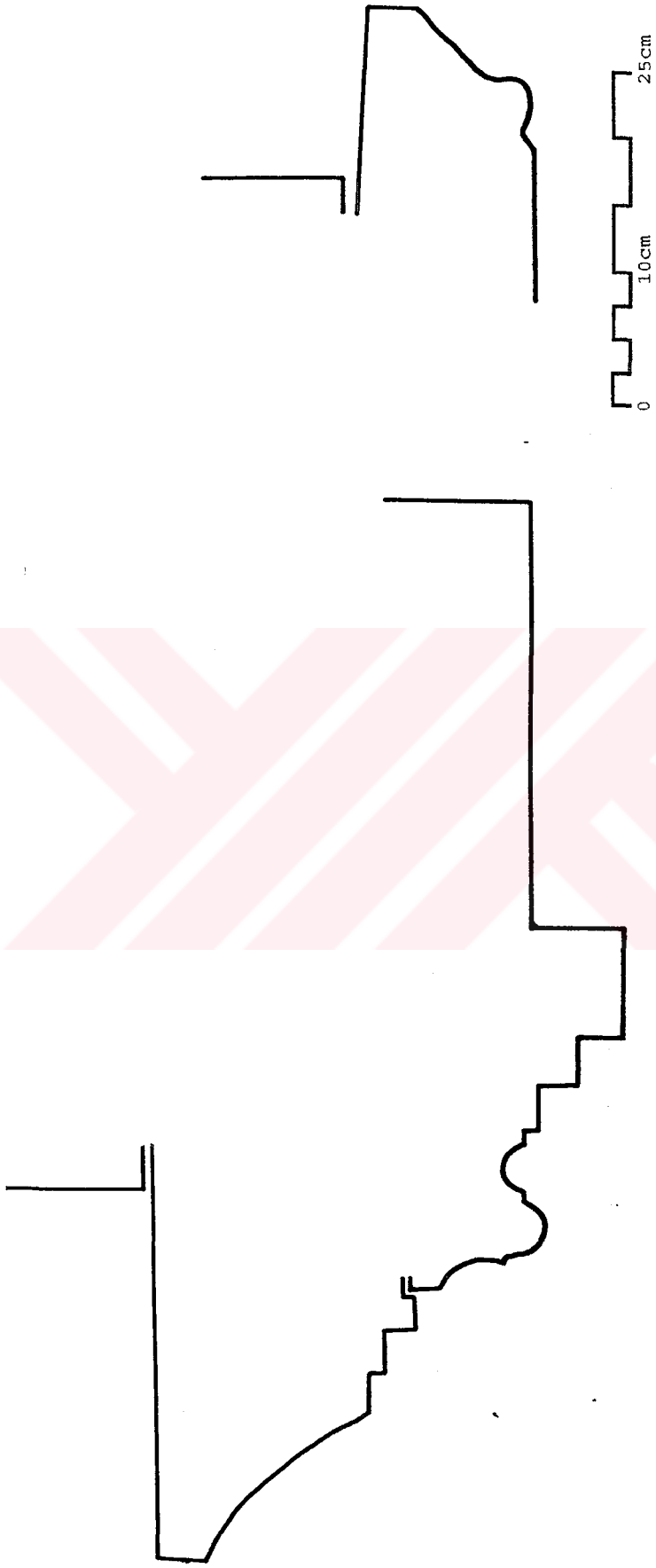
Şekil A.193. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.085)

Şekil A. 194. Pantepotes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış nartheksten görünüş (Kat.no.086)

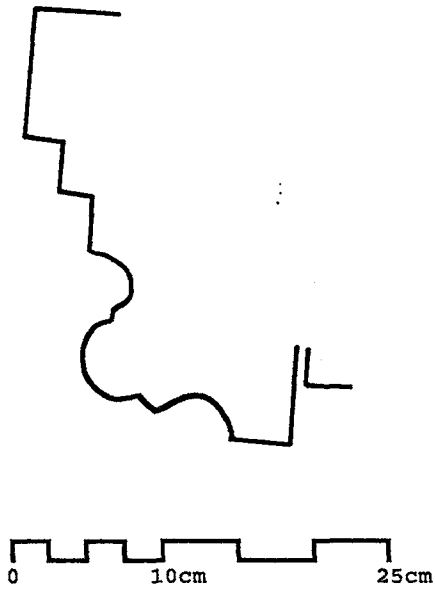
Şekil A.195. Pantepotes Manastırı'nın kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.086)

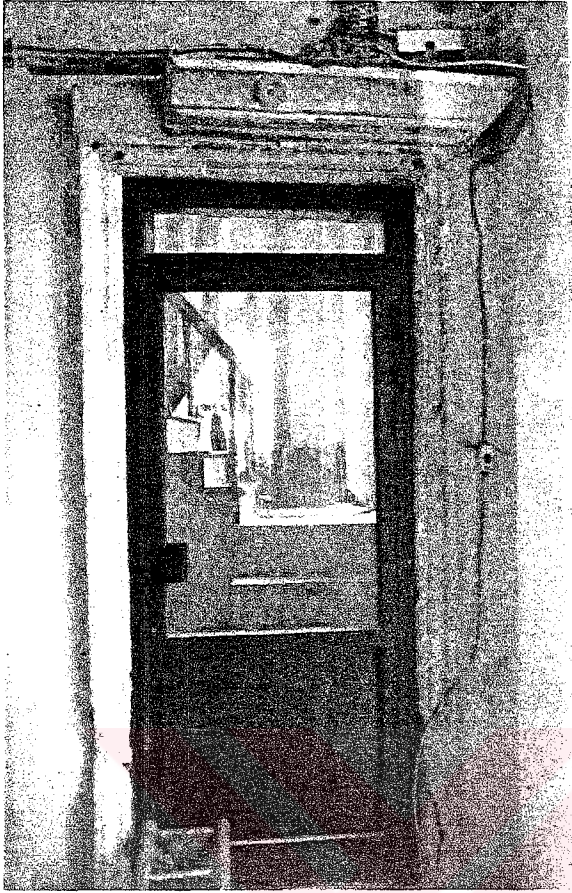
Şekil A.196. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.087)

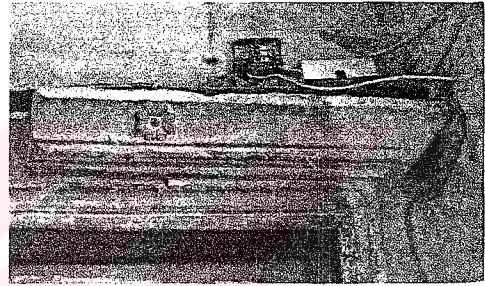
Şekil A. 197. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.089)

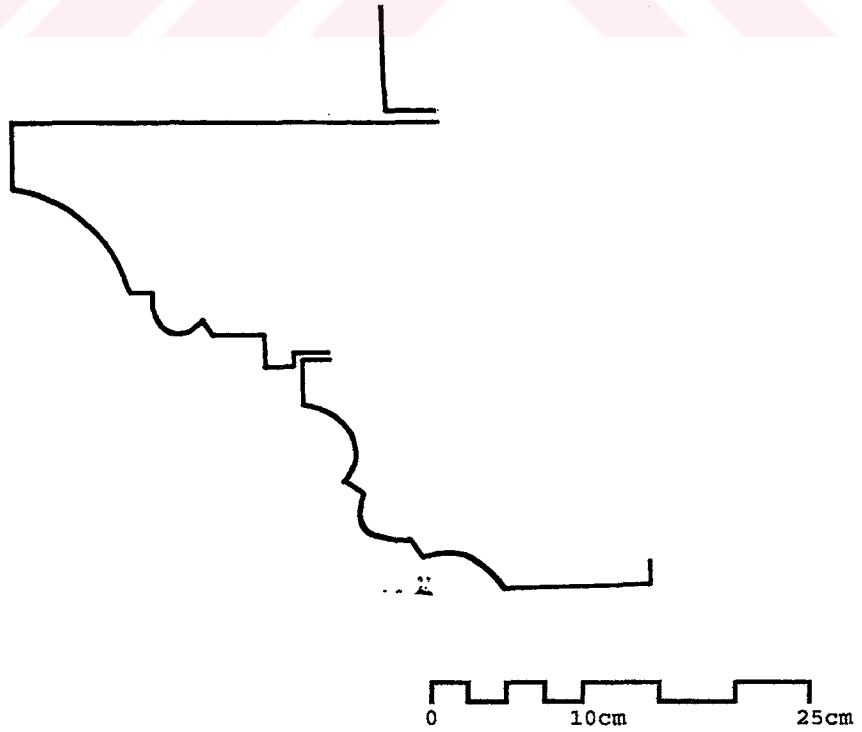
Şekil A.198. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan kuzey kapı, profil (Kat.no.089)

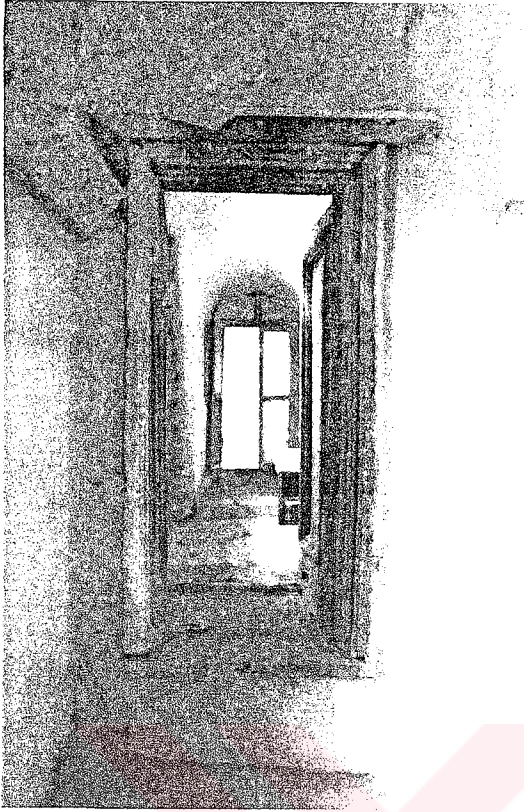
Şekil A.199. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. İç nartheksten naosa açılan güney kapı, iç nartheksten görünüş (Kat.no.090)

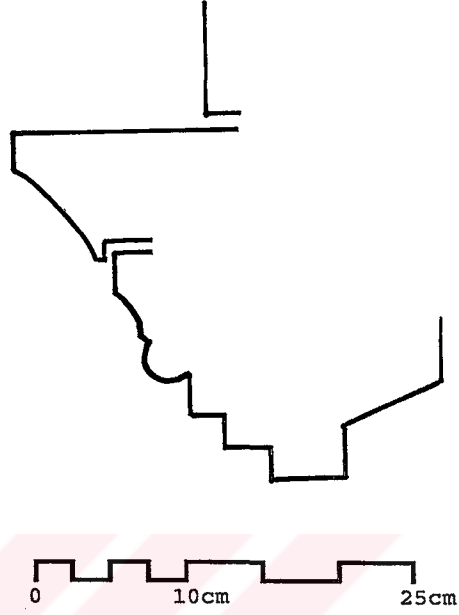
Şekil A.200. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. İç nartheksten naosa açılan güney kapı, lento (Kat.no.090)

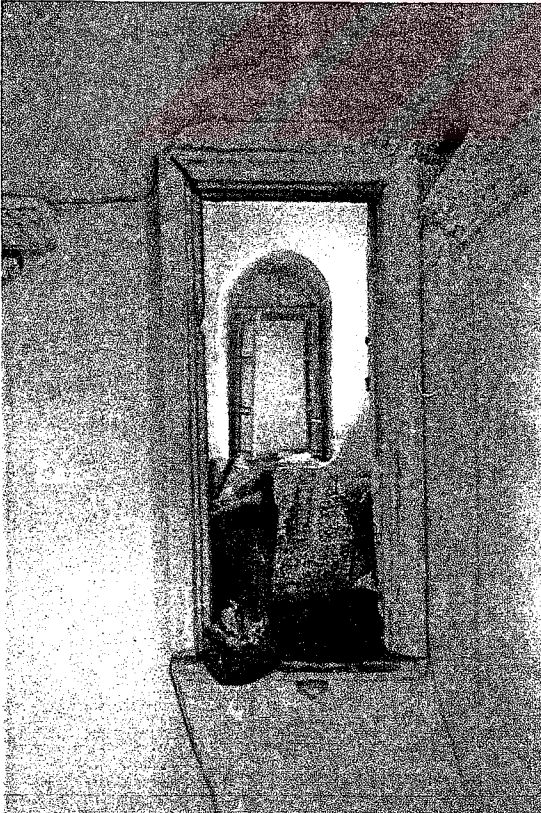
Şekil A.201. Pantepoptes Manastırı Kilisesi. İç nartheksten naosa açılan güney kapı, profil (Kat.no.090)

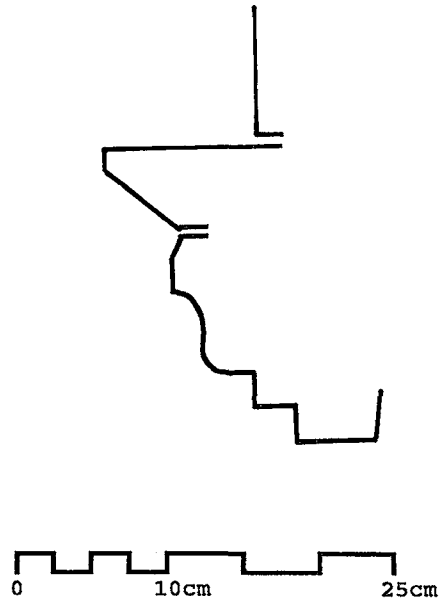
Şekil A.202. Pantepoptes Manastırı Kilisesi.
Galeri kuzey oda kapısı (Kat.no.091)

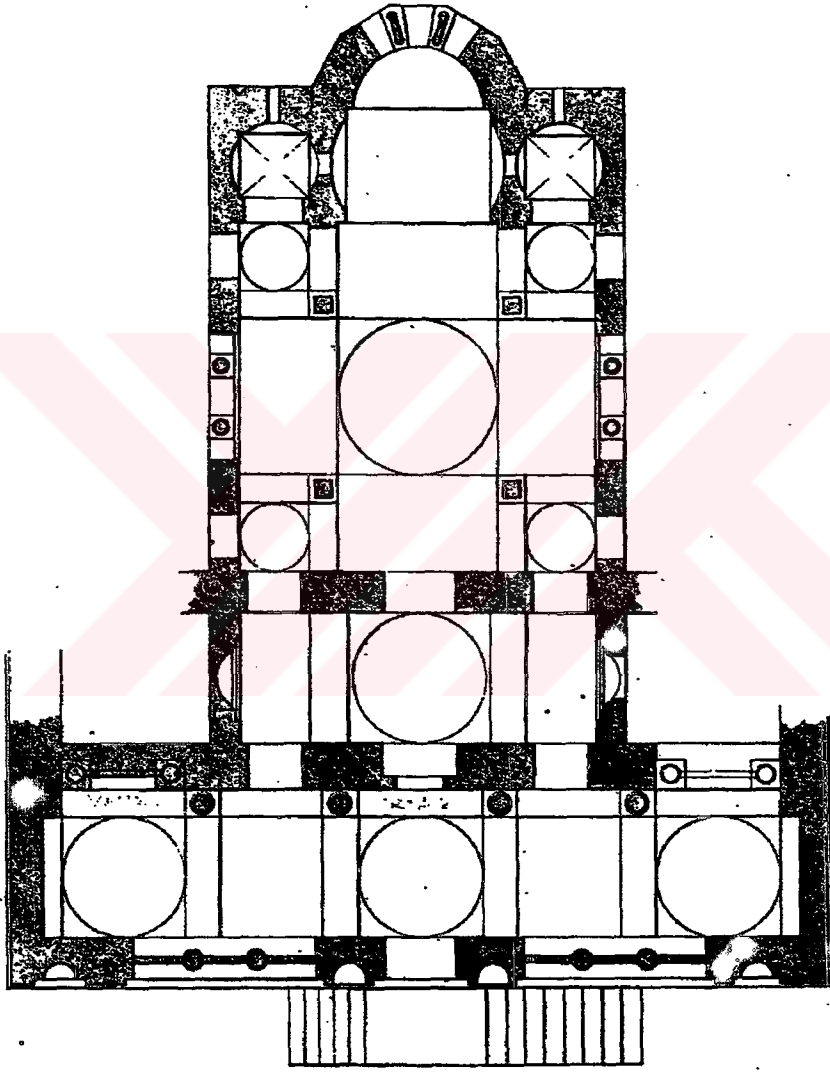
Şekil A.203. Pantepoptes Manastırı Kilisesi.
Galeri kuzey oda kapısı, profil (Kat.no.091)

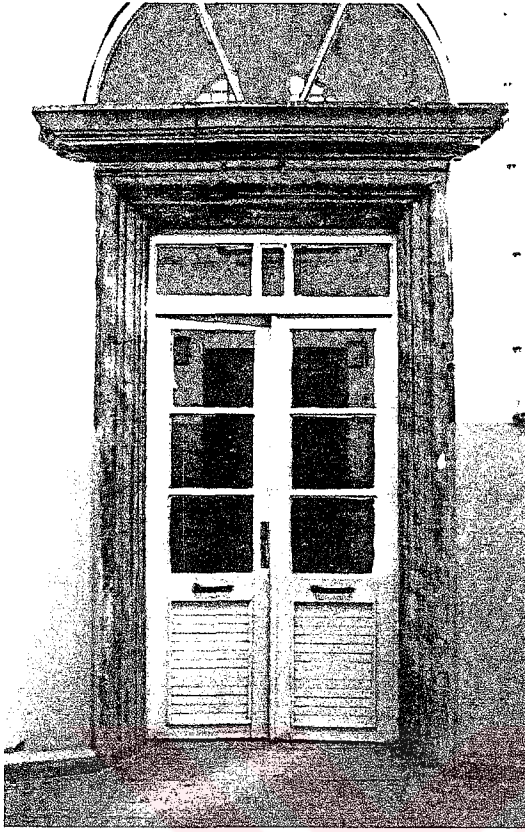
Şekil A.204. Pantepoptes Manastırı Kilisesi.
Galeri güney oda kapısı (Kat.no.092)

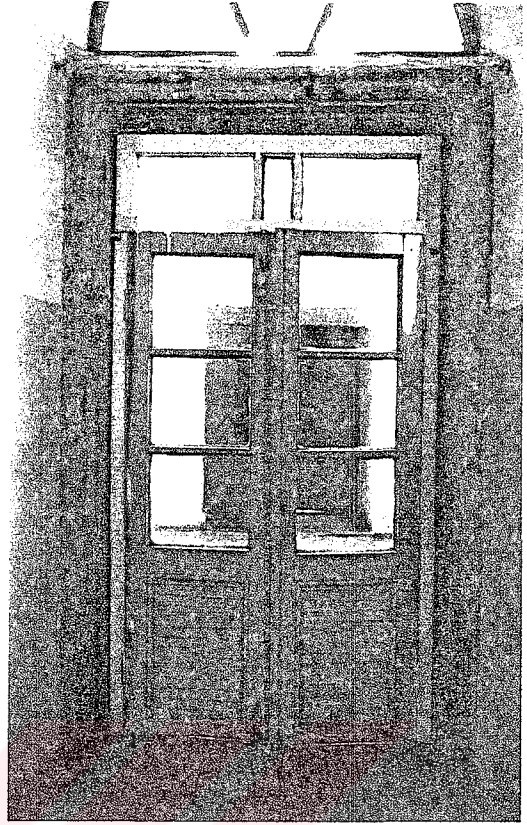
Şekil A.205. Pantepoptes Manastırı Kilisesi.
Galeri güney oda kapısı, profil (Kat.no.092)

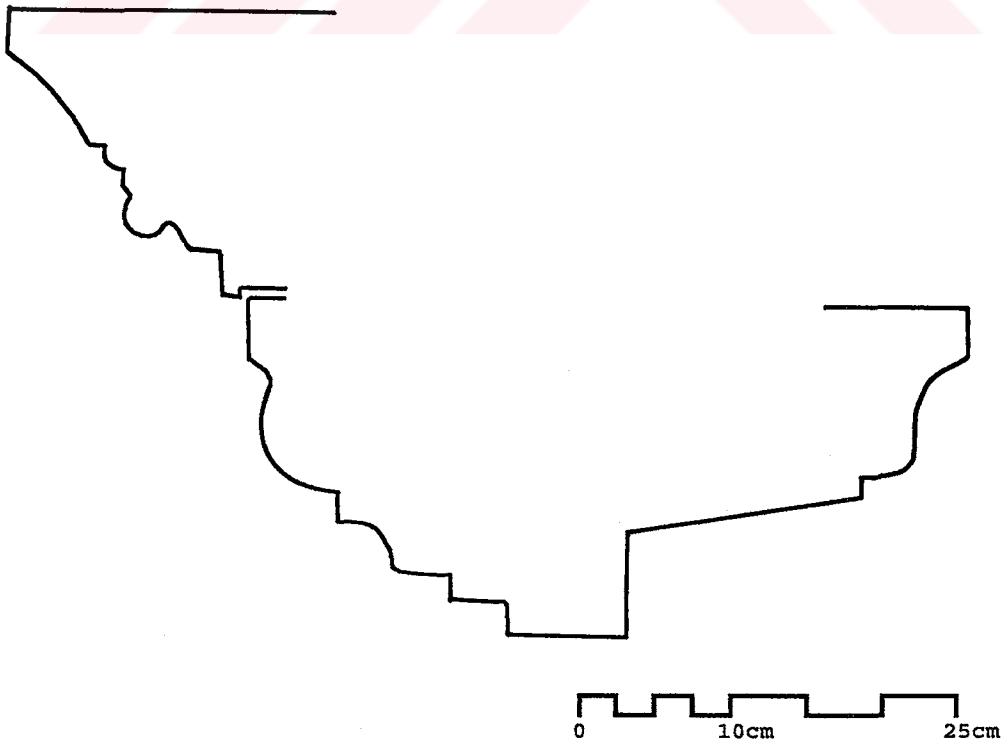
Şekil A.206. Vefa Kilise Camisi. Plan.

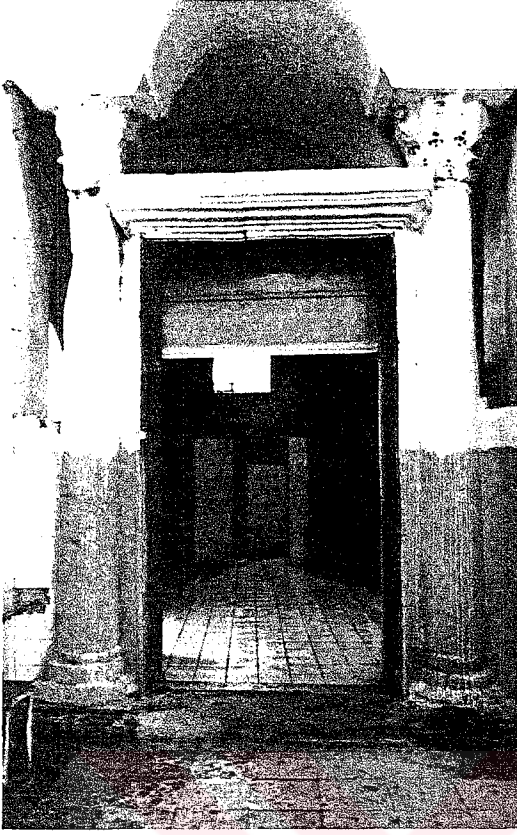
Şekil A.207. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.093)

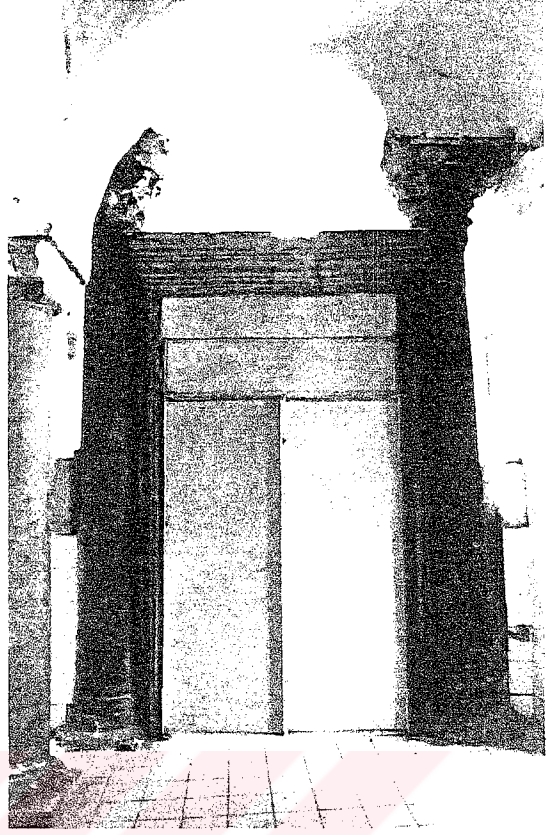
Şekil A.208. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, iç yüz (Kat.no.093)

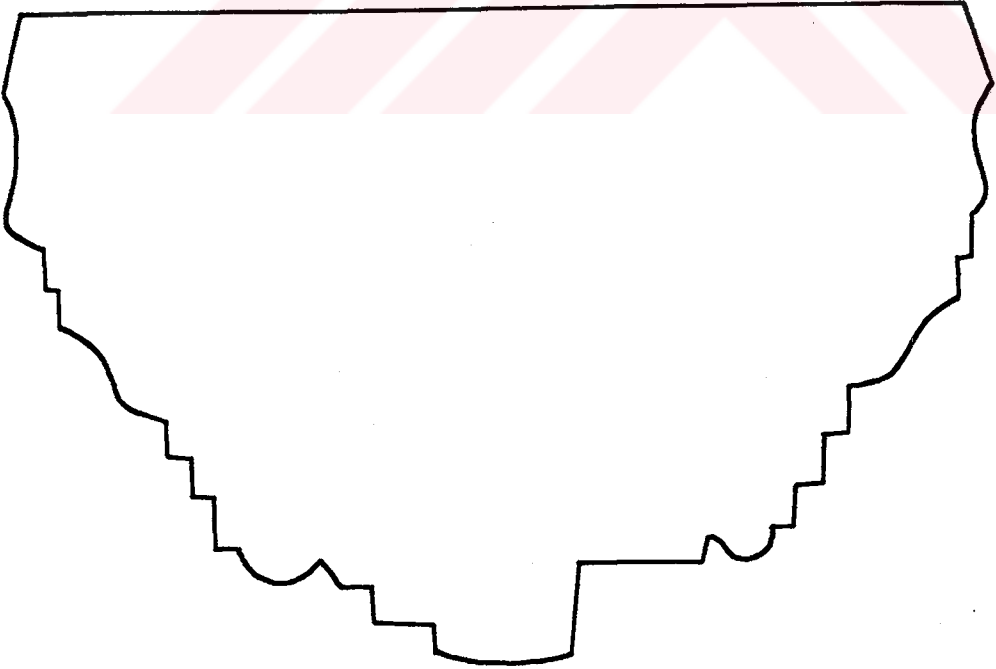
Şekil A.209. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.093)

Şekil A.210. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, dış yüz (Kat.no.094)

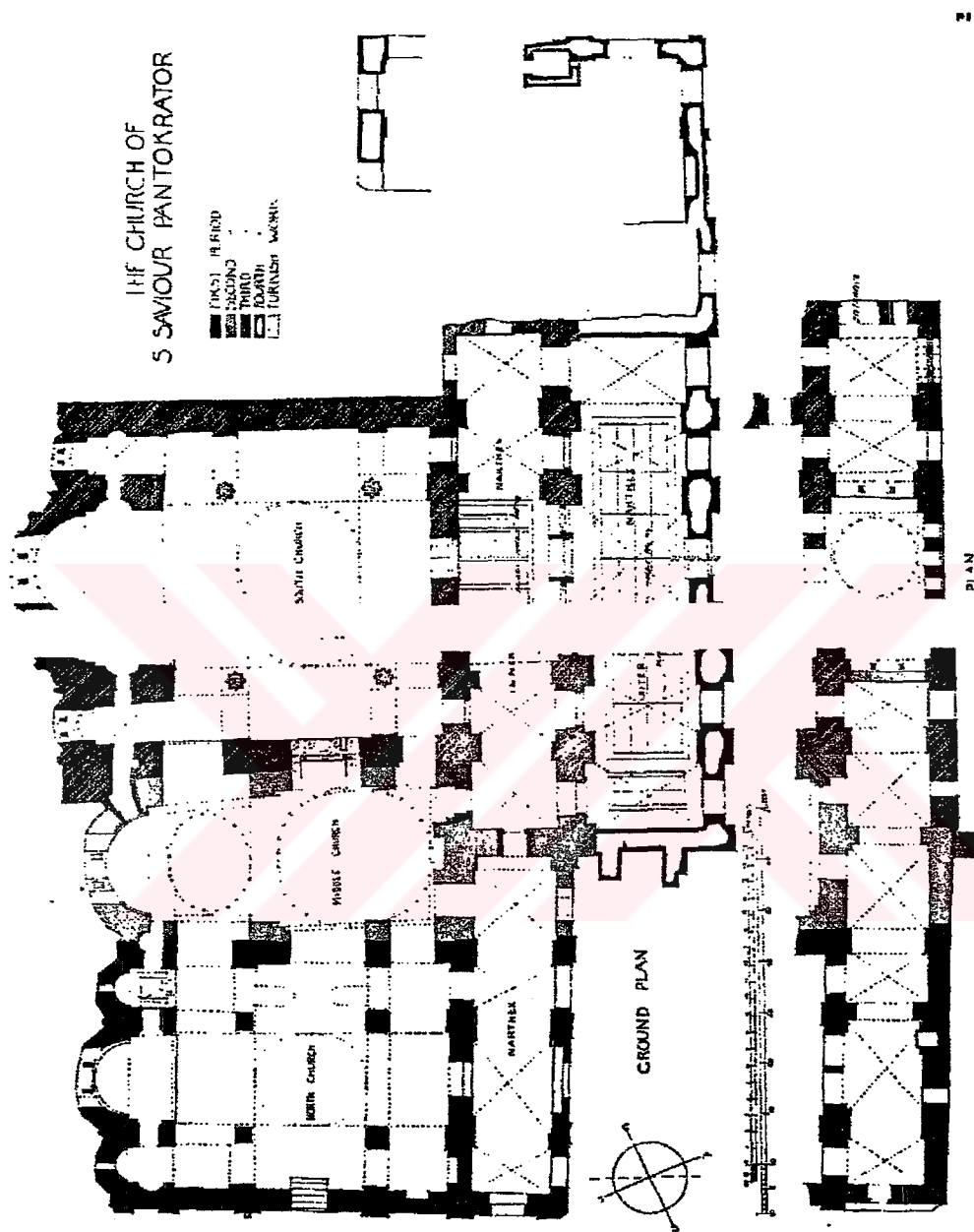

Şekil A.211. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, iç yüz (Kat.no.094)

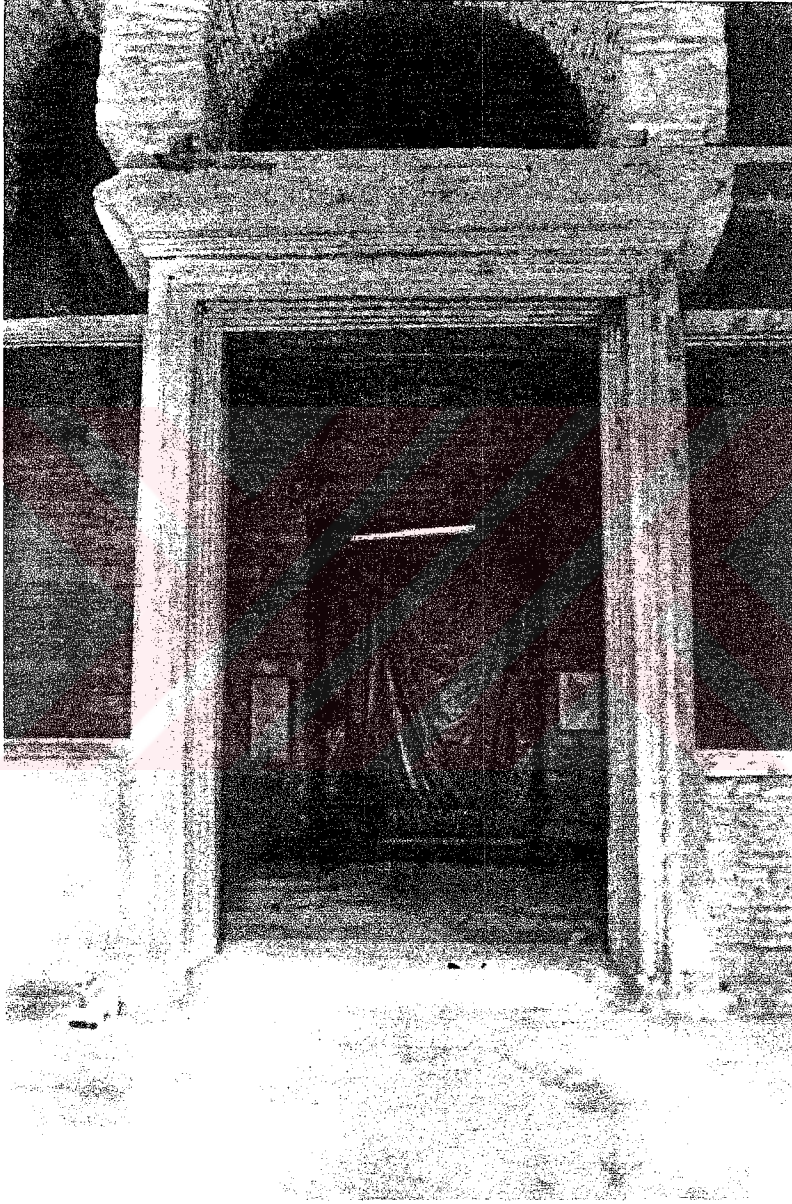

0 10cm 25cm

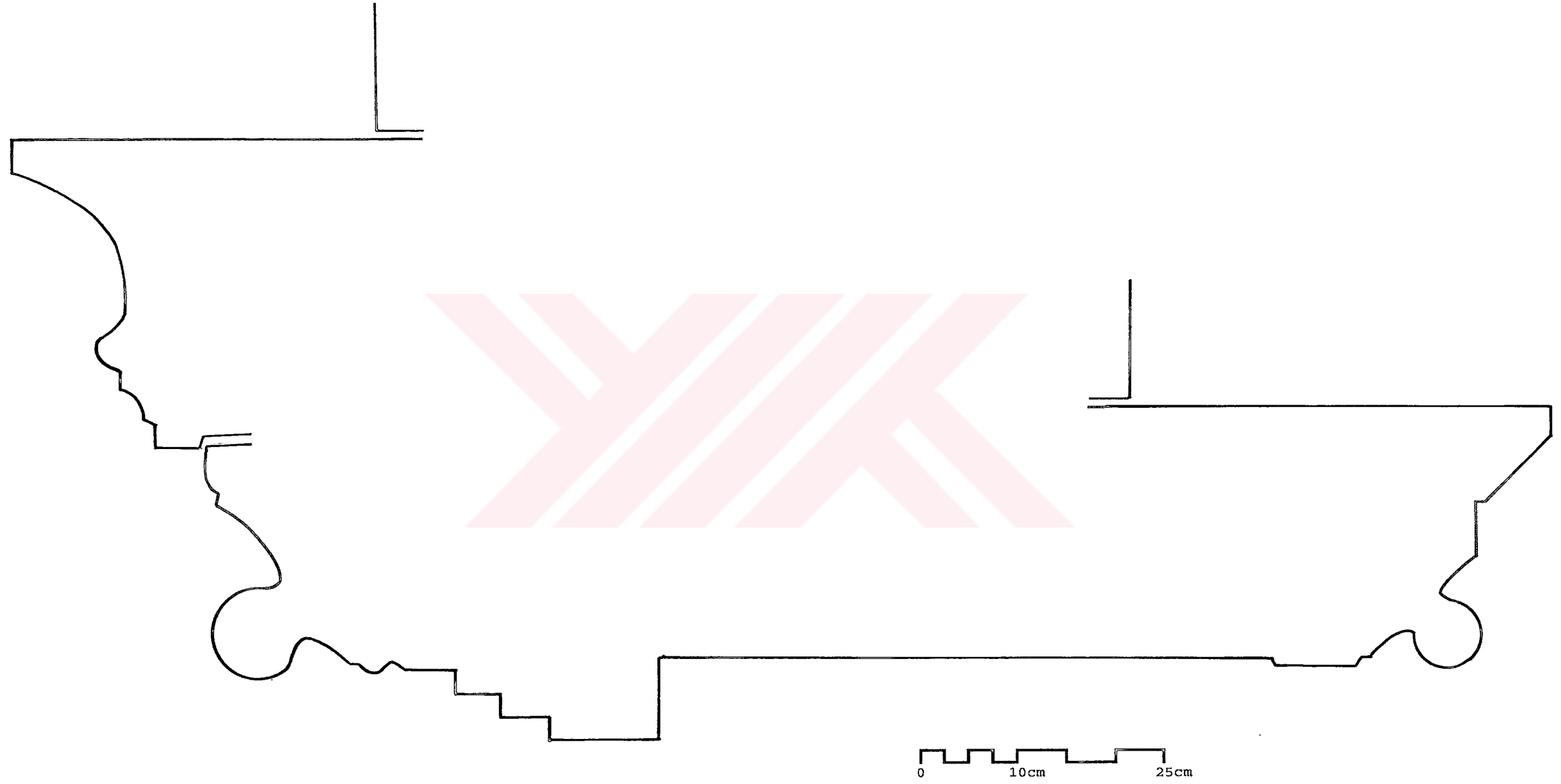
Şekil A.212. Vefa Kilise Camisi. Dış nartheksden kuzey odaya açılan kapı, profil (Kat.no.094)

Şekil A.213. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Plan.

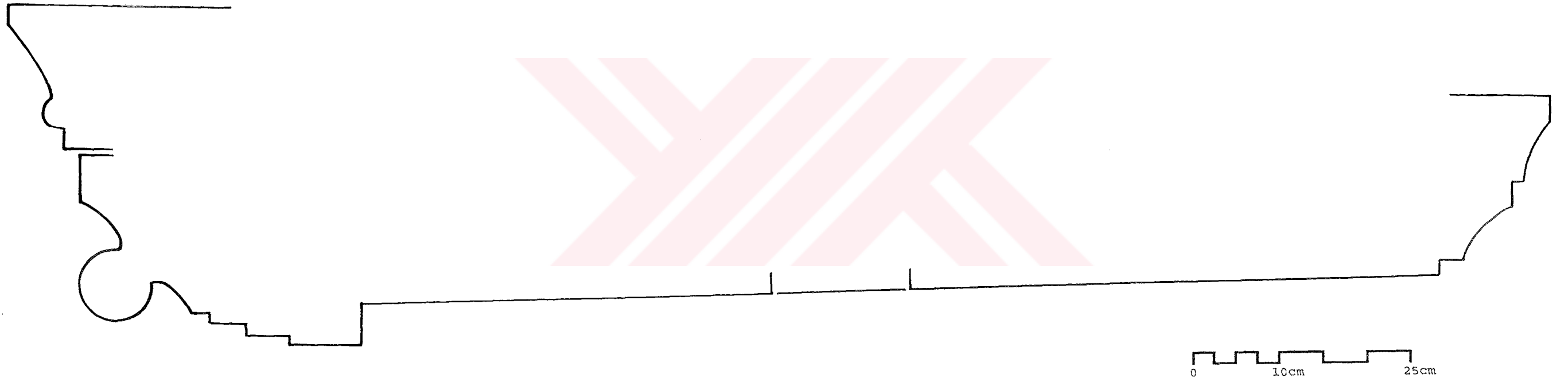
Şekil A.214. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapı, dış yüz (Kat.no.095)

Şekil A.215. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.095)

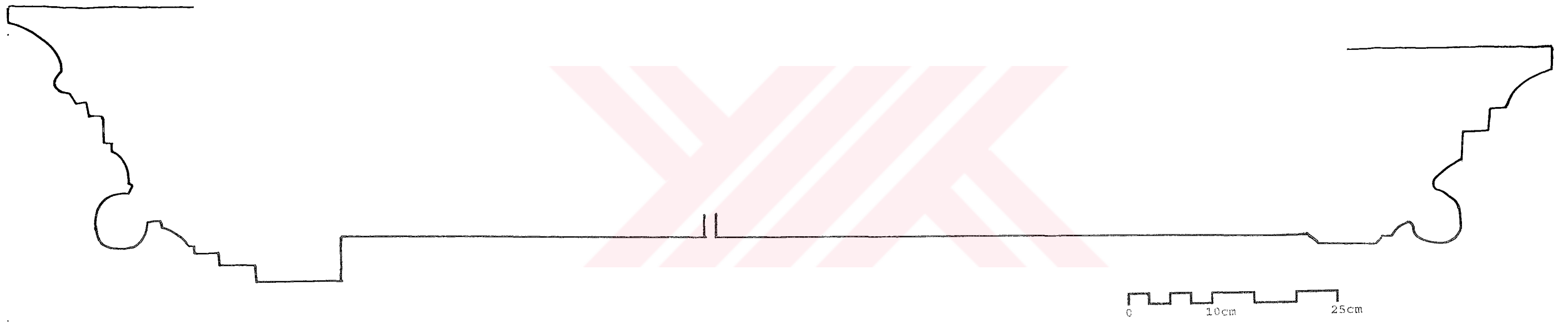
Şekil A.216. Pantokrator Manastırı Kilisesi, Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.096)

Şekil A.217. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç narthekse açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.096)

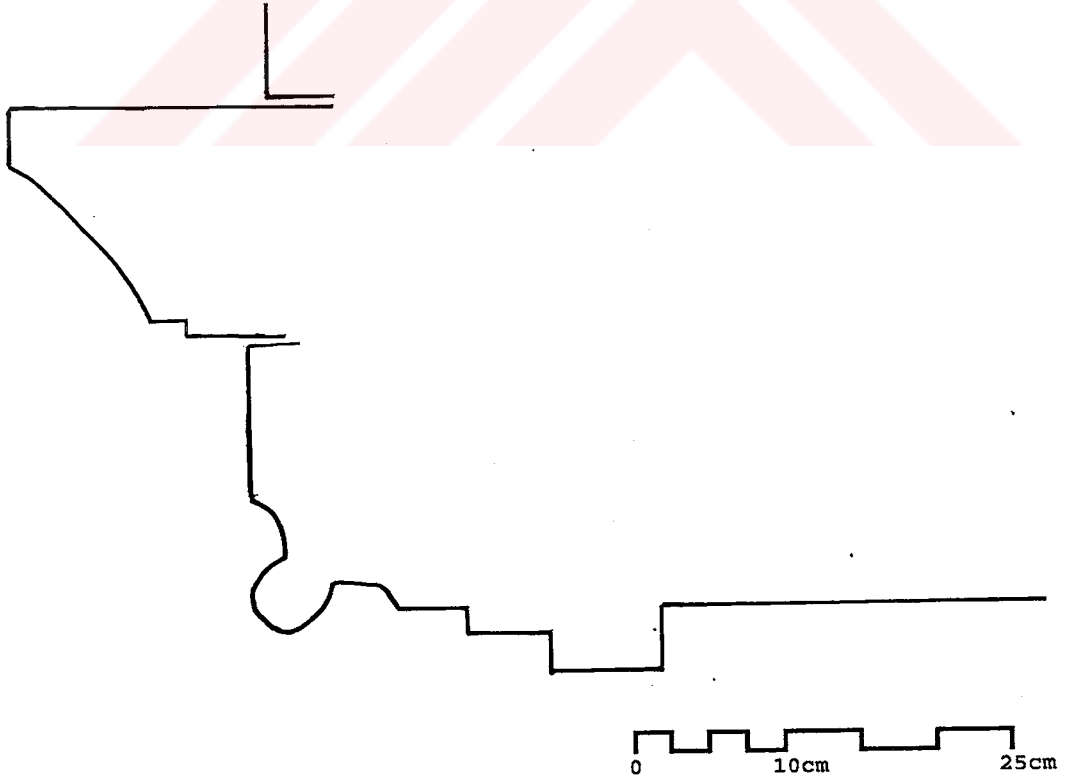
Şekil A.218. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksden iç nartheke açılan orta kapının güney yanındaki kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.097)

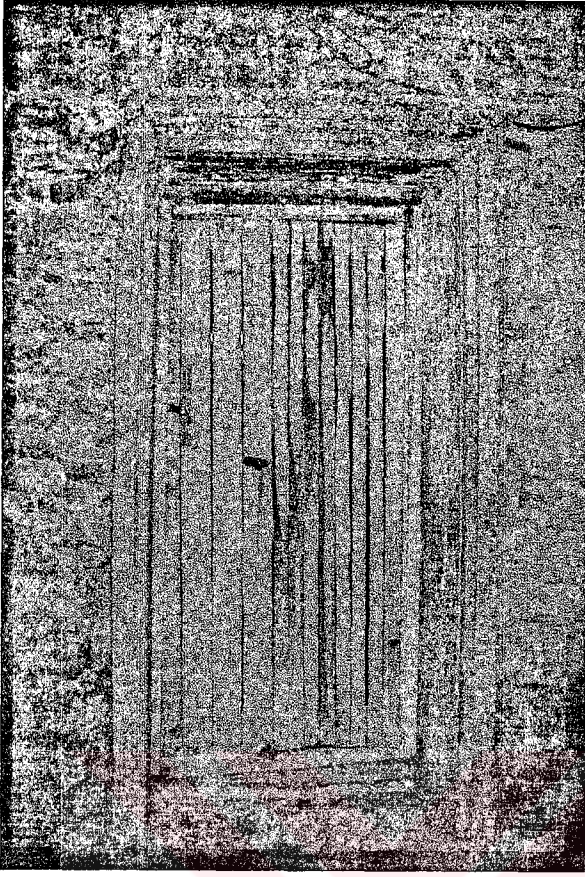
Şekil A.219. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapının güney yanındaki kapı, profil (Kat.no.097)

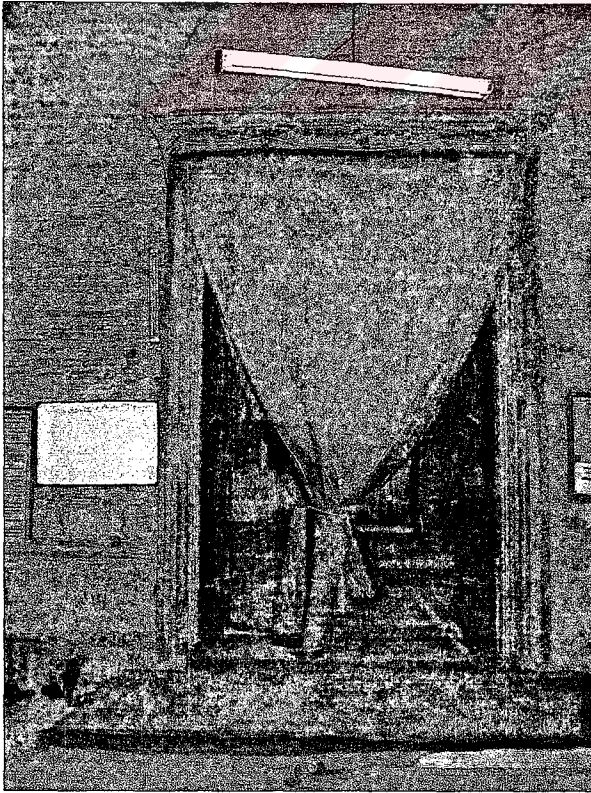
Şekil A.220. Pantokrator Manastırı Kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan mezar şapelinin kapısının eksenindeki kapı, dış nartheksten görünüş (Kat.no.098)

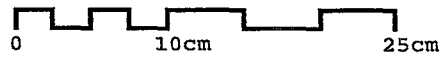
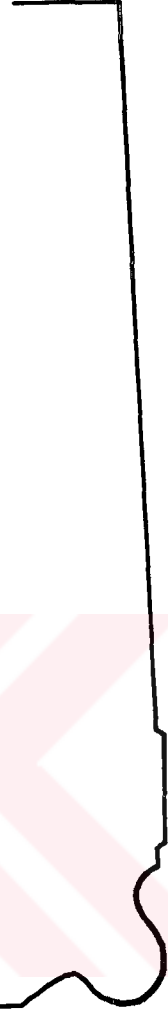
Şekil A.221. Pantokrator Manastırı kilisesi. Dış nartheksten iç narthekse açılan mezar şapelinin kapısının eksenindeki kapı, profil (Kat.no.098)

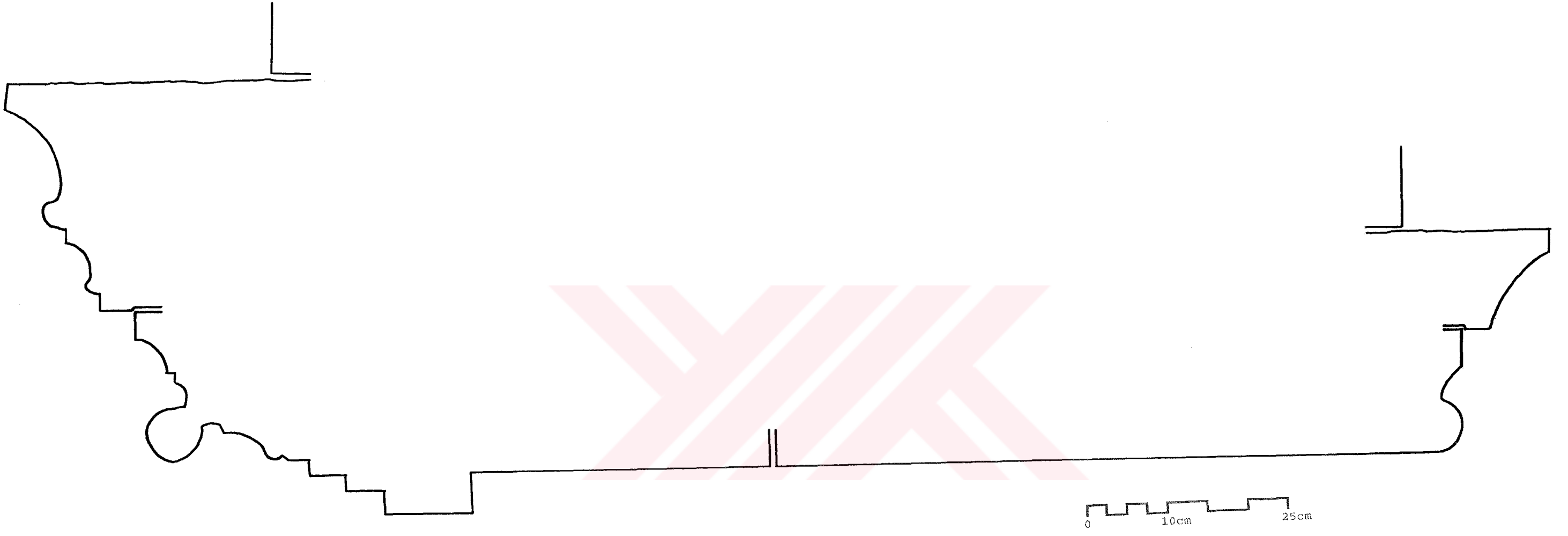
Şekil A.222. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheks ara kapı, güneyden görüntü (Kat.no.099)

Şekil A.224. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı (Kat.no. 100)

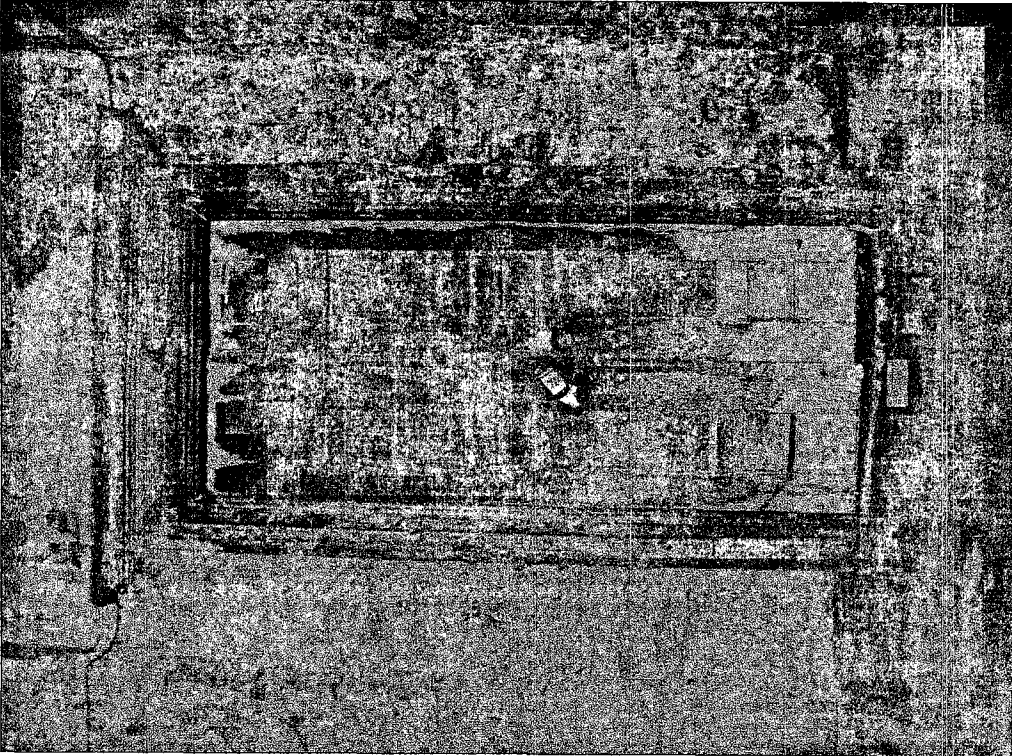
Şekil A.223. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheks ara kapı, profil (Kat.no.099)

Şekil A.225. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksdan naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.100)

**Şekil A.226. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheeksten
naosa açılan kuzey kapı (Kat.no.101)**

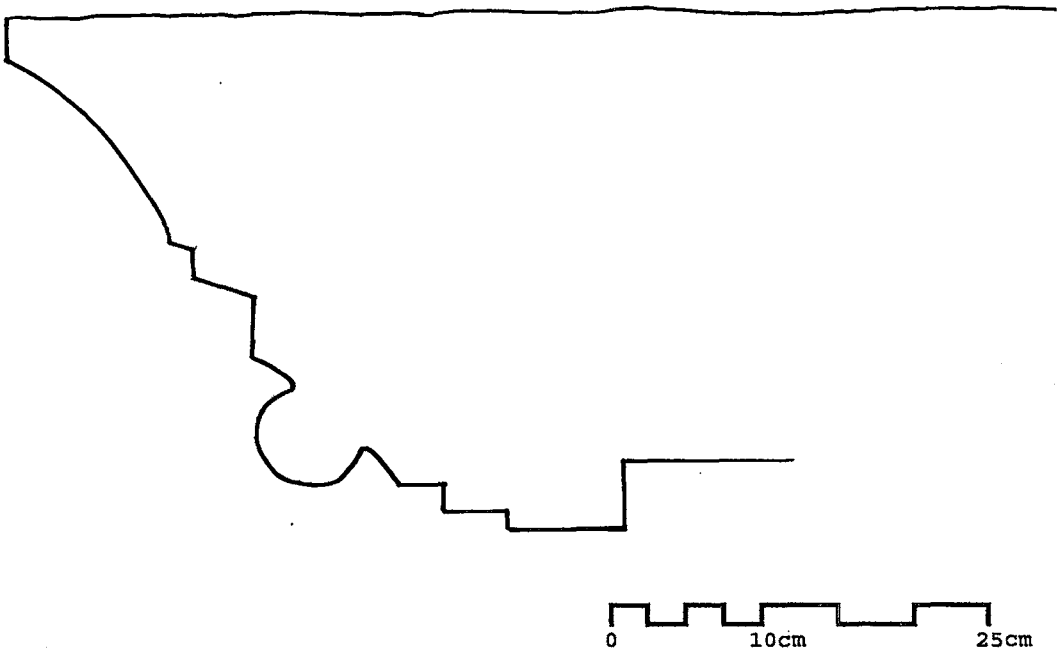
Şekil A.228. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksten
naosa açılan güney kapı (Kat.no.102)

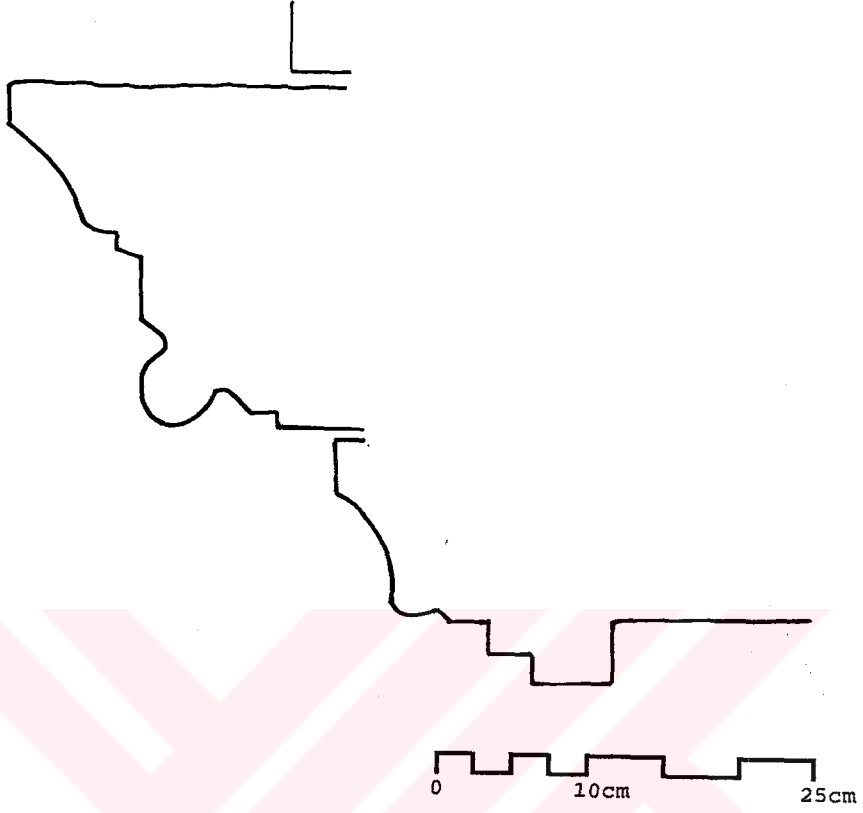
Şekil A.229. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksten
naosa açılan güney kapı, profil (Kat.no.102)

Şekil A.230. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden mezar şapeline açılan kapı (Kat.no.103)

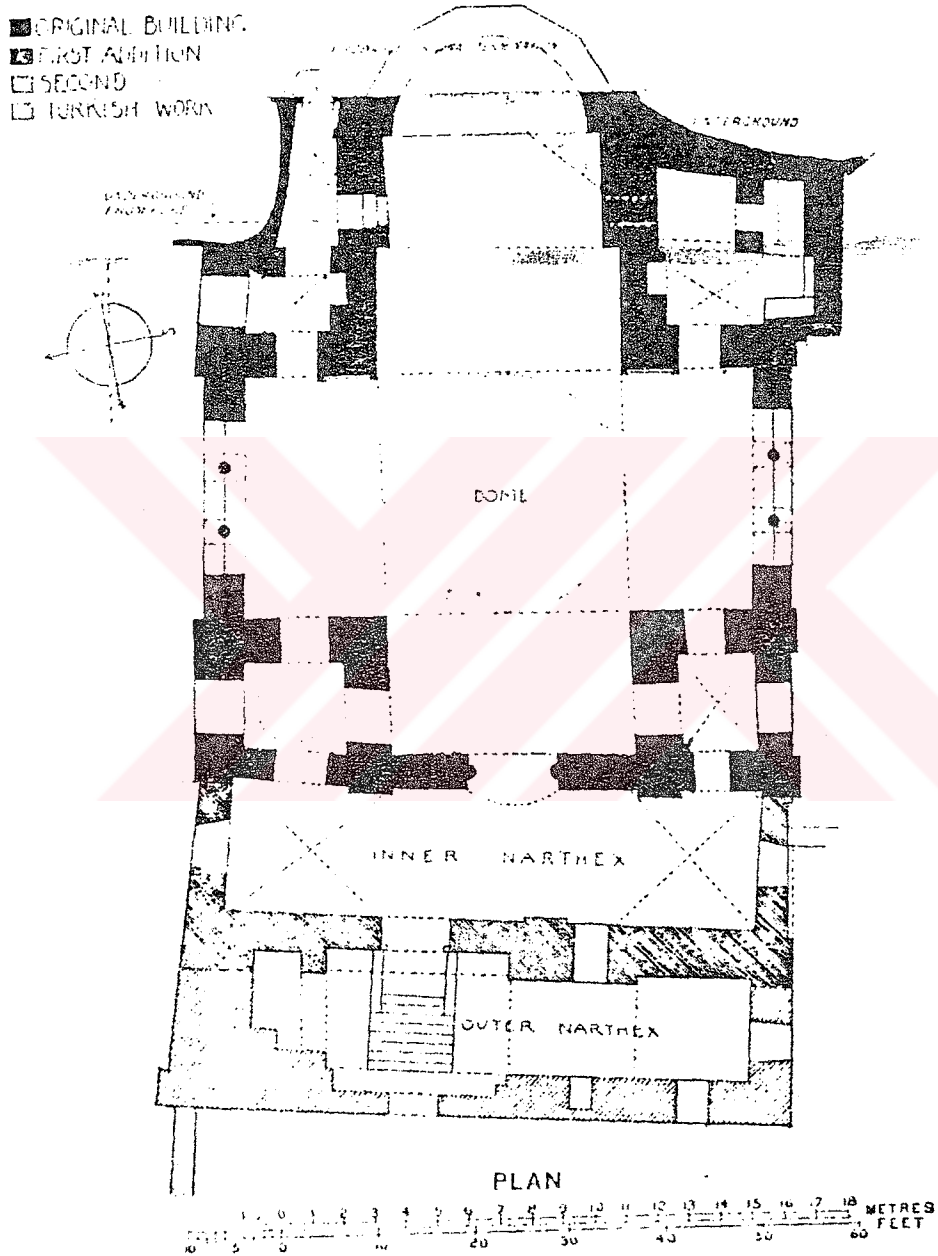
Şekil A.231. Pantokrator Manastırı Kilisesi. İç nartheksden mezar şapeline açılan kapı, profil (Kat.No.103)

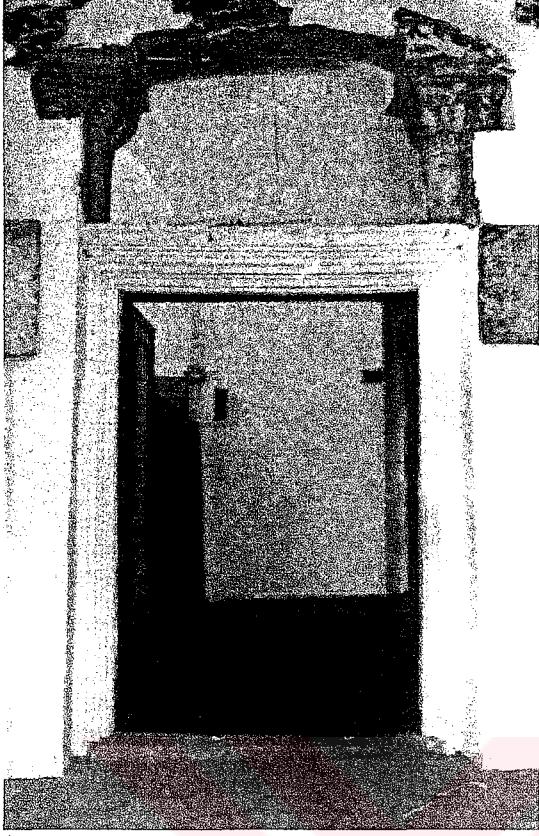
Şekil A.232. Pantokrator Manastırı Kilisesi.
Bema kuzey kapı, profil (Kat.no.104)

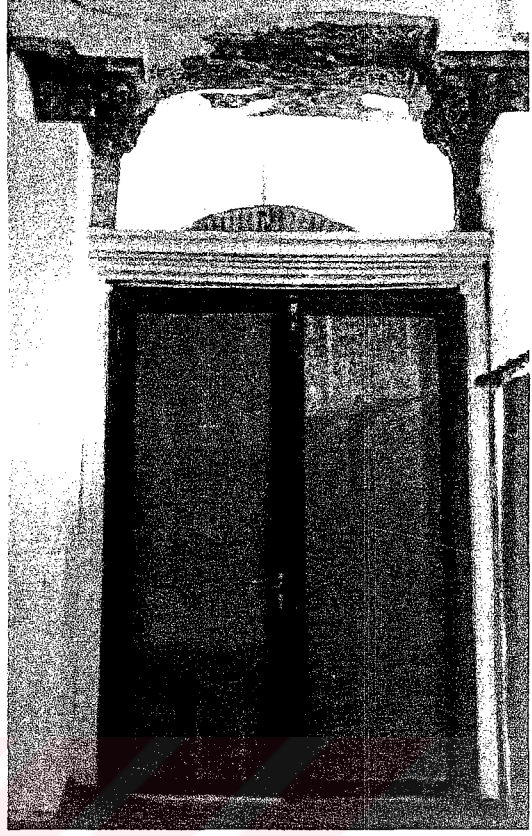
Şekil A.233. Pantokrator Manastırı Kilisesi.
Bema güney kapı, profil (Kat.no.105)

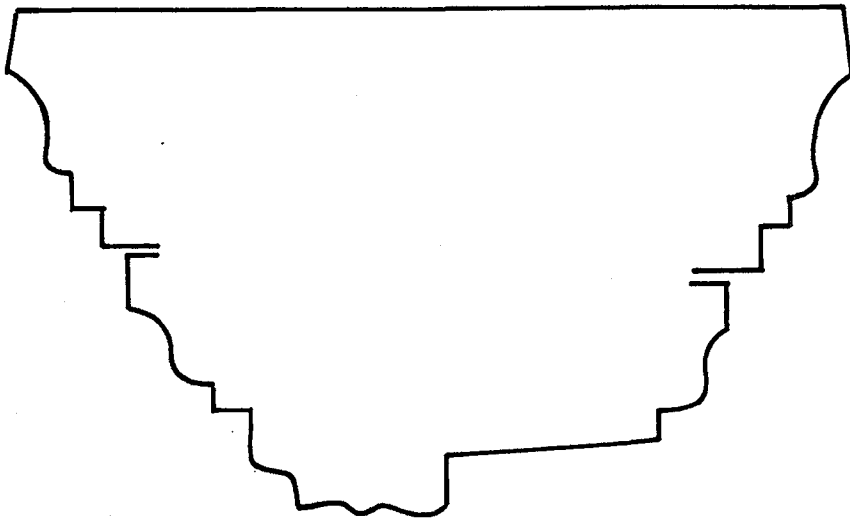
Şekil A.234. Kalenderhane Camisi. Plan.

Şekil A.235. Kalenderhane Camisi.
Orta kapı, dış yüz (Kat.no.106)

Şekil A.236. Kalenderhane Camisi.
Orta kapı, iç yüz (Kat.no.106)

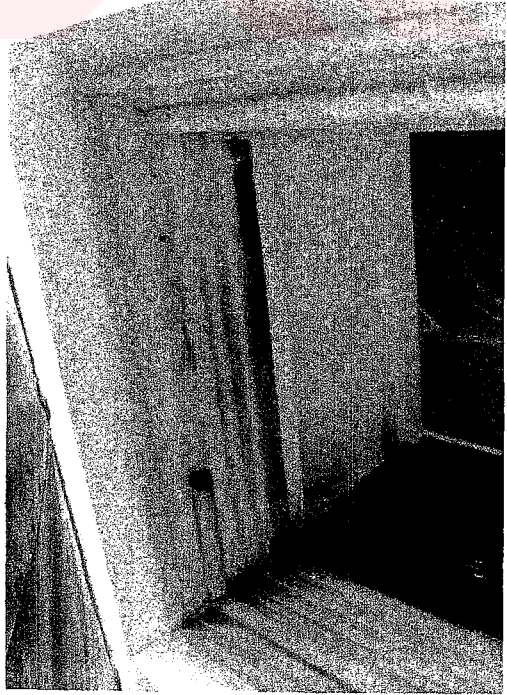

0 10cm 25cm

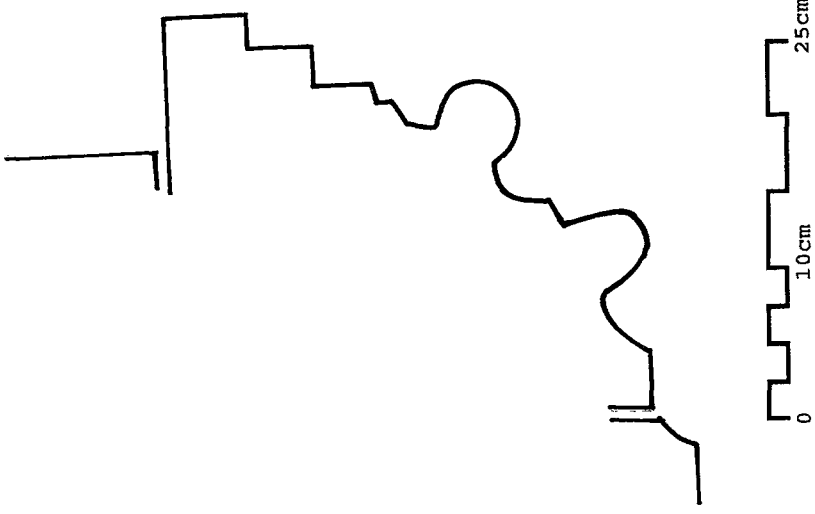
Şekil A.237. Kalenderhane Camisi. Orta kapı, profil (Kat.no.106)

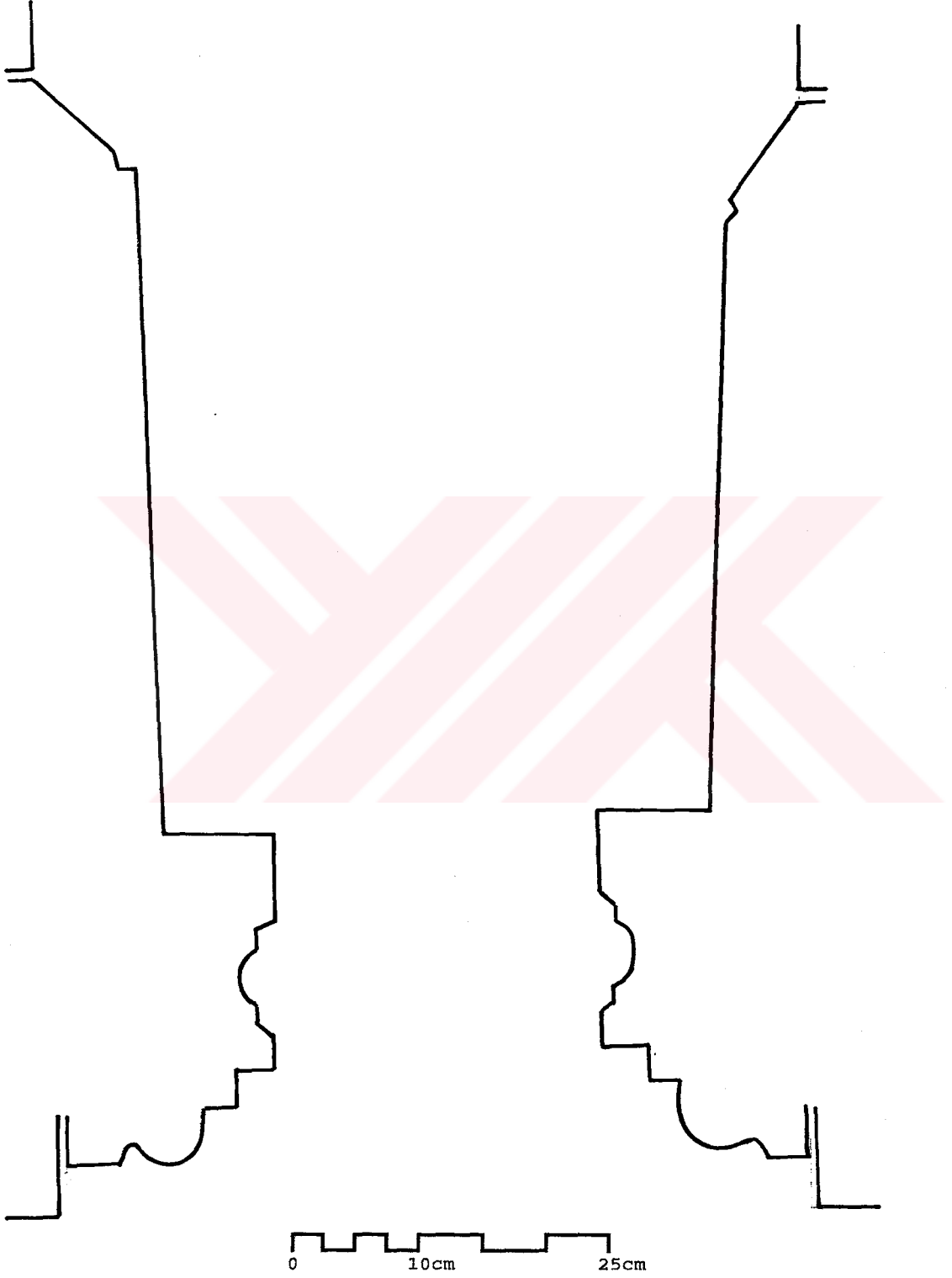
Şekil A.238. Koca Mustafa Paşa Camisi.
Doğu kapı (Kat.no.107)

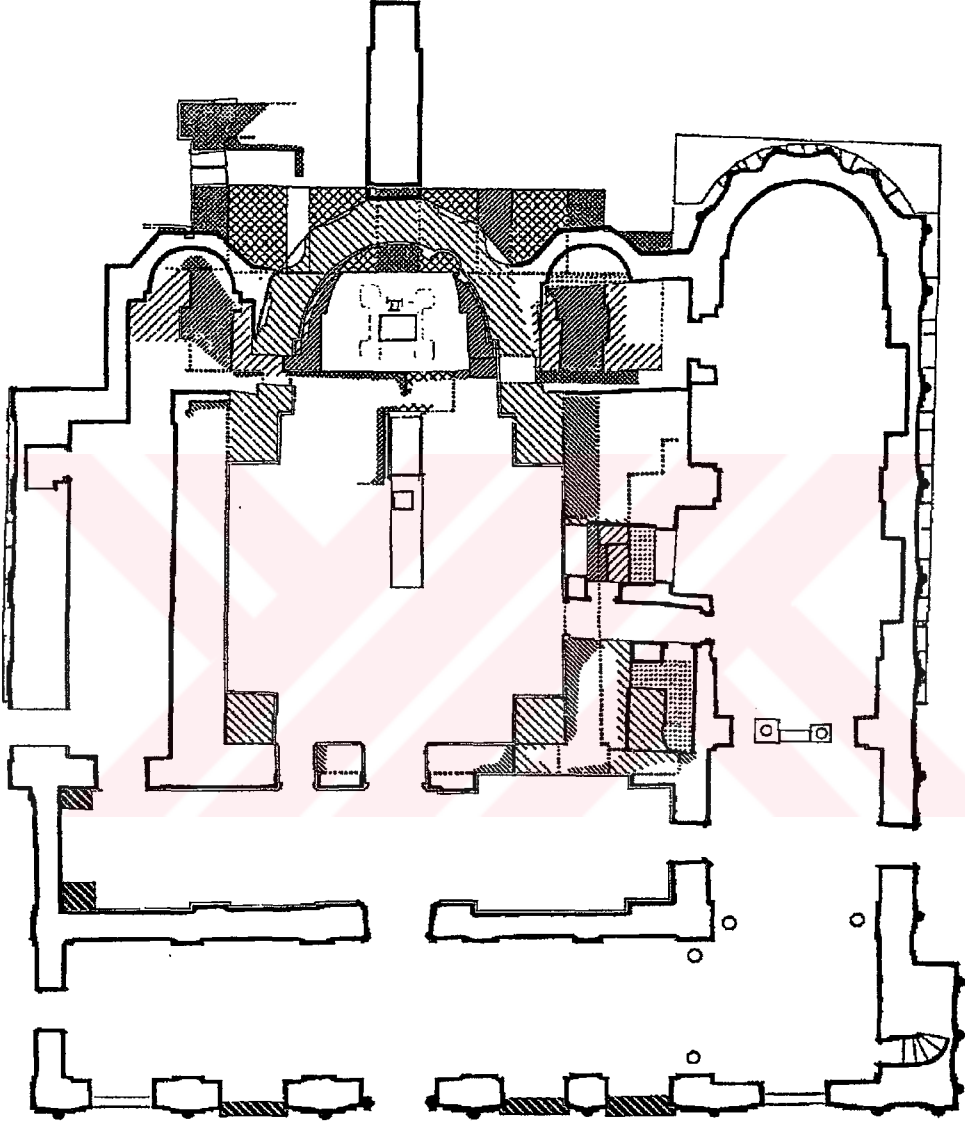
Şekil A.240. Koca Mustafa Paşa Camisi.
Batı kapı (Kat.no.108)

Şekil A.239. Koca Mustafa Paşa Camisi.
Doğu kapı, profil (Kat.no.107)

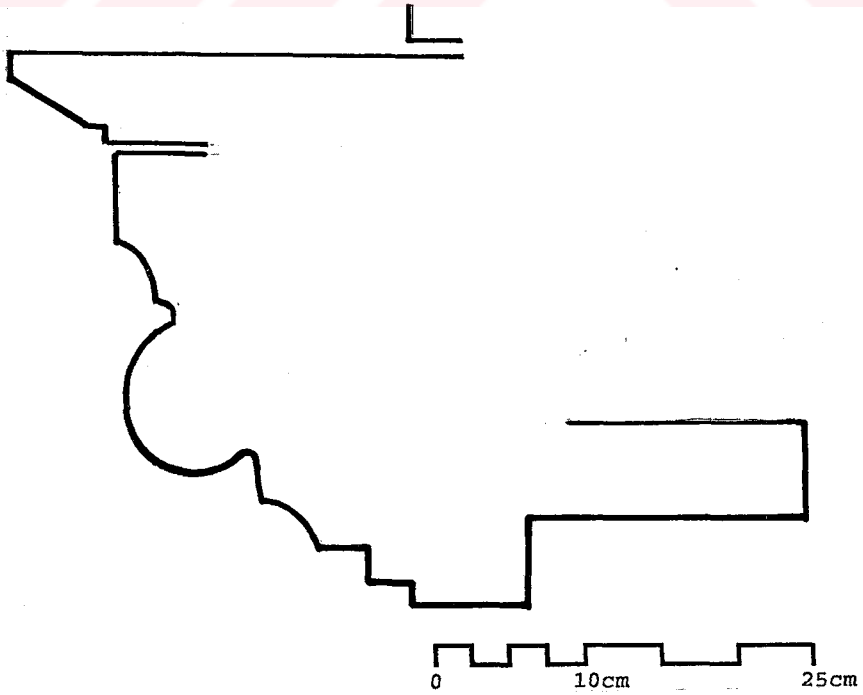
Şekil A.241. Koca Mustafa Paşa Camisi.
Batı kapı, profil (Kat.no.108)

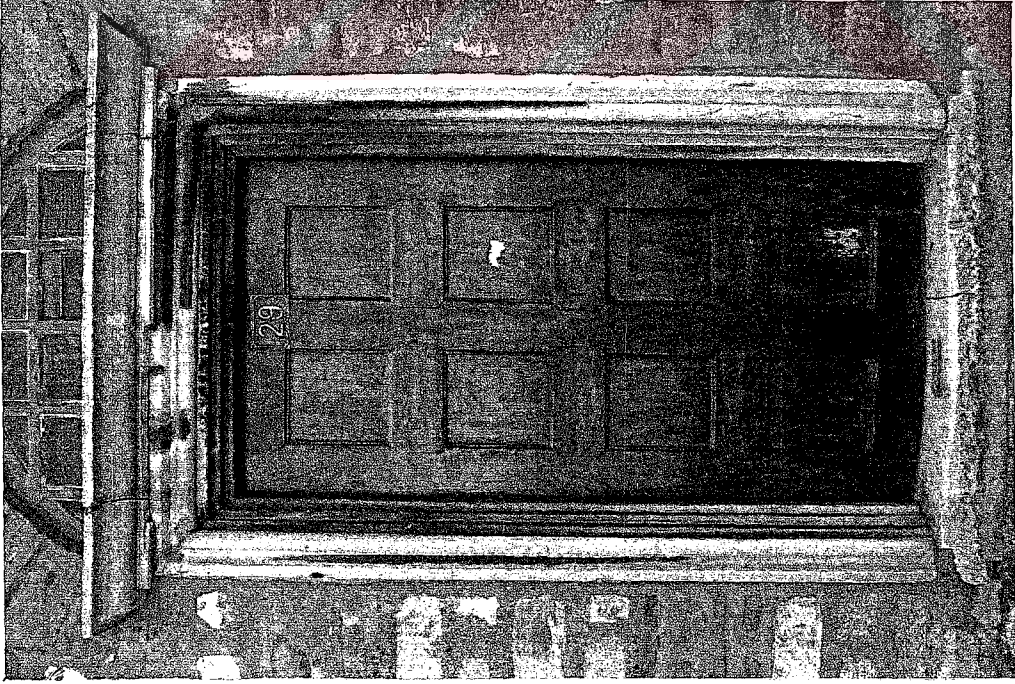
Şekil A.242. Kariye Camisi. Plan

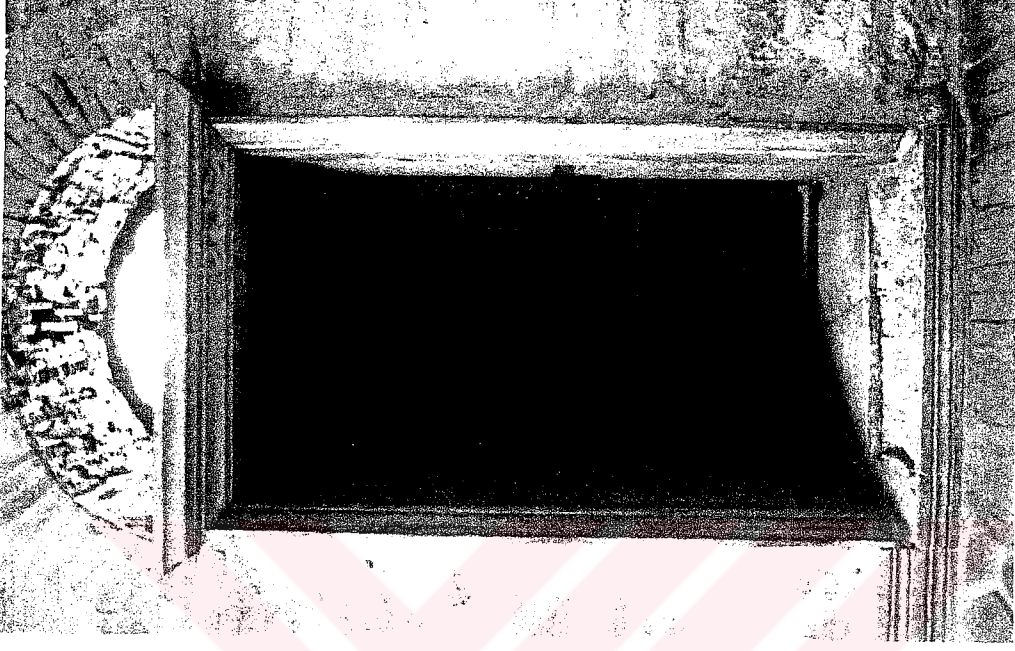
Şekil A.243. Kariye Camisi. Batıdan dış narthekse giriş sağlayan kapı, dış yüz (Kat.no. 109)

Şekil A.244. Kariye Camisi. Batıdan dış narthekse giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.109)

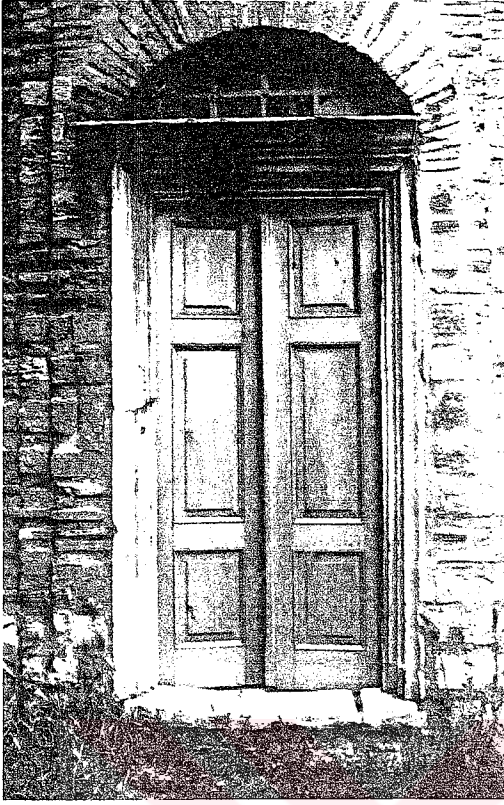
Şekil A.245. Kariye Camisi. Kuzey cepheaden dış
narthekse açılan kapı, dış yüz (Kat.no. 110)

Şekil A.246. Kariye Camisi. Kuzey cepheaden dış
narthekse açılan kapı, iç yüz (Kat.no. 110)

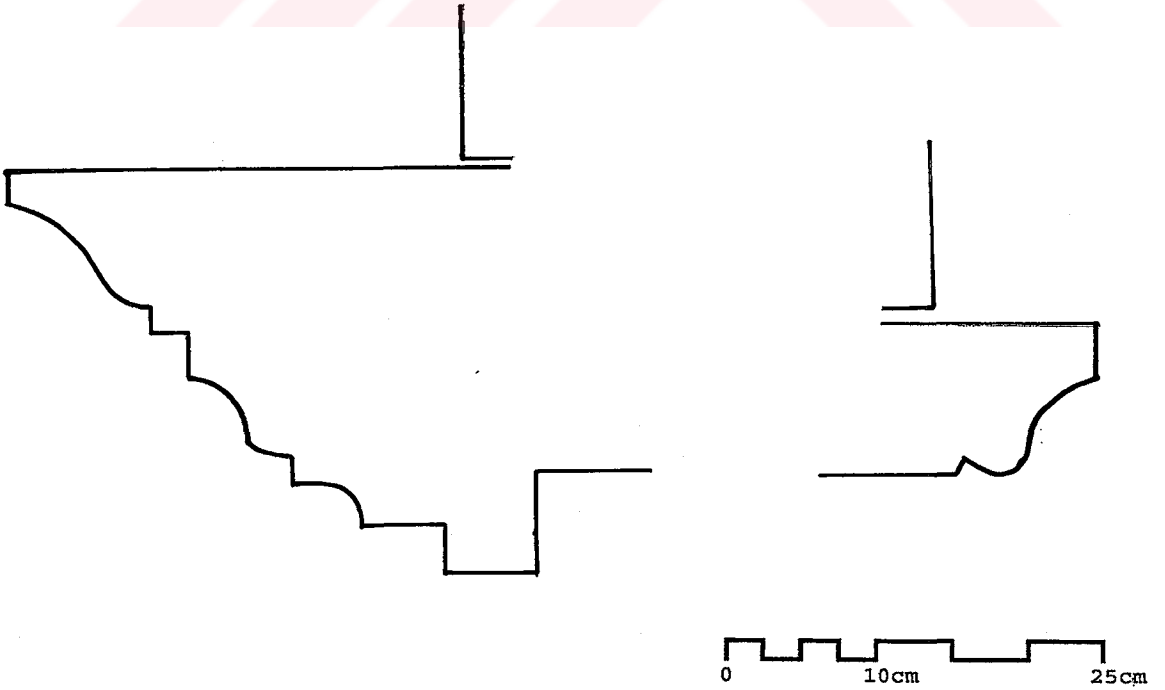
Şekil A.247. Kariye Camisi. Kuzey cepheden dış
narthekse açılan kapı, profil (Kat.no. 110)

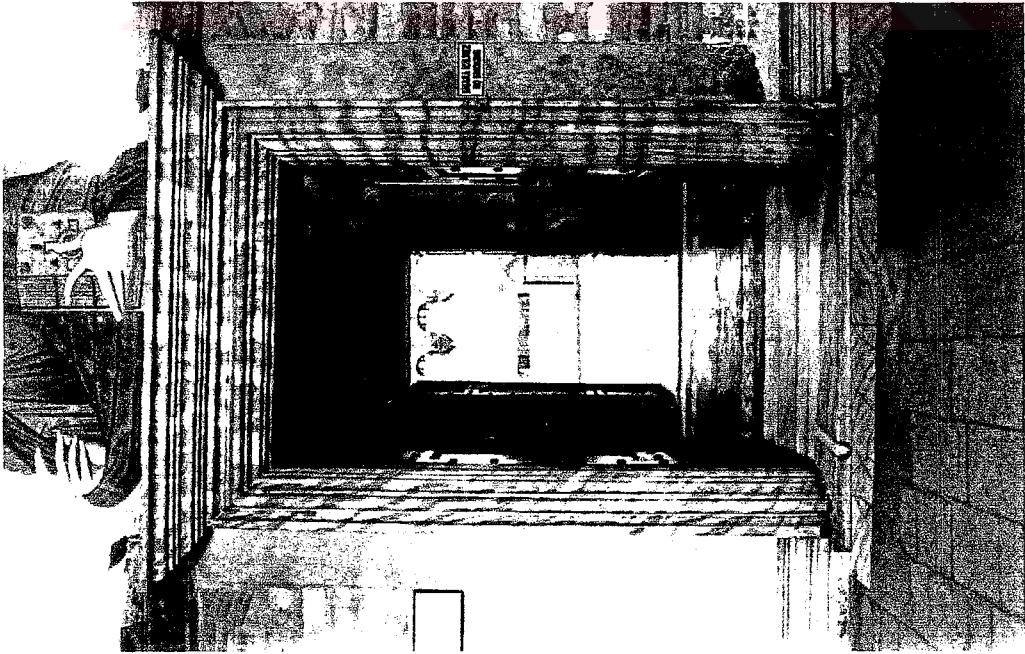
Şekil A.248. Kariye Camisi. Güney cepheden dış narthekse açılan kapı, dış yüz (Kat.no. 111)

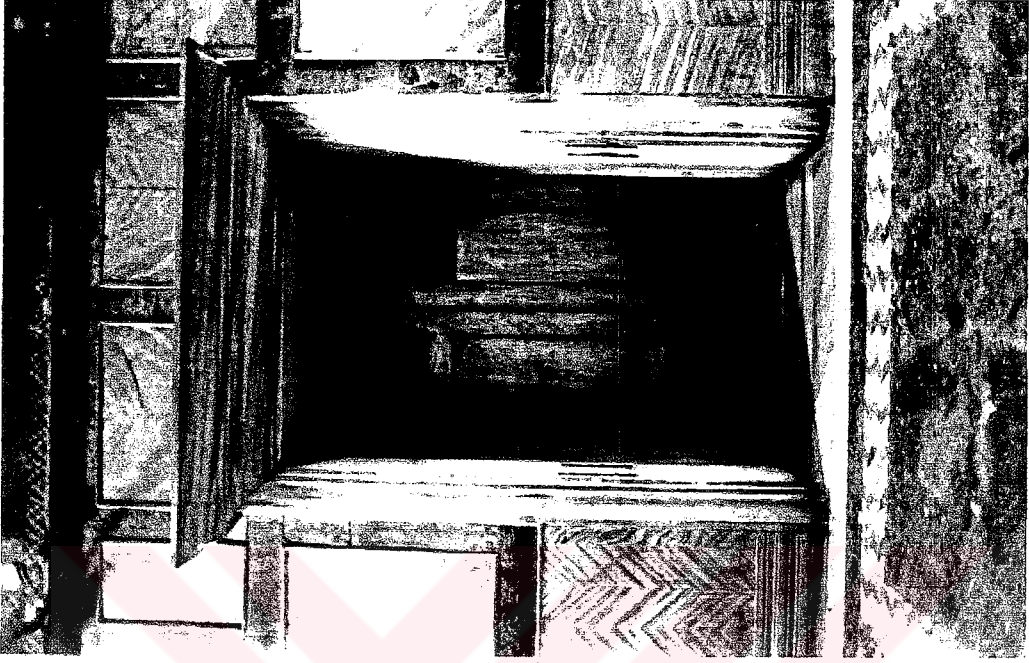
Şekil A.249. Kariye Camisi. Güney cepheden dış narthekse açılan kapı, iç yüz (Kat.no. 111)

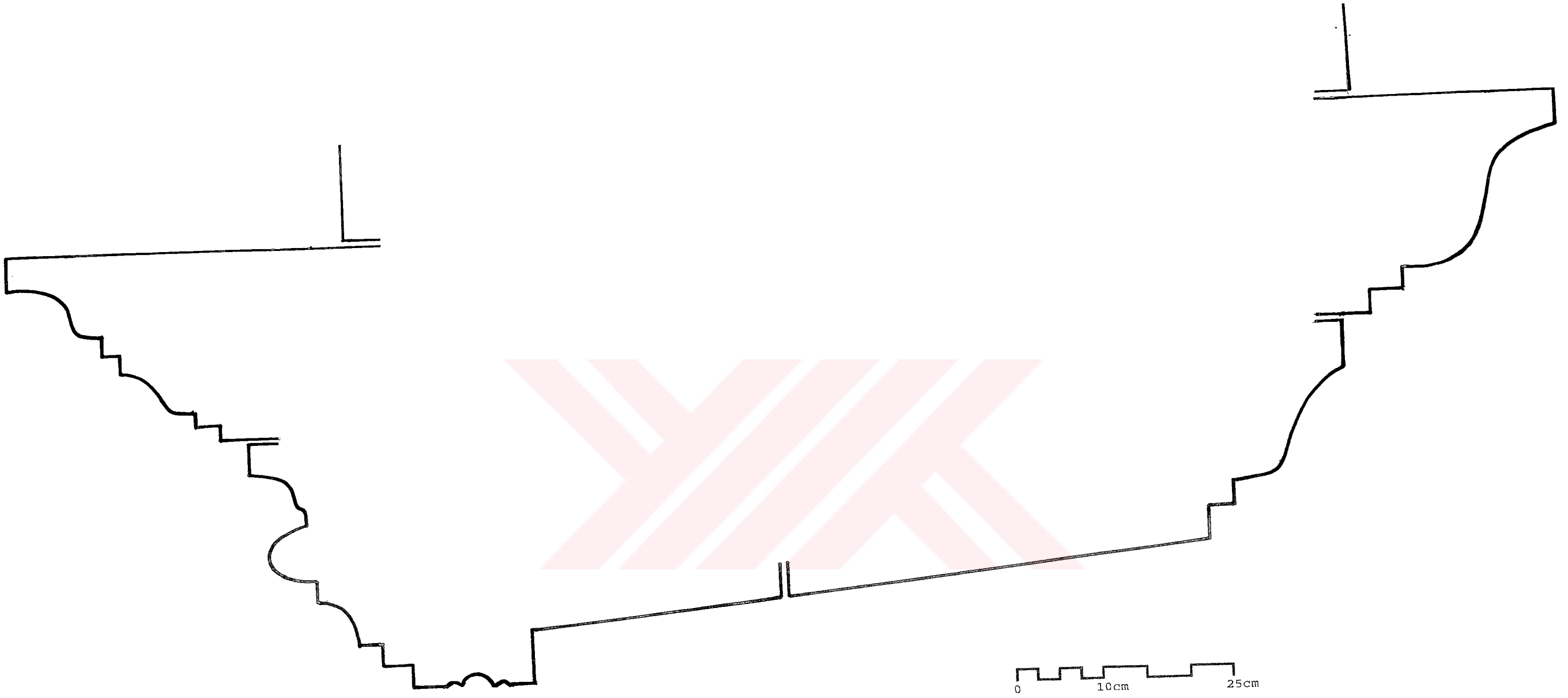
Şekil A.250. Kariye Camisi. Güney cepheden dış narthekse açılan kapı, profil (Kat.no. 111)

Şekil A.251. Kariye Camisi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapı, dış nartheksten görüntü (Kat.no.112)

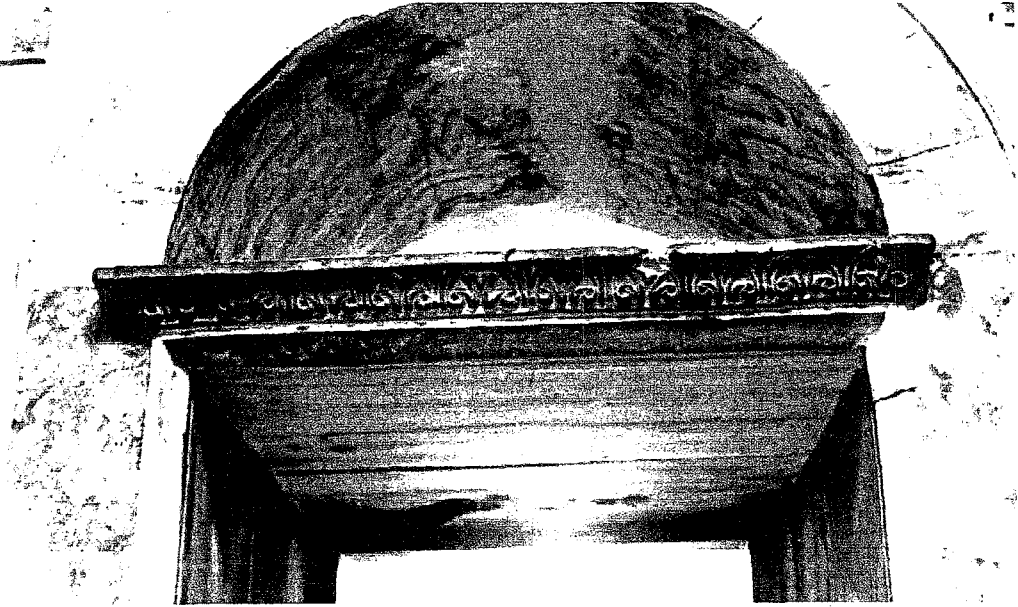
Şekil A.252. Kariye Camisi. Dış nartheksten iç narthekse açılan orta kapı, iç nartheksten görüntü (Kat.no.112)

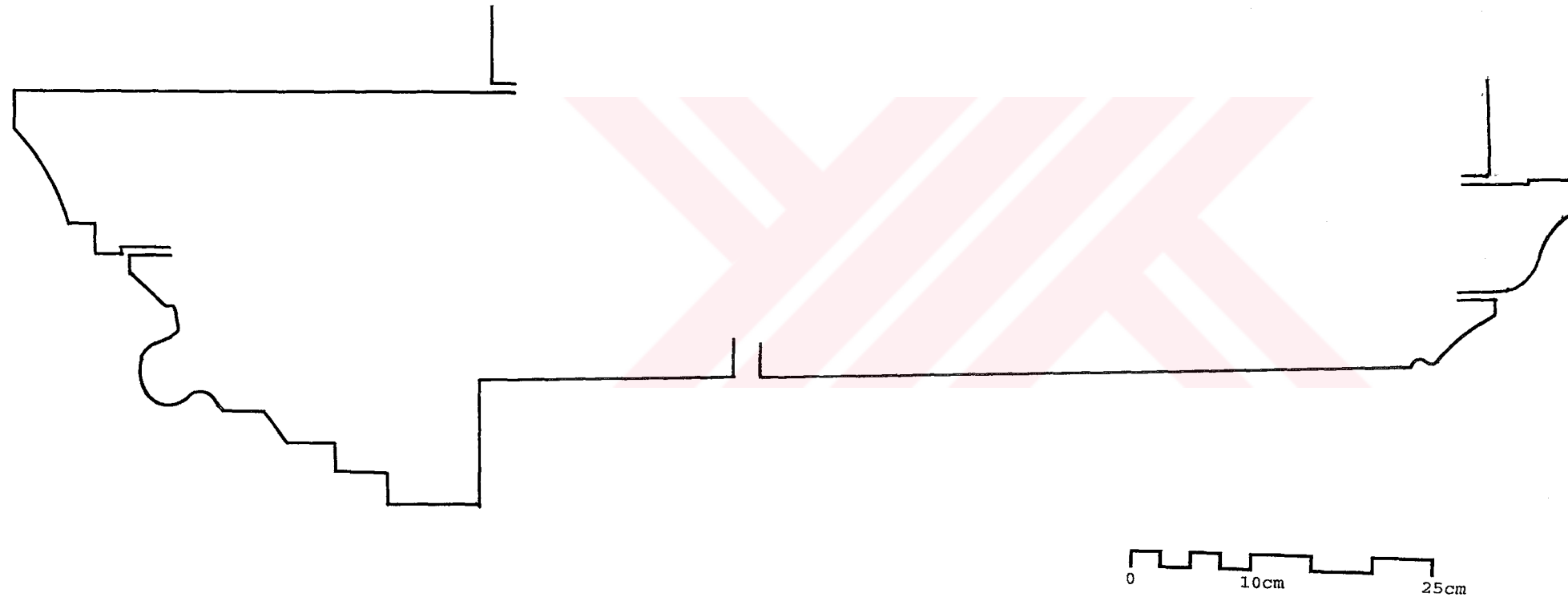
Şekil A.253. Kariye Camisi. Dış nartheksdan iç narthekse açılan orta kapı, profil (Kat.no.112)

Şekil A.254. Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, dış nartheksden görünüş (Kat.no.113)

Şekil A.255. Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.113)

Şekil A.256. Kariye Camisi. Dış nartheksden iç nartheksin güney ucuna açılan kapı, profil (Kat.no.113)

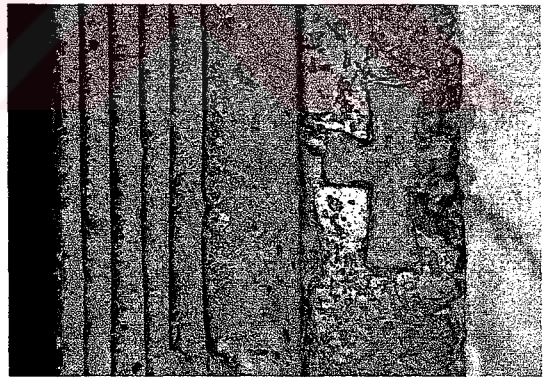
Şekil A.257. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.114)

Şekil A.258. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, naosdan görünüş (Kat.no.114)

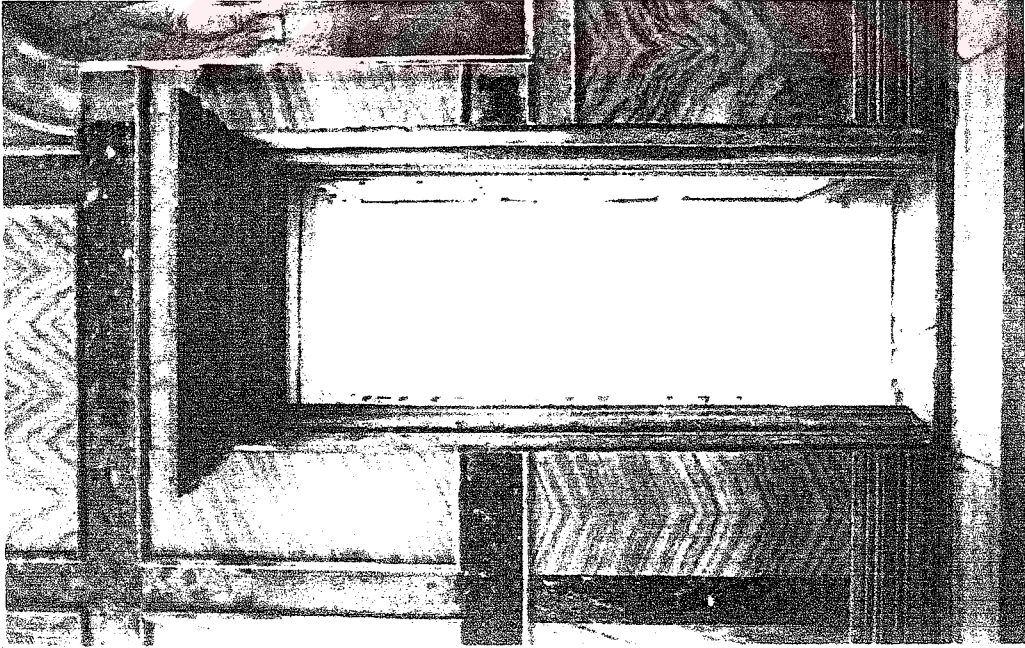
Şekil A.259. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, dış yüz söveleri (Kat.no. 114)

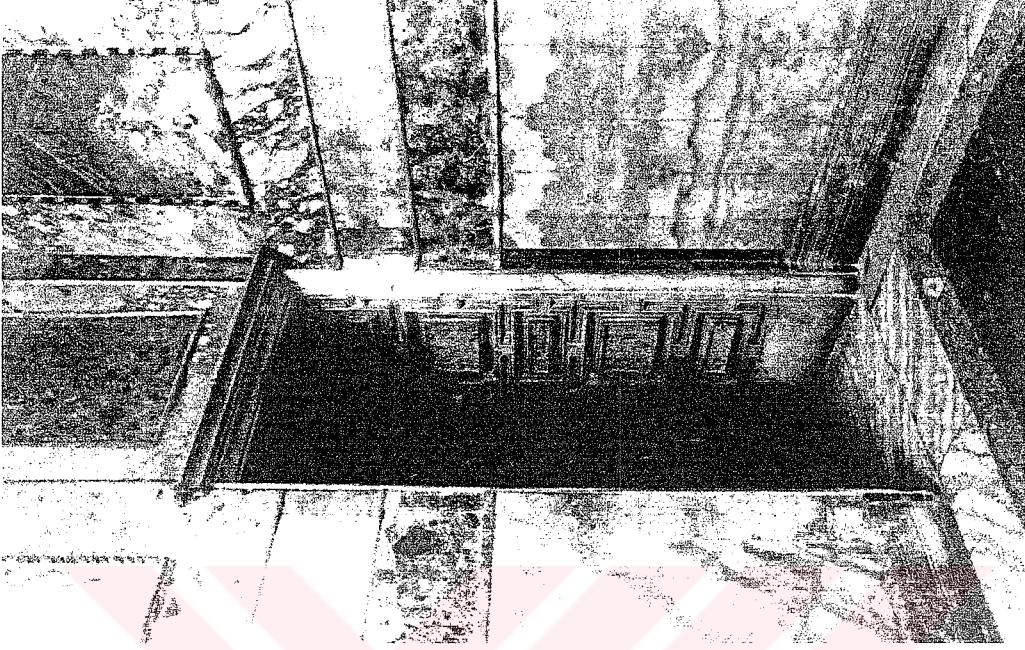
Şekil A.260. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, iç yüz, lento ve lento taşları (Kat.no. 114)

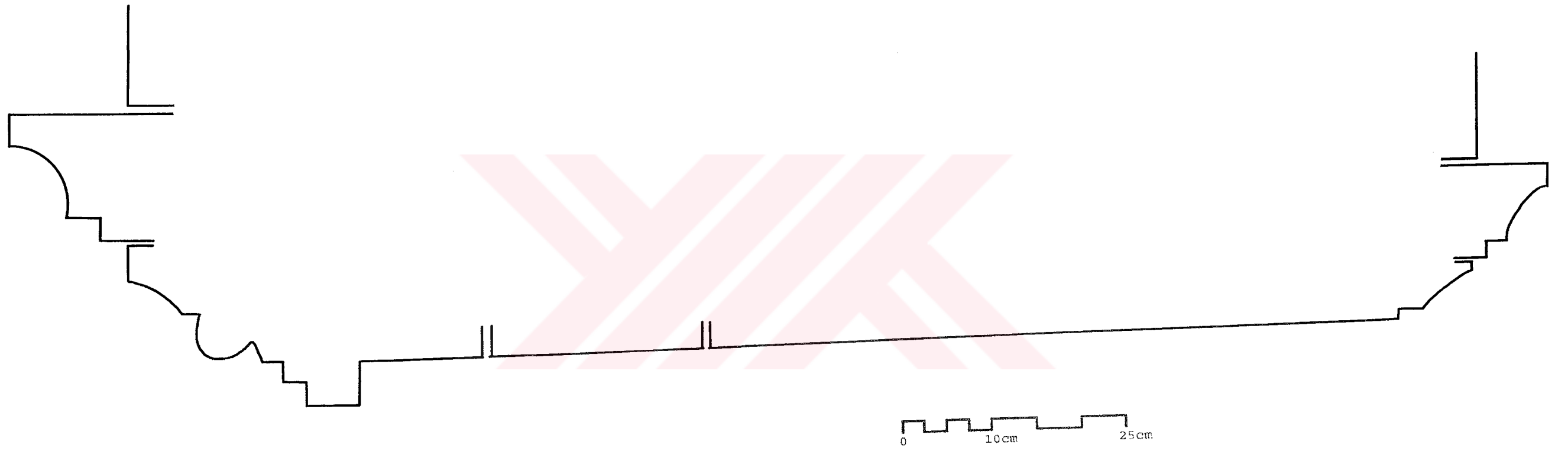
Şekil A.261. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan orta kapı, profil (Kat.no.114)

Şekil A.262. Kariye Camisi. İç nartheksten naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, nartheksten görünüş (Kat.no.115)

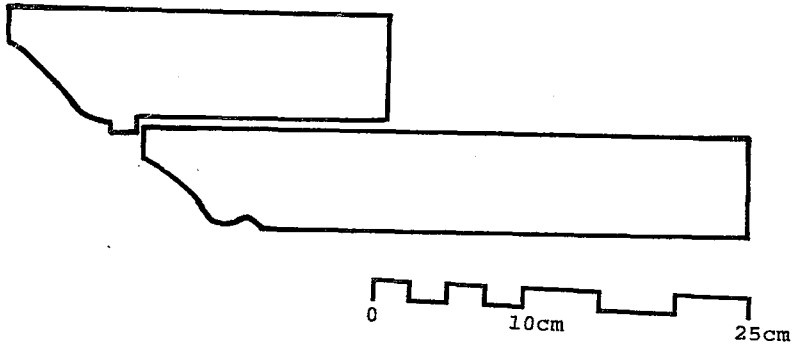
Şekil A.263. Kariye Camisi. İç nartheksten naosa açılan orta kapının kuzey yanındaki kapı, naosdan görünüş (Kat.no.115)

Şekil A.264. Kariye Camisi. İç nartheksden naosa açılan
orta kapının kuzey yanındaki kapı, profil (Kat.no.115)

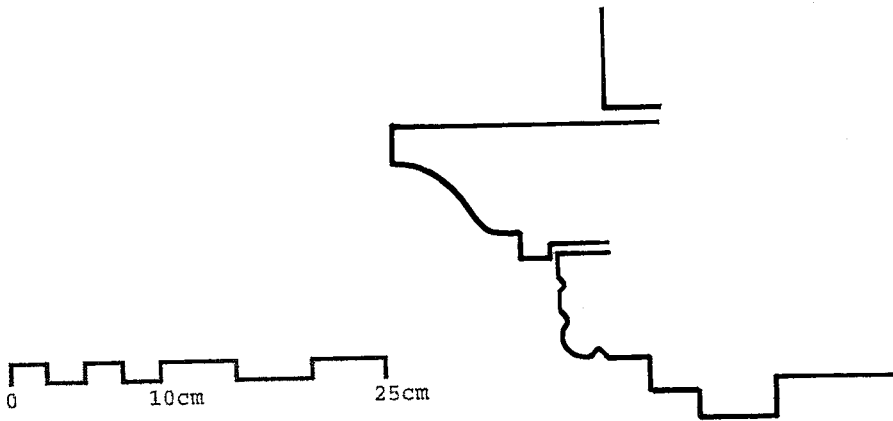
Şekil A.265. Kariye Camisi. İç nartheksden kuzey ek yapıya giriş sağlayan kapı, iç nartheksden görünüş (Kat.no.116)

Şekil A.266. Kariye Camisi. İç nartheksden kuzey ek yapıya giriş sağlayan kapı, profil (Kat.no.116)

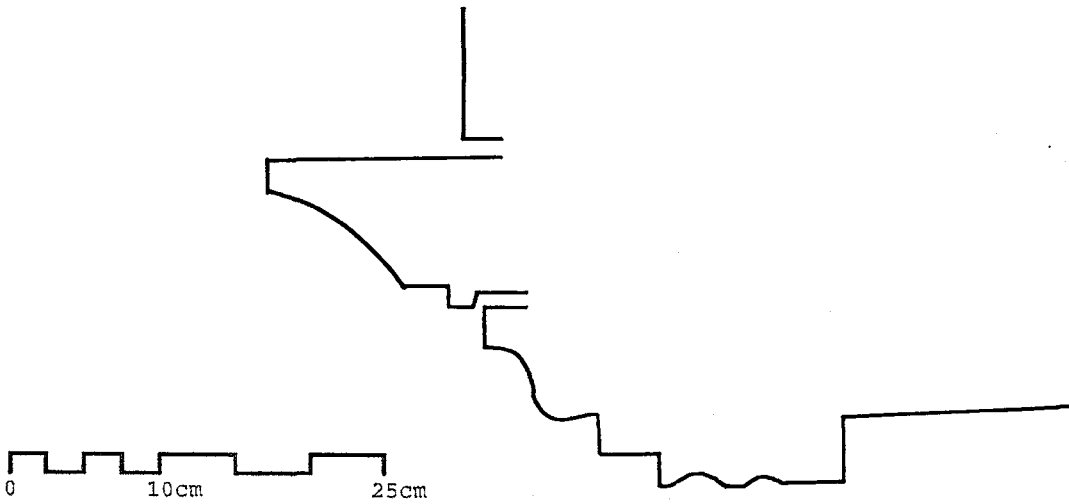
Şekil A.267. Kariye Camisi. Naos-parekklesion arasındaki koridorun naos tarafındaki girişi (Kat.no.117)

Şekil A.268. Kariye Camisi. Naos-parekklesion arasındaki koridorun naos tarafındaki girişi, profil (Kat.no.117)

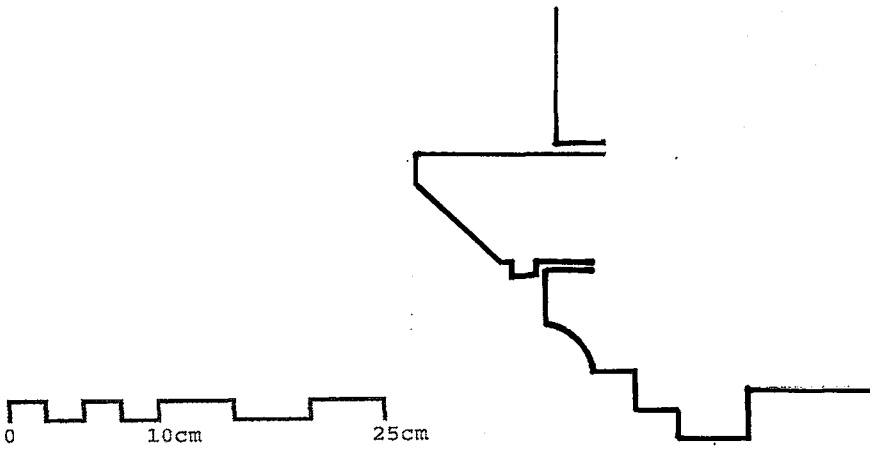
Şekil A.269. Kariye Camisi. Naos-Parekklesion arasındaki koridorun parekklesion tarafındaki girişi (Kat.no.118)

Şekil A.270. Kariye Camisi. Naosdan-Parekklesion arasındaki koridorun parekklesion tarafındaki girişi, profil (Kat.no.118)

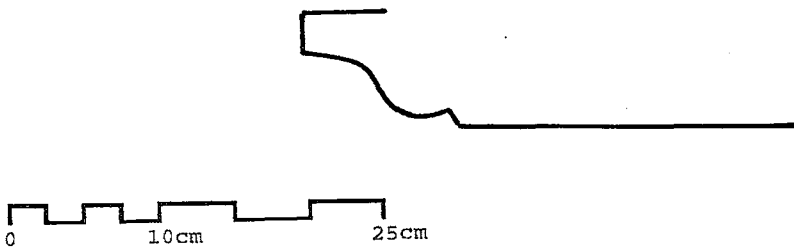
Şekil A.271. Kariye Camisi. Parekklesiondan güney
pastophoriona açılan kapı, dış yüz (Kat.no.119)

Şekil A.272. Kariye Camisi. Parekklesiondan güney
pastophoriona açılan kapı, profil (Kat.no.119)

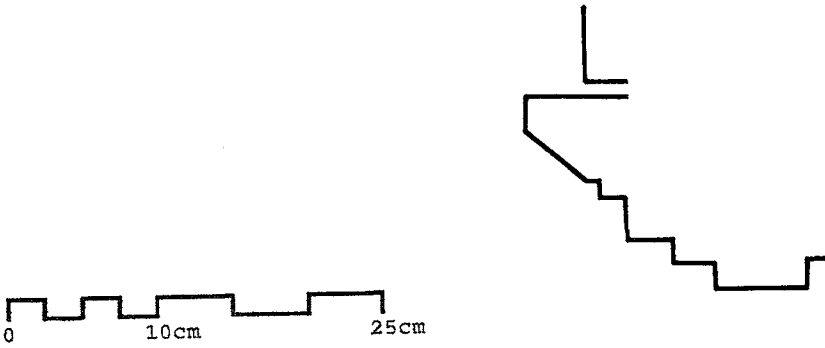
Şekil A.273. Kariye Camisi. Kuzey pastophorionun kapısı (Kat.no.120)

Şekil A.274. Kariye Camisi. Kuzey pastophorionun kapısı, profil (Kat.no.120)

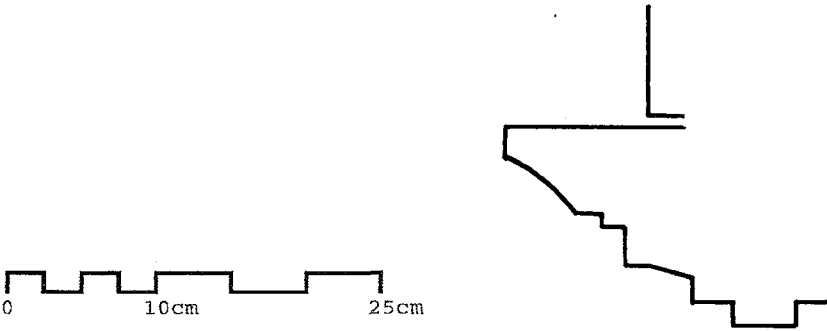
Şekil A.275. Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun doğusundaki oda kapısı (Kat.no.121)

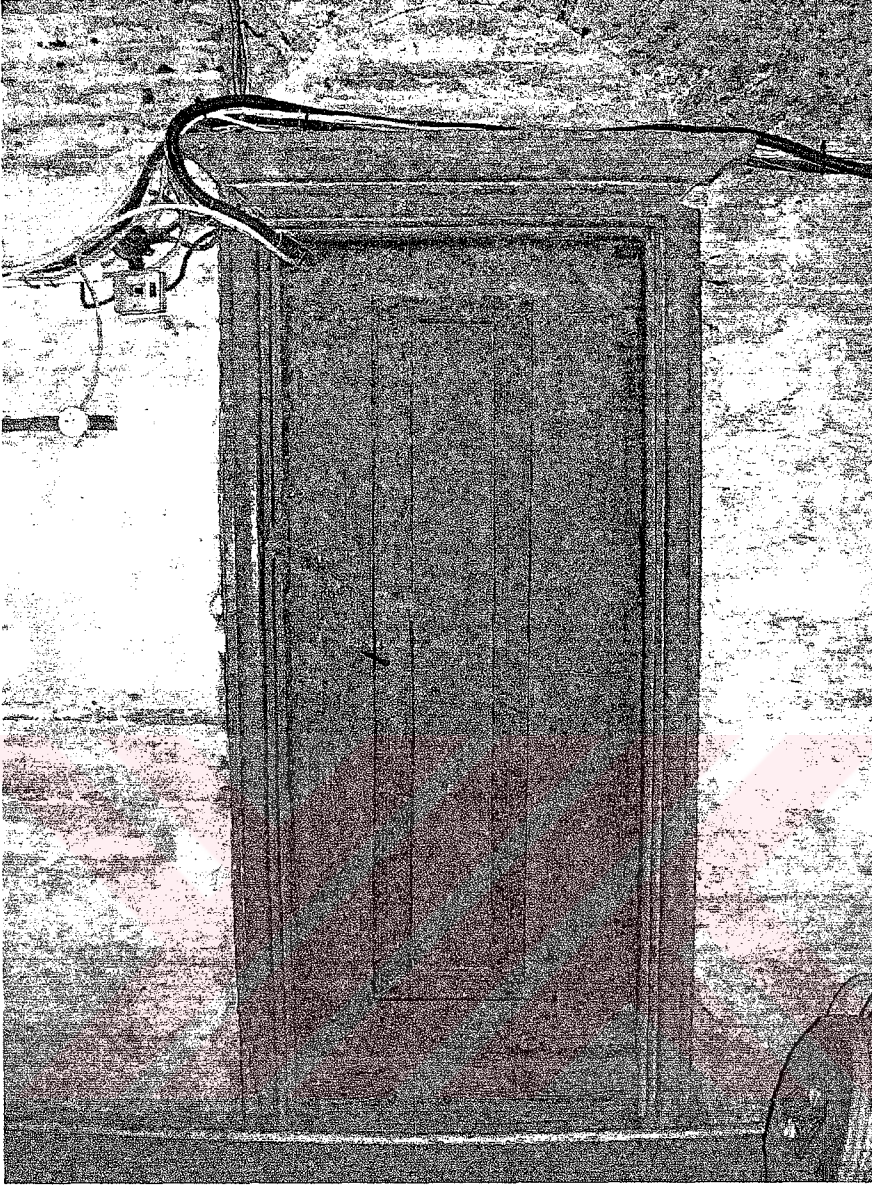
Şekil A.276. Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun doğusundaki oda kapısı, profil (Kat.no.121)

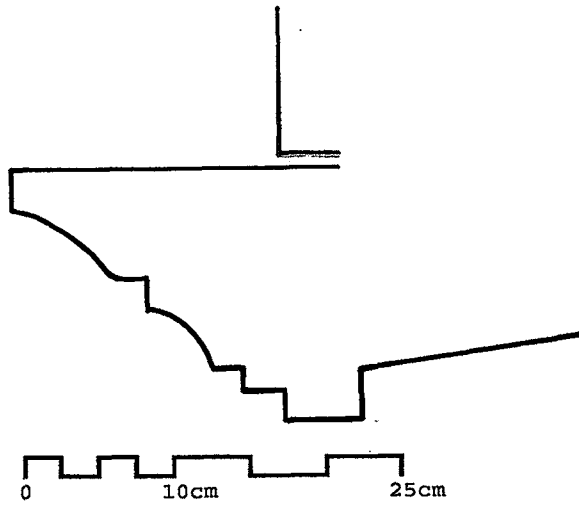
Şekil A.277. Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun batısındaki oda kapısı (Kat.no.122)

Şekil A.278. Kariye Camisi. Parekklesiondan naosa geçiş sağlayan koridorun batısındaki oda kapısı, profil (Kat.no.122)

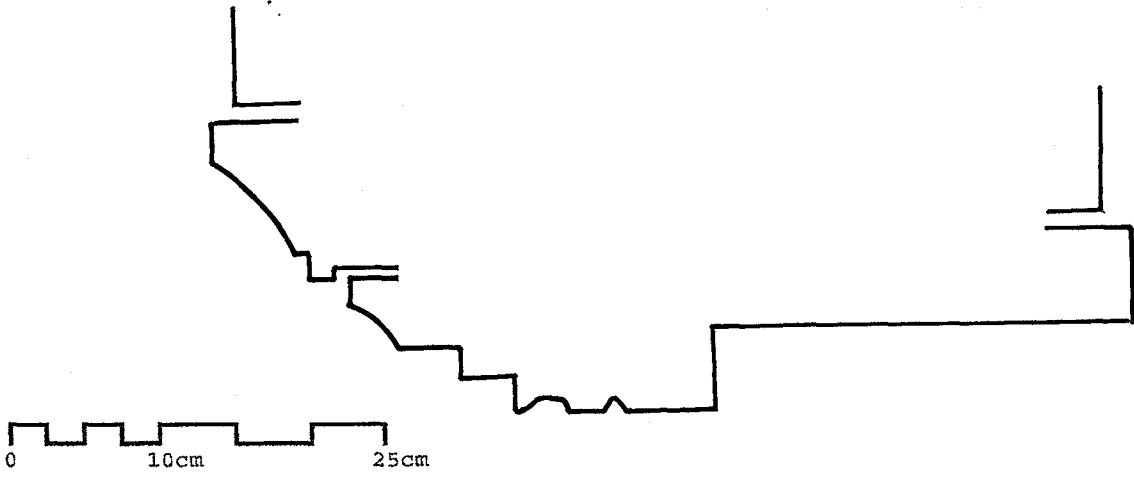
Şekil A.279. Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, alt odanın kuzey duvarındaki kapı (Kat.no.123)

Şekil A.280. Kariye Camisi. Kuzey ek yapı, alt odanın kuzey duvarındaki kapı, profil (Kat.no.123)

Şekil A.281. Kariye Camisi. Kuzey ek yapı,
üst oda kapısı (Kat.no.124)

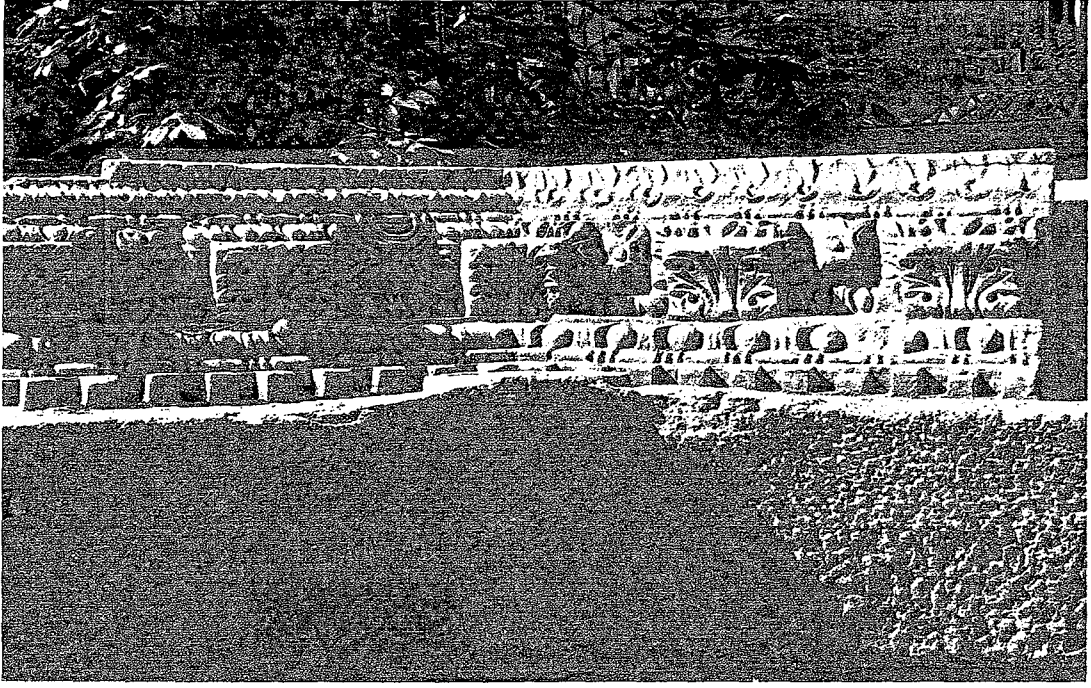
Şekil A.282. Kariye Camisi. Kuzey ek yapı,
üst oda kapısı, profil (Kat.no.124)

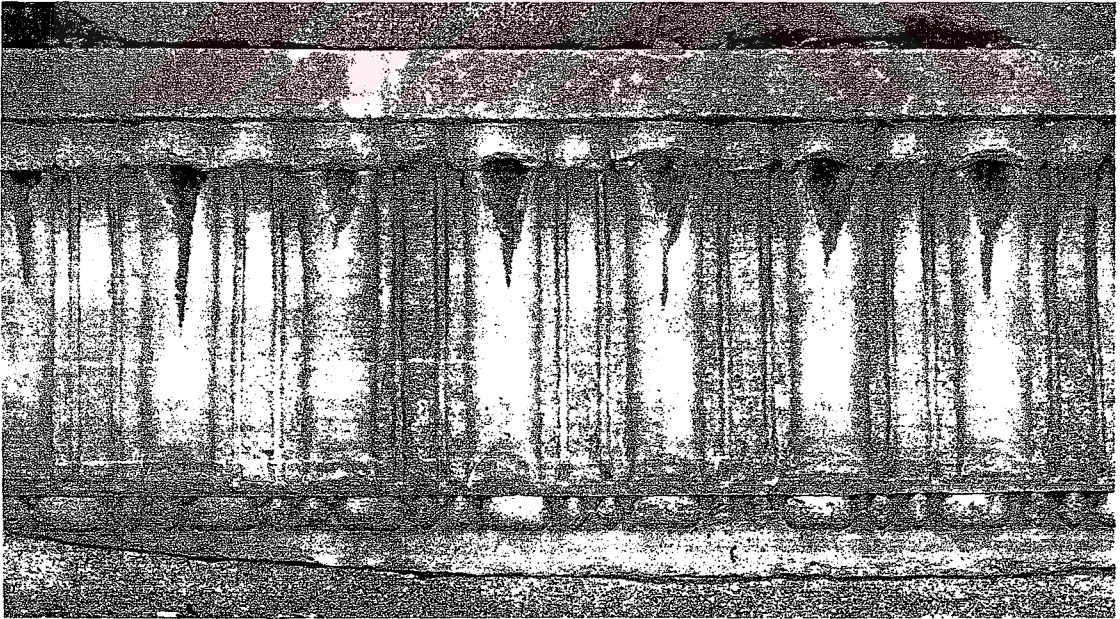
Şekil A.283. Bergama Dionysos Tapınağı
kapı sövesi (Radt, 1999, s.190, Res.135)

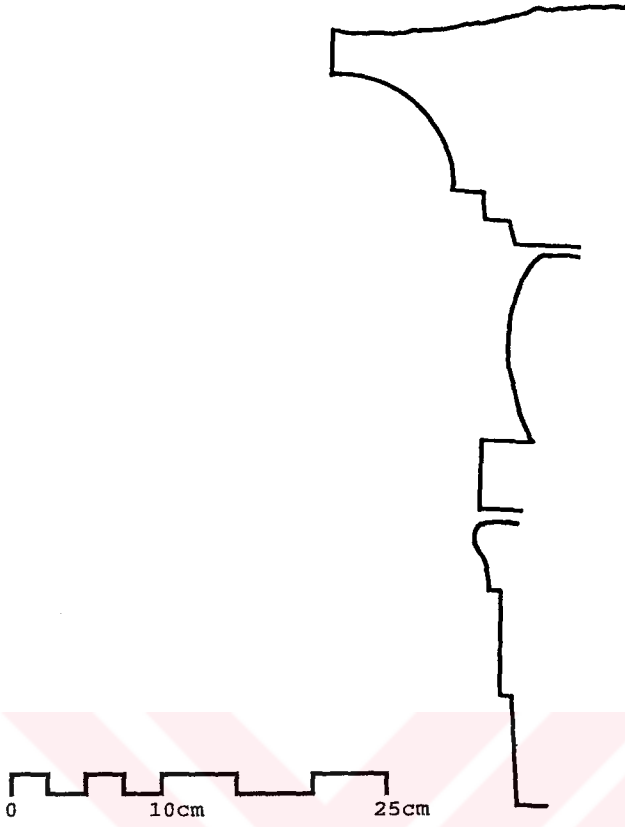
Şekil A.284. II. Theodosius Ayasofya'sı. Arkhitrav ve friz

Şekil A.285. II. Theodosius Ayasofya'sı. Korniş

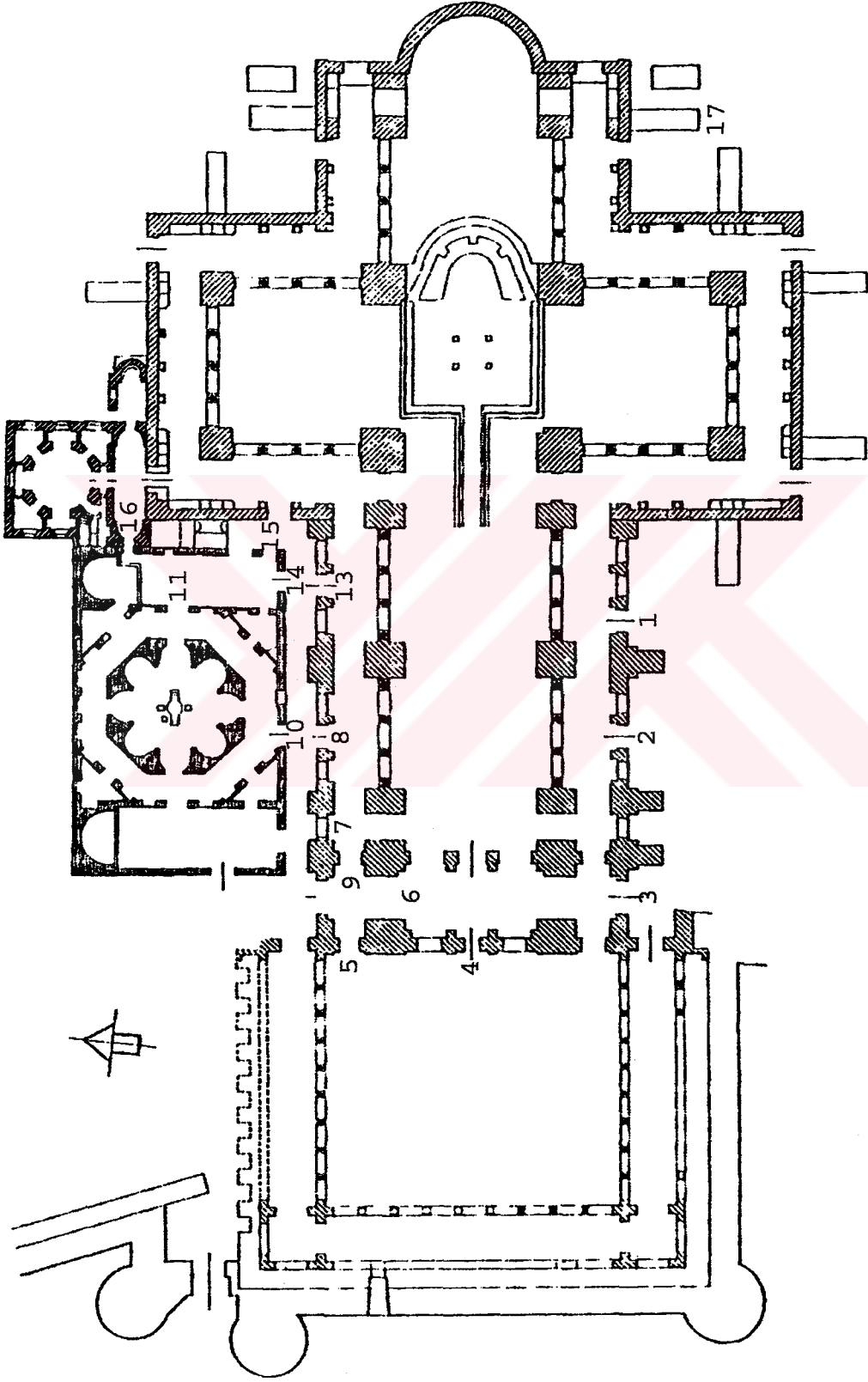
Şekil A.286. II. Theodosius Ayasofya'sı. Friz

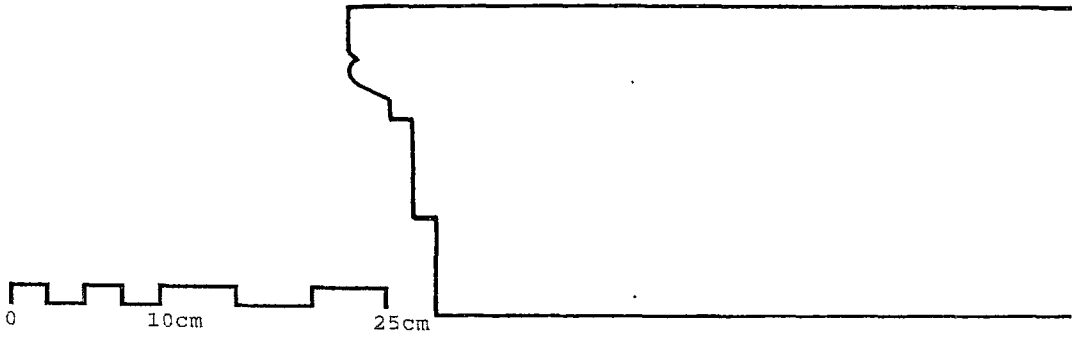
Şekil A.287. Altın Kapı.
Kirişleme profili

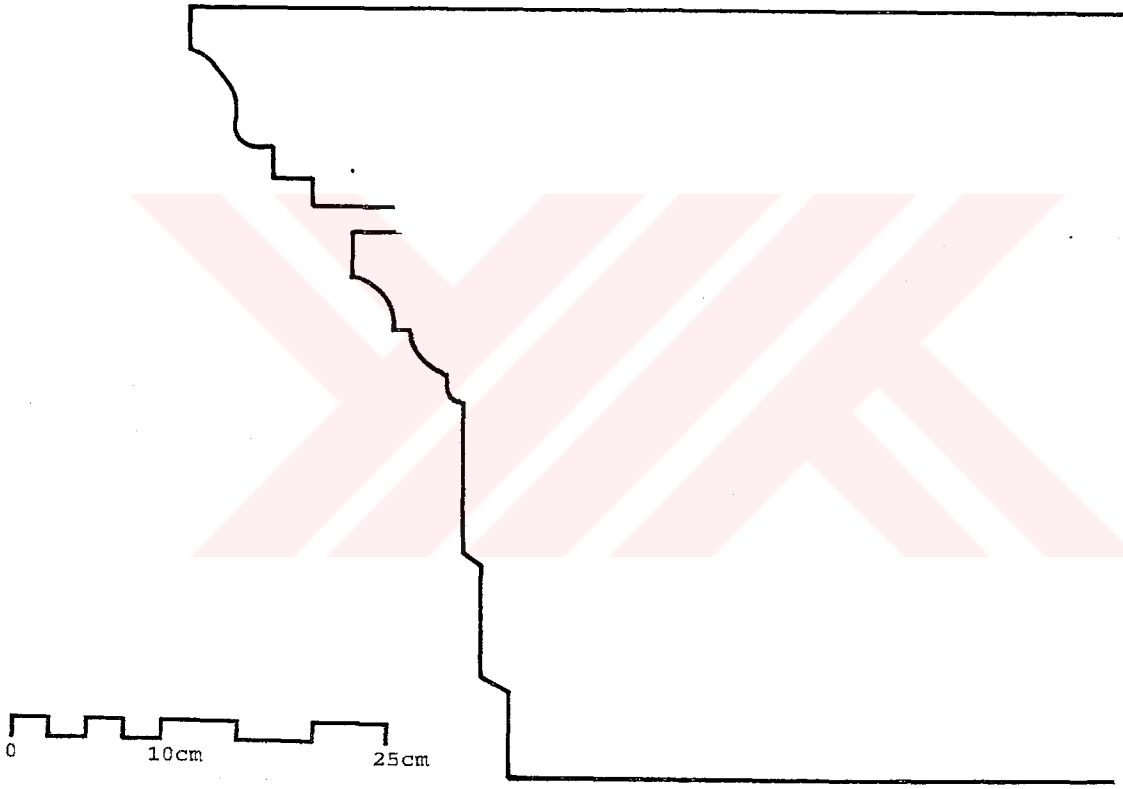
Şekil A.288. Studios Manastırı Kilisesi. Kirişleme.

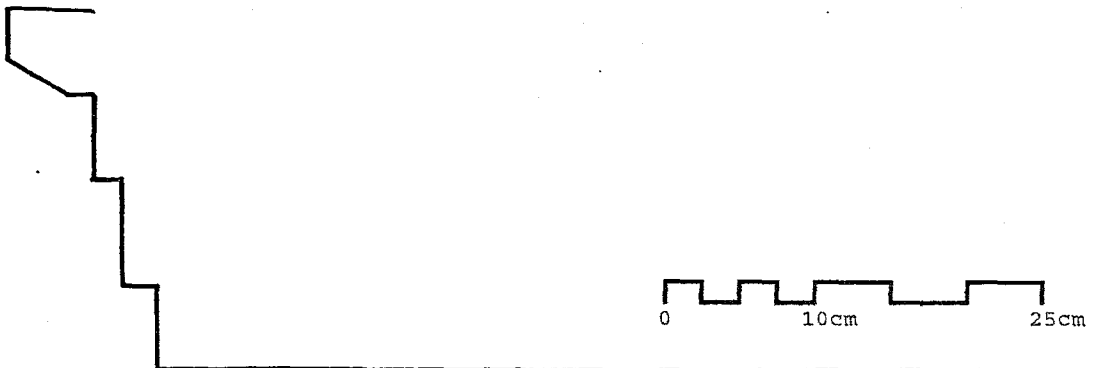
Şekil A.289. Ephesos, Hagia Iohannes Bazilikası. Plan. (M. Bityükkolancı)

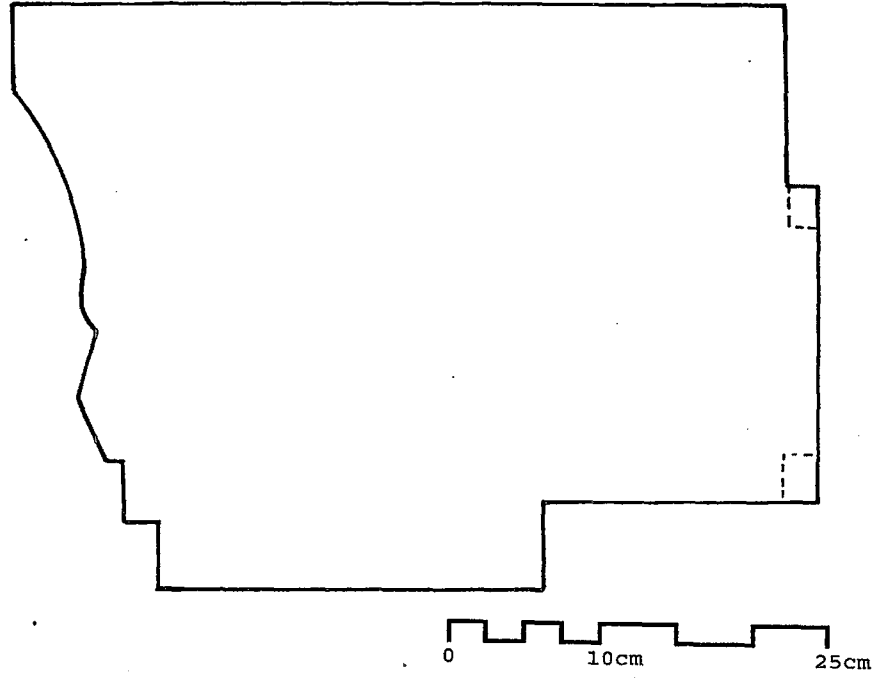
Şekil A.290. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi.
Baptisteriumun güney kapısı, profil (k 10)

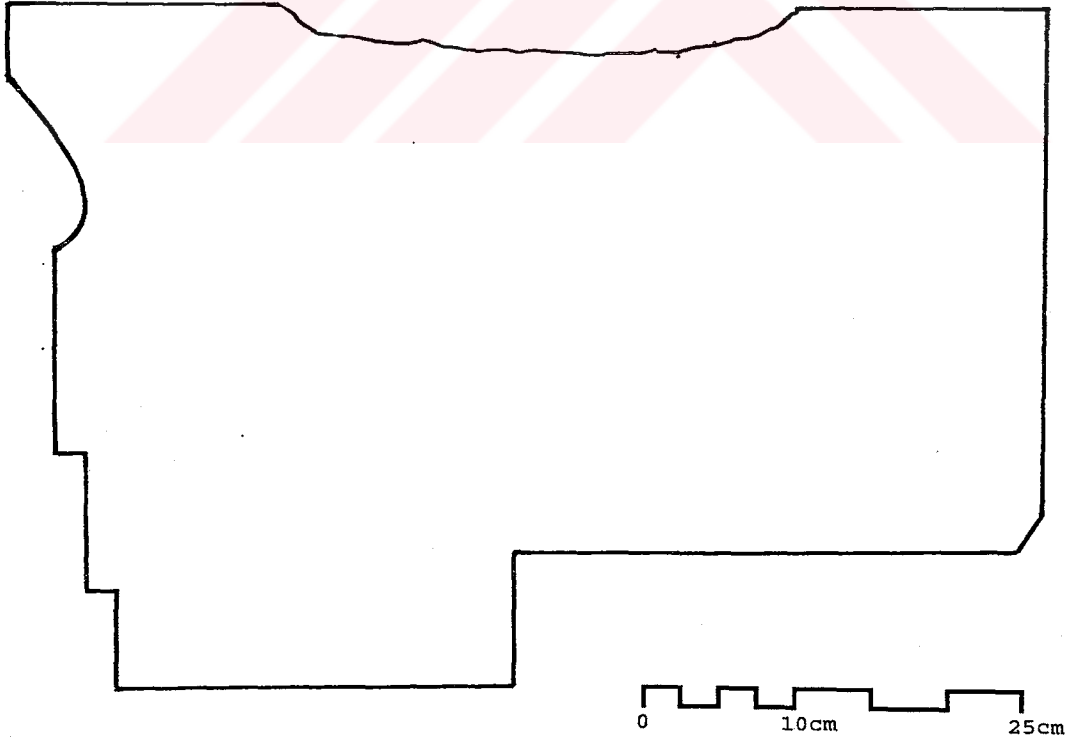
Şekil A.291. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi.
Baptisteriumun doğu kapısı, profil (k 11)

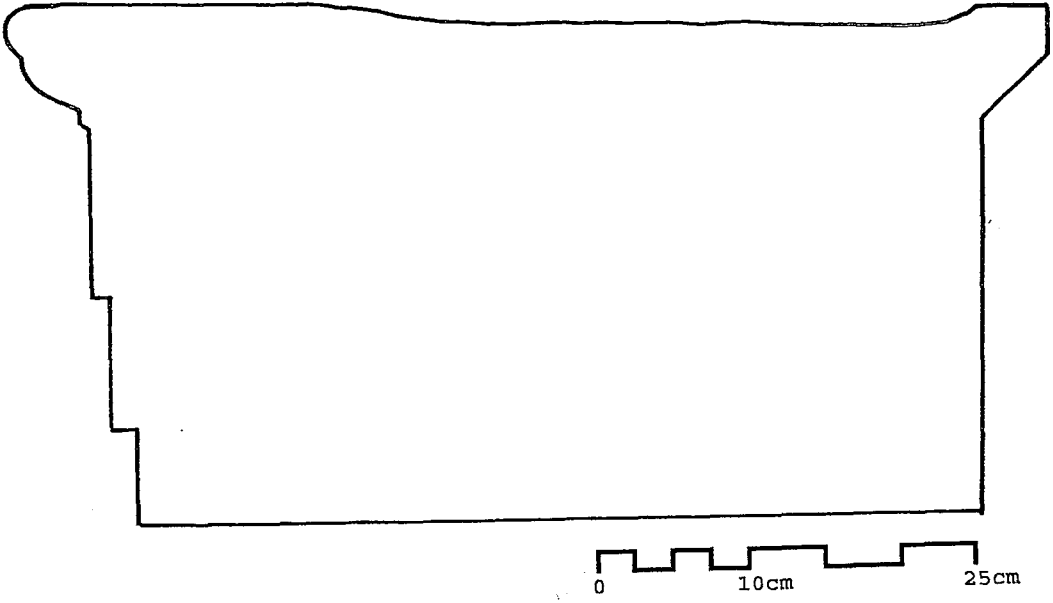
Şekil A.292. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Baptisteriumun
doğusundaki mekanın güney kapısı, profil (k 14)

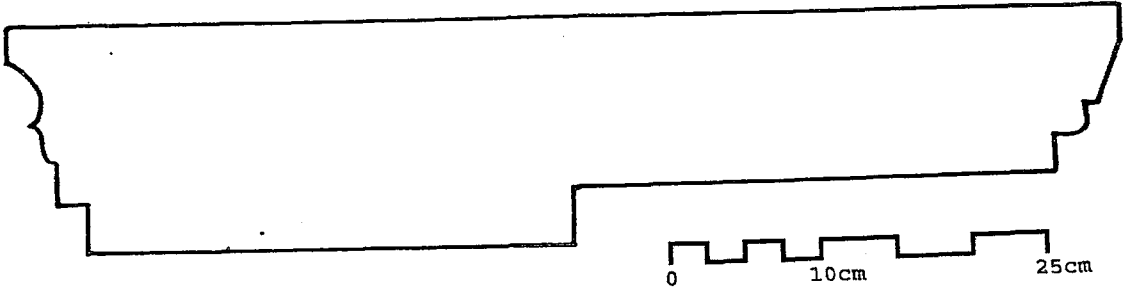
Şekil A.293. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi.
Nartheksden kuzey yan nefe açılan kapı, profil (k 9)

Şekil A.294. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi.
Nartheks kapılarından biri, profil (k 6)

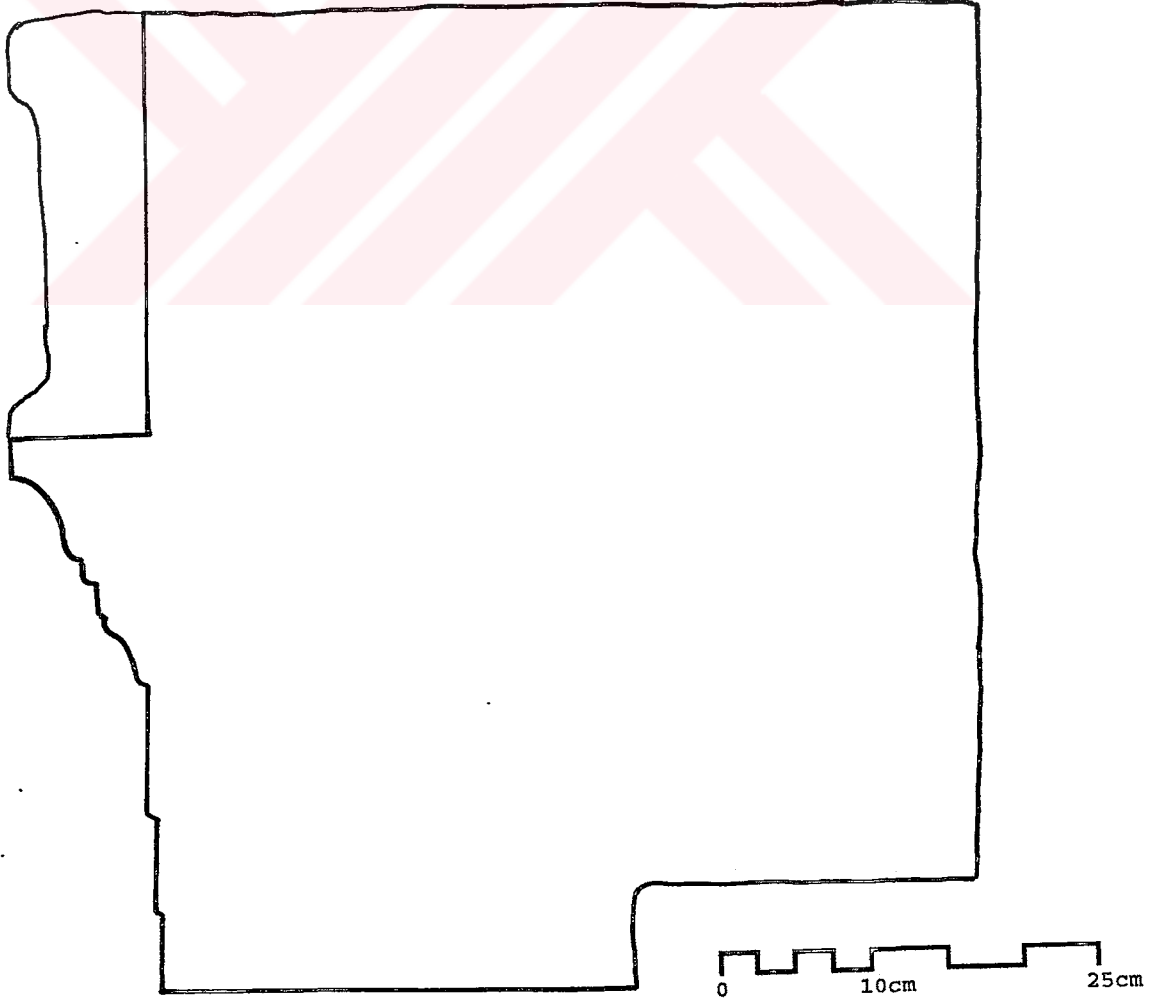
Şekil A.295. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Kuzey yan nefin kuzey duvarının batı ucundaki kapı, profil (k 7)

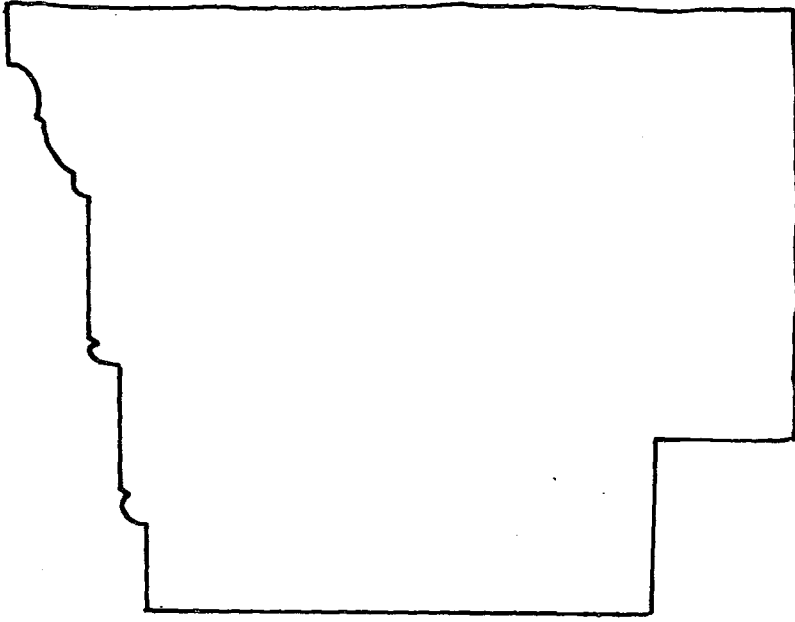
Şekil A.296. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. Atriumdan narthekse açılan kuzey kapı, profil (k 5)

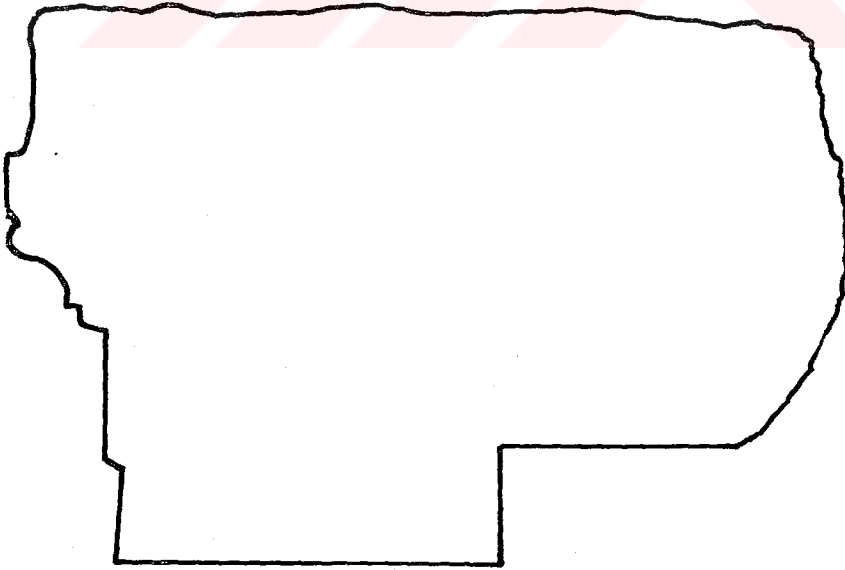
Şekil A.297. Antalya Cumanun Camisi'ndeki bir kapı çerçevesi

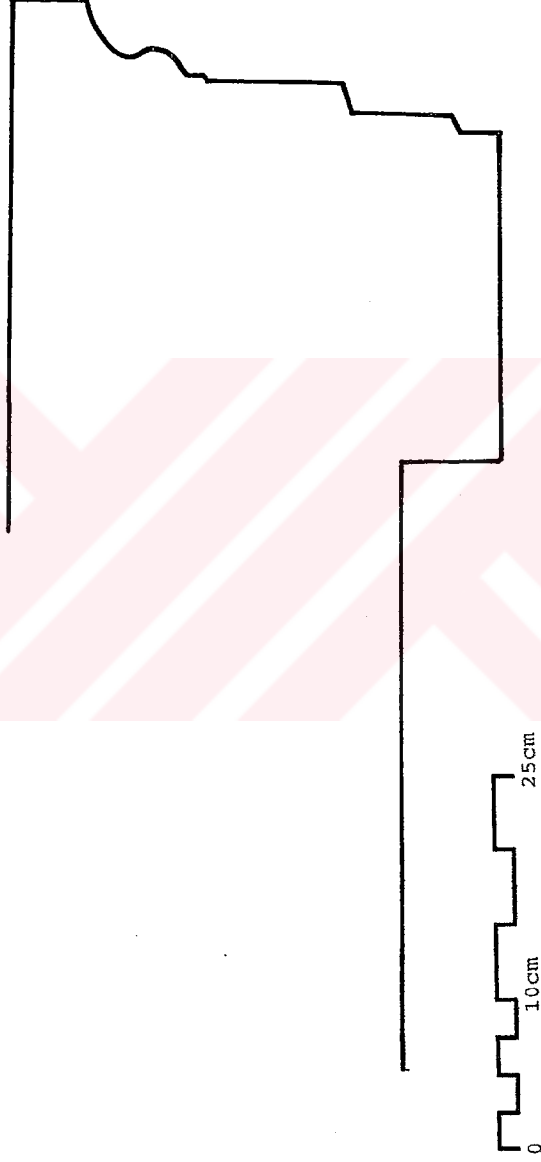
Şekil A.298. Side Piskoposluk Sarayı Kompleksi, Via'dan Vıb'ye açılan kapı

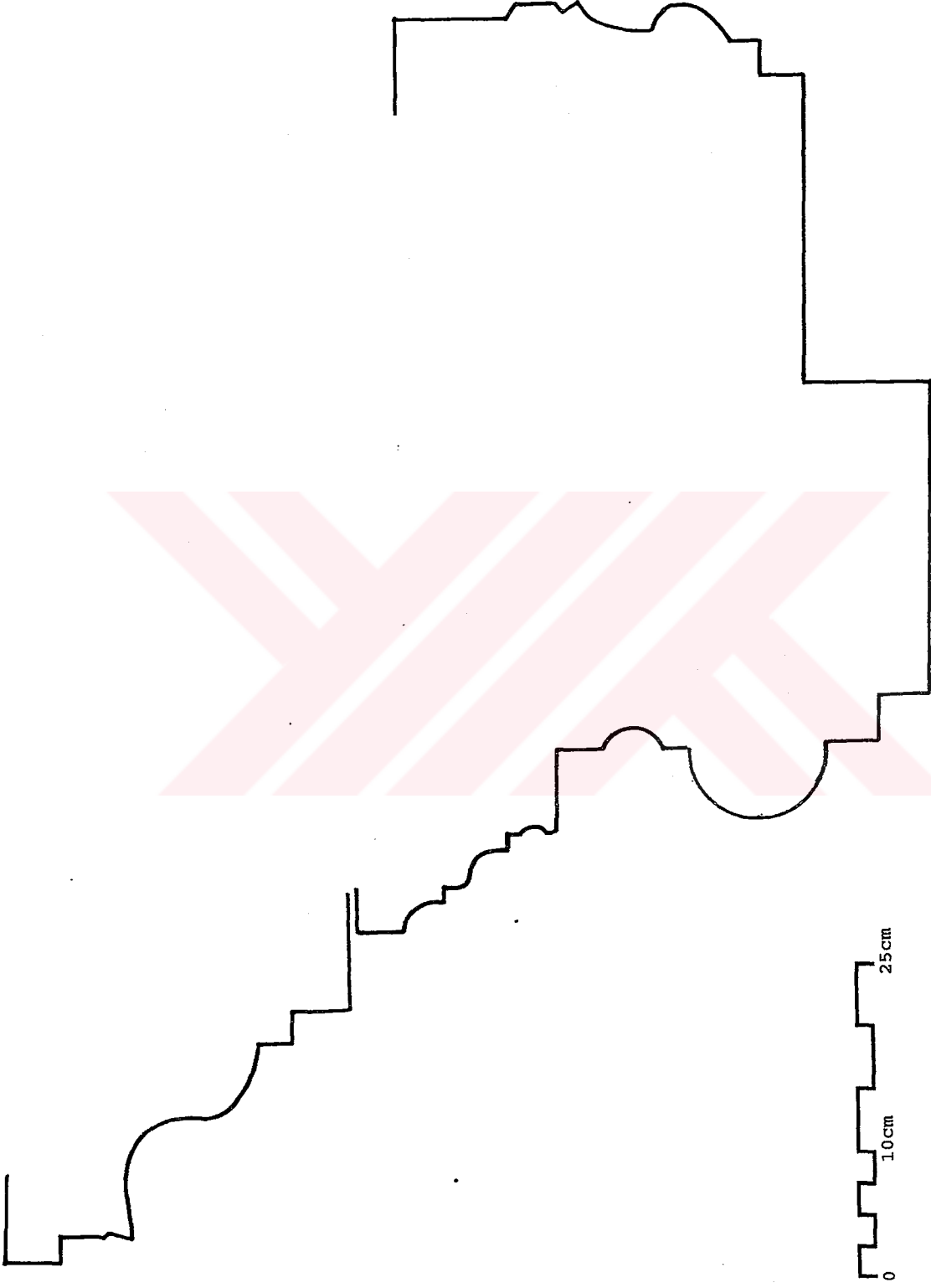
Şekil A.299. Side Piskoposluk Bazilikası yakınında lento paçası, profil

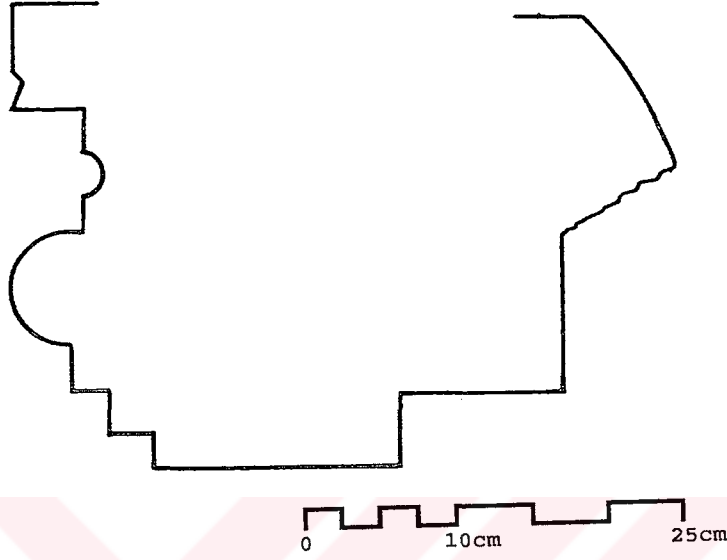
Şekil A.300. Anemorion, Nekropolis Kilisesi, orta kapı, profil

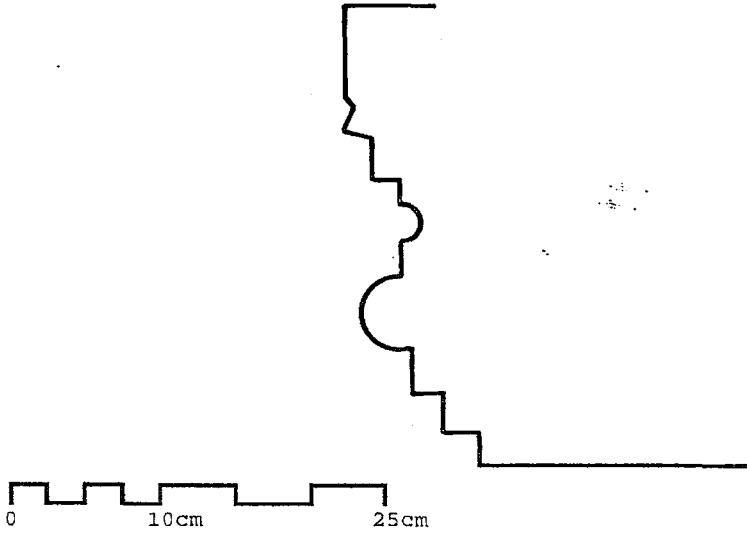
Şekil A.301. Selçuklar (Sebaste). Güney Kilise. Naosun orta kapısının yakınındaki parça, profil

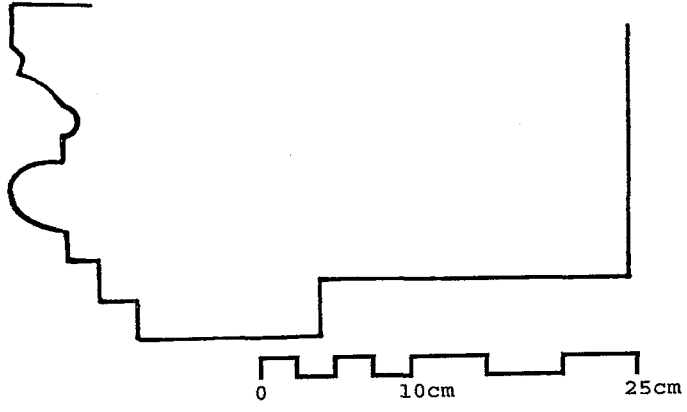
Şekil A.302. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 3

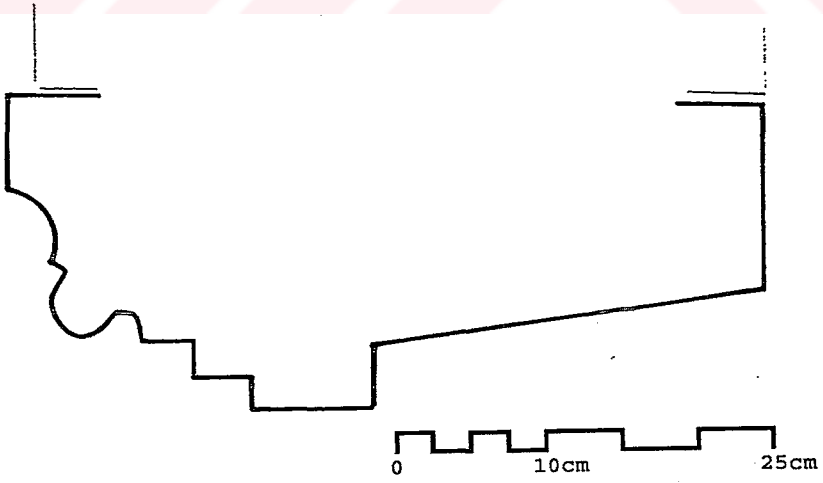
Şekil A.303. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 2

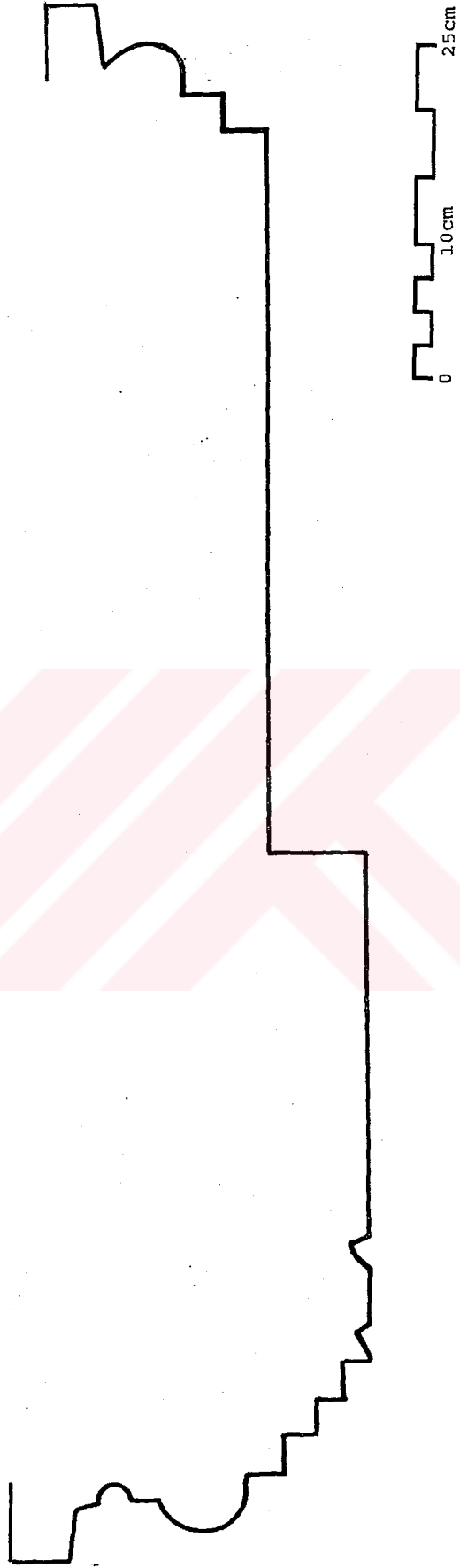
Şekil A.304. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 8

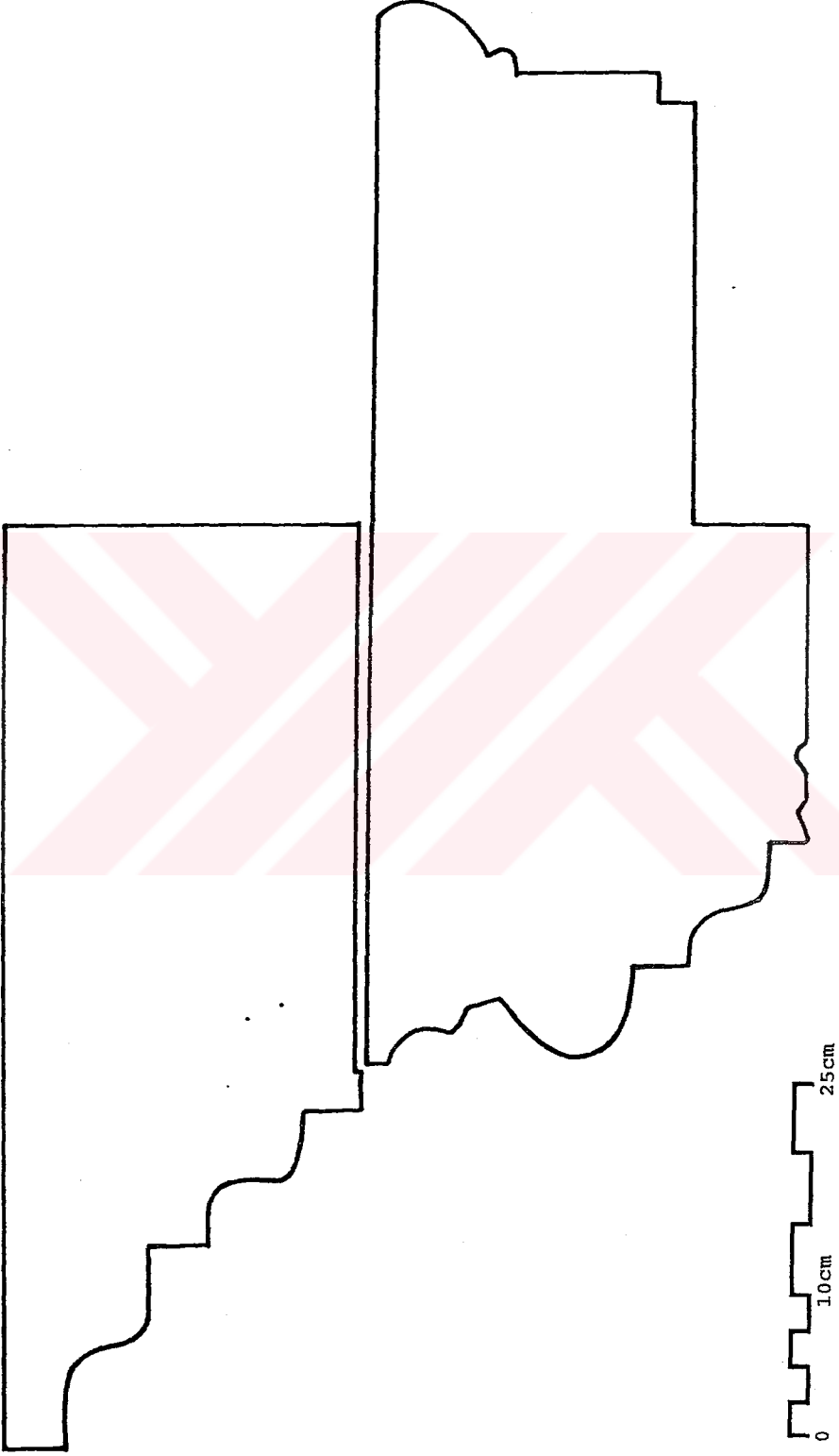
Şekil A.305. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 17

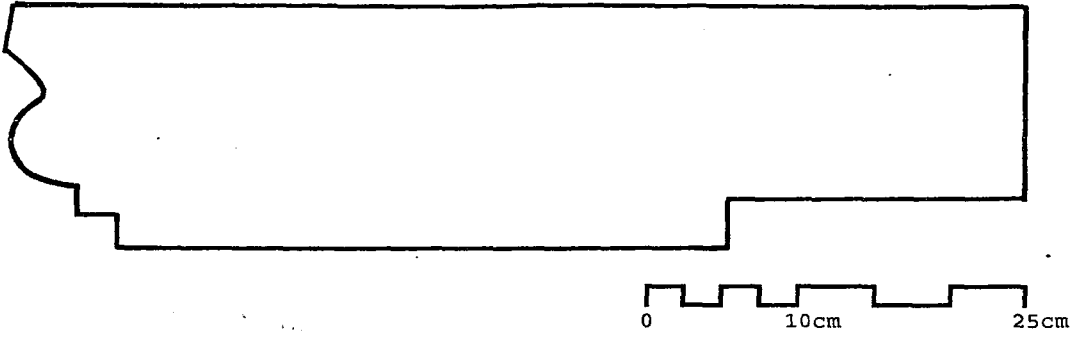
Şekil A.306. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 4

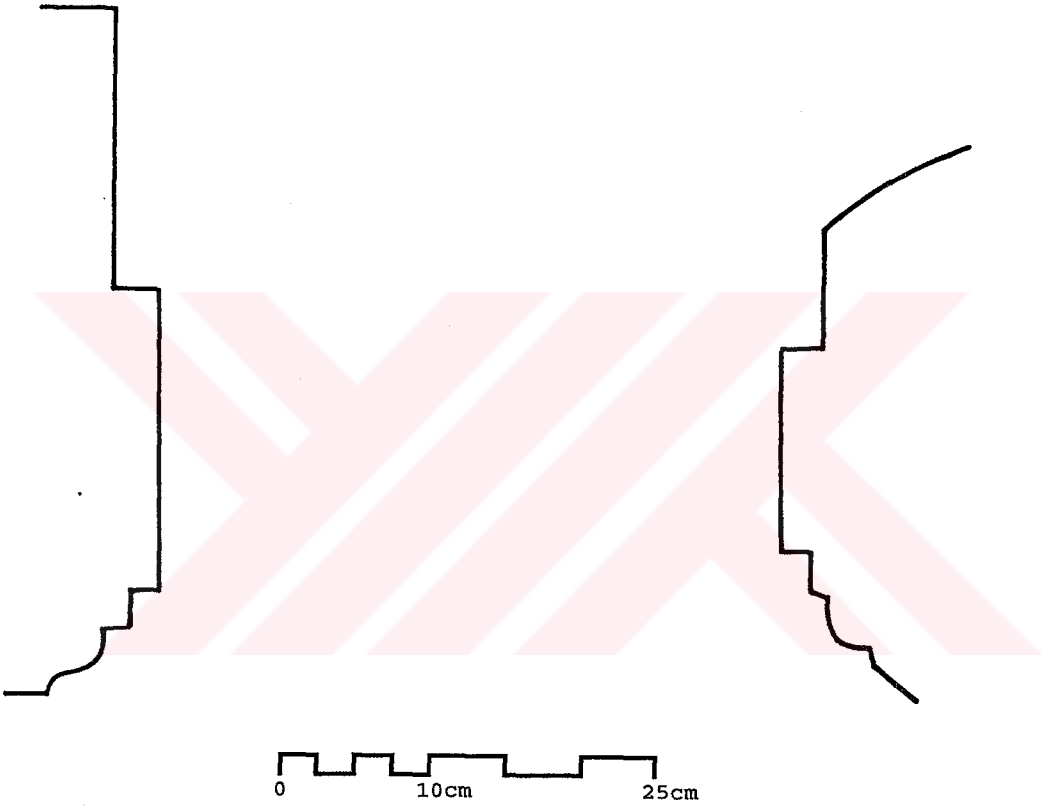
Şekil A.307. Ephesos, Hagios Iohannes Kilisesi. k 12

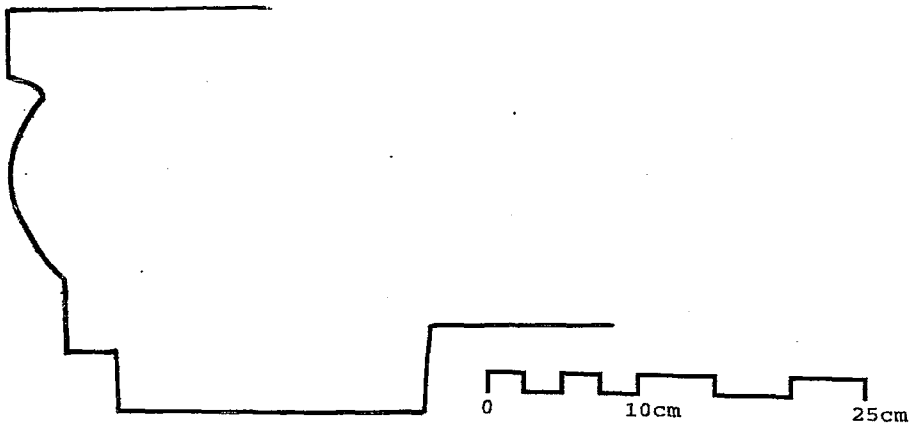
Şekil A.308. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 1

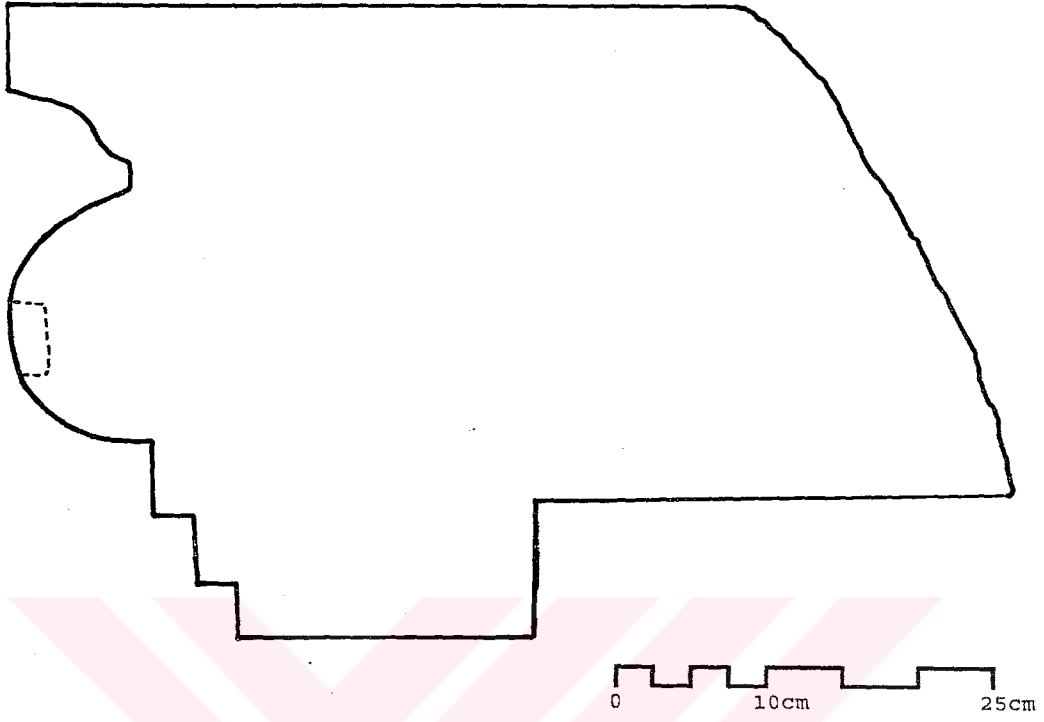
Şekil A.309. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 13

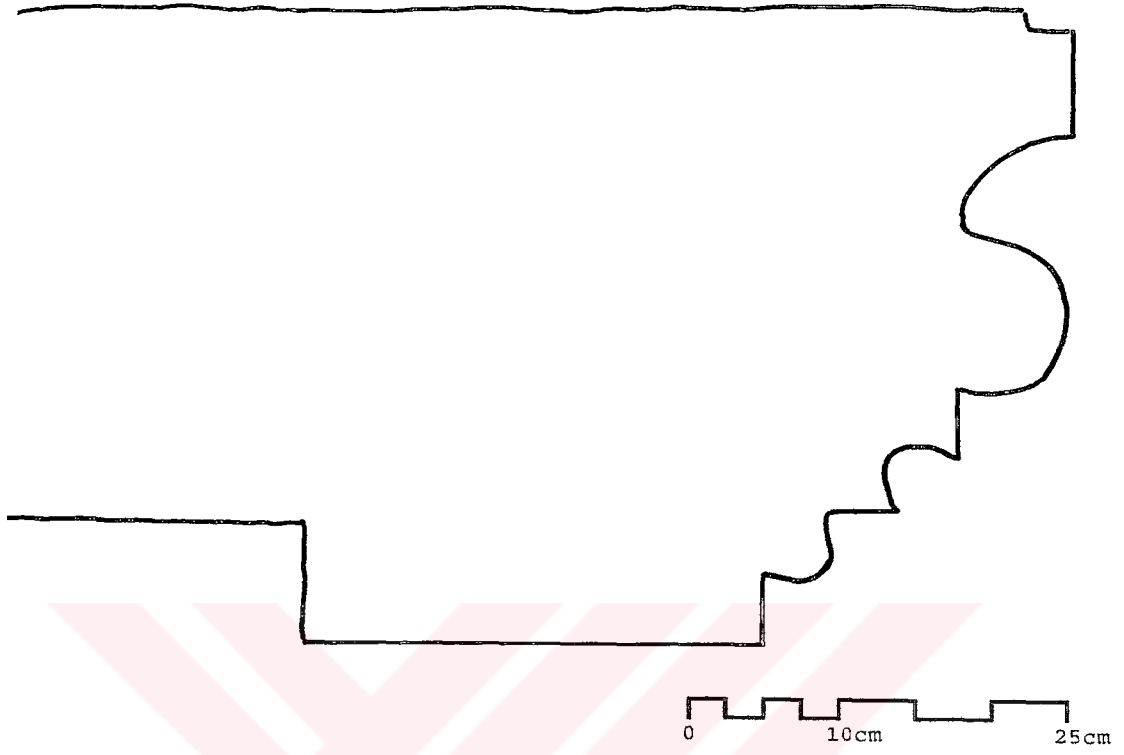
Şekil A.310. Ephesos. Hagios Iohannes Kilisesi. k 16

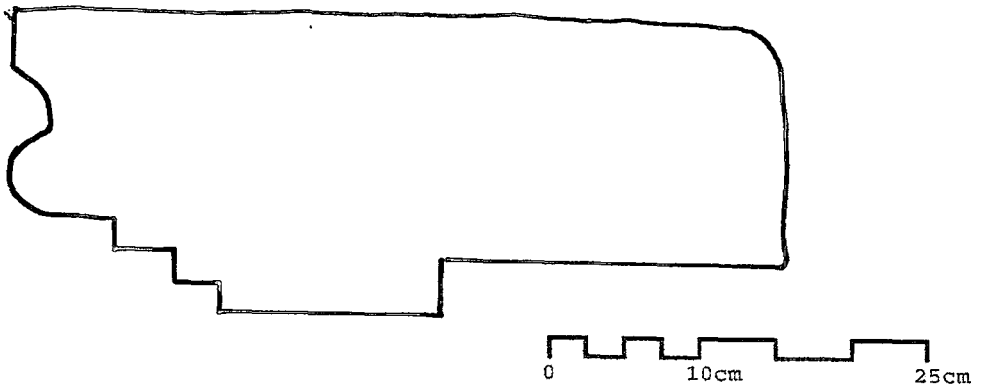
Şekil A.311. Sebaste Güney kilise orta kapı.

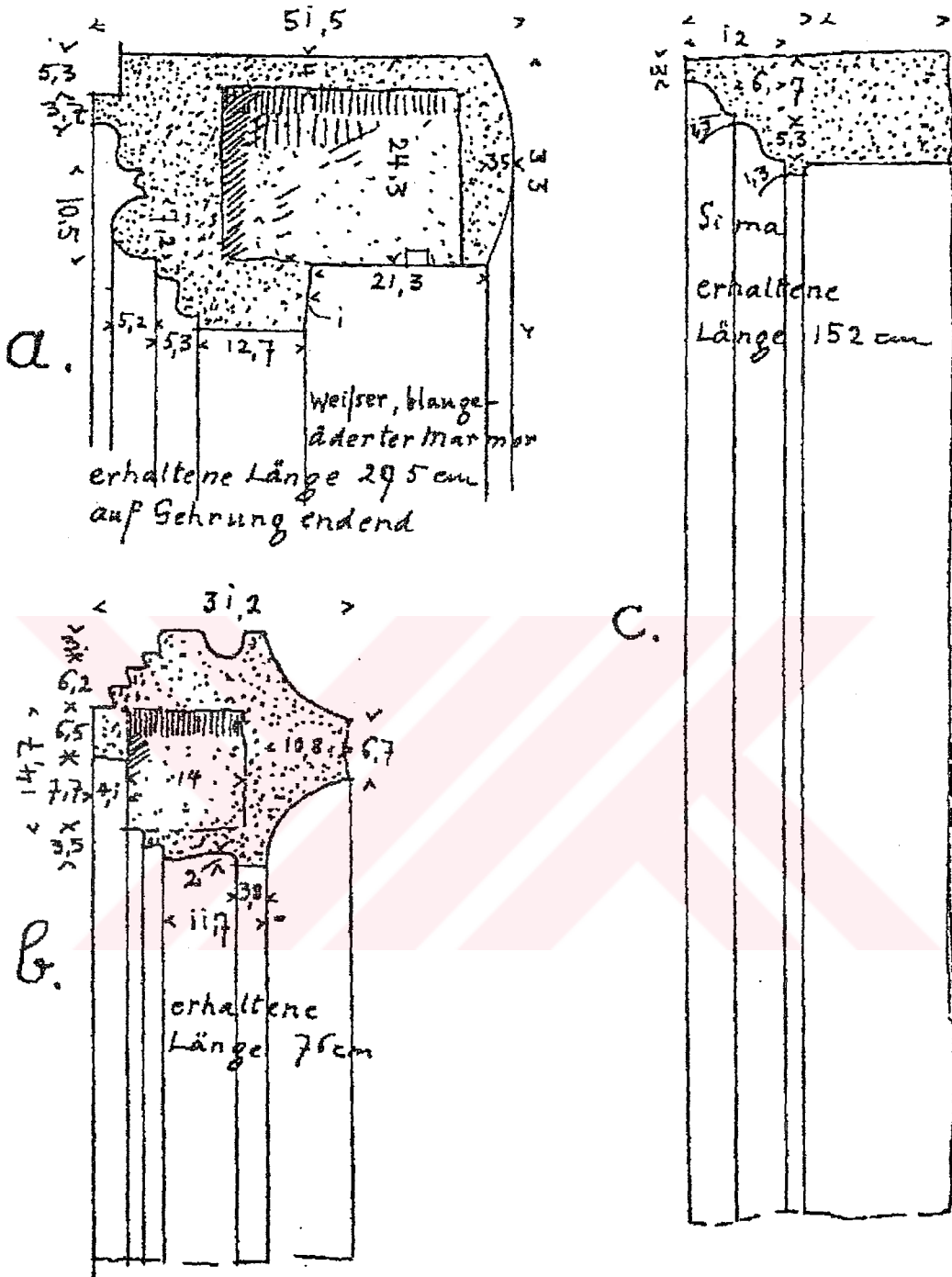
Şekil A.312. Side. Piskoposluk Bazilikası'nın güneybatısında yerde duran parça.

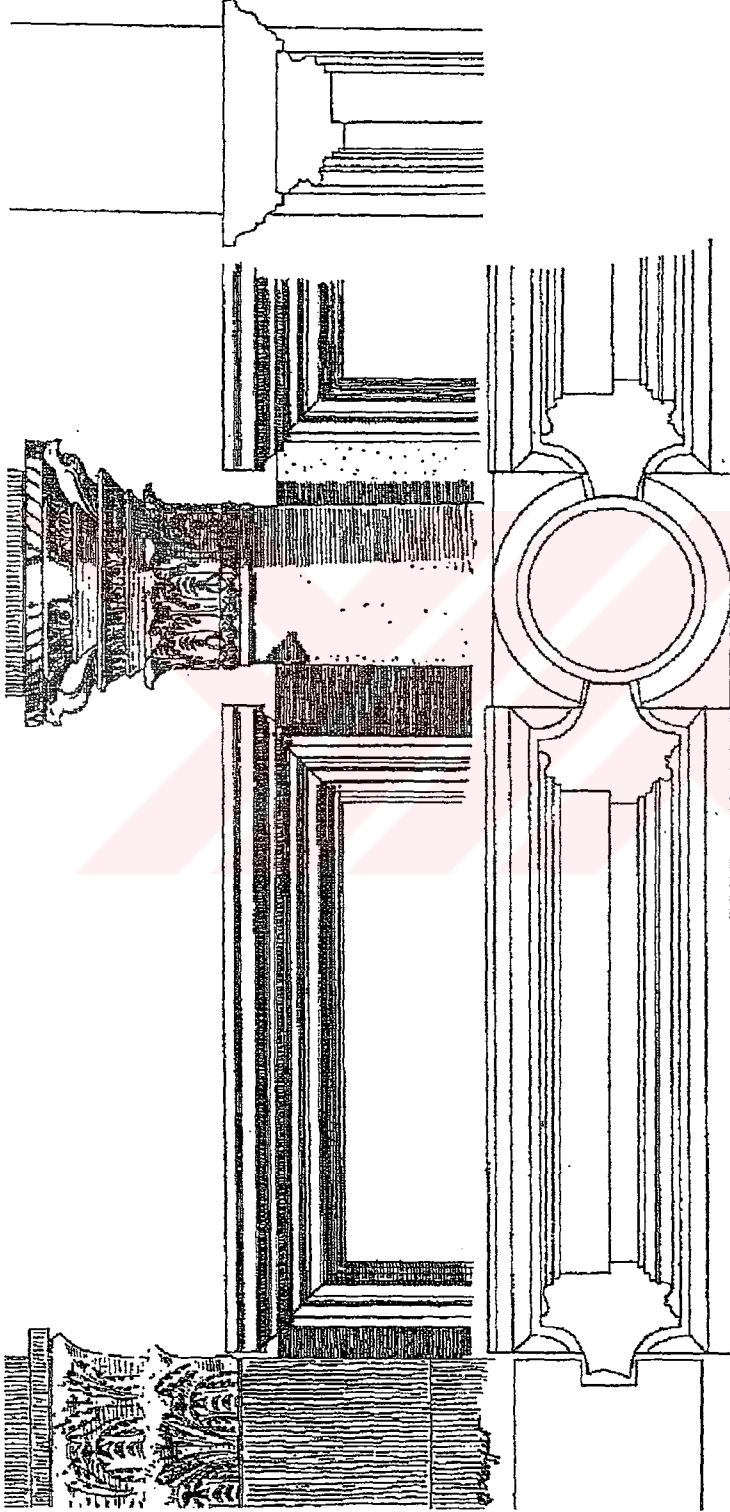
Şekil A.313. Side. Liman Bazilikası'na ait kapı çerçevesi

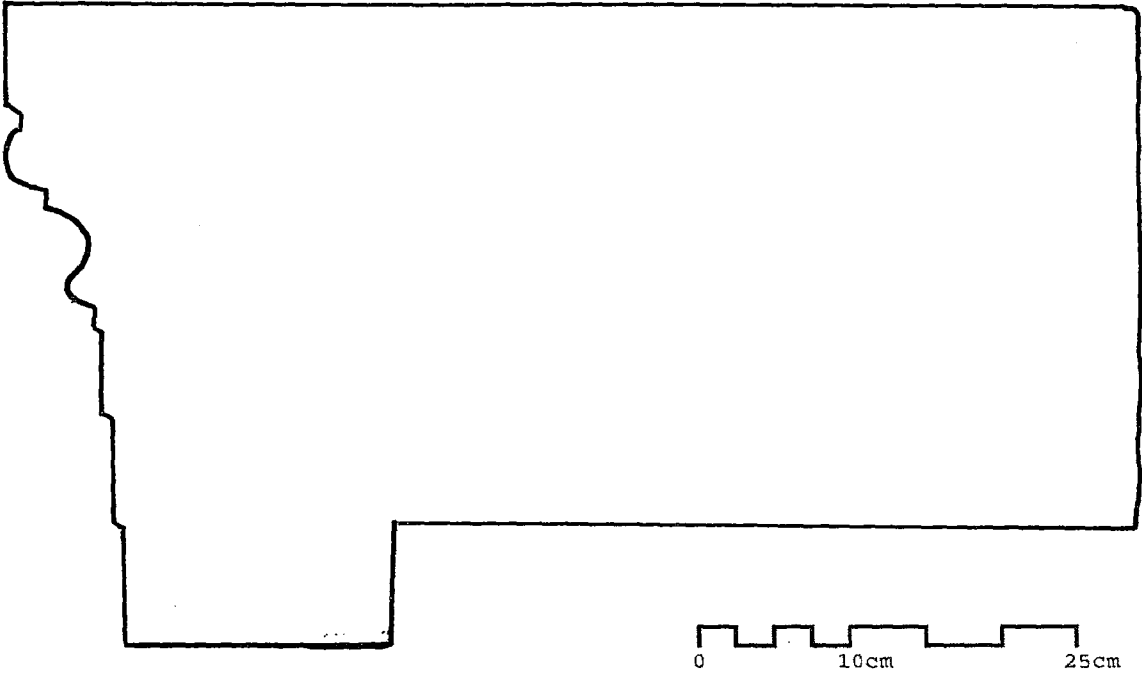
Şekil A.314. Side. Liman Bazilikası'na ait kapı çerçevesi

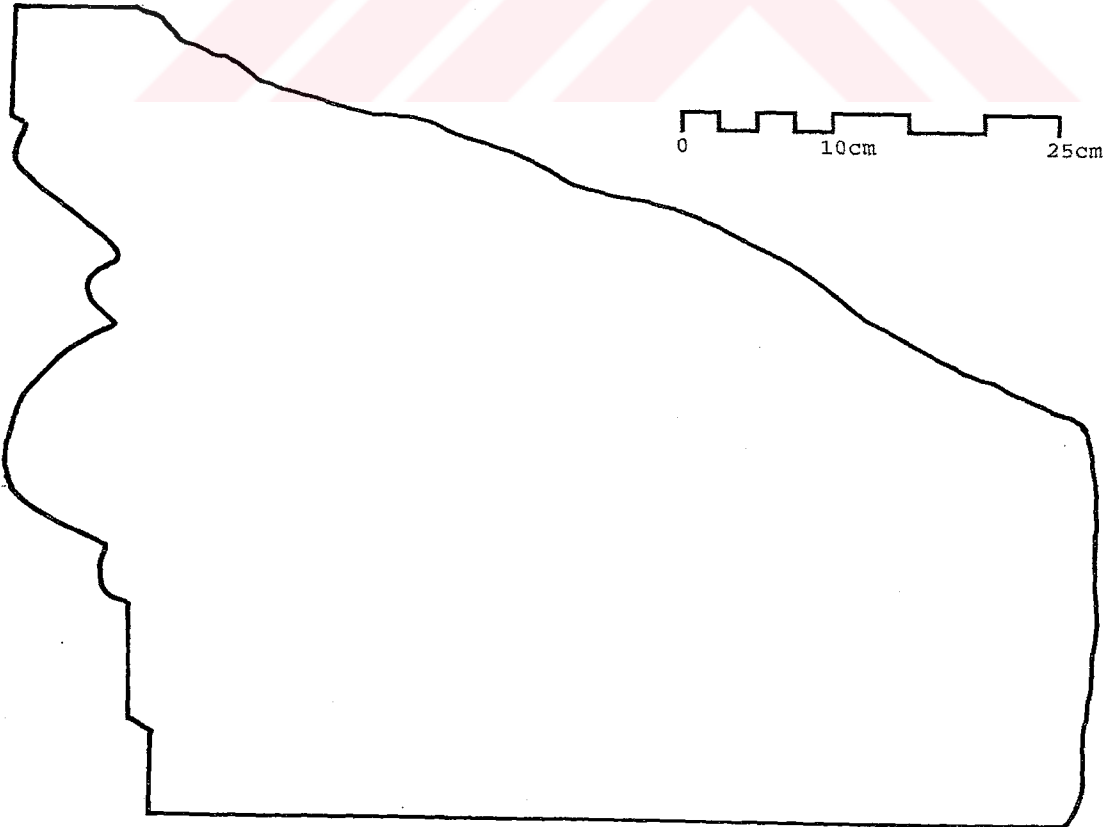
Şekil A.315. Meryemlik, Thekla Bazilikası, kapı çerçeveleri

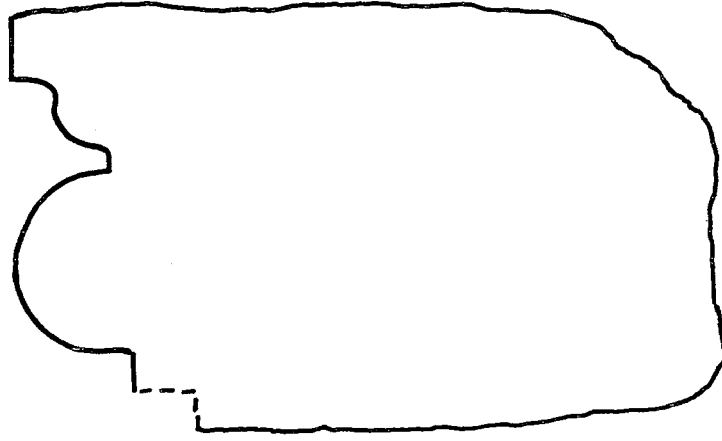
Şekil A.316. Meryemlik. Kubbeli Bazilika, kapı çerçeveleri

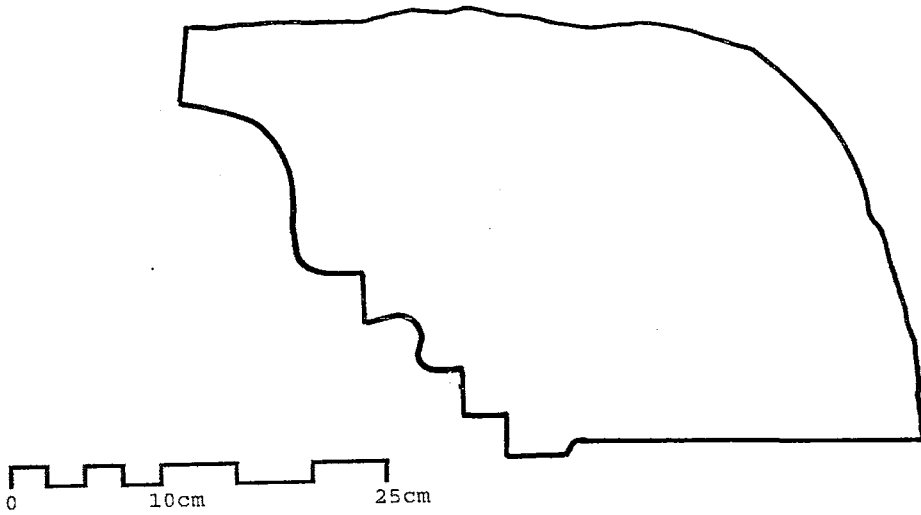
Şekil A.317. Olba Zeus Tapınağı, kuzey ve güney cephedeki kapılar

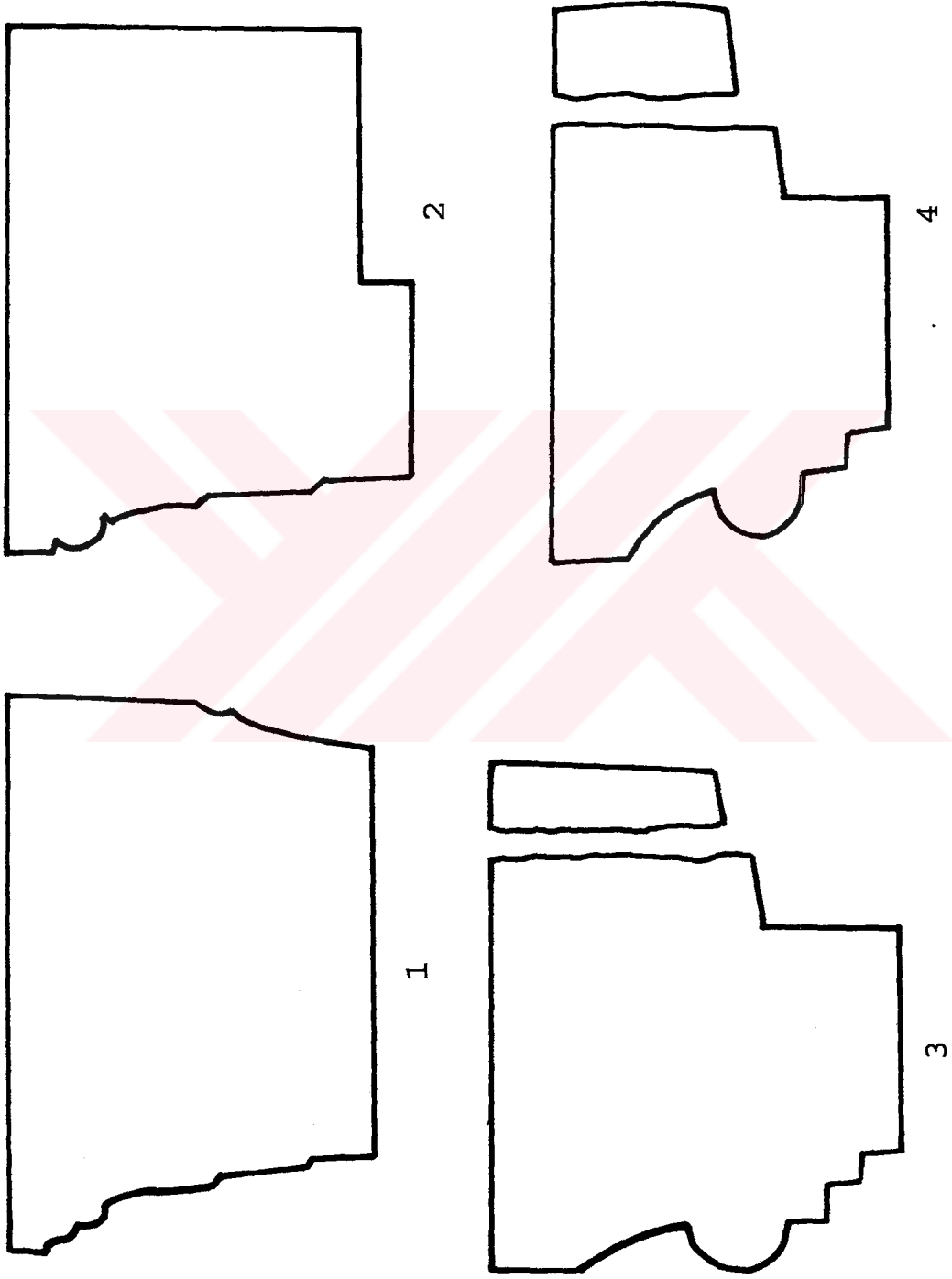
Şekil A.318. Olba Zeus Tapınağı, orta (batı) kapı

Şekil A.319. Silifke Müzesi'nin bahçesindeki
söve veya lento parçası

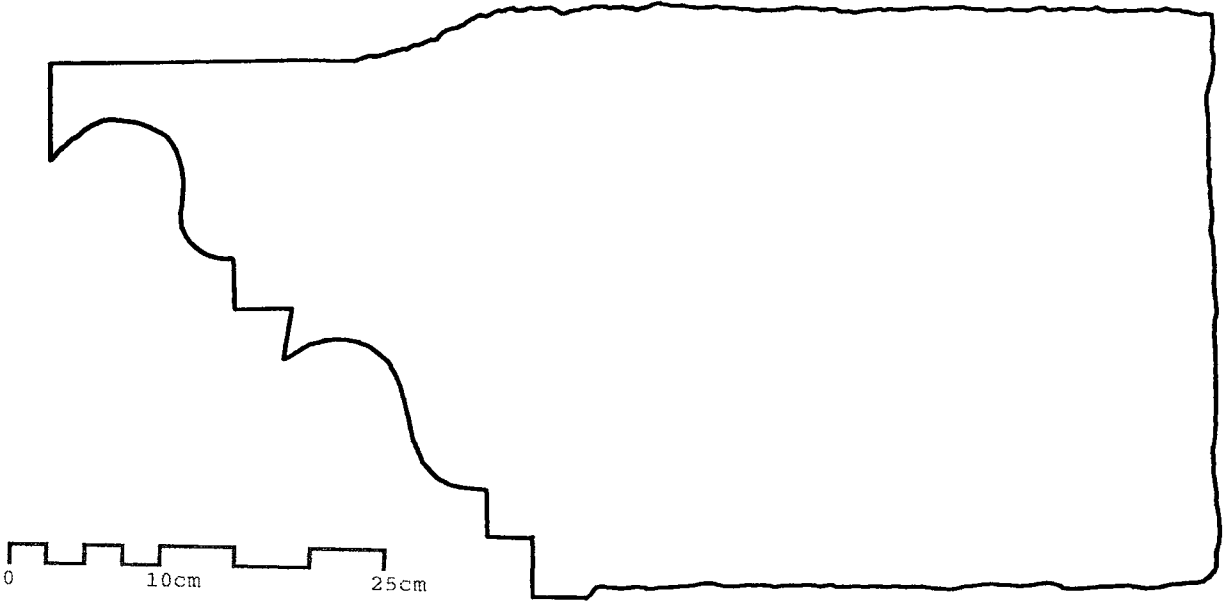
Şekil A.320. Tarsus Hagios Paulos Kilisesi
yakınında sergilenen lento parçası

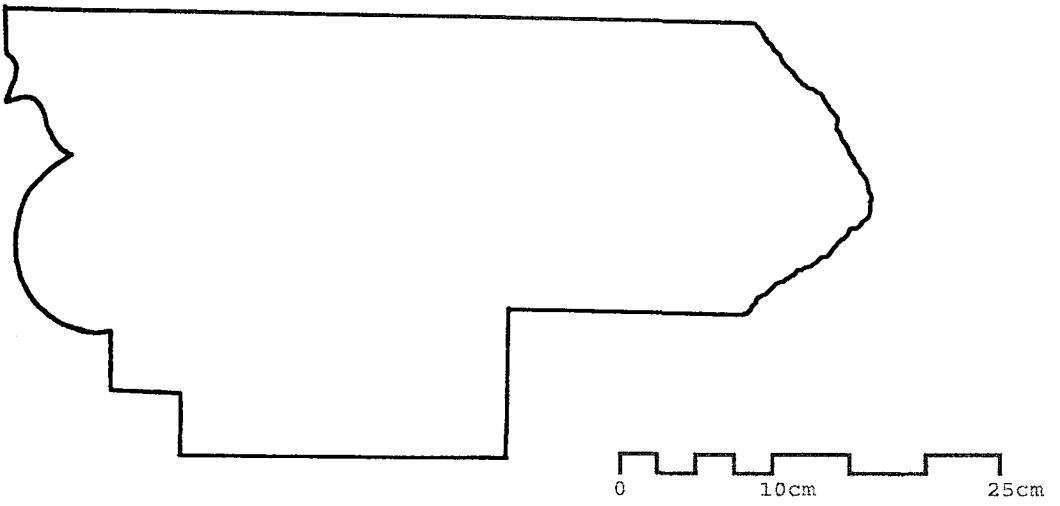
Şekil A.321. Demre (Myra) Hagios Nikholaos Kilisesi, kapı profilleri

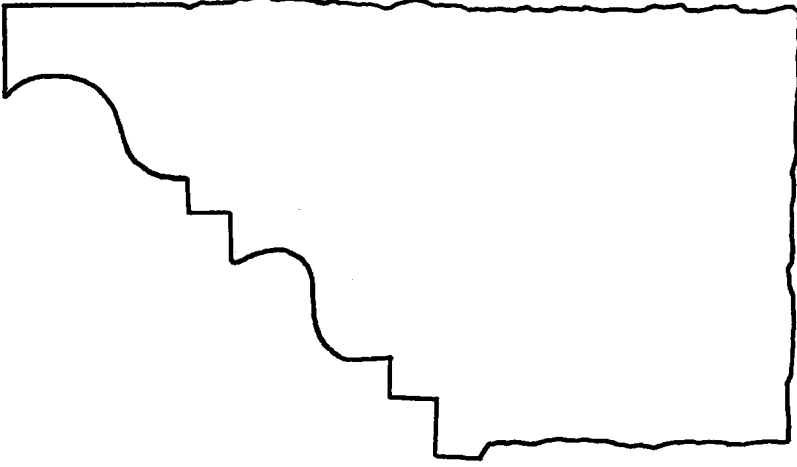
Şekil A.322. Philippi, Bazilika B. Güney şapele açılan kapı.

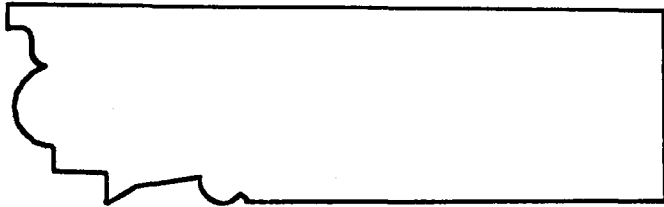
Şekil A.323. Philippi, Bazilika A. Kuzey yan nef ile orta nef arasında narthekse yakın kapı

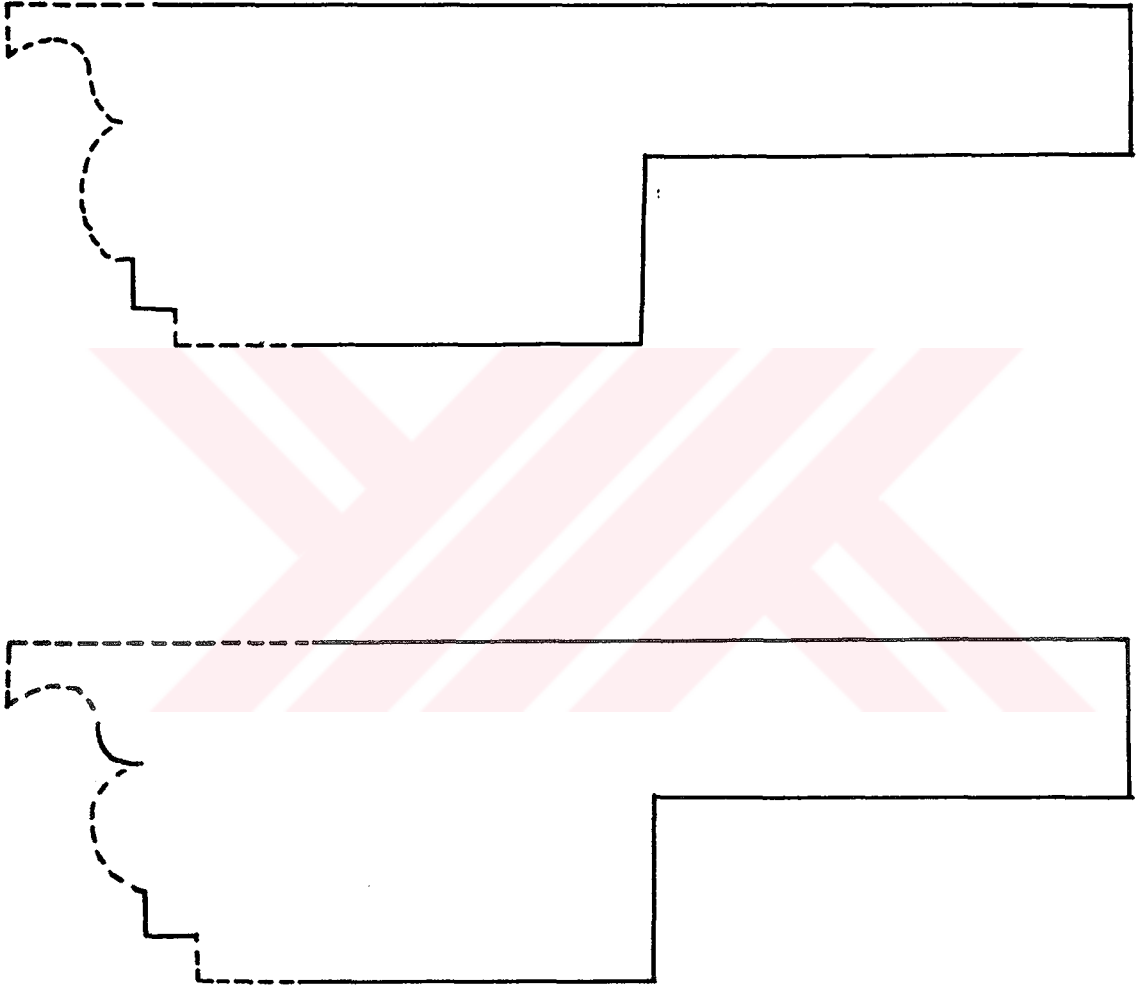
Şekil A.324. Philippi, Bazilika A. Propylon, küçük giriş

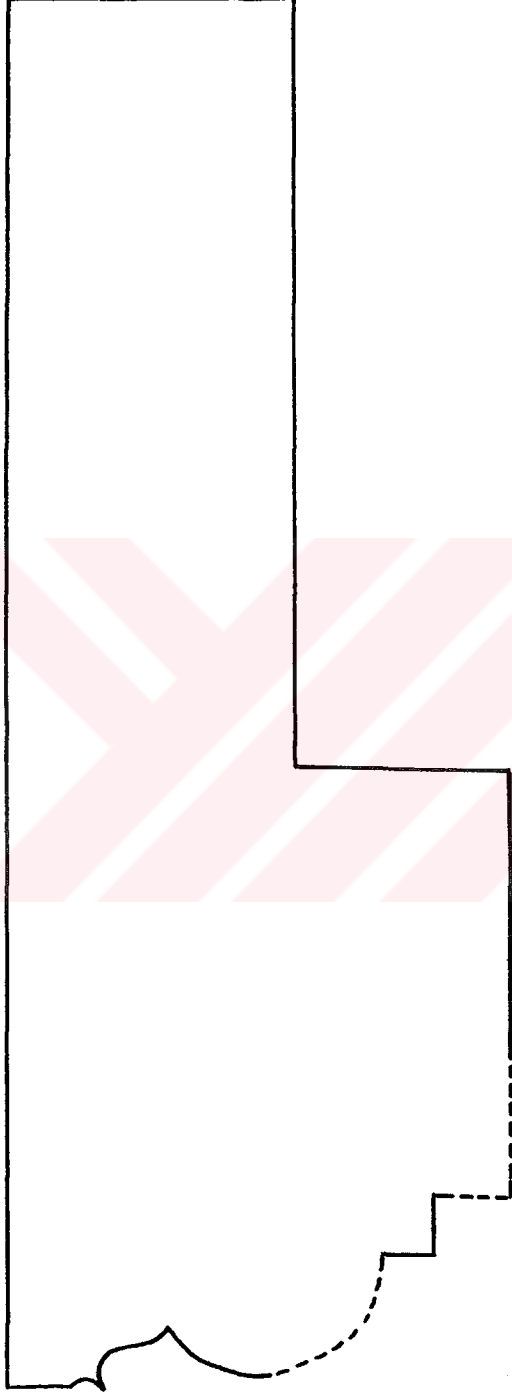
Şekil A.325. Philippi, Bazilika A. Atrium güneybatı kapı

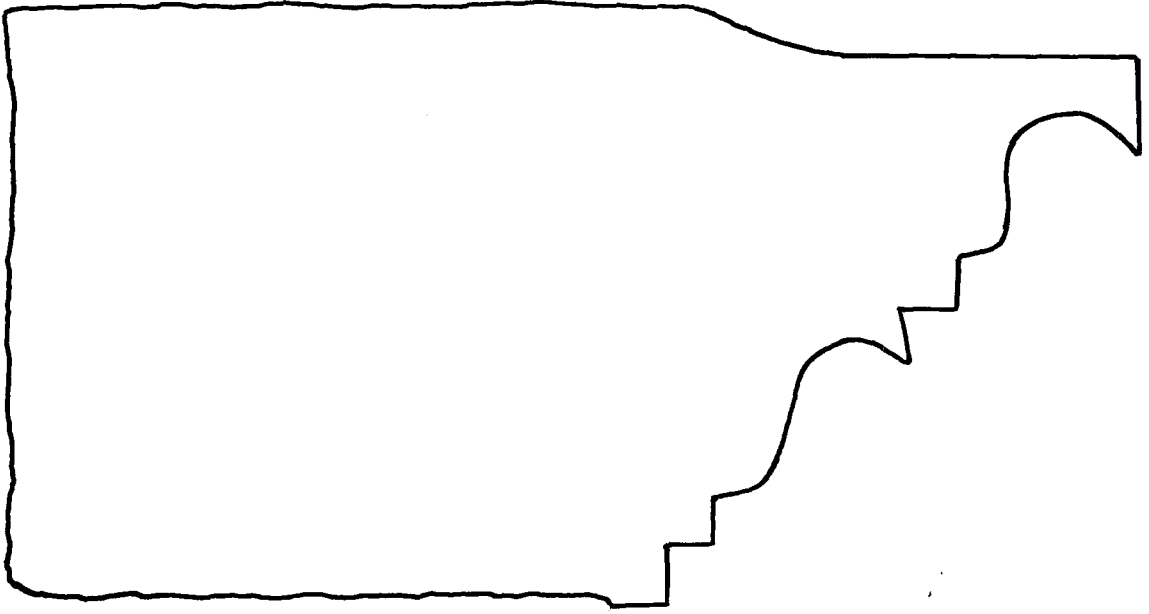
Şekil A.326. Philippi, Bazilika A. Nartheks kapılarına ait parçalar

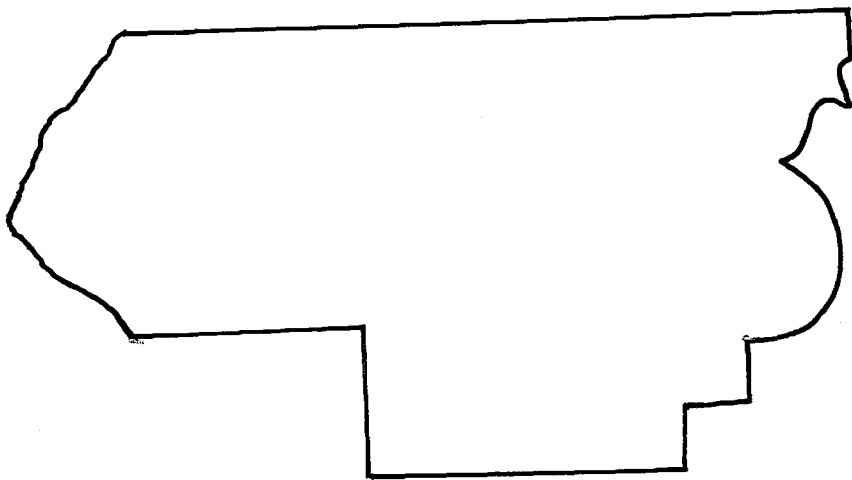
Şekil A.327. Philippi, Bazilika A. Atriuma açılan yan kapılar

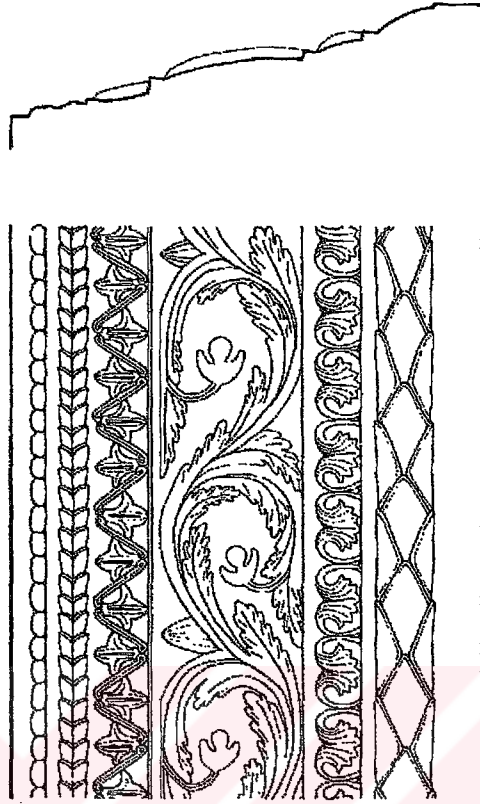
Şekil A.328. Philippi, Bazilika A. Nartheks orta kapı, lento

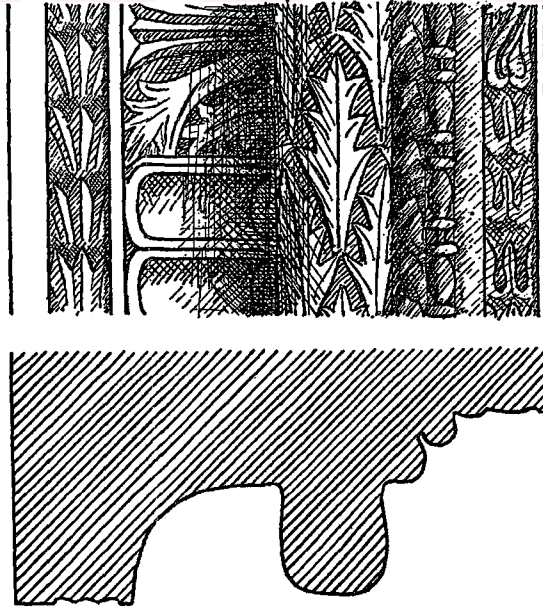
Şekil A.329. Philippi, Bazilika A. Nartheks orta kapı, lento tacı

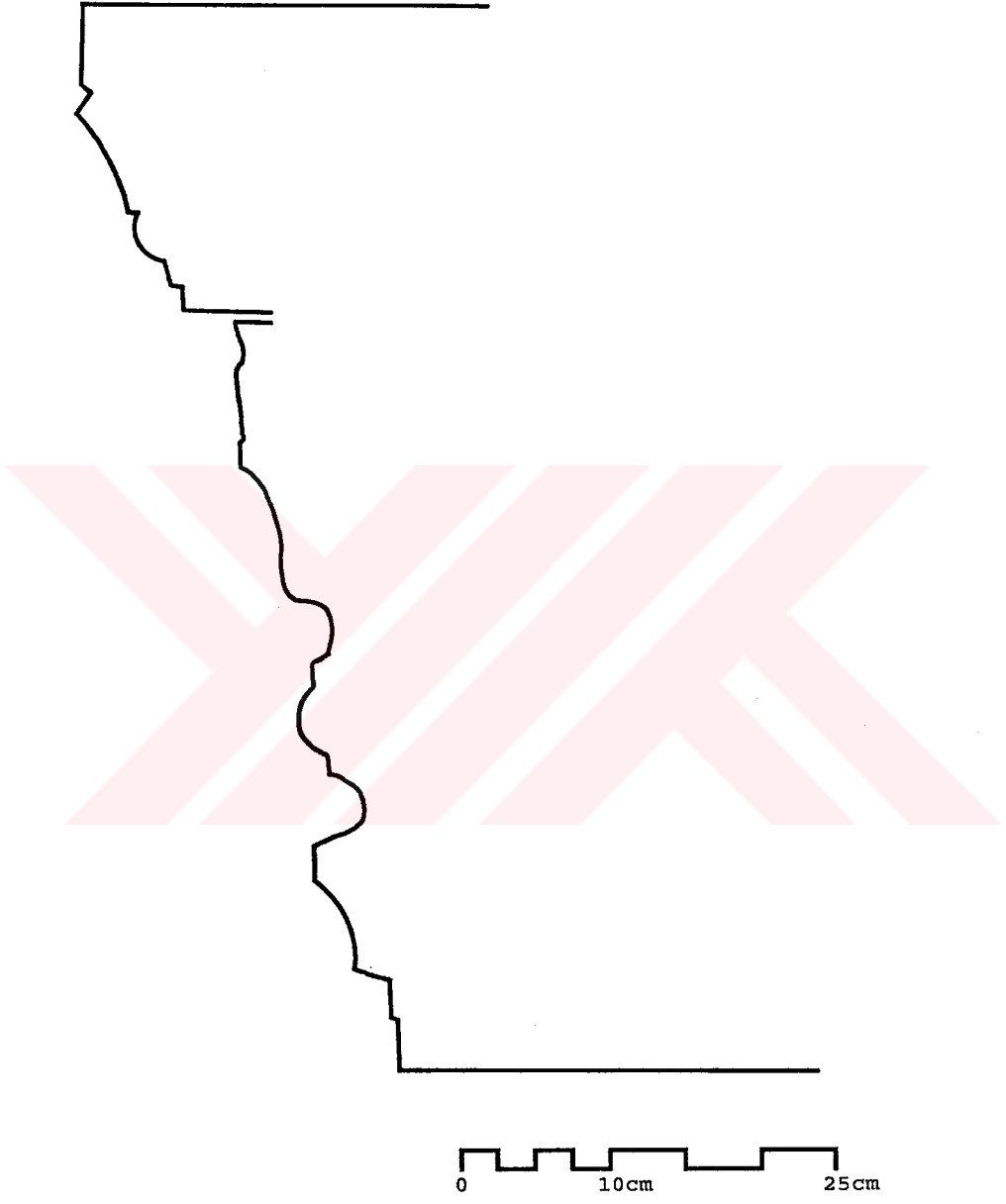
Şekil A.330. Philippi, Bazilika A. Transept kuzeydoğu kapı

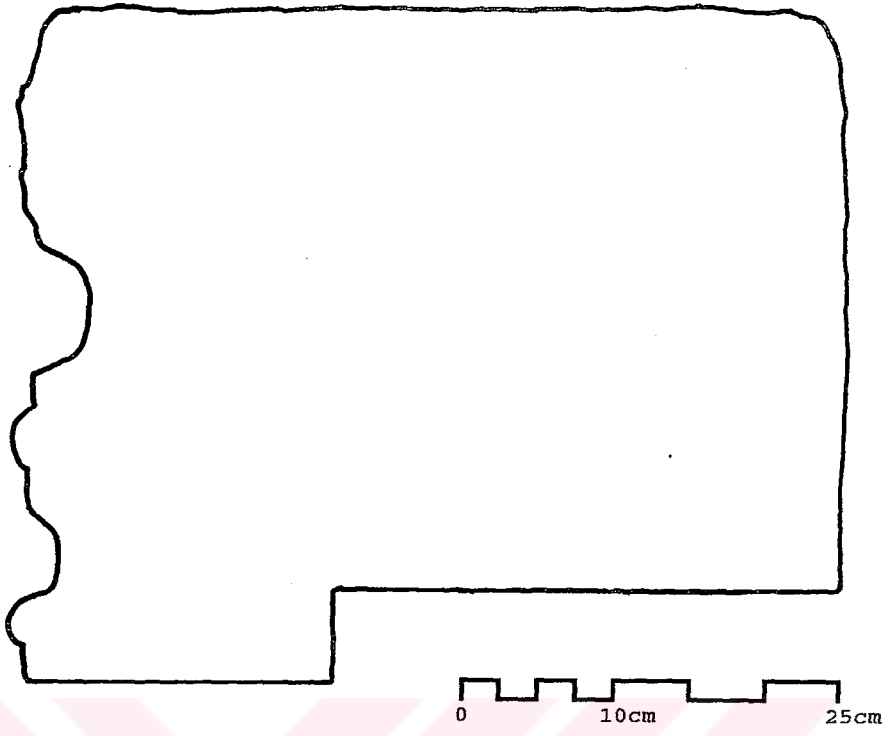
Şekil A.331. Alahan Manastırı,
Bazilika, Evangelist'ler kapısı

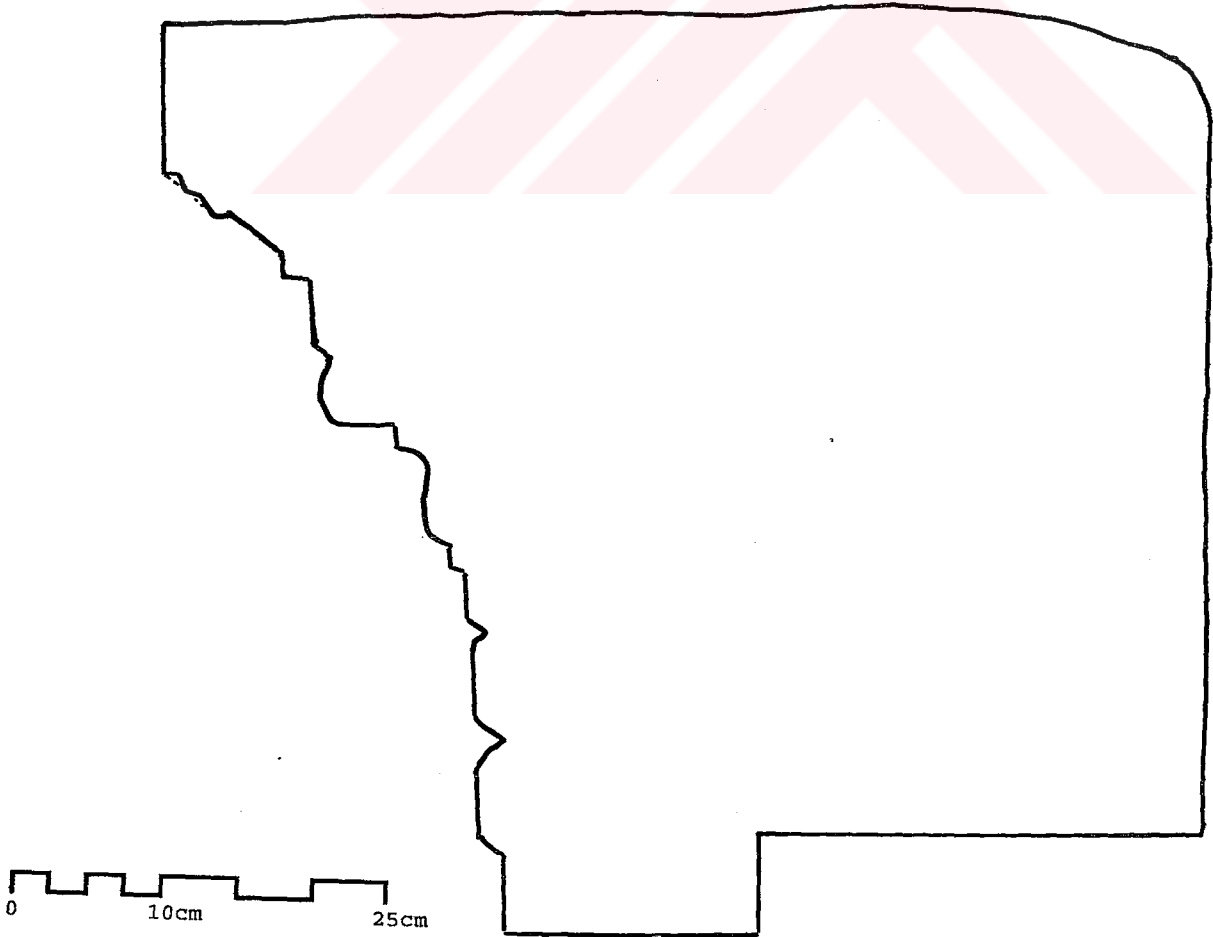
Şekil A.332. Alakilise'ye ait
bir kapı çerçevesi profili

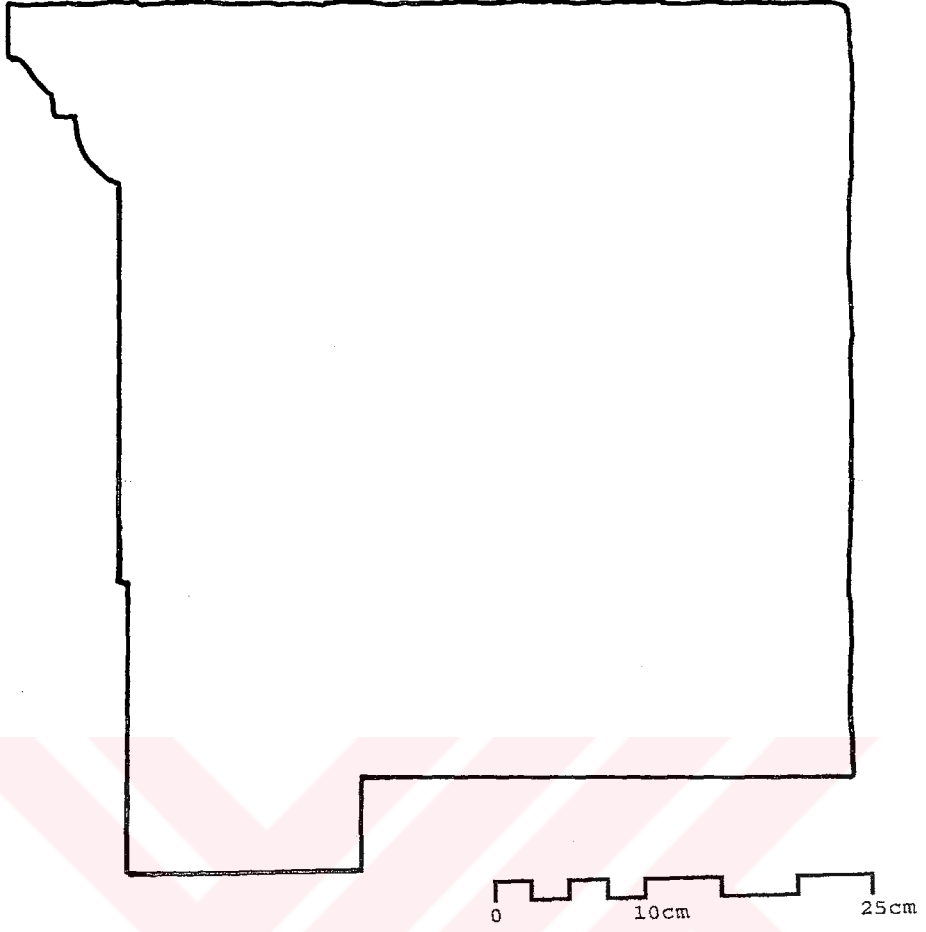
Şekil A.333. Kanlıdivane. 3 no.lu bazilikanın kapı profili

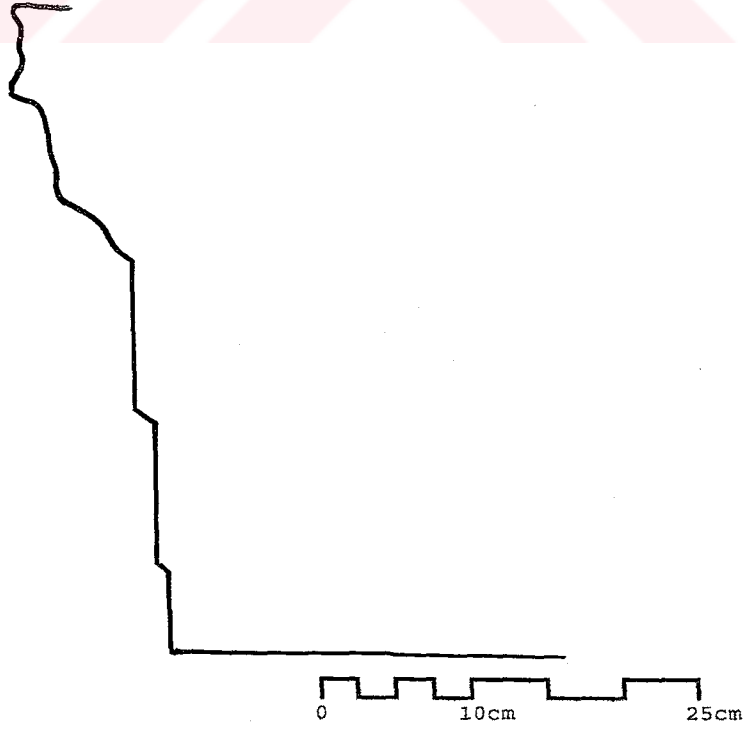
Şekil A.334. Kanlıdivane. Kilise 1-Kilise 2 arası geçiş kapısı, profil

Şekil A.335. Kızkalesi'nde bulunan bir kapı çerçevesi, profil

Şekil A.336. Canbazlı. Bazilika. Orta kapı, profil

Şekil A.337. Canbazlı. Bazilika. Nartheks güneydoğu kapı, profil

b.

c.

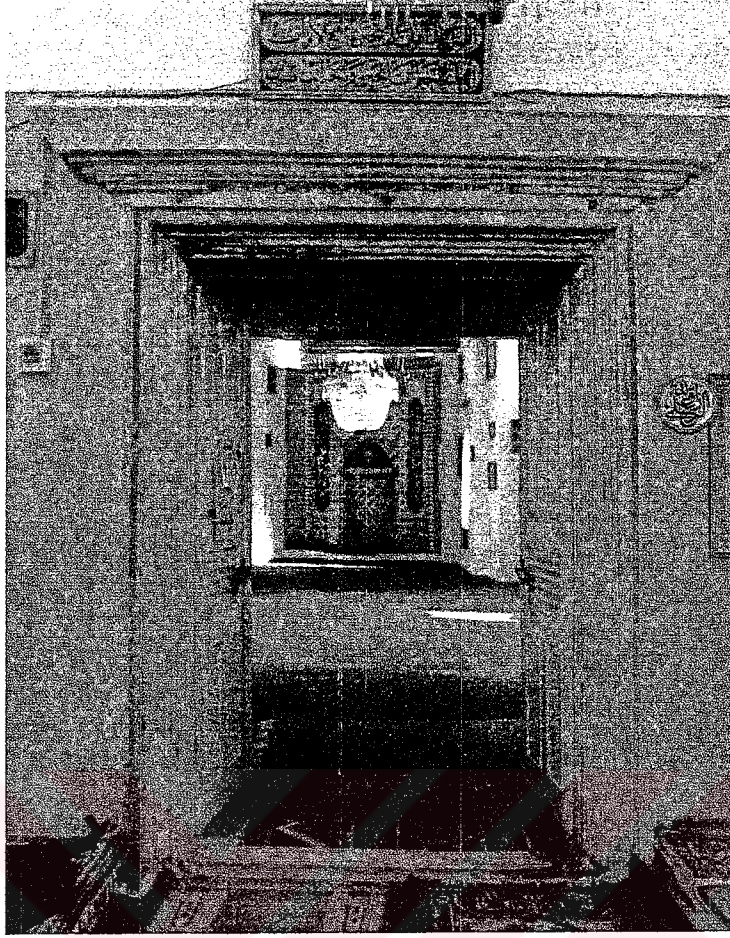

d.

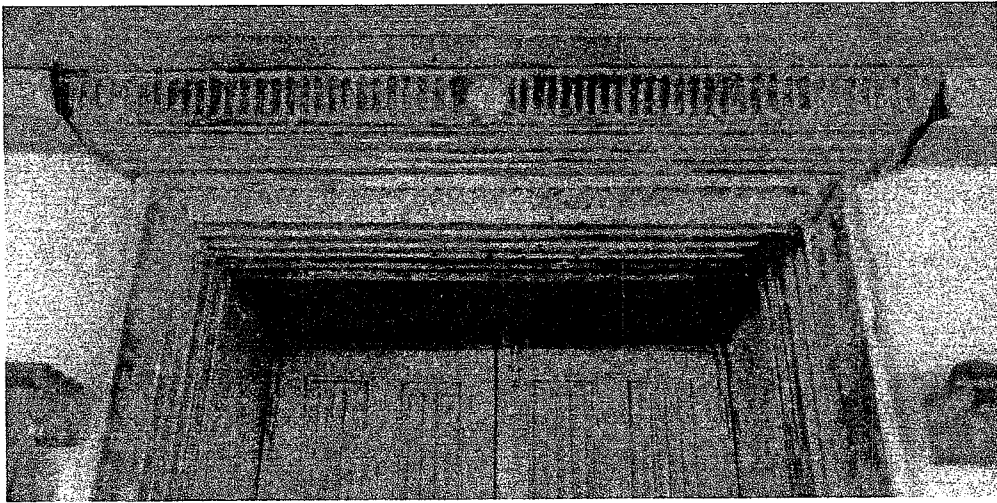

e.

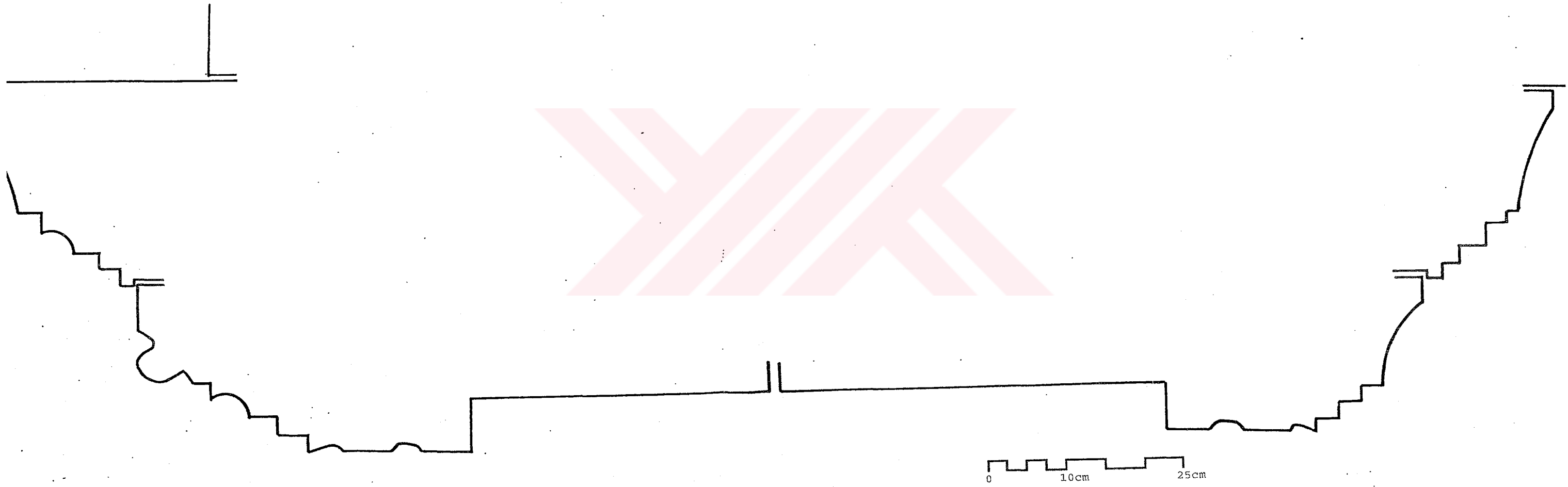
Sekil A.338. İznik Koimesis Kilisesi
kapı çerçeveleri

Şekil A.339. Tirilye Fatih Camisi. Nartheksden
naosa açılan orta kapı, dış yüz

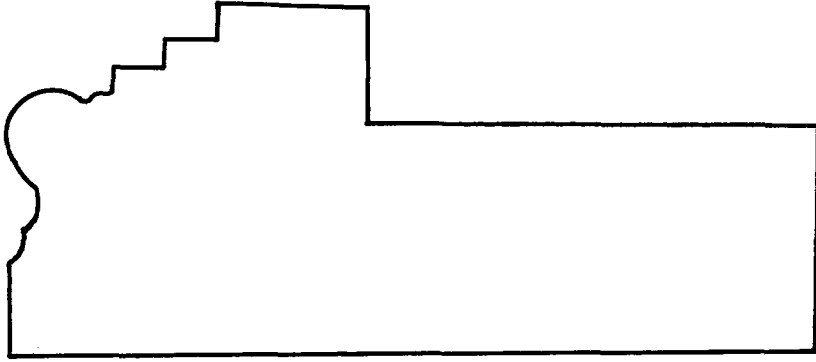
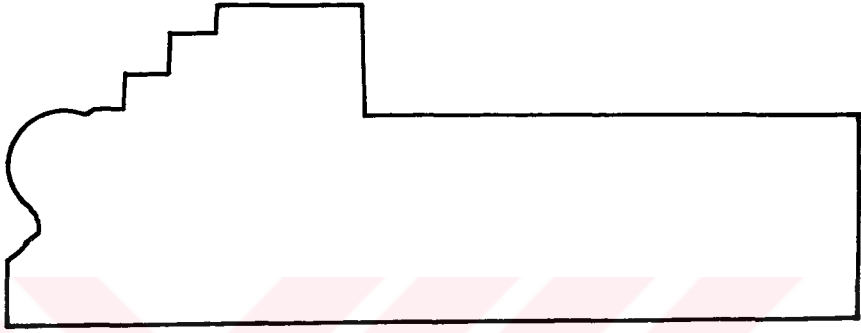

Şekil A.340. Tirilye Fatih Camisi, Nartheksden naosa açılan orta kapı iç yüz

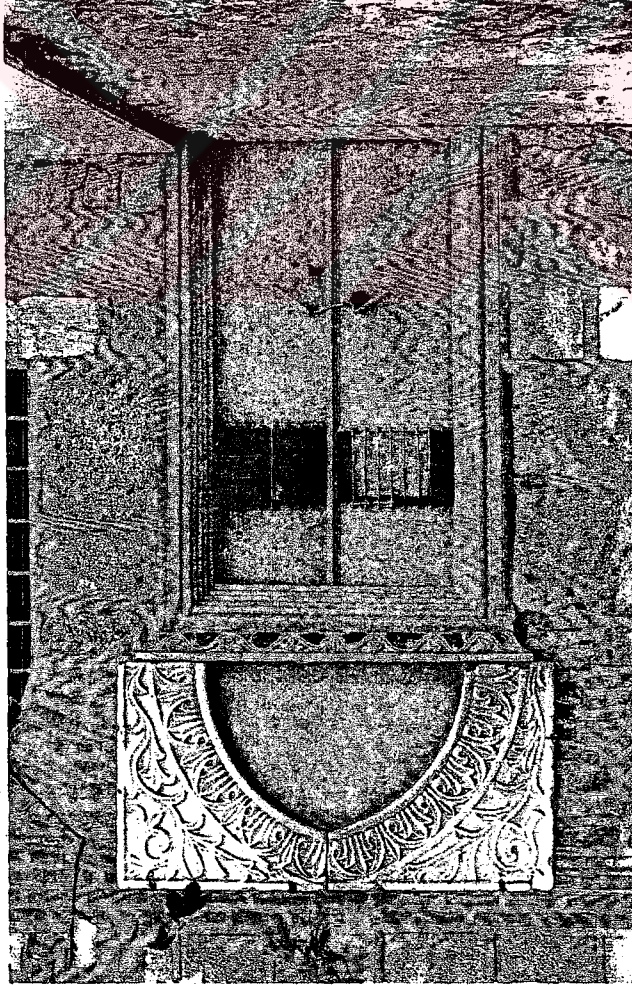

Şekil A.341. Tirilye Fatih Camisi, Nartheksden naosa açılan orta kapı, profil

Şekil A.342. Babasultıan'da bulunan kapı çerçevesi parçaları

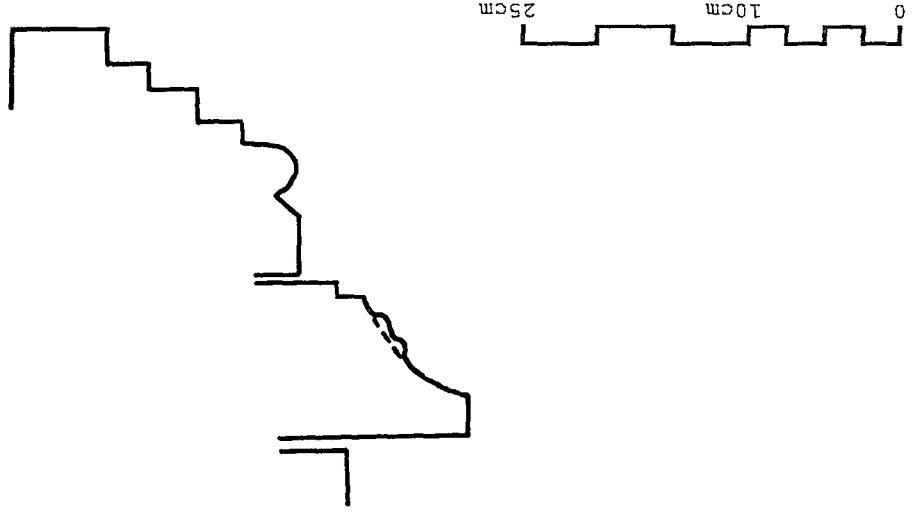

Şekil A.343. Lala Şahin Türbesi giriş kapısı, dış yüz, görünüş

Şekil A.344. Lala Şahin Türbesi giriş kapısı, profil

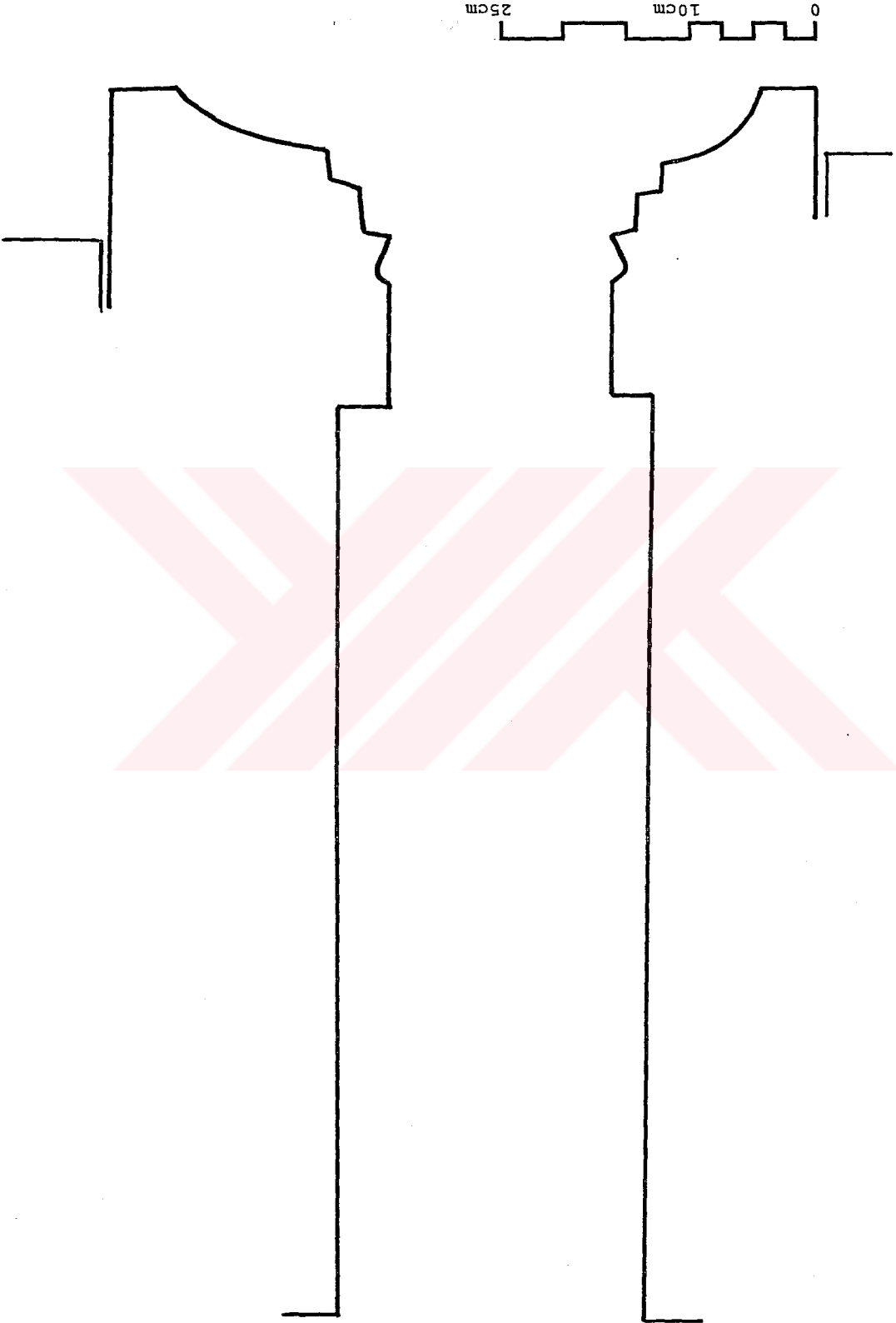
402

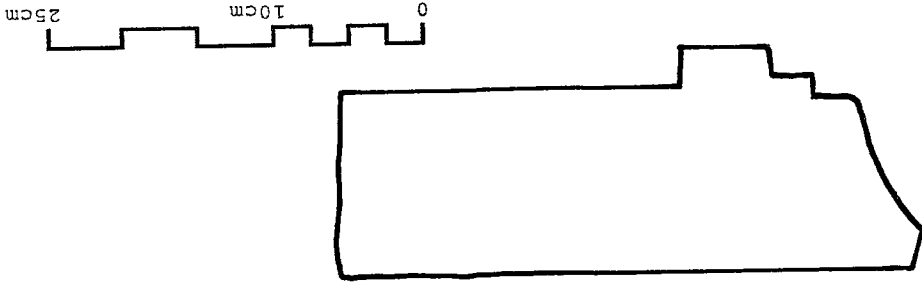
Şekil A.345. Vize, Ayasofya. Narteks orta kapı lentos

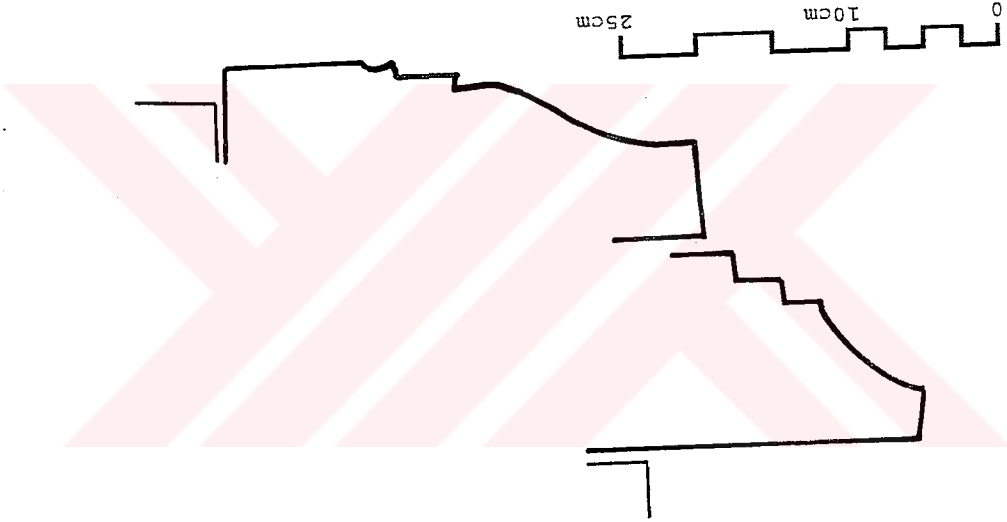
Şekil A.346. Vize, Ayasofya, Nartheks orta kapı söveler

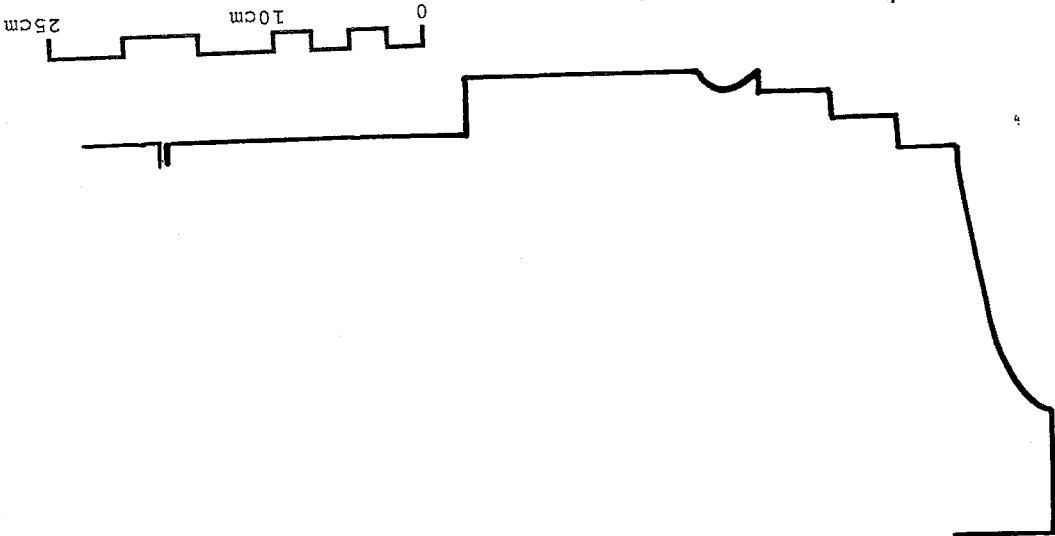
Şekil A.349. Vize, Ayasofya. Nartheks duvar örgüsü içinde lento taci

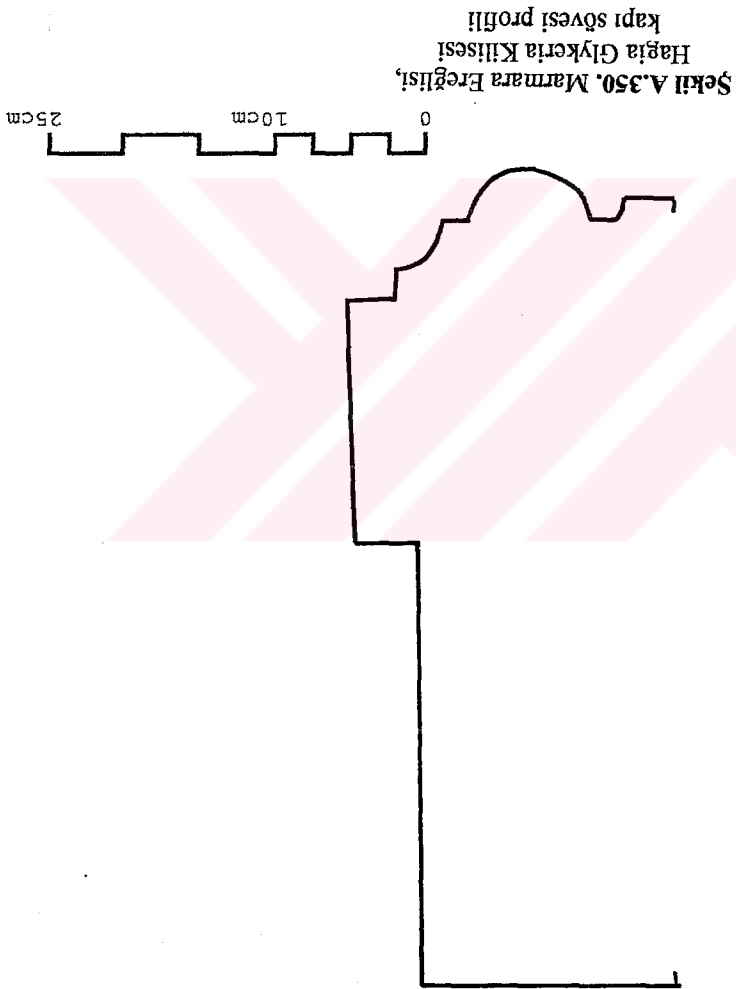

Şekil A.348. Vize, Ayasofya. Nartheksden naosa açılan kuzey kapı

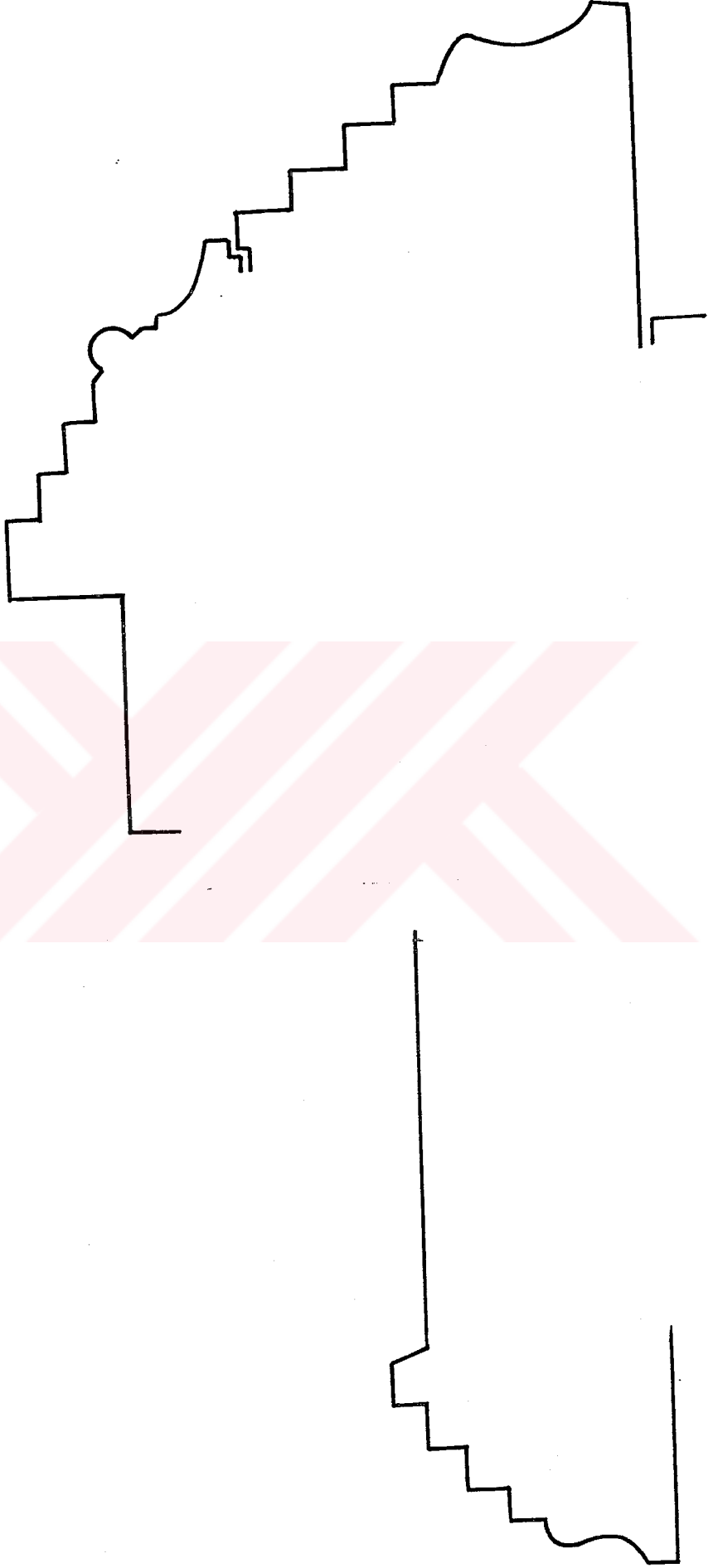
Şekil A.347. Vize, Ayasofya. Nartheksden naosa açılan orta kapı

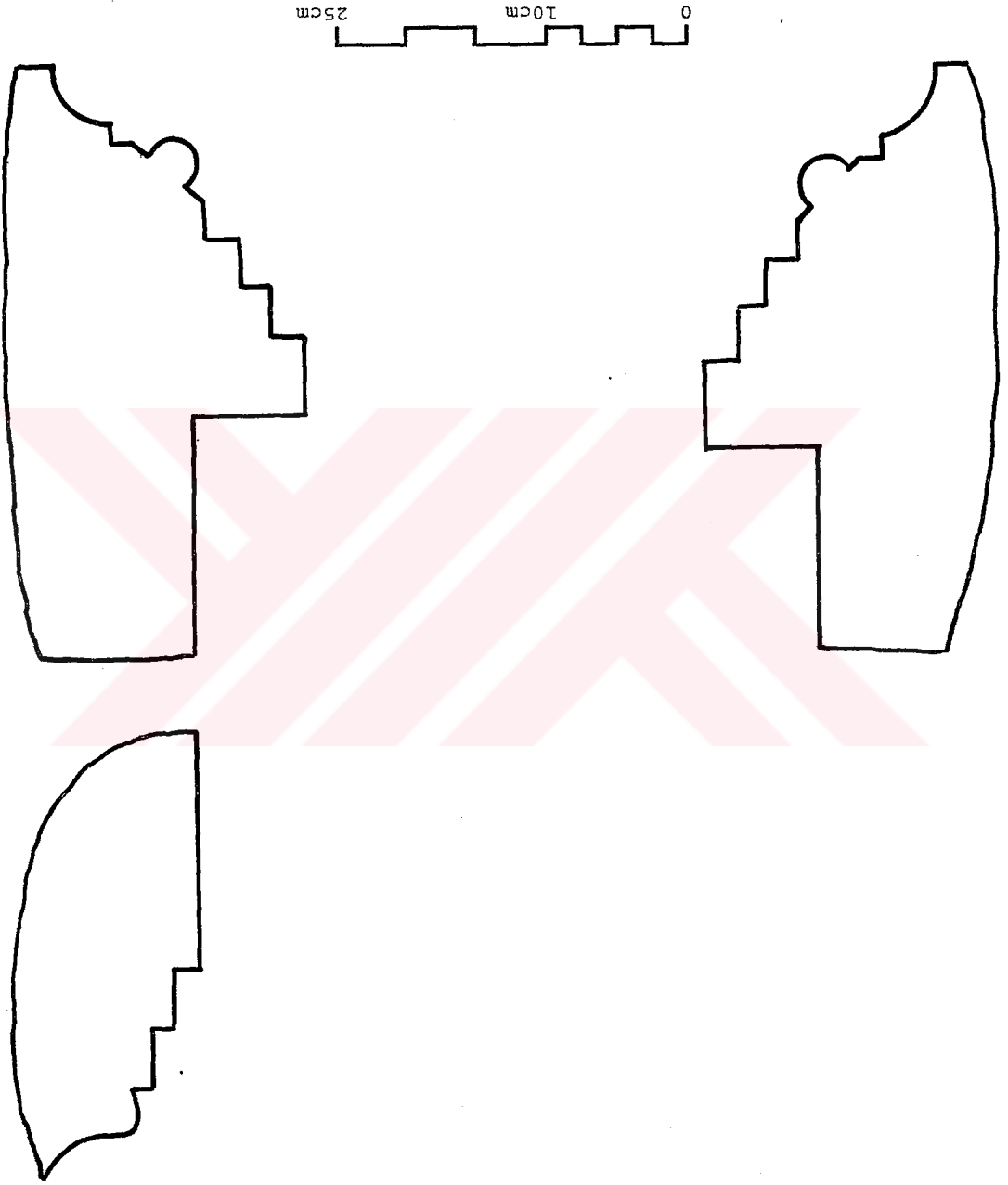

Şekil A.351. Enez Ayasofya. Naos orta kapı, lento

0
10cm
25cm

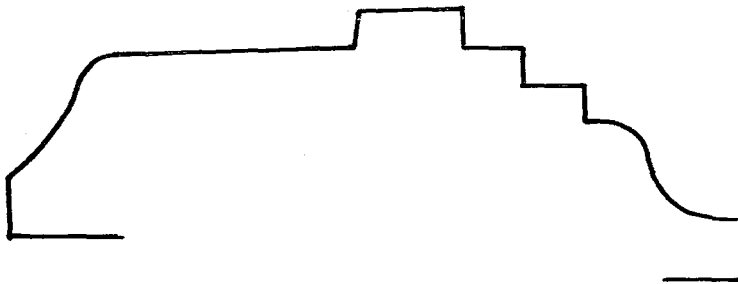
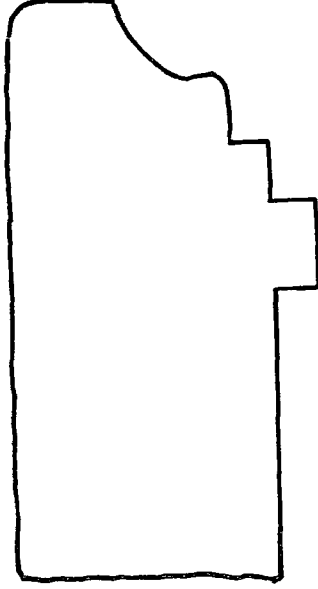

Şekil A.352. Enez Ayasofya. Naos orta kapı, söveler

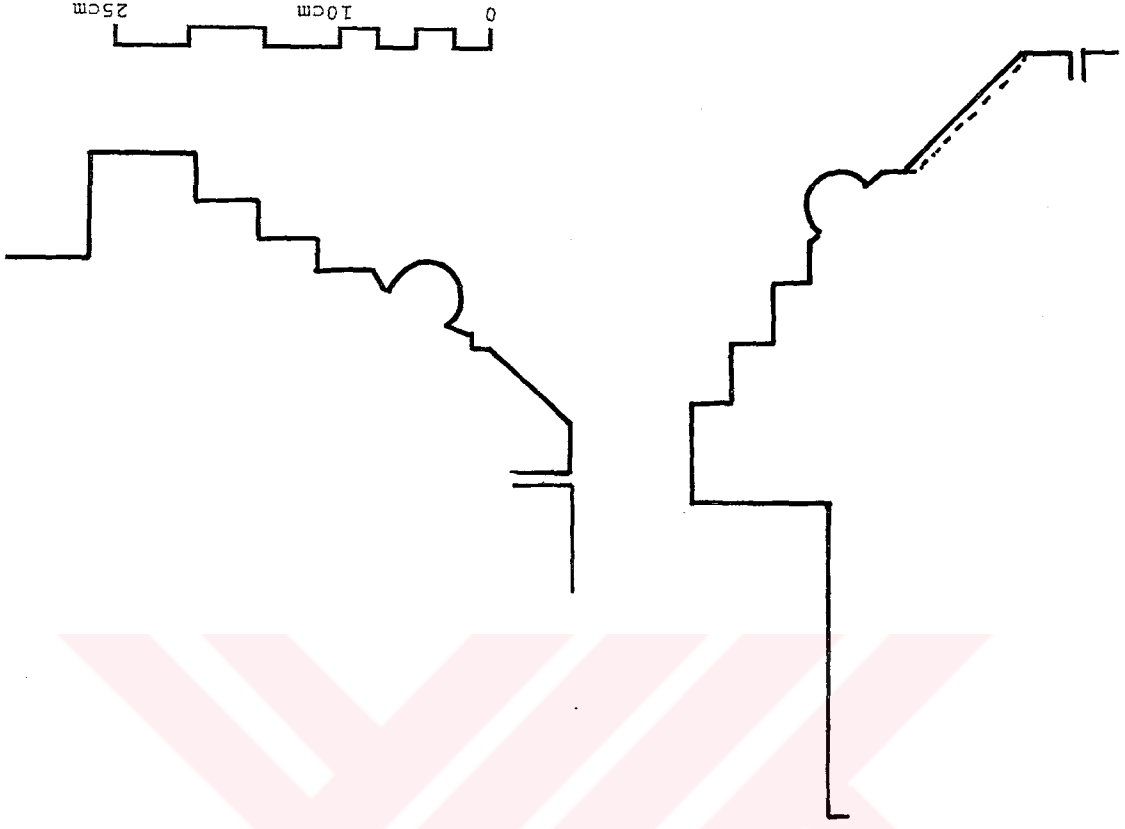

Şekil A.353. Enez Ayasofya. Kapı geçişlerine ait parçalar

0
10cm
25cm

Şekil A.355. Enez Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güney kapı, söve ve lento profili

Şekil A.354. Enez Ayasofya. Nartheksden naosa açılan güney kapı

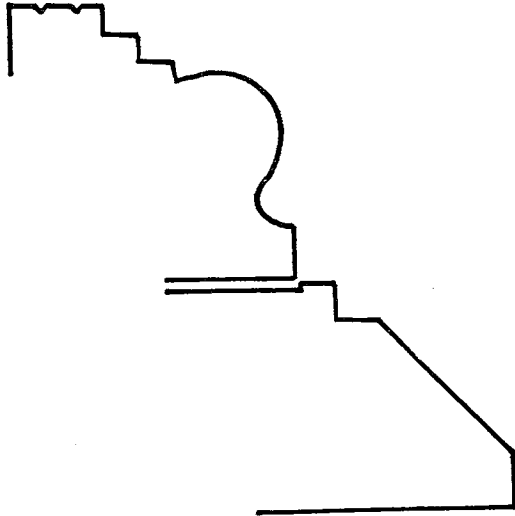
Şekil A.357. Selanik Ayasofya'sı.
Prothesis kuzey kapısı

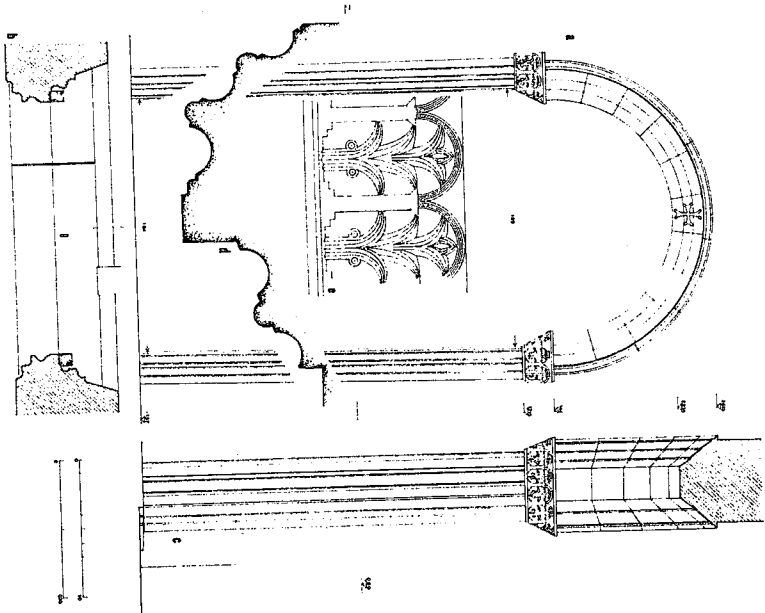
0 10cm 25cm

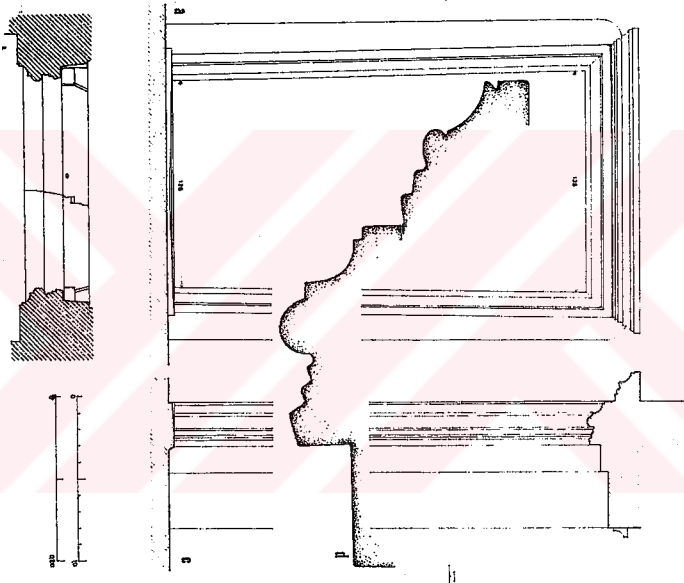
Şekil A.356. Selanik Ayasofya'sı. Narteks kuzey yan kapı

0 10cm 25cm

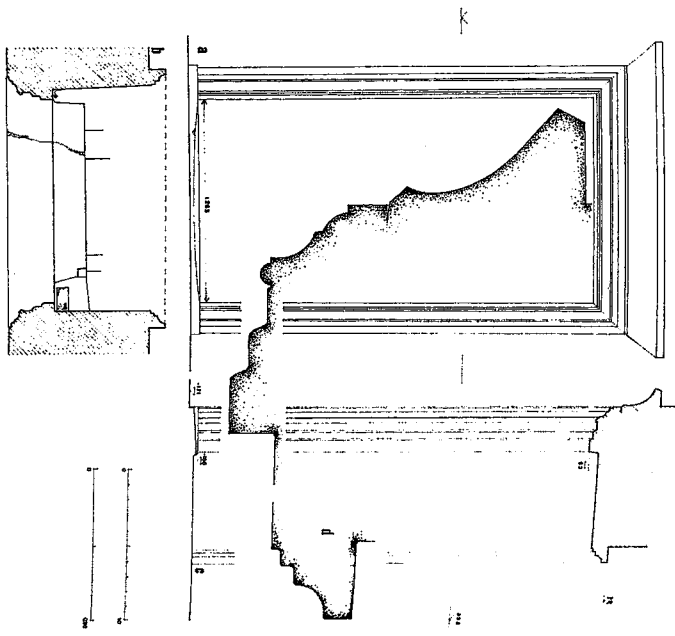

Şekil A.358. Nea Moni. Manastırın katholikonunun giriş kapısı (Bouras, 1982, Şek.140)

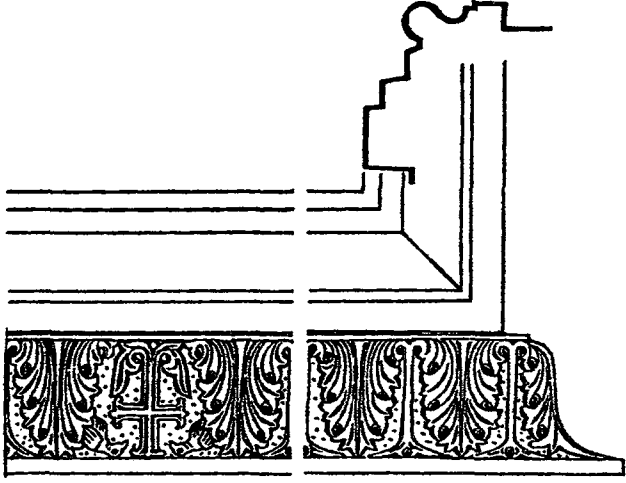

Şekil A.359. Nea Moni. Manastırın katholikonunun dış narteksten iç nartekse açılan kapısı (Bouras, 1982, Şek. 136)

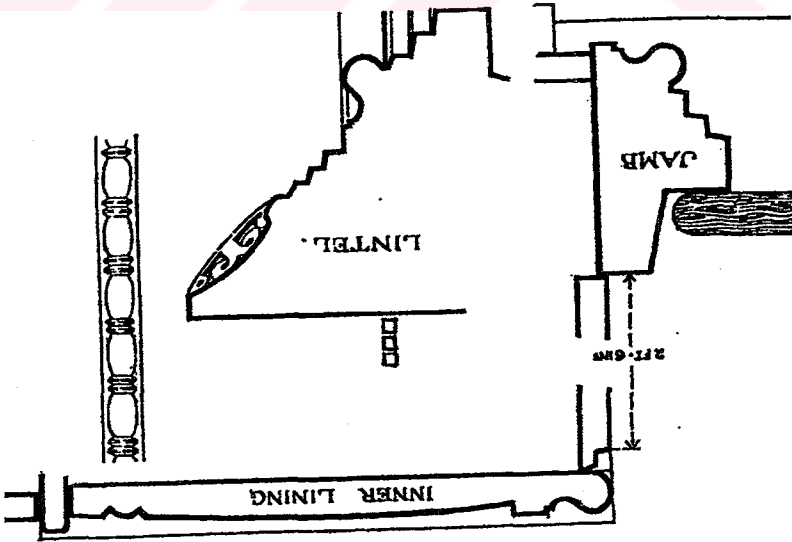

Şekil A.360. Nea Moni. Manastırın katholikonunun naosa açılan orta kapısı (Bouras, 1982, 138)

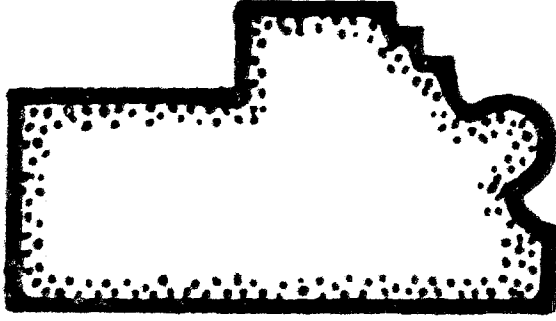
Şekil A.362. H. Lukas. Kilişenin narteksine açılan kapı, profil ve görünüş (Schulz ve Barnsley, 1901, lev.28)

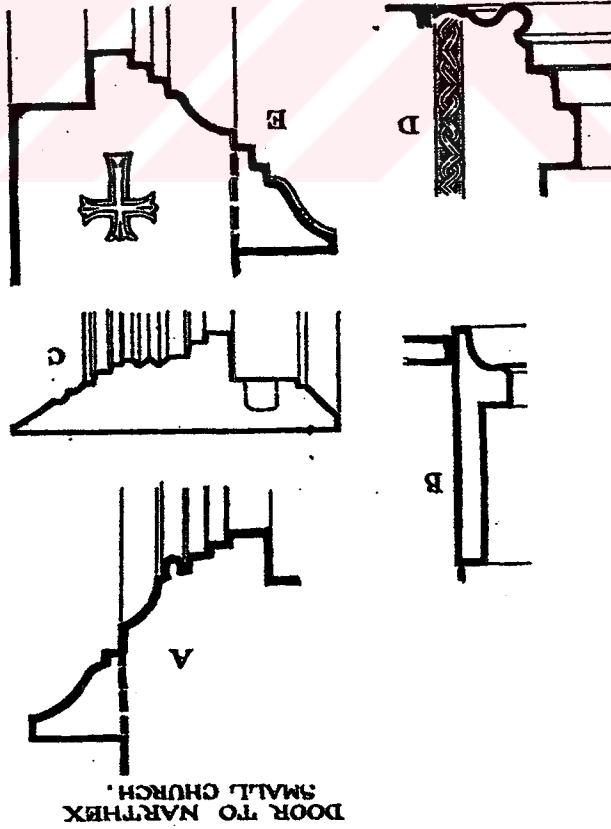
Şekil A.361. H. Lukas. Katedralin Narteksiden naosa açılan kapı, profil (Schulz ve Barnsley, 1901, lev.28)

Şekil A.364. Mani'de Eremos, H. Varvara (Barbara)
Kilisesi. Batıdan giriş kapılarının birinin
gerçevesi, profil (Megaw, 1935, fig.4)

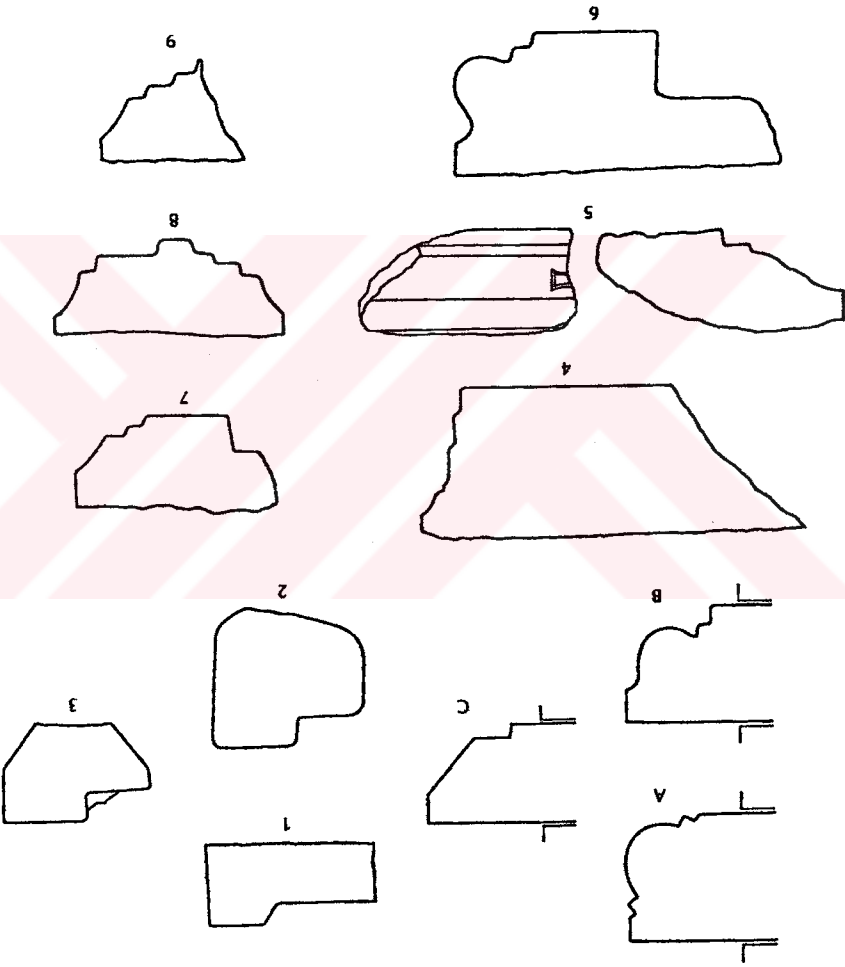
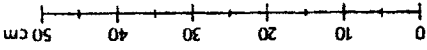

Şekil A.363. H. Lukas'da bulunan geçitli kapı gerçevesi
profilleri (Schultz ve Barnsley, 1901, lev.28)

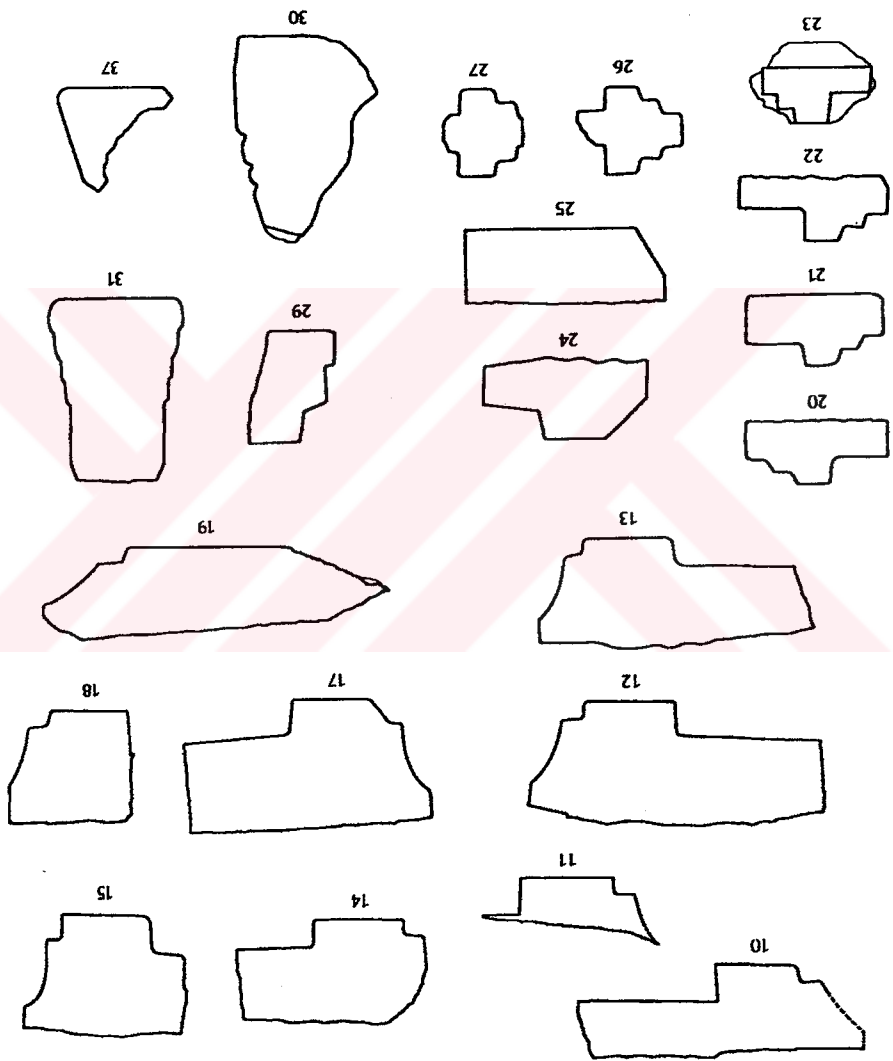
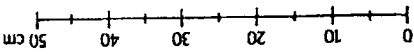

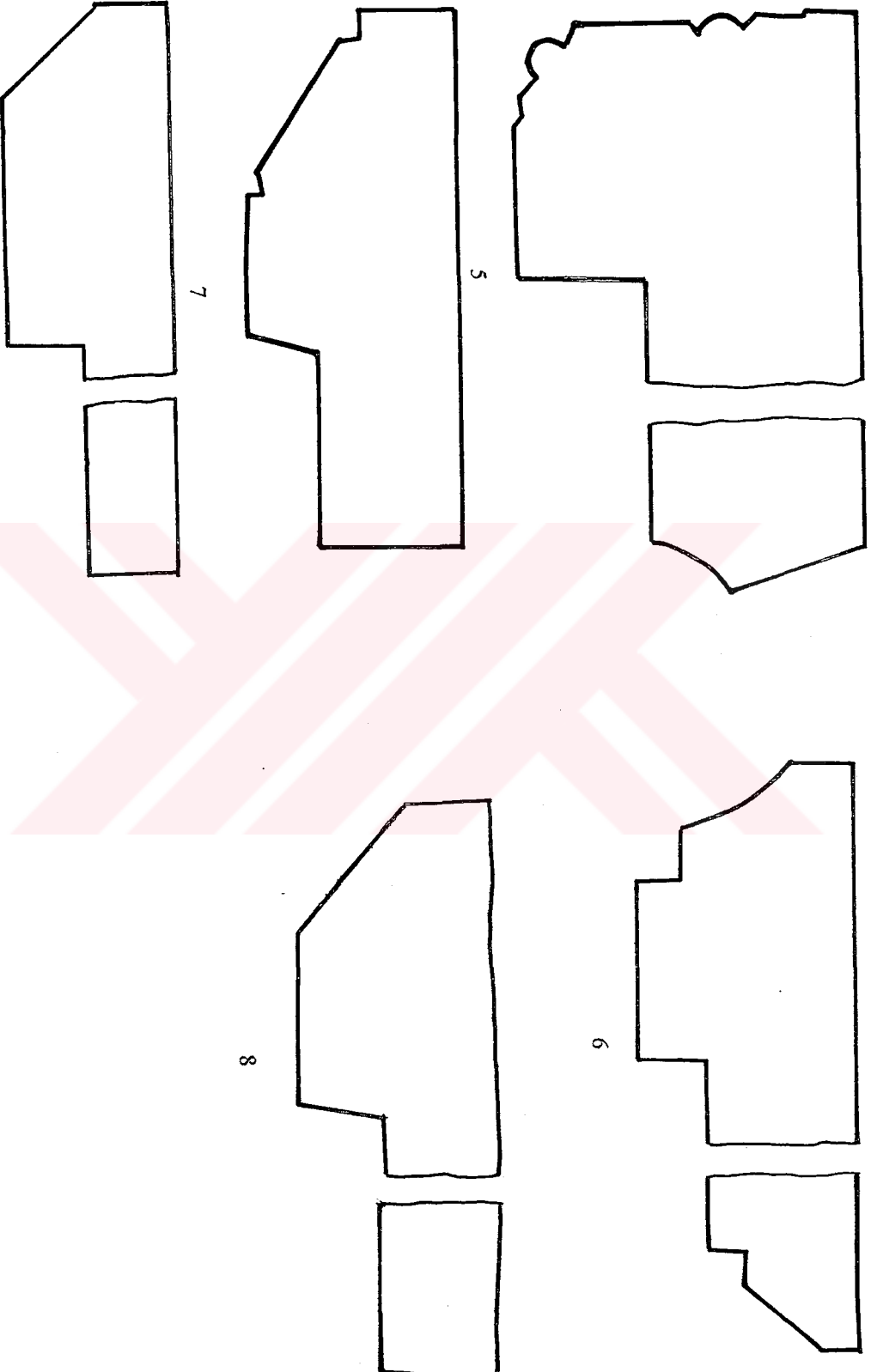
DOOR TO NARTHEX
SMALL CHURCH.

Şekil A.365. Dereazın, Çeşitli mimari elemanlar
(Morganstern, 1983, s.155-6, Şek. 24,4)

Şekil A.366. Dereazı. Çeşitli mîmari elemanlar
(Morganstern, 1983, s.155-6, Şek. 25)

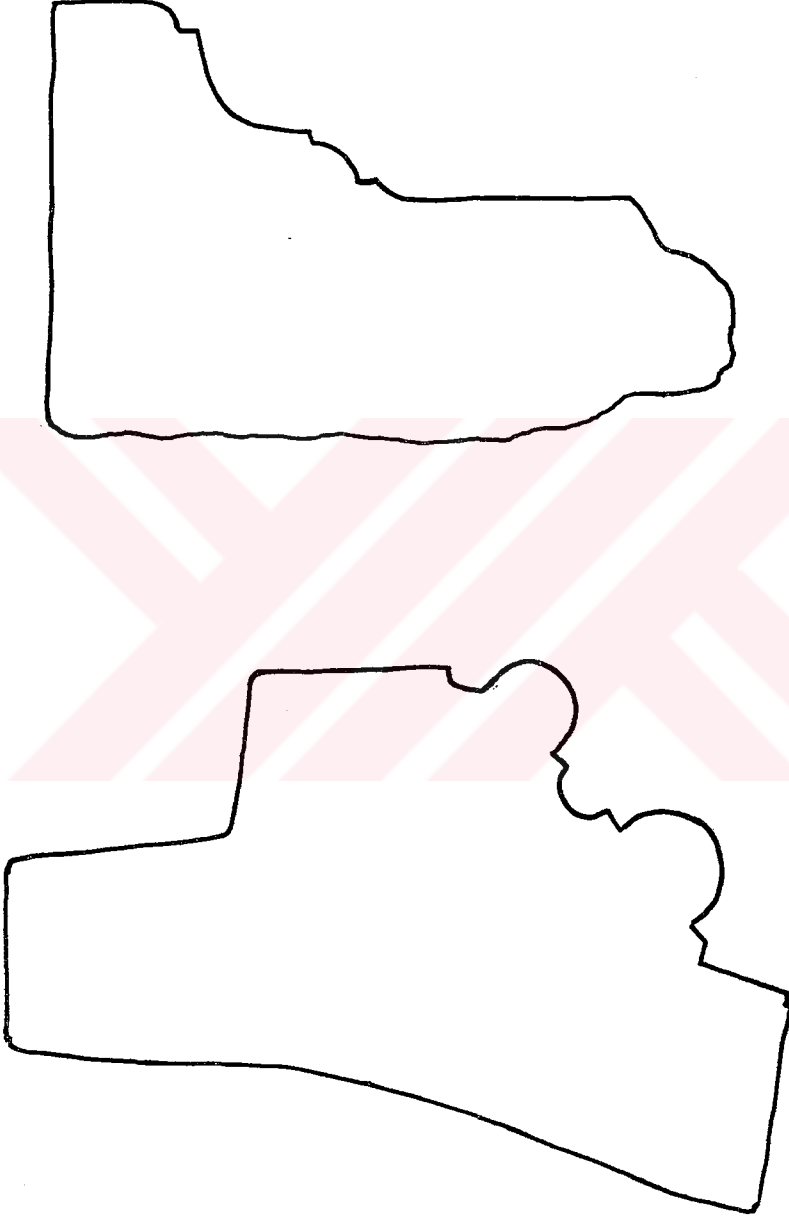

9

Şekil A.367. Demre, H. Nikolaos Kilisesi, Ortaçağ kapı çerçeveleri (Peschlow, 1975)

Şekil A.368. Beycesultan'da bulunmuş olan kapi
elemenleri, profil (Wright, 1997, Şek. 6)

ÖZGEÇMİŞ

1965 yılında İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde yaptı. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı'nda, yüksek lisansını İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tarih Anabilim Dalı'nda, "Antik Döşeme Mozaikleri Bordür Motifleri" adlı teziyle 1996 yılında tamamladı. Çeşitli arkeolojik kazı, araştırma ve restorasyon çalışmalarına katıldı.